

SANCTI GREGORII PAPÆ I. COGNOMENTO MAGNI OPERA OMNIA,

JAM OLIM

AD MANUSCRIPTOS CODICES ROMANOS, Gallicanos, Anglicanos emendata, aucta, & illustrata notis,

Studio & Labore MONACHORUM Ordinis Sancti Benedicti, e Congregatione Sancti Mauri:

Nunc autem a JOHANNE BAPTISTA GALLICCIOLLI Sacerdote Veneto, ad Codices præsertim MARCIANOS, iterum exacta, atque novis accessionibus locupletata.

TOMUS DECIMUSQUARTUS

Complectens Exegetica reliqua, & Paterii partem primam.

VENETIIS, MDCCLXXV.
SUMPTIBUS CAROBOLI, ET POMPEATI.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

ADMONITIO
IN SUBSEQUENTEM
CANTICORUM EXPOSITIONEM.

I. UM ex omnibus sacræ Scripturæ Canticis, illud præstantissimum sit, quod ideo *Canticum Canticorum* tam ab Hebræis, quam a Græcis & a Latinis dicitur: mirum videri non debet in ipso interpretando & exponendo, non solum ex Christianis, sed etiam ex Judæis tot virorum eruditorum ingenia desudasse. Inter Hebræorum doctores celeberrimi recensentur Rabbi Salomon, Aben Ezra, David Kimhi. At ex Christianis, ut a Græcis incipiamus, insigniores Ecclesiæ Græcæ Patres ac magistri in investigandis & rimandis hujus divini Cantici mysteriis suam exercuerunt industriam; præsertim Origenes, Gregorius Nyssenus, Theodoritus. Inter Latinos autem, omissis etiam recentioribus interpretibus, Nicolao Lyrano, Hugone Cardinali, Dionysio Carthusiano, & sexcentis aliis; quotquot fere seculis superioribus pietatis ac doctrinæ laude floruerunt, in hujus sacri Cantici reconditis sensibus, unde se aliosque ad divinum amorem inflammarent, sollicite scrutati sunt: In his Thomas Aquinas, Honorius Augustodunensis, Ricardus a S. Victore, Bernardus Claræ-vallensis, Rupertus Tuitiensis Abbas, Robertus de Tumbalenia, cujus Commentarii meminit Ordericus Vitalis lib. 8. ad ann. 1087. Angelomus Luxoviensis, Alcuinus, Venerabilis Beda, Aponius, Cassiodorus, aut quivis alius auctor Commentarii Cassiodoro adscripti, & Justus Urgelitanus. Julianum Celanensem, vel potius Eclanensem, in Campania Episcopum, quem in Cantica scripsisse testatur Venerabilis Beda, prætermimus, utpote gratiæ hostem, quæ in hoc libro sacro copiosissime effunditur.

Canticum Canticorum qui exposuerint, & sint interpretati.

Ex Judæis. Ex Græcis. Ex Latinis.

Lib. 1. *in*

II. Attamen ante nostrum Gregorium, ex quatuor sanctis Doctoribus, quos potissimum colit & observat Ecclesia Latina, nemo data opera librum Cantici Canticorum explanare aggressus fuerat.

Ex quatuor primariis Latinorum doctoribus, solus Gregorius.

Itaque non satis fuit sanctissimo Patri sparsim suis scriptis excerptos ex Cantico Canticorum flores interserere, & adjectis juxta multiplices Scripturæ sacræ sensus, variis interpretationibus, velut totidem vittis coccineis & aureis innectere (ex quibus tamen flosculis, eorum odore delectatus Venerabilis Beda, integrum librum septimum in Cantica contexuit; quo in scribendi genere Paterium sibi prælusisse libentur fatetur:) verum suavissima divinorum mysteriorum in illo sacro libro reconditorum contemplatione inebriatus, in Commentario quem hic edendum aggredimur, quod assidua meditatione biberat, eructavit.

III. Egregiam quidem hanc expositionem Gregorio nostro abjudicare conatus est, qui ipsius operibus evulgandis ultimus insudavit Petrus Gussanvillæus; quem errantem olim secuti sumus in vita sancti Gregorii gallice scripta: cum nondum incidissemus in tot libros manu exaratos, tum expositionis hujus, in quibus hucusque magna ex parte latitarat, tum genuinæ collectionis * Paterianæ, ex qua invictum eruitur argumentum,

Expositio in Cantica ipsi abjudicatur a Gussanvillæo.

* *in Luc. c.* 17.

 ad

ad hoc opus Gregorio adscribendum. Verum rationes omnes, quibus opinionem suam adstruit, exsufflare operosum non est, ex tot veteribus monumentis in lucem a nobis erutis.

Sancto Doctori asseritur, ex ipsius testimonio.

IV. Sane inficiari nemo potest Gregorium de Canticis Canticorum disseruisse, & Homilias habuisse, quæ ab ejus discipulo Claudio postea Abbate descriptæ sunt: id enim docet ipse epist. 24. lib. 12. Indict. 5. Johanni Subdiacono, jam laudata in Præfatione ad Commentarium in librum primum Regum.

Et sancti Ildefonsi.

Præterea non negat ipse Gussanvillæus Ildefonsum Toletanum Episcopum, opus morale in Cantica Canticorum Gregorio nostro tribuere. Neque vero tanti viri auctoritatem elevare absque negotio est, ut putat Gussanvillæus. Sexaginta solum annis Gregorio junior fuit Ildefonsus; floruitque Hispanica in Ecclesia, quæ prima fere libris eximii hujus Pontificis potita est, nempe missis ad S. Leandrum Hispalensem Episcopum ejus amicissimum.

Præsertimque Paterii.

Libenter tamen assentimur Gussanvillæo respondenti, *unius Paterii hac in causa auctoritatem, multis præponderare*. At pro nobis militat ipse Paterius, non quidem spurius, qualem Gussanvillæus edidit, alios prius errantes secutus; sed genuinus & sincerus, quem ex plurimis indubitatæ fidei mss. mox in lucem sumus emissuri. Nimirum in explanatione Evangelii secundum Lucam cap. 17. ad illa verba: *Et erat pernoctans in oratione Dei*: legitur in Paterio nostro. *Item de eodem, in expositione Cantici Canticorum lib.* 1. *Compunctio quæ per caritatem fit, quæ ex desiderio accenditur, quasi quoddam osculum est. Toties enim anima osculatur Deum, quoties in amore ejus compungitur*, &c. ut leges lib. 1. n. 5. pene integro; scilicet usque ad hæc verba: *nulla necessitas est* (vel *nequaquam necesse est*) *ut solemnem diem Domino de nostra lamentatione faciamus*. Hæc in omnibus veri Paterii codicibus, quos consulere nobis licuit, exstant; nimirum in Vaticano, in Belvacensi S. Petri, in Beccensi, in Val cl. & in Michaelino; quæ diu casso labore in expositione Cantici Canticorum Gregorii nomine in vulgatis munita inquisivimus. At in omnibus mss. quos mox recensebimus, loco jam indicato, totidem verbis leguntur. Ergo Paterius Gregorii discipulus & Notarius pro legitimo sancti Patris fœtu habuit expositionem in Cantica Canticorum, pro qua hic decertamus. Si cui vero scrupulus superesset de nostri Paterii sinceritate, legat quæ ad eum præfati sumus: ubi non solum indubitatis testimoniis, Paterio restituimus ipsius Collectanea e tenebris eruta, verum etiam Alulfo longe sequioris ævi Monacho vindicamus excerptiones, quæ pro Paterianis hucusque venditatæ sunt. Nunc vero mss. codicum Expositionis in Cantica fides statuenda est ac sinceritas; ex qua dirimendæ hujus controversiæ ratio aliqua ex parte pendet.

Idem ex mss. fide confirmatur. Divionensis.

V. In primis magnam antiquitatem redolet codex Divionensis S. Benigni, ubi legitur: *In nomine Domini, &c. Incipit Expositio in Cantica Canticorum Beati Gregorii Papæ urbis Romæ. Postquam a Paradisi gaudiis, &c.* In homilia prima continetur insignis locus a Paterio prolatus. In his verbis desinit Homilia prior, *tunc enim post currimus, quando & amando & timendo divina judicia non prævenimus*. Post hæc verba quæ legesis lib. 1. n. 11. in fine, sequitur. *Explicit Homil.* 1. *Incipit* 2. *INTRODUXIT me rex &c. Ecclesia Dei quasi quædam domus regis est. Et ista domus, &c.*

Mi-

Mirum non videbitur hic in homilias distribui hoc Gregorii opus; cum in ejusdem Epistola superius in testimonium adducta constet Expositiones in lib. Regum, in Cantica, &c. ex Homiliis exceptas & collectas fuisse: *Quia*, inquit, *carissimus quondam filius meus Claudius aliqua me loquente de Proverbiis, de Canticis Canticorum. . . . de libris quoque Regum.... quæ ergo scripto tradere præ infirmitate non potui, ipse ea suo sensu & stilo dictavit*, *&c.* Ad primam igitur ac rudiorem hujus operis delineationem spectando, potuit in Homilias dividi. Tempore tamen Paterii partitionem in Libros jam receptam fuisse liquet, cum insignem locum pro compunctione decerptum laudet ex libro primo Expositionis S. Gregorii in Cant.

Hæc varios in Libros divisio perseverare videtur in codice optimæ notæ S. Martini Turon. plusquam 500. annorum. Nam initio præmittitur: *Incipit liber I. Beati Gregorii Papæ urbis Romæ super Cantica: POSTQUAM a paradisi*. Qui usque ad Versum 3. capitis 1. Cant. *Introduxit me rex*, continuatur: hic enim, quasi alterius libri exordium sit, linea incipit a maxima littera. Ibi etiam absolvitur prima Homilia in codice Divionensi, & in Val-cl. similis divisionis exstant signa. Secundus hic liber pervenit usque ad partem versus noni cap. 2. *En ipse stat post parietem*, *&c.* quæ verba præmissa littera quadrata maxima incoant lineam, & novum veluti librum, scilicet tertium. Desinit hic in expositione versus 5. capitis 4. post quam sequitur, adhibita maxima littera initio lineæ: *Vadam mihi ad montem myrrhæ*, qui Versus est ejusdem capitis sextus. Quartus liber hinc incipiens protrahitur usque ad versum 3. capitis 6. *Pulcra es, amica mea*, quæ eodem modo scribuntur ac aliorum librorum initia; unde conjicimus hic libri 5. esse exordium, cujus finis, simulque sexti libri & ultimi principium, signari videntur ad hæc verba versus noni capitis 6. *Quæ est ista quæ progreditur*, *&c.* ut ex grandiori littera initio observata deprehendimus. Libro primo occurrit prolatus a Paterio de compunctione contextus, uti in aliis mss. infra enumerandis. Turonensis.

Horum præstantior est, qui in monasterio Vallis Claræ asservatur, immo cæteris a nobis adhibitis ob antiquitatem elegantiamque videtur anteponendus; ideoque accuratius hic describendus. Codex hic primo loco continet librum Regulæ Pastoralis, in cujus calce legitur litteris rubris: *Explicit liber Pastoralis beati Gregorii Papæ urbis Romæ*. Deinde eadem manu, iisdemque characteribus minio splendentibus: *Incipit Prologus beati Gregorii Papæ super Cantica. POSTQUAM a paradisi &c.* Absoluto Prologo, minio scriptum legitur: *Explicit Prologus. Incipit Explanatio in Canticis Canticorum. OSCULETUR ME*. Nulla est hoc in codice sive librorum, sive capitum distinctio. Ultima verba sunt, uti in editis & in nostris mss. *Cui pro nobis tradito in mortem, & resurgenti in immortalitatem, nos ipsos & spiritum & corpus debemus. Qui vivit*, *&c.* Mox subditur. *Explicit Expositio beati Gregorii Papæ super Cantica Canticorum*. Vallis-claræ

Eadem manu codex videtur exaratus ac priores chartæ ad monasterii fundationem dotationemque pertinentes: illius autem Cœnobii exordium assignatur ann. 1134. Lectum olim fuisse codicem hunc in conventu Fratrum ante Completorium, ut apud Cistercienses & alios sub S. Benedicti regula militantes Monachos moris est, manifestum fit ex interpunctione ac notulis vocem modo attollendam, modo deprimendam signantibus. Unde

Unde non leve argumentum suppetit, scriptum fuisse & ad quotidianas lectiones publicas adhibitum fuisse, antequam eximium S. Bernardi opus super Cantica elucubratum foret, aut saltem vulgatum. Neque enim par est credere Cistercienses, post hanc Canticorum explanationem cæteris longe præstantissimam, in lucem emissam a tanto Cisterciensis familiæ alumno, imo patre, aliam legendam in collatione ante Completorium adhibere voluisse.

Ex codicis hujus antiquitate facile conficitur Prologum in eo descriptum: *Postquam a paradisi*, Richardo Victorio immerito attributum; qui nimirum de scribendo super Cantica necdum fortasse cogitaverat, quando laudatus codex est exaratus. Quid igitur responderent Richardi operum editores, si ipsis exhiberentur codices Richardo longe antiquiores, qualis est codex Divionensis, de quo jam dictum, seculo 10. vel saltem 11. descriptus?

Uticensis Codex.

Ad hanc ætatem accedit Uticensis seu Monasterii S. Ebrulphi codex. Hic quidem (ne quidquam dissimulare videamur quod causæ nostræ officiat) S. Gregorii, vel alterius auctoris nomen non habet, aut in exordio, aut in fine; sed simpliciter legitur: *Incipit Prologus*, *&c.* Verum cum in ipso, sicut in cæteris mss. legatur insignis sententia de Compunctione, quam Paterius Collectioni suæ inserendam judicavit, dubitare non licet, quin assutus Expositioni Gregorianæ Prologus, his verbis continuo & consequenter scriptis: *Explicit Prologus. Incipit Expositio super Cantica Canticorum*, pro Gregoriano tunc habitus sit. Verum qui codicem hunc descripserunt, & in eo multa ex diversis Patribus opuscula complexi sunt, non solent ipsis auctorum nomina præfigere. Liber hic accuratissime est exaratus, ita ut in ipso vix unum mendum notaverimus. Non dividitur in Libros, aut in Homilias; immo nec in capitula: sed eadem serie scriptura decurrit absque ulla linearum interruptione, etiam ubi absoluta unius versus explicatione, alius profertur explanandus; si septem dumtaxat versus excipias, qui lineam incipiunt, scilicet: *Filii matris meæ pugnaverunt adversus me. Pulcræ sunt genæ tuæ sicut turturis. Egredimini filiæ Sion. Duo ubera tua sicut duo hinnuli. Revertere, revertere Sunamitis. Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens? Vinea fuit pacifico.* Alii tamen versus plurimi littera grandiori rubra incoantur, at non interrumpitur idcirco scripturæ series.

Remensis & Theodericensis.

Ultimo loco commemorandi veniunt duo alii codices, unus ex Bibliotheca Remigiana apud Remos, alter ex Theodericensi Monasterio, non longe ab eadem urbe. Uterque codex 400. annorum ætatem non superat, sed Theodericensis ex longe antiquioris ejusdem Monasterii, qui nunc desideratur, descriptus est.

Magistri sent. & S. Thomæ hac de re sententia.

VI. Tot mss. inspectione, testimonioque præsertim Paterii confirmati, non dubitavimus quin Gregorio lucubratio hæc, tanto sane doctore digna, restituenda foret. Accessit Magistri sententiarum auctoritas, lib. 1. dist. 37. num. 1. ubi legitur: *Beatus Gregorius super Cantica Canticorum inquit, LICET Deus communi modo omnibus rebus insit, præsentia, potentia, substantia, &c.* quem locum laudat etiam S. Thomas. Etsi vero uterque in hac sententia laudanda, videatur hallucinatus (abest enim ab expositione in Cantica) inde tamen probatur Petri Lombardi temporibus, qui floruit duodecimo seculo, Richardique Victorini coævus fuit,

ac postea, dubium non fuisse S. Gregorium exposuisse Cantica; cujus opus tunc in omnium manibus versabatur.

VII. Neque vero quis suspicetur, pro Gregoriano potius opere habendum, quod jam typis mandatum est, cujus Prologus ita incipit: *Quia si cæco, si longe a Deo posito*. Exstant sane nonnulli codices mss. in quibus ita legitur Prologus, quem sequitur Expositio ab his verbis incipiens: *Os sponsi inspiratio Christi, &c.* ut in vulgatis. Tres invenimus Parisiis in Bibliotheca Victorina, in quibus auctoris nomen tacetur, nisi quod in uno recentior manus Sanctum Gregorium inscripsit, cum alterius nominis erasi supersint vestigia. His aut similibus codicibus usi sunt, qui priorem expositionis Gregorii in Cantica editionem curarunt Parisiis apud Remboldum ann. 149⁸. quam videre nobis non licuit; at usi sumus alia Parisiensi anni 1518. Gilotiana 1571. Vaticana, &c. Et facile deprehendimus Prologum hunc nihil aliud esse quam nostri compendium, quod cuilibet legenti & conferenti statim patebit. De breviori Expositione ejusque Prologo sub nomine S. Gregorii vulgatis, quid sentiendum.

Quod spectat ad Expositionem jam vulgatam, quæ a nostra discrepat, usque ad illa verba: *Pulcræ sunt genæ tuæ*, vers. 9. cap. 1. post indubitatum Paterii testimonium pro nostra prolatum, hanc alteri anteponendam esse quis neget?

Noverat hoc opus Johannes Trithemius, qui in indice voluminum a S. Gregorio Papa scriptorum, quem ipse Gussanvillæus exhibet, illa designans per priora verba a quibus incipiunt, istud commemorat: *Scripsit*, inquit, *plura necessaria volumina, in quibus feruntur subjecta*: *In lib. Job*: inter multos sæpe quæritur . . . . *In Cantica Cantic.* Postquam a paradisi gaudiis, &c.

VIII. Itaque tot in mss. latitans insigne opus e tenebris eruendum & publica luce donandum censuimus. At de ipsius divisione & partitione, in qua codices non conveniunt, diu ancipites deliberavimus. Tandem potior illa visa est, quam offerre videtur liber ipse sacer hic expositus. Ut enim octo in capita secatur; ita in totidem dividendam duximus ipsius explanationem. At capita varios in articulos numeris designatos pro more nostro distribuimus. In cæteris quoque eamdem secuti sumus methodum, quoad breves adnotationes, tum marginibus inscribendas, tum columnis subjiciendas, quam in aliis S. Gregorii operibus edendis adhibuimus, & a viris doctis novimus approbari. Quid hac in editione præstiterimus.

IX. Superest ut objectioni, quæ ex stili diversitate fieri potest, occurramus; aliquam enim hic deprehendi non inficiamur. Stilum tantisper mutare fortasse coegit argumenti propositi & pertractati quædam insolentia; nimirum Canticorum liber explanandus, in quo aliud omnino scribendi genus observatum, quam in cæteris sacræ Scripturæ libris. Præterea cum hanc expositionem a Claudio exceptam legamus, ut de Commentariis in libr. Regum jam dictum est, audiamusque Gregorium de immutato suo stilo conquerentem in Epistola jam superius laudata; ex hac stili discrepantia, quæ in Procemio potissimum observatur, hæc magis nostra confirmatur sententia. Nimirum hoc opus ita Gregorio vindicamus, ut Claudio, qui illud excepit ac digessit, nonnullaque ob memoriæ lapsum supplere coactus est, tantilla ex parte quoque tribuatur. Aliunde vero stili Gregoriani multa supersunt vestigia, ut diligens lector haud difficile observabit, maxime usque ad Objectioni ex stili diversitate petitæ fit satis.

ver-

versum 9. capitis primi, ubi iidem versus in varios sensus, typicos, allegoricos, morales, inflectuntur & vertuntur, methodo sancto Doctori familiari, & in libris Moralium notissima. Hæc eruditi lectoris diligentiam non fugient. Præcipua tamen cura legentis sit, in hoc evolvendo libro, cujus quot verba, tot scintillæ sunt divini amoris, his sacris flammis cum Gregorio aduri, per quem *Deus ignem misit in terram; & quid vult nisi ut accendatur?*

SAN-

ANIMADVERSIONES
E. V.
IN SUPERIOREM PRÆFATIONEM
P. SAMMARTHANÆI.

T ne præpropere nimis in adjudicando vel abjudicando S. Doctori Commentario in Cantica canticorum procedamus, operæ pretium fore videtur, quæ afferri poſſunt momenta diligentius expendere.

Ac primo quidem ex ep. XXIV. lib. XII. conſtat. S. Gregorium *Aliqua* fuiſſe loquutum de Proverbiis, de Canticis canticorum, de Prophetis, de Libris Regum & Heptateucho, quæ quoniam a Claudio monacho *valde inutiliter* fuerant permutata; ideo Sanctiſſimus Pater literis ad Joh: Subdiaconum Ravennæ datis, eidem injungit, ut is ad Monaſterium accedat, convenire faciat, & quantaſcumque de diverſis ſcripturis *Chartulas* detulit, ad medium deducant: quas vult etiam, ut ſibi celeriter transmittat. Hæc, neque plura, vir Sanctiſſimus.

Si longiores, quos nunc habemus in Lib. I. Regum, & in Cantica canticorum Commentarios, *Aliqua*, dici poſſunt, quæque in *Chartulis* commode continerentur; ac non potius plurima, atque plurimo elaborata ingenio, dabimus amicam manum: ſin minus, videant ſerio quibus hæc ſententia ſtetit, quali ea tandem gravi nitatur fundamento.

Dicunt transmiſſis per Johannem Chartulis, quas Claudius detulerat, Sanctum Pontificem ea, quæ ex tempore atque αὐτοσχεδίως fuerat proloquutus, excuſſiſſe, expendiſſe, digeſſiſſe, atque ad eam, qua hodie fruuntur, amuſſim revocaſſe.

Videamus quanta iſtud probabilitate dicatur. Et primo quidem illud requiro, quidnam reſponderi queat mihi contendenti, recenſuiſſe S. Doctorem, non Commentarios in Reges & Cantica, quos habemus hodie, ſed alia quædam opera ſua non amplius exſtantia, de quibus Joh: loquitur in ejus vita *lib.* 4. *cap.* 70.? Certe qui ſibi iſtud dari poſtulant, gravi hoc debent fundamento probare: ut aſſeratur nequaquam ſufficit viris critices exactioris tenacibus. Sed hæc miſſa faciamus, ut preſſius res expendatur.

Data fuit ad Joh. Subdiaconum epiſtola menſe Januario vel Februario per indictionem quintam. Obiit Pontifex Sanctiſſimus ſub initium Martii indictione VII. Ideoque biennio ac bimeſtri ad ſummum ſupervixit; non fere tres annos, ut ait incurioſe citato loco Joh. Diaconus. Demas inde neceſſario aliquot menſes, qui omnino ſive in colligendis, ſive in transmittendis chartulis, ſive in extremo Sancti Gregorii morbo tollerando impendi debuere: vix ſeſquiannum reperies, intra quod tempus licuit quidem S. Doctori opera illa ſua recenſere, feciſſe autem vix ſibi perſuadeat, qui noverit, quantis ille tunc diſtentus eſſet curis, quantis affligaretur infirmitatibus. Et ſane aliud eſt velle, ut colligantur & transmittantur Chartulæ in quibus Gregorii ſenſa valde inutiliter fuerant a Claudio permutata; aliud vero eſt, ſenſa illa aut voluiſſe aut potuiſſe iterum ad incudem atque amuſſim revocare. Huic argumento majus momentum accedet, ſi Joh: audiamus eodem loco *num.* 71. ita loquentem: *Si curioſius perpendatur, omne Gregorii tractandi tempus, quo libros qui nunc habentur,*

tur,

tur, exposuit, a Diacono suo usque ad penultimum sui Pontificatus annum extenditur. Hac enim posita sententia, vix satis temporis supererit Gregorio ad Commentarios illos cursim perlegendos nedum percensendos.

At enim S. Ildefonsus opus Morale in Cantica Gregorio nostro attribuit. Miramur Sammarthanum pro re sua tantopere contra nos urgere Ildefonsum, qui de illo in Præfatione ad epistolas dixerit: *Ipsum in lectione operum S. Gregorii prorsus fuisse peregrinum.* Quid vero si cum aliis quibusdam, Dupinio præsertim, dicam, *Putamus illud aliud fuisse opus, quam hodiernum?* Transeat tamen hoc: at S. Isidorus erat & amicus & suppar S. Gregorii, nec tamen aliud quippiam habet, nisi: *Fertur idem excellentissimus vir, & alios libros morales scripsisse, totumque textum quatuor Evangeliorum sermocinando in populis exposuisse*; *incognitum scilicet nobis opus.* Nihil etiam habet de hujusmodi Commentariis Beda, nihil Sigebertus Gemblacensis, nihil Honorius Augustodunensis, Rhabanus nihil. Quare Tritemium XVI. seculi scriptorem non est cur tantopere suspiciamus. Sanctum quidem Columbanum de hisce Commentariis Gregorianis in Cantica loqui interpretatur P. Dionysius, cum in nota (1) ad epist. ult. libri 9. tum in fine superioris Præfationis ad Comment. in Reg. Audiamus tamen S. ipsum Columbanum: *Cantica canticorum ab illo loco in quo dicit ...... ibo ad montem myrrhæ, & ad collem thuris usque in finem, aut aliorum, aut tuis brevis, deposco, tracta sententiis: & ut totam exponas obscuritatem Zachariæ absconsam populo.* Quid quæso aliud hæc sonant, nisi petitionem ut breviter Gregorius vel alienis vel suis sententiis, partem maxime illam Canticorum explanet? At vel antea exposuisse ipsum, vel recensuisse quæ Claudius inutiliter permutarat, immo universa Cantica fuisse interpretatum eo quo nunc fruimur Commentario, quomodo hinc extundi possit, ego equidem non video.

Sed antequam de Paterio loquar, ex quo omnem rem confici posse putat Sammarthanus, de Beda aliquid amplius differendum occurrit. Collegit ille Paterii more ex libris S Gregorii in Job, ex Pastorali regula, ex Homiliis &c. Librum septimum suæ expositionis in Cantica canticorum. Jam si quid continenti serie commentatus S. Doctor in Cantica fuisset, nihil erat cur Beda collectis undique ex operibus ejus apospasmatiis, integrum inde data opera libellum compingeret. Vidit & hoc Notkerus Balbulus, qui in sua notatione de illustribus interpretibus sub finem cap. 2. hæc habet: *Si vero Romanarum etiam deliciarum opipari convivio delectaris, quicquid Gregorius Papa dulce super hoc respersum latissime reliquit, idem Beda in brevissimo ferculo avidis glutiendum composuit.* Quorum verborum ea necessaria interpretatio est, collegisse Bedam ex vastis illis S. Gregorii voluminibus, quicquid passim ab eo dictum fuerat ad illustranda Canticorum testimonia. Jam vero si innotuissent Balbulo vel S. Doctoris elucubrationes in Cantica, vel Paterianum spicilegium cujusmodi hodie exstat, inutili labore loca illa collegisset. Adeo ignota erant hæc ineunte seculo X. quo Balbulus obiit, vel etiam superiori tempore quando floruit Beda. Recurret infra simile de Paterio argumentum.

Neque admodum momenti habere posse videtur, quod Codd. nonnulli MSS. reperiantur, qui hujusmodi commentarios cum inscripto S. Gregorii nomine præseferunt. Nam alii sunt itidem codices, neque numero, neque nota inferiores, qui aliis eos attribuant. *Commentarius in Cantica canticorum, qui legitur inter Gregorii M. opera, Isidoro in quibusdam codicibus tribuitur: in supplemento PP. Hommeiano Rhadulfo Abbati Fontanellensi asseritur, alii Roberto Abbati S. Vigoris Bajocensis vindicant.* alii aliis, inquit Fabricius. Esto hæc dicantur de veteri illa expositione, quam suæ postposuere PP. Benedictini: sed quid inde contra sententiam nostram, qui fatemur quidem nonnulla proloquutum fuisse S. Gregorium, arbitramur autem, pereuntibus illis, vel etiam indigestis repertis, alia ab aliis atque

aliis

aliis piis ſanctiſque viris ex laboribus Gregorianis fuiſſe in juſtum opus digeſta atque expoſita, ac ſub S. Doctoris nomine evulgata, quod ſcilicet ex ejus penu fere depromta fuiſſent, quemadmodum haud ita multo poſt dicturi ſumus?

Certe cum plura atque diſſidentia exſtent hujus Commentarii exemplaria, nec merito affirmari poſſit utraque ex ingenio S. Doctoris fluxiſſe; qui ſtet contra nos, inveniri putamus neminem. Quid enim? Quem dant Maurini Commentarium inſcriptum habet S. Gregorii nomen; ergone genuinus ejus fetus cenſeri debebit? Ne id Sammarthanus quidem affirmare audebit, qui negare non poteſt alium Commentarium, quem repudiat, inſcriptum fuiſſe quoque nomine tanti Pontificis. Dixere etiam veteres S. Gregorium univerſa quatuor Evangelia expoſuiſſe: hujus expoſitionis codices duos annorum nongentorum ſe inveniſſe ait P. Dionyſius in nota ad teſtimonium Tritemii quod vitæ ab Johan. Diacono conſcriptæ ſubjicitur. Quid eſt ergo, quod hanc expoſitionem edere veritus ſit doctiſſimus Pater? *Hæc expoſitio non redolet ſtilum S. Gregorii M. cui eam tamen attribuere videtur Honorius Auguſtodunenſis*. Stili diſcrepantia potuit id obtinere contra fidem Veterum, & duplicis codicis 900. annorum; diſcrepantia vero expoſitionis, inſcriptionis, partitionis tot MSS. Codd. vis tot argumentorum aliter ſuadentium obtinere non poterit ut perſuadeamus, quod ſententia noſtra fert, Commentarios hodiernos in Reg. & Cantica, tametſi in quibuſdam membranis Gregorio M. attributos, illius fetum non eſſe ſincerum, ſed ab aliis atque aliis piis viris morales hujuſmodi elucubrationes ex penu Gregorianorum operum fuiſſe compactas, proindeque haud prorſus immerito ejus nomine inſcriptas?

Fac S. Pontificem digeſſiſſe tandem hujuſmodi Commentarios: quid, quæſo, reſpondebitur homini audacter contendenti, eos tamen quos S. Doctor ad umbilicum perduxerat, vel incendio Romæ periiſſe, vel omnino fuiſſe occultatos, ne penitus vulgarentur? Audiamus iterum Johan. Diac. loco citato *num.* 70. *Conſtat, quia plures libros quam nunc habeantur, compoſuit. Quorum memoriam quidam in epiſcopali ejus perſtringens, ait: Job, Ezechiel, Evangelia & Paſtoralem expoſuit, & multa alia. Ut ſubaudias, quæ jam inveniri non poſſunt: quoniam revera ante ſuccenſa ſunt, quam edita; ſicut reliqua ipſius opera, quæ nunc in S. Romana Eccleſia retinentur adhuc ſub cuſtodia, ne penitus vulgarentur.*

Sed jam preſſius exponamus ſententiam noſtram, eamque quibus nitatur conjecturis in medium proferamus, ut tandem Paterianæ auctoritati, cui maxime innititur Sammarthanus, reſpondeamus. Dicimus igitur S. Gregorium in Cantica quidem nonnulla fuiſſe præloquutum, quæ Claudius temere ſatis amplificavit & vulgavit: Commentarios autem ut hodie habemus, S. Gregorium nec edidiſſe unquam, nec propter temporum ac morborum anguſtias edere potuiſſe: ſed pios quoſdam viros; Claudium minime omnium exiſtimaverim; ex acceptis fortaſſe quibuſdam memorialibus Chartulis, maxime autem ex auditu vel aſſidua lectione Operum S. Doctoris, hujuſmodi Commentarios, circa quos noverant S. Doctorem inſudaſſe aliquando, ſibi compinxiſſe, & ejus nomine inſcripſiſſe: unde etiam fluxerit & diſcrepantia interpretationum, & varietas in aſſignando aliis atque aliis auctoribus hujuſmodi commentarios.

Primam aſſertionis noſtræ partem in dubium venire poſſe nullatenus arbitramur. Ex ipſius enim Joh: Diac. teſtimonio, *Omne Gregorii tractandi tempus, uſque ad penultimum ſui pontificatus annum extenditur*. Sed enim a tempore epiſtolæ datæ Indict. V. ad Subdiac. Ravennæ, ad penultimum Gregoriani pontificatus annum, vix pauci menſes interceſſerunt; intra quos omnino dici nequit illum Commentarios in Reg. & Cant. quales nunc ejus nomine circumferuntur, digeſſiſſe. Si quis enim de alterutro potius id contendat, quam de utroque, vel aliis etiam S. viro attributis

expoſitionibus, is ad iſtud ſui ſyſtematis neceſſitate coactus deveniſſe videbitur. Sed hoc argumentum & ſuperius attigimus.

Alterius partis ſententiæ noſtræ, has probabiles ſane conjecturas afferimus. I. Conſtat veteribus ita placuiſſe S. Gregorii opera, ut ex illis plures pro ſua pietate excerptas aliquammultas ſententias, ordine locorum biblicorum digeſtas, vel in continentem commentarium redactas ediderint. Inter hos numerantur Iſidorus Hiſpalenſis, Paterius, Beda, Alulfus, Tajo aliique veteres, Monachi præſertim ac pii viri. II. Qui hujuſmodi opera conſarcinabant, ſæpe quidem nullo, ſæpe autem conſueviſſe ea nomine auctorum, ex quibus deſumta fuerant, inſcribere. Hæc res ne inficiatorem quidem habet Sammarthanum. Ad quam claſſem revocamus tum commentarios illos in quatuor Evangelia, de quibus ſuperius dictum eſt, tum commentarios in Eccleſiaſten & reliquos libros Salomonis, quos Arnaldus Wyon ſe vidiſſe teſtatur in Monaſterio Cavenſi apud Le Longum *tom.* 2. *p.* 752. III. Vetus expoſitio de qua Maurinus editor in ſua Præfat. *n.* 7. ab ea quam ipſe edendam cenſuit plurimum diſtat, quod evincit plures circa idem opus inſudaſſe. IV. Fuit cauſa ſatis ſpecioſa, quæ veteres moveret ad elaborandos commentarios in Reges & Cantica, præter amorem quo ferebantur in lucubrationes S. Gregorii, videlicet quod e promtuario S. Doctoris imperfectos prodiiſſe ſciebant, & quod Claudius hanc provinciam valde inutiliter adminiſtravit, quam Gregorius ipſe ſi per tempus & valetudinem licuiſſet, a vitiis expurgaſſet. V. Variant codices in operis hujus partitione: Divionenſis per homilias digeſtus eſt; Turonenſis in libros partitur; Valliſclarenſis nullam habet librorum capitumve diſtinctionem. Uticenſis item caret diſtinctione librorum, homiliarum, capitum. Ex quibus omnibus ita mihi haud ab re inferre poſſe videor: Expoſitio illa de qua grave prudenſque exoritur dubium, utrum ei accepta ferenda ſit, cui a nonnullis Codd. tribuitur, aliis vel rem diſſimulantibus, vel eam alteri cuipiam vindicantibus; item quæ in aliis atque aliis Codd. MSS. diverſa occurrit ſive partium diviſione, ſive verborum rerumque contextibus; eam profecto vehemens ſuſpicio eſt non fuiſſe ab uno eodemque ingenio profectam, ſed eam plures habere conſarcinatores, qui ex communi quopiam penu, pro ſuo quiſque modulo Commentarium univerſum contraxerit, atque in ordinem digeſſerit. Quod merito ob concurrentes univerſas hujuſmodi cauſas de Commentariis in Cantica affirmandum æquo jure videtur.

Sed veniamus ad S. Paterium. De illo Alulfus in prologo ſui Gregorialis: *Quia igitur D. Gregorii diſcipulum ejuſdem juſſu præſulis opus ſimile feciſſe cognoveram, cujus quidem principium libenter legeram, ſequentes autem libros nequaquam invenire poteram, gratanter & ardentius abbatis mei hortamentum & imperium ſuſcepi.* Florebat porro Alulfus adulto jam ſeculo undecimo ac pene exeunte. Eo igitur tempore, immo vero etiam Balbuli & Bedæ temporibus jam pro maxima parte interciderat Pateriana collectio: ita ut Bruno, ut ſuo loco lector videbit, in prologo ad ſecundam partem Exceptionum dixerit, ſolam primam partem Pateriani laboris ſibi invenire contigiſſe. Qua autem methodo Paterius ipſe uſus fuerit in recenſendo iterum opere ſuo, docet nos ille in proœmio, ita videlicet *ut & opus & librum in quo teſtimonium poſitum legeretur, vel ex qua re ortum eſſet, in tituli ejus prænotatione deſignaret.*

Cum igitur jamdudum perfectus ac integer Paterius nequaquam inveniretur, aut ſpes illum inveniendi eſſet, jam antea commemoratus Bruno, Bernardo quodam Venerabili Patre obſtetricante, ita hanc provinciam ſuſcepit, ut non ſolum primam partem corrigeret ab amanuenſibus fœdiſſime habitam, ſed etiam duas, quas in ſuis regionibus invenire non poterat, ſuperadderet, ut loquitur ipſemet in ſuo prologo. In eo igitur difficultatis cardo vertitur, utrum quam habemus a Maurinis Patribus ſecundam

dam & tertiam partem Paterio ipsi, an potius Brunoni acceptam referre debeamus: qua lite diremta, facile etiam judicium feretur de testimonio ex Canticis, cui, ut Achilæo suo tantopere fidit P. Dionysius. Priorem sententiæ partem tuetur eruditus editor iis rationibus ductus, quas lectores apud illum videre poterunt: nos secundam defendimus, videmurque nobis aliis etiam suadere ac persuadere facile posse.

Hoc autem uno utimur argumento. A capite ad calcem primæ partis antequam verba S. Gregorii afferantur, quæ loci commentarium exhibeant, locus notatur in quo testimonium positum legitur, & ex qua re ortum sit, quod jussu S. Pontificis se facturum fore Paterius professus est: at ubi ad secundam & tertiam partem ventum est, mutato tono auctor alia oberrat chorda, ac dumtaxat *quo libro, & quoto libri capitulo sententia habeatur superscribitur*, quod se facturum Bruno spopondit. Et id quidem in tertia parte ubique fere observatur, in secunda autem quæ negligentius recensita videtur, aut ne ipsius quidem Brunonis fetus est, nullibi occurrit. Quovis igitur pignore cum Cavæo aliisque contendam, has duas posteriores partes genuinum fœtum non esse Pateriani operis, ac proinde ex testimonio Canticorum allato in tertia parte, nihil pro γνησιότητι illius commentarii in gratiam Sammarthanææ sententiæ extundi posse.

Est tamen & aliud non spernendum argumentum, quo persuadeatur S. Gregorium non fuisse continenti serie interpretatum Cantica canticorum.

Institutum S. Paterii fuit testimonia ac loca a S. Doctore illustrata decerpere, & quæ obiter ac sparsim ille dixerat, colligere & per libros suos ordinando componere. Ea mente videlicet ut quasi perpetuus Commentarius Gregorianus in Sacram Scripturam haberi posset. Hæc prologus satis aperte docet. Hujusmodi autem ratio debuit Paterium inducere, ut nihil in librum compingendum conjiceret, quem S. Doctor integrum edisseruerat, vanus enim fuisset & cassus labor: propterea nihil in Jobum eum revera collegisse videmus, eo quod totus ille liber a S. Pontifice expositus fuerat. At enim collegit Paterius testimonia, quæ commentarii loco in Cantica esse possent: ergo Cantica universa nequaquam fuerat interpretatus S. Gregorius. Videtur istuc sane non spernendum argumentum.

Tot igitur adversantibus rationibus, ex unius alteriusve codicis integri nomen Paterii præseferentis auctoritate, ineluctabili argumento inferre non possumus, esse illud Paterii opus genuinum. Neque enim Paterii nomen id evincere contendet Sammarthanus, apud quem contra solius stili rationem, ut jam animadvertimus, ne duum quidem Codd. 900. annorum titulus quidquam valuit obtinere: præsertim cum docuerimus, quei fieri potuerit ut Paterii nomen, ut & Gregorii, quibusdam codicibus prænotaretur. Nec etiam suorum Codd. antiquitatem eximiam deprædicet Sammarthanus. Præter quam quod enim nulla certa adscripta die solisque conjecturis id asseritur; jamdiu est etiam ex quo dolent eruditi a BB. familia ex præjudicata sententia dum de Codd. agitur MSS. Lectoribus nubem pro Junone objectam fuisse. Præterea ab amicis audivi exstare in quibusdam Bibliothecis Paterianos Codices, qui tamen post primam partem ut in Vulgatis, subjiciunt *Explicit Paterius*.

Quantum igitur plausibiliter asserimus Sammarthanæas membranas fortasse non continere genuinum Paterii Opus, quale a S. viro emanavit, tantumdem suspicionis habet locus ex Canticis ad asserendum S. Doctori hujusmodi Commentarium. Quid enim, si ille qui Paterium explevit, Bruno vel alius quivis, ex adulterino Commentario in Cantica Gregorio M. attributo, locum illum acceperit, & in suam collectionem transtulerit? Fac tamen illud universim esse γνήσιον Paterii Opus, an non potuit

Ama-

Amanuensis loca quædam supplere vel adjicere ex aliena penu, quorum unus sit ille ex Canticis? Demus tamen P. Dionysio quidquid tanto viro per summam indulgentiam verosimiliter dandum appareat: sit sane & ille locus ex Canticis a Commentariis Gregorianis in suam farraginem a Paterio ipso translatus: quid inde ad summum consequetur? Exstitisse videlicet in collectaneis Gregorianis quondam locum hujusmodi; expositionem autem universam in Cantica, qualis hodie habetur, genuinum sincerumque opus illius esse, istud profecto nulla ratione consequetur. Sed hæc fortasse quæ a nobis disputata hactenus sunt, critices fuerint intemperantioris. Dandum tamen erat aliquid vel eruditis hominibus diligentius examinandum. Si quæ a nobis animadversa sunt, alicujus esse ponderis videbuntur, æqui bonique consulant; sin minus, discrete cogitent, in rebus hujusmodi liberum esse cuique sententiam suam aliis perpendendam proponere.

EX-

EXPOSITIO
S. GREGORII I.
IN
CANTICA CANTICORUM.

SANCTI GREGORII PAPÆ SUPER CANTICA CANTICORUM EXPOSITIO.

a

a PROOEMIUM.

Hominis cæcitas post lapsum.

1. POSTQUAM a paradisi gaudiis expulsum est genus humanum, in istam peregrinationem vitæ præsentis veniens, cæcum cor a spirituali intellectu habet. Cui cæco cordi si diceretur voce humana, sequere Deum, vel dilige Deum, sicut ei in Lege dictum est: semel foris missum & per torporem infidelitatis frigidum, non caperet quod audiret. Idcirco per quædam ænigmata fervor divinus animæ torpenti & frigidæ loquitur, & de rebus quas novit, latenter insinuat ei amorem quem non novit.

Et torpor. Cæco & frigido loquitur Deus per ænigmata.

Allegoria, tamquam machina, a terra sublevamur.

2. Allegoria enim animæ longe a Deo positæ quasi quamdam machinam facit, ut per illam levetur ad Deum, interpositis quippe ænigmatibus dum quoddam in verbis cognoscit quod suum est, in sensu verborum intelligit quod non suum est; & per terrena separatur a terra. Per hoc enim quod non abhorret cognitum, intelligit quoddam incognitum. Rebus enim nobis notis, per quas allegoriæ conficiuntur, sententiæ divinæ vestiuntur; & dum re cognoscimus exteriora verba, pervenimus ad interiorem intelligentiam.

3. Hinc est enim quod in hoc libro, qui in Canticis canticorum conscriptus est, amoris quasi corporei verba ponuntur, ut a torpore suo anima per sermones suæ con-

Hinc Canticum cant. allegorice scriptum.

a In Cod. Rot. *Prologus*, ut in edit. Richard, a S. Victore.

consuetudinis refricata recalescat; & per verba amoris qui infra est, excitetur ad amorem qui supra est. Nominantur enim in hoc libro oscula, nominantur ubera, nominantur genæ, nominantur femora; in quibus verbis non irridenda est [a] sacra descriptio, sed major Dei misericordia consideranda est: quia dum membra corporis nominat, & sic ad amorem vocat, notandum est quam mirabiliter nobiscum & misericorditer operatur. Qui ut cor nostrum [b] ad instigationem sacri amoris accenderet, usque ad turpis amoris nostri [c] se verba distendit. Sed unde se loquendo humiliat, inde nos intellectu exaltat: quia ex sermonibus hujus amoris discimus qua virtute in divinitatis amore serveamus.

Verba carnalis amoris in eo usurpata, qui intelligenda.

4. Hoc autem nobis solerter intuendum est, ne cum verba exterioris amoris audimus, ad exteriora sentienda remaneamus; & machina, quæ ponitur ut levet, ipsa magis opprimat, ne levemur. Debemus ergo in verbis istis corporeis, in verbis exterioribus quidquid interius est quærere, & loquentes de corpore, quasi extra corpus fieri [d] debemus. Ad has nuptias sponsi & sponsæ cum intellectu intimæ caritatis, id est cum veste venire nuptiali necesse est: ne si veste nuptiali, id est digna caritatis intelligentia non induimur, ab hoc nuptiarum convivio in exteriores tenebras, id est in ignorantiæ cæcitatem repellamur. Debemus per hæc verba passionis transire ad virtutem impassibilitatis. Sic est enim Scriptura sacra in verbis & sensibus, sicut pictura in coloribus & rebus: & nimis stultus est qui sic picturæ coloribus inhæret, ut res quæ pictæ sunt ignoret. Nos enim si verba quæ exterius dicuntur, amplectimur, & sensus ignoramus; quasi ignorantes res quæ depictæ sunt, solos colores tenemus. *Littera occidit*, sicut scriptum est, *spiritus autem vivificat*: si enim littera cooperit spiritum, sicut palea tegit frumentum; sed jumentorum est, paleis vesci; hominum, frumentis. Qui ergo humana ratione utitur, jumentorum paleas abjiciat, & frumenta spiritus edere festinet: ad hoc quippe utilis est, ut mysteria litteræ involuta tegantur. Hinc enim scriptum est: *Sapientes abscondunt intelligentiam*. Quia nimirum sub tegmine litteræ spiritalis intelligentia cooperitur. Hinc rursum in eodem libro scriptum est: *Gloria Dei celare verbum*. Menti enim Deum quærenti tanto Deus gloriosius apparet, quanto subtilius atque interius investigatur, ut appareat: sed numquid quod in mysteriis Deus celat, nos requirere non debemus? Debemus utique, nam sequitur: *Et gloria regum investigare sermonem*. Qui enim jam corpora sua vel motus carnis regere & investigare noverunt, reges sunt. Regum ergo gloria investigare sermonem, quia bene viventium laus est perscrutari secreta mandatorum Dei. Humanæ ergo conversationis verba audientes, quasi extra homines esse debemus: ne si humanitus quæ dicuntur audimus, nihil divinitatis de his quæ audire debemus, sentire possimus. Quasi jam non homines desirabat esse Paulus discipulos suos, quibus dicebat; *Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne homines estis?* Quasi jam non

Scriptura sacra picturæ similis.

2. Cor. 3. 6.

Littera, quasi palea qua frumentum tegitur, vesci jumentorum est, non hominum, ratione utentium.

Prov. 10. 14.

Prov. 25. 2.

Ibidem.

1. Cor. 3. 3.

a Rich. *Sacra Scriptura.*

b Rem. & Theod. *ad investigationem.* Sequimur Rotom. Val.cl. & edit. Rich.

c Adest *se* a Theod. & Rem. In Rotom. & Rich. legitur *ad turpis amoris nostri verba descendit.*

d Hoc vocabulum in Val.cl.& in Rich. incipit sequentem periodum; in qua minime legitur, *necesse per.*

non æstimabat homines discipulos suos Dominus, cum dicebat: *Quem dicunt homines esse filium hominis?* Cui cum verba hominum respondissent, illico adjunxit: *Vos autem quem me esse dicitis?* Cum enim supra dicit, *homines*, ac deinde subjungit: *Vos autem*; inter homines & discipulos quamdam distantiam facit, quia videlicet divina eis insinuans, esse eos super homines faciebat; ut ait Apostolus: *Si qua igitur in Christo nova creatura vetera transierunt*. Et scimus quia in resurrectione nostra ita corpus spiritui adnectitur, ut omne quod fuerat passionis in virtute spiritus assumatur. Is ergo qui Deum sequitur, imitari debet quotidie resurrectionem suam; ut sicut tunc nihil passibile habebit in corpore, ita nunc nihil passibile habeat in corde: ut secundum interiorem hominem jam nova creatura sit, jam quidquid vetustum fuerit calcet, & in verbis veteribus solam vim novitatis inquirat.

Mat. 16. 15.

2. Cor. 7. 15.

Scriptura sacra mons umbrosus.

5. Scriptura enim sacra mons quidam est, de quo in nostris cordibus ad intelligendum Dominus venit: de quo monte per Prophetam dicitur: *Deus a Libano veniet, & Sanctus de monte umbroso & condenso*. Iste mons & condensus est per sententias, & umbrosus per allegorias. Sed sciendum est quia cum vox Domini in monte sonat, vestimenta lavare præcipimur, & ab omni carnis inquinatione mundari, si ad montem accedere festinamus. Scriptum namque est, quia, *Si bestia tetigerit montem, lapidabitur*. Bestia enim tangit montem, quando irrationabilibus motibus dediti, Scripturæ sacræ celsitudini propinquant, & non eam secundum quod debent, intelligunt, sed irrationabiliter ad suæ * voluptatis intelligentiam flectunt. Omnis enim absurdus, vel sensu piger, si circa hunc montem visus fuerit, atrocissimis sententiis veluti lapidibus necatur. Ardet enim mons iste, quia Scriptura sacra videlicet, quem spiritaliter replet, amoris igne succendit. Unde scriptum est, *Ignitum eloquium tuum*. Unde cum verba Dei audirent quidam in via ambulantes, dixerunt: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis Scripturas?* Unde per Moysen dicitur: *In dextera ejus ignea lex*. Sinistra Dei iniqui accipiuntur, qui in dextera parte non transeunt; dextera Dei electi sunt, qui a sinistris separantur. In dextera ergo Dei lex ignea est; quia in electorum cordibus, qui ad dexteram ponendi sunt, flagrant divina præcepta, & caritatis ardore succensi sunt. Iste ergo ignis, quidquid in nobis est exterius rubiginis & vetustatis, exurat, ut mentem nostram velut holocaustum in Dei contemplatione offerat.

Habac. 3. 3.

Ad quem non accedunt carnalibus dediti.

Hebr. 12. 20.

* Forte leg. voluntatis.

Scriptura sacra ignis.

Ps. 118. 140.

Luc. 24. 32.

Deuter. 33. 2.

6. Nec vacue attendendum est quod liber iste non Canticum, sed Canticum canticorum vocatur: sicut enim in veteri Testamento alia sunt Sancta, & alia Sancta Sanctorum, alia Sabbata, & alia Sabbata Sabbatorum; ita in Scriptura sacra, alia sunt Cantica, & alia Cantica canticorum. Sancta erant quæ in Tabernaculo, & quæ exterius agebantur: Sabbata erant quæ & singulis hebdomadibus celebrabantur; sed Sancta Sanctorum secretiori quadam veneratione suscipiebantur, & Sabbata Sabbatorum nonnisi in suis festivitatibus colebantur. Ita Cantica canticorum secretum & solemne quoddam interius est, quod secretum in occultis intelligentiis penetratur. Nam si exterioribus verbis attenditur, secretum non est.

Unde hic liber Canticum canticorum dictus.

7. Sciendum est etiam, quia in Scriptura sacra alia sunt Cantica victoriæ, alia Cantica exhortationis & contestationis, alia Cantica exsulta-

Variæ Canticorum species in sacra Scriptura.

tionis, alia Cantica adjutorii, alia Cantica conjunctionis cum Deo. Canticum victoriæ eſt, quod Maria tranſacto mari rubro cecinit, di-
Exod. 15. 1. cens: *Cantemus Domino; glorioſe enim honorificatus eſt: equum & aſcenſorem projecit in mare*. Canticum exhortationis & conteſtationis eſt, quod Moyſes Iſraelitis ad terram promiſ-
Deuter. 31. 1. ſionis propinquantibus dixit: *Attende cœlum quæ loquar, audiat terra verba ex ore meo*. Canticum exſultationis eſt, quod Anna perſpecta fecunditate Eccleſiæ in ſemetipſa, cecinit dicens: *Exſultavit cor meum*
1. Reg. 2. 1. *in Domino*: Ubi per ſemetipſam figuratam fecunditatem prolis Eccleſiaſticæ expreſſit, cum dicit: *Ste-*
Ibid. v. 5. *rilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios infirmata eſt*. Canticum adjutorii David quod poſt prælium cecinit, dicens: *Dili-*
Pſal. 17. 1. *gam te Domine virtus mea*. Canticum vero conjunctionis cum Deo, hoc eſt quod in nuptiis ſponſi & ſponſæ canitur, ideſt Canticum canticorum; quod tanto eſt omnibus Canticis ſublimius, quanto & in nuptiis ſolemnitatis ſublimioris offertur. Per illa enim Cantica vitia devitantur, per iſta vero unuſquiſque virtutibus locupletatur: per illa cavetur hoſtis, per hæc Dominus familiari amore complectitur.

Canticum canticorum cæteris præſtantius.

8. Et notandum, quia aliquando ſe Dominus in Scriptura ſacra Dominum vocat, aliquando patrem, aliquando ſponſum. Quando enim ſe vult timeri, Dominum ſe nominat; quando vult honorari, patrem; quando vult amari, ſponſum. Ipſe
Malach. 1. 6. per Prophetam dicit: *Si Dominus ego ſum, ubi eſt timor meus? Si pater ego ſum, ubi eſt honor meus?*
Oſee 2. 20. Et rurſum dicit; *Deſponſavi te mihi in juſtitia & fide*. Vel certe:
Jerem. 2. 2. *Recordatus ſum diei deſponſationis tuæ in deſerto*. Et quidem apud Deum quando & quando non eſt, ſed quia prius timeri ſe vult ut honoretur, & prius honorari ut ad eum perveniatur; & Dominum ſe propter timorem nominat, & patrem propter honorem, & ſponſum propter amorem. Per timorem veniatur ad honorem, per honorem vero ejus perveniatur ad amorem. Quanto ergo dignius honor quam timor, tanto plus gaudet Deus pater quam Dominus dici: & quanto carius eſt amor quam honor, tanto plus gaudet Deus ſponſus dici quam pater. In hoc ergo libro Dominus & Eccleſia, non Dominus & ancilla, ſed ſponſus nominatur, & ſponſa: ut non ſoli timori, non ſoli reverentiæ, ſed etiam amori deſerviatur, & in his verbis exterioribus incitetur affectus interior. Cum ſe Dominum nominat, indicat quod creati ſumus; cum ſe patrem nominat, indicat quod adoptati; cum ſponſum ſe nominat, indicat quod conjuncti. Plus eſt autem conjunctos eſſe Deo, quam creatos & adoptatos. In hoc ergo libro ubi ſponſus dicitur, aliquid ſublimius inſinuatur, dum in eo fœdus conjunctionis oſtenditur. Quæ nomina in Teſtamento novo (quia jam peracta conjunctio Verbi & carnis Chriſti & Eccleſiæ celebrata eſt) frequenti iteratione memorantur. Unde Johannes dicit, Domino veniente: *Qui habet ſponſam,* Johan. 3. 29.
ſponſus eſt. Unde idem Dominus dicit: *Non jejunabunt filii ſponſi,* Mat. 9. 15.
quamdiu cum illis eſt ſponſus. Unde Eccleſiæ dicitur: *Deſponſavi vos uni* 2. Cor. 11. 2.
viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Rurſum: *Ut exhiberet ſibi glo-* Epheſ. 5. 27.
rioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam. Et rurſum in Apocalypſi Johannis: *Beati qui ad cœnam nu-* Apoc. 16. 9.
ptiarum Agni vocati ſunt. Et rurſum ibidem: *Et vidi ſponſam quaſi novam* Ibid. 21. 2.
nuptam deſcendentem de cœlo.

Cur Deus aliquando Dominum, modo patrem aut ſponſum ſe dicat.

9. Nec hoc a magno myſterio abhorret, quod liber iſte Salomonis tertius in opuſculis ejus ponitur. Veteres enim tres vitæ ordines eſſe dixe-

Quid per tres Salomonis libros adumbretur.

dixerunt, moralem, naturalem, & contemplativam; quas Græci vitas, ethicam, physicam, theoricam nominaverunt. In Proverbiis quoque moralis vita exprimitur, ubi dicitur: *Audi, fili mi, sapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam.* (Prover. 1. 8.) In Ecclesiaste vero naturalis: ibi quippe quod omnia ad finem tendunt, consideratur, cum dicitur: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* (Eccles. 1. 2.) In Canticis canticorum, contemplativa vita exprimitur, dum in eis ipsius Domini adventus & aspectus desideratur; cum sponsi voce dicitur: *Veni de Libano, veni.* (Cant. 4. 8.) (Per Cantica canticorum contemplatio designatur.) Vel etiam ordines trium Patriarcharum & vitas significavit, Abraham videlicet, Isaac, & Jacob. Moralitatem quippe Abraham per obedientiam tenuit; Isaac vero naturalem vitam puteos fodiendo figuravit. In imo enim puteos fodere, est per considerationem naturalem omnia quæ infra sunt, perscrutando rimari. Jacob vero contemplativam vitam tenuit, qui ascendentes & descendentes Angelos vidit. Sed quia naturalis consideratio ad perfectionem non perducitur, nisi prius moralitas teneatur; recte post Proverbia, Ecclesiastes ponitur. Et quia superna contemplatio non conspicitur, nisi prius hæc infra labentia despiciantur, recte post Ecclesiasten Cantica canticorum ponuntur. Prius quippe est mores componere; postmodum omnia quæ adsunt, tamquam non adsint considerare; tertio vero loco munda cordis acie superna & interna conspicere. His itaque librorum gradibus quasi quamdam ad contemplationem scalam fecit, ut dum primum in seculo bene geruntur, postmodum & honesta seculi despiciantur: ad extremum etiam Dei intima conspiciantur. Sic autem generaliter ex voce Ecclesiæ adventus Domini in hoc opere præstolatur, ut etiam specialiter unaquæque anima ingressum Dei ad cor suum, tamquam aditum sponsi in thalamum conspiciat.

10. Et sciendum est, quia in hoc libro quatuor personæ loquentes introducuntur; sponsus videlicet & sponsa; adolescentulæ vero cum sponsa, & greges sodalium cum sponso. (In Canticis quatuor personæ loquentes introducuntur.) Sponsa enim ipsa perfecta, Ecclesia est: sponsus, Dominus: adolescentulæ vero cum sponsa, sunt incoantes animæ, & per novum studium pubescentes: sodales vero sponsi, sunt sive Angeli, qui sæpe hominibus ab ipso venientes apparuerunt, seu certe perfecti quique viri in Ecclesia, qui veritatem hominibus nuntiare noverunt. Sed hi qui singillatim adolescentulæ vel sodales sunt, toti simul sponsa sunt, quia toti simul Ecclesia sunt. Quamvis & juxta unumquemque tota hæc tria nomina accipi possunt. Nam qui Deum perfecte amat, sponsa est; qui sponsum prædicat, sodalis est; qui adhuc novellus viam bonorum sequitur, adolescentula est. [a] Invitamur ergo ut simus sponsa: si hoc necdum prævalemus, simus sodales: si neque hoc adepti sumus, saltem ad hunc thalamum adolescentulæ conveniamus. Quia igitur sponsum & sponsam, Dominum & Ecclesiam diximus, velut adolescentulæ vel sodales audiamus verba sponsi, audiamus verba sponsæ; & in eorum sermonibus fervorem discamus amoris. Itaque sancta Ecclesia diu præstolans adventum Domini, diu sitiens fontem vitæ, quomodo optet videre præsentiam sponsi sui, quomodo desideret, edicat.

CAPUT PRIMUM.

Osculetur me osculo oris sui. (Can. 1. Vers. 1.)

1. Angelos ad eam Dominus, Patriarchas ad illam & Prophe- (Pia Ecclesiæ sponsi Chri-)

[a] Ita omnes codices mss. In edit. Richardi legitur: *Innitamur.*

sti adventum expectantis desideria.

phetas miserat, spiritualia dona deferentes: sed ipsa munera non per servos sponsi, sed per ipsum sponsum percipere quærebat. Ponamus ante oculos omne genus humanum ab exordio mundi usque ad finem mundi, totam videlicet Ecclesiam, unam esse sponsam quæ arrhas spirituali dono per Legem perceperat; sed tamen sponsi sui præsentiam quærebat, quæ dicit: *Osculetur me osculo oris sui*. Suspirans enim sancta Ecclesia pro adventu Mediatoris Dei & hominum, pro adventu Redemtoris sui, ad patrem orationem facit, ut filium dirigat, & sua illam præsentia illustret: ut eidem Ecclesiæ non jam per Prophetarum, sed suo ore alocutionem faciat. Unde & de eodem sponso in Evangelio scriptum est, cum sederet in monte, & sublimium præceptorum verba faceret: *Aperiens autem os suum dixit*: ac si aperte dicatur: Tunc os suum aperuit, qui prius ad exhortationem Ecclesiæ aperuerat ora Prophetarum. Sed ecce cum suspirat, cum quasi absentem quærit, subito intuetur præsentem. Habet hoc gratia Creatoris nostri, ut cum de illo quærentes, eum loquimur, ejus præsentia perfruamur. Unde in Evangelio scriptum est, quia dum Cleophas & alius de illo in itinere verba facerent, præsentem eum videre meruerunt. Dum ergo sancta Ecclesia incarnandum sponsum adhuc absentem desiderat, subito intuetus præsentem, atque subjungit:

Matt. 5. 2.

Quia meliora sunt ubera tua vino. Et odor unguentorum super omnia aromata.

Ibid. & c. 4. Vers. 10.

2. Vinum fuit scientia Legis, scientia Prophetarum. Sed veniens Dominus, quia sapientiam per carnem [a] voluit prædicare; quasi fecit eam in carnis ubera lactescere: quam [b] enim in divinitate sua capere minime poteramus, in incarnatione ejus agnosceremus. Unde non immerito ejus ubera laudantur, quia prædicationis ejus condescensio hoc egit in cordibus nostris, quod doctrina Legis minime valuit: [c] prius enim nos nutrivit incarnationis prædicatio, quam Legis doctrina. Dicat ergo: *Meliora sunt ubera tua super vinum*. Quod adhuc confirmans subjungit ac dicit: *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata*. Unguenta Domini virtutes sunt: ungenta Domini Spiritus sanctus fuit, de quo per Prophetam dicitur: *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis*. Hoc oleo tunc unctus est, cum incarnatus: non enim prius homo exstitit, & postmodum Spiritum sanctum accepit; sed quia Spiritu sancto mediante incarnatus est, eodem [d] hoc oleo tunc unctus est, cum homo creatus. Odor ergo unguenti ejus, est flagrantia Spiritus sancti, qui ex illo procedens, in illo permansit: odor unguentorum ejus, est flagrantia virtutum quas operatus est. [e] Habuit autem Ecclesia aromata, quia habuit multa Spiritus sancti dona, quæ in domo Dei, idest in congregatione Sanctorum, odorem bonæ opinionis redderent, & suavitatem futuri Mediatoris nutiarent. Sed *odor unguentorum tuorum super omnia aromata*, quia flagrantia virtutum sponsi, quæ per incarnationem ejus facta est, vicit prædicamenta Legis, quæ in arrhis a sponso fuerant prærogata. Tanto quippe amplius ad intellectum crevit Ecclesia, quanto & amplioris visionis gratia meruit il-

Per vinum, Lex; per ubera, evangelica prædicatio significata.

a b c d e

Ordo unguentorum Christi, fragantia Spiritus sancti.

Psal. 44. 8.

Quantum Legis aromatibus præstet.

a In Cod. Theod. *noluit*, cæteris dissentientibus.

b Hic aliqua desiderari videntur. Sensus pareret si legeretur: *ut quam in divinitate, &c.* Sed quia in hac lectione conveniunt mss. omnes, ab illa recedere non audemus.

c Val-cl. & Romag. *plus enim*.

d Rem. ac Theod. *hoc loco*.

e Ita Val-cl. aliis contradicentibus ubi legitur, *hauriat autem*.

illuſtrari. Illa Legis aromata per Angelos adminiſtrata ſunt: iſtud unguentum per præſentiam datum eſt. Sed quia claritate ejus præſentiæ ſuperata ſunt bona Legis, quæ ſublimia eſſe credebantur, dicatur recte: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.*

De unaquaque anima, eadem explicari poſſunt quæ de tota Eccleſia.

3. Hoc autem quod generaliter de cuncta Eccleſia diximus, nunc ſpecialiter de unaquaque anima ſentiamus. Ponamus ante oculos eſſe animam quamdam donorum ſtudiis inhærentem, intellectum ex aliena prædicatione percipientem, quæ per divinam gratiam etiam ipſa illuſtrari deſiderat; ut aliquando etiam per ſe intelligat, quæ nihil ſe intelligere, niſi per verba prædicatorum conſiderat, & dicit: *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Ipſe me tangat intus, ut cognoſcam intelligentia; & non jam prædicatorum vocibus, ſed internæ gratiæ [a] ex tactu perfruar. a Quaſi oſculo oris ſui oſculabatur Moyſen, cum ei per fiduciam familiaris gratiæ intellectum porrigeret. Num. 12. 6. Unde ſcriptum eſt: *Si fuerit Propheta, in ſomnio loquar ad eum; & non ſicut famulo meo Moyſi: os enim ad os loquor ei.* Os quippe ad os loqui, quaſi oſculari eſt, & internam intelligentiam mente tangere. Sequitur:

Ibid v. 2. *Quia meliora ſunt ubera tua vino.*

In incarnatione admota nobis Dei ubera.

4. Ubera Dei ſunt, ſicut prius diximus, humillimæ incarnationis ejus condeſcenſio. Sapientia autem ſeculi quaſi quoddam vinum eſt: debriat enim mentem, quia ab intellectu humilitatis alienam reddit. Quaſi quodam vino debriantur Philoſophi, dum per ſecularem vulgi amorem tranſeunt. Quam ſapientiam Eccleſia deſpiciat, humillimam dominicæ incarnationis prædicationem appetat: plus ei ſapiat quod per infirmitatem carnis ejus nutritur, quam quod mundus hic per elationem falſæ prudentiæ extollitur, & dicat: *Quia meliora ſunt ubera tua vino:* ideſt humillima incarnationis tuæ prædicatio, velatam mundi ſapientiam ſuperat. Unde ſcriptum eſt: *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt quam hominis: & quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt quam hominis.* 1. Cor. 1. 25

Incarnationis prædicatio, fucata mundi ſapientia longe præſtantior.

Sed quia ipſi hujus ſeculi ſapientes nonnunquam videantur quibuſdam virtutibus ſtudere (videas enim pleroſque habere caritatem, ſervare manſuetudinem, honeſtatem exteriorem in omnibus exercere; quas virtutes, non ut Deo, ſed ut hominibus placeant, exhibent: quæ idcirco virtutes, virtutes non ſunt, quia placere Deo non appetunt: olet tamen in humanis naribus, dum humano judicio bonam opinionem reddunt) ſed comparentur hæc vero odori Redemtoris noſtri, comparentur veris virtutibus, & dicatur: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Ideſt, flagrantia virtutum tuarum, omnem ſpeciem virtutum ſapientium mundi ſuperat, quia videlicet fictas imagines eorum ex veritate tranſcendit. Quia ſecundo loco ſentiri hoc, quod dictum eſt, de unaquaque anima diximus; adhuc eumdem ſenſum, ſi poſſumus, adjuvante Domino, ſubtilius exſequamur.

Compunctio ex amore deſcribitur.

5. Omnis anima quæ timet Deum, jam ſub jugo ejus eſt, ſed adhuc longe, quia timet: nam tantum quiſque ad Deum proficit, quantum pœnam timoris amittit, & gratiam de illo caritatis percipit. Ponamus ante oculos animam cujuslibet electi, quæ continuo deſiderio in amorem viſionis ſponſi accenditur, quia quod in hac vita perfecte percipere non valet, contemplatur ejus celſitudinem, & ex

a Sic habet Rotom. In tribus aliis, *ex auct.* Priorem lectionem pluris habendam ſuaſerunt quæ paulo poſt leguntur: *Os quippe ad os loqui, quaſi oſculari eſt, & internam intelligentiam mente tangere.*

a Pater in Luc. cap. 17.

& ex ipso amore compungitur: [a] ipsa enim compunctio quæ per caritatem fit, quæ & desiderio accenditur, quasi quoddam osculum est: toties enim anima osculatur Deum, quoties in ejus amore compungitur. Sunt enim multi, qui jam quidem Dominum metuunt, jam bonam operationem recipiunt; sed necdum osculantur, quia amore ejus minime compungantur. Quod bene in convivio Pharisæi signatum est, qui cum Dominum recepisset, cumque osculanti mulieri pedes ejus, in corde suo derogaret, audivit: *Intranti in domum tuam, osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo ingressa est, non cessavit osculari pedes meos.* Omnis qui jam eleemosynas facit, qui jam bonis operibus studet, quasi Christum in convivium recipit: Christum pascit, qui eum in membris suis sustentare non desinit; sed si nondum per amorem compungitur, adhuc ejus vestigia non osculatur. Præponitur ergo Pastori mulier quæ osculatur, quia [b] præponitur exteriora sua danti, is qui interno mentis ardore in desiderio Domini compungitur. Bene autem dictum est: *Non cessavit osculari pedes meos.* Non enim sufficit in amorem Dei semel compungi & quiescere, sed compunctio esse debet & crebrescere: unde mulier ideo laudatur, quia osculari non destitit, idest compungi minime cessavit. Unde per Prophetam dicitur: *Constituite diem solemnem in frequentationibus, usque ad cornu altaris.* Dies solemnis Domino, est compunctio cordis nostri: sed tunc in frequentatione dies solemnis constituitur, cum ad lacrymas pro amore ejus assiduæ movetur. Cui velut si diceremus: Quamdiu ista acturi sumus? Quamdiu tribulationibus afficiemur? Illico terminum quousque fieri debeat subjunxit, dicens: *Usque ad cornu altaris.* Cornu quippe altaris, est exaltatio sacrificii interioris, ubi cum pervenerimus, jam nequaquam necesse est, ut solemnem diem Domino de nostra lamentatione faciamus. Anima ergo quæ jam per amorem compungi desiderat, quæ jam contemplari visionem sponsi sui appetit, dicat: *Osculetur me osculo oris sui.*

Per eam anima Deum osculatur.

Luc. 7. 44.

Aliud est Christum pascere, aliud osculari.

b

Osculari semel non sufficit.

Ps. 117. 27.

6. Vel certe osculum ejus oris, est ipsa perfectio pacis internæ, ad quam cum pervenerimus, nihil remanebit amplius quod quæramus. Unde & apte subjungitur: *Quia meliora sunt ubera ejus vino.* Vinum enim est scientia Dei, quam in ista vita positi accepimus: ubera autem sponsi tunc amplectimur, cum eum jam in æterna patria per amplexum præsentiæ contemplamur. Dicat ergo: *Meliora sunt ubera tua vino.* Ac si dicat; magna est quidem scientia, quam de te mihi in hac vita contulisti: magnum est vinum notitiæ tuæ, quo me debrias; sed ubera tua sunt vino meliora, quia tunc per speciem & per sublimitatem contemplationis transcenditur quidquid de te modo per fidem scitur. *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata;* dum virtute scientiæ, virtute castitatis, virtute misericordiæ, virtute humilitatis, virtute caritatis pollet. Si Sanctorum vita odorem aromatum ex virtutibus non haberet, Paulus non diceret: *Christi bonus odor sumus Deo in omni loco.* Sed longe excellentior est illa unctio Dei, ad quam quandoque ducendi sumus: longe excellen-

Per osculum sponsi perfectio pacis internæ potest etiam intelligi.

Per aroma virtutum fragrans odor.

2. Cor. 2. 15.

a Hic locus in genuina Paterii collectione, quam daturi sumus, laudatur tamquam a Gregorio prolatus in Canticorum expositione, quod observatione dignum. Ne vero fraudis oriatur suspicio, admoneo sententiam hanc ex integro reperiri in omnibus mss. nostris, scilicet Turonensi S. Martini, Divionensi S. Benigni. Val. cl. Theod. Rem. ac Rotomag.

b In Theod. Rem. solum legitur, *præponitur danti.*

lentior eſt odor unguentorum Dei aromatibus virtutum noſtrarum. Et ſi jam magna ſunt quæ accepimus, valde tamen potiora ſunt quæ de contemplatione Creatoris noſtri accepturi ſumus. Unde anhelet anima & dicat: *odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata*: ideſt, bona illa quæ per contemplationem præparas, iſta omnia virtutum munera quæ in hac vita tribuiſti, tranſcendunt. Dicamus huic Eccleſiæ, di-
a camus huic animæ, ſic amanti, ſic æſtuanti in amorem ſponſi ſui, unde tantum deſiderium perceperit? Unde notitiam divinitatis ejus apprehenderit? Sed ecce unde exprimeret, dicit:

Verſ. 2. *Unguentum effuſum nomen tuum.*

Unguentum effuſum, eſt divinitas incarnata.

7. Unguentum effuſum, eſt divinitas incarnata. Si enim ſit unguentum in vaſculo, olet minus, ſi vero effunditur, odor effuſi unguenti dilatatur. Nomen ergo Dei, unguentum effuſum eſt, quia ab immenſitate divinitatis ſuæ ad naturam noſtram ſe exterius fudit, & ab eo quod eſt inviſibilis, ſe viſibilem reddidit: ſi enim non ſe effunderet, nequaquam nobis innoteſceret. Effudit ſe unguentum, cum ſe Deum ſervavit, & hominem exhibuit. De

Philip. 2. 7. qua effuſione Paulus dicit: *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit formam ſervi accipiens.* Quod Paulus dixit, *exinanivit*; hoc Salomon dixit, *effudit*. Quia ergo humano generi Dominus per humilitatem incarnationis innotuit, dicatur ei: *Unguentum effuſum nomen tuum.* Sequitur:

Ibidem. *Ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.*

Cur per adoleſcentulas electorum animæ ſint intelligendæ.

8. Quid hoc loco adoleſcentulas, niſi electorum animas per baptiſmum renovatas accipimus? Vita quippe peccati ad veterem hominem pertinet: vita juſtitiæ ad novum. Quia ergo unguentum foras effudit, in amore ſuo adoleſcentulas ardentes fecit: quia renovatas animas deſiderio ſuo fragrantes exhibuit. Puerilis ætas amori necdum congruit: ſenilis ab amore deſinit. Puer eſt, qui vitæ ardentis ſtudium necdum cœpit: ſenex eſt, qui cœperat quidem, ſed deſiit. Quia ergo neque hi flagrant in Domino, qui necdum cœperunt, neque hi qui jam cœperant, ſed friguerunt; poſtpoſita puerili vel ſenili ætate, adoleſcentulæ currere dicuntur, ideſt illæ animæ quæ in ipſo fervoris amore ſunt.

Quam infirmæ, Angelis comparatæ, videantur.

9. Quod tamen intelligere aliter poſſumus. Poteſt enim adoleſcentia ad infirmitatem referri. Juveniles quippe ætates ſunt ordo Angelorum, qui nulla debilitate victi ſunt, nulla infirmitate ſuperati. Dicatur ergo: *Unguentum effuſum eſt nomen tuum, ideo adoleſcentulæ dilexerunt te*: Ideſt, quia per incarnationem tuam, notitiam tuam exterius effudiſti, idcirco infirmæ animæ naturam humanam diligere prævalent. Illæ quippe Virtutes ſummæ quaſi ætatis juvenilis, etiam ibi te diligunt, ubi fuſus non es, quia & ibi te vident, ubi in ſtatu divinitatis te contines. Qui ergo ab illis ſummis Ordinibus, quaſi a juvenilibus ætatibus etiam non fuſus videris, exterius propter homines funderis: ut etiam ab adoleſcentulis, ideſt ab infirmis mentibus diligaris. Sequitur:

Trahe me. Verſ. 3.

Ob infirmitatem trahendæ ſunt, etſi non invitæ.

10. Omnis qui trahitur, aut non valens, aut non volens, invitus trahitur. Sed qui dicit: *trahe me*, habet aliquid quod vult, habet aliquid quod non * vult. Natura humana ſequi Deum vult, ſed infirmitatis conſuetudine ſuperata, ſicut debet ſequi non prævalet. Videt ergo aliud in ſe eſſe quo tendit, aliud in ſe eſſe

* *Forte legendum* non valet.

a Val-cl. *non poteſt.*

esse quo non valet, & recte dicit: *trahe me*. Quasi volentem, nec valentem se viderat Paulus, cum diceret: *Mentem servire legi Dei, carnem autem legi peccati*: Et *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*. Quia ergo aliud est in nobis quod nos incitat, aliud quod gravat, dicamus: *Trahe me post te; curremus in odorem unguentorum tuorum*. In odorem unguentorum Dei currimus, cum donis ejus spiritualibus afflati, in amorem visionis ejus inhiamus.

Rom. 7. 25. Ibid. v. 23.

Deum sequentium tres species.

11. Sciendum vero est, quia in eo quod homines Deum sequuntur, aliquando ambulant, aliquando currunt, aliquando fortiter currunt. Quasi post Deum ambulat, qui tepide sequitur; currit, qui frequenter sequitur: perfecte currit, qui perseveranter sequitur. Immobile enim erat cor ad sequendum Deum, & post eum ambulare nolebat, cum adventus Domini in mundo apparuit, & ab insensibili sua statione humanas mentes movit, Unde scriptum est: *Pedes* [a] *ejus steterunt, & mota est terra*. Hic autem non motus, sed cursus dicitur, quia non sufficit ut sequamur, nisi etiam desiderando curramus. Quia vero neque currere sufficit, nisi etiam perfecte curratur, Paulus dicit: *Sic currite ut comprehendatis*. Et nonnulli dum nimis currunt, in indiscretionem dilabuntur; plus enim quam necesse est sapiunt, & se jam ei quem sequebantur præferunt, dum suas virtutes eligunt, & ejus quem sequebantur judicia postponunt. Unde bene cum diceretur, *curremus*: præmissum est, *post te*. Post Deum enim currunt, qui ejus judicia considerant, ejus voluntatem sibi præferunt; & pervenire ad eum sub digna operatione, discretione contendunt. Hinc Propheta voluntatem Dei considerans ait: *Adhæsit anima mea post te*. Hinc Petro consilium danti dicitur: *Redi post me, Satanas; non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum*. Quia ergo perfectæ animæ summa cautela Dei judicia contuentur, & neque per torporem, neque per indiscretum fervorem prævenire præsumunt, bene dicitur: *Post te curremus in odorem unguentorum tuorum*. Tunc enim post te currimus, quando & amando sequimur, & timendo divina judicia non prævenimus. [b]

a *Habac. 3. 5. juxta 70.*

1. Cor. 9. 24. Currendum post ipsum, non ante.

Torpor & fervor indiscretus, pariter cavendi.

Ps. 62. 29.

Mat. 16. 23. & Marc. 8. 13.

b

Introduxit me rex in cubiculum suum: exsultabimus, & lætabimur in te. *Vers. 3.*

Ecclesia domus regia.

12. Ecclesia Dei, quasi quædam domus regis est; & ista domus habet portam, habet ascensum, habet triclinium, habet cubicula. Et omnis [c] qui intra Ecclesiam fidem habet, jam portam istius ingressus est: quia sicut porta reliquum domum aperit, ita fides reliquarum virtutum ostium aperit. [d] Omnis qui intra Ecclesiam spem habet, jam ad ascensum domus venit: spes enim elevat cor, ut sublimia appetat, & ima deserat. Omnis qui in ista domo positus, caritatem habet, quasi in triclinium deambulat: lata enim est caritas, quæ usque ad inimicorum dilectionem tenditur. Omnis qui in Ecclesia positus, jam sublimia rimatur, jam occulta judicia considerat, quasi in cubiculum intravit. De porta domus istius dicebat quidam: *Aperite mihi portas justitiæ, & ingressus in eas confitebor Domino*. De ascensu spei dicebat: *Ascensus in ejus*

c

Cujus porta, fides. d

Spes, ascensus. Caritas, triclinium. Cubiculum est contemplatio.

Ps. 117. 19.

Psal. 83. 6.

a Apud Lxx. int. legitur: *ad pedes ejus stetit & commota est terra*.

b In Divion. absolvitur hic Homilia prima. In Val cl. quoque, veluti finito primo Libro, scribitur, *Introduxit*, majori littera variis coloribus ornata & depicta.

c Ita Divion. & Val-cl. In Rotom. legitur, *qui intrat Ecclesiam*, consentientibus Rem. & Theod.

d Hic sequimur adhuc Divion. & Val-cl. cum in aliis legatur, *omnis qui intrat Ecclesiam*.

ejus corde disposuit. De tricliniis latis domus istius dicitur: *Latum mandatum tuum nimis*. In mandato lato specialiter caritas designatur. De cubiculo regis loquebatur, qui dicebat: *Secretum meum mihi*. Et alias: *Audivi arcana verba, quæ non licet hominibus loqui*. Primus ergo aditus domus istius, porta fidei: secundus provectus, ascensus spei: tertius, latitudo caritatis: quartus, jam perfectio caritatis ad cognitionem secretorum Dei. Quia Ecclesia sancta in membris suis perfectis, in sanctis ergo doctoribus, in eis qui jam pleni & radicati sunt in mysteriis Dei, quasi ad sublimia secreta pervenit, & adhuc in ista voce posita, jam illa penetrat: *Introduxit me rex in cubiculum suum*, ait: Per Prophetas enim, per Apostolos, per doctores, qui in ista vita positi jam sublimia secreta illius vitæ penetrabant, Ecclesia in cubiculum regis illius ingressa fuerat.

Ps. 118. 96. Isa. 24. 16. 2. Cor. 12. 4.

Ex dono contemplationis in humilitate proficiendum.

13. Et caute intuendum est, quia non dicit *in cubiculum sponsi*, sed *in cubiculum regis*. Nominando enim regem, reverentiam secretorum vult ostendere: quia quanto potens est cubiculum, tanto major est reverentia exhibenda in his ad quæ intratur. Ne ergo dum cognoscit secreta Dei unusquisque, dum occulta judicia rimatur, dum ad sublimia contemplationis attollitur, extollatur & in superbiam dilabatur, regis dicitur cubiculum intrare: id est, cui tanto major reverentia exhibenda est, quanto magis anima ad cognoscenda ejus secreta ducitur. Ut unusquisque proficiat, qui jam exaltatus per gratiam ad sublimia secreta pervenit, seipsum attendat, & ex ipso profectu amplius humilietur. Unde & Ezechiel, quoties ad sublimia contemplanda ducitur, filius hominis vocatur, ac si ei dicatur: Attende quid es, & non extollaris de his ad quæ attolleris. Sed paucorum est in Ecclesia, ista sublimia & occulta judicia Dei rimari & comprehendere. Tamen dum videmus fortes viros posse ad tantam sapientiam pervenire, ut contemplentur secreta Dei in cordibus suis, & nos parvuli habeamus fiduciam: quia quandoque ad veniam, quandoque ad ejus gratiam veniamus. Unde & ex verbis adolescentularum subditur:

Paucorum est ad perfectam contemplationem ascendere.

Exsultabimus & lætabimur in te. Ibidem.

Ex eorum consideratione infirmi in spem misericordiæ eriguntur.

14. Dum Ecclesia in his qui perfecti sunt, ingreditur cubiculum regis, adolescentulæ spem sibi exsultationis promittunt: quia dum fortes ad sublimia contemplanda perveniunt, infirmi spem de venia peccatorum sumunt.

Introduxit me rex in cubiculum suum, exsultabimus & lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum. Recti diligunt te. Ibidem.

Quæ sponsi sint ubera.

15. Habet iste sponsus ubera, qui etiam rex propter reverentiam vocatur. Habet ubera, sanctos viros corde adhærentes sibi. Ubera [a] in arca pectoris fixa sunt, & interno nutrimento trahunt ad eos quos fortes nutriunt. Sancti ergo viri ubera sponsi sunt: quia ex intimis trahunt, & exterius nutriunt. Ubera illius sunt Apostoli, ubera illius sunt omnes prædicatores Ecclesiæ. Vinum, sicut superius diximus, fuit in Prophetis, vinum fuit in Lege: sed quia ampliora sunt data per Apostolos mandata, quam data fuerant per Prophetas, recte nunc dicitur: *Memores uberum tuorum super vinum*: Quia qui ista possunt implere quæ in novo Testamento mandata sunt, illam scientiam Legis sine dubio transcendunt.

Melior est humilitas scientia.

16. Quod tamen & aliter intelligere possumus: *Memores uberum tuorum super vinum*. Sunt multi qui vinum quidem sapientiæ habent, sed

a Val cl. *in arcano pectoris fixa sunt*.

sed cognitionem humilitatis non habent. Istos scientia inflat, quia caritas non ædificat. Sunt vero multi qui sic vinum scientiæ habent, ut sciant considerare dona doctrinæ, dona spiritualis gratiæ: dona enim spiritualis gratiæ, quasi quædam mamillæ sunt in pectore, quæ subtiliter occultis mentibus spiritualibus ministrant, & nutriunt. *Memores* ergo *uberum tuorum super vinum*: quia hi qui sectari sciunt dona gratiæ tuæ, ut sibi non tribuant quod sapiunt, sed de eadem sapientia, quam acceperunt, non extollantur; super illos qui de sapientia sua extolluntur, efferuntur. Plus est enim humiliter sapere, quam sapere: neque enim vere sapere est, humiliter non sapere. *Memores* ergo *uberum tuorum super vinum*: quia scientes dona spiritualis gratiæ considerare, trascendunt eos qui scientiam quidem habent, sed cognitionem in memoriam donorum non habent. Aperte ergo dicere est: *Memores uberum tuorum super vinum*: quia fortior est humilitas quam scientia. Vinum enim, est scientia quæ inebriat, memoria uberum quæ debriat, quæ ad cognitionem donorum revocat. *Memores uberum tuorum super vinum*: quia vincit humilitas abundantiam scientiæ.

Dona spiritualis gratiæ quædam etiam mamillæ sunt.

17. *Recti diligunt te*. Ac si diceret; non recti adhuc timent. *Recti diligunt te*: omnis enim qui bona opera agit pro timore, etsi in opere rectus est, in desiderio rectus non est: vellet enim non esse quod timeret, & bona opera non faceret. Qui vero bona opera pro amore agit, & in opere & in desiderio rectus est, [a] sed dulcedo amoris timentibus absconditur. Unde scriptum est: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te, & perfecisti eis qui sperant in te! Dulcedo enim Dei, timentibus Deum incognita est, amantibus fit nota. Qui ergo per amorem studuerit rectus esse, perfecta dilectio illius est, ut judicem venientem non timeat, ut quid quid de æternis suppliciis audierit, non formidet. Unde & Paulus dum adventum judicis exspectaret, dum præmia vitæ æternæ quæreret, dicit: *Quæ præparavit Deus non solum mihi, sed & omnibus qui diligunt adventum ejus*. Præmia enim diligentibus a judice præparantur æterna, quia omnis qui se mala opera agere scit, judicem venientem timet: qui vero de operibus suis præsumit, judicis adventum quærit. Parantur ergo præmia exspectantibus adventum Dei, & diligentibus adventum ejus: quia non diligunt adventum judicis, nisi de causa sua præsumentes. Omnis autem certitudo, [b] rectitudo certitudinis in dilectione est; & ideo recte dicitur: *Recti diligunt te*.

Qui timent nec diligunt recti non sunt.

a

Ps. 30. 20.

Perfecta dilectio, timoris expers.

2. Tim. 4. 8.

b

Vers. 4. & 5.

Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, [c] *sicut pellis Salomonis. Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol*.

c

18. Scimus quia in primiordiis Ecclesiæ, dum prædicata fuisset gratia Redemtoris nostri, alii crediderunt, alii non crediderunt; sed hi qui crediderunt, ab infidelibus despecti sunt, & quasi persecutionem passi, quasi in viam Gentium discessisse judicati sunt. Unde Ecclesia in eisdem clamat adversus eos qui conversi non sunt: *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem*. Nigra sum quidem vestro judicio, sed formosa per illustrationem gratiæ. Quomodo nigra? *Sicut tabernacula Cedar*. Cedar interpretatur tenebræ: Cedar enim secundus fuit de genere Ismahel,

Cur nigra simul & formosa dicta Ecclesia.

Cedar quid significet.

a Desunt hæc in codd. Val-cl. Theod. ac Rem. Sumta sunt ex Rotomag.

b Ita Rotom. Theod. &c. In Val-cl. legitur: *Omnis autem certitudo rectitudinis in dilectione*.

c Rotom. *sicut pelles*, at infra cum cæteris habet, *sicut pellis*.

hel, & Cedar tabernacula Esau fuerunt. Quomodo ergo nigra sicut tabernacula Cedar? quia in conspectu vestro ad similitudinem Gentium judicata sum, idest ad similitudinem peccatorum. Quomodo formosa sicut pellis Salomonis? Fertur Salomon quando templum ædificavit, omnia illa vasa templi factis pellibus cooperuisse. Sed nimirum pelles Salomonis decoræ esse potuerunt in obsequium regis. Sed quia Salomon interpretatur pacificus, nos ipsum verum Salomonem intelligamus: quia omnes animæ adhærentes Deo, pelles Salomonis sunt, macerantes seipsas in obsequium regis pacis redeuntes. Sum vero in judicio sicut tabernacula Cedar, quæ quasi in viam Gentium discessisse judicor: sed juxta veritatem sicut pellis Salomonis sum, quia in obsequium regis adhæreo.

Quid Salomonis pelles.

Ibidem.

Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol.

Quo propius ad nos accedit Christus, eo magis fœditatem nostram nobis ostendit.

19. Peccatricem attendebat, illam partem quæ Christo crediderat. Sed dicat ista: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol*. Sol ipse Dominus, ipse veniens decoloravit me. Præceptis suis ostendit, quia pulcra non fui in præceptis Legis. Sol quem arctius tangit, ipsum decolorat: ita & Dominus veniens, quem per gratiam suam districtius tetigit, decoloravit; quia dum plus approprinquamus ad gratiam, plus nos esse peccatores agnoscimus. Videamus Paulum ex Judæa venientem decoloratum: *Quod si volentes in Christo justificari, inventi sumus & ipsi peccatores*. Qui se in Christo peccatorem invenit, in sole se decoloratum invenit. Sed ecce pars ista quæ ex Judæa credidit, persecutionem ab infidelibus Judæis passa est, afflicta multis tribulationibus. Unde sequitur:

Act. 2. 17.

Vers. 5.

Filii matris meæ pugnaverunt adversum me.

Conversi ex Judæis, quantas ab aliis persecutiones passi.

20. Quia filiis Synagogæ qui in infidelitate permanserunt, bellum persecutionis contra Synagogæ fideles gesserunt: sed dum persecutionem patitur ea pars, quæ ex Judæis venit ad fidem, discessit ad prædicationem Gentium. Unde & sequitur:

Ibidem.

Posuerunt me custodem in vineis; vineam meam non custodivi.

Eos, ut ad gentes transirent, deseruerunt. a

21. Quia dum me persequuntur hi qui in Judæa sunt, [a] in Ecclesiis me custodem fecerunt. *Vineam meam non custodivi*, quia Judæam deserui. Unde & Paulus dicit, unde & Apostoli: *Vobis missum fuerat verbum Dei: sed quia indignos vos judicastis, ecce imus ad Gentes*. Ac si dicat: Nos vineam nostram custodire volumus, sed quia nos ipsi respuistis, ad alienarum custodiam nos transmittitis. Itaque quæ diximus de Synagoga ad fidem conversa, dicamus modo de Ecclesia ad fidem vocata: *Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem*. Ecclesia ex Gentibus veniens considerat fidelium animas, quas invenit, quas & filias Jerusalem vocat. Jerusalem quippe visio pacis dicitur: considerat quid fecit, quid facta est: & confitetur præteritas culpas, ne superba sit: confitetur præsentem vitam, ne ingrata sit, & dicit: *Nigra sum, sed formosa*. Nigra per meritum, formosa per gratiam; nigra per vitam præteritam, formosa per conversationem sequentem. Quomodo nigra sicut tabernacula Cedar? Cedar, tabernacula Gentium fuerunt, tabernacula tenebrarum fuerunt. Et Gentibus dictum est: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Quomodo formosa sicut pellis Salomonis? Macerati enim sumus per pœnitentiam. Mortificata caro per pœ-

Act. 13. 46.

Ecclesia per meritum nigra, formosa per gratiam.

Ephes. 5. 8.

Per pœnitentiæ asperitatem, similis est pellibus Salomonis.

a Val-cl. *in Ecclesia*.

pœnitentiam; quasi pellis in obsequium regis adducitur. Omnes per pœnitentiam seipsos affligentes, membra Christi se faciunt. Membra ergo Christi per pœnitentiam afflicta, pelles Salomonis sunt, quia mortificata caro fiunt.

Ecclesia ex Gentibus congregata, olim quoque a fidelibus despecta.

22. Sed ecce erant in Judæa fideles, qui dedignabantur ad fidem venire Gentiles: unde & Petrum redarguunt, quod Cornelium susceperat. Unde in Ecclesia Gentium subjungitur: *Nolite me considerare quod fusca sim*. Nolite despicere Gentilitatem meæ infidelitatis, nolite despicere peccata priora, nolite attendere quid fui. Quare? quia decoloravit me sol. Sol in eo decolorat, in quo arctius & districtius se imprimit. Deus quando districtum judicium tenet, quasi districtionem suam amplius exhibet; & decolorat dum amplius fulget, quia dum districtionem subtilius exercet, districte adjudicat. Quasi enim radios suos suspendit sol, quando clementer opera nostra considerat: quasi districte virtutem suam exhibet, quando districte opera nostra pensat. Dicat ergo Ecclesia: inde sum fusca, unde peccatrix, quia sol decoloravit: quia Creator meus dum me deserit, ego in errore lapsa sum.

Apostolorum in eos, quos ad fidem vocabant, certamina.

23. Sed o tu sic afflicta, sic destituta, quid meruisti? quid ex dono consecuta es? *Filii matris meæ pugnaverunt adversum me*. Filii matris, sunt Apostoli: mater enim omnium Jerusalem superna est. Ipsi pugnaverunt contra Ecclesiam, dum ab infidelitate ad fidem prædicationibus suis, quasi quibusdam lanceis confoderunt. Unde & Paulus quasi quidam pugnator dicit: *Cogitationum consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei*. (2. Cor. 10, 5.) Qui altitudinem destruit, utique pugnator est. Isti ergo pugnatores, isti filii matris Jerusalem debellaverunt Ecclesiam ab errore suo, ut illam fundarent ad justitiam. *Filii matris meæ pugnaverunt contra me*. Et quid fecerunt pugnantes? *Posuerunt me custodem in vineis*. Vineæ Ecclesiæ, sunt virtutes quæ fructificant: quia dum depugnant in me vitia, quasi de mala mea me expugnant fructificatione, & virtutum studia mihi dederunt: in vineis me custodem fecerunt, ut fructificationem afferrent. Post expugnationem specialiter dicat: *Vineam meam non custodivi*. Vinea Ecclesiæ, antiqua consuetudo erroris est, quæ dum custos ad virtutes ponitur, deseruit antiquam consuetudinem erroris sui.

Vineæ Ecclesiæ, virtutes.

Attendi non debet, quid fuerint Ecclesiæ prædicatores, sed quid sint facti.

24. Diximus de Synagoga ad fidem veniente: diximus de Gentilitate conversa: dicamus ergo generaliter de tota simul Ecclesia, & specialiter quid de unaquaque anima sentiendum est. Solent pravi auditores, doctores suos non considerare quod sunt, sed quod fuerunt. Sani ergo doctores ei confitentur quod fuerunt, & proferunt quod sunt; ut nec peccatores se abscondant, nec iterum dona velut ingrati denegent. Dicat ergo in istis Ecclesia: *Nigra sum sed formosa*. Nigra per me, formosa per donum: nigra sum de præterito, formosa ex eo quod facta sum in futuris. Quomodo nigra, quomodo formosa? Nigra sicut tabernacula Cedar, formosa sicut pellis Salomonis. Et non est justum ut aliquis ex præterita vita pensetur: [a] & non magis attendatur quod fuit, sed quod est. Unde subjungit: *Nolite me considerare quod fusca sim: quia decoloravit me sol*. Aliquando in Scriptura sacra, sol ponitur nimius æstus terrenorum desideriorum. Unde ergo fusca? *Quia decoloravit me sol*, & ardore amoris terreni apud sponsum deco-

Terrenis desideriis denigramur.

a Hic *non magis*, idem significare videtur, ac, *minime*.

decolorata ſum, ideſt indecora apud regem facta.

Ibidem. *Filii matris meæ pugnaverunt adverſum me.*

Lapſorum Angelorum prælia, ut hominem ad terrena deſideria pertrahant.

25. In omni creatura duæ creaturæ rationales ſunt conditæ, humana & angelica: cecidit Angelus; perſuaſit homini [a]. Mater enim omnis creaturæ, benignitas & potentia Dei. Nos ergo & Angeli, ex eo quod rationales conditi ſumus, quaſi quamdam ſocietatem fraternitatis habemus. Sed quia Angeli ab eadem potentia conditi ſunt, a qua & nos; qui tamen cadentes Angeli contra nos quotidie bellum gerunt; dicat: *Filii matris Eccleſiæ pugnaverunt contra me.* Ecce dum pugnant iſti ſpiritus rationales, iſti ſpiritus filii matris dum pugnant contra animam, faciunt eam rebus terrenis incumbere, actionibus ſecularibus vacare, res tranſitorias quærere. Unde & ſubjungit: *Poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodivi.* Vineæ enim ſunt actiones terrenæ. Ac ſi dicat: in actibus terrenis cuſtodem me poſuerunt, [b] & quæ vineam meam, ideſt animam meam non cuſtodivi, vitam meam, mentem meam cuſtodire neglexi: quia dum exterius in rerum terrenarum actione involuta ſum, ab interna cuſtodia elapſa ſum. Plerique ex eo ſe conſiderant quod juxta ipſos eſt, non ex eo quod ſunt. Juxta ipſos ſunt dignitates, juxta ipſos ſunt exteriora miniſteria; & dum cuſtodiunt quod juxta ſe habent, ſeipſos cuſtodire negligunt. Dicat ergo: *Poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodivi*: ideſt, dum exteriori cuſtodiæ in actibus ſeculi deſervio, interioris cuſtodiæ ſollicitudinem amiſi. Sed ecce reducta anima ad gratiam Creatoris ſui, jam amet, jam requirat ubi Redemtorem ſuum inveniat.

Aut ab animę ſuæ cuſtodia revocent.

Verſ. 6. *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie.*

In corde Sanctorum fervente caritate recumbit Christus.

26. In meridie ſol ferventior eſt. Omnis quiin fide fervet, in amore deſiderii fervet. Iſte ſponſus qui ſubter hinnulus vocatur, in corde ipſorum paſcit virtutum viriditatem; in corde ipſorum recumbit in meridie, in fervore caritatis. *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie.* Quare ſic quærat ubi paſcat, ubi cubet, reddit cauſam inquiſitionis ſuæ.

Ibidem. *Ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum.*

Ab hypocritis & falſis doctoribus quam cavendum.

27. Sodales Dei, ſunt amici familiares, ſicut omnes qui bene vivunt: ſed multi apparent ſodales eſſe, & ſodales non ſunt. Multi enim doctores dum perverſam doctrinam ſuaderent, ſodales quidem videbantur, ſed inimici exſtiterunt. Dum adhuc doctor eſſet Arius, Sabellius, Montanus, quaſi ſodales videbantur; ſed dum diſtricte diffuſi ſunt, inimici apparuerunt. Et plerumque fideles animæ, dum inhærent verbo Dei, dum amant in doctoribus unde proficiant, cavere neſciunt perverſorum verba doctorum, & ex ipſorum ore deficiunt. Quam multæ enim plebes iſtæ, quæ de ſodalibus crediderunt, & dum eas perſequuntur, per greges ſodalium erraverunt? Dicat ergo: *Indica mihi ubi paſcas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum.* Indica in quorum corda veraciter requieſcas, ne incipiam vagari poſt greges eorum, qui ſodales tibi videntur, ideſt qui familiares tui creduntur, & non ſunt. Omnes ſacerdotes, omnes doctores ſodales Dei ſunt, quantum ad ſpeciem; quantum vero ad vitam, multi non ſodales, ſed adverſarii ſunt. Sed hæc ipſa quæ diximus de hæreticis

Ad Deum, ut qui cavendi ſunt indicet, aſſidue convertamur.

a Supple *ut caderet*, Angeli lapſi ſuperbiam ſequendo.

b Forte legendum, *atque*.

ticis magistris, possumus de Catholicis non bene agentibus dicere. Multi enim parvuli intra Ecclesiam fideles, appetunt bene vivere, volunt vitam rectitudinis tenere, considerant vitam sacerdotum qui eis præpositi sunt: & dum sacerdotes ipsi non bene vivunt, dum hi qui præsunt, non recte vivunt, hi qui subsequuntur in errorem dilabuntur. Unde & Ecclesia quasi in eis parvulis & fidelibus dicit: *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Vitam mihi, veraciter servientium tibi, indica, ut sciam ubi pascas; viriditatem virtutum, ut sciam ubi cubes in meridie, id est ubi quiescas in fervore caritatis: ne dum greges sodalium tuorum aspicio, ipsa vagari incipiam, nesciens cujus verbis me & doctrinis committam. Caute enim debet omnis auditor, omnis infirmus considerare, cujus verbis se credere debeat, cujus magisterio uti debeat, cujus exempla sequi debeat. Et ecce verba sponsi redduntur ad sponsam.

Quam maturo consilio morum nostrorum moderatorem eligere debeamus.

Vers. 7.

Si ignoras te, o pulcra inter mulieres egredere, & abi post vestigia gregum, & pasce hœdos tuos juxta tabernacula Pastorum.

Præcipuum hominis studium sit, seipsum scire.

28. Omnis anima nihil debet amplius curare, quam ut seipsam sciat. Qui enim seipsum scit, cognoscit quia ad imaginem Dei factus est, non debet similitudinem jumentorum sequi, sive in luxuria, sive in appetitu præsenti dissolvi. De qua ignorantia alibi dicitur: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Vestigia gregum, sunt actiones populorum, quæ quanto multæ sunt, tanto impeditæ, tanto perversæ. Dicatur ergo Ecclesiæ: *Si ignoras te, o pulcra inter mulieres, egredere, & abi post vestigia gregum, & pasce hœdos tuos, juxta tabernacula Pastorum*. O tu quæ fœda per ignorantiam, per fidem pulcra facta es inter aliorum animas. Quod evidenter dicitur ad Ecclesiam electorum: si ignoras te, idest hoc ipsum, quod ad imaginem meam facta ignoras; egredere, idest foras. Si vero non cognoscis[a] a quo facta es, egredere & abi: vade post vestigia gregum; sequere, non exempla mea, sed exempla populorum, & pasce hœdos tuos juxta tabernacula Pastorum. Hœdi nostri sunt motus carnales, hœdi nostri sunt tentationes illicitæ. Abi post vestigia gregum, idest descende post vestigia gregum, idest descende post vestigia populorum, & pasce hœdos tuos, idest nutri motus carnales, non jam sensus spirituales, sed motus carnales. Abi juxta tabernacula Pastorum, si agnos pascis in tabernaculo Pastorum, pasceris, idest in doctrinis Magistrorum, in doctrinis Apostolorum, in doctrinis Prophetarum. Si vero hœdos pascis, juxta tabernacula Pastorum pasce, ut fide voceris christiana, & non operibus; quia intra videris esse per fidem, & non intra per opera. Quia ecce increpasti, ecce redarguisti (quid enim non dicis) quid tu benigne ea jam operatus es? Dic plane: Nam sequitur:

Ps. 48. 13.

a Qui se nesciunt, pascendis hœdis, hoc est carnalibus motibus addicuntur.

Vers. 8.

Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea.

Qui sint equi Pharaonis, qui Dei.

29. Omnes qui luxuriæ, qui superbiæ, qui avaritiæ, qui invidiæ, qui fallaciæ deserviunt, adhuc sub curru Pharaonis sunt, idest sub regimine diaboli: omnis vero qui in humilitate, in castitate, in doctrina, in caritate fervet, jam equus effectus est Creatoris nostri, jam in curru Dei positus est, jam sessorem Deum habet. Unde cuidam cui Dominus præsidebat, dicitur: *Durum est tibi adversus stimulum calcitrare*. Ac si diceret: Meus equus es, jam contra me calcitrare non

Act. 9. 5.

a. Val. cl. *ad quid, a quo facta es.*

non potes, jam tibi ego præsideo. De istis equis alibi dicitur: *Misisti in mari equos tuos turbantes aquas multas*. Habet ergo currus Deus, quia animabus sanctis præsidet, & per animas sanctas circumquaque percurrit. Unde scriptum est: *Currus Dei decem millia, multiplex millia lætantium Dominus*. Habet currus Pharao, qui tamen currus in mari rubro submersi sunt, quia multi perversi in baptismate mutati sunt. Dicat ergo Sponsus: *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea*; idest, dum adhuc tu esses in curribus Pharaonis, dum adhuc operibus dæmonicis deservires, ego te equitatui meo assimilavi, quia attendi quid prædestinatione in te fecerim, & equis meis te comparavi. Videt enim Deus adhuc multos luxuriæ, adhuc avaritiæ servientes, & tamen attendit in secreto judicio quid jam de seipsis operatus est, quia habet equos Deus: sed multos videt adhuc equos esse Pharaonis. Et quia considerat occulto judicio, occulta prædestinatione ad bonum commutandos, similes illos attendit jam equis suis, quia videt [a] illos ad currum suum ducturus, qui prius in curru Pharaonis deserviebant. Ubi consideranda sunt occulta judicia, quia multi videntur per prædicationem, per sapientiam, per castitatem, per largitatem, per longanimitatem equi Dei esse; & tamen occulto judicio Dei, equis Pharaonis assimilantur: & multi videntur per avaritiam, per superbiam, per invidiam, per luxuriam equi Pharaonis esse; & tamen occulto Dei judicio equis Dei assimilantur. Quia & illos videt de bonis ad mala verti, & istos videt de malis ad bona reduci. Sicut ergo [b] per discretionem multi qui equi videntur Dei, equi sunt Pharaonis per reprobam vitam quæ illos sequitur: ita per pietatem multi qui Pharaonis videntur, ejus electi per sanctam vitam quam in fine suo servaturi sunt, equis Dei assimilantur. Unde blanditur Sponsus & dicit: *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica*. Idest, ut adhuc in curribus Pharaonis subdita deserviebas, sub vitiis currebas, sed ego attendi quid de te per prædestinationem feci. *Equitatui meo assimilavi te*, idest electis meis similem te [c] attendi.

Habac. 3. 15. — *Ps. 67. 18.* — Occulta de his Dei judicia. — a — b — c

Vers. 9.

Pulcræ sunt genæ tuæ sicut turturis: collum tuum sicut monilia.

Pia anima turturis amorem & gemitum debet imitari.

30. Turtur postquam parem suum perdiderit semel, nunquam alteri se jungit, sed semper solitarie habitans in gemitu perseverat; quia quem diligebat non inveniens quærit. Sic Sancta quæque anima dum a Sponso suo absens est, ab ejus amore non recedit, sed in ejus desiderium semper anhelat & gemit: & dum illum quem valde diligit, non invenit, quia ab omni alieno amore se retrahit, quasi in genarum verecundia castitatem cordis ipso habitu & actu exteriori ostendit. Sequitur: *Collum tuum sicut monilia*. Per collum sponsæ, prædicatores sanctæ Ecclesiæ designantur. [d] In monilibus gemmæ in auro ponuntur. Per aurum quippe sapientia, per lapides opera exprimuntur. Collum ergo sponsæ sicut monilia exsistit; quia quilibet rectus Ecclesiæ prædicator & sapientia interius se induit, & opera ex-

d

a Val cl. *illos currum suum ducturos*.

b Val cl. *per indiscretionem*, Rotomag. *per prædestinationem*.

c Hic absolvitur Homilia secunda in codice Divionensi.

d In vulgatis additur, *monilibus prædicatores comparantur, vel quia Ecclesiæ sunt ornamentum, vel quia Ecclesiam muniunt, ut pectus monile vel arctunditate, idest perfectione. In mon.* Quæ nulli ex mss. codicibus nostris exhibent.

terius exercet, quæ in sapientia videt. Cui & adhuc dicitur :

Vers. 10. *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.*

Prædicatores sapientia & religione fulgeant.

a 31. [a] Murenulis monilia collo ligantur ; quia & sapientia & religio a Scripturis sanctis prædicatoribus adjungitur : per murenulas enim sancta Scriptura intelligitur. Quæ bene aureæ & argento vermiculatæ dicuntur ; quia & sapientia sancta Scriptura fulget, & sonora prædicatione per mundum auditur. Sicut enim per aurum sapientia, sic per argentum sancta prædicatio demonstratur. His verbis Sponsi sponsa respondet, & per corporeas rerum species amorem intimat, quo spiritualiter intus ardet, dicens:

Vers. 11. *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.*

Ex Christi Ascensione quantum Ecclesia profecerit.

b 32. [b] Accubitum suum rex tunc intravit, quando Dominus noster Jesus Christus corporaliter cœli interiora penetravit. Quo ibi requiescente, nardus sponsæ odorem suum dedit: quia virtus sanctæ Ecclesiæ suavem famam bonitatis longe lateque sparsit. Act. 2. Ad cœlos enim Dominus ascendit, & spiritum sanctum suum super discipulos misit : quo impleti verba salutis mundo prædicarent, & per sancta opera boni odoris famam circumquaque diffunderent. Hunc quippe spiritum in Baptismo unaquæque fidelis anima recipit; ut per eum sibi ex virtutum confectione unguenta componat, & proximos exempli exhibitione quasi unguenti odore reficiat. Sequitur :

Vers. 12. *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.*

Corpora nostra ne verminum æternorum esca fiant, mortificationis myrrha condienda.

33. Mortuorum corpora myrrha condiri solent, ne putrescant. Myrrham quippe corporibus ne putrescant adhibemus, dum membra nostra in Christi exemplum, per eorumdem mortificationem a putredine luxuriæ restringimus ; ne dum ea sine condimento dimiserimus, dissoluta putredine escam vermibus æternis nostra corpora faciamus. Sed quid est quod dilectum suum sponsa non myrrham, sed fasciculum myrrhæ nominat, nisi quod dum sancta mens Christi vitam ex omni parte considerat, contra omnia vitia ex ejus imitatione repugnantes virtutes congregat : ex quibus sibi fasciculum aptat, quo carnis suæ putredinem sempiternam abstergat ? Qui bene inter ubera commorari dicitur, quia in dilectione Dei & proximi habitatio Christi sancta ædificatur. Sancta quippe anima dum Deum sic diligit, ut proximum non contemnat, & proximi amorem sic exsequitur, ut divinum non minuat, proculdubio ubera in pectore sibi locat, quibus Christum amplectens ipsum nutriat. Quasi enim uberibus Christus nutritus roboratur, dum hac gemina dilectione, ut fortius inhæreat, delectatur. De quo & adhuc dicitur.

Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Vers. 13.

Quali vinum gignat Ecclesia.

34. Cyprus insula est, in qua uberiores vineæ quam alibi nascuntur. Per Cyprum ergo Ecclesia universalis designatur, quæ multas vineas nutrit, dum in multas Ecclesias divisa, vinum quod lætificat cor hominis, gignit. [c] Engaddi interpretatur fons hœdi. Hœdus autem c

Quali aqua nos abluat.

a In nullis mss. invenimus, quæ in editis hæc antecedunt, scilicet: *Murena piscis est, qui captus vertit se in circulum, ad cujus exemplar fit inauris quæ murenula dicitur : designatur prædicatio, quæ auribus inhæret, & eas penetrat. Murenulis.*

b Præmittitur in excusis : *Nardus est herba humilis, quæ gustata frigus expellit, & calefacit membra*; quæ mss. nesciunt.

c Hic inseritur in aliis excusis : *In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo, pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona Sancti Spiritus exprimuntur. Engaddi, &c.* Quæ utpote mss. ignota expunximus. Desumta videntur ex Beda lib. 2. in Cant. ad eumdem vers. *Botrus.*

tem antiquitus pro peccatis immolabatur. Quid ergo per fontem hœdi, nisi baptismus Christi figuratur? In quo dum corpus intinguitur, anima abluitur; & per illius fidem, qui pro peccatoribus mortem pertulit, anima humana a peccatis omnibus mundari se credit. Cui mox dilectus respondet:

Vers. 14. *Ecce tu pulcra es, amica mea, ecce tu pulcra, oculi tui columbarum.*

Unde gemina Ecclesiæ pulcritudo. 35. Bis pulcram Sponsus sponsam suam vocat; quia cui dilectionem Dei & proximi donat, geminam pulcritudinem ei inserit, qua delectatur, & quam laudat. Cujus oculi bene columbarum esse perhibentur; quia dum in temporalibus gemit, & ad æterna [a] desiderio rapitur, in simplicitate sensus suos custodit, & carnales concupiscentias detestatur. Columba quippe in amore pro cantu gemit. Et bene sancta anima columbæ comparatur: quia dum reprobi quique in amore mundi garriunt & lætantur, mens electa in cœlesti desiderio atteritur: quia timet ne amittat quod diligit, dum differtur. Possunt etiam per oculos columbarum, Ecclesiarum prædicatores intelligi; qui simplicitatem quam prædicant, servant, & visibilia contemnentes, ad æterna cum magnis gemitibus anhelant. Sequitur vox sponsæ dicentis:

Vers. 15. & 16. *Ecce tu pulcher es: dilecte mi, & decorus: lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.*

Unde Sponsi decor. 36. Pulcher & decorus dilectus dicitur, quia in divinitate & humanitate ab omni amanti se mente sine macula reprehensionis aspicitur. Quem dum sponsa pleno desiderio sequitur, omnium mundi perturbationum obliviscitur: & dum in ejus pace quiescit, magis ac magis decoratur. Unde sequitur: *Lectulus noster floridus*. Quid lectulum sponsæ, nisi otii quietem intelligimus? Mens enim quæ sponsum suum Christum singulariter amat, inquantum potest, ab omnibus sollicitudinibus mundi vacat, virtutes quibus Sponso suo placeat, intus accumulat. Quæ dum omnia quæ temporalia sunt contemnit, lectulum sibi cum sponso in pace victoriæ facit, ubi quo quietius pausat, eo amplius flores invenit quibus se decoram Sponso ostendat. Sequitur: *Tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.* [b] Per domus, plures Ecclesias intelligimus, [c] per tigna cedrina prædicatores designamus, per laquearia cypressina ipsos populos figuramus. Tigna enim tectum sustentant, laquearia vero domum implent & ornant. Sic in sancta Ecclesia prædicatores boni Scripturam divinam in corde & ore portant, quam fidelibus [d] expandentes prædicant: ut dum Ecclesia prædicatione cœlesti instruitur, munimen accipiat, quo ab imbribus tentationum protegatur. Cedrus autem & cypressus imputribilia ligna esse perhibentur. Quibus bene omnes electi figurantur, quia dum temporalia nullo desiderio sectantur, æterni fiunt, eo quod mente in æterna figuntur. Respondet Sponsus & dicit:

Quid lectulus sponsæ significet.

Quid tigna cedrina, & laquearia cypressina.

CAPUT II.

Cap. 2. Vers. 1. *Ego flos campi, & lilium convalium.*

Cur flos dictus Christus. 1. Bene florem Christus se nomi-

C 2.

a Editi, *ad æterna desideria*.

b Hoc loco octo linearum assumentum resecuimus, mss. omnium consensu rejiciendum.

c Hæc omissa ex mss. revocavimus.

d In vulgatis, contra mss. fidem, *quasi tectum expandentes*.

minat, qui dum spinas peccatorum exterminat, mentem sponsæ & pulcritudine suæ justitiæ exornat, & naribus cordis dum cœleste desiderium applicat, interiora animæ quasi odore refocillat. Qui sequitur adhuc & dicit:

Vers. 2. *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.*

Lilii candorem & odorem pia æmuletur anima.

2. Bene sicut lilium inter spinas, sponsa inter filias esse perhibetur: quia cum multi sint in Ecclesia qui solis verbis Christum confitentur, operibus vero nihil nisi humanas sollicitudines sectantur, dum sola illa anima in lilii dignitate computatur, quæ a mortalitatis radice ad cœlestem pulcritudinem assurgit, & munditiæ candorem corde & corpore sibi ipsi custodit, & proximos quosque bonæ opinionis odore reficit. Sed quia Sponsus sponsam suam tanta laude dignam habuit, ipsa jam ex debito laudat, a quo laudari perspicit, & dicit:

Vers. 3. *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.*

In solo Christo cibum salutis invenimus.

3. Ligna silvestria esui hominum habiles fructus non gignunt: malus vero quod gignit, congrue & salubriter homines edunt. Merito ergo per malum Christus, per silvestria vero ligna cæteri homines figurantur: quia in solo Christo cibum salutis quoties quærimus invenimus; in ejus verbis & exemplis animas nostras fructu suavi & salubri reficimus. Ipse est quippe lignum vitæ, [a] quod nobis tribuit. Ipse est qui dum nobis semetipsum inspirat, animam pascit. In cæteris vero si quid refociliationis invenimus, non quod illorum, sed quod Christi est, ab illis sumimus: quia quidquid in eis præter Deum est, mortiferum nobis proculdubio invenimus.

Ibidem. *Sub umbra illius quem desiderabam, sedi: & fructus ejus dulcis gutturi meo.*

Umbra Spiritus sancti recreamur.

4. Umbra Christi, protectio est Spiritus sancti. Spiritus quippe sanctus mentem quam replet, obumbrat: quia omnem tentationum fervorem temperat; & dum aura suæ inspirationis suaviter mentem tangit, quidquid noxii caloris sustinebat, expellit; & quam jam forsitan nimius vitiorum æstus marcidam fecerat, umbra sancti Spiritus protegens recreat: ut dum in ejus inspiratione sedens pausat, vires colligat quibus ad æternam vitam robustius currat. Sequitur: *Et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Arbor quippe fructifera ipse Christus in corde plantatus consistit: quam si mens nostra digne diligit, & instanter excolit, fructus nimirum interius pulcros & utiles gignit. Quos dum mens capiens avide comedit, omnes mundi voluptates præ ejus dulcedine postponit. Dulce enim est valde sibi cœlestia cogitare, in æternitate oculum intimum figere, ut aliquando in fletibus etiam mens accensa compungatur, & inter lacrymas sublevata, Angelorum cibo, ipsa videlicet sapientia, quanto dulcius, tanto avidius pascatur. Inde est quod subditur:

Christus arbor fructifera nostris in cordibus excolenda.

Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem. Vers. 4.

Cella vinaria contemplatio vocatur.

5. Quid enim per cellam vinariam congruentius, quam ipsam arcanam æternitatis contemplationem accipimus? In hac æternitate Angeli sancti vino sapientiæ inebriantur, dum ipsum Deum facie ad faciem videntes omni voluptate spiritali satiantur. Hanc sancta mens (postpositis omnibus temporalibus) si a Sponso introducatur, intrat; in qua ex illis angelicis deliciis quantum sibi conceditur, gustat. Et quia adhuc in corpore corruptibili detinetur, se perfecte non satiat: tamen ex illo mi-

a Excusi, *quam nobis tribuit.*

minimo quod curſim ſumit, conſiderat quantum debeat amare quod amat. Poteſt tamen per cellam vinariam Scriptura divina figurari. Per hanc quippe in ſponſa caritas ordinatur, quia in ejus doctrina manifeſte diſcitur, qualiter Deus & proximus ordinate diligantur. Hac caritate percuſſa ſequitur & dicit:

Verſ. 5. *Fulcit me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.*

Quibus floribus & fructibus Eccleſia fulciri petat.

6. Per flores, teneri quique & incipientes; per mala vero, perfecti fideles deſignantur. Sponſa quippe quia amore languet, fulciri ſe floribus & ſtipari malis appetit: qui dum ſe æternitatis deſiderio afficit, dum qualiter illuc perveniat, tota anxietate perquirit, [a] ſed perventionem dum in carne vivit, omnino non invenit, fatigata in deſiderio ſuo requieſcit; & in hoc ſolo gaudet, ſi circa ſe proſpicit vel quibus ipſa, vel in quorum perfectione conſolationem de languore ſuo perſpicere poſſit. Quibus de Sponſo ſuo ſubſequenter hæc dicit:

Verſ. 6. *Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.*

Temporalia ex neceſſitate tolerans, ad æterna contendit.

7. Per lævam Sponſi vita præſens, per dexteram vero vita æterna deſignatur. Per caput autem ſponſæ, mens quæ animæ dominatur, aſſumitur. Sed læva Sponſi ſub capite ſponſæ eſſe dicitur, & dextera ejus amplexatur eam; quia vitam temporalem ſub mente ſua ſemper ponit, vitam vero æternam ut omni modo amplexetur concupiſcit. Hæc quippe quæ videt, magnanimiter mente ſublimi conculcat, officiis cœleſtibus ſe occupat. Hæc ex neceſſitate tolerat, ad illa ſummo deſiderio quaſi brachio dextero ſponſi aſtricta ſuſpirat. In quæ cum aliquantulum intrat, delectabiliter quieſcit, cujus quietis dilectione mundanos tumultus omnino faſtidit. Sic quieſcentem utique Sponſus amplius diligit, & ab ejus excitatione improbos quoſque repellit, dicens:

Adjuro vos filiæ Jeruſalem, per capreas, cervoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam, [b] donec ipſa velit. Verſ. 7.

In ſinu Sponſi dormientem animam excitare carnales prohibentur.

8. Cervi & capreæ munda animalia in Lege eſſe perhibentur. Quid ergo per cervos & capreas, niſi fidem, ſpem, & caritatem accipimus? Quas dum nobis mundas ſervamus, per eaſdem altos montes contemplationis aſcendimus. Sancta autem anima ſponſa Chriſti a cunctis mundi perturbationibus quieſcere appetit, in ſinu Sponſi ſopitis terrenis cupiditatibus dormire ſancto otio concupiſcit: ita ut etiam neceſſaria colloquia aliquando faſtidiat, ſoliuſque Sponſi collocutione quanto quietius, tanto ſerenius hilareſcat. Sed hanc dormientem carnales qui ſunt in Eccleſia, nonnunquam importune excitant, negotiis mundi eam implicare deſiderant: quia ejus vitam inutilem exiſtimant, dum ab eorum curis eam ſe abſtinentem conſiderant. Hi tales ſatis congrue non filii, ſed filiæ nominantur: quia dum effeminatos mores nutriunt, virili dignitate amiſſa, quales interius habentur, exterius nomine femineo deſignantur. Hi dilectam ſuſcitare ſub adjurationis pondere prohibentur; ne videlicet mentem quæ ad vocandum Deo ſe accingit, & ſolis ſpiritalibus ſtudiis inhærere concupiſcit, importunis ſollicitationibus inquietent, & tenebris curarum terrenarum oculum cordis ejus obnubilent. Et tamen non eis omnis cura proximi interdicitur, ſed quando ſuſcitari debeat, ejus voluntati re-

Sic tamen contemplationis quieti vacandum, ut caritatis opera non omittantur.

lin-

a Sic legitur in omnibus mſſ. Quam lectionem etſi obſcuriorem præferendam duximus editorum alteri; *perquirit, eo quod perfectionem, dum in carne vivit . . . requieſcit. Et in hoc ſolo gaudet ſi circa ſe reſpicit, vel in quibus ipſa proficiat, vel in quorum profectione conſolationem de languore ſuo recipere poſſit.*

b In Rotomag. & Val-cl. *quoadusque ipſa velit.*

linquitur: quia profecto omni perfectæ animæ discernendum est, & quando cœlesti contemplationi studeat, & quando proximorum utilitatibus inserviat. Hanc vacandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit; statimque verbum Sponsi amplectitur & dicit:

Vers. 8. *Vox dilecti mei: Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.*

Vacandi Deo licentiam libentissime sponsa suscipit. 9. Ac si diceret: Hanc vocem dilecti mei Sponsi esse recognosco, hanc ab ejus ore semper audire desidero: quia in hoc video quantum me diligat, cum me ab amplexibus ejus desiderabilibus impediri prohibeat. Ad hos amplexus qualiter pervenerit, subito narrat, dicens: *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles*. Ad amplexus sponsæ suæ Christus venire disponens, humanitatem nostram dignanter assumsit. Ad quod mysterium peragendum, quasi saliens in montibus venit: quia quædam opera inter homines ostendit, quæ valde sublimia & super homines esse perspiciens humanum genus admirari potuit, attingere non potuit. Quod enim de virgine natus est, quod ad vagientem adorandum ire Pastores Angelus admonuit, Magos stellas perduxit: quod pendens in cruce qua hora voluit spiritum emisit: quod mortuus tertia die seipsum suscitavit: quod cœlum ingressus Spiritum sanctum quibus sibi placuit donavit: quod fidei suæ per piscatores & idiotas mundum subjugavit: hæc faciens quasi in montibus ambulavit, quo eum nulla creatura assequi valuit. In his nimirum operibus colles transilivit: quia Sanctos omnes, quantumcumque excreverint, potentia suæ operationis transcendit. De quo & sequitur:

In amplexus sponsæ ruens Christus, quos montes & colles transilierit.

Luc. 2. Matt. 2.

Vers. 9. *Similis est dilectus meus capreæ, hinnuloque cervorum.*

Similis capreæ bene esse dicitur, quia ex Synagoga carnem traxit, quæ per capream ostenditur. Et quia ex antiquorum Sanctorum stirpe progenitus est, quasi hinnulus cervorum recte esse perhibetur. Sequitur:

En ipse stat post parietem nostrum, aspiciens per fenestras, [a] prospiciens per cancellos. Ibidem. a

10. Quasi post parietem nostrum Christus incarnatus stetit; quia in humanitate assumta divinitas latuit. Et quia ejus immensitatem si ostenderet, infirmitas humana ferre non posset, carnis obstaculum objecit; & quidquid magni inter homines operatus est, quasi post parietem latitans fecit. Per fenestras autem & cancellos qui aspicit, partim videtur, partim vero se abscondit. Sic & Dominus Jesus Christus dum & miracula per divinitatis potentiam fecit, & abjecta per carnis infirmitatem pertulit, quasi per fenestram & cancellos prospexit: quia in alio latens, in alio quis esset apparuit. Incarnatus itaque Ecclesiæ suæ, vel unicuique perfectæ animæ loquitur, & ad æternam exhortatur patriam, dicens:

In carne absconditus Deus, velut post parietem latuit.

At per fenestras & cancellos; quandoque prospexit.

Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni. Vers. 10.

11. Propter fidem Christus sponsam suam amicam vocat, columbam propter simplicitatem, formosam propter operationem. Quia enim sine fide Deo placere non possumus, bene per fidem amici vocamur; quia dum fide cœlestia appetimus, abjectis terrenis Deo adhæremus. Columba vero bene anima propter simplicitatem dicitur; quia dum simplicem Deum cordis simplicitate perscrutatur, nequaquam mundi ineptam lætitiam dissoluta sectatur, sed semper ad æterna festinans, columbæ gemitum diligendo imitatur. Propter

Anima per fidem amica fit, per simplicitatem columba, formosa per operationem.

a Val-cl. *per fenestras & per cancellos*. Rot. *per fenestras & cancellos*.

pter operationem, anima formoſa recte appellatur: quia dum præteritæ vitæ peccata per bona opera redimit, quaſi antiquam turpitudinem aſſumta forma meliori ante ſponſi oculos abſcondit. Hanc itaque hortatur Sponſus ut ſurgat & veniat; quia dignum eſt ut quicumque ad amorem Chriſti properat, carnis torporem quantum poteſt abjiciat, & ſe ad æterna conſequenda celeriter accingat. Sed quia ut ad cœleſtia feſtinemus, per exhibitionem novi Teſtamenti a Deo accepimus, ideo recte ſequitur:

Ut operetur ſurgat & propter.

Verſ. 11.

Jam enim hiems tranſiit, imber abiit & receſſit.

Hiems adventu Chriſti fugata.

12. Quid per hiemem, niſi Legis auſteritas intelligendum eſt? Quæ dum in carnalibus ſacrificiis populum antiquum detinuit, ad appetenda ſpiritalia & cœleſtia obſervatores ſuos non adjuvit. Poſſumus etiam per hiemem vitam præſentem intelligere, quæ dum nos aſſiduis tentationibus impetit, quaſi imbribus importunis ad ſequendum Chriſtum torpore compellit. Sed jam ſponſa ſurgat, quia hiems tranſiit: quoniam quanto magis dies ultimus inſtat, præſens vita recedit; & quo amplius tempus ad terminum ducitur, eo citius currendum eſt, ne electa anima oblatis ſibi muneribus æternis privetur. *Tranſiit* enim dicitur, quia in proximo tranſitura eſſe non dubitatur. Sequitur:

Inſtantque æternæ felicitatis æſtate.

Verſ. 12.

Flores apparuerunt in terra; tempus putationis advenit.

Sanctæ animæ a corpore ſolutæ cœlo fruuntur.

13. Flores apparuiſſe in terra dicuntur; quia ſanctæ animæ cum a corporibus recedunt, in cœlo recipiuntur. Et quia in hac vita quamvis hiems fuerit, a bono opere non torpuerunt, mox ut receſſerunt, in terra viventium glorioſe floruerunt. Bene ergo ſequitur quod dicit: *Tempus putationis advenit*: quia quo amplius in cœlo electorum numerus congregatur, eo celerius reprobi ab Eccleſia tamquam ſarmenta inutilia amputantur, ut mundus citius finiatur. Sequitur:

Vox turturis audita eſt in terra noſtra: ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes dederunt odorem ſuum. Ibid. & Verſ. 13.

14. Quid per turturem, niſi Eccleſia; quid per terram Sponſi, niſi vita illa beata deſignatur? Sed vox turturis in terra Sponſi audita eſſe dicitur: quia dum pro deſiderio ſuo ſancta Eccleſia deprecatur, a Chriſto in cœlo clementiſſime exauditur. De qua recte ſubditur: *Ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes dederunt odorem ſuum.* Ficus quippe groſſos ſuos protulit; quia ſancta Eccleſia Martyres ſuos ad æternam patriam præmiſit. Poſt quos vineæ florentes odorem ſuum dederunt; quia per univerſum mundum exempla bonorum operum excreverunt. Vineæ utique flores producunt, cum ſingulæ Eccleſiæ animas prius infideles ad fidei novitatem per Baptiſmum educunt. Sed flores ipſi odorem proferunt, cum credentes animæ exempla bona per ſuavem opinionem ſibi invicem & aliis aſpergunt. Sed quia Chriſtus utroque modo exhortationis nos trahit, ut videlicet & præceptis nos admoneat, & exemplis Sanctorum nos erigat, idcirco ſponſæ ſuæ prius ut ſurgeret admonendo præcepit, & deinde exempla Sanctorum ad cognitionem adduxit, & poſt exemplorum exhibitionem iterum ſe ad præcepti commonitionem convertit, dicens:

Eccleſiæ gemitus exaudiuntur.

Ad æternam patriam martyres præmiſit.

Vineæ Eccleſiæ odor, bona ſunt exempla.

Surge amica mea, ſoror mea, & veni, columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceriæ. Ibid. & Verſ. 14.

15. Surgit anima, cum a peccati perpetratione ſe erigit: venit, cum per bona opera deſiderii ſancti paſſibus ſanctis ad cœleſtia tendit. Sancta etenim mens cum præteritæ vitæ turpitudinem conſpicit, cum peccata ſua enumerat quæ fecit, mox ſecum in conſcientia erubeſcit, &

Prius a peccato ſurgendum, deinde ad cœleſtia properandum.

quæ

quæcumque in mundo dilexerat, ad odium sibi transferens fletibus se punit; & ipsa pœnitentia facta robustior, ab omni inquinatione etiam [a] exsilit, & ab omni torpore negligentiæ se excutit; ut jam non infimis cogitationibus non jaceat, sed ad appetenda invisibilia per sancta desideria se extendat. Hæc itaque mens surgit & venit; quia & a torporis infirmitate per compunctionem se erigit, & in sanctis studiis se exercens, ad æterna pedibus amoris currit. Per foramina autem petræ, vulnera manuum & pedum Christi in cruce pendentis libenter intellexerim. Cavernam vero maceriæ, vulnus lateris quod lancea factum est, eodem sensu dixerim. Et bene columba in foraminibus petræ & in caverna maceriæ esse dicitur: quia dum in crucis recordatione patientiam Christi imitatur, dum ipsa vulnera propter exemplum ad memoriam reducit, quasi columba in foraminibus, sic simplex anima in vulneribus nutrimentum quo convalescat, invenit. Possunt tamen per foramina petræ, incarnationis Christi sacramenta signari, & per cavernam maceriæ, ipsa protectio angelicæ custodiæ figurari. In qua custodia cum anima ponitur, ei a Sponso dicitur:

Foramina petræ sunt Christi vulnera.

Et ejus Incarnationis mysteria.

Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

Ibidem.

16. Quid enim per faciem, nisi fidem qua a Deo cognoscimur, accipimus? Et quid per vocem, nisi prædicationem intelligimus? Sed præcipit Sponsus ut ei sponsa faciem suam ostendat: quia quicumque se fidem dicit habere, necesse est ut in bonis operibus se exerceat; ut in operibus exterioribus fides interior innotescat. Sed & opera necesse est ut vox prædicationis sequatur: quia quicumque in sanctis operibus se dilatat; consequens est ut ad eadem facienda proximos quosque exhortetur. Ideo sequitur: *Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.* Tunc enim & vox placet, & facies decoratur, quando & opera prædicatio sequitur, & rursum prædicationem bona opera comitantur. Hujusmodi prædicatoribus consequenter dicitur:

Ita prædicanda fides ut per bona opera comprobetur.

Capite nobis [b] vulpeculas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea nostra floruit.

Vers. 15.

17. Per vulpes hæretici, per vineas singulæ Ecclesiæ designantur. Sed vulpes vineas demoliuntur; quia per hæreticos Ecclesiæ a rectæ fidei viriditate exsiccantur. Quæ bene parvulæ dicuntur; quia quamvis contra veritatem intus superbiant, exterius tamen in verbis humilitatem per simulationem sectantur. Quæ tunc a sanctis prædicatoribus capiuntur, quando instante altercatione, sententiis veritatis convincuntur. Prædicatores quippe sancti aliquando canes per similitudinem dicuntur: quia prædicationibus assiduis, quasi latratibus importunis, adversarios quosque a grege ovium arcere nituntur. Isti canes vulpes Christo capiunt; quia ducem suum dum fideliter diligunt, pro ejus amore laborantes, tergiversantes hæreticos ab involutionibus quæstionum, quasi a tenebrosis caveis ad lucem veritatis educunt. Quare vero vulpium demolitio timeatur, manifestatur cum dicitur: *Nam vinea nostra floruit.* Vinea quippe floruit; quia sancta Ecclesia per Baptismum filios ad fidei novam conversationem perduxit. Quibus timendum est, ne ab hæreticis depraventur; quia dum quique credentes in novitatem Christi regenerantur, quo quisque tenerior est, eo citius ad pravitatem seducitur. Floribus omnino timendum est,

Vulpeculæ hæretici, maxime qui humilitatem simulant.

A prædicatoribus, tamquam canibus, e latebris suis sunt exagitandi.

Ab his quantum infirmis periculi immineat.

a In excusis, *etiam cogitationis exsilit.*

b Sic legimus in omnibus mss. ubi editi habent, *vulpes parvulas*, forte quia postea legitur: *parvulæ dic.*

est, ne pereant: quia dum adhuc quisque ad perfectionem per exercitium diuturnum non convaluit, facile si a dente venenoso mordetur, ad hoc quod nactus fuerat, evanescit. Perfecta enim quæque anima in quo se jam diu exercuit, facile non amittit: quia quo frequentius palato intimo quam dulcis sit Dominus gustavit, eo constantius Sponsi rectitudinem tenet, & distorta fastidit. Quæ prosequitur convenienter, & dicit:

Vers. 16. & 7. *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.*

Perfecti vero ex eorum afflatu non ita periclitantur.

18. Ac si diceret: Dilecti mei amicitiam constanter teneo, quia ejus constantem benevolentiam erga me sentio. Quia dum ejus familiaritatem benignam habeo, durum mihi est quidquid ei adversum inimicos latrantes audio. Et dum in ejus assiduitate qualis sit video, si quid erroris proferunt adversarii, a veritate quam in ejus visione cognovi, non recedo. De quo bene sequitur: *Qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.* Quid per lilia, [a] nisi animæ designantur? Quæ dum castitatis candorem retinent, per bonæ famæ opinionem proximis quibusque suaviter olent. Inter lilia Sponsus ergo pascitur; quia proculdubio animarum castitate delectatur, quæ & in se munditiam carnis conservant, & per nitidas cogitationes coram eo placent, & exempla proximis quasi odoris suavitatem donant. Dies vero tunc aspirabit, & umbræ inclinabuntur, quando vita æterna apparebit, & præsens vita finietur. Quippe dies erit, hic vero [b] nox: quia hic in visione caligamus, ibi dies ipsa tota veritas mentibus elucebit. Ad hanc diem prorsus animæ enituntur ut perveniant: propter hanc, justitiam illibatam in quantum possunt conservant: & quia sine Christo nihil possunt, ejus auxilium invocant, ejus familiaritatem desiderant. Quarum dum mentem considerat, proper est benignus & adjuvat; & quo amplius proficiunt, eo familiarius semper amat, donec finitis tenebris mundi, ad vitæ æternæ lucem perfectas educat. Quam lucem quia valde desiderant, eamque cum Dominus ad judicium venerit, videndam esse putant, idcirco cum summo desiderio dicunt:

a An me castæ, lilia quibus Christus delectatur.

Et quorum odore mulcetur Ecclesia.

b Nunc nox est, Quando dies erit?

Revertere; similis esto, dilecte mi, capreæ hinnuloque cervorum super montes Bethel. Ibidem.

19. A nobis dilectus corporaliter tunc abiit, quando post resurrectionem in cœlum ascendit. Tunc autem revertetur, quando in fine mundi resuscitatis corporibus hominum, omnibus in judicio manifestabitur. Qui vere similis capreæ & hinnulo cervorum apparebit: quia in carne nostra veniens ad judicium, omnibus se monstrabit. Per capream enim, quæ mundum est animal, Ecclesia designatur; quæ dum in cœlestibus mente habitat, quasi in montibus pascitur. Per cervos autem quid aliud quam Patres antiqui designantur, ex quorum carne Christus natus, quasi hinnulus cervorum mundo est præsentatus? Bethel autem domus Dei interpretatur. Quæ bene Ecclesia Dei dicitur; quia in ea Dominus habitat, dum per fidem corda nostra mundantur. Super montes ergo Bethel similis capreæ hinnuloque cervorum apparebit; quia in ea humanitatis forma ad judicium venerit:

Quando & qualis Christus, qui per Ascensionem abest, ad nos reversurus sit.

a Addunt vulgati, *nisi munda anima*, silentibus mss.

b Ita legitur in omnibus mss. At in excusis: *hic quippe nox est, ibi vero dies erit: quia hic in visione veritatis caligamus, ibi Deus ipse tota veritas mentibus elucebit.*

veniet, quam ab Ecclesia sumsit, quando in hoc mundo ex patrum progenie quasi hinnulus ex cervis humilis natus fuit. Qui vere & similis capreæ, & super montes Bethel apparebit: quia ex humanitatis forma similis Ecclesiæ erit & tamen super ipsos summos, qui quasi montes excellunt, in Ecclesia sublimior eminebit. Qui dum venire moratur, quia eum semper sancta anima perquirere nititur, ideo sequitur:

CAPUT III.

Can. 3. Vers. 1. *IN lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea: quæsivi illum, & non inveni.*

Animæ lectulus, omnium perturbationum fuga, & secretum.

1. Lectulum sibi sancta anima per noctes facit, dum omnes perturbationes mundi fugiens, secretum comparat, in quo requiescit. In hoc lectulo quem diligit quærit; quia dum ab omnibus sollicitudinibus mundi vacat, in ejus inquisitione quomodo ad illum perveniat, non quiescit. Notandum est autem quia per noctes quærit, qui modo in hoc mundo vivit, & perfecte tenebras temporalitatis [a] a se excutit. Quas quo graviores patitur, eo ferventius quærit eum; quo invento, tenebras amplius non patietur. Sed quia quem quærit, nunquam perfecte in hoc mundo invenit, ideo subjungit: *Quæsivi illum, & non inveni*. Quia vero maximo desiderio æstuat, & quidquid tenet, ei non sufficit, donec dilectum inveniat, ideo constantiam inquisitionis subjungit, dicens:

Vers. 2. *Surgam, circuibo civitatem: per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea: quæsivi illum, & non inveni.*

Dilectus ejus quam sollicite quærendus. Matt. 7.

2. Quid per civitatem in hoc loco, nisi Ecclesiam: quid per vicos civitatis, nisi spiritales quosque accipimus? Qui dum [b] ad Ecclesiam toto corde gradiuntur, angustam viam tenent, qua ad vitam perducantur. Per plateas autem, seculares designantur, qui dum voluptates suas multas sequuntur, latas vias gradiuntur. Surgit ergo sponsa & civitatem circuit, quia perfecta anima quæ visibilia fastidit, omnes Sanctos qui sunt vel fuerunt in Ecclesia, mente conspicit, si quid forte in eorum actibus reperit quod imitando, ad Sponsi inventionem aliquando pervenire possit. Per vicos autem & per plateas quærit: quia dum per bonorum imitationem ad dilecti familiares amplexus pervenire satagit, non solum in spiritalibus, sed & in ipsis etiam carnalibus aliquando invenit quod imitari digne possit. Sed postquam laborem geminatum insinuavit, iterum difficultatem inventionis subdit, dicens: *Quæsivi illum, & non inveni*. Sed dum quærit & non invenit, ipsa etiam quæritur & invenitur, & ideo subditur:

Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem: Num quem diligit anima mea vidistis? Vers. 3.

Vigiles sunt Ecclesiæ doctores.

3. Quid per vigiles, nisi doctores Ecclesiæ designantur? Qui dum lucrandis animabus & scriptis & dictis invigilant, ubi desiderii aliquantulum sentiunt, augmentare ad melius numquam cessant. Hi sponsam quærentem inveniunt; quia piam animam Christum invenire satagentem excipiunt, & ut citius inveniat, præceptis instruunt, exemplis accendunt. Quos illa interrogans, dicit: *Num quem diligit anima mea vidistis?* Bene eos sponsa interrogare dicitur; quia

a Vulgati, reluctantibus omnibus mss. *a se non excutit*. Lectio nostra, etsi prima fronte, veritate carere videatur, est tamen verior, juxta S. Gregorii mentem: anima enim *quæ omnes mundi perturbationes fugiens lectulum sibi facit*, tenebras temporalitatis perfecte, quantum in ipsa est, a se excutit.

b Exscusi, *qui dum ad cœlestia*.

quia dum eorum scripta vel verba vigilanti animo perscrutatur, tamquam præsentibus etiam absentibus animi intentione loquens, quid de Christo senserint, sciscitatur. Quia vero dum in eos intendit, nunquam sponsum invenit, consequenter subjungit:

Vers. 4. *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.*

Ut ad Christum perveniatur, omnes homines pertranseundi.

4. Paululum vigiles transit, & dilectum invenit; quia dum eos puros homines esse cogitat, ad divinitatem mentem erigit, ibique Sponsum suum supra homines Patri æqualem cognoscit. Quem tunc invenisse se dicit, cum sanctis laboribus adjuta, in ejus divinitatis claritatem oculum fidei tamquam per speculum contemplando aliquantulum figit. Quod tantillum quanta aviditate mentis suscipiat, ostendit, dicens:

Ibid. *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.*

Synagogæ futura conversio.

5. Mater Ecclesiæ Synagoga exstitit; quia ex ipsa sanctos prædicatores habuit, a quibus verbum veritatis suscepit, per quod in fide regenerata fuit. Tenet ergo Sponsum Ecclesia donec in domum matris eum introducat; quia usque in finem mundi ab ejus fide & amore non recedit, donec ad fidem Judæos adducat. Non quod postea recedat: quippe quem in exsilio diligit, in patria videns amplius amabit. Sed de illo tempore dici debuit, de quo a quibuslibet propter obsistentes tentationes dubitari potuit. In domum ergo matris dilectum introducet, quando in fine mundi Ecclesia per prædicationem in plebem Judaicam Christiana sacramenta immittet. In cubiculum autem quasi in secretiorem partem domus eum introducet: quia ex eadem plebe ita plurimos convertet, ut omnes mundi sarcinas abjiciant, & in intimis cogitionibus soli Deo placere concupiscant. Hujuscemodi homines cubiculum facient Sponso: quia dum a se omnes sordes cupiditatis abjicient, quasi secretum locum in mente in quo delectetur, component. A quorum inquietatione in eis delectabiliter pausans Sponsus, improbos prohibet, dicens:

Adjuro vos, filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Vers. 5.

Et quorumdam ejus filiorum perfectus status.

6. In hoc utique ostendit, quia ejusdem perfectionis quosdam de Synagoga post conversionem inveniet, cujus de Ecclesia quam plurimos, dum in eorum quiete similiter delectatur, ab eis [a] inquietatorem prohibet, sicut ab Ecclesia prohibuit. Introducta ergo ad fidem Synagoga, Ecclesiæ mentem per opera quæ videt, conspicit, & sublimitatem ejus valde admirans, dicit:

Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarii? Vers. 6.

Hic exsulans Ecclesia quasi in deserto, spretis omnibus ad cœlestem patriam anhelat.

7. In deserto itaque, in hoc mundo Ecclesia, sive sancta quæque anima vivit, dum a regno exsul inter bestias, dæmones videlicet, degit. Hic enim etsi non omnino a Sponso deseritur, tamen dum in carne est, nondum ad certam ejus visionem admittitur, dum ab eo per exsilia & tentationes peregrinatur: quia dum adhuc cum eo non regnat, deseri ab eo sibi videtur. Ob hoc semper laborat ut ascendat, ut quem valde diligit, magis ac magis sentiat; quatenus quoniam perfecte eum in deserto non tenet, vel in ipso ejus desiderio se reficiat; ut sic in via roborata, quandoque ad hoc quod diu concupivit, perveniat. Sunt quip-

a Rotomag. *inquinationem*: Lectio priorum editorum paululum est diversa.

quippe nonnulli, qui dum omnia visibilia fastidiunt, mentem in cœlestia erigunt: & quia in infimis nihil quod eis dulcescat, conspiciunt, totum cor ad superna convertunt. Hi ab omnibus malis moribus se exuunt, censum mundi cum cupiditatibus contemnunt, spe ad invisibilia tendunt; & quo ampliori desiderio illis inhærent, eo magis ac magis moleste corruptionem ferunt quam habent. Hi nimirum per desertum ascendunt: quia dum in hoc mundo inter tentationes vivunt, quo amplius dum hic morantur deseri metuunt, eo quidem fortius ista deserunt, & ferventius ad illa gradiuntur, in quibus cum fuerint, nihil amplius quod eos amoveat, jam timebunt.

Cur fumo ex aromatibus exhalato comparata.

8. Bene autem sicut virgula fumi ascendere dicuntur: quia & odorem bonæ famæ, & subtilitatem mentis habere dicuntur. Non autem quarumlibet rerum fumus iste esse dicitur, sed ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarii exsistere declaratur. Myrrha quippe mortuorum corpora condiuntur ne putrescant: thura vero accenduntur, ut redoleant. Per myrrham ergo, carnis mortificatio designatur; per thus vero, orationum munditia intelligitur. Sancta igitur anima dum carnem suam a putredine vitiorum mortificat, dum omnes mundi voluptates per continentiam abnegat, quasi myrrham morituro corpori adhibet; ut post judicium a corruptione æterna sanum permaneat. Cum vero se ad cœlestia majori desiderio accendit, & a cordis cubiculo omnes superfluas cogitationes ferventer abjicit, quasi thuribulum cor suum coram Deo facit. In quo dum per dilectionem virtutes congregat, quasi carbones in thuribulo coaptat, in quo seipsam mens in conspectu Dei igne caritatis accendat. Dumque ferventes & mundas orationes ad Deum emittit, quasi fumum aromatum ex thuribulo educit; ut coram dilecto suave redoleat, & proximos quoque ad ejus amorem per bona exempla concitare non desinat. Sed notandum, quod non ait, universi pigmenti, sed universi pulveris pigmentarii. Pigmenta quippe facimus, quando virtutes congregamus in corde. Quando vero ipsas nostras virtutes per singula quæque opera diligentius retractamus, ne quid in operibus nostris incultum remaneat, ne inter virtutes vitium lateat, tunc proculdubio unguenta virtutum quasi in pulverem tundimus; ut eo mundiora sint opera nostra, quo subtilius ea ab omni subreptione vitiorum discernere non cessamus. Hujuscemodi mentes dilecto suo delectabiles se per ejus gratiam faciunt, & dum ab omni mundano strepitu se dividunt, locum in quo Sponsus requiescat, in seipsis componunt. De qua requie subditur:

En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel: omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi: uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. Vers. 7. & 8.

Lectulus Christi; mens a mundi sollicitudinibus libera.

9. Salomon quippe pacificus interpretatur. Quid ergo per Salomonem, nisi Christus intelligitur, de quo scriptum est: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum*? Salomoni ergo lectulum facimus, quando a mundi sollicitudinibus omnino cessamus, dum in solo desiderio Christi libenter pausamus, eique ut nobiscum pauset, cor ab omni terrena cupiditate mundamus. Denarius autem numerus si per senarium multiplicetur, nimirum sexaginta complentur. Per denarium itaque Decalogum Legis accipimus: per senarium autem totum hoc tempus intelligimus, quod sex diebus operatoriis volvi videmus. Per sexagina igitur fortes, omnes perfectos qui

Ephes. 2. 14.

sue-

fuerunt ante nos in Ecclesia, intelligimus: qui dum decem præcepta Legis quo spiritalius, eo fortius in sex diebus compleverunt, quasi sexagenarium numerum perfecerunt. Hi lectulum Salomonis ambiunt; quia mentem sanctam in qua Christus pausat, verbis & exemplis muniunt, quibus ab aditu mentis venientes hostes repellunt, dum ipsam mentem exemplis sustinent, scriptis erudiunt. Hi tenent gladios, & ad bella doctissimi exsistunt: quia dum verbum Dei opere complent, quod corde sciunt, magis ac magis semper docti hostem suum, dæmonem scilicet, sapientia & fortitudine vincunt. Per gladium enim, verbum Dei designatur: per manus autem quibus gladios tenent, ipsa opera figurantur. De quibus bene subditur: *Uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos*. Quid per ensem, nisi rigorem conversationis; & quid per femur, nisi carnis appetitum accipimus? Electi ergo quique, qui jam ad perfectionem vitæ provecti sunt, semper ensem super femur suum ferunt; quia rigore conversationis appetitum carnis assidue frangunt, ne hostis quem in nocte hujus mundi timent, repente veniens, mollem aditum inveniat, & per voluptatis mollitiem eo facilius, quo voluptuosiores invenerit, ad graviora peccata perducat. De laude itaque Salomonis adhuc subditur:

Huic lectulo qui excubitores & custodes adhibendi.

Vers. 9. & 10.

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas argenteas, reclinatorium aureum; ascensum purpureum: media caritate constravit, propter filias Jerusalem.

Christi ferculum electorum Ecclesia.

10. Ligna Libani imputribilia esse asseruntur. Ferculum ergo fecit sibi rex Salomon de lignis Libani; quia secundum [a] præscientiæ suæ gratiam, Christus sanctam Ecclesiam de Sanctis in æternum permansuris construxit. *Columnas ejus fecit argenteas*; quia eidem Ecclesiæ prædicatores dedit, qui & ut eam exemplis sustentarent, magna justitiæ rectitudine roboravit, & ut prædicationibus erudirent, nitore eloquii, quasi splendore argenti, decoravit. *Reclinatorium aureum* fecit, quia dum in cordibus perfectorum resplenduit, eis divinitatis suæ potentiam per contemplationem ostendit. In qua contemplatione dum eis pulcritudinem cœlestium gaudiorum monstravit, quasi reclinatorium ex auro composuit; quia locum in quo se refocillantes requiescant, apposuit. Quod reclinatorium bene aureum esse dicitur: *quia melior est sapientia cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur* [b] *huic non valent comparari*. Ad hoc reclinatorium multis laboribus pervenitur, multis tribulationibus ascenditur, ita ut si necesse fuerit, etiam sanguis effundi permittatur. Ideo ascensus recte purpureus esse dicitur. Dum enim sancti quique Martyres propter vitam æternam corpora sua ad supplicia tradiderunt, dum flagella, [c] equuleos, ignes, gladios, & alia innumerabilia tormenta patienter pertulerunt, nonne ad reclinatorium istud, ad beatam scilicet vitam, per ascensum purpureum ascenderunt? Sed nos miseri quid agimus, qui in hoc ferculo columnæ argenteæ non sumus; quia sanctam Ecclesiam nec exemplis sustentamus, nec prædicatione docemus? In ea reclinatorium aureum non habemus; quia terrenis cogitationibus involuti, ad splendorem sapientiæ per contemplationem non assurgimus. Ascensum

a Cujus columnæ, prædicatores.

Reclinatorium aureum vita æterna, ad quam ascensu purpureo pervenitur.

Prov. 8. 11.

a Val. cl. *præsentiæ suæ gratiam*, quod minime probamus. Contradicunt quoque alii mss.

b Excusi, *ei non possunt comparari*.

c Ita omnes mss. & edit. Paris. 1518. Aliæ habent, *aculeos*. Erroris occasio fuit modus scribendi veterum amanuensium, *eculeos*.

sum purpureum nec etiam cognoscimus; quia voluptatibus vacantes, labores & persecutiones pro æterna beatitudine ferre recusamus. Consolatur nos aliquantulum quod de hoc ferculo subditur: *Media caritate constravit, propter filias Jerusalem*. Quid enim per filias Jerusalem, cum non filios sed filias dixerit, intelligimus, nisi nos debiles, qui in Ecclesia non viri, sed feminæ sumus; quia contra vitia fortiter non reluctamur, viriliter non resistimus, muliebriter subjacemus? Jerusalem enim visio pacis interpretatur, per quam Ecclesia, quæ est mater nostra, designatur, eo quod assidue pacem perpetuam contemplatur. Si ergo nos in ferculo Regis columnæ argenteæ non sumus, reclinatorium aureum non habemus, per ascensum purpureum ascendere non valemus; saltem caritatem, quæ communis omnibus electis quasi in medio posita est, teneamus. Per hanc quippe rex Salomon nos in ferculo suo esse cognoscit; quia in eo cum columnis argenteis, cum reclinatorio aureo, cum ascensu purpureo, propter filias Jerusalem etiam media caritate constravit: quia cum Ecclesiæ membris ad eamdem Sponsi beatitudinem pervenimus, si caritatem indefessam observamus. Sequitur:

Aut per communem omnibus electis caritatem via sternitur.

Vers. 11.

Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.

Quo diademate Christus a matre redimitus. *Matth. 1.*

11. Mater Christi beata Maria esse creditur, quæ coronavit eum diademate, quia humanitatem nostram ex ea ipse assumsit, sicut in Evangelio recitatur. Et hoc in die desponsationis ejus, & in die lætitiæ cordis ejus factum esse dicitur: quia quando unigenitus Filius Dei divinitatem suam humanitati nostræ copulare voluit, quando per bonam voluntatem suam tempore opportuno Ecclesiam [a] suam sibi assumere placuit, tunc cum caritatis exsultatione carnem nostram ex matre virgine suscipere voluit. In qua cum doloribus pro tempore vivens, de redemtione nostra vehementer exsultavit. Sed cum diadema pro gloria assumatur, in humanitatis autem susceptione non gloria Verbi Dei, sed humilitas esse cognoscatur; quomodo humanitate nostra quasi diademate coronatus fuisse dicitur? Sed cum ipsa ejus incarnatio vere gloria nostra fuerit; quia membra ejus sumus propter communionem corporis, diadema membrorum bene capitis Scriptura prædixit. Hic itaque quia a sponsa laudatur, & ipse vicissim sponsam laudare dignatur, dicens:

a

CAPUT IV.

Quam pulcra es amica mea, quam pulcra es & decora! Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet. *Cant. 4. Vers. 1.*

1. Quia hæc superius exposuimus, ut potuimus, nunc eadem repetere propter brevitatem servandam devitamus. Sed quia adjunctum est, *Absque eo quod intrinsecus latet*, breviter videndum est quomodo superioribus conjungatur. Pulcra est ergo sponsa, & oculi ejus columbarum, absque eo quod intrinsecus latet, quia valde honestum est quidquid in exterioribus operatur, quod simpliciter inter homines conversatur, quod ea quæ videt, temporaliter concupiscere dedignatur, & si quid tamen in hoc mundo placet, post concupiscentias suas ire detestatur. Sed vehementer pulcrius & honestius est, quod cordis desiderium illibatum retinere conatur, quod æternæ beatitudinis claritatem in men-

Sup. cap. 2. num. 35. Quæ sit potior sponsæ pulcritudo.

a Placuit recentioribus edit. explicationis gratia inserere *sponsam suam*. Lectio nostra est mss. & edit. vet. Paris.

mente retinet, erecta contemplatur, quod in his quæ interius videt, ſuaviter requieſcit, & mundatur. Sequitur:

Ibidem.

Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad.

Per oculos ſponſæ, prædicatores, per capillos populi deſignantur.

2. Si per oculos, prædicatores Eccleſiæ deſignantur, quia cæteris viam oſtendit, bene per capillos populi ſignificantur, quia eidem Eccleſiæ ornatum tribuunt. Capilli ergo ſponſæ ſicut grex caprarum eſſe dicuntur; quia populi Eccleſiæ dum præcepta legis ruminantes, cœleſtia fide contemplantur, munda ſunt animalia, & in altis paſcuntur. Galaad autem acervus teſtimonii interpretatur. Quid autem per acervum teſtimonii, niſi multitudinem Martyrum intelligimus? Qui dum fidem Chriſti inſuperabiliter tenuerunt, eos teſtimonium veritati etiam per mortem ſuam perhibuiſſe ſcimus. Grex itaque iſte caprarum de monte Galaad aſcendit; quia populus Eccleſiæ eo magis fide ſe ad æterna ſuſpendit, quo fortius ſanctos Martyres eidem fidei teſtimonium perhibuiſſe ſcivit. Sequitur:

Multitudo Martyrum, acervus teſtimonii.

Verſ. 2.

Dentes tui ſicut [a] *greges tonſarum, quæ aſcendunt de lavacro: omnes gemellis fetibus, & ſterilis non eſt inter illas.*

Eccleſiæ dentes ſunt, qui & infideles comminuunt, & parvulis fidelibus cibum parant.

3. Sicut per oculos prædicatores intelliguntur, quia per eos Eccleſia illuminatur; ſimiliter & dentes ejuſdem poſſunt dici, quia per eos infideles conſumuntur, & parvuli nutriuntur. Dentes quippe bene ſancti prædicatores vocantur; quia dum ſanctam Scripturam exponendo minoribus fratribus elucidant, quaſi panem parvulis, tamquam matres filiis commaſticant, quo infirmi ad fortiora convaleſcant. Hi nimirum bene ſicut grex tonſarum, quæ aſcenderunt de lavacro, eſſe dicuntur; quia dum ſe a peccatis omnibus in Baptiſmo ablutos eſſe recordantur, libenter onera mundi deponunt, ut ad cœleſtia conſequenda & prædicanda quo liberius, eo facilius gradiantur. De quibus ſubditur: *Omnes gemellis fetibus, & ſterilis non eſt inter illas.* Gemellos fetus omnes ſancti prædicatores habent; quia dum in duobus præceptis caritatis cæteros homines ſupereminent, geminam dilectionem prædicant, & in ea duos populos, Judaicum & Gentilem gignere non ceſſant. Inter quos nullus eſt ſterilis; quia profecto prædicator non eſt dicendus, ſi filios ſpiritales gignere contemnit. De quibus adhuc ſubditur:

Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. *Verſ. 3.*

Labia ſponſæ, qui vitæ Præcepta prædicant.

4. Iidem prædicatores labia Eccleſiæ dicuntur; quia nimirum per eos populis præcepta vitæ loquitur. Qui bene ſicut vitta dicuntur; quia dum fluxas cogitationes in cordibus hominum ſuis prædicationibus reſtringunt, quaſi ſparſos crines ne immoderate diffluant, reprimunt. Sed quid eſt quod non tantum vittæ, ſed coccineæ comparantur, niſi quia per coccum flamma caritatis intelligitur, qua illi ardent, & per eos alii accenduntur? Per quos eloquium ſanctæ Eccleſiæ dulcoratur: quia dum quæ dicunt faciunt, prædicationes ſuas hominibus quaſi ſapidas eſcas apponunt. Sequitur:

Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, abſque eo quod intrinſecus latet. *Ibidem.*

Eccleſia malo punico cur ſimilis.

5. Quid per genas Eccleſiæ, niſi eoſdem ipſos prædicatores intelligimus, qui dum in populis ut eis proficiant eminent, quaſi in facie Eccleſiæ manifeſti apparent? Per malum autem punicum ipſa Eccleſia deſignatur: quia dum multos populos in unitate fidei nutrit, quaſi multa grana ſub uno cortice ſtringit. Fragmen ergo mali punici ſancti

[a] Rotom. & Remenſ. *grex tonſarum.*

cti prædicatores exsistunt: quia dum se ut grana in divino servitio ceteris fortius affligunt, dum omnia mundana contemnunt, dum[a] voluptates suas abnegant, & vitia sua omnino mortificant, [b] & cæteros extollunt, & dum per exempla sua cæteros nutriunt, quasi fracti & aperti se cibos offerunt. Sed quamvis magna sint quæ extrinsecus apparent, majora tamen in occulto retinent, quæ divini oculi soli vident. Ideo subjunctum est. *Absque eo quod intrinsecus latet*. Sequitur:

In sanctis prædicatoribus, quæ patent, magna sunt, quæ latent, majora.

Vers. 4. *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.*

Sancti prædicatoris vigilantia & fortitudo.

5. Collum quippe extendimus, quando longius prospicere volumus. Propter aliud ergo sancti prædicatores oculi, propter aliud dentes, propter aliud autem genæ, & collum propter aliud convenienter vocantur. Bene igitur sicut turris David, collum sanctæ Ecclesiæ dicitur: quia sancti prædicatores, procul venientes hostes sanctæ Ecclesiæ speculantur, & fortiter resistunt, si quid in Ecclesia lædere conantur, & libere terrena despicientes, cœlestia contemplantur. Collum ergo propter hostium speculationem, turris vero dicuntur propter fortitudinem, & propter excelsam cœlestium gaudiorum contemplationem. Quæ turris recte David esse dicitur: quia David manu fortis interpretatur: per quod Christus significatur, cujus est quidquid forte & excelsum operatur. De qua subditur: *Quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium*. Cum propugnaculis turris David ædificata dicitur; quia sancti prædicatores contra adversarios homines, si necesse sit, miraculis armantur. Contra vitia autem se clypeis muniunt; quia ne spiritalibus hostibus succumbant, virtutibus se defendunt. In quibus omnis armatura fortium pendet; quia quisquis hostium cuneis fortiter resistere vult, in eis exempla videt, quibus [c] armatos hostes strenue valet superare. Mille autem hic pro perfectione ponitur: quia in millenario numero omnes numeri perfecti complentur. Sequitur:

Quibus armis ntatur, & muniatur.

Vers. 5. & 6. *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.*

Duo prædicatorum ordines.

7. Per duo ubera, duo prædicatorum ordines, unus in circumcisione, alius in præputio designantur. Qui bene sicut duo hinnuli capreæ dicuntur; quia & filii Synagogæ exsistunt, & in montibus contemplationum pascuntur. Gemelli vero ideo dicti sunt; quia concorditer prædicant, & concorditer sapiunt. In liliis vero pascuntur donec aspiret dies, & inclinentur umbræ: quia munditiam infatigabiliter sectantur, donec in die judicii præmia recipiant, quæ in laboribus noctis assidue contemplantur. Sequitur Sponsus, dicens:

Vers. 6. *Vadam [d] ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.*

Quibus virtutibus sponsa Christi mundetur, & placeat.

8. Quid per montem myrrhæ, nisi fortem altitudinem mortificationis in opere, & quid per collem thuris intelligimus, nisi altam humilitatem in oratione? Ad montem ergo myrrhæ & ad collem thuris Sponsus vadit; quia eos familiariter visitat, quos per mortificationem vitiorum ad alta proficere, & per mundas & humiles orationes suaviter redolere perspicit. His quippe vir-

a Editi, *voluntates sua abnegant*.
b Ibid. post, *mortificant*, additur, *dum seipsos humiliant*. Quæ absunt a mss.
c Excusi, *quibus armatus*.

d Rotom. Turon Rem. & Theod. *Vadam mihi ad montem myrrhæ*. De hoc loquendi modo jam dictum cap. 4. lib. 1. Dial. col. 173. nota e.

virtutibus ſancta Eccleſia, vel unaquæque anima munda efficitur: quia dum per voluptatum mortificationem vitiis reluctatur, & per ſanctas orationes frequenter lacrymis abluitur, ſordes lavat ut Sponſo placeat, cui pulchra apparere conatur. Cujus conatum ad effectum Sponſus per gratiam ſuam ducit, opuſque ſuum in ſponſa benigne laudat & dicit:

Verſ. 7. *Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.*

Qui tota pulenta ſit & maculæ expers. 9. Cum ſcriptum ſit: *Nemo vivit ſine peccato, nec infans cujus vita eſt unius diei ſuper terram*: quid eſt quod ſponſa tota pulchra eſſe dicitur, in qua macula non habetur? Alibi quippe ſcriptum eſt: *Stellæ non ſunt mundæ in conſpectu ejus*: Et alibi: *in multis offendimus omnes*. Et Johannes Apoſtolus ait: *Si dixerimus* [a] *quia peccatum non habemus, veritas in nobis non eſt*. Et idem: *Si dixerimus quia non peccamus, mentimur, & veritatem non facimus*. Sed dum ſancta anima a peccatis quotidianis ſe per pœnitentiam mundat, dum quotidie peccata minuta cum lacrymis abluit, & a majoribus ſe obſervat, quamvis frequenter peccet, per aſſiduam tamen pœnitentiam munditiam ſuam aſſidue ſervat. Hinc enim alibi præcipitur: *Semper ſint veſtimenta tua candida*. Et illud: *Juſtus autem ex fide vivit*. Quamvis enim mox ut peccat, a juſtitia deviet, tamen dum ſemper credit in eum qui juſtificat impium, & aſſidue ſub ejus fide peccata ſua deflet, per aſſiduas ablutiones juſtitiam ſuam retinet. Se igitur ita mundanti ſponſæ conſequenter dicitur:

Job. 14. 4. ſec. ſeptuag. Job 25. 5. Jacob. 3. 2. 1 Johan. 1, 8. Ibid. 6. Eccli. 9. 8. Rom. 1. 17.

Verſ. 8. *Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

10. Libanus quippe dealbatio interpretatur. Quid ergo per Libanum niſi Baptiſma intelligitur, in quo ſancta Eccleſia aqua abluitur, & a peccatorum nigredine per Spiritum ſanctum quem recipit, & per Chriſti fidem dealbatur? Unde ſcriptum eſt: *Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor*. De Libano ergo ſancta Eccleſia ad coronam venit, quia in Chriſti baptiſmo fidem percipit, ſub qua cum Chriſti gratia meretur, ut præmium recipere poſſit. Sed quid eſt quod ter dicitur, *Veni*, niſi quia in fide & in ſpe & in caritate quidquid operatur, ſubſiſtit: ut his tribus munita virtutibus robur habeat, per quod in via non laſſeſcat? De fide enim dicitur; *Fide mundans corda eorum*. Et iterum: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*. De ſpe autem dicitur: *Non confundentur omnes qui ſperant in te, Domine. Quis enim in te ſperavit, & derelictus eſt?* De caritate autem dicitur: *Caritas operit multitudinem peccatorum*. Et iterum: *Si diſtribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, & ſi tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habuero, nihil ſum*. Et Johannes Apoſtolus: *Deus caritas eſt*. Poteſt tamen & aliter intelligi quod ter dicitur, *Veni*. Venit enim ſponſa ſancta ad Chriſtum, dum in hoc mundo vivens, bona quæ poteſt operatur. Venit quando in hora mortis anima, ipſa videlicet ſponſa, a carne exuitur. Venit tertio quando in die judicii ultimi carnem reſumit, & cum Chriſto thalamum cœleſtem ingreditur. Ibi quippe omnium laborum ſuorum præmia conſequitur: ibi jam omnino proſtratis & excluſis hoſti-

Baptiſmi aquis abluitur. Pſ. 50. 9. Et tribus virtutibus præcipue munitur. Act. 15. 9. Hebr. 11. 6. Eccli. 2. 11. Ibid. 12. 1. Pet. 4. 8. 1. Cor. 13. 3. 1. Johan. 4. 16. Ter venit ad Chriſtum.

a Excuſi, *quia peccatum non habemus*.

hostibus, gloriose coronatur. Ideo & hic per promissionem ei dicitur: *Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

Corona ejus ex seculi potentibus conversis contexta.

11. Quid per Amana, Sanir, & Hermon, nomina videlicet montium, nisi potentes hujus seculi intelliguntur? Qui quanto ditiores, tanto excelsiores & firmiores apud infirmos esse videntur. Sed de his montibus sancta Ecclesia coronatur; quia dum regnum prædicat æternum, dum exemplo suo omnia quæ mundi sunt, vilia esse demonstrat, ipsos etiam potentes ad pœnitentiam inclinat, & sibiipsi pro eorum
a [a] inquisitione coronam in cœlestibus parat. Sic quippe fit ut humiles superbos prosternant, & [b] infirmi excelsos inclinent. Ideo scriptum est:
b *Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur.* Sed quid est quod non solum de montibus, sed etiam de capitibus montium coronanda esse dicitur, nisi quod impletum videmus, quia jam ipsæ excelsiores personæ in Christum credunt, & ejus præceptis per Ecclesiæ prædicationem obediunt?

Isa. 40. 4.

Reges & Imperatores Christo per pœnitentiam subjecit.

Reges enim & Imperatores Christo serviunt, coronas deponunt, & per pœnitentiam in Ecclesia veniam petunt. Si itaque per capita montium summas personas intelligimus, bene per cubilia leonum, & montes pardorum, principes quique & ministri designantur, qui crudelitati inserviunt, & dolositatibus suis, quos vi non possunt lædere, decipiunt. Pardi quippe maculas in cute semper portant. Per quos qui alii quam hypocritæ, vel discordes significantur? In illis quippe qui crudelitatem sectantur, dæmones tamquam leones cubant. In illis vero quasi pardi montes ædificant, quos dum vitiis suis aliquas virtutes admiscere consentiunt, pro omnibus bonis suis laudis gloriam affectare compellunt. Hi itaque vere pardorum varietatem imitantur; quia dum cum virtutibus etiam vitia sectantur, quasi in vario corio coloris dissimilitudine dividuntur. Sed de cubilibus leonum, & de montibus pardorum Ecclesia coronatur; quia dum per ejus prædicationem & crudeles ad pietatem, & hypocritæ ad vitæ humilis unitatem convertuntur, pro his omnibus præmium percipiet quod meretur. Cui iterum dicitur:

Leones & pardos domuit.

Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui. *Vers. 9.*

12. Per oculos sponsæ, sanctæ Ecclesiæ prædicatores, sicut dictum est, designantur. Per crines vero, populi multitudo figuratur. Per collum autem, sancti capitis & corporis conjunctio demonstratur, quæ fides Ecclesiæ intelligitur. Per hanc enim caput & corpus conjungitur, dum Christo quisque eo tenacius inhæret, quo fidelior in bona conversatione habetur. In uno ergo oculorum & in uno crine colli sponsæ Sponsus vulneratur; quia profecto usque ad mortem crucis afficitur, ut unitas prædicatorum & plebis in Ecclesia confirmetur. De cujus dilectione erga sponsam iterum subdit Sponsus:

Sup. eod. cap. ad vers. 1. & 2.

Christus, ad unitatem inter Ecclesiæ membra confirmandam, mortem passus.

Quam pulcræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa! *Vers. 10.*

13. Quid per mammas convenientius in hoc loco, quam ipsa dilectio Dei & proximi, de qua superius diximus, intelligitur? Per quas mens sancta omnes sensus suos in dilectione nutrit, dum Deo suo caritatis tenacitate conglutinatur, & pro-

Dilectio Dei & proximi, sponsæ mammæ, quibus Christus delectatur.

a Mutarunt editores vocem hanc in, *acquisitione*, quæ sane convenire magis videtur. Prior tamen est in omnibus nostris mss.

b Mss. & vet. ed. Paris. ita habent; at in aliis excusis legitur, *infimi*.

proximis si quid utilitatis habet, quando licet, libenter impendit. Has mammas sponsæ quantum Sponsus diligat, in repetitione laudis aperte manifestat, dicens:

Ibidem. *Pulcriora sunt ubera tua vino, & odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

Bonorum operum, quæ ex hac dilectione fiunt, fragrantia.

14. Quod superius de Sponsi uberibus diximus, hoc & hic cum de sponsa loquitur, intelligi posse æstimamus. *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Per unguenta quippe ipsæ virtutes quæ ex caritate oriuntur, intelliguntur. Habent quippe etiam reprobi aliquando aromata quibus redolent: quia virtutes quasdam possident, & bona opera perpetrant; sed quia sine caritate vivunt, in conspectu Dei nulla quæ faciunt placent. Unde in judicio cum dicent: *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* respondebitur eis: *Nunquam novi vos, discedite a me omnes operarii iniquitatis.* Bene ergo unguenta Ecclesiæ super omnia aromata redolere dicuntur: quia etsi opera reproborum aliquando hominibus placent, hæc quæ sancta Ecclesia ex caritate conficit, in divinis naribus sine cessatione redolent. Sequitur: Matt. 7. 22.

Vers. 11. *Favus distillans labia tua sponsa: mel & lac sub lingua tua: & odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.*

Cur sanctus prædicator favo comparatus.

15. Prædicatores Ecclesiæ bene labia sponsæ esse dicuntur; quia per eos populis loquitur, & per eos ad fidem parvuli quique erudiuntur, dum per eos occulta divinæ Scripturæ quasi cordis latentia manifestantur. In favo autem mel latet & cera videtur. Recte ergo labia sponsæ favus vocantur; quia dum in carnis fragilitate sapientia magna habetur, quasi mel in cera absconditur. Quando vero electus quisque prædicat, quando cœlestia gaudia nescientibus revelat, tunc favus distillat: quia quanta dulcedo sapientiæ in corde lateat, per oris fragilitatem audientibus manifestat. Unde scriptum est: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* Ideo subditur: *Mel & lac sub lingua tua.* Nimirum falsi prædicatores mel in lingua portant, quod sub lingua non habent: quia cœlestia gaudia aliquando prædicant tamquam veri sint, cum ipsa terrestria bona totis desideriis appetant. Sancta vero mens mel in lingua prætendit; quia sapientiæ dulcedinem loquendo ostendit, quam veraciter prædicans, audientes tamquam mellis dulcedine reficit. Lac gerit, quia congruenti sibi doctrina parvulos quosque in Ecclesia nutrit. Sub lingua autem hæc omnia sibiipsi reservat; quia internam dulcedinem assidue secum portat. Dum enim terrena abjicit, dum vitiorum amaritudinem respuit, in interioribus sensibus sapientiæ dulcedine se pascit, qua robur colligit, ut ad æterna gradiens, in labore viæ lassescere non possit. 1. Cor. 4. 7.

Mel & lac ita aliis propinant, ut etiam sibi servent.

Bona opera comitetur oratio.

16. Cui bene dicitur: *Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.* Quid per vestimenta hæc, nisi sancta opera designantur, quibus præcedentium malorum turpitudo operitur, ne videatur? Hinc enim scriptum est: *Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, & videatur turpitudo ejus.* Thus vero per significationem pro oratione ponitur, sicut scriptum est: *Ascendat oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo.* Sancta itaque anima in hoc mundo, quanta potest, bona opera operatur, & bene operans desiderio & intentione sancta ad æterna se extendit; nihilque boni agit, nisi ea intentione, ut ad cœlestia quæ diligit, quandoque pervenire possit. Bene igitur odor vestimentorum ejus sicut thuris esse perhibetur: quia in omnibus operibus suis orat, dum perveniendi inten- Apoc 16. 15. Psal. 140. 2.

tentione, ea quæ potest bona operatur. Sequitur:

Vers. 12. *Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.*

17. Hortus sancta Ecclesia exsistit; quia dum populos multos in fide gignit, quasi flores pulcros bona terra emittit. Qui hortus conclusus bene esse dicitur; quia caritatis vallo circumquaque munitur, ne intra numerum electorum reprobus aliquis ingrediatur. Unaquæque anima sancta etiam hortus conclusus esse intelligitur: [a] quia dum bona sua, intentione vitæ æternæ abscondit, dum humanas laudes omnino contemnit, ipsa bona intentione se circumsepit, ne ad interiora rapienda hostis antiquus irrumpere possit. Fons etiam dicitur; quia dum cœlestia assidue cogitat, dum scientiam Scripturarum semper in ventrem memoriæ congregat, quasi aquas viventes sancta mens in se gignere non cessat, quas sitientibus proximis præbere ut reficiantur valeat. Unde scriptum est dicente Domino: *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Et alibi: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus.* Sed cur dicitur fons ille signatus, nisi quia sensus spiritalis mentibus indignis absconditur? Infideli enim homini a Domino dicitur: *Spiritus ubi vult spirat, & vocem ejus audis & nescis unde veniat, aut quo vadat.* Et iterum scriptum est. *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.* Quod enim ibi lumen signatum, hoc hic proculdubio fons signatus esse perhibetur. Sanctus enim Spiritus mentem quam replet, & illuminans irrorat, & irrorans illuminat: ut & de luce ejus videat quid appetat, & de rore ejus se refrigeret, ne lassescat. Sequitur:

(Margin: Hortus conclusus Ecclesia & anima pia. — Cur etiam signato fonti mens sancta similis. — Johan. 4. 13. — Johan. 7. 38. — Johan. 3. 8. — Psal. 4. 7.)

Vers. 13. *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.*

18. Quid emittit sancta Ecclesia, nisi cum sanctis operibus sancta verba, quibus filios gignit & nutrit? Quorum dum alios usque ad martyrium perducit, alios in sancta conversatione erudit; hos sanguine martyrii rubentes ad æternam patriam transmittit, illos vero in sanctis operibus viventes, proximis in exemplum sanctitatis tradit, quid aliud quam mala punica & pomorum fructus emittit? Mala enim punica sub rubeo cortice multitudinem granorum continent; fructus vero pomorum in se refectionis dulcedinem habent. Sic sic Martyres dum sub igne tribulationis laborant, dum pro Christo sanguinem exterius fundere non dubitant, multitudinem virtutum interius sibi congregant in mente. Sancti etiam quique qui in pace Ecclesiæ vivunt, fructus pomorum gerunt: quia dum sancta opera faciunt, proximis exempla tribuunt, quorum exhibitione se qui volunt reficiunt. Quotquot enim sunt in Ecclesia Sancti, sive igne passionis ardeant, sive in pace Ecclesiæ quiescentes succrescant, sanctarum virtutum odorem tamquam paradisum suavitatis & deliciarum construere in se, dum vivunt, non cessant. Cujus paradisi ubertatem Scriptura demonstrat, dum sub voce Sponsi per arbustorum nomina quasque virtutes designat, dicens:

(Margin: Fructus Ecclesiæ, ejus filii, præsertim Martyres.)

Vers. 14. *Cypri cum nardo, nardus & crocus, fistula & cinnamomum cum univer-*

a In recent. ed. inseritur: *quia dum virtutes nutrit, flores gignit; & dum virtutum exhilaratione se reficit, fructus quos genuerat eadem custodit. Conclusus enim hortus esse dicitur; quia dum bona.* Hujus additamenti nulla exstant vestigia in mss. aut in vet. ed. Paris.

universis lignis Libani, myrrha & aloe cum omnibus primis unguentis.

Ejus aromata, virtutum odor & profectus.

19. Quid enim per has diversas aromatum species designatur, nisi sanctarum virtutum [a] odor & profectus, qui in Sanctis habetur? Ex his quippe speciebus regalia unguenta conficiuntur, ex his corporum sanitates inveniuntur. Bene igitur virtutes animarum designant, quibus congregatis & confectis, & bonus odor opinionis egreditur, & ægris animabus competens sanitas reparatur. Sed adhuc laus Ecclesiæ a Sponso repetitur, cum subditur:

Vers. 15. *Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano.*

Cur sacra Scriptura fons simul & puteus dicatur.

20. Recte in emissionibus, fons hortorum & puteus aquarum viventium describitur. Quid enim per fontem & puteum, nisi sancta Scriptura designatur? quæ sic aquam sapientiæ generat, ut & potantes semper reficiat, & tamen manare non desistat. Quæ bene hortorum esse perhibetur; quia illorum specialiter est sancta Scriptura, in quorum mentibus virtutum semina oriuntur. Sed quærendum nobis est, quare fons & puteus utrumque simul Scriptura dicatur, cum fons in superficie appareat, puteus vero in imis latens, omnes se quærentes majori labore exerceat. Sed sciendum est, quod divina Scriptura in quibusdam manifesta exsistens, in quibusdam vero locis obscuram se præbens, & aliquando leviter sicut invenitur, tamquam fons potatur, & aliquando magna inquisitione [b] eget, ut inventa sumatur. Quod vero sanctæ Scripturæ intellectus per quam designetur, ostenditur alibi cum divina voce de reprobis dicitur: *Mittam eis sitim aquæ, & famem panis.* (Amos 6. 11.) Et per Isaiam dicitur: *Auferet Dominus ab Jerusalem & Juda omne robur panis, & omne robur aquæ.* (Isai 3. 1.) Ubi notandum, quod robur panis prius, & postea robur aquæ aufertur. Dum enim gravia dicta Scripturæ non perquiruntur ut mandantur, paulatim a scientia decidit mens, ut aliquando levia etiam intellectu non capiantur. Sed aquæ istæ bene de Libano fluere cum impetu dicuntur.

Ejus aquæ quanto impetu fluant.

Libanus enim, ut dictum est, dealbatio interpretatur. In Baptismo quippe dealbamur, dum amissa nigredine peccatorum, ad munditiam novæ vitæ reformamur. De Libano ergo aquæ [c] putei cum impetu fluunt; quia in Baptismo electi quique donum Spiritus sancti accipiunt, quo illuminati Scripturæ sacræ sensum intelligunt. Quæ Scripturæ sanctæ scientia tanto fluit impetu, ut electos dum tangit, ab hujus vitæ amore submoveat, & ad æterna gaudia vi impetus sui quosque adhærentes trajiciat. Hinc est enim quod in Psalmo scriptum est: *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.* (Psal. 45. 5.) Impetus enim fluminis civitatem Dei lætificat, cum per donum sancti Spiritus fortiter inundans Scripturæ sapientia, sanctam Ecclesiam, vel cujuslibet capientis mentem, infusione sua exhilarat. Ad cujus Spiritus adventum malignus spiritus increpatur, cum hic in subsequentibus dicitur:

Vers. 16. *Surge Aquilo, & veni Auster: persla hortum meum, [d] & fluent aromata illius.*

Ut sponsi hortus flores ac fructus ferat, flatu Spiritus sancti indiget.

21. Quid enim per Aquilonem qui in frigore constringit, & torpentes facit, nisi immundus spiritus designatur, qui reprobos omnes dum possidet, a bono opere torpere facit?

a Val. cl. & Rotom. *honor.*

b In excusis, si excipias vet. ed. Paris. additur, *tamquam puteus*, post eget. Glossema est quo carent mss.

c In vulgatis omissum, *cum impetu.*

d In Rotom. & Val-cl. *& fluant aromata*, quod etiam in Vulgata legitur, haberturque paulo infra: *surgat ergo Aquilo... & fluant*, &c.

cit? Per Austrum vero, calidum scilicet ventum, Spiritus sanctus figuratur: qui dum mentes electorum tangit, ab omni torpore relaxat, & ferventes facit, [a] ut bona quæque desideranter operentur. Hinc enim dicitur: *Converte Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro*. Surgat ergo Aquilo, & veniat Auster, & perflet hortum Sponsi, & fluant aromata illius; ut videlicet spiritus malignus ab Ecclesia vel ab unaquaque anima discedat, & Spiritus sanctus adveniat. Qui veniens caritatis ignem cogitationibus infundat, & a torpore negligentiæ dum se infuderit, solvat. Quod dum agit, aromata fluunt; quia dum adveniente sancto Spiritu, cor quod prius torpuerat, ad opera se excitat, mox sanctæ operationis opiniones per proximos quosque suaviter discurrunt, ut quique audientes ad eadem se accendant, & Austro flante, idest Spiritu sancto se infundente, virtutum odores emittant, ut ubique sanctus hortus floreat, & post florem fructus redolentes & reficientes producat. In quem hortum sponsa dilectum invitat, cum subdit:

a Psal. 125. 4.

CAPUT V.

Cap. 5. Vers. 1.

Veniat dilectus meus in hortum suum, [b] ut comedat fructum pomorum suorum.

Christus bonis operibus pascitur.

1. In hortum dilectus venit & fructum comedit, quando Christus mentes visitat, & bonorum operum delectatione se satiat. Unde & idem subjiciens dicit:

Ibidem.

Veni in hortum meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.

Myrrham metit Sanctos mortificatione consummatos cœlo inferendo.

2. Myrrham dilectus cum aromatibus metit, quando Christus mortificatione vitæ ad perfectionem perducta, electum suum ab hac vita succidens, ad cœleste horreum cum sancta opinione inducit. Favum cum melle comedit, quando desiderium sanctum in sanctis operibus latens perficit, & ad Sanctorum convivium sanctam animam sua delectatione impinguandam transfigit. Vinum vero suum cum lacte bibit, quando & perfectione quorumdam se reficit, & innocentiam aliorum cum pietate diligens, utrosque ad æternum convivium ingerit. Ad quorum exemplum quosque remanentes invitat, cum subjungit:

Quæ ejus convivia, & deliciæ.

Comedite amici mei, bibite & inebriamini carissimi.

Ibidem.

3. Notandum in primis est, quia qui comedunt, amici; qui vero bibunt & inebriantur, carissimi esse perhibentur. In quibus verbis intelligi datur, quia in hoc loco comedere bonum est; sed bibere & inebriari amplius bonum est. Sunt nimirum quidam in sancta Ecclesia, qui sic præcepta divina audiunt, ut cœlestia plus quam terrena amare discant, pro eorum desiderio multa pauperibus tribuant, a pravis operibus se custodiant, nulla alicui violenter rapiant, Ecclesiæ prædicationem libenter audiant, in fide se instruant, quam & operibus sanctis exerceant; & tamen uxores habeant, pignora nutriant, res suas diligant, quamvis his omnibus Christum præponant. Hi profecto comedunt, & amici sunt; quia sanctam Scripturam audientes, talem sibi refectionem assumunt; ut etsi ad summam perfectionis adhuc non assurgunt, tamen secundum modum suum perfecti, in præceptis divinis sine crimine

In convivio Christi alii solummodo comedunt.

a Sic restituimus ex mss. In editis legitur, *ut bona quæ desiderant operentur*.

b In excusis, *& comedat*.

mine vivunt. Quod dum beati Johannis parentes, Zacharias videlicet & Elizabeth, conservare studuerunt, per revelationem angelicam in senectute sua filium accipere meruerunt, quo major inter natos mulierum non surrexit, & ipsum Salvatorem mundi digito ostendere & baptizare meruit. De cujus parentibus dicitur: *Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini sine querela.* Sunt vero alii qui tanta aviditate divinam Scripturam audiunt vel legunt, ut protinus cunctis terrenis operibus abdicatis sola cœlestia ambiant, parentes, uxores, domos, filios etiam & omnia transitoria abjiciant; solummodo Christum sequi & amplecti concupiscant. Ejus desiderio se affligunt jejuniis, afficiunt lacrymis, exercent meditationibus divinis, sola quæ sunt æterna cogitant, contemplationibus vacant, ad hoc laborantes, ut ea quæ retro sunt obliviscentes; in anteriora magis ac magis se extendant. Quid profecto isti, quid aliud agunt, nisi bibentes inebriantur: ut dum omnium terrenorum per desiderium obliviscuntur, jure a Sponso cœlesti non tantum amici, sed & carissimi vocari mereantur? De quibus idem sponsus sequitur & dicit:

Luc. 1.
Matt. 11.
Luc. 1. 6.
Alii inebriantur.
Philip. 3.

Ego dormio, & cor meum vigilat.

Vers. 2.
Hi cor Sponsi dici possunt.

4. Hujusmodi quippe electi cor Sponsi bene vocari possunt, qui quo amplius exteriora quæ sunt in mundo, fugiunt, eo secretius ea quæ sunt interiora sponsi cognoscunt. De quibus proculdubio idem sponsus alibi dicit: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Dormit ergo sponsus, & cor ejus vigilat: quia dum Christus jam glorificatus, in beatitudine quiescit, quicumque eum perfecte diligit, ut ad ipsum perveniat allaborat. De qua vigilantia sponsa superius dixit: *Cum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* Quod enim illud quiescere dormire dicatur, id manifestat quod alibi legitur: *In pace in idipsum dormiam & requiescam.* Quod tamen ipsum & ipsa sponsa de se dicere potest. Dicat ergo: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Ac si aperte mens sancta loqueretur, dicens: Dum a mundanis tumultibus exterius dormio, interiori cogitatione quæ sint cœlestia vigilans penso. Sancti etenim viri dum terrena omnia despiciunt, dum tumultus mundi omnino fugiunt, dum otium in via Dei assumunt, nequaquam ut torpori vacent, ea dimittunt: sed interius laborantes, quæ sint illa ad quæ facti sunt, in corde aspicere contendunt. Neque enim ut torpeant dormiunt, sed ut liberius æterna contemplentur, a transitoriis rebus quiescunt. Quos tamen aliquando sponsus ad profectum proximorum excitat: & ut eis cum quibus vivunt proficiant, ab otio quod diligunt, revocat. Cujus vocem audiens, etiam cum dormit, sponsa dicit.

Johan. 14. 21.
Eorum somnus vigilantiæ injunctus.
Cant. 1. 11.
Psal. 4. 9.
Non ut torpeant, sed ut cœlestia contemplentur, dormiunt.

Vox dilecti mei pulsantis. Ibidem.

Quid etiam pulsans dicat, subjungit:

Aperi mihi [a] *soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.* Ibidem.

Causam etiam clamoris annectit, dicens:

Quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium. Ibidem.

5. Dum sponsa dormit, dilectus ut aperiatur ei pulsat: quia dum sancta mens sibiipsi per otium intendit, Christus multa peccatorum opera in hoc mundo tolerat: quæ nisi spiritales viri ad doctrinam se accingant, nunquam per seipsos carnales vel agnoscunt, vel corrigere curant. Vult ergo sponsus ut aliquan-

A somno eos aliquando Christus excitat, ut aliorum saluti incumbant.

[a] In edit. *sponsa mea*, quod mss. & sacro textui contrarium.

quando otium dimittatur, & ad ædificationem proximorum spiritales quique sollicitentur: quia dum perfecti viri sibi solis per interiorem quietem intendunt, dolet sponsus quod seculares ad pejora magis ac magis corruunt, dum eum propter silentium spiritualium semper minus ac minus congoscunt: quod ipse manifestat cum dicit: *Quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium*. Quid per caput sponsi, nisi Deus, & quid per rorem in hoc loco, ubi lamentando dicitur, nisi
1.Cor. 11 3. frigus mentium accipitur? Scriptum est enim: *Caput Christi Deus*. Et de frigore cujuslibet carnalis mentis
Jerem. 6.7. iterum scriptum est: *Sicut frigidam facit cisterna aquam, sic frigidam fecit malitiam suam*. Caput ergo Christi plenum est rore; quia multi in Ecclesia positi & Deum eum credunt, & tamen frigidi persistentes, ad ardorem caritatis non accenduntur. [a] Per cincinnos autem ejusdem, populos intelligimus, quos in fide divinitatis, quasi in capite Christi pendentes & opprimentes scimus. Sed cincinni pleni esse dicuntur guttis noctium; quia dum [b] in tempore hujus tenebrosæ temporalitatis se suspendunt, magis ac magis stillationibus iniquitatum fluunt. Ad hos accendendos sponsa excitatur, dum spiritalis quilibet pro ædificatione plurimorum, ab otio ad prælationem Ecclesiæ vocatur. Sed quoniam metuit ne si ad prælationem venerit, sollicitudinibus mundi occupari necesse sit: sicque dum per occasionem ædificationis plurimorum, temporalibus se inclinaverit, quietem amittat, [c] etiamque sordibus peccatorum inficiat, ideo clamanti sponso respondet, dicens:

Exspoliavi me tunica mea; quomodo iterum induar illa? Lavi pedes meos, quomodo iterum inquinabo illos? Vers. 3.

6. Tunica sua sponsa se exspoliavit, quia omnia exteriora, [d] quibus onerabatur, abjecit. De qua tunica dicitur: *Nunc autem qui habet tunicam vendat eam, & emat gladium*. Gladium quippe vendita tunica emit, qui pro æternis temporalia abdicat: & in sancta conversatione vivens, verbum prædicationis acquirit. De quo dicitur: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei*. Pedes autem suos sponsa lavit; quia dum in sancto otio sancta anima vivit, opera sua studiose ad memoriam reducit: & quid quid in eis sordidum examinando deprehendit, lacrymis quotidianis & gemitibus plangit. Pedes itaque lavit, quia præterita opera, quibus per hunc mundum dissolute ambulaverat, planxit. Pedes lavit, quia peccata abluens lacrymis, munda in conspectu dilecti sui apparere concupivit. Hos pedes iterum inquinare metuit; quia valde sollicita est, ne si in prælatione ponantur, per terrena ambulans, iterum suscipiat quod dimisit. Idcirco ab otio invita recedit; quia dum a maris fluctibus aliena est, quasi in littore posita securius vivit. Sed dilectus non leviter mortem proximorum tolerat. Ideoque propius accedens, per seipsum eam excitare non dubitat, dum dicitur:

Exteriorum abdicatione verbum Dei acquirendum.

d

Luc. 22. 36.

Ephes. 5. 17.

Qui suos pedes laverunt, prælationem metuunt, & otium amant.

Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum illius. Vers. 4.

7. Manum dilectus ad sponsam mittit per foramen ut surgat, quando per subtilem intellectum quanta sit operationis divinæ virtus, ei inspi-

Divina tamen inspiratione tacti surgunt ad prædicationis laborem.

a Vet. ed. Paris. cui favent omnes mss. nostri, *per cincinnos autem eosdem populos*. Alia tamen lectio potior videtur.

b Eadem vet. ed. Paris. cum omnibus mss. ita habet, ubi in aliis excusis legitur *in torpore*. Paulo post Rotomag. pro, *stillationibus* habet, *titillationibus*.

c In vulgatis præter vet. ed Paris. *eamque*.

d Vulgati omnes, *quibus honerabatur & onerabatur*.

ſpirando manifeſtat: quod videlicet & inter pericula ſalvare poſſit; quod etiam in pace niſi per eum ſalvus ſit nemo; quod in tumultu certaminis ſperantes in ſe non derelinquit. Ad cujus tactum venter ſponſæ intremiſcit: quia ſancta anima quo amplius divinam potentiam per interiorem viſitationem præſentialiter ſentit, eo diſtrictius judicat quidquid in ſe carnale deprehendit. Quo enim majori caritate in eum ardet, quem mente concupiſcit, eo timidius ſe ei ſubjicit, & amplius veretur, ne ſponſus in ea aliquid inveniat, propter quod eam a ſe dimittere velit. Idcirco ſponſo obediens ad laborem ſe præparat; ut ſicut in quiete familiaris ſponſo, ſic & in labore devote ſerviens appareat. Ideo ſubdit, dicens:

Verſ. 5. *Surrexi ut aperirem dilecto meo.*

Verbo & exemplo in mentibus locum ſponſo parant.

8. Tacta ſurgit ut aperiat: quia dum ſpiritum dilectionis amplius ſolito accipit, mox de ædificatione proximi cogitat; & prædicando agit, ut apertis cordibus Sponſus ad inhabitandos proximos veniens aditum intrandi inveniat. Quæ etiam cum prædicatione exempla operum auditoribus demonſtrat, dicens:

Ibidem. *Manus meæ ſtillaverunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima.*

Carnis mortificatio nunquam deſerenda.

9. Quid per manus, niſi operationes: quid per myrrham, niſi mortificatio carnis accipitur? [a] Manus ergo ſponſæ prædicantis myrrham ſtillant; quia quicumque aliis prædicant, neceſſe eſt ſi multis proficere velint, ut in omni opere ſuo carnalem vitam mortificare contendant. Sed ut hoc cum magna diſcretione fiat, manifeſtat cum ſubjungit, dicens: *Digiti mei pleni ſunt myrrha probatiſſima.* Sicut enim ab una manu plures digiti dividuntur: ſic in una ſancta converſatione per diſcretionem diverſæ virtutes inveniuntur. Alia enim eſt virtus largitatis, alia virtus parcitatis. Aliud opus humilitatis, aliud liberæ increpationis. Aliud vero agimus quando nos ſub ſilentio continemus propter ædificationem propriam; aliud quando proximis loquimur propter utilitatem ſuam. Sed digiti myrrha probatiſſima pleni eſſe perhibentur; quia in omni quod agitur, ſemper neceſſe eſt ut mortificatio carnalitatis teneatur. Quæ tunc probatiſſima eſſe jure dicitur, quando in omni ſuggeſtione quæ ab hoſte ingeritur, ſine ceſſatione voluptas carnalis cavetur ne ſuſcipiatur. Quod quando fit, omnis duritia mentis diſſolvitur, & ut Sponſus intret ad cor, aditus præparatur. Hinc eſt quod ſequitur:

Peſſulum oſtii mei aperui dilecto meo: at ille declinaverat atque tranſierat. Verſ. 6.

Quomodo cor noſtrum aperire Chriſto debeamus.

10. Peſſulum oſtio facimus, quando per voluptates carnis, aditum cordis contra ſponſum obſeramus. Peſſulum vero aperimus, quando remotis voluptatibus fluxis, cor noſtrum in amorem Chriſti, quod prius durum fuerat, ſolvimus, & Sponſo pulſanti ad oſtium, introitum liberum facimus. Quod cum in hac carne vivimus, quia repente fieri non poteſt, reſtat ut magis ac magis quotidie faciamus. Nemo enim, ſicut ſcriptum eſt, repente fit ſummus. Aliquando enim dum in hac corruptione poſiti Dominum noſtrum quærimus, magis nobis elongari quam appropiare videtur. Ideoque ſequitur: *At ille declinaverat, atque tranſierat.* Modo Sponſus dilectam tangit, modo declinat: quia quando nos torpentes conſpicit, ad amorem incitat: quando vero laborantibus nobis poſſe apprehendi videtur, tunc ne apprehendatur tran-

Cur modo pulſat, modo declinat.

a Ita cum omnibus mſſ. vet. ed. Pariſ. Recentiores ed. mutarunt *prædicantis*, in *prædicationis*.

transit & declinat. Quod maxima in nobis ejus gratia agitur, ut videlicet nec in torpore nostro jacentes, omnino eum amittamus, nec de plena ejus, ut nobis videtur, apprehensione superbiamus. Qui mox tamen ut recesserit, redit: & ne diutius anima sancta a dilecto suo alienetur, verbo inspirationis suæ desideranti animæ se infundit, & eam liquefacit. Unde exsultat sponsa, dicens:

Ibidem. *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est.*

Ad verbum sponsi mens colliquescit. 11. Ad verbum Sponsi liquefactam se dicit; quia dum Christus se per spiritum suum animæ desideranti infundit, omnem duritiam cordis mox dissolvit: & aliquando mentem in tantas lacrymas liquefacit, ut vix capere possit hoc, quod se capere intra se exsultat: & intus miretur quid fuerit, & quid factam subito seipsam videat. Quem liquorem dum sentit, perfectius apprehendere concupiscit: & aliquando dum hoc ipsum cogitat, hoc quod modo sentiebat, jam non sentit. Unde sollicitatur ad quærendum, ut hoc idem inveniat: sed aliquando cum etiam fatigetur, non invenit, quod modo tam præsens tenebat. Ideo sequitur:

Ibidem. *Quæsivi, & non inveni illum: vocavi, & non respondit mihi.*

Ne hac suavitate diu perfruatur, quid obest. 12. Quærit sponsa dilectum, sed non invenit: quia a Deo inspirata mens assidue suavitate illa intima perfrui concupiscit, sed corruptio prohibet, quam in hac vita gerit. Vocat ergo & non respondetur ei: quia & orationibus & operationibus suis dulcedine illius præsentiæ satiari appetit, sed ad votum suum hoc quod invocat, non occurrit. Restat ergo ut in se revertens se cognoscat, & per Scripturas sanctas dilectum suum magis illo gustu adjuta perquirat. Et hoc est quod sequitur:

Invenerunt me custodes, qui custodiunt civitatem, percusserunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium meum custodes murorum. *Vers. 7.*

Sponsum quærens custodes adeat. 13. Dum inquisitione dilecti sponsa sollicitatur, in custodes civitatis incidit: quia dum sancta mens desiderio sponsi sui Christi se affligit, prædicatorum verba in Scripturis divinis suscipit, & eis quamdiu a Christo [a] exsulat, ejusdem quem quærebat [b] amori intendit. In quibus quid exercitationis inveniat, subjungit: *Percusserunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium meum custodes murorum.* Custodes percutiunt sponsam & vulnerant; quia prædicatores sancti dum cœlestia loquuntur, amantem animam afficiunt, & majori amore sagittant. Pallium tollunt; quia si quid pompæ secularis residuum erat in corde, exhortationibus suis ab animo auferunt. Pallium tollunt; quia aliquando ante verba prædicatorum nos non cognoscebamus, ipsique omne quod interius latebat dum loquuntur, detegunt. Quod dum fit, amplius diligendi sunt: & ut pro nobis dilecto loquantur, devotius exorandi. Quod agit sponsa dum subjungit: *A quibus salubriter vulnerabitur & spoliabitur.*

Adjuro vos, filiæ Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore langueo. *Vers. 8.*

Sancti quærantur intercessores, & amoris apud Deum internuntii. 14. Dum enim sanctis viris cogitationes nostras reseramus, dum eis sive viventibus nobiscum, sive jam vitam æternam ingressis desiderium nostrum expandimus, & per Deum oramus, ut Domino Christo pro nobis orando offerant desiderium quo afficimur, quid aliud agimus, quam filias Jerusalem adjuramus, ut dilecto, cui nobis proximiores sunt, nuntient quia amore languemus? Sed & ipsi Sancti, si adhuc no-

a Rotomag. quem sequitur edit. Gilot. *exsultat*.

b Nonnulli ed. *amore intendit*; ceteri *amore intendit*.

nobiscum sunt ; & oratores suos orant, & qui ut nuntient, orantur, præ humilitate tamquam ignari interrogant, dicentes:

Vers. 9. *Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum?*

Sed quia quo ardentius diligunt, eo dulcius verba de eo repetunt, idem ipsum iterum dicunt:

Ibidem. *Qualis est dilectus tuus ex dilecto: quia sic adjurasti nos?*

Dilectus ex dilecto Sponsus dicitur: ut videlicet per repetitionem dilectionis, maximus amor loquentis ostendatur. Vel dilectus ex dilecto bene Christus vocatur; quia si Filium diligimus, & Patrem ex quo est, consequenter amamus. Respondet sponsa subsequendo, dicens:

Vers. 10. *Dilectus meus candidus est & rubicundus, electus ex millibus.*

Cur Christus dicatur candidus & rubicundus.

15. Candidus & rubicundus Christus esse perhibetur; quia nullum omnino peccatum faciens, justitiæ pulcritudinem ex integro tenuit, & tamen tamquam peccator esset, ad mortis passionem accessit. Cui per Prophetam dicitur: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum?* Electus vero est ex millibus; quia ex totius generis humani massa, nullus sine peccato reperitur: ipse vero non solum sine peccato fuit, sed etiam peccatores sua justitia & sanguine redemit. Sequitur:

Isai. 63. 2. Utrum solus peccati fuerit expers.

Vers. 11. *Caput ejus aurum optimum: comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigræ sicut corvus.*

Caput Christi Deus.

16. Caput Christi Deus. Quod caput bene aurum dicitur; quia ad comparationem Creatoris omnis creatura res vilissima perpenditur. *Comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigræ sicut corvus.* Quid per comas Christi, nisi fideles quosque intelligimus? Qui dum fidem Trinitatis in mente custodiunt, & Deo adhærentes; quod credunt faciunt, quasi in capite pendentes honorem portanti conferunt. Palma autem in altum ascendendo valde proficit, & victoriam significatione sua prætendit. Comæ ergo sicut elatæ palmarum sunt: quia electi quique dum semper ad alta virtutum se efferunt, per Dei gratiam quandoque ad victoriam se perducunt. Nigræ autem sicut corvus exsistunt: quia quamvis virtutibus se erigant, semper tamen peccatores se esse cognoscunt. Sequitur:

1. Cor. 11.

Comæ ejus, fideles omnes.

Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & resident juxta fluenta plenissima. Vers. 12.

17. [a] Oculi sponsi sicut columbæ sunt; quia prædicatores Christi quia viam nobis ostendunt, simplicitate vivunt. Super rivulos autem aquarum esse perhibentur, quia semper in refectione divinarum Scripturarum conversantur. Lacte vero sunt lotæ: quia gratia creatricis sapientiæ tamquam lacte matris, a peccatis per Baptismum sunt mundatæ. Quid autem per fluenta plenissima, juxta quæ resident, intelligimus, nisi sacræ Scripturæ profunda & arcana dicta, quæ discerpimus, quibus nos reficimus, dum ea legendo vel audiendo haurimus? Ad hoc etiam columbæ juxta fluenta residere solent, ut volantium avium umbram in aqua videant, super quam se projicientes, ungues rapientium sic effugiant. Sic sancti viri in Scriptura sancta fraudes dæmonum perspiciunt, & ex descriptione quam vident, quasi ex umbra hostem cognoscunt. Dumque se consiliis Scripturæ ex toto addicunt, ut videlicet nihil agant nisi quod ex responso Scripturarum audiunt, quasi in aquam se projicientes, hosti illudunt. Quæ fluenta plenissima dicuntur: quia de quibus-

a Ipsius oculi, prædicatores.

Sancti in Scriptura sacra fraudes dæmonum perspiciunt.

a In nonnullis mss. & omnibus excusis, *oculi sponsæ*, errore manifesto.

buscumque scrupulis in Scripturis consilium quæritur, sine minoratione de omnibus ad plenum invenitur.

Vers. 13. *Genæ illius sicut areolæ aromatum, consitæ a pigmentariis.*

Genæ Christi, Martyres.

18. Si per oculos prædicatores designantur, bene per genas ipsi in Ecclesia figurantur, qui in Ecclesia martyrio vitam finisse perhibentur. Dum enim pro fide Christi sanguinem suum fundere non dubitant, quasi genæ in facie Sponsi rubent. Per eos quippe pulcritudo fidei Christianæ publicatur: quia ad quantum fidei præmium tendant, ostendunt, dum pro ea moriuntur. [a] Quæ bene sicut areolæ aromatum esse dicuntur: quia dum in constantia fidei, martyrio electi exercentur, per cultum virtutum sanctæ opinionis fama, [b] quasi odore aromatum dilatantur. Sed areolæ aromatum a pigmentariis conseruntur; quia Martyres sancti & a præcedentibus prædicatoribus ad confessionem roborantur, & a subsequentibus ad imitationis exemplum populis adducuntur. Ab illis qui præcesserunt, pigmenta virtutum coluntur: ab his vero qui sequuntur, pigmenta exemplorum sumuntur. Unde & sequitur:

Ibidem. *Labia ejus lilia stillantia myrrham primam.*

Qui Martyres laudant, labia sunt myrrham primam stillantia.

19. Quid enim per labia Sponsi, nisi ipsos quos dicimus prædicatores Christi, intelligimus? Qui dum mortes Martyrum populis prædicant, quasi myrrham mortificandis carnibus ad condimentum distillant. Quæ myrrha bene prima esse dicitur? quia nullus sic mortificatur, quomodo ille qui pro Christo martyrio finitur. Primam enim dixit non pro tempore, sed pro dignitate. Quid est quod labia Sponsi lilia esse dicuntur, nisi quod illi per quos Christus loquitur, necesse est ut mundi sint, & per eos bonus odor aspergatur? De quibus erat Apostolus Paulus, qui dicebat: *Bonus odor sumus Deo in omni loco, & in his qui pereunt, & in his qui salvi fiunt.* Sed notandum est, quoniam quidquid in Ecclesia justitiæ & fortitudinis habetur, ab ipso Christo per exempla operum illius trahitur. Ideo sequitur. 2. Cor. 2. 15.

Vers. 14. *Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis.*

Manuum Christi descriptio.

20. Quid enim per manus Christi designatur, nisi opera sancta quæ in mundo gessit, & quæ nobis imitanda proponuntur? Ipse enim ait: *Qui me diligit, me sequatur.* Et Apostolus: *Qui dicit se in Christo manere, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare debet.* Manus vero tornatiles esse perhibentur: quia sancta opera ejus sine impositione iniquitatis ex omni parte in justitia gradiebantur. Quod enim tornatur, in rotunditate sui sine obstaculo volvitur. Sic Christi opera in rectitudinis rotunditate volvebantur: quia nulla culpa ei adhærebat: qua minus justitia ejus in rotundum duceretur. Aureæ etiam manus esse dicuntur: quia quidquid exterius inter homines operabatur, interius in divinitatis pulcritudine disponebatur. [c] Manus quoque Sponsi plenæ hyacinthis esse dicuntur: quia quicumque illius opera pio corde imitantur, felicitatis æternæ muneribus in retributione ditantur. Unde & idem Redemtor ait: *Qui mihi ministrat, me sequatur; & ubi ego sum, illic & minister meus erit.* Sequitur. Forte Johan. 12. 26. 1. Johan. 2. 6. Johan. 12. 26.

Ibidem. *Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris.*

21. Quid

a In Val-cl. Rem. & Theod. *qui* (scilicet Martyres) *bene sicut.*

b Val-cl. *quasi odor.*

c In aliis edit. excepta vet. Paris. post *disponebatur*, additur: *quid vero per hyacinthum, qui valde pretiosus lapis est, nisi munus retributionis æternæ designatur? Manus ergo sponsi, &c.* Hæc nullis in mss. exstant.

Christi mortalitas immortalitati juncta, & miraculis ornata.

21. Quid per ventrem, nisi mortalitas? & quid per ebur, nisi incorruptio designatur? Ebur quippe valde durabile os habetur, & in ornamenta Regum assumitur. Venter ergo Christi recte eburneus esse dicitur: quia mortalitas Christi ad immortalitatem perducitur, dum per resurrectionem ad gloriam Patris sui, Regis videlicet æterni, in vita æterna collocatur. De quo dicitur: *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*. Qui vere in ornamento Regum assumitur: quisquis carnis suæ rex & dominus esse probatur, ipsius Christi mortalitate & resurrectione, amore cognitionis & spe immortalitatis ornatur. Unde alibi dicitur: *Qui gloriatur, in Domino glorietur*. Sed venter distinctus sapphiris esse perhibetur: quia in nostra corruptione quam portavit, cœlestia opera per miracula quæ faciebat, passionibus nostris inseruit. Sapphirus enim qui aereum colorem portat, bene cœlestia facta quæ in miraculis ostendebantur, designat. Venter vero Christi sapphiris distinguitur: quia dum inter passiones carnis divina miracula operabatur, quasi incorruptione corruptio variabatur. Qua dispensatione Apostoli in fide eruditi sunt, & ad passiones tolerandas robusti exstiterunt. Ideo sequitur.

Rom. 6. 9.

1. Cor. 1. 31.

Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas.

Vers. 15.

His ad fidem erudi ti & ad patientiam confirmati Apostoli.

22. Per crura enim Apostolos intelligimus, per quos universum mundum circuivit, & fidem eis prædicantibus, populis audientibus sparsit. Quibus ipse in Evangelio ait: *Ite in orbem universum, & prædicate Evangelium omni creaturæ*. Sed crura columnæ marmoreæ esse perhibentur: quia Ecclesiam inflexibiliter sustinent, dum contra omnes adversarios eorum prædicationibus & exemplis roboratur. Super bases autem aureas columnæ fundatæ sunt; quia a Prophetarum dictis, ut fortes exsisterent, fidem integram acceperunt. Unde ipse primus Apostolorum ait: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis intendentes tamquam lucernæ ardenti in caliginoso loco*. Ideo enim aureæ dicuntur, quia luce sapientiæ resplendere sciuntur. Sequitur:

Marc. 16. 15.

Illæ columnæ Ecclesiæ quibus basibus innixæ.

2. Pet. 1. 19.

Species ejus ut Libani, electus ut cedri.

Ibidem.

Per Christum dealbamur, & sublimes efficimur.

23. Libanus quippe mons est in quo sublimes valde & odoriferæ arbores habentur. Interpretatur autem Libanus dealbatio sive candidatio. Et de Christo dicit Apostolus Paulus: *Ipse factus est nobis a Deo sapientia & sanctificatio & justitia*. Bene ergo species ejus ut Libani exsistit; quia per eum credentes dealbamur: ei si adhæremus radicitus, sublimes efficimur. A cujus gratia etiam bonæ opinionis odorem, si quem habemus, accipimus. Electus etiam ut cedri esse dicitur; quia de eo Pater loquitur: *Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus, complacuit sibi in illo anima mea*. Cedrus autem excelsa est valide arbor & odora & imputribilis. Christus autem excelsior cedris existit: quia quamvis homo sit, tamen Deus esse non desistit. De quo per Isaiam dicitur: *Et sublimis erit valde*. Odorus etiam super omnes est Christus, quia ipse de seipso ait: *Ego flos campi, & lilium convallium*. Et per sponsam ei dicitur: *Curremus in odorem unguentorum tuorum*. De quo hic bene sequitur:

1. Cor. 1. 30.

Isai. 42. 3.

Isai. 52. 14.

Cant. 2. 1.

Cant. 1. 3.

Guttur illius suavissimum, & totus desiderabilis.

Vers. 16.

Verbum Christi quantum sapiat.

23. Per guttur quippe voces transferuntur, & sapores in ventrem hauriuntur. Quid ergo per guttur Sponsi, nisi Testamentum Christi intelligitur, per quod Christus nobis loqui-

quitur, & in quo quam suavis sit Dominus a fidelibus gustatur? Totus ergo desiderabilis esse dicitur: quia per hoc quod de eo bona omnia anima sancta audit, magis ac magis semper eum videre concupiscit. Cujus tot bonis enarratis consequenter concludit, & dicit:

Ibidem. *Talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, filiæ Jerusalem.*

Mutua de Christo colloquia amoris incentivum.

24. Sed enumeratis tot laudibus, ostensis tot muneribus, quis audiens non concupiscit, quis intendens non inardescit? Fidelis quippe anima quæque, quo dulciora & ampliora de Redemtore suo audit, eo ardentius inhiat, & manifestiora de eo cognoscere appetit, dicens:

Vers. 17. *Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? Quo declinavit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?*

Cum enim proximus proximo de Christo loquitur, cum alter ab altero qualiter inveniatur sciscitatur, quid aliud quam quomodo quæri debeat perscrutatur? Quamvis hoc de Synagoga intelligi valeat, ut aliquando conversa Ecclesiam interroget, cui protinus Ecclesia respondet:

CAPUT VI.

Cap. 6. Vers. 1. a

Dilectus meus [a] *descendit in hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hortis, & lilia colligat.*

Quanto emolumento Christus visitet Ecclesiam.

1. Dilectus in hortum suum ad areolam aromatum descendit; quia Ecclesiam visitans, ad eos majori gratia venit, quos sanctis operibus & virtutum exemplis bonæ famæ odorem ex se proximis emittere cognoscit. In hortis pascitur, cum multarum animarum virtutibus delectatur. Lilia colligit, quando perfectos quosque ab hac vita succidit. Sed quia sancta Ecclesia in filiis suis fide Christo ita conjungitur, spe suspenditur, caritate conglutinatur, ut nihil extra Christum diligat; & eum sibi familiariter fide & amore inseparabilem teneat, ideo subjungit:

Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur [b] *in liliis.* Vers. 2. b

Synagogæ ad Christum futura conversio.

2. Notandum quippe, quod Synagoga per prædicationem Ecclesiæ ad fidem quandoque convertetur, ita ut se abnegans, Christum solum sequatur, & eodem desiderio diligat Christum, quo eum Ecclesia diligit, quem cæteris postpositis solum amat. Quam jam amicam factam, jam sponsam sibi conjunctam Sponsus alloquitur, congratulans & dicens:

Pulcra es amica mea, suavis & decora sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata. Vers. 3.

Unde pulcritudinem trahet.

3. Pulcra & amica, suavis & decora sicut Jerusalem, Synagoga esse perhibetur: quia sancta quatuor Evangelia, aliquando conversa sicut Ecclesia sectabitur. Jerusalem quippe visio pacis interpretatur. Per quam bene sancta Ecclesia figuratur: quia dum in mundo semper pressuram patitur, viam fastidiens, quæ sit pax patriæ cœlestis currendo contemplatur, confidens in eo qui discipulis suis dicebat: *In mundo quidem pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum.* Digne autem Synagoga conversa, sicut Jerusalem pulcra & amica & suavis & decora dicitur; quia dum sanctam Ecclesiam imitatur, quatuor Evangeliorum præcepta operatur, a quibus pulcritudinem morum accipit ut placeat, exercitium sanctæ operationis colligit ut in amicitia hæreat, suavitatem mansuetudinis discit ut permaneat, speciem decoræ conversationis ostendit, ut per exemplum trahat. De qua consequenter dicitur: *Terribilis ut castrorum acies ordinata.* Notum expertis est, quod milites cum in procinctu contra hostes

Joan. 16. 33.

Ecclesia, ut sit hostibus terribilis, pace se muniat, unitate se vinciat.

a Val.-cl. Rem. Theod. *ascendit.* b Ed. recent *inter lilia.*

ſtes vadunt, ſi ſtrictim & concorditer gradiuntur, ab hoſtibus contra venientibus timentur: quia dum in eis aditum per ſciſſuram non aſpiciunt, qualiter eos penetrent, hæſitantes non inveniunt. Illiſque hoc impenetrabile munimen efficitur, quod concorditer ordinati ſeipſis ſemetipſos tuentur. Dum enim de ſeipſis ſibi vallum efficiunt, intrandi ad ſe aditum hoſtibus non relinquunt, & ut occidantur appetiti, ipſi facilius occidunt. Sic in multitudine fidelium contingit, quæ dum contra malignos ſpiritus pugnare non deſinit, neceſſe eſt ut pace caritatis conſtringatur, [a] quo ſalva ſit. Si enim pacem tenet, terribilis hoſtibus apparet. Si per diſcordiam ſcinditur, undique ab hoſtibus leviter penetratur. Pace ſe itaque muniat, unitate ſe vinciat, caritate ſe uniat: ut dum in ſeipſa per ſciſſuram damnum non patitur, ducem ſuum ſemper exſultans ſine confuſione ſequatur. In pace quippe oculus mentis mundatur, ut in ipſam beatitudinis viſionem intendatur. Quam nemo ſicut eſt, in hac vita conſpicit: quia impoſſibile eſt patriam tenere, dum in exſilio unuſquiſque noſtrum gemit. Ideo ſanctæ animæ inardeſcenti, inhianti, propinquanti Sponſus reſpondet, dicens:

Verſ. 4. *Averte oculos tuos a me, quia ipſi me avolare fecerunt.*

Chriſtus quo magis videtur, eo magis inviſibilis cognoſcitur.

4. Oculos ad Sponſum tendimus, dum intuitum mentis ad videndam Chriſti beatitudinem aliquantulum aperimus. Sed oculos avertere præcipimur, ne videlicet aſpicere eam ſicuti eſt, quantumcumque videamus, arbitremur. Ipſi enim oculi eum avolare fecerunt: quia quo amplius videtur, eo magis inviſibilis eſſe cognoſcitur. Et a nobis avolat: quia quantulumcumque ictu mentis apprehenſus, incomprehenſibiliter ſuper omnem conatum noſtrum ſe exaltatum eſſe manifeſtat. Oculi quippe mentis quaſi hoc efficiunt ut avolet: quia per hoc tantillum quod videtur, valde longinquus & avolans a nobis, ſicut dictum eſt, apparet. Sequitur:

Capilli tui ſicut greges caprarum, [b] qui aſcenderunt de monte Galaad. Dentes tui ſicut greges [c] tonſarum ovium, quæ aſcenderunt de lavacro: omnes gemellis fetibus, & ſterilis non eſt [d] inter eos. Ibid. & Verſ. 5. & Verſ. 6.

Sicut cortex mali punici, ſic genæ tuæ, [e] abſque occultis.

Martyres ſub Antichriſto paſſuri.

5. Hæc omnia dicta de Eccleſia ſuperius, ut potuimus, expoſuimus: ideo nunc de Synagoga eadem replicare devitamus. Unum eſt tamen quod non ſimiliter repetitur: quia ibi ſicut fragmenta mali punici, hic autem ſicut cortex mali punici dicitur. Quo nihil aliud deſignari puto, niſi ſanguinem Martyrum, qui ſub Antichriſto morientur: & unitatem fidei, ſub qua multi Judæorum ſtringentur. In cujus conſtantia dum ſanguinis effuſionem patientur, fidei tribulatione quaſi corticis rubore decorabuntur. Sequitur:

Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ: & adoleſcentularum non eſt numerus. Verſ. 7.

Quæ prudenter corpora regunt animæ, reginæ ſunt.

6. Quid per reginas, niſi Sanctorum animæ deſignantur; quæ dum corpora ſua prudenter regunt, & aliis præſunt, regnum ſibi æternum acquirunt? Sunt enim nonnulli in ſancta Eccleſia qui carnem ſuam macerant, & propter Deum affligunt, vitia vincunt, dæmones velut tyrannos ſibi ſubjiciunt, omnes motus ſuos ut ordinate currant, ſapienter regunt, aliis prædicant hoc quod

a Val-cl. & Rem. *qua ſalva ſit.*

b Rotomag. *quæ aſcenderunt.* Vulgati *quæ apparuerunt.*

c Omittitur *tonſarum*, in excuſis.

d Omnes mſſ. noſtri *inter eos*, ſcilicet *greges*: editi ut in Vulgata.

e Hic etiam ſequimur unanimem mſſ. conſenſum. In editis legitur, *abſque eo quod intrinſecus latet.*

quod ipsi faciunt, multos a faucibus dæmonum gladio verbi pugnantes abstrahunt. Quid hujusmodi animæ nisi reginæ exsistunt, quæ dum Regem Christum sponsum suum valde diligunt, amoris commixtione & libidinis exsecratione, regios filios, id est fideles populos gignunt? Quibus omnibus beatus Petrus Apostolus dicebat: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis*. Sed reginæ sexaginta esse perhibentur. Denarius quippe numerus per senarium multiplicatus in sexaginta completur. Et quid per denarium, nisi decem præcepta Legis: & quid per senarium, nisi labor hujus vitæ signatur? Sex enim diebus quod necessarium est operamur; & in septimo quiescere per Legem jubemur. Bene ergo sexaginta reginæ esse dicuntur: quia dum decem præcepta in hoc seculo operantur, seculum autem hoc sex diebus operatoriis evolvitur, in eis quasi per senarium numerum, denarius replicatur. Prædicant enim quique decem præcepta Legis, in quorum operatione se exercent in temporalitate hujus corruptionis. Sex igitur decies, vel decem sexies multiplicant: quia universale hoc tempus in explenda decem præcepta Legis spiritaliter esse transigendum, operibus suis manifestant, & verbo prædicant. Quorum laudem in hoc mundo aliquando reprobi aspiciunt: & ut similiter laudentur, vel ut aliquod commodum in hac vita quomodocumque adipiscantur, etiam ipsi per semetipsos prædicatores fiunt. De quibus bene subditur: *& octoginta concubinæ*.

1. Pet. 2. 9.

Exod. 23, & 31.

Concubinis similes mali Prædicatores.

7. Concubinæ quippe non vere, sed ficte dominos diligunt, & ab eis non posteritatem filiorum;[a] sed præsentiam expetunt, nec continentia se exercent, sed libidinem explere concupiscunt. Sic falsi prædicatores in Ecclesia exsistunt: quia dum non Christum, sed lucrum vel laudem diligunt, non spiritaliter & caste, sed carnaliter & libidinose Christo se conjungunt. Bene ergo concubinæ vocantur; quia Christum quem prædicant, non in spiritu, sed carne sectantur. De quibus Apostolus Paulus dicebat: [b] *Multi quidem secundum carnem ambulant, sed non secundum Christum*. De quibus idem ipse ait: *Quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum deus venter est*. De quibus ipse idem ait: *Hujusmodi non serviunt Domino Jesu, sed suo ventri*. Quæ tamen concubinæ bene octoginta esse dicuntur; quia etsi toto corde terrena diligunt, cœlestia tamen loquuntur. Octonarium quippe numerum per denarium ducimus, & ad octoginta venimus. Per decem autem Decalogus, sicut dictum est, significatur: per octo vero resurrectio, quia octavo die Redemtor noster resurrexisse probatur. Prædicatores vero etsi falsi sunt per desiderium, tamen & Scripturam divinam, & resurrectionem quam credimus, manifestant per verbum. Si enim aliud prædicarent prædicatores, inter Christianos non essent; de quibus in Evangelio Veritas ait: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite*.

Phil. 3. 18.

Rom. 16. 18.

Etsi recte prædicent.

Matth. 23. 2.

Cum electis multi intrant, qui ad eorum sortem non pertinent.

8. Sed quia & falsorum & verorum prædicatorum prædicatione plurimi ad fidem veniunt, & cum electis multi intrant, qui ad sortem ele-

a Recent. editoribus placuit explicationis gratia interserere, *commodorum*; sic enim legendum exhibent: *sed præsentiam commodorum*; nimirum non intelligentes ad quid referri posset, *præsentiam*. At optime refertur ad *dominos*, quorum præsentiam expetunt ut libidinem expleant.

b Multa hic ex mss. supplevimus, quæ in vulgatis desunt.

electorum non pertingunt; ideo subditur: *Et adolescentularum non est numerus*. Cum enim scriptum sit: *Adolescentia & juventus vana sunt*: quid per adolescentulas has, [a] nisi animas intelligimus, quæ dum vana hujus mundi sectantur quæ diligunt, numerum electorum excedunt? De quibus per Psalmistam dicitur: *Annuntiavi & locutus sum, multiplicati sunt super numerum*. Quod enim electorum numerus apud Deum sit constitutus, manifestat Apostolus Paulus qui ait: *Novit Dominus qui sunt ejus*. Et per semetipsum Dominus ait: *Ego scio quos elegerim*. Quos quia non imperfecte scit, sed perfecte novit, proculdubio & numerum in quo eliguntur, cognoscit. De quibus per Paulum dicitur: *Quos enim præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui*. Bene ergo adolescentularum non est numerus; quia dum per vanitatem quam diligunt, in numerum electorum non currunt, extra remanentes quasi in cognitionem divinam non veniunt. Quibus ipsa Veritas in futuro judicio dictura est: *Nescio vos*; & : *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem*. Sed dum reprobi mundana quærunt, & per multiplices cupiditates animum dividunt, sancta quælibet anima in numerum electorum se stringit, multa quæ videt fastidiens, unum quod non videt, ardenter appetit, quod quamdiu non tenet, in fide se nutrit, in caritate se unit. Et dum id quod unum & idipsum est sequitur, de hujusmodi multis una Ecclesia conficitur, de qua per Sponsum dicitur:

Eccle. 11. 10. ex Hebr.

Psal. 39. 6.

Numerus electorum apud Deum constitutus.

1. Tim 2. 19.

Johan. 13. 18.

Rom. 8. 29.

Matth. 25. 12.

Psalm. 6. 9.

Vers. 8.

Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genetrici suæ.

Soli qui in simplicitate permanent & in unitate sunt electi.

9. Mater nostra est regeneratrix gratia, apud quam una columba eligitur; quia illos solos eligit, qui in simplicitate permanent, & ab unitate non scinduntur. Multi quippe fideles dum in idipsum intendunt, dum uno desiderio Christi se invicem nutriunt, dum habentes cor unum & animam unam, in caritate se vinciunt, ex multis membris corpus efficiunt. Omnesque in unitatis simplicitate viventes, una columba exsistunt. Quæ sola perfecta & electa genitrici suæ dicitur, quia extra hanc quam dicimus Ecclesiam, nemo ad perfectionem, nemo ad vitam, nisi per hanc solam gratia fovente nutritur. De qua bene subditur.

Viderunt eam filiæ Sion, & beatissimam prædicaverunt: reginæ & concubinæ laudaverunt eam. Ibidem.

Ecclesiæ felicitas, quæ carne Sponsi sui pascitur, sanguine lavatur, verbo saginatur.

10. Sion filiæ, filiæ sunt Ecclesiæ, quæ dum vitam æternam in hac carne contemplantur, a peregrinante Ecclesia ad regnantem Ecclesiam eriguntur. Vident filiæ Sion columbam, & beatissimam prædicant: quia sanctæ animæ dum virtutes Ecclesiæ spectant, in laudem prorumpunt, & ad ejus beatitudinem inhiant. Sancta quippe Ecclesia gratia genitrice nutritur, dum fide eruditur, carne sui Sponsi pascitur, sanguine lavatur, Scriptura divina saginatur. Hujusmodi robusta nutrimentis dæmones expugnat, vitia suffocat, carnem domat, spiritum roborat, vitam exspectat. Hæc omnia quicumque aspicit, recte in admirationem protinus assurgit, & beatissimam pronuntiat, quia videt ad quantam gloriam per tot virtutes exsurgat. Cum reginis etiam concubinæ laudant; quia etsi operibus falsi prædicatores contradicunt, sermonibus tamen eadem quæ & veri populis ostendunt. De talibus ipsa Ve-

a Ed. *nisi vagas animas*? Frustra autem additum *vagas*, restituta interpunctione.

Matth. 15. 8. ex Isai. 27. Veritas dicit: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. Quod aperte manifestat dum Matt. 23. 3. iterum dicit: *Dicunt enim, & non faciunt*. De quibus & per Apostolum Paulum dicitur: Tit. 1. 16. *Dictis confitentur se nosse Deum, factis autem negant*. Sancti autem viri dictis & factis Deum confitentur; quia quod credunt faciunt, & ad bona quæ faciunt, etiam alios sermonibus & exemplis trahunt. Quorum virtutibus adversarii ad fidem excitantur, dum in eis & pietatem fidei, & constantiam operis admirantur. Unde & Synagoga ad fidem erigitur, cum in Ecclesia quæ sint merita fidei admirans contemplatur, dicens:

Vers. 9. *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulcra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?*

Cur Ecclesia auroræ ac soli comparata.

11. Ecclesia sancta quasi aurora consurgens in judicio ultimo progreditur, quia relictis tenebris corruptionis, incorruptionis claritate innovatur. Quæ bene ut sol electa dicitur; quia ad eamdem gloriam perducitur, ad quam caput ejus Christus, qui sol justitiæ esse perhibetur. Unde est quod idem sol ait: Johan. 17. 29. & 17. 24. *Volo Pater, ut ubi ego sum, illic & minister meus sit*. Quod tamen In Ecclesia alii fulgent ut aurora. & de membris ejusdem Ecclesiæ adhuc in hac carne viventibus intelligi potest. Sunt enim nonnulli qui magna intentione quæ sint tormenta reproborum aspiciunt, & quæ sunt facta sua sine palpitatione examinare contendunt. Dumque se peccasse cognoscunt, & per hoc ire ad reproborum tormenta pertimescunt, subito tenebras iniquitatis derelinquunt, & luce justitiæ accendi concupiscunt. Mox ad sanctam operationem consurgunt; & per bona opera quæ faciunt, clarere quibusque proximis incipiunt. Hi procul dubio velut aurora consurgentes progrediuntur; quia subito noctem peccati evacuantes, ad lucem magis ac magis dilatantur. Sic anima quæ prius erat in tenebris, nunc splendens apparet; & quæ etiam in se ipsa offuscabatur, nunc aliis lumine sanctæ operationis resplendet. De qua bene subditur: *Pulcra ut luna, electa ut sol*. Alii ut luna. Luna quippe dum noctem illuminat, caligantibus oculis iter, per quod homo gradiatur, demonstrat. Sic nimirum quæque anima, quæ tenebras dimittit, & in sanctam operationem se extendit, dum exemplum bene operandi tribuit proximis, quasi lucem tenebrescentibus oculis spargit. Dum enim peccantes quique bonum opus aspiciunt, et ad idem faciendum se convertunt, quasi errantes in nocte, per lumen lunæ ad viam redeunt. Hæc itaque sancta anima dum peccantibus exempla præbet, quasi luna in nocte lucet. Dum vero magis ac magis crescit, & de die in diem per consuetudinem operis lumen justitiæ tam perfecte accipit, ut etiam bonis exempla imitationis præbeat, quæ prius solis peccatoribus imitando apparebat, profecto jam luna sol efficitur; quia quæ in nocte errantibus nunc lucebat, modo in die ambulantibus lumen veritatis manifestat. Hinc est quod sequitur: *Electa ut sol*. De qua bene subditur: *Terribilis ut castrorum acies ordinata*. Hoc quia jam dictum est, iterum non necesse est exponi, ne sic videatur fastidium generari. Sequitur ergo Sponsus, & causam dicit unde tanta virtus in Ecclesia excrescere possit. Visitatione quippe renovatur, & quod in ea tenebrosum est, respectione ejus illuminatur. Et hinc est quod subdens ait:

Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium: & inspicerem si floruissent vineæ, & germinassent mala punica. Vers. 10.

Christus perfectorum corda visi-

12. Quid per nuces, nisi perfe-

tas, ut per eos ad infirmiores veniat.

ctos quoſque intelligimus, qui dum divinam ſapientiam intra corpora ſua retinent, quaſi nucleum in fragili teſta portant? Sunt enim quamplures in Eccleſia, qui aſſidue divinæ Scripturæ intendunt, quam ſuavis ſit Dominus guſtantes, amplius guſtare concupiſcunt, ſancta gaudia in corde ruminant, & ruminantes magis ac magis convaleſcunt; & tamen foris neſcientibus eos, viles apparent; quia ignoratur quam ſuavem in ſuis interioribus cibum portent. Quid iſti, niſi nuces exſiſtunt, qui nuclei dulcedinem intus ferunt, exterius vero carnis utilitatem prætendunt? De quibus erat Apoſtolus,
2. Cor. 4. 7. qui dicebat: *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus*. Hortus igitur nucum, corda ſunt Sanctorum, qui dum diligunt, cœleſtem dulcedinem in intimis gerunt. Unde in
Pſ. 30. 20. Pſalmo ſcriptum eſt: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abſcondiſti timentibus te!* Sed quid eſt quod in hortum nucum Sponſus deſcendit, ut poma videat, cum potius nuces videre debeat? Verumtamen ſciendum eſt, quod plerumque corda perfectorum viſitat, eiſque benignitatis ſuæ ſuavitatem manifeſtat; ut per eos ad infirmiores poſtmodum veniat, & quantum in augmentum juſtitiæ profecerint, per illos cognoſcat. Unde
Pſ. 15. 2. ſcriptum eſt: *Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum*. Dum enim divina bonitas corda perfectorum illuſtrat, eoſque ad curam proximorum per caritatis ſollicitudinem inſtigat, quid hoc eſt aliud; niſi quod ad hortum veniens, poma convallis per illos quibus præſidet, proſpectat? Tunc enim Dominus videre, vel cognoſcere dicitur, cum Sanctos ſuos quos illuſtrat, ad videndum exhortatur. Sed quid eſt quod non poma montis, ſed poma convallis, ut videat, deſcendit, niſi quod illis reſpectum ſuæ miſerationis tribuit, quos in humilitate perſiſtere cognoſcit? De quo

Modo in humilitate permaneant.

per Pſalmiſtam dicitur: *Quoniam excelſus Dominus, & humilia reſpicit, & alta a longe cognoſcit*. Et Pſ. 137. 6.
ipſe Dominus per ſemetipſum ex Iſai. 66. 2.
voce Prophetæ dicit: *Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones meos?* Sequitur autem Sponſus, & dicit: *Et inſpicerem ſi floruiſſent vineæ, & germinaſſent mala punica*. Vineæ florent, quando in Eccleſia filii recenter in fide generantur, & ad ſanctam converſationem, quaſi ad fructus ſoliditatem, præparantur. Mala punica germinant, quando perfecti quique per exempla ſua proximos ædificant, & in novitatem ſanctæ converſationis per prædicationem & bonorum operum oſtenſionem [a] immutant. Illud quippe malum punicum, videlicet Apoſtolus Paulus germinaverat, qui Gal. 4. 19.
dicebat: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis*. Sic etenim in ſancta Eccleſia agitur, ut per bonos mali convertantur, per perfectos imperfecti nutriantur, donec & ipſi ad perfectionem veniant, & infirmos quoſque ſicut ipſi perducti ſunt, ad meliora perducant. Hoc Chriſtus Eccleſiæ Sponſus [b] viſitando proſpicit, reſpiciendo corpus ſanctum conjungit: qui ideo corpus infirmitatis aſſumſiſſe cognoſcitur, ut in corpus ſuæ claritatis tota ſimul Eccleſia transformetur. Unde beatus Paulus ait: *Qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ*. Phil. 3. 21.
Hæc omnia in fine mundi Synagoga tandem excitata percipiet, & ſe tamdiu hæc ignoraſſe reprehendet, dicens: Ne-

a Male legerunt edit. *invitant*, pro *immutant*, quod habent mſſ. omnes.

b Excuſi, *viſitando perficit*.

Vers. 11. *Nescivi: anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.*

Synagogæ de præteritis suis tenebris, pœnitentia. 13. Ac si diceret: Tot virtutes in sancta Ecclesia fieri videns, quare in tanto tempore non percepi? Quare incredula perstiti? Cur tamdiu per infidelitatem meam in tenebris ignorantiæ perstiti? Sed propter quadrigas Aminadab conturbatur, quia quandoque per Christi prædicationem ad fidem suscipiendam excitatur. Aminadab enim spontaneus populi mei interpretatur. Et bene proculdubio Christus Jesus a Patre spontaneus populi mei dicitur; quia vere spontanea caritate ad populum salvandum descendit, & ut nos a morte relevaret, pia voluntate & benigna gratia mortem in cruce suscepit. Unde & ipse ad Patrem ait: *Voluntarie sacrificabo tibi*. Psal. 53. 8. Et unus ex redemtis ad Christum loquens, ajebat: *Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua*. Ps. 68. 17. Propter quadrigas ergo Aminadab Synagoga conturbatur; quia quando tandem quatuor Christi Evangelia in mundo currentia, in cordibus hominum ferventia per fidem contemplatur, mox de infidelitatis suæ tenebris confunditur, & oborta confusione salubri, ad pœnitentiam comovetur. Cui Ecclesia benigne loquitur, dicens:

Vers. 12. *Revertere, revertere Sunamitis, revertere revertere, ut intueamur te.*

Ad conversionem ab Ecclesia provocatur. 14. Sunamitis quippe captiva interpretatur. Sunamitis ergo ut revertatur vocatur: quia Synagogæ in fine mundi fides ab Ecclesia offertur, ut dignitatem pristinam recipiat, quæ sub infidelitatis jugo a dæmonibus captivatur. Et bene quater reverti admonetur; quia in quatuor mundi patres modo Judæi dispersi sunt, qui ubicumque fuerint, ut dictum est, in fine mundi convertentur, sicut prædictum est per Prophetam: *Si fuerit numerus filiorum Israel velut arena maris, reliquiæ salvæ fient*. Isai. 10. 22. Rom. 9. Revertatur ergo Sunamitis, ut eam intueamur, id est Synagoga ad fidem convertatur, & in pœnitentia sua omnibus ostendat quantum malum faceret, quando Deum suum in cruce configebat. Sed protinus cum Ecclesia fidem Synagogæ intueri appetit, Sponsus congratulando quasi interrogans respondet, & dicit:

CAPUT VII.

Cap. 7. Vers. 1. *Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorum?*

1. Castra quippe militantium sunt. Strenue pro fide pugnatura est. Castra ergo in Sunamite videbantur; quia pro fide, quam modo impugnat, tunc robuste contra perfidos præliabitur. Sed quia hoc per sanctam Ecclesiam fiet ut Synagoga convertatur, quia sermonibus & exemplis prædicatorum ad fidem convertetur, ideo recte ad laudem sponsæ Sponsus se convertit, dicens:

Quam pulcri sunt gressus tui in calceamentis tuis, filia principis? Ibidem.

2. Filia principis sancta Ecclesia dicitur, quia prædicatione Christi in vitam novam regeneratur, qui per divinitatis potentiam, omni creaturæ quam condidit, principatur. Exemplorum Sanctorum utilitas. Quid autem sunt calceamenta Ecclesiæ, nisi exempla præcedentium patrum, quibus in via mundi hujus munitur, ut per omnes tribulationes quæ exsurgunt, confidenter calceata gradiatur? Unde alibi prædicatoribus Paulus dicit: *Calceati pedes in præparationem Evangelii pacis*. Ephes. 6. 15. Calceamenta quippe de mortuis animalibus fiunt. Et nos pedes spiritaliter calceamus, quando a patribus sanctis carne mortuis exempla sumimus, ut ad eorum similitudinem mundi hujus tentationes expugnemus. Potest tamen intelligi quod Ecclesia calceatur, quando in prædicatione sua ad præferenda insurgentia mala morte Christi munitur.

Pul-

Pulchri ergo sunt sponsæ gressus calceatæ, quæ filia est principis; quia coram divinis oculis placet officium cujuslibet electi secundum exempla patrum prædicantis. Sequitur:

a Ibidem. *Junctura* [a] *feminum tuorum, sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis.*

Prædicatorum concordia Christi opus. 3. Per duo femina sponsæ, duo populi Ecclesiæ: per juncturam feminum, concordia designatur prædicatorum, quibus populi uniuntur, dum ad Fidem catholicam circumcisio & præputium per eos erudiuntur. Qui ut monilia exsistunt; quia dum in sapientia, qua refulgent, sancta opera faciunt, quasi in auro lapides gerunt. De quibus sequitur: *Quæ fabricata sunt manu artificis.* Manu artificis monilia fabricantur, quia opere Christi prædicatores pulcri & utiles efficiuntur. Sequitur.

Vers. 2. *Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis.*

Quæ aliis propinat prædicator, abundantius cæteris bibat. 4. Umbilicus etiam sanctorum prædicatorum ordo est: qui bene crater esse dicitur, quia dum per eos populus eruditur, vino spiritali ipsorum officio ebriatur. Qui bene tornatilis nuncupatur; quia juxta mores hominum universos necesse est ut lingua prædicatoris volvatur. Qui poculis non indiget: quia quod aliis propinat, necesse est ut abundantius cæteris bibat, & plenius quod dat, contineat. Sequitur:

Ibidem. *Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.*

Exemplis Sanctorum muniendi sumus. 5. Per ventrem, populi latitudo designatur: qui bene sicut acervus tritici liliis vallatur: quia dum operibus sanctis intendens, in cœleste horreum præparatur, exemplis Sanctorum, ut perseveret, undique munitur: de quibus iterum dicitur:

Vers. 3. *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli.*

6. Duo ubera, duo populi exsistunt: quia dum in amore fraterno semper vivunt, se invicem lacte pietatis in caritate nutriuntur. Qui bene duo hinnuli capreæ gemelli nominantur: quia dum per prædicationem Synagogæ in fide geniti, in ejus Scripturis nutriuntur, in spem æternitatis intendentes, quasi in montibus concordes pascuntur. De quibus prædicatoribus sequitur: Judæorum & Gentilium in fide genitorum fraterna concordia.

Collum tuum sicut turris eburnea. Vers. 4.

7. Collum sponsæ sicut turris eburnea dicitur: quia prædicatores Ecclesiæ & alti per contemplationem, & fortes per sanctorum operum exercitationem, & pretiosi per divinam sapientiam habentur. De quibus iterum dicitur: Collum sponsæ prædicatores. Cur.

Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Ibidem.

8. Hesebon cingulum mœroris interpretatur. Oculi ergo sponsæ sicut piscinæ in Hesebon dicuntur; quia dum de peregrinatione sua contristantur, & mœrore corroborati, contra spiritales hostes accinguntur, lacrymis se levant, ut per eos populi convenienter coram Deo mundentur. In porta autem filiæ multitudinis sunt: quia in fide stant, per quam Ecclesiæ multitudinem ad cœlestia introducunt: Sequitur: Oculi, qui lugent & flent.

Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum. Ibidem.

9. In naso odoris discretio habetur. Per nasum ergo [b] ordo prædicatorum designatur: quia per eos nobis virtutum odores, & vitiorum fœtores demonstrantur. Sed nasus sicut turris Libani exsistit: quia dum semel prædicatores aqua Baptismatis lavantur, & quotidianis lacrymis a peccatis quæ contra Deum commiserunt, dealbantur, digni fiunt ut ad altiora magis ac magis per fortitudinem erigantur. Sed turris contra Per nasum, prædicatorum discretio signatur. b

a Ita mss. pro *femora, femorum* quod habent vulgati.

b Excusi, *discretio prædicatorum.*

tra Damascum respicit: quia peccatoribus semper sanctus quilibet prædicator contradicit. Damascus quippe sanguineus interpretatur, & peccatrici genti dicitur: *Manus tuæ plenæ sunt sanguine*. Sed quia de membris dixit, dignum est ut de capite loquatur. Ideo subditur:

Isai. 1. 16

Vers. 5.

Caput tuum ut Carmelus, & comæ capitis tui, ut purpura Regis juncta canalibus.

Caput Ecclesiæ Christus.

10. Caput Ecclesiæ Christus: qui bene ut Carmelus dicitur; quia ipse per passionem quam sustinuit, ad gloriam Patris est exaltatus. De quo scriptum est: *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium*. In Carmelo quippe Elias orans pluviam impetravit: & nos in Carmelo orantes pluviam impetramus, quando in Christum credentes, Christum desideramus, & a Patre irrigationem gratiæ suscipimus, quam rogamus. Moraliter autem caput sponsæ mens vocatur: quia sicut a capite membra, sic a mente omnes cogitatus nostri disponuntur. Carmelus autem scientia circumcisionis interpretatur. Caput ergo sponsæ ut Carmelus esse perhibetur; quia quælibet sancta mens novit qualiter digne circumcidatur: novit quia nihil est quidquid in corpore agitur, si mens immunda fuerit; quæ templum Christi si efficitur, ab ipso inhabitatur. Quod quia Pharisæi non agebant, ideo dicebat beatus Stephanus eis qui eum occidebat: *Dura cervice, & incircumcisis cordibus & auribus, vos semper restitistis Spiritui sancto*. Comæ autem capitis ejus ut purpura Regis juncta canalibus esse memorantur. Purpura quippe per fasciculos in canalibus ligatur, super quos dum aqua projicitur, per canales ad vestem quæ supposita est, currit, ut vestis tingatur: & inde nomen accipit, ut tincta colore purpureo purpura vocetur; quæ omnia sanctæ menti congruunt, si intelligantur. Comæ quippe capitis sunt cogitationes mentis, quæ in canalibus ligantur, quia in Scripturis divinis ne inutiliter fluant, stringuntur. Super quas aqua projicitur, quæ vestem regiam tingit: [a] quia in cogitationibus sanctæ mentis, gratia cœlestis suscipitur, & totam animam in cœleste ornamentum componit; ut jam tota anima in vitam æternam inardescat, & ad æternum Sponsum etiam per sanguinem martyrii pergere concupiscat. De tota quippe Ecclesia Paulus dicit: *Qui exhibuit sibi Ecclesiam, vestem sine macula & ruga*. Et de singulis Ecclesiæ fidelibus dicitur: *His omnibus velut ornamento vestieris*. Sic tinctæ ergo, sic pulcræ, sic purpuræ factæ sponsæ adgaudens sponsus loquitur, dicens:

Isai. 2. 2.
1. Reg. 18.

Act. 7. 51.

Capitis hujus quæ sint comæ.

Ephes. 5. 27.

Isai. 49. 18.

Quam pulcra es, & quam decora carissima in deliciis! Vers. 6.

Christus carus non est, nisi qui sacris Scripturis delectatur.

11. Notandum quod carissima in deliciis dicitur, quia ad caritatem & familiaritatem Christi non pervenit, quisquis Scripturæ sanctæ deliciis [b] abundare non contendit. Inde enim dicitur: *Omni habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo*. His enim deliciis qui abundat, reficitur: his refectus, assidue ad majora percipienda præparatur. Unde & huic sponsæ carissimæ dicitur:

b

Mat. 13. 12.

Statura tua assimilata est palmæ, & ubera tua botris. Vers. 7.

Initia & progressus caritatis.

12. Palma quippe dum crescit, deorsum stringitur, & sursum dilatatur. Sic sancta anima ab imis ad minima incipit, & paulatim ad majora crescendo, usque ad amplitudinem perfectæ caritatis pervenit. Nemo, enim, sicut scriptum est, repente

a Hic nonnulla mutavimus, ope cod. mss. etsi excusorum lectio non multum a sensu deflecteret.

b Val cl. *abundare contendit*.

pente ſit ſummus. In Pſalmo autem
Pſ. 91. 13. de juſto homine dicitur: *Juſtus ut palma florebit.* Ubera autem ſponſæ, duo præcepta caritatis exſiſtunt; quæ animam poſſident, vino cœleſti inebriant & nutriunt. Poteſt tamen per palmam crux Chriſti intelllgi. Palma enim in ſublime valde creſcens, dulciſſimos fructus gignit: &
Chriſti crux cœleſtem cibum parat. crux Chriſti cœleſtem cibum nobis præparavit. Cui ſtatura ſponſæ aſſimilatur: quia pro Chriſto mori non dubitat, quiſquis Chriſtum valde diligens digne imitatur. De palma ſequitur Sponſus, dicens:

Verſ. 8. *Dixi, Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus ejus: & erunt ubera tua ſicut botri vineæ: & odor oris tui ſicut malorum.*

Hanc quaſi palmam Chriſtus aſcendens, ejus fructus nobis obtulit. 13. Dixit vere, & aſcendit: quia ſicut ante ſecula pro morte noſtra mori diſpoſuit, ſic in fine mundi propitius & verax adimplevit. In palmam ergo aſcendit, & fructus ejus apprehendit: quia in cruce ſuſpenſus, fructum invenit, apprehendit, & nobis tribuit. Unde adim-
Hinc caritate inebriamur. pletum eſt quod ſequitur: *Et erunt ubera tua ſicut botri vineæ.* Vere per crucem ubera ſponſæ ſicut botri vineæ exſiſtunt; quia in morte Chriſti duo præcepta caritatis ſenſus animæ ſuſceperunt, quibus paſta anima debrietur, debriata poſteriora obliviſcatur, & in anteriora extendatur. His uberibus etiam proximos quoſque nutrit, ac roboratos ſecum ad ea quæ concupiſcit, perducit. Un-
Apoc. 28.17. de ſcriptum eſt: *Qui audit, dicat: vini.* Sequitur: *Et odor oris tui ſicut malorum.* Mala punica, de quibus ſuperius tam ſæpe dictum eſt, hic rememorantur, quorum odori odor oris ſponſæ bene ſatis aſſimila-
Supr. c. 4. ver. fin. tur. Per mala autem punica Martyres deſignari ſuperius diximus. Per os autem ſponſæ hic debere intelligi ejus prædicationem putamus. Quæ dum virtutes Martyrum prædicat, dum ad eorum ſimilitudinem animos audientium inſtigat, dum in unius prædicatione fidei multas virtutes eſſe manifeſtat, quid aliud quam malorum odorem in ore portat? Quia & ruborem corticis in martyrio oſtendit quod prædicat, & in virtutibus multitudinem granorum ſub eadem fide quaſi ſub eodem cortice demonſtrat. De quo & ſubditur:

Guttur tuum quaſi vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, Verſ. 9. *labiiſque & dentibus illius ad ruminandum.*

14. In gutture quippe vox eſt. Per guttur ergo ipſa prædicatio iterum deſignatur: quæ quaſi vinum optimum eſſe dicitur, quia mentes hominum inebriat, ut præteritorum, ſicut dictum eſt, obliviſcantur, & in anteriora currentes non laſſentur. De quo ſponſa, verbum de ore Sponſi ſuſcipiens, adjungit: *Dignum dilecto meo ad potandum, labiiſque & dentibus illius ad ruminandum.* Tale eſt ſponſæ vinum, ut dignum ſit dilecto ad potandum: quia dum ſancta Eccleſia fidem veram prædicat, dum auditores ſuos ad ſancta opera excitat, dum ſolum Chriſtum diligere, imitari, amplecti, bonum eſſe, verbis & operibus demonſtrat, quid aliud quam vinum ſuum dignum facit, ut in ore Sponſi ſapiat? Quod bene Chriſtus potare dicitur: quia a corpore ſuo, id eſt a populis fidelibus amabiliter potatur. De quo notandum eſt quod omnes potant, ſed labia ſola & ſoli dentes ruminant: quia dum Eccleſia per Sanctos ſuos prædicat, omnes quidem audiunt, ſed non omnes quanta ſit virtus ſententiarum quæ dicuntur, diſcernunt. Labia vero & dentes ruminant; quia dum perfectiores quique poſt auditum verba ad memoriam revocant, dum audita quæque exercitatione aſſidua cogitant, quaſi ad os revocantes quod ſumſerunt, quanta ſit virtus cibi quem comedunt, ſentiunt. Idcir-

(Margin, right column: Quæ prædicatio vinum ſit optimum.)

Levit. 11. circo in Lege scribitur, quia animal quod non ruminat, immundum habetur: quia quisquis bona quæ audit sive legit, non recogitat, vacans a sanctis cogitationibus, necessario [a] immundas cogitat. Sequitur sponsa & dicit:

Vers. 10. *Ego dilecto meo, & ad me conversio ejus.*

Soli Deo adhærendum. 15. Ac si diceret: Quoniam fide ac dilectione soli Christo adhæreo, solum sequor, solum cum Patre & Spiritu sancto unum Deum videre concupisco, respectionis ejus suavitatem, visitationis benignitatem, [b] conversionis dulcedinem gaudenter experior, experiens proclamo:

Vers. 11. & 12. *Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis: mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica: ibi dabo tibi ubera mea.*

Christi & ejus sponsæ de proximi salute sollicitudo. 16. Dum sponsa Sponsi dulcedinem experta se reficit, de proximo etiam cogitat, quem ipsius Sponsi præcepto sicut se diligit: & quia sponsi [c] præcepta intelligit, etiam ut alii intelligant concupiscit, dicens: *Veni dilecte mi, egrediamur in agrum.* Ager quippe, teste Veritate, est hic mundus. In agrum vero cum sponsa sponsus egreditur, [d] quando Verbum Dei carne susceptа, in thalamo Virginis mundo monstratur. In villis commoratur, quando Gentes per fidem visitat, quam recipientibus largitur. Mane ad vineas surgit; quia post resurrectionem suam in gloria Patris sedens, Ecclesias quas construit, etiam defendit. Si floruit vinea conspicit; quia omnem profectum Ecclesiæ districto examine perpendit. Videt si flores fructus parturiunt; quia perspicit ad quem profectum teneri quique & imperfecti excrescunt. Videt etiam si floruerunt mala punica; quia perfectos quosque respicit, & quid utilitatis in proximis habeant, quasi in floribus fructum cognoscit, de quibus bene sequitur: *Ibi dabo tibi ubera mea.* In malis punicis dat Sponso sponsa ubera; quia in perfectis vivit caritas gemina, ex qua dum infirma membra in Ecclesia nutriunt, quasi Christum lactant, quem in minimis suis esse præsentem cognoscunt. De quibus bene subditur:

Mandragoræ dederunt odorem suum in portis nostris. Vers. 13.

17. Quid per mandragoram, herbam scilicet medicinalem & odoriferam, nisi virtus perfectorum intelligitur? Per quam perfecti quique dum imperfectorum infirmitatibus medentur, in fide quam prædicant, id est in portis Ecclesiæ veri medici esse comprobantur. Qui dum exempla bonorum operum circumquaque per sanctam famam tribuunt, quasi odorem quo ægroti sanentur, aspergunt. Sequitur: Ex perfectorum virtutibus medela & suavis odor.

Omnia poma, nova & vetera, dilecte mi, servavi tibi. Ibidem.

18. Hic per poma, sensus Scripturarum sanctarum intelliguntur: quæ dum ex Patribus sanctis ad nos usque perveniunt, & creduntur, quasi ex ardoribus poma exsurgunt, quibus animæ delectantur. Omnia ergo poma, nova & vetera dilecto suo sponsa servat; quia sic novum Testamentum Ecclesia catholica recipit, ut vetus non abjiciat: sic vetus veneratur, ut novum semper in ipsis sacrificiis carnalibus per spiritum intelligat; in novo scilicet Christum venisse congaudens, in vete- Quid ex utroque Testamento dicendum.

a Excusi, *Immundas congregat.*

b Iidem, *conversationis.* Optime mss. *conversionis*: cum hæc verba exponantur: *& ad me conversio ejus.*

c In recent. vulgatis, *præcepta vel secreta*; quod in mss. non legimus.

d Hic non consentiunt mss. In Val.cl. legitur: *quando verbum Dei susceptum in thalamo Virginis in mundo monstratur.* In Theod. Rem & Rotom. *quando Verb. Dei suscepta .... carne in mundo monstratur.*

veteri autem semper venturum exspectans, & dicens:

CAPUT VIII.

Cap. 8. Vers. 1.

Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te solum foris, & deosculer, & [a] jam me nemo despiciat?

a

Veteris Ecclesiæ Christum exspectantis desideria.

1. In veteri Lege posita Christum [b] exspectabat, & in secreto Patris manentem, foras venire per carnem ad humanos oculos non mediocriter cupiebat. Unde & David desiderans dicebat: *Exsurge, & ne repellas in finem*. Et alibi: *Inclina cælos tuos, & descende*. Et Isaias valde cupiens eum videre, dicebat: *Utinam disrumperes cælos, & descenderes!* Vult ergo Sponsum foris sponsa invenire, & deosculari: quia concupiscit sub Lege posita, ut per carnem appareat; ut ei per amorem serviat, cui prius non accepta gratia, plus timore quam amore serviebat. Post cujus osculum jam a nemine despicitur: quia postquam Christus venit, & fidelibus suis spiritum libertatis infundit, ab ipsis etiam Angelis Ecclesia honoratur. Hinc est quod Josue Angelum adoravit; Johanni vero volenti se adorare dixit: *Vide ne feceris, conservus enim tuus sum, & [c] fratrum tuorum habentium testimonium Jesu*. Sed quia venientem Ecclesia suscepit, Synagoga repulit, quæ iterum eum in fine mundi suscipiet & amabit, ideo subsequitur Ecclesia, & dicit:

b

Ps. 43. 25. Ps. 143. 5.

Isai. 64. 1.

Josue. 5.

Apoc. 22. 9.

c

Vers. 2.

Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Ibi me docebis, & ibi dabo tibi poculum ex vino conditum, & mustum malorum granatorum meorum.

Ecclesia Christum apprehensum in domum Synagogæ matris ductura est.

2. Apprehensum in domum matris suæ ducit, quia Synagogæ in fine mundi Christum, in quem credit, prædicabit: dumque per prædicationem Ecclesiæ susceptus fuerit, ibi Ecclesiam docebit: quia se doceri gaudebit, quando Synagogam jam idem corpus factam erudiri secum videbit. Poculum ex vino conditum Ecclesia dabit, quia ipsi Synagogæ novum Testamentum cum veteri prædicabit: & quasi vino poculum condiet, quia dulcedinem Evangelii testimoniis Legis, quæ aspera est, ut robustius teneatur, cinget. Mustum vero malorum granatorum suorum tribuet, quia fortium virorum qui unitatem Ecclesiæ etiam in martyrio tenuerunt, exempla apponet, ut ad eorum similitudinem Synagoga inardescat, & Antichristi persecutionibus, Martyrum præcedentium exemplis roborata non succumbat. Cum enim fortium pugnatorum victorias audierit, ad eorum imitationem pugnam subire non dubitabit. Quod aperte manifestat cum subjungit:

Cui novi Testamenti vinum optimum propinatura est.

Vers. 3.

Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

Gratia inebriati cuncta despiciunt.

3. Læva Christi, vita præsens; dextera vero, vita beata habetur. Caput autem nostrum spiritualiter mens esse perhibetur. Dicit ergo Synagoga prædicationibus Ecclesiæ jam conversa, exemplis roborata, imitatione sublevata: *Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*. Ac si diceret: Quoniam nunc tandem Christi fidem teneo; ejus ineffabilem gratiam experior concupiscibilem, & quam desiderare nesciebam dulcedinem sentio: jam terrena omnia postpono, etiam ipsam vitam carnis pro ejus amore contemno,

a In Val.-cl. Theod. ac Rem. *etiam cum me nemo despiciat*.

b In recent. ed. *Christum exoptabat*. In vet. Paris. tantum, *Christum exoptabat*, & in. Superfluit tamen, *exoptabat*, cum paulo post legatur, *cupiebat*. Alioquin abest ab omnibus mss.

c In vulgatis, & *unus fratrum*.

no, & ad ejus beatitudinem videndam totis desideriis anhelo. Hoc quippe quod rem aliquam amplectitur, ipsam quam amplectitur rem, ex omni parte intra se habere non ignoratur. Læva ergo sub capite est, & dextera amplexatur, quando sancta anima menti ea quæ videt supponit, & ea quæ non videt, omni conatu & universis suis cogitationibus appetit. Sunt quippe modo nonnulli, qui tanto desiderio cœlestia sectantur, ut omnia visibilia pro nihilo reputent; mentem suam cœlestibus studiis sine intermissione occupent; ut nihil aliud agere libeat; quidquid extra spiritalem actionem est, animus fastidiat, hanc solam diligat, cætera contemnat, nisi forte ea isti necessaria esse cognoscat. Isti vero sub capite lævam habent, [a] quia mente erecta ad beatitudinem Christi, vitam præsentem sub se vident. Et dextera Christi eos amplexatur; quia ex omni parte eos dilectio cœlestis intra se retinens tuetur. Hujusmodi quippe viri sancto otio delectantur, in quo vitæ beatæ dilectione concupiscibiliter per contemplationem perfruuntur. In qua contemplatione oculum cordis mundant, ut Deum adhuc etiam in hac carne positi, quantum humanæ infirmitati datum est, videant, cujus visione se illuminent, suavitate reficiant. Isti illam beatitudinem jam aliquantulum experiuntur, de qua in Evangelio Veritatis voce dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Quod enim futurum est, jam in eis incipit compleri: quia etsi in hoc mundo adhuc in carne vivunt, jam tamen per hoc quod majus est in eis, extra carnem sunt. Ab his impletur quod per Psalmistam divina voce præcipitur: *Vacate & videte, quoniam ego sum Deus.* Hi enim quo sine mundi strepitu vivunt,

a

Hi beatæ vitæ felicias prægustant.

Matt. 5. 8.

Psal. 45. 11.

eo mentem in Dei visionem per desiderium & contemplationem figunt. Et quoniam tales multi ex Synagoga in fine mundi, ut credimus, per conversionem erunt, bene ad hujusmodi dictum intelligitur: *Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* De quibus & pro quibus Sponsus loquitur consequenter:

Adjuro vos, filiæ Jerusalem, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. *Vers. 4.*

Sed quia hoc superius exposuimus, iterum exponere recusamus. Sed de eadem Synagoga jam facta Ecclesia, filiæ Jerusalem admirantes interrogant & dicunt: *Ad vers. 7. cap. 2. &c.*

Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? *Vers. 5.*

4. Sancta Ecclesia, vel quælibet sancta anima, de deserto ascendit, quia in exsilio hujus peregrinationis posita, ad cœlestia gaudia mente & cogitationibus tendit. Unde & Paulus dicebat: *Nostra conversatio in cœlis est.* Deliciis affluit, quia sanctæ Scripturæ meditationibus intendens, cœlesti pabulo assidue mentem pascit. Super dilectum innititur, quia in solius Chisti auxilio confidens, eo largiente, ab exsilio ad patriam transfertur. Ipsa quippe Veritas omnibus fidelibus ait: *Sine me nihil potestis facere.* Unde vero acceperit, ut ab infimis ad superiora, a deserto ad regnum ascendere possit, manifestat dilectus cum subdit:

Ex hoc exsilio fidelis anima ad cœlos ascendit super Christum innixa.

Philip. 3. 20.

Johan. 15. 5.

Sub arbore malo suscitavi te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua. *Ibidem.*

5. Quid per arborem malum; nisi sancta crux designatur? quæ malum illud sustinuit, de quo eadem sponsa in superioribus dicit: *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Sed spon-

Christus in cruce moriens Ecclesiam suscitavit.

Cant. 2. 3.

d Iidem, *qui mente erecta ad beatitudinem Christi currentes.*

ſponſam ſuam Chriſtus ſub arbore malo ſuſcitavit, quia in cruce poſitus, ſubditam ſibi Eccleſiam ad vitam vocavit; ut a ſomno mortis reſurgeret, & cum illo ſe crucifigens, ad novam reſurrectionem properaret. Unde & Apoſtolus cuivis animæ mortuæ dicit: *Surge qui dor-*
Ephes. 5. 14. *mis, & exſurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus*. Et quibuſdam qui jam ſurrexerant, alibi dicit: *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ*
Col. 3. 1. *ſurſum ſunt quærite*. Sed quia infidelitas Synagogæ Chriſtum crucifixit, ideo ſequitur: *Ibi corrupta eſt mater tua*. Sub arbore malo mater Eccleſiæ corrupta eſſe dicitur, quia quando Salvatorem ſuum in ligno fixit, nefando ſcelere ſe corrupit. Cujus ſceleris magnitudinem inculcat, cum idem replicat, dicens: *Ibi*
Rom. 11. *violata eſt genitrix tua*. Sed quoniam ad hoc cæcitas in Iſrael facta eſt, ut plenitudo Gentium intraret, ideo intranti Eccleſiæ dicitur:

Verſ. 6. *Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum*.

Chriſti ſignaculum ſuper cor & ſuper brachium ponatur.

6. In corde ſunt cogitationes, & in brachio operationes. Super cor ergo & ſuper brachium ſponſæ, dilectus ut ſignaculum ponitur, quia in ſancta anima quantum ab ea diligatur, & voluntate & actione deſignatur. Signum quippe ſancta mens interius & exterius Chriſtum portat; quia dum in ejus meditationibus aſſidue laborat, in exteriori actione eum imitari non ceſſat, quo ejus dilecta eſſe dubitari non debeat. De quo ſigno ipſe Spon-
Johan. 13. 35. ſus diſcipulis ſuis ajebat: *In hoc cognoſcent omnes quia vere mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem*. De qua dilectione mox ſubditur:

Ibidem. *Quia fortis eſt ut mors dilectio: dura ſicut infernus æmulatio: lampades ejus lampades ignis atque flammarum*.

Cordi imprimenda eſt dilectio, quæ fortis eſt ut mors.

7. Bene proculdubio fortis ut mors dilectio eſſe perhibetur: quia dum per dilectionem a vitiis mortificamur, quod mors agit in ſenſibus corporis, hoc agit dilectio in cupiditatibus mentis. Sunt enim nonnulli qui ſic diligunt Deum, ut omnia viſibila negligant, & dum mente in æterna tendunt, ad omnia temporalia pene inſenſibiles fiant. In his nimirum ut mors dilectio fortis exſiſtit, quia ſicut mors exteriores corporis ſenſus ab omni proprio & naturali appetitu interficit, ſic dilectio in talibus viris omnia terrena deſideria contemnere mentem alias intentam compellit. Hujuſmodi mortuis & vivis dicebat Apoſtolus: *Mor-* Col. 3. 3.
tui enim eſtis, et vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Hi proculdubio vitam ſuam cum Chriſto abſcondunt; quia dum omnia quæ videmus, poſtponunt, in his quæ non videmus, in beatitudine ſcilicet Chriſti, veraciter & ſecrete vivunt Quia enim falſam vitam deſpiciunt, quæ viſibiliter apparet, in vera vita ſe abſcondunt, quæ non niſi inviſibilibus oculis ſe manifeſtam præbet. Poteſt tamen intelligi, ut hoc de ſeipſo Chriſtus dicat, inquiens: *Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum: quia fortis eſt ut mors dilectio*. Ac ſi diceret: Dignum eſt, ut in mente & actione ſignum dilectionis meæ meipſum tecum feras, quia in fortitudine dilectionis tuæ mortem ſubii, ut tu quæ mortua in infidelitate eras, mecum reſurgens, in fidei novitate ſpiritaliter vivas.

Æmulatio in bonum & in malum ſumitur.

8. Sed quia in cruce ſuſpenſus nequaquam fuiſſet, niſi ad magnam invidiam cor Synagogæ exarſiſſet, ideo ſubditur: *Dura ut infernus æmulatio*. Æmulatio quippe & in bonum & in malum accipitur. In bonum enim accipitur, ſicut per Apoſtolum dicitur: *Æmulamini* [a] *cha-* 1. Cor. 13. 11.

[a] Rem. Theod. Rotom. *chariſmata majora*.

rismata meliora. In malum autem assumitur, ubi per Samuelem Sauli dicitur: *Auferetur a te regnum, & dabitur æmulo tuo*. Æmulus quippe ejus David dicitur, cui Saul invidere non ignoratur. Dura est ergo ut infernus æmulatio; quia dum Synagoga Christum ad inferos posse transmittere se putavit, ei usque ad mortem corde immisericordi invidit. Ut infernus æmulatio dura exstitit; quia sicut infernus sine misericordia quos tenet cruciat, sic Judaica plebs Christum apprehendens sine respectu pietatis ad mortem trahebat. De qua bene subditur: *Lampades ejus, lampades ignis atque flammarum*. Sicut enim ignis quæ incendit consumit, sic Judæos ab omni fidei virtute invidia sua destruxit: de quibus bene alibi dicitur: *Et nunc ignis adversarios consumit*. Ac si diceretur: Antequam ad æternum ignem veniant, in præsenti consumuntur, quia in se ipsis ignem invidiæ portant, qui sine portantis combustione non portatur. Hic ignis invidiæ flammas protulit, quando per exempla in quibus accensus est, etiam in Gentilibus usque ad Christianorum martyria per mundum universum excrevit. Sed quia hinc ignis invidiæ, hinc ignis caritatis se extulit, ideo subditur:

1. *Reg.* 15. 28. & 28. 17.

Dura Judæorum contra Christum invidia, qua ipsi consumti.

Forte *Psal.* 96. 3. sub legimus: *ignis ante ipsum præc. & inflammabit in circ. inimicos ejus.*

Aquæ multæ non potuerunt exstinguere caritatem, nec flumina obruent illam.

Vers. 7.

9. Caritate quippe Martyres sancti vivaciter ardebant, quia in Dei & proximi dilectione mirabiliter flagrabant. Hanc caritatem aquæ multæ exstinguere non poterant, quia quantæcumque tribulationes eis fierent, ad odium eos transmutare non valebant. Hoc nimirum esset caritatem extinguere, si in tribulationibus quas ingerebant, ad Dei aut proximi odium eos humiliare potuissent. Sed cum aquæ dictæ sint, quid rursum per flumina, nisi aquarum ipsarum incrementa & vivacitas intelligitur? Flumina quippe vivas aquas solere dici cognoscimus. Flumina ergo maximas tribulationes accipimus; quæ dum per totum orbem super Martyres ebullierunt, ad exstinguendum caritatis ignem grandi impetu confluxerunt. Sed quia inter flumina [a] adeo caritas vivit, ut potius flumina consumeret, quam se ab illis exstingui permitteret; ideo multi etiam persecutorum, ad eamdem caritatem se convertebant, ita ut dimitterent quidquid in mundo possidebant, & seipsos morti darent, quam prius patientibus crudeliter inferebant. Unde & subditur:

Per caritatem vicerunt Martyres.

Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. *Ibidem.*

10. Cum terrenæ substantiæ cupiditate Deus non diligitur, quia terrenus amor oculum cordis sordidat, ne divina claritas videatur. Contra quod in Evangelio dicitur: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Et Johannes Apostolus ait: *Si quis diligit mundum, non est caritas Patris in eo*. Nec mirum: quomodo enim eum diligere potest, quem nescit? Aut quomodo eum scit, ad quem sciendam, oculum cordis claudit? Sed homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione tribuit, quando quidquid in mundo possidet, pro Christo distribuit; ut abjiciens quod impedit, Deum diligat, & terso pulvere sollicitudinum, oculos aperiat ut videat. Et cum omnem substantiam dederit, quasi nihil eam despicit: quia postquam oculum tersit, & Deum conspexit, in illius visione quidquid possederat, nihili pendit. Hoc Apostoli fecerunt, qui non solum possessa, sed etiam cupita, ut Christum sequerentur, dimiserunt. Quibus ipse Chri-

Pro caritate cuncta despicienda.

Matt. 5. 8.

Johan. 2. 15.

a Editi, *adeo caritatis vigor vixit*.

Luc. 17. 10. Christus, pro quo omnia dimiserant, dicebat: *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus.* Sed quoniam abjecta terrena substantia non statim ad perfectionem ascenditur, quia rebus abnegatis, restat etiam labor, ut idem ipse homo a semetipso abnegetur, quatenus gradatim proficiat, & quandoque perfectus non solum se, sed & alios secum ad vitam trahat, ideo de nova & tenera adhuc Ecclesia, vel unaquaque anima consequenter dicitur:

Vers. 8. *Soror nostra parvula est, & ubera non habet.*

Junior Ecclesia in caritate fuit infirma.

11. Sororem Christus Ecclesiam vocat, quia de ipsis Apostolis dicebat: *Ite, dicite fratribus meis.* Matt. 28. 10. Soror autem parvula, ubera non habebat, quando in solis Apostolis Ecclesia erat, in quibus seipsam, vel alios nutrire lacte prædicationis Matth. 26. non poterat. Quid enim Petrus alii prædicaret, cum seipsum discipulum Christi in unius ancillæ voce detestando & jurando negaret? Johan. 20. Act. 1. Parva ergo Ecclesia, ubera non habebat; quia post resurrectionem in una domo inclusa, inter persecutores suos non dico prædicare, sed & videri timebat. Consequenter ergo dicitur:

Ibidem. *Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est?*

Act. 2. Allocutus est Christus sororem suam, quando Spiritum sanctum super Apostolos misit, & eis in interioribus loquens, illos omnes mundi loquelas multiplici distributione docuit. Sed a quibus hoc quærere intelligendus est qui omnia novit, nisi a sanctis patribus, quos ad quærendum Spiritu sancto instigavit? Quibus eodem Spiritu quo in quæstionem eos induxit, respondet protinus convenienter, & ait:

Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea. Vers. 9.

Accepto Spiritu sancto Ecclesia, murus effecta.

12. Dato Spiritu sancto murus sancta Ecclesia efficitur, quia quæ prius timida erat, instruente eodem Spiritu omnipotente, ad resistendum adversariis impenetrabiliter roboratur. Quod manifestat idem Petrus sub ancilla timidus, mox contra principes rigidus, quibus dicebat: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus.* Act. 5. 29. Act. 4. 19. Et iterum: *Si justum est vos potius audire quam Deum, judicate: nos enim non possumus quæ vidimus & audivimus, non loqui.* Et de cæteris discipulis scriptum est: *Ibant discipuli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.* Act. 5. 41. Ecce qualis murus facta est Ecclesia, quæ modo tenerrima, nec pedem cujuslibet gradientis sine sui læsione gerit, modo vero accepto mirabili artifice Spiritu sancto, [a] universi exercitus assultantis contumelias illæsa contemnit. Super quam propugnacula ædificantur, quia ut non tantummodo se defendat, sed ut & impugnantes resistendo prosternat, miracula ei facere conceditur, quæ cum hostes viderint, ab ejus aggressione jacula timentes terreantur. Quæ propugnacula bene argentea esse perhibentur, quia ipsa miracula cum verbi prædicatione donantur. Et quia argentum valde sonorum est metallum, argentea propugnacula exsistunt, quia per miracula factum est, ut eorum verba per universum mundum convalescerent, & fidei prædicationem inflexibiliter circumquaque diffunderent: quod manifestat Psalmista, dicens: *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Psal. 18. 5. Sequitur:

Et propugnaculis munita.

Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis. Ibidem.

13. O-

[a] Ita omnes mss. In vet. ed. Paris. legitur: *universi exercitus assultantis illæsa pedem contemnit.* In recent. *universi exercitus assultus illæsa contemnit.*

Cur etiam ostium dicatur.

13. Ostium etiam bene esse Ecclesiam dicimus, quam ab ipso Christo potestatem aperiendi & claudendi accepisse scimus. Ostium proculdubio in suis prædicatoribus exsistit, quia per eos aditus ad vitam se nobis aperit. Unde & ipsi primo Pastori Ecclesiæ dicitur: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* (Matt. 16. 19.) Vel ostium in ipso capite suo existit, quia ipse de se veraciter dicit: *Ego sum ostium.* (Joban. 10. 7.) Ostium vero tabulis cedrinis compingitur, quia sancta Ecclesia fidem prædicans, multitudinibus populorum decoratur: & dum populi variis virtutibus asperguntur, ut videlicet alius de rebus quas possidet, indigentibus necessaria tribuat: alius omnia abjiciens, etiam a legitimo connubio se abstineat: alius vero tantum proficiat, ut aliorum etiam prædicator fiat: tamquam pictura multis coloribus, sic Ecclesia multis [a] ditionibus honestatur, quæ sancto Spiritu convalescens hilariter respondit, dicens:

Vers. 10. *Ego murus, et ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.*

Cur ubera ejus, turres.

14. Ubera sua sicut turrim habuit, ex quo pacem coram Sponso reperit; quia postquam sub ipso spiritum pacis accepit, prædicatores contemplatione altos, & robore inflexibiles nutrivit. Sed quid est quod non ait pacem, sed quasi pacem reperiens: nisi quia dum in hoc mundo sumus, [b] a peccato omnimodis non desistimus, & quamdiu cum peccato vivimus, pacem perfectam cum illo qui sine peccato in carne vixit, non habemus? Sed quoniam tantillam pacem quam habemus, per ipsum Mediatorem Dei & hominum tenemus, ideo subditur:

Perfectam pacem hic consequi non possumus.

Vers. 11. *Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos: tradidit eam custodibus: vir affert pro fructu ejus mille argenteos.*

Christi solius veri pacifici, quæ sit vinea.

15. Ipse vero pacificus noster esse dicitur, quia per ipsum Deo omne genus humanum reconciliatur. Huic pacifico vinea fuit; quia in labore præceptorum carnalium Synagogam plantavit, de qua dicitur: *Vinea Domini sabaoth domus Israel est.* (Isa. 5. 7.) Quæ vinea in ea quæ habet populos exstitit; quia in Lege posita est, quæ multos sub se populos collegit. De quibus populis dicitur: *Populi meditati sunt inania.* (Psal. 2. 1.) Hanc videam custodibus tradidit; quia Synagogam Moysi & cæteris patribus custodiendam subjecit. De qua bene subditur: *Vir affert pro fructu ejus mille argenteos.* Hæc vinea fructum protulit, quia ex Synagoga botrus ille magnus qui de terra promissionis allatus est, Christus videlicet Jesus, per humanitatem processit. De quo fructu Pater ad David ait: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* (Psal. 131. 11.) Unde & Apostolus scribit: *Quorum patres, et ex quibus Christus.* (Rom. 9. 5.) Per argenteos vero in hoc loco omnem terrenam substantiam intelligimus, de qua Petrus eleemosynam petenti claudo dicebat: *Argentum et aurum non est mihi.* (Act. 3. 6.) Pro fructu ergo vineæ vir mille argenteos affert; quia quisquis viriliter in fide quam suscepit, se habet, libenti mente & perfecte omnia terrena dimittit, ut Christum veraciter habeat. Millenarius enim perfectus est numerus, ideo per eum perfectio rei cujuslibet demonstratur. Hos ergo argenteos in primitiva Ecclesia illi offerebant, de quibus in Actibus Apostolorum scriptum est: *Quotquot autem possessores agrorum aut domorum erant, vendebant, et afferentes ponebant ad pedes Apostolorum pretia eorum quæ vendebant.* (Act. 4. 34.) Isti congregati aliam vineam,

Quibus agricolis locata.

Ab Apostolis præsertim culta.

a Sic restituimus ex omnibus mss. cum prius legeretur, *multis distinctionibus*.

b Edit. maluerunt, *a peccatis omnimodis*

neam, videlicet sanctam Ecclesiam, ex seipsis construxerunt, & ut boni agricolæ, sanguine suo propagaverunt, & prædicationibus usque ad fines terræ dilataverunt; ut jam mundum pene universum impleat, & fructum gratum locata agricolis, suis temporibus reddat. Unde in E-
Matt. 21. 41. vangelio dicitur: *Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis*. De qua vinea jam bonis locata ipse Pacificus dicit:

Vers. 12. *Vinea mea coram me est.*

Coram ipso vinea sua exsistit, quia perditis malis agricolis, sanctam Ecclesiam bonis doctoribus respectu benigno erudit. Cui dicit:

Ibidem. *Mille tui pacifici, et ducenti iis qui custodiunt fructus ejus.*

Fructus ejus perseveranter custodientium duplex merces.

16. Qui sunt isti pacifici qui mille dicuntur esse & ducenti, nisi illi superiores argentei, quos dum perfecte dimittimus, pacem per eorum distributionem cum Sanctis nobis ipsis acquirimus? Unde & in Evan-
Luc. 16. 9. gelio Dominus dicit: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*. Sed quid per ducentos intelligimus, nisi duplicem retributionem quam acquirimus, dum [a] eos in hoc mundo perfecte pro Christo contemnimus? Mille ergo & ducenti Ecclesiæ argentei exsistunt, quia dum fideles quique omnia quæ possident, ex toto relinquunt, & pacem sibi cum Sanctis faciunt, & præsentis vitæ remunerationem cum cœlesti percipiunt. Et hoc est quod
Marc. 10. 29. & 30. Dominus in Evangelio ait: *Amen amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me et propter Evangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc, domos, et fratres, et sorores, et matres, et filios, et agros, cum persecutionibus: et in seculo futuro vitam æternam*. Sed quibus ista remuneratio sic duplicatur, nisi his qui custodiunt fructus ejus? Qui sunt autem qui fructus vineæ custodiunt, nisi illi qui in sancto opere quod inceperunt, perseverantes exsistunt? Opus enim quod sancto desiderio incipitur, si constantia mentis usque ad finem non tenetur, sine fructu habetur: quia immature ab hoc unde processerat, vacuatur. Ideoque Dominus in Evangelio ait: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Matt. 10. 22. Sequitur Sponsus, & dicit:

Quæ habitas in hortis, amici auscultant: fac me audire vocem tuam. Vers. 13.

Fructus semper ferendus.

17. Sponsa in hortis habitat, quia sancta Ecclesia, vel quælibet sancta anima in fructificationem virtutum mentem versat. Cujus vocem sponsus audire desiderat, quia hoc summopere Christo placet, ut perfectus quilibet vir infirmos quosque verbo sanctæ prædicationis admoneat. Amici enim auscultant, quia fideles in Ecclesia, ut amicus sponsi loquatur, pio desiderio exspectant. Et notandum quod amicus est qui auscultat; quia qui Deum mente integra diligit, prædicantem quod diligit, libenter audit. Unde in Evangelio dicitur: *Qui ex Deo est, verba Dei audit*. Johan. 8. 47. Sed quia dum Ecclesia veritatem prædicat, multi non intelligunt, multi quod percipiunt, pravo intellectu subvertunt: ideo admonenti ut prædicet, respondet sponsa, & dicit:

Amicus est Dei qui vocem ejus audit.

Fuge, dilecte mi, et assimilare capreæ hinnuloque cervorum super montes aromatum. Vers. 14.

Qui verbum Dei prava intentione a legunt, veritatem non inveniunt.

18. Dilectus fuit, quia a reprobis cordibus se, ne intelligatur, abscondit. Dum enim reprobæ mentes ad audienda vel legenda verba Dei, perversa intentione accedunt, di-

a Ita legere cogunt omnes mss. quod editores ita mutandum putarunt: *Dum in hoc mundo perfecte pro Christo omnia terrena contemnimus*.

digno judicio veritatem non inveniunt, quam digno appetitu non requirunt. Unde & ipsa Dei sapientia dicit: *Quærent me mali & non invenient*. Sed fugiens reprobos dilectus, montes aromatum petit: quia perversos dimittens, sanctas animas visitare non desinit, quæ & per contemplationem excelsæ fiunt, & per confectiones virtutum odora unguenta ferunt. Super hos montes dilectus capreæ & hinnulo cervorum assimilatur; quia in cordibus sanctorum virorum manifestatur, quia pia caritate humanitatem pro nobis assumsit. Qui dum ex patribus antiquis natus fuit, quasi ex cervis hinnulus, sicut dictum est superius, venit. Qui dum esset dives, pauperem se, ut nos ditaremur, fecit; & dum esset super omnia excelsus, humilitatem nostram ineffabili dignatione suscepit. Cui immensas gratias quoadusque vivimus reddamus: cui pro nobis tradito in mortem, & resurgenti in immortalitatem, nosipsos, & spiritum, & corpus debemus. Qui vivit & regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti Deus, per infinita secula seculorum. Amen.

Johan. 7. 35.

1. Cor. 8.

DE

DE OPERE SUBSEQUENTI

CENSURA.

UTRUM *S. Gregorii Papæ primi sit hic in septem Psalmos pœnitentiales Commentarius, an alterius, non levis aut facilis est quæstio. Illum quidem sancto Doctori tribuit, qui primus e tenebris eruit, et publica luce donavit an.* 1512. *et iterum an.* 1518. *Berth. Remboldus; cujus sententiam secuti sunt quotquot deinceps Gregoriana opera ediderunt, excepto dumtaxat uno Petro Gussanvillæo. Qua autem potissimum ratione adductus sit vir doctissimus, ut tritam ab cæteris viam desereret, ipse proponat.*

Argumentum, *inquit*, aliud jam volo adjungere, & quidem quod, ni fallor, esse debeat hac in causa decretorium. Ducitur autem ex tribus ejusdem Commentarii locis, in quibus multa sunt, quæ cum historia, & cum sancti Gregorii doctrina pietateque pugnant.

Primus est Psalmi 5. versu 9. ubi Auctor in Simoniæ vitium invehens ita loquitur: „ Cujus erroris vesania licet ex tunc damnata fuerit, „ postea tamen in Ecclesia germine pestifero pullulavit. Nostris vero maxime temporibus malitiæ suæ virtus exercuit, & totius Ecclesiæ pacem „ schismatica infestatione turbavit. Concitavit enim adversus Ecclesiam „ Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, si fas est dici, potestatem. Nulla enim ratio sinit ut inter Reges habeatur, qui destruit potius quam regat imperium, & quoscumque habere potest perversitatis suæ socios, eos a consortio Christi efficit alienos. Qui turpissimi lucri cupiditate illectus, sponsam Christi „ captivam cupit abducere, & passionis Dominicæ sacramentum ausu temerario contendit evacuare. Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis „ pretio redemtam Salvator noster voluit esse liberam, hanc iste potestatis „ jura transcendens, facere conatur ancillam. Quanto melius foret sibi „ dominam suam esse agnoscere, eique religiosorum principum exemplo, „ devotionis obsequium exhibere, nec contra Deum fastum extendere dominationis, a quo suæ dominium accepit potestatis? Ipse enim ait: „ *Per me Reges regnant*. Sed immensæ cæcatus cupiditatis caligine, & „ divino, ut patet, ingratus beneficio, & contra Deum fastuosus, terminos quos posuerunt Patres nostri, contemto divino timore, transgreditur, & contra catholicam veritatem suæ furore tyrannidis efferatur. In tantum autem suæ temeritatem extendit vesaniæ, ut caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vindicet, & in domina „ gentium terrenæ jus potestatis usurpet, *&c.* “

Secundus in eodem Psalmo vers. 26. in quo imperatoris impietatem sic exaggerat: „ Sunt etiam portæ inferi quædam potestates hujus mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iste qui hoc „ tempore Ecclesiam persequitur? *&c.* „

Tertius in Procemio Psalmi 7. ubi in imperatorem tunc regnantem ita invehit: „ Persequitur etiam hoc tempore schismaticus corpus Christi: impugnat hæreticus Ecclesiam: unitatem infidelis perturbat. “

Quis porro imperator tempore Gregorii Magni Ecclesiam persequebatur? Quis contra catholicam veritatem efferebatur? Quis Ecclesiæ unitatem turbabat? Certe tempore S. Gregorii duo tantum principes Roma-

manum imperium administrarunt, Mauricius & Phocas. De Mauricio hæc dici non possunt, quem historici omnes catholicum imperatorem, religiosissimum, liberalissimum, & in pauperes effusissimum appellant. Gregorius ipsemet piissimum & clementissimum passim nuncupat, & ut ipse diu imperium pro Dei gloria & Ecclesiæ utilitate administret, litteras ad quosvis dirigit. Legantur Epistolæ 62. lib. 2. ind. 10. Epist. 48. lib. 2. ind. 11. Epist. 40. lib. 9. & plures aliæ, in quibus de pietate & bonitate Mauricii multa congerit.

Sed neque tria illa loca, quæ retulimus, ad Phocam pertinere videntur, qui uno tantum anno Gregorii tempore imperavit. Quomodo autem inveheretur in Phocam, cui de adepto imperio ita gratulatus est: „ *Gloria in excelsis Deo, &c.* De qua exultationis abundantia roborati „ nos citius credimus, qui benignitatem vestræ pietatis ad imperiale fastigium pervenisse gaudemus? „ Tota Epistola similiter in laudes pietatis & benignitatis Phocæ excurrit, sicut & Epist. 45. ejusdem libri, quam ita concludit: „ In omnipotente Domino confidimus, qui quæ „ cœpit consolationis suæ nobis bona perficiet: & qui suscitavit in Republica pios dominos, etiam exstinguet crudeles inimicos. „

Ex his liquido apparet relata Commentarii loca nec Mauricium nec Phocam attingere. Si quem vero imperatorum spectant, revera Henricum IV. Gregorio VII. æqualem, immo & ipsi infensissimum, utpote qui cum eo graves inimicitias exercuit, ut videre est apud scriptores hujus temporis. Unde & non abs re Gregorio VII. Commentarium istum quidam adjudicant.

In tribus his locis id solum negotium facessit, quod agatur hic de quodam imperatore, qui Ecclesiæ fuit infensissimus, & Simoniæ ubique grassanti patrocinatus est; quod Gregorium nostrum dixisse vel de Mauricio piissimo principe, vel de Phoca quem ultra modum laudavit, suspicari non licet. Responderi potest primo asperas illas nescio cujus principis insectationes, assutas fuisse Gregoriano Commentario: ut sane plurima sunt hujusmodi assumenta, quæ ex quibuslibet fere S. Gregorii operibus, manuscriptorum codicum ope revulsimus. At desunt hic nobis veteres scripti codices.

Secundo quid vetat hic dicta intelligere de Langobardorum regibus Arianis Ecclesiæ Romanæ hostibus atrocissimis, Ecclesiarum omnium depopulatoribus, & Simoniæ Patronis; qualis fuit nefandissimus *Autharis, sic enim appellatur ab ipso Gregorio Epist. 17. libri primi? De rege aliquo sane non minus quam de imperatore, interpretari licet:* Concitavit adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam, si fas est dici, potestatem. Nulla enim ratio sinit ut inter reges habeatur, qui destruit potius quam regat imperium. *In his tamen verbis unicus est difficultatis nodus.*

Tertio non omnino absurdum nobis videtur ista de Mauricio imperatore accipere, cujus temporibus passim in Ecclesiis illi subditis invaluerat Simonia, ut ex multis Gregorii Epistolis liquet. Videsis lib. 5. Epistolam 57. Johanni Corinthiorum Episcopo, & 58. universis Episcopis per Helladiam provinciam constitutis. In utraque videlicet Epistola hæc leguntur: Pervenit ad nos quod in illis partibus, nullus ad sacrum ordinem, sine commodi datione perveniat. *Consule quoque lib. 4. Epist. 27. lib. 11. Epist. 46. lib. 12. Epist. 28. lib. 13. Epist. 41. Præterea qui Gregorii vitam scri-*

scripsit Johannes Diaconus, *Mauritium appellat* avarissimum & rapacissimum, *lib.* 3. *cap.* 50. *ubi de* funestissima *lege ab eo lata loquitur*. *De ejusdem* tyrannide *in Gregorium pergit agere Johannes lib.* 4. *capp.* 16. *&* 17.

De eodem imperatore Gregorius ipse licet modestius ita scribit, *lib.* 13. *Epist.* 31. Cum injustorum multorum peccata ferienda sunt, *unus imperitus* erigitur per cujus duritiam tribulationis jugo subjectorum colla deprimantur. Quod in nostra diutius afflictione probavimus. *Et exponens*, *quomodo sub Mauritio Respublica prædæ patuisset*, *subdit*: Cessent testamentorum insidiæ, donationum gratiæ violenter exactæ. Redeat cunctis in rebus propriis secura possessio. *Et ep.* 38. *pergit conqueri* de jugo tristitiæ asperisque temporibus, *quæ regnante Mauricio perpessus fuerat*. *Denique ep.* 39. *easdem iterat querelas*, *gratulaturque*, tam dura longi temporis pondera cervicibus *tandem* amota esse. *Quis igitur adeo miretur Gregorium toties a Mauricio pulsatum*, *immo graviter vexatum*, *illa de ipso scripsisse aut dixisse*, *quæ ex septem Psalmorum Commentario excerpsit Gussanvillæus*? *non eo tamen animo ut vivente Imperatore publica luce Commentarius hic donaretur*.

At qua ratione, inquies, *Mauricius fidei catholicæ addictissimus*, *& hoc nomine laudatus a sancto Pontifice*, *potuit ab eodem infamari ut hæreticus*, *schismaticus*, *infidelis*? *Verum respondeo*, *ea quæ leguntur in Proœmio septimi & ultimi Psalmi*: Persequimur etiam hoc tempore schismaticus, &c. *ad quoslibet schismaticos*, *hæreticos*, *& infideles referri posse*. *Ecclesiam autem multis schismatibus tempore Gregorii laborasse*, *multaque ab hæreticis*, *& ab fidei hostibus passam esse*, *quis nesciat*?

Ultro tamen concedimus a Gussanvillæo prolata melius convenire Henrico IV. quam Mauricio; *quæ consideratio persuasit doctissimo viro Commentarium hunc Gregorii Papæ septimi fetum esse*. *At vero lucubrationem hanc laudato Pontifici prorsus abjudicat stilus omnino diversus*. *Decem epistolarum a Gregorio VII. scriptarum libros habemus*, *quæ si conferantur cum Commentario in septem Psalmos*, *non eumdem esse scriptorem palam fiet*. *Contra vero hoc in Commentario phrasis tota est Gregoriana*, *unde sancto Doctori potius quam alteri cuipiam tribuendus videtur*. *De hac tamen controversia judicet prudens lector*. *Unum tantummodo hic asserimus opus hoc dignum esse quod sanctissimo Patri vindicetur*. *Ad tuendam conjecturam nostram non usurpavimus quod. lib.* 12. *epist.* 24. *scribit ipse Johanni Subdiacono*: Dic ei (*Mariano Ravennæ Episcopo*) ut commenta Psalmorum legi ad vigilias faciat; *Et si nonnulli hoc utantur testimonio*, *ut probent Gregorium Commentarii in septem Psalmos pœnitentiales parentem se prodidisse*. *Nam quæ sequuntur*: Neque enim volo dum in hac carne sum, si qua me dixisse contigit, ea facile hominibus innotesci; *satis ostendunt sanctum doctorem non de suo in Psalmos Commentario locutum esse*, *sed de alio quopiam sive Hieronymi*, *sive Augustini*, *sive Ambrosii*, *&c.*

Verum prætereundum non est, *quædam videri a Paterio*, *S. Gregorii discipulo*, *ex hoc Commentario excerpta*. *Nam quæ ad exponendum versum primum Psalmi* 31. *ille adhibet*, *partim sunt desumta ex primi versus hujus Psalmi expositione*. *Id etiam agnoscit Gussanvillæus*, *qui in edendo Paterio*, *ad hunc locum indicat in margine Commentarium in Psalmos tanquam fontem ex quo depromta Paterii sententia*.

Idem observare licet ad cap. 68. *Paterii in Psalm. ubi monet Guss. locum.*

eum inveniri in explanatione Psal. 4. Pœnit. Id sane probare videtur virum doctum sibi non constitisse, & agnovisse tandem Commentarium in septem Psalmos pœnitentiales, Gregorio tribuendum. De Commentario quoque in lib. Regum quem Gregorio abjudicavit, melius postea sensisse credendus est. Nam ad cap. 39. Paterii in Psalm. monet in nota margin. illud haberi lib. 1. in cap. 1. Reg.

Hac in editione omissos in aliis omnibus Psalmorum titulos, Prooemiis præfiximus, quod ad eorum explicationem procemia hæc præmissa fuisse observaverimus: ita ut nisi prius lectis titulis vix intelligi possit mens auctoris qui præfatur. Cætera in aliis Gregorianis operibus edendis observata præstitimus. [a]

[a] *Expositionem in VII. psalmos pœnitentiales, quam supra inter Gregorii I. scripta retuli, parum certa conjectura Hildebrando* (i. e. Gregorio VII.) *aliqui tribuunt*, ait Fabricius in eodem Greg. VII. Quare cui potissimum tribuenda sit, divinari me non posse fateor. S. Gregorio M. non esse adjudicandam, præter argumenta quæ ex Gussanvillæo superius allata sunt, nec satis a Sammarthano elisa; item præter illa, quæ generatim, sive ex silentio veterum, sive ex Gregorii infirmitatibus &c. afferri possunt, sunt & alia non nulla, utique non admodum contemnenda. Ac primo ea, quæ de Simoniaca labe conqueritur auctor, videlicet *Nostris maxime temporibus malitiæ suæ virus exercuit, & totius Ecclesiæ pacem schismatica infestatione turbavit*: hæc inquam ad tempora S. Gregorii M. nonnisi violenter trahi possunt. Obrepserat quidem enim illius temporibus in nonnullas, ecclesias, labes Simoniaca; sed ita per cuniculos agebat, ut tribus prioribus epp. a Sammarthano citatis S. Doctor de illa ex hypothesi loquatur, *Si ita est*: in quarta vero lib. XIII. ubi S. vir rem audiit, fatetur obstupuisse sese, atque admiratum fuisse. Quæ certe locum nequaquam habere potuissent, si schismatica infestatione hæc pestis tunc Ecclesiæ pacem turbasset. Si qua autem Joh. Diac. de Mauricii avaritia & rapacitate locutus est, aut de eo questus S. Gregorius; ea necessario benigne interpretanda sunt, nec admodum urgenda, ne coacti notam falsitatis vel adulationis incurramus. Quod Sammarthanus ait, S. Gregorium edidisse quidem hunc commentarium, *Non eo tamen animo ut vivente Imp. publica luce donaretur* hoc, inquam, nullo modo consistere potest. Phocas enim imperium invasit mense Nov. ann. 602. quo eodem anno mense Januario vel Febr. literas dederat S. Pontifex ad Subdiac. Ravennæ, ut chartulæ a Claudio eo latæ colligerentur. Intra igitur hos paucos menses, vix credi potest, ut vacaverit S. Doctori edere comentarios in Reges Cantica, & Psalmos. Nam, ut sæpe jam alibi dictum est, id necessario de omnibus hisce affirmari debet, vel nullo jure potest de alterutro. Paterii loca nihil evincunt, nisi ea ex hujusmodi lucubrationibus accepta in recoctum Paterium fuisse introducta. Quare nihil etiam vetat affirmare, sibi satis constitisse Gussanvilleum. Certe quæ de Purgatorio hic evolute dicantur, & sermo verbis Sacræ scripturæ velut certo contextus ætatem Gregorii M. non sapiunt. E. V.

SAN-

SANCTI

GREGORII PAPÆ

IN

SEPTEM PSALMOS POENITENTIALES

EXPOSITIO.

PROOEMIUM

in primum Psalmum pœnitentialem.

In finem in Carminibus, Psalmus David pro octava.

In David, sanctæ animæ fortitudo signatur. 2. Reg. 17.

I ille Rex & Propheta convenienter David, id est manu fortis vocatus est, quia ursum interfecit, leonem suffocavit, Goliath fortissimum lapidis unius ictu prostravit, & Gentes innumeras imperii sui ditioni subegit: non incongrue eodem nomine sanctam animam accipimus, quæ illum, qui quasi leo rugiens circuit quærens quem devoret, in se ipsa interfecit. Et si quando eam sicut fortis armatus aperto certamine aggreditur, lapidis, quem reprobaverunt ædificantes, illum ictu prosternit, corporis nihilominus passiones subigit, atque ad virtutum officia convertit. Psalterium quoque eamdem animam spiritalibus exercitiis assuetam non inconvenienter nominamus. Sicut enim musicum illud instrumentum triangulum decem chordarum inferius quidem percutitur, superius vero sonare videtur: ita anima sanctæ Trinitatis fide formata, decem Legis præceptis instructa, inferius percutitur, & superius auditur: quia cum carnem aliquis perfecte afflixerit tunc suavissimum Deo in dulcedine melos reddit. Per Psalmum ergo, meditationes & laudes & gaudia de Deo in animo concepta accipimus, sicut cantum illius musici instrumenti Psalmum vocamus. Psalmus ergo iste, id est hæc meditatio, David, id est fideli animæ virtutibus [a] exercitatæ attribuitur: animæ scilicet tendenti in finem, id est in Christum, qui est initium & finis. Christus finis dicitur, vel quia est consummatio Legis & Prophetarum, sicut ipse pendens in cruce testatus est, cum aceto & felle potatus dixit: *Consummatum est*. Vel quia bonorum ominum perfectio est, quia nullum bonum perficitur, nisi quod in summo bono solidatur. Sicut enim nobis non sufficit alios bonos quærere, nisi ad ejus studeamus agnitionem pervenire: ita eo invento nullus jam melior quæritur, quia omnis creatura eo, sub cujus pedibus a Patre omnia sunt subjecta, inferior invenitur. Pro [b] octava vero Psalmus iste factus asseritur, quia pro consideratione futuræ resurrectionis Domino decantatur. Omne præsentis vitæ tempus septem diebus evolvitur; & ideo æterna dies, quæ expleta horum dierum vicissitudine futura est, octava vocatur. Et quia pro consideratione extremi judicii Psalmus iste concinitur, recte pro octava intitulatur. Vel quia sequitur

1. Petr. 5. 8.

Luc. 11.

2. Petr. 2.

Psalterium quale instrumentum, quidve significet.

a Christus cur noster finis. Apoc. 21.

Joh. 19. 30.

Psal. 8.

b Octava æternam vitam adumbrat.

a Alludit ad Psalmi titulum, in quo legitur: *In finem in Carminibus; Psalmus David, pro octava*.

b Vide superiorem notam.

tur finem carnalis & spiritalis generationis, ideo octava dicitur resurrectionis. Caro enim ex quatuor constat elementis, anima tribus vegetatur naturis. Est enim rationalis ad discernendum, concupiscibilis ad virtutes appetendum, irascibilis ad vitia aversandum. De hac enim ira per eumdem Prophetam dicitur: *Irascimini, & nolite peccare*. Quod enim se contra seipsum erexerit, & zelo rectitudinis inflammatus, contra vitiorum se importunitates viriliter commoverit, in conspectu interni judicis nequaquam deliquit. Vel secundum quosdam octava dicitur, quia sequitur sex ætates in hoc seculo viventium, & septimam dormientium justorum. Hunc autem Psalmum in hymnis habendum titulus adstruit: quia qui tactus dolore cordis intrinsecus peccata sua confitens, cor in pœnitentia conterit, suavem ad aures misericordis Dei vocem exsultationis reddit. Majus est enim Angelis Dei super uno peccatore pœnitente gaudium, quam de nonagintanovem perseverantia justorum. Et qui pro indulgentiæ desiderio iniquitates suas annuntiat, in tabernaculis justorum dulciter hymnizat. Loquitur ergo in hoc Psalmo fidelis anima, octavam illam, id est diem judicii tremendam considerans, terroremque districtionis divinæ & reproborum damnationem perpetuam prudentiæ intuitu contemplans. Et quia de suis meritis diffidens, in se qualiter in illo tremendo examine iram ultionis divinæ effugere possit, non invenit, audacter quidem, sed confidenter ad fontem misericordiæ, faciem ejus præoccupans accedit, malens in hac vita per pœnitentiam & flagella conteri, quam in futuro horrendis suppliciorum cruciatibus affligi. Quid ergo dicat audiamus, & illius exemplo cum fiducia ad thronum gloriæ Dei adeamus.

Psal. 4. 5.

Peccatorum pœnitentia quam grata sit Deo.

Luc. 15.

EXPLANATIO

PSALMI PRIMI POENITENTIALIS.

Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Psal. 6. Vers. 1.

1. Vides quam bonum principium, quam affectuosum, quam gratiæ plenum. In eo enim quod Dominum eum vocavit, quod sui jure misereri deberet ostendit. Dominorum enim est, servos alere non negligere: delinquentes corrigere, non necare: fugientes requirere, non abdicare. *Domine, ne in furore tuo.* Solet fieri, ut qui dominorum iram incurrunt, si eis reconciliari appetunt, patronos quærant, interventores adhibeant, advocatos adsciscant. Sed hæc anima illius terribilis judicii terrore perculsa, amoris Dei desiderio accensa, moras non patitur, dilationem aversatur; & si ad horam Deum convenire distulerit, damnationem se evadere non posse arbitratur. Desiderium enim non sustinet, & in patientia modum non habet. Vires ergo colligit, de misericordia Conditoris confidit, & quasi eum præsentem videat, loqui præsumit. Ac si dicat: Scio quidem quia ab oculis tuis, meis excludor meritis: sed tamen minor sum cunctis miserationibus tuis. Tu igitur, Domine, cujus me servum esse non abnego, cujus imperiis obtemperare desidero, cujus suave jugum ferre nequaquam recuso, *ne arguas me in furore tuo*. Hic me potius argue: dum tempus est misericordiæ, corripe: dum dies salutis est, exerce. Quisquis in hac vita flagellis atteritur, in mansuetudine corripitur; quia correptionibus emendatur. In illo autem tremendo examine iniquus omnis in furore arguitur; quia pœnam interminabilem

Anima pœnitens ad Dominum redire festinat.

Deus hic semper arguit in misericordia. In furore reprobos arguet.

venia

venia nulla comitatur. Absit ut in Deo furorem credamus. Non enim esset incommutabilis, si eum commovere posset alicujus necessitas passionis. Sed quia aliter de Deo, nisi secundum humanum morem loqui non possumus, infinitæ damnationis sententiam, furorem vocamus. Non ut in illa justitiæ severitate, aliqua omnino perturbatione Deus moveatur, sed quia in eos qui duplici sunt contritione conterendi irremediabiliter vindicatur. *Ne arguas me in furore tuo:* non humano, non transitorio. Furor humanus sicut cito præterit, ita suæ vigorem potestatis nonnisi in corporibus extendit: divinæ vero ultionis animadversio, non solum pœnas in corpore & anima multiplicat, verumetiam in damnatis immobiliter perseverat. *Neque in ira tua corripias me.* Sicut major est furor quam ira, ita arguere majus est quam corripere. Eos corripimus, quos amantes emendamus. Et quia post mortem carnis alii æternis deputantur suppliciis, & alii ad vitam per ignem transeunt purgationis; fidelis anima non solum furorem timet, sed etiam iram abhorret, teste beato Augustino. Hi omnes qui non posuerunt sibi fundamentum Christum, in furore arguuntur, quia æterno igne cruciantur. Qui autem eidem fundamento superposuerunt lignum, fenum, stipulam, in ira corripiuntur: quia igne purgati, ad beatitudinis requiem [a] deducuntur. Dicat ergo fidelis anima, quid fecit considerans, & quid sit receptura contemplans: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Ac si aperte dicat: Hoc solum tota cordis intentione efflagito, hoc indesinenter votis omnibus concupisco, ne me in illo tremendo examine vel cum reprobis ferias, vel cum purgandis, flammis ultricibus affligas. Et ut hoc fiat:

Jerem. 17.

Furoris & iræ discrimen.

S. Aug. in hunc vers.

1 Cor. 3.

Ignis purgatorius, iræ Dei signum.

Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea. Vers. 2.

2. In eo quod nomen venerandum repetit, piæ precis affectum se habere ostendit. Quasi dicat: Tu Domine, quem suave videtur mihi sæpius [b] invocare, miserere mei dum tempus est misericordiæ. Hic me misericorditer corripe: hic per flagella contere: hic igne tribulationis exure. Et ne quid in me post hujus vitæ terminum vindicandum invenias, oro ut per ignem tui amoris omnem in me vitiorum rubiginem consumas. Et hoc opus est ut facias, *quoniam infirmus sum.* Ex peccato primi parentis pœnam contraxi magnæ infirmitatis: non enim quod volo, ago; sed quod odi malum, illud facio. *Infirmus sum*, quia ad malum pronus sum. Sed tu, Domine, animarum debilium velox medice, *sana me*, scilicet interius omni vitiorum labe emunda: *quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.* Id est, virtutes animæ obscuratæ sunt, & extenuatæ virtutes simul conturbatæ sunt. Caritas enim confunditur, humilitas impingitur, fortitudo dejicitur, castitas impugnatur. Per ossa virtutes accipimus, per quas nimirum animam sustentamus. Sicut enim in ossibus est fortitudo corporum, ita in virtutibus robur invenitur animarum. Et plane debilis omnis comprehenditur anima, nisi quæ fuerit virtutum fortitudine fulta. Postquam enim in ordine culpam incurrit primus humani generis parens, ab illa in qua positus fuerat mentis celsitudine decidit, claritatem visionis divinæ perdidit, suavissimas verborum Dei epulas, quibus interius reficiebatur, amisit: oculos carnis ad obscena & turpia vi-

Deus hic puniendo miseretur.

Rom. 7.

Ex primi parentis peccato, infirmitatis pœna.

a Gilot. & Vatic. *reducentur.*

b Rembold. Gilot. & Vetic. *invocari.*

videnda aperuit; qui prius aciem mentis, qua lucis ſummæ fulgor intuebatur, obſcuravit.

Verſ. 3. *Et anima mea turbata eſt valde: ſed tu Domine uſquequo?*

Lacrymis & gemitibus provocanda Dei miſericordia.

3. Et quia me infirmum ſentio, quia oſſa mea conturbata agnoſco, *anima mea*, ſcilicet eo quod mea eſt, quod per me corrupta eſt, quod per me debilis & ægra facta eſt, turbata eſt ad gemitum, commota eſt ad compunctionem & lamenta, valde magna ſcilicet & multimoda turbatione. Turbatur enim, quia peccavit, quia bonum Dominum offendit, [a] quia vitam perdidit, mortem incurrit. *Sed tu Domine uſquequo* turbaris contra me, quia peccavi, quia te ad iracundiam delinquendo provocavi? Vel, *tu Domine*. Dæmones quidem invaſores non domini, naturaliter malunt meam perditionem quam ſalutem: ſed tu, Ezech. 33. 11. Domine, *qui non vis mortem peccatoris:* ſingulariter *Domine*, non abuſive, ſed proprie: *uſquequo*, id eſt quamdiu differs ſanare? Ecce in conſpectu boni medici & curare valentis aſſiſto, vulnera detego, preces [illegible], dolores augeo, lacrymas [illegible] ergo diſſimulas, cum non [illegible] minor potentia, quam voluntas. [illegible]icet hoc celes in corde tuo: tamen ſcio, quia univerſorum memineris. Omnis curatio quanto difficilius acquiritur, tanto acquiſita cautius cuſtoditur.

Verſ. 4. *Convertere Domine, & eripe animam meam: ſalvum me fac propter miſericordiam tuam.*

Deus impeditos carnalium delectationum vepribus liberat.

5. Ne magis turberis, ſupplico: ne ultra miſereri differas, peto: imo *convertere, Domine*. Sicut anima mea converſa eſt ad te per turbationem pœnitudinis, ita tu convertere ad eam per ſerenitatem miſerationis. Et converſus, *eripe animam meam*. (Epheſ. 3.) Impediunt eam vepres carnalium delectationum, detinent illam ſecularium illecebræ cupiditatum: ſed tu, qui potens es omnia facere ſuperabundanter quam petimus, aut intelligimus, eam eripe: igne tui amoris, terrenarum dumeta voluptatum, quibus irretitur, adure; extra omnem peccati appetitum illam tuæ manu fortitudinis trahe. *Salvum me fac propter miſericordiam tuam*. Parum eſt ut animam meam a mundi voluptatibus liberes, niſi me ab hoſtium tentationibus virtutis tuæ protectione conſerves. Boni medici officium eſt, non ſolum ſalutem reſtituere, ſed etiam reſtitutam cuſtodiæ ſedulitate ſervare. Sic ergo & tu cum animam meam a carnalibus deſideriis eripueris, da mihi in bono perſeverantiam, ne mihi demiſſos laqueos iterum tentationum incurram. Et hoc *propter miſericordiam tuam*: non de meis meritis confidens, me ut ſalvum facias ſupplico, ſed de ſola miſericordia tua præſumens impetrare, quod non de meis meritis ſpero.

Contra hoſtis tentationes protegit.

Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi? Verſ. 5.

Jac. 1. Quæ animæ conſideranda ut ſe magno timore concutiat.

5. Peccata conſummata generant mortem. Niſi enim converſus fueris, niſi animam meam eripueris, niſi me ſalvum feceris, in peccatorum me caligine, id eſt in morte dimitis: quod ſi in morte fuero, tui proculdubio memoriam perdo. Et inde hoc ſcio, quod in morte penitus tui memor eſſe nequibo: *Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui*. Quomodo namque mihi conceditur, quod omnibus denegatur? *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Sicut de morte ad infernum peccator pervenit, ita de peccatorum multitudine in deſperationis ſoveam cadit. Unde & ſcriptum eſt: *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit*. Fidelis Prov. 18. 3.

a Omittitur in Gall. *quia vitam perdidit*.

delis anima non exaudiri metuens, miserias quas perlatura est si non exauditur, enumerat; ut se maximo timore concutiat, & Deus citius ad misericordiam flectat. Ait ergo: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Quasi dicat: Dico si non eripueris me, [a] in morte futuram me prævideo. Et non solum in morte futuram me prævideo, sed etiam in inferno, idest in desperatione me sepeliendam cognosco. Quod si in inferno fuero, tibi me confiteri non posse perpendo. Nullus enim in inferno confitebitur tibi. Et hoc est quod ait sub specie interrogantis: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Scilicet nullus. *Non enim est speciosa laus in ore peccatoris.* Aliter: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui*, precor ut animam meam liberes a carnalibus desideriis, quæ militant adversus eam. Si enim hoc non feceris, interficient me: quia a te, qui es vita mea, se parabunt me. Cum enim tu sis illud idem animæ, quod est anima corpori: si tibi inseparabiliter non inhæsero, necessario mortem incurro. Et si in morte fuero, tui memor non ero: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui.* Sicut nullius rei meminit caro mortua, ita nec te sentire prævalet a te Deo anima divisa. Nulla societas luci ad tenebras. Ubi autem tui ingreditur memoria, ibi est lux veritatis immensa. Quod tamen intelligi & aliter potest, quasi dicat. Immedicabile corpus est recidendum ense, & membri in corpore mortui abscissio potius est necessaria, quam medicina. Sed ego non sum ut membrum mortuum, cui medicina non proficiat, sedulitas nihil conferat. Nam sum memor tui, scilicet misericordiæ. Te enim medicum scio, misericordem non ambigo, longanimem agnosco; quod non facerem si in morte essem. Et hoc apparet a toto, quoniam non est in morte.

Eccli. 15. 9. — 1. Petr. 2. — Deus animæ vita. — 2. Cor. 6. 14.

Laboravi in gemitu meo: lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Vers. 6.

6. Dixerat superius, *Salvum me fac*, & tempus est ut facias: nam ego *laboravi in gemitu meo*. Adest miseria, adsit & misericordia. Miseriam meam ego cognosco, vulnus non dissimulo, peccatum non celo. Nisi enim miserum me agnoscerem, in gemendo non laborarem. Sed ego laboravi, id est studiose egi, ut essem in gemitu, scilicet ut quousque viverem, gemendum mihi putarem. Et *laboravi in gemitu*, id est, modo mihi proprio. Nemini enim sicut mihi ingemiscendum æstimo, quia præ omnibus me peccasse perpendo, & quia non sufficit bene incipere, nisi studeat quis in bono opere perseverare, adjungit: *Lavi per singulas noctes*, id est per singulas tenebrosas cogitationes, *lectum meum*. Per lectum, conscientiam accipimus: quia sicut in lecto jacentes quiescimus, ita in ea vel legi Dei vel legi peccati consentimus. Et sicut laboribus pressi in lecto quiescentes reficimur: ita dum mundi hujus adversitatibus premimur, in bona conscientia interius delectamur, Paulo attestante qui ait: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Lectum ergo per singulas noctes lavat, qui conscientiam a cogitationibus tenebrosis, lacrymis conpunctionis emundat. Et non solum conscientiam purificabo, sed etiam *lacrymis meis stratum meum rigabo.* Quia vilis lectus est stratum, per ipsum carnem accipimus. Et quoniam sicut stratum facile concutitur, ita caro ab infirmo animo varie

Pœnitens non solum se miserum agnoscat, sed in luctu lavare perseveret. — 1. Cor. 1. 12.

[a] Hic multa restituimus ex aliis editis in Gussanv. edit omissa; unde sensus labefactatus

ric versatur, sicut per eumdem Prophetam dicitur, *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus*. Rigat ergo lacrymis stratum suum, quia continuo luctu & dolore, carnis maculas diluit, & cordis duritiam imbre compunctionis emollit: ut sicut hortus recepta suavi pluvia evidenter germinat, ita caro lacrymarum fluentis rigata, bonorum operum & justitiæ germen emittit. Cur autem laboraverit, causam subdit, ac si dicat: Ideo laboravi, ideo ingemui quia

Psal 45. 11.

Vers. 7.

Turbatus est a furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.

Gen. 1.

Ex primi parentis peccato pœnalis cecitas.

7. Humana natura ad imaginem primitus, & similitudinem Dei condita, per prævaricationis culpam a contemplationis divinæ claritate expulsa, sicut immortalitatis æternæ beatitudinem perdidit, ita interiorem oculum animæ, scilicet rationabilem obscuravit. Et quia postea bonum a malo discernere noluit, volens postmodum quid sibi sequendum, quidve fugiendum esset, scire nequivit. Et quia illum qui lux est, & in quo non sunt ullæ tenebræ, non tenuit, sicut in nocte, sic postea in meridie palpavit. Dicat ergo fidelis anima: *Turbatus est a furore oculus meus*: quia discernendi recte voluntatem non habui, per furorem, id est damnationis sententiam, ipsam eligendi potentiam amisi. Vel etiam illius a furore oculus turbatur, quia tremendi diem judicii, damnari metuens, intuetur. Cum enim quod quisque gesserit, quia ibi sit receptus, considerat; mentem quæ hoc prævidet, malorum suorum consciam, ipse judicii terror perturbat. Et quia ad illud judicium venire non trepidat: nisi quem conscientia de peccatis accusat, ideo adjungit: *Inveteravi inter omnes inimicos meos*. Ac si diceret: Ideo ac illud terribile examen deduci metui, quia per consuetudinem & perseverantiam pravorum operum, non novum, sed veterem me peccatorem agnosco. Cum enim sim inter inimicos meos, spiritus videlicet malignos; quia eorum a me suggestiones non repuli, illis consentiens in tenebrarum operibus inveteravi, id est in veteris hominis inobedientiam redii. Factus sum comparabilis veteri vesti. Sicut enim vetus vestis nec ornatum adjicit, nec frigus repellit: ita ego nec frigus tentationis expellere valeo, nec proximorum animas per doctrinæ verbum adorno. Vel, inveteravi habitans inter inimicos meos, inimicos scilicet catholicæ Fidei, & Christianæ religionis.

1. Johan. 1.

Peccato pejor, peccandi consuetudo.

Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.

Vers. 8.

8. *Quæ societas luci ad tenebras? Quæ conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidelis cum infideli?* Sicut enim qui diabolum sequitur, Sanctorum collegium affectu & opere aspernatur: ita qui Deo perfecte adhæserit, impiorum consortium nequaquam admittit. Quia ergo inveteravi conversatus inter inimicos meos, ne amplius aliquid vetustatis in me appareat, ne inimicorum conversatio notam mihi prævaricationis infigat: vos qui operamini iniquitatem, qui culpas vestra confiteri negligitis, qui in malis operibus impœnitentes perseveratis, hic a me affectu discedite, hic vos a me operum dissimilitudine elongate: ut quia a Deo receditis hic animo, & in futuro etiam corpore a me discedatis. Discedite, ut amplius non communicem operibus vestris iniquis: *Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei*. Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Vocem flebilem Dominus exaudivit; quia ab omni inquinamento carnis & spiritus me mundavit. Quomodo autem exauditus sit, ostendit:

2. Cor. 6. 15. A peccatorum societate recedendum.

Cant. 5. 3.

Exau-

Vers. 9. *Exaudivit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam suscepit.*

Flenti peccatori Deus parcit, & dat perseverantiam.

9. *Exaudivit Dominus deprecationem meam*, peccata dimittendo. *Dominus orationem meam suscepit*, perseverantiam dando; quasi dicat: Non solum pro peccatis meis flenti delictorum mihi indulgentiam contulit, sed etiam ne eadem ulterius committerem, gratiæ suæ ubertatem concessit. Dixerat superius: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem*. Sed quia caritas non quærit quæ sua sunt: & hinc vera esse ostenditur, cum ille diligitur qui adversatur, ideo subjungit:

1. Cor. 13. 5.

Vers. 10. *Erubescant & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur & erubescant valde velociter*,

Summa eorum qui de peccatis non erubescunt impudentia.

10. Ille veraciter caritatem habet, qui & amicum diligit in Deo, & inimicum diligit propter Deum. Hinc namque per semetipsam Veritas dicit: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos*. Ne ergo surda aure præcepta transeat dominica, pro inimicis orat anima exaudita: *Erubescant & conturbentur*. Ergo quia propter peccata quæ perpetraveram, erubui: erubescens vero ut ea diluerem, in gemitu meo laboravi, exaudita veniam impetravi. Et utinam meo exemplo erubescat quicumque quod ad imaginem, & similitudinem Dei sit factus intelligit, & qualiter illam peccando fœdavit, agnoscit. Si se circumspiciens, consideret & decorem quem perdidit, & obscenitatem, qua se velut quodam teterrimo colore perfudit, de operum suorum qualitate, nisi sit lapis, erubescit. Nobilis anima si quas aliquando peccati notas admiserit, verecundiam tamen a se funditus non repellit. Nam & illud verum est apertæ desperationis indicium, si verecundia non sequitur peccatum. Unde sub Judææ specie contemnenti animæ dicitur: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere*. Qui enim neglecto Dei timore peccata peccatis accumulat, profecto ut meretrix frontem obdurat.

Luc. 6. 27.

Gen. 1.

Jerem. 3. 3.

Emendanda peccata de quibus erubescimus.

11. Sed quia minus est de anteacta vita erubescere, nisi quis etiam studeat ea quæ admisit, pœnitendo corrigere, subjungit; *Et conturbentur vehementer*. Quisquis peccati sui modum considerans, sibi iratus, contra seipsum graviter, quod egit puniendo, invehitur, per compunctionis lacrymas vehementer conturbatur. Quia vero per dolorem pœnitentiæ pervenitur ad conversionem vitæ, protinus additur; *Convertantur*. Ille nimirum ad Deum convertitur, qui tam cogitatus suos, quam etiam operationes ad Deum semper dirigere conatur. Et quoniam tempus breve est, & finis peccatorum mors est; nequis putaret in hominis esse potestate quando vias velit corrigere, repetit: *Erubescant*, se peccasse, erubescant conversionem distulisse: Et hoc faciant *valde velociter*. DIES *enim Domini sicut fur in nocte ita veniet*. Unde & Salomon; *Ne tardes* inquit, *converti ad Dominum, neque differas de die in diem*.

2. Petr. 3. 10.

Eccli. 5. 8.

PROOEMIUM

in secundum Psalmum pœnitentialem.

Ipsi David intellectus.

SIcut supra jam diximus, per David, fidelis anima accipitur, cui & nominis interpretatio, & operum magnificentia convenienter aptantur. Fidelis ergo anima, ea quæ in hoc Psalmo dicuntur, intelligat, & ab isto nunquam intellectu recedat: [a] Intellectus vero David in hoc Psal-

[a] Hæc ad titulum Psalmi referuntur; *Ipsi David intellectus*.

mo est, ut nemo se ante fidem de meritis suis, quæ nulla sunt, efferat: nemo fide per gratiam accepta, de peccati impunitate præsumat: nemo bonum quod facit, sibi, sed gratiæ Dei attribuat: nemo per desidiæ torporem in bona operatione pigrescat. Videamus nunc quid dicat.

E X P O S I T I O

Psalmi Secundi Pœnitentialis.

Psal. 31. Vers. 1.

B*Eati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.*

Peccata tegimus, ea per confessionem detegendo.

1. Quasi dicat: Cum omnes velint esse beati, diversi de beatitudine diversa sentiunt: & desideriorum suorum errorem sectantes, ad beatitudinis portum per devia venire proponunt. Sed quidquid illi æstiment, istud est ratum, istud est catholicum, quod illi solum sunt beati, quorum remissæ sunt iniquitates originales per baptismum: *& quorum tecta sunt peccata*, actualia post baptismum commissa. Si tegit infirmus vulnera, quomodo illi a medico adhibetur medicina? Nonne si celare vulnus cœperit, latius extensum introrsum putrescit? Sic & peccatum, nisi per confessionem detegatur, lethaliter in intimis dilatatur. Et sicut vulnus non ostensum etiam sanam carnem putredine inficit: ita peccatum nisi confitendo reveletur, etiam si qua ibi sunt bona corrumpit. Non enim accepta sunt Deo bona, quæ malorum admixtionem maculantur. Sed aliud est quod a peccatore homine per obstinationem tegitur, aliud quod miserante Deo per remissionem operitur. Tegit medicus vulnus sanandum medicamine, tegit Deus peccatum ea, quæ multitudinem peccatorum operit, caritate. Si quis ergo peccata sua tecta esse desiderat, Deo ea per vocem confessionis ostendat. Sunt tamen quædam peccata quæ quamdiu in hac vita vivitur, etiam a perfectis viris aut vix, aut nullatenus declinantur. Habent enim sancti viri aliquid quod in hac vita operire debeant: quia omnino est impossibile ut in locutione, aut etiam in cogitatione nunquam delinquant. Student igitur viri Dei oculorum linguæque culpas tegere meritis vitæ, student pondere bonorum operum premere immoderata verborum. Verum quomodo in electis est possibile eorum transgressiones contegi, cum ab illo, cujus oculis nuda & aperta sunt omnia, non possunt abscondi? Sed quia hoc quod tegitur, inferius ponitur, & aliquid aliud superducitur, ut quod est subterpositum, tegatur: tegere peccata dicimus, quæ quasi subter ponentes abdicamus. Quibus nimirum quasi tegmen superducimus, dum bonorum nos indumento vestimus. Peccata itaque tegimus, si bona facta malis actibus superponamus.

Nulla Deo accepta bona quæ malorum admixtione maculantur.

1. Petr. 4. 8.

Hebr. 4. 13.

Peccata tegenda sunt, bona opera superinducendo.

Vers. 2.

Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.

1. Cor. 11. 31. Peccata nostra ne nobis imputentur, puniamus.

2. Si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur. Si nobis peccata nostra imputaverimus, non ea nobis imputat Deus. Si ea satisfaciendo puniremus, nullum qui nos in futuro puniat, inveniremus. Imputare sibi Adam peccatum suum noluit, quando culpam suam in Creatorem refudit, dicens: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi*. Unde quia se confiteri culpabilem renuit, mortiferæ damnationis sententiam ad posteros misit. Judicare autem seipsum nemo poterit, nisi qui virilem animum ad vitia persequendum assumit, sicut per eumdem Prophetam dicitur: *Persequar inimicos meos, & comprehendam illis, & non convertar donec deficiant*. Qui enim mollis est, & dissolutus in opere

Genes. 3. 12.

Psal. 17. 38. Prov. 18. 9. Ad hoc fortitudine opus est.

pere suo, frater est opera sua dissipantis. Ideo dixit: *Beatus vir*. Quasi dicat: Ad hoc opus nemo assurgere prævalet, nisi qui sanctæ fortitudinis vires habet. Quid enim fortius, quam omnes animi sui motus rationi subigere, omnia carnis desideria spiritus virtute frenare, proprias voluntates abjicere, contemtis visibilibus ea quæ non videntur amare? Unde & Salomon ait: *Melior est patiens, viro forti; & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium*. (Prov. 16. 32.)

(Ac sincera humilitate.) NEC *est in spiritus ejus dolus*. Illi quidem peccatum non imputabitur, in cujus spiritu dolus mendacii non invenitur: qui se justum esse non simulat, qui ea etiam quæ occulte deliquit non celat. In spiritu publicani ad templum ascendentis, dolus non fuit: quia dum illum quem occulta non transeunt, placare voluit judicem, confiteri se non erubuit peccatórem. Ait namque: *Deus propitius esto mihi peccatori*. (Luc. 18. 13.) Magis ergo justificatus descendit, quam qui se de meritorum enumeratione jactabat. Denique & justus in principio sermonis accusator est sui. (Prov. 18. 18.) In Pharisæi vero spiritu dolus fuit, qui magis videri, qua esse justus optavit. Dum ergo ea quæ clamare debuerat, tacuit, miser quod sibi tacendum esset, clamavit. Et per superbiam, si qua in eo fuerant, minuit merita, qui humiliari contemnens, adauxit peccata. Et nos ergo exemplo hujus publicani, præoccupemus faciem hujus judicis in confessione, & effundamus coram illo corda nostra, levantes puras manus sine ira & [a] disceptatione, in habitu ordinato, cum verecundia & sobrietate: ut qui omni tentationi patentes, manum effugere non possumus judicis, per confessionem mundati, clementiam experiamur misericordis. (a 1. Tim. 3. v. 8. & 9.)

(Vers. 3.) *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.*

4. Ille, in cujus spiritu dolus non est, beatus est: econtrario ille, in cujus spiritu dolus est, infelix est. (Per superbiam virtutes atteruntur.) Et hoc mihi experto credendum est: nam *inveteraverunt ossa mea, quoniam tacui, dum clamarem*. Per ossa nimirum virtutes accipimus, quia per eas animam, sicut corpus per ossa, sustentamus. Quæ profecto inveterantur, quando a statu suæ fortitudinis infirmantur. Sicut enim morborum infestationes corporis ossa debilitant, vitiorum importunæ turbationes animæ virtutes infirmant. Ait ergo: *Inveteraverunt ossa mea*. Ac si dicat: Virtutes & justitia, vel ratio & intelligentia, ita in me debilitatæ sunt, ut nec per me quidem vitiis resistere, nec animam ægram, & ad ima ruentem, virtutum valeam fortitudine sustentare. Et quia per humilitatem confessionis ad novum hominem pervenire nolui, per arrogantiæ jactantiam in veteris infirmitate permansi. Quare autem inveteraverunt, causam aperit, cum ait: *Quoniam tacui, dum clamarem tota die*. Cum clamare & tacere inter se repugnent, quomodo potest fieri ut aliquis taceat, & clamet? Sed ille tacet nimirum, & clamat, qui peccata quidem sua silentio contegit, merita vero per vocem magnificationis extollit. Aut certe ille tacet, & clamat, qui peccata quidem præterita per confessionem non annuntiat, & per cor impœnitens alia committere, accepta peccandi libertate, non cessat. (Qui peccator & taceat, & clamet.) Nam quod peccatum clamor sit, testatur Scriptura dicit: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum ascendit ad me*. (Gen. 18. 20.) Et iterum: *Descendam videre utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint*. (Ibid. 21.) Peccatum quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate. *Dum cla-*

a Remb. cum Gilot. & Vatic. *deceptione*; quod pro errore ab una ed. in alias incaute translato, haberi debet.

clamarem tota die. Tota die clamat, qui pro omni bono opere quod agit, laudari affectat: vel etiam tota die clamat, qui publice peccare non trepidat.

Vers. 4. *Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina*.

Manus Dei super hos gravis.

4. Sicut per noctem opera tenebrarum, ita per diem, bonarum intelligimus lucem actionum. Qui ergo peccare non desinit, & cæteris se præferens, per bona opera superbit, die ac nocte divinæ potentiæ iram incurrit. Vel *die ac nocte*, id est in prosperitate & adversitate. *Gravata est super me manus tua*. Quia enim & in adversis succubui, & in prosperis me nimis erexi, iram tuæ potentiæ super me provocavi. *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina*: quoniam manus tua, quæ superbos humiliat, humiles exaltat, gravata est super me. Me enim superbum depressit; quia non solum peccatum mihi dominari permisit, sed etiam de qua nimis gloriabar, justitiam mihi difficilem fecit. Ideo *conversus sum in ærumna mea*. Qui enim de me præsumens, quasi divitem me prius & nullius egentem credidi; postea ad me rediens, quam sim miser & infelix agnovi. Et hoc feci, *dum configitur spina*. Per spinam, omne peccatum ideo accipitur; quia dum confert delectationem, quasi pungendo lacerat mentem. Tunc autem pœnitentis anima ad lamentum ducitur, cum perpetrata nequitia in memoria fixe retinetur. In translatione non configi, sed confringi spina dicitur: quia nimirum mens ad luctum vertitur, ut peccati compunctio pœnitendo frangatur. Quomodo autem sit conversus, ostendit, dum subdit:

Vers. 5. *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi*.

5. Quamvis omnia sint nuda & aperta oculis tuis, tamen quia ore confessio fit ad salutem, feci tibi cognitum delictum, dicens illud esse meum. Mihi enim, quia deliqui imputo, me solum in operum meorum pravitate culpabilem clamo. Plus est delictum cognitum facere, quam delictum manifestare. Ille enim delictum cognitum facit, qui non solum quod fecit annuntiat, sed etiam omnem peccati causam & originem narrat. Qui non superficie tenus peccatum loquitur, sed & quando, & ubi, & quomodo: & si vel ignorantia, vel casu, vel studio deliquerit, confitetur. *Et injustitiam meam non abscondi*. Nullum in corde meo dolositatis scrupulum retinui: injustum esse quidquid a me habeo intimavi. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum desursum est: *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi*. Non solum quod deliqui, quæ mihi facienda fuerant bona prætereundo aperui; sed quidquid commisi, quæ prætereunda fuerant mala faciendo narravi.

Hebr. 4. 13. Rom. 10. 10. Ad perfectam confessionem narrandæ sunt omnes peccati circumstantiæ.

Jac. 1. 17.

Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino; & tu remisisti impietatem peccati mei. Vers. 6.

Non alteri quam sibi peccatum imputandum.

6. Quod delictum meum cognitum tibi feci, quod injustitias meas non abscondi, non fuit ex necessitate, vel alicujus levitatis occasione, sed ex pœnitendi & confitendi præmeditatione. Nam *Dixi*, id est in corde meo statui: *Confitebor adversum me injustitiam meam Domino*. Adversum se confitetur qui omnino confitetur quod aperit. Qui in peccati confessione sibi non parcit: quidquid peccavit, non Deo imputat, non Deo annotat, non fortunæ attribuit, non diabolo, non constellationi adscribit. In eo autem evasurum se credit, si sibi iratus se sine moderatione accusat. *Et tu remisisti impietatem peccati mei*. Attende quantæ sit indulgentiæ vitalis velocitas,

Indulgentiæ divinæ velocitas.

tas, quanta miſericordiæ Dei commendatio, ut confitentis deſiderium comitetur venia, antequam ad cruciatum perveniat pœnitentia; ante remiſſio ad cor perveniat, quam confeſſio in vocem erumpat. *Tu remiſiſti impietatem peccati mei*. Tu qui ſolus parcis, qui ſolus peccata dimittis, quis enim poteſt dimittere
Luc. 5. 21. Iſai. 38. 17 Iſa. 3. peccata, niſi ſolus Deus? *remiſiſti impietatem peccati mei: projeciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea*. Non ſolum peccatum remiſiſti, ſed etiam ipſam impietatem, pravæ ſcilicet operationis intentionem; ut jam nulla in corde meo malitiæ radix remaneat, ex qua peſtiferæ actionis de cætero germen ſuccreſcat.

Verſ. 7. *Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.*

Job. 14. 4 ſec. lxx. 7. Scriptum eſt quia *nemo ſine peccato, neque infans cujus eſt unius diei vita ſuper terram*. Et iterum Job teſtatur, quia *cœli non ſunt mundi in conſpectu ejus, & in Angelis*
Job. 15. 15. & c. 4. 18. *ſuis reperit pravitatem*. Quanto ergo electus quiſque majori ſanctitate præeminet, tanto magis de his, ſine quibus hæc vita non ducitur, venialibus peccatis dolet. Quis autem
Orat pro ſuis Sanctus, quia nullus eſt peccati expers.
Rom. 7. ſanctior Paulo, qui cum delectaretur Legi Dei ſecundum interiorem hominem, & aliam Legem in membris ſuis, Legi mentis ſuæ videret repugnantem, miſerum ſe exclamans commemorat, & de ſe diffidens, de corpore mortis illius per Dei gratiam liberari expectat? Idem nihil
1. Cor. 4. 4. ſibi conſcius fuerat, ſed nequaquam in hoc ſe juſtificatum credebat. Sancti etenim viri licet magnis jam virtutibus polleant, habent tamen adhuc de culpæ obſcuritate quod feriant. Et licet magna jam vitæ claritate luceant, aliquas tamen peccati nebulas, velut quaſdam noctis reliquias, nolentes trahunt. Quod divinæ profecto
Pſal. 83. 6. pietatis diſpenſatione agitur, ut qui aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, ad humilitatis celſitudinem ſua melius infirmitate ſublevetur: quatenus unde parva reprehenſibilia humiliter patitur, inde verius in juſtitiæ virtute roboretur; & eo ſe in virtutis culmine erectus minimum ſentiat, quo ſuis viribus etiam parva quæ eum impediunt, non expugnat. Orat ergo pro remiſſione peccati omnis Sanctus: quia ſine peccati macula ſolus invenitur homo Jeſus Chriſtus. Denique de ipſo ſolo legimus, quod non haberet quotidie neceſſitatem, quemadmodum ſacerdotes, prius pro ſuis delictis hoſtiam offerre, deinde Heb. 7. 27.
[a] pro populi.

8. Verum ne aliquid intelligas tranſitorium appeti in oratione Sanctorum, adjungitur, *Ad te*. Electi etenim Dei orantes ut ad Deum perveniant, infirmitatis ſuæ inceſſanter exceſſus deplorant: quia & inde refectionis intimæ dulcedinem ſentiunt, unde vim ſuaviſſimi amoris per lacrymas emittunt. *In tempore opportuno*. ECCE *nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis*, dicit Apoſtolus. Tempus opportunum, tempus gratiæ, dies remiſſionis, plenitudo temporis: in quo *propter nimiam caritatem ſuam qua dilexit nos Deus, miſit filium ſuum ex muliere, factum ſub Lege: ut eos qui ſub Lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus*. Sed quid eſt, quod dicit: *In tempore opportuno*? Numquid & ante adventum Chriſti non exſtiterunt Sancti, qui orarent pro hac ſua & populi ignorantia? Fuerunt plane: ſed quia ipſum in carne venturum exſpectabant, eumque ſolum Salvatorem ſuum eſſe ſciebant, per ejus nimirum fidem ſalvati ſunt. Jamque illud tempus opportunum in corde ſuſceperant; quia ad ipſum toto cordis deſiderio nihil hæſitantes ſuſpirabant.

Sancti in oratione nihil tranſitorium poſtulant.

2 Cor. 6. 2. Epheſ. 2. 4. Gal. 4. 3. Nunc orandi tempus eſt opportunum.

Verumtamen in diluvio aquarum Verſ. 7.
mul-

a In Rembol. Vatic. & Gilot. *per populo*.

multarum, ad eum non approximabunt.

Prov. 18. 47. Prov. 9. 27. Illud non inveniunt superbi hæretici.

9. *Aqua profunda, verba ex ore viri.* Et de hæreticorum adinventionibus scriptum est: *Aquæ furtivæ dulciores sunt.* Per aquarum ergo diluvium, multiplicitatem intelligimus doctrinarum. A quibus nimirum Paulus nos prohibet, dicens: *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* (Hebr. 13. 9.) Quisquis enim hæreticas & profanas novitates susceperit, longe a veritate abducitur. Et eo ad littus misericordiæ Dei non approximat, quo inanium garrulitatum fluctibus raptus, in procellosam se disputationum caliginem omnes recipiens ineptias jactat. Illis ergo tempus opportunum non est, qui de sua stulta sapientia inflati, unde Deum placare debuerant, inde eum magis per vanarum assertionum blasphemiam irritant. Et excusando excusationes in peccatis, ut ad Deum veniant non inveniunt remedium, quem per compendium confessionis possent habere placatum.

Vers. 9.

Tu es refugium meum a tribulatione quæ circumdedit me: exsultatio mea, erue me a circumdantibus me.

Illi ad Deum non accedunt.

10. Quasi dicat: Illi in diluvio aquarum, id est in multiplicitate doctrinarum & excusationum, ad te non approximabunt: sed ego, qui delictum meum cognitum tibi feci, qui injustitias meas non abscondi, qui a fidei unitate non exorbito, qui de me diffidens, de multitudine miserationum tuarum præsumo, ad te per humilitatem confessionis approximo. Nam *tu es refugium meum.* MALEDICTUS *homo qui spem suam ponit in homine*: & benedictus homo qui confidit in Domino. (Jer. 17. 5.) Impugnant me carnis illecebræ, circumveniunt ignominiosæ passiones, perturbant inordinati desideriorum tumultus: sed eo tutius omnia despicio, quo de me vilia sentiens, in solo virtutis tuæ munimine confido.

Sed qui de se vilia sentientes, in Deum fiduciam habent.

Exsultatio mea, erue me. In divinæ contemplationis claritate electorum mentes quanto graviores rerum temporalium tumultus tolerant, tanto in meditatione secuturæ in perpetuum felicitatis suavius exsultant. Et cum cœperint eis mundanæ perversitatis inæqualitates amarescere, tunc primum possunt internæ quietis suavitatem sentire. Et quia nihil de seculo, nisi tristitiæ fructus colligunt, Deum solummodo suum esse gaudium ducunt. Cæterum quoniam secundum Apostolum, *omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur*: ideo subjungitur: *Erue me a circumdantibus me.* (2. Tim. 3. 12.) Sancta etenim anima divini amoris spiculis vulnerata, cum anhelare in Deum cœperit, cum ad supernam se patriam per desiderium extendit, ad tentationem ei vertitur quidquid in hoc seculo amicum antea blandumque putabatur: quia qui peccantem amare consueverant, recte viventem crudeliter impugnant. Voluptates nihilominus pristinæ ad memoriam redeunt, & resistentem sibi gravi aperti certaminis perturbatione affligunt. Orat ergo ut in his omnibus liberationis præsidium a Deo habeat, metuens ne ipso fatigationis suæ tædio devicta succumbat.

Intellectum tibi dabo, & instruam te: in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos. Vers. 10.

11. Pendent inferiora ex superioribus. Dixerat enim Propheta superius: *Remisisti impietatem peccati mei:* nunc vero ipsius propitiationis divinæ verba interserit, in quibus significat, non solum de præteritis adeptum veniam, sed etiam de futuris peccatis divinitus sibi provisam esse cautelam, dicens: *Intellectum tibi dabo, & instruam te.* HOMO *cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus & similis factus est illis.* (Ps. 48. 21.) Qui naturæ

Deus non solum præterita peccata dimittit, sed a futuris tuetur.

turæ rationalis dignitatem contra auctoris nostri præcepta superbiendo perdidimus, per infusam cordibus nostris Spiritus sancti gratiam, quam in nobis peccatum obscuraverat, intelligentiæ lucem confessionis humiliatione revocamus. Cum enim ad secretarium cordis accedimus, & quam districtus judex futurus sit, qui nunc est patiens & longanimis, consideramus; cum ad intuenda Sanctorum præmia, & iniquorum damnationem oculos mentis attollimus; cum de futuris incerti, ne labamur metuimus; & ea quæ male egimus, flendo punimus: tunc nimirum salutari a Deo intellectu accepto, de cordis nostri habitaculo ignorantiæ tenebras effugamus. Sed quia minus est recte intelligere, nisi studeat quis recte intellecta morum honestate complere, adjungitur: *Et instruam te.* Non te permittam perfunctorie voluntatis meæ arcana cognoscere; sed & hoc tibi conferam, ut etiam bonum quod intellexeris, peragas: & qualiter id agendum sit, cauta consideratione discernas. Sunt namque nonnulli, qui recte quidem offerunt, sed recte dividere non sciunt: quia bonum quodlibet recta intentione incipiunt, sed habere in eodem bono opere discretionis virtutem postponunt. Hi nimirum quod bene incoant, malo plerumque fine consummant: quia inde reatum incurrunt criminis, unde fructum habere potuerunt virtutis.

Intelligentiæ lumen infundendo.

12. Quia vero nihil est bonum quod incipimus, nisi perseveranti illud fine compleamus, recte subditur: *In via hac qua gradieris firmabo super te oculos meos.* Quamdiu hic vivimus, in via sumus, qua ad patriam tendimus. Maligni autem spiritus iter nostrum quasi quidam latrunculi custodiunt, & operi nostro insidiantes, deceptionis suæ ubique laqueos tendunt. Facile ergo inter laqueos ambulantes labimur, nisi sapientiæ Dei ducatu gubernemur. In hac vero via ille non graditur, qui temporalium rerum vel copiam cupiens, vel inopiam metuens, a rectæ operationis studio revocatur. Sed quoniam is qui spiritu Dei operatur, non desidia corrumpitur, non timore repellitur, non labore lassatur, non incongrue subjungitur: *Qua gradieris*; quid nimirum semper de virture in virtutem graditur, qui a sanctæ operationis studio nulla antiqui hostis calliditate superatur. Super eum ergo qui in hac via graditur, Deus oculos suos firmat: quia quicumque boni propositi intentione non deficit, respectus ab eo divinæ misericordiæ nunquam recedit: quatenus eum semper in omnibus adjutorem habeat, ad quem indeficientis amoris desiderio incessanter anhelat. Unde & alibi per eumdem Prophetam scriptum est: *Oculi Domini super justos.* Psal. 33.16.

Et perseverantiæ donum conferendo.

Nolite fieri sicut equus & mulus: quibus non est intellectus. Vers. 11.

13. Sancti viri cum mala sua superant, cum ad superna intuenda bonorum operum perfectionibus volant, nihil esse quod faciunt deputant, nisi etiam alios ab errore compescant. Scriptum enim est: *Caritas non quærit quæ sua sunt.* Sollicitæ ergo discretionis inspectione in secretis cordium ipsam matrem virtutum caritatem exquirunt, quam profecto se non habere comperiunt, nisi omnibus etiam inimicis eadem velint tribui, quæ sibi optant impendi. Unde sancta anima quæ per confessionis vocem peccata sibi dimissa non dubitat; & ipsius promissionis divinæ oraculo roborata, in eo quod superest viæ hostium insidias incurrere non formidat, ad proximos alloquendos convertitur, & ne ipsi ab hac immensitate pietatis Dei inveniantur exsortes, hortatur, dicens: *Nolite fieri sicut e-*

Sancti viri non de sua tantum, sed etiam de aliena salute solliciti sunt.

1. Cor. 13.

quus & mulus. Ac si dicat: Quoniam quidem ad naturæ vestræ statum pietas divina vos revocat, & similitudinis suæ imaginem quam inobedientia destruxerat, benignitas Salvatoris nostri in vobis reformat: nolite divitias bonitatis Dei contemnere: nolite sicut equus alienum sessorem indifferenter portare. Equus enim sicut dominum suum ad portandum recipit, ita etiam sine discretione alios, qui volunt ascendere, sessores admittit. Qui ergo timore Dei postposito, qui Dominus omnium est, diabolicæ se potestati subjecerit, & animam quæ sedes sapientiæ esse debuerat, fallacis domini ditioni mancipaverit, sine intellectu proculdubio sicut equus exsistit. Mulus vero sicut onus domini sustinet, ita se cuilibet extraneo onerabilem præbet. Quisquis itaque Domini illius, cujus jugum suave, & cujus onus leve, præcepta rejiciens, gravissimas peccatorum sarcinas ferre non recusaverit, irrationabilem se profecto sicut mulum ostendit,

Alium sessorem non admittamus præter Deum.

Matt. 11. 30.

Vers. 12.

In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

14. Plerumque qui præcepta Dei aure cordis audire renuunt, persecutionum verberibus admonentur, ut ad virtutis amorem pœnarum dolores pertrahant, quos æternæ vitæ præmia non invitant. De quibus nimirum scriptum est: *Sola vexatio intellectum dabit auditui*. Sæpe etenim amator præsentis seculi ita ab eodem, quem diligit, mundo despicitur & impugnatur; ut cum eo nequaquam currere valeat, sed fractus adversitate torpescat. Quod divinæ profecto dispensatione miserationis agitur: [a] quia in hoc mundo despectus, tanto celerius trahitur ad Deum, quanto nihil habet in seculo ubi delectetur. Orat igitur fidelis anima, ut lubricos peccantium cursus mundana adversitate virtus divina coerceat: quatenus erroris sui desideria sequi non valeant; & hoc modo ad se reversi, saltem ex difficultate & impotentia peccandi resipiscant. Possumus quoque per camum & frenum verba divinæ Legis accipere: quæ quia peccantibus aliquando graviter minantur de pœna, aliquando suaviter blandiuntur de venia, dum in ora fidelium veniunt, vagos eorum gressus more freni & cami reflectunt. Maxillas constringunt, quia vocem jactantiæ comprimunt; dum qui ex vitio superbiæ solebant jactare merita, per humilitatis virtutem discunt confiteri peccata. Quare autem tantopere pravorum hominum etiam invitam conversionem exoptet, ostendit cum subdit:

Adversitates peccatoribus precari licet, ut coerceantur.

Isai. 28. 19.

Divinæ Legis freno sunt cohibendi.

Vers. 13.

Multa flagella peccatoris: sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

15. Qui enim per superbiam erectus contra Conditorem peccata augere non desierit, & hic curarum adversantium flagellis affligitur, & in futuro duplici nihilominus contritione conteretur. Cui si ad iniquitatis suæ cumulum peccanti contigerit exterius proficere, hoc ipsum sibi est divinæ animadversionis flagella tolerare: quia modo in conspectu Dei eo ipso interius dejicitur, quo falsa gloria in conspectu hominum exterius elevatur. Et illi sua in pœnam vertitur culpa: quia hoc ipsum fuit vere intus cadere, quod foras ostenditur profecisse. Hæc quidem prædicta inconfidentes inveniunt: *Sperantem autem in Domino misericordia circumdabit*. Diligentibus enim Deum, omnia cooperantur in bonum. Qui in amorem cœlestium fixus, seculum perfecte despexerit, nulli omnino vanitati succumbit, nulla hunc adversitas dejicit: nulla prosperitate corrumpitur:

Flagella Dei in reprobos. Jerem. 17.

Erga justos misericordia.

Rom. 8. 28.

a Gillot. & Vatic. *qua in hoc*.

tur: flagellis proficit: quippe qui ea aut quæ perpetravit peccata obliterat, aut quæ perpetrare poterat, futura devitat. Et ſibi omnia fore exiſtimat proſpera, quæ a dilectoribus mundi putantur adverſa.

Verſ. 14. *Lætamini in Domino, & exſultate juſti: & gloriamini omnes recti corde.*

Solis juſtis lætari datur. 16. Quaſi diceret: quandoquidem ſperantes in Domino miſericordiæ divinæ clypeo muniuntur: *Lætamini in Domino, & exſultate juſti.* Non eſt impii gaudere, dicit Dominus: (Iſai. 28. 2.) quia qui terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Et quanto quis ad temporalia acriore cura exarſerit, tanto magis ab æternis damnabili torpore frigeſcit. Juſtis ergo ſolummodo ut in Domino lætentur dicitur: quia qui Deum toto corde non diligunt, in eo lætari, quamdiu ſecularibus delectantur, non poſſunt. Scriptum eſt enim: (Jacob. 4. 4.) *Quicumque amicus hujus ſeculi eſſe voluerit, inimicus Dei conſtituitur.* Neque enim poſſumus hic gaudere cum ſeculo, & illic regnare cum Chriſto. Sed juſti tantum in Domino exſultant; quia ita extra mundum ſunt facti, ut nec proſperari in mundo cupiant, nec adverſa pati nullo tacti præſentium amore pertimeſcant. Et notandum, (Et omni triſtitia carere.) quia non ſolum *lætamini* dixit, ſed etiam *& exſultate* adjecit: ut intelligas, eos non poſſe triſtari in corpore, quibus divinæ claritas miſerationis fulget in mente. *Et gloriamini omnes recti corde.* Illi quidem qui habent cor ad terrena diſtortum, non gloriantur in Domino: quia ſpem ſuam poſuerunt in mundo. Vos autem qui cor veſtrum ſecundum Dei voluntatem dirigitis, in ſpe beatitudinis æternæ gloriari debetis: (2 Cor. 10. 18.) *ut qui gloriatur, in Domino glorietur.* Illa namque ſine dubio eſt vera gloria, quam nullius mœſtitiæ obtenebrat pœna.

PROOEMIUM

in tertium Pſalmum pœnitentialem:

Pſalmus David in rememorationem de Sabbato.

Sabbatum requies interpretatur: Sabbatum humanum genus in primo parente habuit, qui quamdiu in Conditoris ſui obedientia perſtitit, in ſuaviſſimo contemplationis divinæ lecto requievit. (Felix primi hominis ſtatus.) In paradiſo namque primus homo deliciis potitus, ſicut nullam in anima poterat ſentire eſuriem, ita etiam omnem quæ ex carne naſcitur, ignorabat paſſionem. At poſtquam divini colloquii peccando familiaritatem perdidit, mortis legibus ſuccumbens, requiem felicitatis æternæ amiſit: & in procelloſos mundanæ inſtabilitatis corruit fluctus, quia ſtatum rectitudinis ſervare contempſit. Fidelis ergo anima requiem in primo homine perditam ad memoriam revocans, & futurum nihilominus vitæ æternæ Sabbatum ſpiritus agilitate contemplans, ab omni ſpiritus & carnis optat corruptione eripi, & ad futuram indeficientis beatitudinis requiem, conſummato hujus vitæ termino, orat ſine cunctatione perduci. Ait ergo.

EXPLANATIO.

Tertii Pſalmi Pœnitentialis.

(Pſal. 37. Verſ. 1.)

Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

(Ignis purgatorii quam formidandus.) 1. Quaſi dicat: Scio futurum eſſe, ut poſt hujus vitæ exitum alii flammis expientur purgatoriis, alii ſententiam æternæ ſubeant damnationis. Sed quia illum tranſitorium ignem omni tribulatione præſenti æſtimo intolerabiliorem, non ſolum in furore æternæ damnationis opto non

non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari. Tu ergo, Domine, cui in spiritu meo servio, quem omnium Salvatorem esse cognosco, ne arguas me in furore damnationis perpetuæ, neque corripias me in ira expurgantis vindictæ. De furore & ira, quia sufficienter in superioribus exposuimus, iterum tractare superfluum putamus: ne eadem repetentes, legentibus fastidium generemus. Quare autem non debet in ira corripi, & in furore damnari, subjungit cum ait:

In Psal. 8.

Vers. 2. *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi: & confirmasti super me manum tuam.*

Quæ sagittæ homini peccanti infixæ.

2. Quanto quisque plus cœperit quod amisit intelligere, tanto plus incipit corruptionis suæ sententiam, quam subivit, lugere. Fidelis ergo anima perpendens quod perdidit, considerans quod invenit, videns se a paradisi gaudiis venisse ad miserias vitæ præsentis, a societate Angelorum transisse ad curas necessitatum: pensat quod subjacet periculis, quæ peccando gloriam perdidit æternæ incorruptionis. Novit etiam quia mortem nulla posset ratione evadere, quæ posset, si non peccasset, semper vixisse. Has ergo sibi sagittas infixas esse conqueritur: quia jam nobis est naturaliter inditum, quod primo homini fuit pro culpæ vindicta illatum. Mortalitas & passibilitas, sunt sagittæ quæ nimirum nobis infixæ sunt; quia quamdiu in præsenti seculo vivimus, ab eis liberari aliqua ratione nequimus. Dicat ergo fidelis anima: Quandoquidem pro originali commisso mortalis effectus, magnam hujus seculi miseriam sustineo, pro me autem pœnitentiam ago; tu qui visitabis iniquitates in virga, ne impleas amaritudinibus universa: sed cum in hoc seculo peccati pœnam lugeam, saltem in futuro districtæ animadversionis terrorem evadam. Quod ut facere debeas, *confirmasti super me manum tuam*. Sicut studiosus magister frequenter verbere puerum corripit, ita a me tuæ vindictæ manus nunquam recedit. Per manum Domini, quam super se asserit confirmatam, miseriarum frequentiam & assiduitatem intellige. Quam ideo memorat, ut tanto facilius in futuro acquiratur venia, quanto major hic fuit irrogata vindicta. Possumus etiam per sagittas verba Dei intelligere, quæ corda quidem nostra transfodiunt, cum nobis altius infixa, amoris Dei nos vulnere compungunt. Quomodo autem sit continua hæc pœna quam patitur, ostendit, dicens:

Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. *Vers. 3.*

3. Caro humana, ex quo maledictionis promeruit sententiam, portare non destitit peccati continuam pœnam. Et quia nos ejus incessanter infirmitas debilitat, iræ Dei faciem nobis indesinenter repræsentat. Portamus namque corpus mortale, doloribus obnoxium, indigentiis impeditum: quod nimirum tentationes sollicitant, sollicitudines angustant, angustiæ conterunt, contritiones affligunt; quodque etiam si aliquando videatur esse validum, ipsa sua valetudine magis invenitur infirmum. Quid enim infirmius, quam assidue fame tabescere, difficultate somni languere, frigore dissolvi, æstu torreri? Quæ autem sanitas esse potuerit, ubi tot malorum multitudo concurrit? Dicat ergo fidelis anima: *Non est sanitas in carne mea*. Ut videlicet corpus infirmum esse sentiat, quod tam facile passionum inæqualitas permutat. Ne autem intelligas propter peccati pœnam non infirmari in mente, quia dixerat sibi non esse sanitatem in carne, subjungit: *Non est pax ossibus meis a facie peccato-*

Pœnæ quibus homo subjacet in corpore.

Et in mente

catorum meorum. Sicut jam dictum eſt, per oſſa virtutes accipimus, quia ſine eis nullum in anima robur habemus. Omnes autem virtutes in conſpectu Dei vicaria ope ſe ſublevant, nec virtutes veræ ſunt, ſi a ſe invicem aliqua diverſitate diſcordant. Una enim virtus ſine altera, aut omnino nulla eſt, aut minima. Si enim aut caſtitatem humilitas deſerat, vel humilitatem caſtitas derelinquat, cum Deus deteſtetur tam ſuperbiam, quam immunditiam, quomodo oculis ejus accepta erit caſtitas elata, vel humilitas immunda? Non enim bona accepta ſunt Deo, quæ malorum admixtione maculantur; quia *modicum fermentum totam maſſam corrumpit:* & qui in uno offendit, multa bona perdit: & qui ſine humilitate virtutes congregat, quaſi in ventum pulverem portat. Quia ergo virtutes animæ aut vitiis impugnantur, aut plerumque elatione deprimuntur, recte nunc dicitur: *Non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meorum:* quotidieque peccatorum pœnam patior, quam in ipſa peccatorum facie contemplor. Et quia ſentio pœnam recogito culpam. Vel: *Non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meorum;* quia videlicet nullam anima mea poteſt habere requiem, donec aliquam peccati in ſe habeat recordationem.

1. Cor. 5. 6.

Verſ. 4. *Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum: & ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me.*

Peccati pondus & gravitas. Zac. 5. 7.

4. Quaſi dicat: Non eſt mirum ſi non eſt pax oſſibus meis: nam iniquitates meæ gravatæ ſunt ſuper me ſicut onus grave. Iniquitas in talento plumbi ſedet. Plerumque anima amoris Dei deſiderio accenditur, adeo ut etiam ad ſumma ambienda ſuſtolli videatur: ſed quia gravi peccatorum pondere premitur, eo citius ad ima labitur, quo admiſſorum conſcientia interius gravatur. Et quidem aſcendere ad Deum ea qua poteſt virtute nititur, ſed ipſo ſuo conamine laſſata, relabi compellitur. Cauſam vero tantæ gravitatis præmiſit, cum ait: *Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum.* Niſi enim iniquitates principale cordis mei ſuperando tranſcenderent, nequaquam tanta me pravorum operum depreſſione gravarent. Sancti namque viri, ſi quando in mente tentationes tolerant, illicitum cordis appetitum magna virtutis dominatione refrenant: ne ſi in aliquo lapſo tentatori conſentiant, non jam cogitationum ſuarum, ſed ſervi crudelium dominorum exſiſtant. Cum enim diabolicis anima ſubeſſe ſuaſionibus cœperit, quanto ſe hoſti callido crebrius ſubjicit, tanto eum ſibi intolerabiliorem facit: ut ei jam in nullo reſiſtere valeat, qui in uno ſui oblita aſſenſum præſtat. Solerter itaque vigilandum eſt, ut cum pulſare mentem culpa incoat, peractam culpam quis finis ſequitur, attendat: ne ſi malæ ſuaſionis blandimenta non perſpiciat, in nequiſſimæ tenebras perpetrationis neſciens ruat.

Huius gravitatis cauſa.

Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ, a facie inſipientiæ meæ. Verſ. 5.

5. Fidelis anima quæ in ſeipſam, ſibi non parcens, vehitur, deteriora adhuc de ſe quam prius dixerat, confitetur, dicens: *Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ.* Super curatum vulnus cicatrix obducitur, dum ſignum præteritæ plagæ in reſarcita cute monſtratur. Quæ nimirum cicatrix neceſſario corrumpitur, ſi caro ſanata iterum vulneratur. Ubi quanto magis extenditur inæqualitas corporis, tanto difficilius oſtenditur efficacia curationis. Sed quid per vulnus, niſi peccatum exprimitur? Quid vero per cicatricem, niſi pœnitentiæ actio deſignatur? Qui enim per pœnitentiæ la-

In peccatum relabentium inſipientia.

lamenta peccatum corripit, quasi cicatricem vulneri superducit. Quod si dimissæ nequitiæ mentem iterum ad delectationem pertrahunt, superductæ vulneri cicatrices putrescunt. Cicatrices namque putrescere, est sanata jam peccatorum vulnera rursum in tentationem serpere, atque de eorum iteratione delectationem sentire. Cicatrices computrescere, est ex peccatorum suggestionibus post superductam cutem pœnitentiæ, dolorem iterum culpæ in occulto cordis per putridas cogitationes perpeti, & tandem per opus miserum quasi effuso fœtore corrumpi. Quare autem hoc sibi contigit, ostendit cum ait: *A facie insipientiæ meæ*. Sicut summa prudentia est, aliquem post acceptam pœnitentiam sollicitæ sibi circumspectionis studio in posterum prospicere, ita miserabilis insipientiæ est in istius vitæ ambiguo quasi accepta securitate dormire. Per insipientiam ergo negligentiæ, vulnus jam sanatum computruit: quia dum per studium vigilantiæ mens ingrata sibi in posterum providere noluerit, miserabilius ea quæ prius abdicaverat, mala committit.

Vers. 6. *Miser factum sum, & curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.*

Nemo infelicior, quam qui suam infelicitatem non cognoscit.

6. Tanto unaquæque anima fit pretiosior ante oculos Dei, quanto fuerit despectior ante oculos suos. Quid autem infelicius, quam infelicitatem suam non cognoscere, & inter ipsa vitæ discrimina nullum infirmitatis dolorem sentire? Sicut enim phrenetici mentis alienationem tolerant, cum se non solum nihil pati, sed etiam incolumes putent: ita qui mortali carne circumdatus, ærumnas præsentis vitæ non senserit, a virtute sapientiæ alienus exsistit. Innumerabiles namque humanæ dejectionis miseriæ, sicut corda justorum gravi tristitiæ dolore convulnerant, ita iniquorum mentes ipsa sua importunitate delectant. Cum enim omni vanitati [a] patentes, sola quæ carnis sunt cogitant, & lacrymarum causas tripudiantes peragunt, mortis suæ negotium ridentes exsequuntur. De quibus profecto scriptum est: *Quia lætantur cum male fecerint, & exsultant in rebus pessimis*. Verum qui ad Sabbatum quietis æternæ pervenire desiderat, circumspecta quas patitur miseriarum multitudine, seipsum humilians dicat: *Miser factus sum, & curvatus sum usque in finem*. Usque in finem curvatur, qui iniquæ voluntatis studium usque ad effectum pravi operis terrenis inhians protrahit; & ad cœlestia ambienda non solum non per gradum operis, sed nec per intentionis volatum assurgit. a Prover. 2. 14.

Sancti blandimenta seculi timent, & cum luctu tolerant.

7. Sed quia culpam sæpe sequitur pœnitentia, & plerumque qui cadit, adjicit ut resurgat, sequitur: *Tota die contristatus ingrediebar*. Cum sollicito se timore mens humana circumspiciens, modo quæ egit mala enumerat: modo quæ agere neglexit bona ad memoria revocat: modo reprehensibilia esse in quibus versatur, conspicit: modo sibi recta opera adhuc deesse perpendit: quia malorum tantorum in se remedium non invenit, tristitiæ intolerabilis pondere prægravata tabescit: & tanto se durius in cogitatione dilaniat, quanto terribilius esse quod imminet judicium pensat. Tota autem die contristatus ingreditur, qui miseriam esse deputat, si quando ei prosperitas seculi fallaciter perniciosæque blanditur, sicut in Canticis canticorum Sponsus ad sponsam loquitur, dicens: *Oculi tui columbarum*. Columba enim pro cantu gemitum habet. Quia ergo sancti viri seculi blandimenta timentes Cant. 4. 1.

a Rembol. *parentes*.

tes & dolentes cum luctu & gemitu tolerant, in quibus amatores mundi ſecuri & gaudentes exſultant, ſancta Eccleſia columbis aſſimilatur: quia inde Sanctus omnis cum dolore ingemiſcit, unde iniquus quiſque cum gaudio hilareſcit. Unde per Salomone dicitur: *Riſum reputavi errorem, & gaudio dixi, Quid fruſtra deciperis?* Quare autem contriſtatus, viam præſentis vitæ ingrediatur, oſtendit dicens:

Eccl. 2. 2.

Verſ. 7. *Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus: & non eſt ſanitas in carne mea.*

Quot modis diabolus nobis illudat.

8. In lumbis carnalis delectatio continetur, & inde nimirum humana generatio propagatur. Poſſumus ergo per lumbos animam accipere: quia ſicut ex lumbis carnales delectationes prodeunt, ita ex anima omnes cogitationes procedunt. Deinde cum illiciti operis tentatio ſubrepit, per vanarum cogitationum phantaſmata ſpiritus malignus illudit. Sæpe namque ſanctorum etiam virorum mentes, cogitationes illicitæ polluunt: & eas jam ad ſumma tendentes, terrenarum rerum delectationibus tangunt. Sæpe etiam in ipſo orationis tempore importune ſe illis ingerunt; ut hoc ipſum ſacrificium aliquo modo commaculare valeant, quod in odore ſuavitatis Deo acceptum, contrito corde & contribulato ſpiritu mactatur. Quod nobis aperte illud quod de Abraham ſcriptum eſt, innuit: quia circa ſolis occaſum ſacrificium offerens, inſiſtentes aves pertulit, quas ne oblatum raperent ſacrificium, ſollicite abigere curavit. Nos ergo ſi quando in ara cordis ſacrificium Deo offerimus, a malignis hoc ſpiritibus ſollicite cuſtodiamus; ne tenebroſarum importunitates cogitationum hoc aliquando valeant diripere, quod Deo ſperamus utiliter offerre. Quod autem ſequitur; *Non eſt ſanitas in carne mea;* idem eſt quod ait Apoſtolus: *Non invenio in me, hoc eſt in carne mea, bonum.* Omnia namque corporis membra quæ ad uſum vitæ accipimus, ad erroris materiam inclinamus. Oculos enim ad videndum obſcena & turpia inflectimus: aures libenter ad audiendas detractiones accommodamus: illecebroſos odoratus naribus haurire concupiſcimus: iniquitatem in excelſo loquimur, & inter fratres diſcordiam ſeminamus: ſalutem etiam corporis redigimus in uſum vitiorum: omnia tandem quibus uti utiliter poſſemus ad Dei ſervitium, in pravi operis convertimus inſtrumentum. Non eſt in carne noſtra ſanitas: quia nulla pars noſtri corporis intentata remanet, per quam nos peccati deſiderium non titillet. Sequitur.

Gen. 15. 11.

Rom. 7. 18.

Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei. *Verſ. 8.*

Graviſſimo peccati pondere in corpore & in anima obruimur.

9. Qui enim dixerat, *Non eſt ſanitas in carne mea:* ne forte in anima nihil pati putaretur, ſubjecit: *Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis.* Ut intelligas in anima graviſſimo iniquitatis pondere obrutum, quem in carne vides tot miſeriis & paſſionibus afflictum. Peccatum enim ſicut peccantis mentem retibus delectationum illaqueat, ita etiam implicitam quaſi mole ſuperpoſita gravat; ut ad ſublimia levari jam non valeat, quoniam iniquitatis eam gravitudo coarctat, ſicut per Pſalmiſtam dicitur: *Filii hominum uſquequo gravi corde?* Plerumque enim & quæ agenda ſunt bona conſpicimus, & ad hæc aſſurgere cordis deſiderio non valemus. Et ſi forte mens aliquando ad bonum anhelare incoat, gravitas quam ſuſtinet, cogit ut cadat: quia ex pœna peccati eſt, ut a bono quod per rationis judicium clare conſpicitur, per vitæ meritum anima infirma pellatur. *Pſal. 4. 3.*

Unde

Unde fit, ut quia ad supernam lucem intuendam non valet ascendere, peccatis exigentibus delectetur in tenebris jacere: & quam a supernis dejecit necessitas, eam in infimis illicita teneat voluptas. Nimis ergo humiliatus est, qui ex peccati pœna non solum cœlestia non appetit, sed etiam carnalibus & terrenis cum amore & delectatione intendit. Sed quia plerumque tanto citius ad Deum anima convertitur, quanto longius se ab eo separatam intuetur, adjungitur: *Rugiebam a gemitu cordis mei*. Rugitus, gemitus est cordis cum magno dolore: quia quanto vehementius pœnitentis animum concutit, tanto velocius ad aures divinæ misericordiæ conscendit. Et notandum quod dixit: *A gemitu cordis mei*; quia sicut dolorem carnis generat amissio pecuniæ & pignorum, ita cordis dolorem confert exterminatio virtutum.

Vers. 9. *Domine, ante te omne desiderium meum, & gemitus meus a te non est absconditus.*

Ut ante Deum sit omne desiderium nostrum, terrena despiciamus, & amemus cœlestia.

10. Tale est desiderium meum, ut dignum sit in conspectu tuo. Quia enim requiem pro qua semper est orandum, desidero, esse coram te desiderium meum confido. Sancti viri, quia mundi gloriam contemnentes, supernæ claritatis lumine illustrari solummodo cupiunt, divinæ majestatis conspectui semper assistunt. Cum enim sola cœlestia appetunt, usque ad contemplandum Deum per mentis desiderium ascendunt. Et quia quam dulcis est Dominus interius sentiunt, nunquam ab eo per pravæ voluntatis studium recedunt. Si enim a Deo Elias Propheta aliquo modo discessisset, nequaquam dixisset: *Vivit Dominus, ante cujus conspectum sto*. Quo contra de reprobis dicitur: *Non apparebit in conspectu Dei omnis hypocrita*. Hypocrita enim nequaquam cœlos penetrat; quia per opus bonum non Deum, sed humanas laudes, vel transitorios quæstus affectat. Et quia ad Deum desiderium non dirigit, se ab ejus oculis sub nequitiæ latebris abscondit. Qui autem per amorem spiritus cœlestia appetit, oculis Dei intentionem suam ostendit. Despiciamus ergo terrena, & amemus cœlestia, ut possimus & nos dicere cum Propheta: *Domine, ante te omne desiderium meum*. Qui Deum amat, ipsum solum desiderat. Qui autem eum desiderat, ad ipsum cordis voce clamare non cessat. Nisi enim de corde desiderantis, magnus ad aures misericordis Dei clamor procederet, nequaquam Moysi diceretur: *Quid clamas ad me?* Sicut ergo frigescente caritate cor a bonis silet: ita clamorem emittit, cum caritas fervet. Et notandum, quia dicturus *desiderium*, præmisit, *omne*; ut intelligas illud Deo non posse placere desiderium, quod pravæ voluntatis commaculat additamentum. *Et gemitus meus a te non est absconditus*. Omne desiderium in pœnam convertitur, si non cito evenerit quod optatur. Desiderium enim non sustinet, quia sicut scriptum est: *Cupiditati ipsa celeritas tarda est, & cupienti animo nihil satis festinatur*. Quisquis ergo de Deo in corde desiderium concipit; quia statim quod optat non obtinet, ingemiscit. Igitur [a] hoc animo cum præmisisset desiderium, statim adjecit gemitum, dicens: *Et gemitus meus a te non est absconditus*. Quasi dicat: Quia desiderium quod de te concipio, per judicium approbas, ideo dolorem quem inde sustineo, non ignoras. Scire enim Dei, approbare est: sed nescire, est reprobare. Moysi namque dicit: *Novi te ex nomine*. Et reprobis in fine dicturus est: *Nescio vos*. Non ergo a Deo absconditur gemitus, qui

Marginal notes: 3. Reg 17. 1. Job 13. 16. — Cordis voce ad Deum clamandum. — Exod. 14. 15. — Exod. 33. 12. Mat. 25. 12.

a Rembol. *hoc anima*.

qui illi ſpiritui qui diſcretor eſt cogitationum, exſiſtit acceptus.

Verſ. 10. *Cor meum conturbatum eſt in me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum & ipſum non eſt mecum.*

A Deo derelictus homo tentationum pulſibus concutitur.

11. Ac ſi dicat: Non eſt mirum ſi doleo, ſi gemo: nam *cor meum conturbatum eſt in me*. Latrones enim timeo, temporalia damna formido, cœli motus & terræ perhorreſco, undique ſollicitudinibus anguſtor, undique anguſtiis premor, undique preſſuris dejicior. Adverſitas me deprimit, ſucceſſus extollit, convicia commovent, adulationes demulcent. Hæc autem omnia ideo patior, *Quia dereliquit me virtus mea*. Humanum cor ad omnem tentationis impulſum facile concutitur, ſi virtute conſtantiæ interius non firmatur. Poſſumus quoque per hanc virtutem, rationalitatem accipere, quæ ita in nobis per peccatum primi parentis hebetata eſt, ut Dei in nobis offuſcantes imaginem, creaturas ſequentes, relinquamus Creatorem. Sequitur: *Lumen oculorum meorum & ipſum non eſt mecum*. Solet plerumque animæ peccanti contingere, ut mox cum in culpam labitur, & a ſui cognitione longius ſeparetur. Peccatum enim ipſum quod peragit, quaſi murum quemdam oculis ſe mentis opponit; adeo ut nec unde ceciderit conſpicere valeat, nec bonum quod ſibi quærendum ſit, cognoſcat. Voluntariis namque tenebris obvoluta, quanto malis tenacius adhæſerit, tanto difficilius intelligit bona perpetua, quæ amiſit. Lux quippe veritatis pravorum culpas ſubtiliter examinans, ſi ab opere repellitur, nequaquam in corde verſatur. Diſtricto enim & occulto agitur judicio, ut a quo inventa negligitur, ab eo poſtmodum nec amiſſa requiratur; & qui illam non ſervat in opere, notitiam illius non habeat in corde. Sed tunc homo lumen quodammodo intelligentiæ habere incipit, cum cæcitatis ſuæ tenebras recognoſcit. Quicumque ergo claritate luminis divini illuſtrari deſiderat, ignorantiæ ſuæ primitus agnoſcens caliginem, dicat: *Lumen oculorum meorum & ipſum non eſt mecum*. Nec vacat quod ait, *Et ipſum*. Ipſum, ſine quo cor humanum in tenebris eſt, ſine quo vivere non valeo, ſine quo bonum a malo diſcernere non queo. Sequitur.

Et tenebris cæcatur.

Amici mei & proximi mei, adverſum me appropinquaverunt & ſteterunt. Verſ. 11.

12. Sciendum nobis eſt, quod hi qui ſpiritu prophetiæ replentur, ſicut aliquando verba de ſe quaſi de aliis proferunt, ita nonnunquam de Deo quaſi de ſeipſis loquuntur: ut in hoc quoque quod unum cum Deo ſint innuant, cum Dei opera quaſi ſint ſua narrant. Sic etiam fideles quique, quia in corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, poſiti, membra ſunt Chriſti, de eo quaſi de ſeipſis aliquando loquuntur: ut dum verba capitis ſui, Chriſtum induti, quaſi ſint ſua enuntiant; alium eſſe qui per ipſos profatur, oſtendant. Spiritus enim ſanctus per eos loquitur, ſicut ipſa Veritas Apoſtolis loquens teſtatur. Ait enim: *Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis*. Hinc etiam Paulus ait: *An quæritis experimentum ejus, qui in me loquitur Chriſtus?* Ipſe eſt enim qui dixit: *Aperi os tuum, & ego adimplebo illud*. Ipſe etiam ait: *Ego ipſe qui loquebar, ecce adſum*. Cum itaque non Prophetas, ſed ſe locutum eſſe denuntiat; profecto quia ipſe in eis loqueretur, affirmat. Non autem admirandum eſt, ſi de ſeipſo aliquando loquitur, qui intus præſidet: quandoquidem ipſe eſt qui os & animam per officium obſequentis ad-

Dei Spiritu pleni, aliquando de ipſo loquuntur, tamquam de ſe ipſis.

Col. 1.

Matth. 10. 20.

2. Cor. 13. 3. Pſal. 80. 13. Iſai. 52. 6.

implet. Sic ergo & in hoc loco, enumeratis aliquibus humanæ infirmitatis miseriis, passionem suam commemorat, ut capiti congruere quod convenit membris ostendat: & fiat nobis magnum consolationis remedium, si illum etiam passionis nostræ fieri participem cognoscimus, quem laborum quos patimur, futurum remuneratorem speramus; Johan. 15. 20. sicut etiam alias loquitur: *Si me persecuti sunt, & vos persequentur.* Ait ergo: *Amici mei & proximi mei, adversum me appropinquaverunt & steterunt.* Quasi dicat: Non solum membra mea illis, quibus prædictum est, modis conturbantur; sed etiam ego, ut virtutem in primo parente perditam eis restituam, conturbationem auferam, lumen nihilominus amissum reddam, solus inter mortuos liber, factus sum obediens Patri usque ad mortem. Psal. 87. 6. Philip. 2. 8. In qua morte, *amici mei & proximi mei, adversum me appropinquaverunt & steterunt.* Multi ex Judæis amicos se Christi dicebant, multi eum miracula facientem sequebantur: multi eum Dominum, multi vocabant magistrum; sicut legis doctor, qui cum vellet eum capere in sermone, dicebat: Matt. 22. 16 *Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces.* Proximos quoque eosdem appellat Judæos, secundum carnis sibi cognationem propinquos: Johan. 7. 5. *Neque enim fratres ejus credebant in eum.* Qui omnes appropinquaverunt Christo, non mente, sed corpore: non passibus fidei, sed processu nequitiæ: non voluntate sequendi, sed intentione nocendi. Quod factum est, quando congregati in atrio principis sacerdotum, Matth. 26. qui dicebatur Caiphas, consilium fecerunt, ut eum dolo caperent, & occiderent. Adversus eum steterunt, quando constanter accusabant eum, & quando clamantes dicebant: *Crucifige, crucifige eum.* Marc. 15. 13.

Judæi ad Christum accedebant, non voluntate sequendi, sed intentione nocendi.

Et qui juxta me erant, de longe steterunt: & vim faciebant qui quærebant animam eam. Vers. 12.

13. Scriptum est enim: *Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt.* Matt. 26. 56. Et iterum: *Stabant autem noti ejus de longe.* Luc. 32. 49. ET *vim faciebant, qui quærebant animam meam.* Volente Pilato Christum dimittere, Judæi clamabant: Johan. 19. 12. *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari.* Vim ergo faciebant, qui judicem injuste judicare minis & clamoribus urgebant. Animam Christi Judæi quærebant, non ut in eum crederent, sed ut illum perderent. Vel aliter: *Vim faciebant*, quia sua vi & potestate Christo mortem inferre putabant. Sed ipse eis dicebat: Johan. 18. 18 *Nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam, & iterum sumo eam.* Et iterum: Ibidem. *Potestatem habeo ponendi animam.*

A suis relictus est, inimicis vim inferentibus.

Et qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. Vers. 13.

14. Mala Christo principes sacerdotum inquirebant, quando falsum testimonium contra eum, sicut Evangelica lectio testatur, quærebant. Et omnibus inquisitis, *locuti sunt vanitates.* Dicit enim Evangelista, Marc. 14. 59. Matth. 26. 16 *quia non erat conveniens testimonium ipsorum*, sicut illorum qui dicebant: *Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & in tribus diebus readificare illud.* ET *dolos tota die meditabantur.* Non enim casu aut ignorantia peccaverunt, [a] qui scienter mendacia confinxerunt. Graviori ergo pœna plectuntur, quia eorum delicta qui ex præcipitatione corruunt, exquisita per studium peccata transcendunt, sicut in eadem passione sua Veritas ait: Johan. 19. 11. *Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.* Et alibi: Johan. 15. 22 *Si non venissem, &* lo-

Eorum doli & fictæ criminationes.

a Rembol. *qui sancienter.*

loquutus ei fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et iterum: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt & oderunt, & me, & Patrem meum*. Tribus namque modis peccatum admittitur: aut ignorantia incurritur, aut infirmitate committitur, aut studio perpetratur. Sed sicut gravius est infirmitate, quam ignorantia delinquere, ita pejus est studio, quam infirmitate peccare. Ignoranter quidem Paulus peccaverat, qui dicebat: *Qui prius fui blasphemus & persecutor, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci*. Per infirmitatem vero Petrus cecidit, quando mentis suæ ædificium, fidei fundamento titubante concussit. Et quia subire mortem pertimuit, ad ostiariæ vocem, vitam negavit. Unde post fletum amaritudinis a Domino respicitur: quia electi quique eo citius miserationis divinæ divitias inveniunt, quo se, si quando per carnis infirmitatem deliquerunt, durius & amarius affligunt. Ex industria autem Judæi peccaverunt, qui eum quem inaudita miracula facientem videbant, exsecrabilis invidiæ facibus accensi, ut morti traderent, consilium quærebant. Unde excusationem de peccato suo non habent: quia etsi malum sit bona non agere, tamen nequius est bonorum acta odisse.

Ibid. 24. — Tribus modis peccatur. — 1. Tim. 1. 13. — Luc. 22. 61

Vers. 14. *Ego autem tamquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.*

In Christo patientiam discamus. 15. Disce qui maledicta & irrisiones pateris, in omnibus servare patientiam, & obtrectantium linguas audire. Dissimula, ne si tu contumeliis convicia retuleris, a doctrina Christi extorris inveniaris. Mediator namque Dei & hominum homo Christus Jesus, qui ad hoc venerat, ut humilitatis & patientiæ præberet exemplum; non solum injurias sustulit, sed nec conviciantibus respondit: nos in hoc instruens, ut cum perfidorum injuriis impetimur, etiam si vera dicere possumus, ad contumelias reddendas non erumpamus, ne ministerium correptionis in arma vertamus furoris.

1. Tim. 2. 5.

Vers. 15. *Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.*

Accusatus siluit. Matth. 27. 13. 16. Sicut homo non audiens erat, cui nihil ad objecta respondenti, Pilatus dicebat: *Non audis quanta adversum te dicunt testimonia?* Qui cogitationes iniquorum noverat, blasphemantium voces non audiebat. Nulla enim blasphemia eum movere poterat, qui penitus omnem mutabilitatem ignorat, & qui posset eis vera pro falsis respondere; ut adimpleretur quod de eo per Prophetam scriptum est: *Tamquam ovis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum*. Redargutiones enim in ore suo Christus non habebat, qui unde eos reprehenderet, nihil in cordibus, nihil in actibus eorum laudabile videbat. In ore redargutiones non habebat, qui unde eos reprehenderet, in promtu habebat, & in ore suo habebat unde posset eos redarguere, ex quo nullus unquam potuit mendacium audire.

Isai. 53. 7.

Vers. 16. *Quoniam in te Domine speravi: tu exaudies me Domine Deus meus.*

In Deo solo sperandum & confidendum. Jerem. 20. 12. 17. Quasi dicat: Ideo omnia patienter sustinui, ideo ad eorum contumelias non respondi, *quoniam in te Domine speravi*. TIBI *enim Domine revelavi causam meam*: in te Domine speravi; non in sapientia seculi, non in divitiis mundi, non in viribus corporis, non in nobilitate carnis, non in tutamento principum, non in præsidiis amicorum. Verba sunt hæc Christi secundum humanam naturam. Sic ergo & membrum Christi, si quando persecutio-

tionibus affligitur, si flagellis atteritur, si conviciis provocatur, illum qui propositus est nobis forma justitiæ, in omnibus imitetur: non deficiat si causa sua non auditur apud terrenum judicem, sciens quoniam conscium habet in excelsis regem cœlestem. Job. 16. Patientiæ incentiva. Speret, quia si in hoc seculo immerito accipit damnationis sententiam, a Deo accipiet in cœlo coronam. Sciat quia retributionis æternæ gaudium nequaquam in cœlo colligitur, nisi prius in terra cum fletu & gemitu & amaritudine seminetur, sicut scriptum est: Psal. 125. 6. *Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exsultatione, portantes manipulos suos.* Sicut enim carne quiescente spiritus deficit, ita ea laborante convalescit. Et quemadmodum carnem mollia nutriunt, ita animam dura ad alta sustollunt. Illa namque delectationibus pascitur, hæc amaritudinibus vegetatur. Denique illam lenia refovent, istam vero aspera exercent. Et rursum, sicut carnem dura convulnerant, ita spiritum mollia necant. Et sicut carnem laboriosa attenuant, ita spiritum delectabilia angustant. Nos ergo quanto graviora in hoc mundo tentamenta perferimus, tanto spei nostræ anchoram in Deo immobilius figimus; ut dicere veraciter cum capite nostro possimus: *Quoniam in te Domine speravi, tu exaudies me Domine Deus meus.*

Vers. 17. *Quia dixi, Ne quando supergaudeant mihi inimici mihi: & dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.*

Christi de Judæis victoria. 18. Gavisi sunt Judæi occiso Christo; sed non sunt ei supergavisi, quia in causa mortis ejus ipso sunt inferiores inventi. Qui enim ut a morte redimeret hominem, mortis legibus subjacuit, tertia mox die victoriosissime a mortuis surrexit. Hoc est quod ante omnia secula clementissimæ dispensationis moderamine sapientia Dei statuerat: Hoc est quod caro sine contagione peccati assumta evidenter rogabat, cum diceret: *Pater, clarifica Filium tuum.* Johan. 17. 1. Hoc etiam multo ante tempore per Prophetam manifestaverat, dicens: *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Psal. 15. 10. *Ipse enim dixit, & facta sunt.* Psal. 32. 9. Sequitur: *Et dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.* Pedes dicti sunt Apostoli: Ejus pedes, Apostoli. quia sicut pedes corpus deferunt, ita Apostoli Christum in omnium gentium notitiam detulerunt, juxta quod scriptum est: *In omnem terram exivit sonus eorum.* Psal. 18. 5. Qui nimirum commoti sunt, quando eum quem pati viderunt, esse filium Dei dubitaverunt; sicut ille qui dicebat: *Nos sperabamus quod ipse esset redemturus Israel.* Luc. 24. 21. Pedibus ergo commotis, super Christum inimici ejus magna locuti sunt; quia Apostolis conturbatis & fugientibus, Judæi illum reum esse mortis judicaverunt.

19. Possunt quoque hæc verba fideli animæ convenire. Fidelis animæ hostes interiores & exteriores. Habet namque fidelis anima inimicos suos in hac vita; habet qui contra eam interius dimicent; habet etiam qui eam extrinsecus impugnent. Sed super eam inimici gaudere non valent: quia consilii spiritus & fortitudinis repleta, & suggestiones diabolicas abdicat, & rabiem persequentium calcat. Cujus affectus, si timore aliquo senserint qui persequuntur arcem intentionis, proposito promoveri; vel si cognoverint invisibiles hostes pravis eam suggestionibus delectari, tanto graviores tentationes ingerunt, quanto magis de victoria confidentes, quasi unum ingrediendi aditum invenerunt. Difficile enim inimico resistitur, si persuasionibus illius anima delectatur. Ideo ut non supergaudeant mihi inimici mei, confido.

Quo-

Verſ. 18. *Quoniam ego in flagella paratus ſum: & dolor meus in conſpectu meo ſemper.*

Perſecutionum quas patimur utilitas.

20. Malo enim occidi, quam vinci. Flagella libenter patior, perſecutiones amplector, viſitationes deſidero, correptiones concupiſco. Sancti viri in hac vita flagellari deſiderant; ut flagellis correcti, & imminentes culpas videant, & commiſſas ante oculos ponant. Sæpe enim delinquentes oculos flagella aperiunt, quos inter vitia inſolentiæ & ſecuritatis tenebræ concludunt. Sæpe torpentis animus perſecutionibus tangitur ut excitetur: quatenus qui ſtatum ſuæ rectitudinis per ſecuritatem perdidit, in afflictione conſideret quo pervenit. Sequitur: *Et dolor meus in conſpectu meo ſemper.* Sicut cauſam reddidit quare viſibiles inimicos non timeat, quaſi imputet beneficio quod ipſi inferunt pro tormento: ita etiam quare verſutias diaboli non timeat, ſubdendo manifeſtat: *Et dolor meus in conſpectu meo ſemper.* Scriptum eſt enim: *Cor quod cognovit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio illius non miſcebitur extraneus.* (Prov. 14. 10.) Nam qui omnes vitæ præſentis ærumnas frequenter cogitat, quam ſunt tranquilla quæ perdidit, quam confuſa in quibus incidit, penſat: quia qui ſupernæ patriæ deſideriis accenſus, mundo nequam & concupiſcentiis ejus moritur, nullis vanitatis mundanæ delectationibus occupatur.

Verſ. 19. *Quoniam iniquitatem meam ego annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.*

Optimæ confeſſionis ac pœnitentiæ leges.

21. Qui peccatum ſuum confitendo annuntiat, & pro ejuſdem peccati ſatisfactione cogitare non ceſſat; quia nullam in mundo invenit requiem, in conſpectu ſuo ſemper habet dolorem. Unde cum dixiſſet: *Dolor meus in conſpectu meo ſemper;* quaſi quomodo hoc fieri poſſit quæreremus, ſubjecit dicens: *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo.* Hæc ſunt namque veræ humilitatis teſtimonia, & iniquitatem ſuam quemque cognoſcere, & cognitam voce confeſſionis nuntiare, & nuntiatam pœnitentiæ ſatisfactione delere. At contra, omne pravorum hominum vitium eſt, & peccatum labendo committere, & commiſſum negando abſcondere, & vulgatum defendendo multiplicare. Sciendum tamen eſt, quia peccata ſua ſæpe & reprobi confitendo aperiunt: ſed quia novæ vitæ habitum immutare deſpiciunt, ea ipſa quæ confitentur, flere obſtinati contemnunt. Electi vero culpas ſuas non ſolum voce confeſſionis denuntiant, ſed etiam diſtrictæ animadverſionis eas fletibus abolere procurant. Ad pœnitentiæ namque ſe lamenta incitantes, occulta ſe increpatione dilaniant, & futuri judicii timore percuſſi, ſi qua in eis adhuc male geſta lateant, diligenter inveſtigant. Sæpe enim quod torpentes latuit, flentibus innoteſcit. Et qui reatum ſuum ſecuri neſciunt, hunc in ſe contra ſe erecti deprehendunt. Cogitemus ergo & nos pro peccato noſtro, & amara illud pœnitentiæ invectione perſequamur: ne dum culpas noſtras penſare negligimus, peccati pondus per negligentiam augeamus. Sequitur:

Inimici autem mei vivunt, & confirmati ſunt ſuper me: & multiplicati ſunt qui oderunt me inique. Verſ. 20.

Cur Deus iniquos diu vivere ſinat.

22. Occulti diſpenſatione conſilii, Conditor noſter & culpas mortalium inſpicit, & ſpatia vitæ diſponit; ut diuturnæ vitæ tempora quibus juſtus utitur ad bene operandi auxilium, iniquus accipiat ad damnationis augmentum. Si enim accepta quis pœnitentiæ tempora divertit ad culpam, diſtrictus cum venerit judex, indulta miſericordiæ ſpatia convertit ad pœnam. *Et confirmati ſunt ſuper me.* Ad hoc namque

que omnipotens Deus aliquando perversos patitur diutius vivere, ut & ipsi male viventes prava quotidie opera augeant, & contemtores seculi ex eorum nihilominus persecutione clarescant. Qui fastu superbiæ tumentes, eo se gravius adversus electos erigunt, quo in mundo eis cuncta ad votum succedunt. Nec intelligunt, quod in vita sua plerumque bona mali recipiant, & ideo eos aut raro, aut nunquam adversa conturbant. Nam & iniquitatum suarum fautores perditos quosque eo citius ii tales inveniunt, quo mundi gloriam quæstu & muneribus quærunt. Unde & subditur: *Et multiplicati sunt qui oderunt me inique*. Nihil est iniquius, quam odium pro dilectione rependere, mala pro bonis retribuere, pro correptione injurias respondere. Quod plerumque mali faciunt, cum justos qui eorum salvationem appetunt, exsecrabilis nequitiæ percussionibus affligunt. Atque ideo subjungit;

Vers. 21. *Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.*

Iniquorum adversus justos machinamenta.

23. Qui reddit mala pro malis, bonus non est. Qui non reddit bona pro bonis, ingratus est. Qui autem reddit mala pro bonis, iniquus est. Solent namque perditi homines bene viventibus invidiose detrahere, aut notam eis excogitati criminis infigere, aut puræ vitæ innocentiam, simulationem vocare. Quare autem hoc faciant, ostendit cum ait: *Quoniam sequebar bonitatem*. Bonitatem sequitur qui Christum imitatur. Cujus imitatores tanto in hac vita graviora tentamenta perferunt, quanto longius corde a mundo discedunt. Dicit enim Apostolus: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur*. Et alibi scriptum est: *Multæ tribulationes justorum*. Justi namque qui ea quæ Dei sunt, tota intentione desiderant; & supra mundum facti, mundana omnia quadam virtute dominationis conculcant, non solum in occulto cordis diabolicas infestationes tolerant, sed etiam perversorum malitiam decore suæ conversationis inflammant. Verum quia ad superandum nullus invenitur idoneus, nisi qui fuerit virtutis divinæ fortitudine roboratus: qui persecutorum flagellis atteritur, qui detrahentium dentibus mordetur; præsentiam & auxilium divinæ majestatis expostulat, ut ejus fultus præsidio, contra omnia quæ patitur adversa convalescat. Ait ergo:

2. Tim. 3. 12.

Psal. 33. 20.

Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne descesseris a me. Vers. 22.

Ut vincantur Dei auxilio indigemus.

24. Illos proculdubio Dominus relinquit, quibus constantiam in tribulatione non tribuit. Necessario enim sequitur, ut omni tentationi sit subditus, quicumque a Deo fuerit derelictus. Qui ergo tentamenta diaboli metuit, qui pati in hoc seculo adversa pertimescit, ad Deum tota virtute se convertat: clamet ad Deum medullis cordis, & dicat: *Ne derelinquas me, Domine Deus meus*. Quod verbum si cum affectu & desiderio sæpe replicare studuerit, puto quod quamdam in eo dulcedinem sentiet, quam sermo noster explicare non valet. Sequitur: *Ne discesseris a me*. Sancta anima quæ solum Deum perfecte desiderat, precatur ut nec ad horam Deus ab illa discedat. Novit enim quia inter inimicos graditur: novit quia omni tempore diabolus sibi adversatur. Quia ergo omni tempore intelligit sibi imminere pericula, etiam momento temporis non potest esse secura.

Intende in adjutorium meum, Domine Deus salutis meæ. Vers. 23.

Quod assiduis precibus impetrandum.

25. Quasi dicat: Tu qui es adjutor in opportunitatibus in tribulatione, noli me velut alienum negli-

gligere; noli velut extraneum abdicare: immo *intende in adjutorium meum*, tuque me inter lethifera tentationum jacula protege, tu ab omni inimicorum incursione defende, tu in corde meo intelligentiæ lucem illumina, [a] tu me auxilio tuæ virtutis circumda. Quod bene debes facere; quia *tu es Dominus Deus meus*. Te enim solum habeo Dominum, te solum confiteor Deum. Congruum ergo videtur, ut qui es restitutor salutis in primo parente perditæ, sis & conservator ejusdem in me per gratiam restitutæ.

PROOEMIUM

in quartum Psalmum pœnitentialem.

Cum venit Nathan Propheta ad David, quando intravit ad Bethsabee.

2. Reg. 11. Pœnitentium speculum David. Nota est historia de qua titulus iste sumtus est. David enim captus pulcritudine Bethsabee uxoris Uriæ, non solum cum ea carnaliter coiit, sed etiam occiso viro eam sibi in conjugem copulavit. Postea vero cum venisset ad
2. Reg. 12. eum Nathan Propheta, eumque suo judicio, inducta de ovibus similitudine, condemnasset, non solum peccatum celare vel defendere noluit, sed etiam confessus quod fecerat, ad dura se pœnitentiæ lamenta convertit. In Psalmo tamen nulla fit de historia mentio, sed magna cognoscitur animi dolentis affectio. Admonemur autem in hoc Psalmo prospera metuere, & contra omnem seculi felicitatem acrius vigilare. Sæpe namque præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta. Sicut enim per fletus ad gaudia ducimur, ita per gaudia ad fletum perveni-
Matt. 5. 5. tur. Ille nempe qui dixit: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*; ipsemet ait: *Væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis.* Luc. 6. 25. 1. Reg. 24.
Quis sanctior David? qui cum Saulis persecutionibus urgeretur, non solum persequentem occidere non voluit, sed ipsi persecutori, cum ipsum occidere posset, pepercit. Tanto enim in Dei misericordia spem suam fixerat, quanto miserabilius infirmitatem suæ tribulationis sentiebat. Verum ubi devictis hostibus, pressuris caruit, homicidium adulterio incaute securus adjecit. Admonemur etiam in hoc Psalmo carnales cupiditates restringere, & de Dei misericordia nunquam desperare. Quisquis ergo de- 2. Reg. 11.
sperans de venia, agere pœnitentiam dubitat, David pœnitentiam ad animum reducat. Audiamus & nos David clamantem, & nos cum eo clamemus: gementem, & congemiscamus. Audiamus flentem, & collacrymemur: correctum, & collætemur.

EXPOSITIO.

Psalmi quarti pœnitentialis.

Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Psal. 50. Vers. 1.

1. Ponamus ante mentis oculos aliquem graviter vulneratum, & vix jam ultimos hujus vitalis auræ trahentem anhelitus, qui & nudus in sterquilinio jaceat, & vulnus nondum ligatum ostendat, advenientis medici desiderio confici, & agnitum ut sui misereatur precari. Vulnus enim animæ peccatum est: de quo dicitur: *Vulnus, & livor, et plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo.* Agnosce interius, vulnerate, medicum tuum, & ei peccatorum tuorum vulnera detege. Audiat cordis tui gemitum, cui omne patet cogitationis

Peccator graviter vulnerato similis.

Isa. 1. 6.

a Gilot. & Vatic. *tu me ab omni malo, auxilio, &c.*

nis arcanum. Moveant illum lacrymæ tuæ, & quadam illum importunitate quærendi, semper ad eum alta de profundo cordis suspiria educito: perveniat ad eum dolor tuus, ut dicatur etiam tibi: *Transtulit Dominus peccatum tuum*. (2. Reg. 12. 13.) Clama cum David; vide quid ipse dixerit: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*. Quasi diceret: Ingenti vulnere periclitor, quod nullus medicorum curare valeat, nisi medicus ille qui est omnipotens, succurat. Omnipotenti enim medico nihil est insanabile; qui sicut medetur sine pretio, ita salutem restituit verbo. Desperarem ergo de vulnere, si non præsumerem de omnipotente. *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*. (Quanta indigeat misericordia.) Quærant parvam misericordiam, qui ignoranter contrahunt culpam. Ego autem sicut graviter cecidi, ita etiam scienter peccavi. Sed tu, omnipotens medice, & contemtores corrigis, & nescientes instruis, & confitentibus ignoscis. Utinam, Domine Jesu, ad me misericordia motus digneris accedere, qui descendens ab Jerusalem in Jericho, (Luc. 10.) proruens scilicet de summis ad infima, de vitalibus ad infirma, in Angelos tenebrarum incidi, qui non solum gratiæ spiritualis mihi vestimentum abstulerunt, sed etiam plagis impositis semivivum reliquerunt. Utinam peccatorum meorum vulnera, data mihi recuperandæ salutis fiducia, alliges, ne deterius sæviant si sanari desperent. Utinam oleum mihi remissionis adhibeas, & vinum conpunctionis infundas. (Psal. 112.) Quod si in jumentum tuum me imposueris, de terra inopem, pauperem de stercore suscitabis. (1. Pet. 2.) Tu es enim qui peccata nostra pertulisti, qui pro nobis quæ non rapueras exsolvisti. Si in stabulum me Ecclesiæ tuæ duxeris, corporis & sanguinis tui me refectione cibabis. Si curam mei egeris, nec præcepta tua prætereo nec frementium rabiem bestiarum incurro. Custodia enim tua indigeo, quamdiu carnem hanc corruptibilem porto. Audi ergo me, Samaritane, spoliatum & vulneratum, flentem & gementem, invocantem & cum David clamantem: *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam*.

Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. (Vers. 2.)

2. Peccata mea magna sunt & multa, & ideo non solum magnam misericordiam expeto, sed etiam multitudinem miserationum tuarum requiro; (Multis morbis laboranti subveniat miserationum multitudo.) ne pro aliis quod metuo subeam supplicium, si unum solum non deleret peccatum. Per misericordiam, miserentis affectum intelligimus; per miserationem vero, ipsam misericordiæ exhibitionem signamus, (Misericordiæ & miserationis differentia & definitio.) juxta quod scriptum est: *Misericors & miserator Dominus*. (Psal. 110. 4.) Superfluum enim esset utrumque ponere, nisi esset varietas in significatione. Scire debemus quia nemo est insanabilior eo, qui sibi sanus videtur. Illud enim est clarum venturæ salutis indicium, si incipit homo cognoscere semetipsum. Semetipsum autem David cognoscebat, cum multitudinem miserationum quærebat. Dicat & peccator cum eo: *Secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam*. Immensas & innumerabiles mundo exhibuisti misericordias, quando genus humanum de servitute diabolicæ tyrannidis eripuisti, & a peccatis suis in sanguine tuo electos tuos lavisti. (Apoc. 5.) Lavet sanguis iste peccatorum meorum maculas, qui totius mundi potuit delere offensas. Non postulo a te aurum, non lapides pretiosos, non laboribus & naufragiis exquisita commercia, non peregrinas merces de remotis terrenarum regionum multo ad nos discri-

crimine delatas, quæ etiam fortium sæpe virorum mentes effeminant, & falsæ pulchritudinis imagine illectas captivant: verum quod omnibus his est præstantius & pretiosius, remissionem peccatorum exspeto. Quæ tunc vera esse probabitur, si addito fructu pœnitentiæ, gratiæ tuæ muneribus cumulatur. Quid enim mihi prodest malorum quæ feci impunitas, nisi etiam bene operandi subsequatur facultas?

Vers. 3. *Amplius lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me.*

Non solum de maximis, sed de minimis etiam peccatis agenda pœnitentia.

3. Quid iniquius, quam alienam contrectare uxorem? Virum ejus nec scientem nec lacrymantem occidere? Et hoc quidem fecerat Propheta de gregibus ovium sublatus, de post fœtantes ad regni gubernacula assumtus, corporis fortitudine præditus, spiritalis gratiæ donis illuminatus. Qui tanto gravius ceciderat, quanto celsius & regni gloria & excellentia virtutum cæteris præeminebat. Gloriæ namque præcedentis præconium, sequentis culpæ adauxit reatum. Tanto enim quisque gravius corruit, quanto antequam caderet, in conspectu Dei altius ascendit. Dicat ergo: *Amplius lava me ab iniquitate mea.* Prosit mihi, Domine, quod cecidi: laventur cum hac macula notæ delictorum, quas hactenus neglexi. Sæpe namque dum quædam male gesta plangimus, ipsa vi amaritudinis ad discutiendos nos excitati, alia in nobis plangenda invenimus. Quæ admissa eo facilius oblivioni tradimus, quo ea vel nulla vel levia putamus. Sed succrescens amaritudo pœnitentiæ, non solum majora peccata cordi nostro congerit, sed etiam minima quæque ad memoriam reducit. Quæ omnia tanto obstinatius prosequimur, quanto omne malitiæ germen vigilantius exstirpare de corde conamur. Lavatur ergo amplius, cui non solum quod in se punit peccatum dimittitur, sed etiam alia quæ obduxerat oblivio, nihilominus delentur. Aquæ, quibus diluitur iniquitas, dona sunt sancti Spiritus: quæ quasi torrens de supernis venientia, sicut electorum corda ut germinent irrigant, ita etiam ab omni iniquinamento carnis & spiritus emundant. De hoc quippe torrente scriptum est: *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.* Et *a peccato meo munda me.* Inquinavit me facinorum colluvies, polluit peccati contagium: sed ad fontem confugio misericordiarum. Potens es me & ab iniquitate abluere, & a peccato mundare. Inique egi innocentem opprimens; peccatum feci mihi ipsi non parcens. Sciebat enim Propheta, quia quicumque molitur lædere alium, prius proprio jaculo percutit semetipsum. Quid crudelius, quam semetipsum occidere? Si os mentientis occidit animam, quanto magis gladius ferientis extinguit vitam? Unde scriptum est: *Miserere animæ tuæ, placens Deo.* Et iterum: *Qui sibi nequam est, cui bonus erit?*

Quibus aquis laventur peccata.

Psal. 45. 5.

Eccli 30. 24.

Eccli. 14. 5.

Vers. 4. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper.*

Ut peccata nostra impunita sint, non rogandus Deus.

4. Quasi diceret: Scio quem invocem. Justum invoco, qui & peccata odio habet, & ista impunita non dimittit. Sicut ejus misericordiam exspeto, ita etiam justitiam ipsius attendo. Non sic postulo misericordiam accipere, ut velim ab eo justitiam suam auferre. Nolo ut peccatum meum remaneat impunitum. Sic misericordia est ut peccanti ignoscat; sic justitia est ut peccatum impunitum non transeat. Sed quia peccatum meum ego ipse paveo, ideo ut tu me non punias tam vehementer, exoro. Ideo agnosco, ut tu ignoscas. Ergo miserere mei, lava, munda, *Quoniam iniquitatem meam ego agnosco: & pecca-*

catum meum contra me est semper. Non posui super dorsum quod feci, non intueor alios oblitus mei. Non affecto de oculo fratris festucam ejicere, & trabem quæ in oculo meo est, non considerare. *Peccatum meum contra me est semper.* Quicumque misericordiam Dei invenire desiderat, necesse est ut jam graviter peccata agnoscat, puniat culpas fletibus, faciem Domini in confessione præveniat, ponat ante cordis oculos & culpas operis, & ultimæ terrorem animadversionis: penset [a] quam discretus judex veniat, qui ideo peccatores sustinet, ut eis conversis minus inveniat quod condemnet. Ascendat tribunal mentis suæ, constituat se ante se, videat fœditatem suam ut corrigat, ne volens tandem videat & erubescat. Sit sibi judex incorruptus, torqueat eum timor, erumpat confessio, ut cum Propheta possit dicere Deo: *Iniquitatem meam ego cognosco.*

Peccatum non in dorsum rejiciendum, sed contra ponendum.

Vers. 5. *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judicaris.*

Deus solus juste peccata ulciscitur.

5. Homo homini non peccat, quia eum aut par aut gravior culpa inquinat. Deus solus juste peccata ulciscitur, quia ipse solus est, in quo non potest inveniri quod puniatur. Quia ergo solus Deus parcit, solus juste judicat; ipsum solum ostendit qui peccat. Quo enim se quisque peccando dissimilem Deo facit, eo tremendam superni judicis majestatem offendit. Clamet ergo ad Deum peccator, clamet iniquitatum suarum conscius, clamet medullis cordis, & dicat: *Tibi soli peccavi*, quia tu solus es sine peccato: *& malum coram te feci.* Ab aliis quidem peccatum meum ignorari potuit, te autem latere nequivit. Penetrabilior enim omni gladio ancipiti, penetras usque ad divisionem animæ & spiritus, artuum quoque & medullarum, & discretor es cogitationum cordis. Nulla creatura in conspectu tuo est invisibilis: quia omnia nuda & aperta sunt oculis tuis. In tantum es sine peccato, ut etiam *justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.* Scribit Apostolus, dicens: *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax; sicut scriptum est: ut justificeris in sermonibus tuis.* Si Deus verax est, necessario in verbis suis justus est. Nam si in sermonibus suis falsa veris insereret, justus omnino non esset. Sed absit a fidelium cordibus, ut esse in Deo mendacium putemus. *Fidelis* enim *est in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis*, sicut ipse etiam ait: *Cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Deum ergo veritas justificat, hominem vero mendacium condemnat. Sequitur: *Et vincas cum judicaris.*

Hebr. 4. 13. Rom. 3. 4. Psal. 144. 13. Matth. 24. 35.

A Davide præscita Verbi incarnatio.

6. Prævidebat Propheta Deum in carne venturum, qui humano condemnandus esset judicio, ut æternæ mortis homo careret tormento; ideoque ait: *Et vincas cum judicaris.* Quasi diceret: Omnes qui judicati sunt, etiam si multum fuerint in virtute provecti, non omnino injuste subierunt judicium; quia antequam judicarentur, aliquo modo commiserunt peccatum: tu vero cum mortis injustæ sententiam acceperis, quia solus homo inter homines ab omnibus peccatis es immunis, vincis ergo omnes judicatos, cum judicaris: vel tu Deus Pater in Filio, vel tu Deus Verbum in homine assumto. Quod tamen intelligi

&

a Suspicor legendum, *quam districtus*, quod centies apud Gregorium legitur, & huic loco maxime convenit, ubi de severitate summi judicis agitur.

& aliter poteſt, quaſi dicat: Ideo ut miſerearis precor, ut laves, ut mundes: *ut juſtificeris in ſermonibus tuis*, id eſt verax appareas in promiſſis. Promiſiſti enim juſtis regnum æternum, & virtutum amatoribus vitæ æternæ bravium præparaſti. Sed niſi me & alios juſtifices, non poteris invenire quos non damnes. Juſtifica ergo me, *ut tu juſtificeris in ſermonibus tuis, et vincas cum judicaris*. Judicant te, qui negant poſt lapſum reparationem fieri, & remiſſionem peccatorum nemini dandam adſtruunt. Quos, ſi mihi peccatum remiſeris, velut fabricatores mendacii & perverſorum dogmatum cultores ſuperabis. Vel juſtifica me, *ut juſtificeris in ſermonibus tuis*. Promiſiſti enim quod de ſtirpe mea carnem ſis aſſumturus: ſed ſi me de tanto non emundes ſcelere, de cujus ſemine carnem aſſumas videor indignus. Tu enim

Pſal. 131. 11. es qui dixiſti: *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*. Lava me ab iniquitate, ne ſim fraudatus a promiſſione. *Et vincas cum judicaris*. Judicatus Dominus vicit, quia unde in paſſione ſuccubuit, inde majorem ſui gloriam reſurgendo manifeſtavit. Judicatus vicit; quia quorum ad tempus judicium moriendo ſubiit, eos juſto judicio condemnatos æterna morte mulctavit.

Verſ. 6. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.*

Peccatum originale per carnalem concupiſcentiam propagatur.

7. Opus eſt, Domine, ut miſerearis; quia ab ineunte vitæ primordio in peccati foveam incidi, & concupiſcentiæ carnalis ſordibus inquinata nativitatis meæ initia contraxi. Non in me illa, quam noviter admiſi, ſola viget iniquitas: habeo in me etiam ex veteri quod ignoſcas. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum*. Non ideo homines in peccatis concipiuntur, quia peccatum ſit conjugibus commiſceri: hoc enim opus caſtum non habet culpam in conjuge, quia nuptiale fœdus non exorbitat a fide. Deus enim copulam maritalem inſtituit, quando maſculum & feminam in principio creavit. Qui quidem ſine peccato filios ederent, ſi in paradiſo poſiti, in Conditoris obedientia perſtitiſſent. Sed quia a ſtatu rectitudinis primus homo peccando corruit, peccati pœnam ad filios miſit. Carnalis enim delectatio pœna peccati eſt; quæ ex radice peccati ita contrahitur, ut nullus abſque illa in mundo generetur. Sed ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur. Confiteatur ergo pœnitens de culpa [a] quod meruit, ut conſequi valeat de venia quod cupit.

Gen. 1. 28.

1. Cor. 15. a

Verſ. 7. *Ecce enim veritatem dilexiſti: incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.*

Deus nullum ſine vindicta delictum relinquit.

8. Ideo vias meas a principio arguo, peccata mea ego ipſe condemno, quia veritatem dilexiſti. Veritatem Deus diligit; quia ſine ultione delictum non deſerit. Aut enim hoc homo in ſe puniens perſequitur, aut poſtmodum Deus diſtricto examine ulciſcitur. Sive ergo ſit magna ſive parva iniquitas, niſi puniatur ab homine pœnitente, punietur a Deo judicante; ſicut per quemdam ſapientem dicitur: *Sciens quia non parceres delinquenti*. Delinquenti non parcitur, quia ſine vindicta peccatum non relaxatur. Veritatem itaque Deus diligit, quia juſtum judicium non prætermittit. *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi*. Qui non eſt ſecurus de munere veniæ, non eſt vehemens in executione vindictæ. Et quidem ante adventum Chriſti incertum fuit, ſi graviter lapſi poſſent habere veniam, & peccatorum remiſſio complures latuit: ſed David qui Redem-

Job. 9. 28.

Ab eo tamen remiſſio peccatorum

a Remb. *quod metuit*.

demtorem mundi ut peccata tolleret, futurum præviderat, de peccatorum indulgentia non dubitat. Non ignorabat opus sapientiæ Dei a seculis absconditum, ante omnia tempora dispositum, exhibitum in fine seculorum. Dei namque sapientia Filius Dei est, de quo scriptum est: *Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.* (1. Cor. 1. 25.) Ipse est *per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil.* (Johan. 1. 3) Ipse est de quo Propheta dicit: *Omnia in sapientia fecisti.* (Psal. 103. 24) Dignum autem fuerat ut per eum fieret remissio, per quem facta fuerat creatio: & ipse esset largitor gratiæ, qui fuerat omnibus auctor naturæ. Quam remissionem sicut in tempore gratiæ confitentibus tribuit, ita ante adventum suum eum exspectantibus prærogavit. Hæc sunt incerta & occulta divinæ dispositionis consilia, omnibus gentibus per Dei sapientiam ultimis temporibus revelata. Quæ quia David per spiritum cognoverat, de Dei confidenter misericordia præsumebat. An non Ninivitis incerta erant, qui pœnitentiam agentes super prædicatione Jonæ, hæsitando dicebant: *Quis scit si convertatur & ignoscat Deus?* (Jonæ 3. 9.)

Vers. 8. *Asperges me hyssopo, & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor.*

Christi humilitatem & passionem imitando, veniam consequimur.

9. Hyssopus est herba humilis, saxo quidem adhærens, & parum utilitatis in seipsa sui facie ostendens, quæ tamen pulmonis inflationem deprimit, & virtutis suæ acrimoniam si conteratur, ostendit. Quid ergo per hyssopum, nisi Christi humilitas designatur? Ipsa est enim quæ omnem in nobis reprimit contumaciam, sicuti herba illa pulmoni inflato adhibet medicinam. Quis etenim jam dedignetur in mundo se pro Deo abjicere, cum audiat Dei Filium opprobria & derisiones subiisse? Quis supplicium pro Deo perpeti arbitretur dedecus, cum ipse Rex regum & Dominus dominantium morte turpissima propter nos sit condemnatus? Præsertim cum ipse sit nobis positus forma justitiæ, cujus & audire imperia, & sequi debeamus exempla; (Apoc. 19. Sap. 2.) sicut ipse in Evangelio ait: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde.* (Matth. 11. 29.) Juxta Legis quoque testimonium inquinatos mundabat (Num. 19.) ejusdem herbæ fasciculus, vaccæ rufæ cruore intinctus. Quid autem per vaccam, nisi ad sacrificium assumta incarnationis Dominicæ infirmitas designatur? Sicut enim per masculinum sexum solet fortitudo intelligi, sic & per femininum potest infirmitas designari: & de eo scriptum est: *Quia etsi mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.* (1 Cor. 13. 4.) Ipse est enim summus Pontifex noster, qui in ara crucis pro totius mundi sanitate, sui corporis hostiam obtulit. (Hebr. 9.) Pontifex videlicet futurorum bonorum, qui per proprium sanguinem in sancta, æterna redemtione inventa, semel intravit. Hæc autem vacca rufa dicitur, ut in ea sanguinis Christi robur evidenter demonstretur. De quo in Canticis canticorum Sponsa loquitur, dicens: *Dilectus meus candidus, & rubicundus.* (Cant. 5. 10.) Candidus nimirum ex divinitatis specie, rubicundus ex passionis cruore. Hac itaque hyssopo ille solum modo aspergitur, qui vias Dominicæ passionis imitatur. Sanctificatur vero aspersus, sicut per Paulum dicitur: *Si enim sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi?* (Hebr. 9. 13.) Sequitur: *Lavabis me, & super nivem dealbabor.* Quemadmodum corpus aqua lavat a squaloribus sordium, ita gratia sancti Spiritus animam purgat a maculis peccatorum.

Quod

Quod vero ait: *Et super nivem dealbabor*; ostendit quia nulla pulchritudo quæ inest corpori, valet decori sanctæ animæ comparari. Quid namque in corporibus nive candidius? Et tamen qui vias passionis Christi sequitur, super nivem dealbatur. De Sanctis etenim scriptum est: *Justi fulgebunt sicut sol in Regno Patris eorum*. (Matt. 13. 43.) Quis vero ignoret solem nive candidiorem? Præterea candor nivis cito præterit, decor autem Sanctorum in æternum manebit.

Vers. 9. *Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt ossa humiliata.*

Duplex Sanctorum beatitudo, animæ scilicet ac corporis.

10. Tunc quidem verum & inæstimabile gaudium habituri sunt Sancti, cum impiis æterna morte mulctatis, & in horrendam perpetui cruciatus voraginem per extremæ damnationis sententiam missis, audituri sunt: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*. (Matt. 25. 34.) In eo autem quod ait: *Gaudium & lætitiam*; duplicem Sanctorum venerationem intellige; qui visionis claritate in illa die, quantum cogitare non possumus illustrati, sicut animarum perfruentur beatitudine, ita etiam corporis vestientur incorruptione. De ipsis enim scriptum est: *In terra sua duplicia possidebunt*. (Isai. 61. 17.) Sancti etenim viri mundi gloriam mentis despectu calcantes, omnes in se carnales voluptates mortificant, ut in Deo postmodum perenniter vivant. Qui quoniam mundi miserias pro Deo pati minime refugiunt, beatitudinis æternæ retributionem acquirunt. Quæ nimirum beatitudo & animabus eorum ante resurrectionem tribuitur, & corporibus nihilominus post judicium conferetur: sicut in Apocalypsi Johannes Apostolus scribit, dicens; (Apoc. 6. 9.) *Vidi sub altari Dei animas interfectorum propter verbum Dei, & testimonium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Usquequo, Domine, sanctus & verus, non vindicas sanguinem nostrum, de his qui sunt in terra? Et datæ sunt eis singulæ stolæ albæ, et dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conversorum & fratrum ipsorum, qui interficiendi sunt sicut & illi*. Quid namque est singulas illis stolas albas tribuere, nisi animabus eorum beatitudinis æternæ immortalitatem conferre? Quid vero est, donec electorum numerus impleatur requiescere, nisi futuræ resurrectionis gloriam exspectare? In qua nimirum iterum singulas stolas albas accipient; quia immortalia & incorruptilia corporum suorum vestimenta resument. Quia ergo sancti viri ad æternæ felicitatis præmia non solum anima sed etiam corpore post judicium transeunt, recte de eis dicitur, quia in terra sua duplicia possidebunt. Hujus incrementa felicitatis Propheta intuens, ait: *Auditui meo dabis gaudium & lætitiam & exultabunt ossa humiliata*. (Isai. 61. Ps. 5. 11. Psal. 2. Psal. 3.) Animarum nostrarum ossa virtutes sunt, quæ nimirum in hac vita humiliantur, quia assiduis tentationum impugnationibus indesinenter turbantur. Tentatio enim est vita hominis super terram; (Job. 7.) in æterna autem vita non solum invictæ potestatis accipient fortitudinem, sed etiam nullam vitiorum adversantium sentient impugnationem.

Animabus sanctis beatitudo ante resurrectionem confertur.

Vers. 10. *Averte faciem tuam a peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.*

Peccata nostra præ oculis semper habeamus, ut ab ipsis Deus oculos avertat.

11. Quia peccata sua semper habet præ oculis, merito rogat ut Deus faciem suam avertat ab ipsis. Superius nempe Propheta dixerat: *Peccatum meum contra me est semper*. Qui ergo peccatum suum semper videbat, continuum pro eo dolorem in corde gestabat. Et ideo oculos ab ejus peccato Deus avertit, quia ipse illud sine cessatione animadvertit. Non enim Deus eorum peccata

cata ulciscitur, qui in oculto cordis de pravorum operum memoria affliguntur. Qui nimirum ad hoc semetipsos judicant, ut terribile omnipotentis judicium evadant, juxta
2. Cor. 11. 31. illud Apostoli; *Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur*. At contra reprobi, quia ea quæ commiserunt, nequaquam conspiciunt, actus suos a conspectu judicis non abscondunt. Et quanto magis errores suos ipsi considerare refugiunt, tanto magis eos conspectui divinæ majestatis opponunt. Delinquentium autem mala Deus videt, non ut approbet, sed ut condemnet: non ut foveat, sed ut puniat: non ut semper patiatur, sed ut in judicio ulci-
Psal. 33. 17. scatur. Denique *oculi Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum*. Gravis ultio, non solum de terra mala facientes expellere, sed etiam omnem penitus memoriam eorum abolere. Consideremus ergo mala quæ fecimus, & ea ante mentis oculos sine intermissione ponamus: ne cum ante judicis illius conspectum venerimus, tunc primum quidquid gesserimus, nolentes videamus. Impœnitenti enim Deus
Ps. 49. 21. terribiliter minatus, dicens: *Existimasti inique quod ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam*. Similis tui essem, si peccatum tuum impunitum dimitterem. Tu enim illud non solum non vis punire, sed & post tergum projicis, ne possis videre. Ego autem qui illud video, quid faciam? Numquid impunitum dimittam? Judex sum & justus, judex sum & ultor iniquitatum. Quomodo ergo injuste judicabo? Quomodo veritatem mendacio mutabo? Tacui, numquid semper tacebo? Tacui, quia misericordiam prærogavi. Iniquitatem tuam dissimulavi, tempus pœnitentiæ indulsi. Sed numquid semper tacebo? Immo *arguam te, & statuam contra faciem tuam*. Arguam quidem te de mendacio, quando cordium consilia manifestabo. A peccatis tuis avertis oculos tuos, & quamdam tibi vanæ spei securitatem promittis. Et quia ipse te non vides, quod nec ego te videam suspicaris. Putas quod te non videam fornicantem, quem video adulterium cogitantem? Ex hoc itaque te arguam, & statuam contra faciem tuam. Si nos vis hic attendere faciem tuam, faciam ut agnoscas miseriam tuam. *Et omnes iniquitates meas dele*. Per Prophetam Dominus dicit: *Ego sum* Isai. 43. 25.
qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor esto, & judicemur. Audi qua conditione iniquitatum tuarum se esse immemorem dicat, videlicet si tu memor fueris. Cave ergo ne umquam quod deliquisti, a memoria tibi excidat, aut aliqua oblivione peccata tua obliteres: ne si carnalium voluptatum illecebris captus, iniquitatum tuarum memor non fueris, dicatur tibi in tempore necessitatis: *Projecisti sermo-* Ps. 49. 18.
nes meos retrorsum.

Vers. 11. *Cor mundum crea in me Deus: & spiritum rectum innova in visceribus meis*.

12. In Evangelio scriptum est: Matt. 5. 8. Cor quomodo mundandum.
Beati mundo corde. Si illum qui ab omni peccato mundus est, in cordis nostri hospitio habere volumus, oportet primo ut illud ab omni vitiorum sorde purgemus. Emundemus ergo interiora mentis nostræ, & diligenter peccatorum nostrorum secreta scrutemur, ne ex affectu nostro peccati delectatio pullulet; ne turpe desiderium cor in occulto titillet, ne passionum ex eo contentiones prodeant, ne perversarum cogitationum dispensationes aliquando erumpant. Templum enim Dei non potest esse pollutum, quia scriptum est: *Templum Dei san-* 1. Cor. 3. 17.
ctum est, quod estis vos. Verum Prov. 9. 20. sec. sept. Isai. 6.
quis gloriabitur mundum se habere cor, aut immunem esse se a peccato? Si

Pro-

Propheta pollutum labiis ſe eſſe aſſerit, cujus os Seraphim carbone quem ſuſceperat de altari, purgavit: quid dicturi ſumus nos, quos luxuria inquinat, invidia anguſtat, ambitio præcipitat, ſuperbia exaltat? Non eſt enim virtutis humanæ ita ab illicitis motibus mundare animum, ut perſtrepentium voces non ſentiat cogitationum. Sed quia Deo nihil eſt impoſſibile, clamemus ad Deum tota virtute: *Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis.*

Et ſpiritus innovandus.

13. Vide ordinem: primo cor mundum deinde ſpiritum rectum Propheta a Deo requirit. Prius enim abrenuntiandum eſt tibi omni peccato, & omnis a corde vitiorum fœditas eliminanda; ut omne quod agitur aut dicitur, eo purum in conſpectu Dei ac lucidum appareat, quo ex bonæ intentionis origine quaſi de puro quodammodo fonte manat. Quomodo enim poterit eſſe perſpicuum, quod ipſa origine fuerit vitiatum? Scriptum eſt enim: *Bonus homo de bono theſauro profert bona, & malus homo de malo theſauro profert mala.* (Matt 12.35.) Omnibus igitur carnalibus deſideriis a corde excluſis, pete a Deo ut ſpiritum rectum renovet, ne forte ſpiritus ille immundus inveniens domum de qua exivit vacantem, aſſumtis aliis ſeptem nequioribus ſe, cum eis ibi habitet, & fiant noviſſima tua pejora prioribus. (Ibid.) Hæc eſt autem ſpiritus recti innovatio, ut omnem mundi gloriam mente deſpicias, mentem medullitus in Conditoris tui amore infigas, illatis contumeliis patientiam cuſtodias, & cuſtodita patientia dolorem a corde repellas, omnibus te per humilitatem inferiorem deputes, de morte inimici nullatenus exultes, aliena non ambias, propria egentibus diſtribuas, amicum in Deo, & inimicum propter Deum diligas, in afflictione proximi teipſum per compaſſionem affligas. Hæc quidem eſt illa ſpiritus innovatio, quam perſuadet Apoſtolus, dicens: *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in juſtitia & ſanctitate veritatis.* (Ephef. 4. 23.) Et iterum: *Si qua igitur in Chriſto nova creatura, vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt nova.* (2. Cor. 5. 17.) Ad veterem quippe hominem pertinet, mundi hujus gloriam concupiſcere, animum a Deo avertere, patientiam non ſervare, opportunitatem vindictæ exquirere, melioribus quibuſque deſpectis ſuperbire, aliena diripere, propria retinere, nullum propter Deum diligere, de inimici morte gaudere. Hæc autem omnia ille reſpuit, qui Deum induit, quique in novitate vitæ ambulare contendit.

Ne projicias me a facie tua, & Spiritum ſanctum tuum ne auferas a me. (Verſ. 12.)

14. A facie Dei projicitur, cui ſpes veniæ poſt peccatum negatur. *Qui enim peccaverit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro.* (Matt. 12. 32.) Quis eſt autem qui peccat in Spiritum ſanctum, niſi qui non credit remiſſionem peccatorum?

In Spiritum ſanctum peccat, qui de peccati remiſſione deſperat.

Remiſſio enim peccatorum, opus Spiritus ſancti eſt. Nam & de baptiſmo Chriſti, in quo remiſſio peccatorum danda erat, dixit Johannes: *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto et igne.* (Matt. 3. 11. Ibidem.) Unde etiam ſuper baptizatum Dominum in columbæ ſpecie Spiritus ſanctus deſcendit; ut ex hoc aperte oſtenderet, quia ſpiritalis gratia per lavacrum baptiſmatis credentium corda mundaret. An non in Spiritum ſanctum Cain peccavit, quando dixit: *Major eſt iniquitas mea, quam ut veniam merear?* (Geneſ. 4. 3.) Et quia de venia deſperavit, ideo dixit: *Ecce ejicis me a facie tua.* De quo & poſtea ſubditur, quod egreſſus ſit a facie Domini. Vides quemadmodum ille

qui

qui in desperationis foveam labitur, a facie Dei projiciatur. *Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.* Attende qualiter postulat, ne spem veniæ post peccatum amittat. Ubi spiritus sancti præsentia est, ibi desperatio esse non potest. Fides enim in spiritu datur, sicut Apostolus ait: Rom. 8. 26 Denique *ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu.* Nam in eo clamamus: *Abba pater*; quia scriptum est: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.*

1. Cor. 12. 3. Rom. 8. 15. Johan. 4. 23.

Vers. 13. *Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.*

David ne sibi propter peccata negaretur promissus Christus, timuit. 2. Reg 12.

15. Lætabatur Propheta de adventu Filii Dei antequam peccaret, & certus quod de suo nasciturus erat semine, antequam laberetur, gaudebat. Sed postquam uxoris Uriæ amore deceptus modum in peccando non habuit, ne sibi Deus hoc offensus subtraheret, quod antea placatus promiserat, formidavit. Ideoque ait: *Redde mihi lætitiam salutaris tui.* Salutaris quis est, nisi Dei hominumque Mediator. De quo iste idem Propheta in persona Dei Patris dixerat: *Propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo.* Exurgere enim dicitur Deus Pater, cum Filium mittit: qui quasi jacere visus est, cum servos misit. Illi enim neminem salvare potuerunt: sed *filius hominis venit quærere, et salvum facere quod perierat.* Ideoque perfectam & manentem salvatione in eo se positurum adstruit, & in eo fiducialiter se dicit agere, quem constat nihil omnino peccati habuisse. Qui enim gravium sibi conscius est delictorum, non potest fiducialiter agere: quia poterit eum vel ille quem corripit reprehendere, vel conscientia propria remordere. Redemtor vero noster eo libere loqui potuit, quo nunquam peccati maculam ex nativitate, vel etiam ex operatione contraxit. Unde turbis Judæorum & principibus sacerdotum invidentibus & detrahentibus ipse dicebat: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Fiducialiter ergo agebat, quem in nullo conscientia accusabat. Nam & de eo scriptum est, quod *erat docens tamquam potestatem habens, et non sicut Scribæ et Pharisæi.* Hujus ergo salutaris sibi reddi lætitiam David postulat, in quo omnis ante adventum ipsius electus sperabat.

1. Tim. 2. Psal. 11. 6. Luc. 19. 10. Johan. 8. 46. Matt. 7. 29.

De accepta venia sic lætemur, ut de culpa semper formidemus.

16. *Et spiritu principali confirma me.* Solet quibusdam contigere, ut dum se purgatos per satisfactionem reputant, ab internæ mentis custodia animum resolvant. Qui quidem ipsa sua elatione depressi, eo deterius corrunt, quo sibi de indulgentia blandientes, vanæ spei securitatem promittunt. Inde est quod Propheta exorat, dicens: *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum.* Non dicit lætetur, ut securum sit; sed lætetur, ut timeat. Ac si aperte dicat: Ita me correctum facito gaudere de venia, ut tamen nunquam desinam esse suspectus de culpa. Sic & in hoc loco, postquam sibi reddi salutaris Dei lætitiam petit, ne sibi dimissus ad deteriora prorueret, illico adjunxit: *Et spiritu principali confirma me.* Sciebat enim quia infirma est omnis anima, nisi sancti Spiritus fuerit virtute firmata. Nam & de Apostolis dictum est: *Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Quid enim cœlorum nomine, nisi sancti Apostoli designantur? Qui nimirum verborum imbribus terram cordis nostri inebriant, venturi judicii minis & terroribus intonant, miraculorum signis & operum sanctitate coruscant. Denique ipsi sunt, qui enarrant gloriam Dei. Quibus profecto tunc

Psal. 85. 11. Hominis infirmitas, nisi Dei virtute roboretur. Psal. 32. 6. Psal. 18. Act. 2.

Spi-

Spiritus virtutem tribuit, cum in igneis linguis apparens, in cordibus eorum divini flammas amoris accendit. Quod quidem aperte cognoscere possumus, si quales ante, quales post adventum sancti Spiritus fuerunt, perpendamus. Qui enim ad passionem tendentem magistrum fugientes reliquerant, postmodum per adjunctam sancti Spiritus gratiam roborati; constanter & publice nomen Christi prædicabant. Nam ut reliquos prætermittamus, ipse Apostolorum princeps qui mori metuens vitam negaverat, cum facto conventu, cæsis Apostolis, sacerdotes & Scribæ ne in nomine Christi loquerentur, prohiberent, aiebat: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Cœlorum igitur virtus de Spiritu sancto est, quia per infusam sancti Spiritus gratiam facti sunt in Christi confessione fortes Apostoli, qui prius fuerant ex fragilitate carnis infirmi. Nisi enim promissa charismatum dona illi Dominici gregis Pastores susciperent, eorum corda nullo virtutis decore claruissent. Hæc namque virtus Spiritus, sicut ab omni pœnarum & mortis timore quos repleverit efficit liberos, ita ab omni diabolicæ reddidit tentationis incursu securos. Merito ergo cui salutaris Dei in remissionem peccatorum lætitia redditur, postulat ut in vera innocentia spiritus principalis virtute confirmetur.

Matth. 26.

Ibidem.

Act. 5. 19.

Vers. 14. *Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.*

Peccatores conversi, alios ad pœnitentiam vocare curant.

17. Illos divina clementia a peccatis per remissionem efficit liberos, quos prævidet utilitati Ecclesiæ post conversionem profuturos. Unde Ananiæ de Saulo dixit: *Vade, quoniam vas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel*. Magno igitur fructu dimissa sunt illi a Deo peccata. Qui enim prius blasphemus, & persecutor, ac injuriosus exstitit, postmodum plus omnibus laboravit. Propheta ergo qui deleri iniquitates suas, & Spiritu sancto confirmari a Domino postulat, quod non sine fructu hoc sit futurum affirmat, dicens: *Docebo iniquos vias tuas. UNIVERSÆ viæ Domini misericordia et veritas*. Misericordia est, qua sine ullis præcedentibus meritis, pœnitentibus veniam tribuit: veritas, qua post gratiam vocationis & veniæ, peccata impœnitentium punit. Ille ergo cui peccata dimittuntur, vias Dei iniquos docet, cum peccantibus si resipuerint, exemplo sui spem tribuit veniæ, & inconvertibilibus, nisi ad veniam redeant, infert timorem gehennæ. *Et impii ad te convertentur*. O quam utilis est peccatorum remissio, quæ conversos non solum a peccatis liberos efficit, sed etiam alios a via impietatis & injustitiæ retrahit, flamma caritatis accendit. Hæc est enim caritatis evidens probatio, ut cui per gratiam Dei contigerit a peccatorum vinculis eripi, ipse ex zelo justitiæ studeat ad spem veniæ delinquentes hortari. Nullum quippe tam gratum Deo est sacrificium, quam zelus animarum. Exerceat ergo se in via Dei, cui Deus peccata dimisit, & exemplo suo peccatores quosque ad pœnitentiæ confugere remedium admoneat. Non sit arbor infructuosa, aut otiosus operarius; sciens quia non solum mane venientibus ad vineam merces promittitur, sed etiam circa undecimam horam vocatis vitæ æternæ denarius præbetur.

Act. 9. 15.

1. Tim. 1.

Psal. 24. 11.

Nullum tam gratum Deo sacrificium, quam animarum zelus.

Matt. 20.

Vers. 16. *Libera me de sanguinibus, Deus Deus salutis meæ: & exultabit lingua mea justitiam tuam.*

Iis tantum convenit, qui a peccato sunt liberi.

18. Nisi primitus me a peccatis liberaveris, non potero aliis esse exemplum conversationis. Libera ergo me de sanguinibus, desideriis videlicet carnalibus, quæ militant adversus animam. *Caro enim & sanguis regnum Dei non possidebunt*,

1. Petr. 2.

1. Cor. 15. 5.

DEUS *Deus salutis meæ*. Nota in repetitione nominis magnum affectum cordis, quasi dicat: Merito te ut me salves invoco, quia tu solus es auctor salutis meæ. Nam *Domini est salus*. A te solo est salus, quia ab omnibus aliis est infirmitas, vanitas vanitatum, & omnia vanitas. *Non salvatur rex per multam virtutem, & gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ*. Denique, *fallax equus ad salutem*. Ex quibus verbis colligitur, quod nec ex divitiis temporalibus, nec ex corporali fortitudine salus acquiratur. *Et exultabit lingua mea justitiam tuam*. Justitia Dei, fides est, sicut scriptum est: *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam*; quia *Justus ex fide vivit*. Si ergo justi vita fides est, consequens est eamdem fidem esse justitiam, sine qua quisque esse justus non potest. Hanc itaque Dei justitiam ille cum exultatione enuntiat, qui nec mundi hujus copiam cupiens, nec inopiam metuens, omnem hæreticam pravitatem impugnat. Vel justitia Dei est, quod non vult mortem peccatoris. Homini nempe justum videtur, ut suam ulciscatur injuriam: Dei vero justitia est confitenti relaxare offensam.

Psal. 3. 9. Eccl. 1. 2. Psal. 32. 16. Gen. 15. 6. Rom. 1. 18.

Vers. 16. *Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.*

19. Non aliter justitiam tuam proferre potero, nisi ut labia mea aperias. Tu es enim, qui ora superborum ostruis, & linguas infantium disertas facis. Hactenus os meum ego ipsa aperui, & ideo ex vaniloquio peccatum contraxi. Nunc vero ut tu aperias desidero, quia nihil nisi quod suggesseris loqui concupisco. Illius labia Deus aperit, qui non solum quid loquitur, sed etiam quando, & ubi, & cui loquatur, attendit. Sapientia namque Dei dicit: *Dominus dedit mihi linguam eruditam*, quando scilicet oporteat sermonem dicere. Merito ergo sapiens est, quia accepit a Domino quo tempore sibi loquendum sit. Unde non inconvenienter ait Scriptura: *Homo sapiens tacebit usque ad tempus*. Hinc rursum scriptum est: *Ori tuo fac ostium & vectem, & in verbis tuis jugum & stateram*. Et fortasse hoc ostium sibi Propheta postulabat a Domino, cum dicebat: *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis*. Debemus enim os nostrum claudere, & diligentius observare, ne quis in iracundiam excitet vocem nostram, & contumeliam rependamus contumeliæ. Jugum etiam in verbis nostris esse & statera præcipitur, ut omne quod loquimur, & humilitate condiatur, & mensura ponderetur. Proferamus ergo sermones examinatos libra justitiæ, ut sit gravitas in sensu, modus in verbis, pondus in sermone. Nec prius loquendo os aperiamus quam expediat; sed examinemus verba nostra, si tacendum hoc, si dicendum adversus hunc, si tempus si sermonis hujus, postremo si a virtute modestiæ non dissentiat. Nihil indecens, nihil inhonestum, nihil invidum sonans erumpat. Verum quia ad hæc omnia idonei esse non possumus, nisi hoc a largitore omnis gratiæ percipiamus, exclamandum est nobis cum Propheta: *Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam*. NON *est speciosa laus in ore peccatoris*. Ideoque Propheta indulgentiam peccatorum primum a Domino expetit, & postmodum laudem se Dei annuntiaturum esse promittit; nobis patenter innuens, quia illi soli laudis Dei possunt sentire dulcedinem, qui peccatorum suorum meruerint percipere remissionem. Unde scriptum est: *Rectos decet collaudatio*. Quid autem laudabilius in Deo, quam misericordia? Scriptum namque est: *Confiteantur Domino misericordiæ ejus*.

Sap. 10. Deus labia aperit, docendo quid, quando, ubi, & cui loquendum. Isai. 50. 4. Eccl. 20. 7. Eccl. 28. 28. Psal. 140. 3. Eccli. 15. 9. Psal. 32. 1. Psal. 144. 7.

Deni-

Denique *miserationes ejus super omnia opera ejus*. Quamvis enim laudabile sit quod hominem de limo terræ condidit: laudabilius tamen est, quod perditum proprii filii morte redemit. Denique illud potestatis est, hoc gratiæ. *Et os meum annuntiabit laudem tuam*. Sunt enim plerique qui non suo ore laudant Deum. Numquam suo laudat ore Deum avarus: numquam suo ore laudat luxuriosus. Nonne quasi alienum os tibi videtur assumere, dum ea conatur quæ in corde non sentit proferre? De quibus profecto scriptum est: *Cor eorum longe est a disciplina, propterea non exultabunt*: quia nimirum eorum laus ad omnipotentis Dei aures nequaquam extollitur, quorum cor a semita justitiæ per pravæ intentionis studium elongatur. Tales erant illi, de quibus Dominus dicebat: *Populus hic me honorat, cor autem eorum longe est a me*.

Multi ad laudandum Deum alienum os assumunt.

Job. 17. 4.

Matth. 15. 8.

Vers. 17. *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis*.

Verum & acceptabile sacrificium quale sit.

20. Sciebat Propheta per spiritum, quia illa legalium instituta sacrificiorum, ad invisibilis essent oblationis intelligentiam transferenda: quia illud verum & acceptabile est sacrificium, quod aliquis puro corde laudat Deum. Unde & alio in loco dicit: *In me sunt, Deus, vota tua quæ reddam, laudationes tibi*. Et iterum: *Immola Deo sacrificium laudis*. Et rursum: *Sacrificium laudis honorificabit me*. Cum ergo dixisset: *Os meum annuntiabit laudem tuam*, illico subjunxit: *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique*. Ac si dicat: Laudis tibi offeram sacrificium, sciens quia carnalium nolis observantiam cæremoniarum. *Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis*. Ideo nolo confidere in carnalis ritu sacrificii, quia scio te hircorum & arietum occisione non delectari. Tu es enim qui dixisti: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos*. Ibid. 49. 9.

Psal. 55. 12. Psal. 49. 14.

Vers. 18. *Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies*.

Veram pœnitentiam comittetur spiritus tribulatio.

21. Nequaquam vere pœnitentiam agit, qui ex peccatorum suorum recordatione quamdam spiritus tribulationem non sentit. Quod quidem reprobis familiare est; quia etsi aliquando peccata sua confiteantur, ea tamen districtæ animadversionis fletibus non persequuntur. Electi vero etiam si minima sint quæ in se punienda inveniunt, zelo rectitudinis contra se erecti, ad pœnitentiæ se lamenta studiose succendunt. Qui dum sanctæ contemplationis pennis ad cœlestia se intuenda erigunt, eo subtilius si quid in ipsis vitiosum latebat inveniunt, quo ad divinæ lucis claritatem vicinius accedunt. Tantoque eis displicet quod infirmum ex carne tolerant, quanto eos delectat quod ex incorruptibilis vitæ suavitate degustant. Unde fit quod gravi in seipsos vel pro otiosis verbis, vel pro vanis cogitationibus invectione desæviant; & quæ levia ante crediderant, mox ut gravia & mortifera perhorrescant. Beneficia sibi divinitus collata conspiciunt, culpas nihilominus anteactas ad memoriam reducunt. Vitæ hujus corruptibilis ærumnosas necessitates enumerant, quanta sit cœlestis gloriæ felicitas, in meditatione pertractant. A qua quia per carnis fragilitatem retrahi se sentiunt, validissimi seipsos interius vulnere doloris transfigunt. Dum ergo hæc omnia ante mentis oculos intenta consideratione recolligunt, vehementissimæ tribulationis igne intrinsecus inardescunt. Hæc est illa spiritalis Sanctorum tribulatio, quam in cordibus eorum generat pœnitentiæ & desiderii dilati amaritudo. Hanc nimirum Job sentiebat, cum dicebat: *Loquar in tribulatione spiritus* Job. 7. 11.

ritus mei. Electorum etenim linguas tribulatio spiritus commovet, ut reatum pravi operis vox confessionis impugnet. *Cor contritum & humiliatum Deus nos despicies.*

Cor frustra contritum, nisi humiliatum sit.

22. Multi habent cor contritum, qui non habent cor humiliatum. Sunt enim plerique, qui etsi peccata sua fletibus puniant, pauperes tamen opprimere potestatis suæ dominatione non cessant. Hi nimirum nequaquam purum sacrificium Deo offerunt; quia detestabilis superbiæ illud admixtione corrumpunt. Vel sicut beatus Hieronymus hunc locum exponit, illi cor conterunt, sed non humiliant, qui peccata quidem quæ commiserunt deflent, sed tamen eadem committere etiam post fletus non timent. Dum enim errorum suorum consideratione revocati, ad ea quæ dimiserant redeunt; se contra Conditorem suum per opera pravitatis extollunt. Ex superbiæ namque vitio est timorem Dei contemnere, Conditoris præcepta pravæ actionis transgressione calcare, cœlestis vitæ gaudia mansura negligere, damnationis perpetuæ infinita supplicia non timere. Illorum ergo sacrificium Deus non accipit, qui lacrymis quidem se compunctionis abluunt, sed eisdem, a quibus ante mundati esse videntur, peccatorum maculis in idipsum revertentes sordescunt. De talibus scriptum est: *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit eum, quid prodest lavatio ejus?* Ille quippe lavatur a mortuo, qui per pœnitentiam mundatur a peccato. Quem si contigerit eadem quæ punierat, iterando peccata committere, nihil contulisse videtur adhibita satisfactionis lavatio, quem maculavit inhonestius iterata facinoris turpitudo. Quia igitur scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam;* illos qui superbiendo ad peccata redeunt, divina justitia respuit. Illos vero qui continendo & humiliando post tergum non respiciunt, clementia Dei non despicit; quia scriptum est: *Prope est Dominus his qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu salvabit.*

In hunc Psal. — Eccl. 34. 30. — 1. Pet. 5. 5. — Psal. 33. 19.

Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Jerusalem. Vers. 19.

Christi erga sponsam Ecclesiam benignitas.

23. Sion speculatio interpretatur, per quam sancta significatur Ecclesiæ. Quia in eminentioribus virtutum & scientiæ locata vestigiis, & cœlestem patriam a longe prospicit, & irruentes spiritalium inimicorum cuneos interiori intuitu deprehendit. Cui Deus tunc benigne fecit, quando filium suum in mundum misit. Veniens autem Filius Dei, quam de diabolica potestate eripit, sanctam sibi Ecclesiam in unitate spiritus confœderavit. De quo Johannes ait: *Qui habet sponsam, sponsus est.* Quid autem benignius, quam Filium Dei servilem formam induere, mortis legibus subjacere, proprio sanguine nos redimere, æternæ vitæ aditum, quem culpa obstruxerat, aperire; corpore suo nos pascere, & de tenebrarum potestate erutos, ad cœlestem gloriam & ad regnum nos lucis transferre? Quid denique benignius, quam quod Deus tradidit filium, ut redimeret servum? Benignitatem nihilominus Dei quotidie sentit Ecclesia, cum illam Deus claritate suæ cognitionis illuminat, inter seculi turbines fluctuantem spiritus sui virtute confirmat, suavitatis intimæ deliciis reficit, atque per eam peccantibus peccata dimittit. Et notandum quod ait: *In bona voluntate tua*, ut intelligas nihil perfectum haberi posse ex meritis, sed tantum conferri gratuito munere divinæ miserationis. *Ut ædificentur muri Jerusalem.* Per Jerusalem, quæ visio pacis interpretatur, sancta anima accipitur, quæ futuram Sanctorum pacem mentis intuitu conspicit, & omnibus in se mortificatis hostibus,

Joh. 3. 29. — Philip. 2.

Non ex meritis, sed gratuito.

bus, illicitorum motuum impugnationem non sentit. Cujus muri virtutes sunt: quos ille nimirum ædificat, qui ex operibus justitiæ & pietatis, spiritale construere ædificium non cessat. Unusquisque autem Jerusalem, aut Babylonis civis est. Sicut enim per amorem Dei Sanctus quisque Jerusalem civis efficitur; ita per amorem seculi, omnis iniquus in Babyloniæ structura operatur.

Omnes aut Jerusalem, aut Babylonis cives sunt.

Babylonem quinam ædificent.

24. Ad construendum autem hujus spiritalis Babyloniæ ædificium, perversi quique illius antiquæ Babel imitantur exemplum. Cujus, teste sancta Scriptura, civitatis auctores, & pro saxis lateres, & pro cæmento bitumen habuisse leguntur. Per quod intelligitur quod mundi amatores carnalis vitæ construunt municipium, quod ad vim ventorum, & impetus fluvii, facili impulsu velociter est subruendum. Notandum vero est, quia illi de quibus agitur, de Oriente venisse, & in campo Sennaar habitasse perhibentur. Cum enim Christus vere sit Oriens, Propheta attestante qui ait: *Ecce vir Oriens nomen ejus*; de Oriente veniunt, qui a Christi consortio male vivendo recedunt. Sennaar autem interpretatur excussio dentium, sive fœtor eorum. In campo ergo Sennaar habitant, qui positi non in celsitudine virtutum, sed in planitie vitiorum, & detractionum morsibus proximos lacerant, & in otiosæ vitæ volutabro jacentes, infamiæ suæ circumquaque fœtorem exhalant. Quorum dentes tunc omnipotens excutit, cum illorum facta simul & verba confundit. Unde per Prophetam scriptum est: *Dentes peccatorum contrivisti*. Et iterum: *Dominus conteret dentes eorum in ore ipsorum; molas leonum confringet Dominus*. Nam de fœtore eorum per alium Prohetam scriptum est: *Computruerunt jumenta in stercore suo*. Computrescere jumenta, est carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Et Isaias ait: *Et erit pro suavi odore fœtor, pro zona funiculus*. Quia nimirum hi pravi operis fœtorem emittunt, qui abjecto cingulo castitatis, funiculum intexunt lasciviæ. De quibus dicitur per Prophetam: *Væ qui trahit peccata sicut vestem longam*. Merito ergo qui in Sennaar habitant, de lateribus civitatem ædificant: quia qui terrenis dediti sunt, voluptatibus carnis inserviunt, de fragili materia mentis mutationem attollunt.

Gen. 11. — Ibidem. — Zach. 6. 12. — Psal. 3. 8. — Psal. 3. 57. — Joel. 1. 18. — Isa. 3. 24. — Isai. 5. 18.

Qui Jerusalem.

25. Cæterum qui contemta terrenarum opum cupiditate, & carnalis vitæ abdicatis illecebris, per opera sanctitatis virtutum in seipsis sanctificationem accumulant, hi profecto lateres in lapides mutant. Et neque in arena mundanæ confidentiæ spiritalem structuram erigunt, sed in petra fidei, quæ Christus est, atria nulli excidio obnoxia, ad similitudinem Evangelicæ illius parabolæ constituunt. Tales nimirum recte cum Isaia possunt dicere: *Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus*. Lateribus quippe cadentibus, lapidibus quadris ædificat, quicumque carnis lasciviam disciplinæ strictioris rigore castigat; qui membrorum legem, mentis lege superat; qui corporis fortitudinem, spiritus virtute commutat. Hinc namque per Prophetam dicitur: *Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem*. Qui dum non dixit, accipient, sed mutabunt; aperte ostendit, quia alia est fortitudo quæ deponitur, & alia quæ noviter incoatur. Habent enim sancti viri suam in hac carne positi fortitudinem, cum vel pro fide certantes, tormenta omnia constantiæ virtute despiciunt, vel tentationes diabolicas armis spiritalibus protecti repellunt. De eis namque per Salomonem scriptum est: *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt*

1. Cor. 10. Matth. 7. — Isai. 9. 10. — Isai. 40. 31. — Cant. 3. 7.

biunt ex fortissimis Israel. Lectulum quippe Salomonis fortes ambiunt, quia intimam nostri Redemtoris requiem, Sancti quique indefessa desiderii sedulitate contemplantur. Hinc de sancta Ecclesia electorum
Prov. 31. 25. dicitur: *Fortitudo & decor indumentum ejus*. Qui enim ita se in virtutibus decorum exhibet, ut tamen tentationum impugnationibus non repugnet, hic nimirum decore ad tempus induitur, sed fortitudine nequaquam vestitur. Quia vero Sancti Dei & ex operibus justitiæ fulgidi, & ex adversariorum apparent impugnationibus vestiti, recte de eis sub typo Ecclesiæ dicitur: *Fortitudo & decor indumentum ejus*. Quisquis ergo infirma carnis fortitudine contemta, in virile spiritus robur animam excitat, quasi lateres in saxa, quibus muri Jerusalem ædificentur, commutat. Possumus quoque per Jerusalem, illam sanctam
Apoc. 21. civitatem accipere, quæ ex vivis lapidibus in cœlis construitur, & sicut sponsa ornata viro suo a Deo paratur. De illa namque dicit A-
Gal. 4. 26. postolus: *Illa autem quæ sursum est Jerusalem libera est, quæ est mater nostra*. Quæ merito dicitur libera; quia ab omni corruptionis molestia invenitur aliena. Nec incongrue Jerusalem dicitur, quæ veram in seipsa pacem sine defectu experitur. Illa est enim civitas pacis, in quam nullus hostium ingreditur, & ex qua nullus civis egreditur. Civitas,
Apoc. 21. inquam, cujus plateæ auro mundo sternuntur, & in qua canticum lætitiæ indesinenter cantatur. Quæ quidem, sicut scriptum est, non eget sole neque luna: quia cum illam Deus præsentia suæ claritatis illuminet, impossibile est ut eam aliqua caliginis obumbratio obscuret. *Deus*
Joh. 1. 6. *enim lux est*, sicut ait in epistola sua Johannes Apostolus; *& tenebræ in eo sunt ullæ*. Quod si tanta est claritas solis, ut totam ortu suo terram illuminet; quanta æstimanda est Dei claritas, qui & ipsum solem condidit, & ei ad utilitatem nostram hanc quam cernimus luminis venustatem infundit? Hujus igitur Jerusalem muri ædificantur, cum fideles ad vitam prædestinati, ad perfectio- 3. Reg. 6. nem justitiæ deducuntur. Figuram autem hujus civitatis illud Salomonis templum gestavit, in cujus ædificatione lapidibus extructa, mallei sonitus auditus non fuit. In sacris enim ædificiis permansuri, adhuc foris per flagella tundimur, ut in templo Domini postmodum sine aliqua percussione disciplinæ disponamur: quatenus quidquid in nobis superfluum, aut distortum est, modo percussio resecet, & tunc sola in cœlesti ædificio concordia veritatis liget. Nec mirum si templum eadem civitas dicatur, quæ etiam tabernaculum dicitur, sicut scriptum est: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus*. Apoc. 21. 3.

Hujus lapidis per flagella tundendi & poliendi.

Vers. 20. *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes, & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos*.

Quale sit Sanctorum sacrificium in cœlo.

26. Ædificata cœlesti Jerusalem, sacrificium dumtaxat justitiæ acceptum erit Domino; quia ibi non erit opus offerri sacrificium pro peccato. In hac enim vita quia in multis quotidie delinquimus, oportet ut contriti cordis & contribulati spiritus Deo sacrificium offeramus. In 1. Cor. 15. resurrectione autem, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, nec ullus Sanctorum peccare postmodum poterit, nec quisquam ad Deum pro peccato orabit. In tantum namque peccatum delebitur, ut etiam pœna peccati omnino destruatur, sicut scriptum est: *Absor-* Ibid. 15. 55. *pta est mors a victoria. Ubi est mors victoria tua? ubi est mors aculeus tuus? Stimulus enim mortis peccatum est*. Necessario ibi peccatum deesse convincitur, ubi mortis aculeus non invenitur. Non igitur oportet ibi offerri pro peccato

cato sacrificium, ubi nec in cogitatione admittitur delictum. Sacrificium itaque justitiæ Sancti in æterna vita Deo offerent; quia in solo Conditoris amore intenti, indefessas remuneratori suo in lætitia cordis laudes dicent: Unde scriptum est: *Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Et iterum: *Vox exultationis & salutis in tabernaculis justorum.* Tunc electorum suorum oblationes Deus acceptas habebit; quia sanctas eorum meditationes nullius pravitatis admixtio commaculabit. Holocausta nihilominus eorum accipiet; quia totum quod in eis erit, flamma divinæ caritatis accendet. Et *Tunc imponent super altare tuum vitulos.* Altare, Dei Filius est, de quo ipse Dominus ait: *Altare de terra facietis mihi.* Quid est enim aliud altare de terra facere, nisi de Dei Filii incarnatione non dubitare? Ipse est namque cui in hac vita cordium nostrorum sacrificia imponimus, & in quo cogitationes illicitas ne convalescant mactamus. Unde scriptum est: *Beatus qui tenebit et allidet parvulos suos ad petram.* Ad petram quippe parvulos nostros allidimus, cum orientes motus illicitos, imitationis Christi intentione mortificamus. Scriptum est enim: *Petra autem erat Christus.* Ipse ergo est petra, ad quam cogitationes nostras tenemus: ipse altare, cujus clementiæ peccatorum victimas imponere præsumimus. Denique *peccata nostra ipse portavit.* Super ipsum ergo vitulos in æterna vita Sancti seipsos imponent; quia per gratiam Dei liberati a lege peccati & mortis, quod nulli jugo Legis postmodum erunt subditi, totum attribuent gratiæ Filii Dei. Nullus enim hominum in cœlum ascenderet, nisi Filius Dei pro salute nostra carnem sumsisset. Vel certe vitulos super altare imponent, cum deposita primi hominis vetustate, & mortalibus exuti exuviis, facti vituli, id est innovati & puri in perpetuum vivent.

Psal. 83. 5. — Psal. 117. 15. — Eorum altare Dei Filius. — Exod. 24. 20. — Psal. 136. 8. — 1. Petr. 2. 24.

27. Quod si, ut præmissum est, secundum moralem intelligentiam ædificationem Jerusalem accipere volumus, hunc quoque versum eidem intellectui hoc modo convenienter aptamus. Dictum est David regi a Domino: *Non tu ædificabis mihi domum, quia vir sanguinum es:* Postea vero filius ejus re & nomine pacificus, & sapientiæ gratiam a Domino ultra morales obtinuit, & templum mirifici operis, sicut liber historiarum attestatur, Deo Israel ædificavit. In quo datur intelligi, quia dum cum hostilibus vitiorum cuneis, virtutum oppositione confligimus, domum sapientiæ nequaquam ædificare valemus: ubi vero superatis adversariorum agminibus, & passionum depulsa barbarie, pacem in nobis factam, omnibus mentis imperiis carne jam obtemperante senserimus; tunc corpus nostrum inviolabile templum Domino construimus: in quo & sacrificium quod ex zelo justitiæ veritatem prædicantes offerimus, Deus accipit, & oblationes sanctarum meditationum, & igne ferventis desiderii ardentium orationum holocausta assumit. Super altare quoque cordium nostrorum ponimus vitulos, cornua producentes & ungulas, si hæreticorum sententias utriusque Testamenti auctoritate noverimus comminuere, & virtutes a vitiis per studium discretionis separare. Per ungulas enim vitulorum, quæ finduntur, discretionem accipimus: per cornua vero, utriusque Testamenti præcepta notamus. Vel certe cornua producimus, si etiam in his quæ carnis sunt, Deo placere studeamus. Cornu namque cum de carne sit, carnem superexcedens durescit. Quisquis ergo, carnis infirmitate deposita, etiam per carnis obsequium opera virtutis effecerit,

Corpus nostrum, templum Dei: cor, altare. — 1. Paral. 17. 4. 3. Reg. 6. — Psal. 68.

rit, quasi cornua de carne producit.

PROOEMIUM

In quintum Psalmum pœnitentialem.

Oratio pauperis cum anxiatus fuerit, & coram Domino effuderit precem suam.

Psalmus hic oratio Christi est. QUis est iste pauper cujus in hoc Psalmo notatur oratio, nisi ille de quo ait Apostolus (1. Cor. 7. 9.): *Qui cum esset dives pauper pro nobis factus est.* Ipse enim ut nos divitiarum suarum efficeret participes, paupertatis nostræ suscepit necessitates (Philip. 2. 7.): *Exinanivit* namque *semetipsum, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo: humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Sicut autem pauper pro nobis factus est, ita & pro nobis anxiatus est. Denique & pro nobis est morti traditus, & pro nobis in ligno suspensus (1. Cor. 15. 3.). *Mortuus est enim*, ut ait Apostolus, *propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram* (Rom. 4. 25.). Ex humana autem natura habuit ut anxiaretur, ex qua habuit etiam ut moreretur. Orat ergo caput nostrum in Psalmo hoc, ut illuc reducamur per gratiam, unde per primi parentis cecidimus culpam. Potest etiam hæc oratio convenire unicuique, qui pauperem se esse intelligit, & suarum miseriam necessitatum agnoscit: qui fallaces esse divitias seculi istius considerat, & quam horrendum sit in manus Dei viventis incidere, pensat (Hebr. 10.). Qui post tergum reductis oculis cogitat unde ceciderit, & circumspectis omnibus quæ imminent, quas invenerit calamitates attendit. Hæc itaque omnia ante mentis oculos omnis pauper congerat, & pauperem Christum pro nobis anxiatum considerans, miseriarum suarum multitudinem attendat: quanta gloria in Adam fuerit creatus recolligat; & in his omnibus anxiatus, non in oculis hominum, sed coram Domino precem suam effundat, dicens:

EXPLANATIO.

Quinti Psalmi Poenitentialis.

D*Omine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.* (Psal. 101. Vers. 1.)

1. In hac oratione quam expositi sumus, quædam ipsi attribuuntur capiti, quædam nostræ conveniunt infirmitati. (Unum sunt Christus & Ecclesia.) Nec mirandum, si ea quæ nobis solummodo congrunt, quasi sint sua Christus pronuntiat. Unum quippe corpus est tota sancta universalis Ecclesia, sub Christo Jesu, suo videlicet capite, constituta. Unde ait Apostolus (Col. 1. 18.): *Ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis.* Ipsa est enim quæ per Prophetam jucundatur, & dicit (Psal 26. 6.): *Nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* Pater enim Filium, qui est caput Ecclesiæ, super inimicos ejus exaltavit, cum destructo mortis imperio, in suæ illum majestatis æqualitate constituit: cui & dixit (Psal. 109. 1.): *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Christus itaque cum tota sua Ecclesia, sive quæ adhuc versatur in terris, sive quæ cum eo jam regnat in cœlis, una persona est. Et sicut est una anima quæ diversa corporis membra vivificat, ita totam simul Ecclesiam unus Spiritus sanctus vegetat & illustrat. Sicut namque Christus, qui est caput Ecclesiæ (Ephes. 5.), de Spiritu sancto conceptus est: sic sancta Ecclesia quæ corpus ejus est, eodem Spiritu sancto repletur ut vivat: ejus virtute firmatur, ut in unius fidei & caritatis compage subsistat. Unde dicit Apo-

Col. 2. 2. postolus: *Ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei*. Istud est corpus, extra quod non vivificat spiritus. Unde dicit beatus Augustinus: *Si vis vivere de spiritu Christi, esto in corpore Christi*. De hoc spiritu non vivit schismaticus, non vivit excommunicatus: non enim sunt de corpore. Ecclesia autem spiritum vivificantem habet, quia capiti suo Christo inseparabiliter adhæret. Scriptum est enim: *Qui adhæret Domino unus spiritus est cum eo*. Pro membris itaque orat caput in hoc Psalmo, ut corporis sui orationem Deus Pater exaudiat, & ut ejus clamor ad divinæ majestatis aures ascendat. Quotidie enim orat Christus pro Ecclesia, de quo testatur Apostolus Paulus: Quia *sedens ad dexteram Patris interpellat pro nobis*. Denique & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Potest autem hæc oratio unicuique convenire fideli, qui a Deo postulat in bono perseverantiam, & tam sancti desiderii, quam etiam irremissæ operationis emittit clamorem. Clamor autem aliquando in bona, aliquando in mala significatione accipitur. Clamat enim justus, cum operatur justitiam ex desiderio: clamat & impius cum peccatum adjungit peccato. Clamabat Moyses cum populum de Ægyptiaca servitute liberatum, ad terram promissionis per desertum deduceret. Clamabat & populus Gomorrhæus, cum ex frequentissima peccati perpetratione Deum ad iracundiam provocaret. Denique & Moysi tacenti dictum est a Domino: *Quid clamas ad me?* Et de illis ait Dominus: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum ascendit ad me*. Unde quidam nos admonet, dicens: *Auferatur clamor de medio vestrum*. Hic autem pro irremissa operatione clamor accipitur, cum dicitur: *Clamor meus ad te veniat*. Notandum vero est quod cum præmisisset: *Exaudi orationem meam*; statim adjecit: *Et clamor meus ad te veniat*. Illi enim a Domino exaudiri merentur, qui divini zelo amoris accensi, omnia quæ possunt bona operantur. Nam qui perversis actionibus assuetus, operibus iniquitatis invigilat, nequaquam dignus est exauditione cum orat. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum*. Si volumus igitur ut ad aures Dei nostra perveniat oratio, studeamus necesse est, ut ab omni admixtione pravitatis nostra mundetur operatio, ut possimus Deo cum Propheta dicere: *Clamor meus ad te veniat*.

Corpus Ecclesiæ sancto Spiritu vegetatur. Tract. 36. in Joban.

1. Cor. 6. 17. Orat Christus pro Ecclesia.

Rom. 8. 34.

1. Johan. 2.

Exod 14. 15. Gen. 18. 20.

Forte Eph. 4. 31. ubi legitur:

Omnis amaritudo & clamor ... tollatur a vobis.

Matt. 7. 21.

Vers. 2. *Non avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam*.

2. Ad similitudinem dominorum dictum est, qui cum pro alicujus suorum culpa graviter offenduntur, solent eum a conspectu suo expellere, & a familiarium assistentium collegio separare, a supplicante faciem avertere, roganti veniam denegare. Deus vero, licet cum superbiendo ab eo avertimur, a nobis per justitiam avertatur: tamen cum humiliati ad eum convertimur, ad nos per misericordiam converti non dedignatur. Ipse est enim qui dicit: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*. Et iterum: *Si impius egerit pœnitentiam de omnibus peccatis suis quæ operatus est, & fecerit judicium & justitiam, vita vivet, & non morietur: omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor; & in justitia sua quam operatus est, vivet*. Ecce patet nobis sinus misericordiæ Dei. Quare misericordiam Dei a nobis excludimus? quare vocationem ejus audire dissimulamus? Non enim solum a conversis non avertitur, sed

Dei nos etiam aversos vocantis misericordia.

Zach. 1. 3. Ezec. 18 21.

etiam aversos ut convertantur, hortatur. Hinc est enim quod per Prophetam dicit: *Si dimiserit vir uxorem suam, & illa recedens duxerit virum alium, numquid revertetur ad eam ultra; numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus tuis multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus.* Mulieris derelictæ & & fornicantis similitudinem adducit, ut ejus cognoscamus pietatem, & sciamus eo nos illum gravius offendere, quo non cessat nos etiam post delictum vocare. Hæc autem vocationis Dei clementia a parte exprimitur, cum homini averso per alium Prophetam dicitur: *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, et aures tuæ audient vocem post tergum monentis.* Ille enim coram positus verba Dei percipit, qui antequam peccatum perficiat, voluntatis ejus præcepta cognoscit. Quasi enim adhuc ante faciem ejus stare, est necdum eum peccando contemnere. Cæterum si abjecto timore Dei iniquitatem operari cœperit, quasi tergum in faciem ejus mittit. Sed & post tergum subsequens Deus abscedentem admonet, quia etiam nequitia perpetrata ad se eum reverti persuadet. Audiamus ergo vocem post tergum monentis, & ad invitantem nos Deum, saltem post peccata revertamur: ut si justitiam vindicantis formidare negligimus, saltem vocantis & miserentis pietatem erubescamus.

Jerem. 3. 1. — *Isa. 30. 20.*

Christus in membris suis iterum patitur.

3. *In quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.* Ecce jam caput nostrum sedet a dextris Dei, & tamen se dicit tribulari. Ubi ergo tribulatur, nisi in corpore? Nam quod in corpore tribuletur, manifesto ostendit cum Saulo persecutori dixit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Et Petro ait: *Venio Romam iterum crucifigi.* Qui enim in seipso jampridem crucifixus fuerat, in Petro iterum se crucifigendum dicebat? Quamvis sit in electorum cordibus etiam alia tribulatio, quam in eis generat continua pœnitentiæ amaritudo. Qui enim mala quæ commisit, ante mentis oculos congerens, pro singulis quibuscumque compungitur, in arcano cordis magna & amara doloris metus anxietate contribulatur. Solent namque electi viri, ad ea quorum sibi sunt conscii peccata, mentis intuitum reducere, & modis eorum cauta singulatim consideratione perspectis, singula quæque deflere; ut hoc modo cordis sui præparent habitaculum, dum per unumquodque erroris sui deplorant excessum. Hinc namque Jeremias ait: *Divisiones aquarum deduxit oculus meus.* Divisas quippe aquas ex oculis deducere, est dispertitas lacrymas unicuique peccato tribuere, & iniquitatis gaudia satisfactionis doloribus compensare; quatenus dum nunc hujus, nunc illius delicti memoria mens acrius tangitur, simul de omnibus singulis commota purgetur. Quod vero ait: *Inclina ad me aurem tuam*; tale est, quasi dicat: Æger sum, non possum erigere ad te, quia non est hominis dirigere viam suam. Sed tu more fidelis medici, inclina ad me aurem tuam. Inclina aurem, quia ego non erigo cervicem. Scio enim quia si me erexero, longius discedis: si humiliavero, propius accedis. Sicut enim humiliato appropinquas, ita te ab elato elongas. Ideo ergo tribulor, ut ad me inclines aurem tuam.

Act. 9. 4. — *Hegesippel l. 3. c. 1.* — *Thren. 3. 48.*

In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me. *Vers. 3.*

Quid Deum rogare debeamus.

4. Non jam terrenus terrena desidero, sed a prima captivitate liberatus, cœlestia concupisco. Exaudi ergo me orantem non pro divitiis seculi, non pro gloria temporali, non pro fecunditate pignorum, non pro morte inimicorum. Velociter autem exaudi, ut in me adimpleas

quod

Iſai. 58. 9. quod dixiſti: *Adhuc loquente te, dicam: Ecce adſum*. Multi vocant Deum, ſed non invocat; quia labiis tantummodo, non cordis affectu orare procurant. Qui vero Deum toto corde deſiderat, confidenter clamat: Pſ. 36. 6. *In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me*. In die invocat, qui in mentis puritate Deum exorat. Cujus juſtitia, cum vias ſuas Domino revelaverit, ſicut lumen educitur, *et judicium*, ſicut ait Propheta, *tamquam meridies illuſtratur*. Sap. 1. 1. Unde & ſcriptum eſt: *Sentite de Domino in bonitate, et in ſimplicitate cordis quærite illum*. Simplicitatis encomium. Cordis enim ſimplicitas dies eſt, quam fraus non obnubilat, non obtenebrat mendacium, non obſcurat invidia, non obfuſcat dolus: quam lux veritatis illuminat, præſentiæ divinæ claritas Prov. 3. 32. illuſtrat. Scriptum eſt enim: *Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus*. Deo autem ſermocinari, eſt per ſuæ præſentiæ Illuminationem humanis mentibus voluntatis ſuæ arcana revelare. Cum ſimplicibus igitur Deus ſermocinari dicitur, quia illorum mentes de arcanis cœleſtibus ſuæ inſpirationis claritate illuminat, quos nulla caligo duplicitatis obumbrat. Quo contra de non ſimplicibus dicitur: Pſal. 5. 8. *Virum ſanguinum et doloſum abominabitur Dominus*. Et Salomon ait: *Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fi-* Sap. 1. 5. *ctum, et aufert ſe a cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu*. Conſtat ergo quia iſtos inhabitando illuminat, illos recedendo excæcat.

Verſ. 4. *Quia defecerunt ſicut fumus dies mei, et oſſa mea ſicut cremium aruerunt*.

Omnia quæ caducarum rerum deſiderio accenſi agimus, evaneſcunt.

5. Spectat hoc ad id quod dixit: *Velociter exaudi me*. Quaſi diceret: Opus eſt ut velociter me exaudias, quia dies mei defecerunt, videlicet ad defectum velut fumus devenerunt. Per dies ſuos hic vult intelligi omne tempus, quo mandata Dei poſtpoſuit, & funeſtis periturarum rerum accenſus deſideriis, ſibi non Deo militans carnaliter vixit. Habet enim in hac vita diem ſuum anima perverſa, quæ tranſitorio gaudet in tempore, & lethifera carnalis delectationis perfruitur jucunditate. Hinc eſt quod Salvator noſter prævaricatrici Jeruſalem, deſtructionis ſuæ juſtum excidium comminans, ait: *Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi*. Luc. 19. 42. Diem etenim ſuam ille tunc populus habebat; quia in rerum labentium opulentia confidens, quiete & ſucceſſu gaudebat. Oculos claudit proſperitas. Quorum nimirum oculos proſperitas clauſerat; ut nec viſitationis ſuæ tempus cognoſcerent, nec imminentium malorum contritionem viderent. Sicut enim cordis oculos flagella aperiunt; ſic mentis aciem aliquoties ſucceſſus proſperi retundunt; adeo ut ſeipſam mens cognoſcere non valeat, quam proſperitatis mundanæ oblectatio captivat. Hinc namque Salomon ait. *Averſio parvulorum interficiet eos, et proſperitas ſtultorum perdet eos*: Prov. 1. 32. Iſraeliticum ergo populum proſperitas perdidit, cujus in die ſua oculos ne futuri excidii vaſtitatem cognoſcerent, clauſit. Hæc eſt dies, qua Jeremias ait: *Diem hominis non deſideravi*. Jerem. 17. 16. Dicat & fidelis anima: *Defecerunt ſicut fumus dies mei*. Fumus, ſicut eſt omnibus notum, in altum quidem ſe in primis erigit, ſed cito deficiens, quaſi non fuerit evaneſcit. Sic nimirum ſic humana ſuperbia cum rerum opulentia intumeſcens ſe in altum extulerit, a ſtatu ſuæ cælſitudinis corruens, ad ima ruit. Hinc namque per ſemetipſam Veritas ait: *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur; et qui ſe humiliat, exaltabitur*. Luc. 14. 11. Hinc per Prophetam ſcriptum eſt: *Vidi impium ſuperexaltatum et elevatum ſicut cedros Libani: et tranſivi, et ecce non erat: quæſivi eum, et non eſt inventus locus ejus*. Pſ. 36. 35. Qua in re penſandum eſt, perverſorum poten-

tia qualiter destruitur, quorum nec locus quidem post modicum invenitur. Sequitur: *Et ossa mea sicut cremium aruerunt*.

Qui per ossa Christi, qui per carnem significentur.

6. Per ossa, rationem & intelligentiam possumus accipere: quæ quasi sicca remanent, dum factorum & virtutum pinguedinem non habent. De qua profecto pinguedine dicit Propheta: *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea*. Vel per ossa, fortiores qui sunt in Ecclesia, accipimus: quia sicut per ossa corpus nostrum vegetatur, ita per illos corpus Christi, quod est Ecclesia, regitur & sustentatur. Habet enim & corpus Christi carnem suam, infirmos scilicet, virtutum carentes fortitudine, qui perfectorum indigent sustentatione. De hac carne in persona Christi recte per Job dicitur: *Pelli meæ consumtis carnibus, adhæsit os meum*. Quod nimirum in passione Christi impletum est, quando discipulis fugientibus mulieres steterunt, & usque ad crucem secutæ sunt. Scimus enim quia in corpore hominis pellis exterius eminet, caro vero ossibus introrsus adhæret. Pelli ergo consumtis carnibus os Christi adhæret, quia fugientibus & dubitantibus Apostolis, qui ei familiarius adstiterant, mulieres quæ quasi remotiores esse videbantur, nec a cruce suspensi, nec a sepulti monumento discedebant. Quia vero sancti viri imperfectis delinquentibus condolent, & eorum infirmitati compatiuntur, recte nunc dicitur: *Ossa mea sicut cremium aruerunt*. Quod evidenter ostendemus, si unum exemplum ad medium deducamus. Videamus unum de ossibus Christi quomodo cum infirmantibus infirmetur, cum dolentibus doleat, cum arescentibus arescat. Ait enim: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* Vides quomodo omnium in se infirmitates transtulerat, omnium casus velut proprios deflebat. Ideoque ait: *Ut lugeam omnes qui peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam*. Denique & omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret. Ossa ergo sicut cremium consumto adipe arent, cum perfecti quique carnalium infirmitatibus condolent, & se quasi spiritali pinguedine æstimant vacuos, dum illos aspiciunt virtutum auxiliis destitutos. Cujus infelicitatis causam manifeste aperit, cum subjungit:

Jsa. 62. 6. — Job. 19. 20. — Luc. 23. — 2. Cor. 11. 29. — 1. Cor. 12. 21. — 1. Cor. 9. — Vers. 5.

Percussus sum ut fenum, & aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum.

Isa. 40. 6. Ibid. 8. — Cur homo feno comparetur.

7. Scriptum est in Isaia: *Omnis caro fenum; & omnis gloria ejus quasi flos agri*. Et rursum: *Vere fenum est populus*. Homo namque feno comparabilis est; quia per nativitatem viret in carne, per juventutem candescit in flore, per mortem aret in pulvere. Ipse est enim, Job attestante, *qui quasi flos egreditur et conteritur*. Hæc autem mors & contritio, quæ ad omnes homines ex justæ damnationis sententia pervenit, ex primi hominis peccato descendit. Unde & Apostolus ait: *Primum hominem peccatum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit*. Homo ergo qui si in Creatoris obedientia perstitisset, posset in æternum vivere, propter inobedientiæ culpam percussus est mortalitate. De qua nimirum percussione in hoc loco dicitur: *Percussus sum ut fenum et aruit cor meum*. Quia ergo primus homo peccando in mortem incidit, propagata generis humani successio a rationis intimæ viriditate consequenter exaruit. Quare autem cor humanum ab illo aruit virore in quo conditum fuit, subdendo manifestat, ait enim: *Quia oblitus sum comedere panem meum*. Panem suum in

Job. 14. 2. — Rom. 4. 12.

in paradiso primus homo conditus habuit, quamdiu [a] inconcusso mentis vestigio Conditoris sui præcepta servavit. Panis autem ejus fuit visionis divinæ delectatio, verbi Dei satietas, internæ quietis gaudium, lucis inaccessibilis splendor, sapientiæ refectio, Angelorum societas, amor Dei, jubilum spiritus, contemplationis suavitas, collocutionis desiderium, securitas mentis, præsentia Creatoris. Quem panem tunc profecto perdidit, cum serpentis suggestioni consensit. Tangens enim vetitum, oblitus est præceptum. Unde factum est ut qui tenebat arcem beatitudinum, in lacum incideret miseriarum: & qui intimæ reficiebatur suavitate dulcedinis, panem postmodum manducaret doloris. Quicumque ergo illius portat imaginem, factus de terra terrenus, panem suum comedere obliviscitur; quia terrenæ voluptatis captus illecebris in verbo Dei [b] non delectatur. Panis etenim noster, verbum Dei est. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*. Sequatur ergo oblivionem commemoratio, & esuriem refectio comitetur: ut panem illum qui de cœlo descendit, manducantes, & pœnam evadamus mortis perpetuæ, & vitæ participemus æternæ, sicut Dominus ait in Evangelio: *Si quis manducaverit ex hoc pane vivet in æternum*.

a Panis hominis quis sit.

Gen. 3.

Matt. 4. 4.

Johan. 6.

Ibidem 52.

A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.

Vers. 6.

8. Arescente corde propter panis & vini inopiam & oblivionem, vox gemitus emittitur: quia ubi a desiderio vitæ æternæ defecerit intentio, consequenter de corde procedit malarum cogitationum vociferatio. In qua nimirum vox gemitus dicitur, quia per eam ad tristitiam pervenitur. Aut enim in hac vita generat dolorem pœnitentiæ, aut in futuro cruciatum parit vindictæ. Possumus quoque per vocem gemitus, vocem serpentis accipere, quia primis hominibus ut de interdicto gustarent persuasit, eosque deos futuros fraudis suæ dolositate promisit. Illa est enim vox gemitus, per quam omnes peccavimus, per quam mortales & passibiles facti sumus: vox per quam a cœlestibus gaudiis cecidimus, & in felle lacrymarum exulamus. Per hanc vocem os carni adhæsit, quia Adam Evæ consensit. Habet in se unusquisque Adam & Evam. Sicut enim in illa prima hominis transgressione suggessit serpens, delectata est Eva, consensit Adam: sic & quotidie fieri videmus, dum suggerit diabolus, delectatur caro, consentit spiritus. Nos quippe cum tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in consensum labimur. Sicut autem peccatum illud subsecuta est mors, sic & peccato consentiens moritur anima: quia a vita sua, quæ Deus est, separatur. Mortui enim sumus, quando implemur ossibus mortuorum. Mortuus est sermo malus, qui ex ore nostro procedit. Scriptum namque est: *Sepulcrum patens guttur eorum*. Habemus autem portas, per quas mortui efferimur, corporis videlicet sensus, de quibus ait Propheta: *Qui exaltas me de portis mortis*. Hæ sunt enim portæ, per quas mors ingreditur, & per quas mortuus effertur. Nam quod per illas mors ingrediatur, testatur alius Propheta, qui ait: *Intravit mors per fenestras nostras*. Qui enim vidit mulierem ad concupiscendum eam, mortem per oculorum fenestras admisit. Qui vero seminat inter fratres discordias, & iniquitatem in excelso loquitur, per oris portam mortuus effertur. Et quidem mihi hoc significare videtur juvenis extra civitatis portam delatus, quem suscitavit Jesus. Signat enim

Hunc panem comedere oblitum, quæ prosequantur mala.

Gen. 3.

Et interdictum de fructu scientiæ non comedendo contemnentem.

In nobis Adamum & Evam habemus.

Ps. 5. 11.

Ps. 9. 15.

Jer. 9. 12. Matt. 5.

Luc. 7.

a Remb. inconcussæ mentis vestigio. b Remb. non deliniatur.

enim hominem delectatione mortuum & per pravi operis judicia jam extra portas perlatum. Obsecro, Domine Jesu, ut cunctas meæ civitatis portas justitiæ facias, ut ingressus in eas confitear nomini tuo, tuæque majestati, cum justis per eas intrantibus, ut mors ibi aditus ingressum non habeat, passio non dominetur, sed occupet salus muros ejus, & portas illius laudatio.

Vers. 7. *Similis factus sum pelicano solitudinis, & factus sum sicut nycticorax in domicilio.*

Carnales pelicanus & nycticorax adumbrant.

9. Pelicanus avis est amans solitudinem, in qua venenatis animalibus vescitur: & ideo per eam peccator designatur, qui in deserto hujus mundi corde habitans, ærumnosis istius vitæ captus illecebris, veneno delectatur diabolicæ persuasionis. Nycticorax, qui alio nomine bubo dicitur, in dirutarum domuum ædibus moratur. Solet autem nocte cantum cantare: per quod notantur hi, qui in tenebroso tripudiant opere, & in mentium suarum exultant destructione. Sed quia sagena Matt. 13. Ecclesiæ missa in mare præsentis seculi, non solum malos pisces colligit, sed etiam bonos trahit, recte nunc dicitur:

Vers. 8. *Vigilavi, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.*

Solitudine delectari debemus, & in ipsa nidum ponere ac gemere.

10. Vigilat qui ad aspectum veri luminis mentis oculos apertos tenet. Vigilat qui servat operando quod credit, sicut scriptum est: *Beatus qui vigilat & custodit vestimenta sua.* Apoc 16.15. Vestimentum tuum, fides tua est: vestimentum tuum, operatio tua est. Custodi ergo, ne diripiant alieni laborem tuum: ne denuderis, & appareat ignominia tua. Esto sicut passer solitarius in tecto. Per passerem quæ cauta & querula avis est, & in domibus nidificat, recte homo intelligitur, qui in excelsis habitans, & solitudinem incolens, pro peccatis suis clamare non cessat. Prudentis enim & circumspecti viri est, in alto nidum ponere, & pro peccatis plorare, & solitudinem inhabitare: quatenus in opere terrena non appetat, & in lamentis veniam acquirat, & in habitatione inanium strepitus cogitandum effugiat, ut possit dicere cum Propheta: *Elongavi fugiens, & mansi in solitudine.* Ps. 54. 8. Vel etiam caput nostrum, pelicanus fuit solitudinis, quando natus est in Judæa, quæ erat sola civitas plena populo, Prophetis videlicet & justis Tren. 1. orbata, & Spiritus sancti virtute destituta. Nycticorax exstitit, quando his qui in tenebris erant, regnum Dei evangelizavit. De illo namque scriptum est: *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* Johan. 1. 5. 1. Cor. 2. 8. SI ENIM *cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Per domicilium, Judæos intelligimus, qui ex parte diruti erant, & ex parte stare videbantur, pro eo quod circumcisionem tenentes, Legem & Prophetas habebant, sed in eum quem Prophetæ in carne venturum prædixerant, nequaquam credebant. Stabant quidem in eis parietes carnalis observantiæ, sed corruerat tectum fidei & disciplinæ. Occiderunt ergo vitam mortui, & lucem tenebræ extinxerunt. Sed quid ultra fecerit audiamus: *Vigilavi, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.* Vigilavit, quia a mortuis resurrexit. Qui enim dormivit in morte, vigilavit in resurrectione. Hinc namque ait: *Ego dormivi & somnum cepi, & resurrexi.* Psal. 3. 6. Hinc Jacob in benedictione ait: *Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, ascendisti: requiescens accubuisti ut leo & quasi leæna: quis suscitabit eum?* Gen. 49. 9. Qui est iste catulus leonis, nisi ille de quo in Apocalypsi ad Johannem dicitur: *Sicut leo de tribu Juda?* Apoc. 5. 5. Qui ad prædam ascendit; quia fortem armatum fortior superveniens expugnavit. Luc. 11. Arma ejus abstulit, quia jure illo quod in

Christus in morte dormivit, vigilavit in resurrectione.

in hominibus habere videbatur, eum privavit. Ille enim dum ambiit illicita, perdidit acquiſita. Spolia quoque ejus diſtribuit; quia vaſa iræ fecit vaſa miſericordiæ. Hinc ergo leo requieſcens accubuit; quia mortem ſponte ſubivit. Sed nullus eum ſuſcitavit: quia per divinitatis ſuæ potentiam ipſe a mortuis reſurrexit. Et quia poſt reſurrectionem ſuam in cœlum aſcendit, recte cum præmiſiſſet, *Vigilavi*; ſubjecit: *& factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto.* Quia ſolus inter mortuos liber, cum Pater regnat in cœlo. Unde & ait: *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis qui eſt in cœlo.*

Rom. 9. — *Johan. 3. 13.*

Chriſtus pelicano ſimilis.

11. Ferunt Philoſophi quod pelicanus filios ſuos ſtatim ut nati ſunt, interficit: poſtea vero per triduum multo dolore ſe afficit, eiſque quodammodo naturæ affectum oſtendit. Poſtea vero mater ſeipſam vulnerat, eoſque ſanguine ſuo reſuſcitat. Quis vero pater noſter & mater, niſi Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus? qui occidit in nobis omnem iniquitatem, ut meliorem inveniamus reſurrectionem, ſicut ipſe ait: *Ego occidam, & ego vivere faciam.* Et de eo per Prophetam ſcriptum eſt: *Vivificabit nos poſt duos dies, in tertia ſuſcitabit nos.* Clamat adhuc in ſolitudine caput noſtrum vel membrum ejus, cum eos vocat, qui nondum agnoverunt veritatem. Clamat in domicilio, dum eos ad pœnitentiam qui ceciderunt invitat. Clamat in tecto, cum admonet ut foras mittamus timorem. Unde in Evangelio diſcipulis ait: *Quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta.*

1. Tim. 2. — *Deu. 32. 39* — *Oſee 6. 3.* — *Matt. 10. 27*

Verſ. 9.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabant me, adverſum me jurabant.

Luc. 19.

Judæorum probra in Chriſtum.

12. Quid iniquius? Venerat Filius hominis quærere & ſalvum facere quod perierat. Venerat inquam, ut auferret gemitum dolentium, ut reconciliaret nos Deo: ſed Judæi, quos iniquitatis ſuæ caligo cæcaverat, pro nobis mala retribuentes, illum quaſi hoſtem oderant, eique maledictionis convicia exprobrantes inferebant, cum dicerent: *Dæmonium habes*, & cætera inſaniæ deliramenta quæ Evangeliorum liber continet. Qui etſi ei aliquando extrinſecus blandirentur, intrinſecus ſæviebant, ſicuti hi qui eum capere in ſermone volentes dicebant: *Magiſter ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo.* Magiſtrum eum vocabant, qui venerant non diſcendi intentione, ſed nocendi cupiditate. Nam quod ita ſe res habeat, Veritas manifeſtat, cum tentatores eos & hypocritas vocat. Quaſi ergo adverſum eum juraverant, qui ex conſilio contra eum mendacia configebant. Toto etiam vitæ hujus tempore veritatis inimici Eccleſiæ Dei exprobrant, cum eam hæretica pravitate, aut morum diſſimilitudine impugnant.

Johan. 8. 48. — *Matt. 22. 16.*

Et hypocritarum ſubdola conſilia.

13. Plerique autem in cauſa Dei ſubdole & fallaciter intendentes, & eſſe ſe in corpore Chriſti ſimulant, & pacem Eccleſiæ Dei occulta machinatione perturbant. De quibus profecto hic dicitur: *Qui laudabant me, adverſus me jurabant.* HI *ſunt qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.* Qui in verbis quidem ſocialem videntur habere manſuetudinem, in corde vero hoſtilem geſtant furorem. Talis erat ille Simon Magus ab Apoſtolis baptizatus, ſed poſtea ab Apoſtolorum principe propter nefandæ venalitatis ambitionem reprobatus. Unde & dictum eſt ei: *Non eſt tibi pars in ſermone iſto.* Dum enim Spiritus ſancti gratiam pretio comparare voluit, a doctrina Chriſti miſer ſe alienavit. Ipſe namque præceperat, di-

Matt. 7. 15.

Simonis magis hypocriſis.

Act. 8. 22.

Matt. 10. 8. dicens: *Gratis accepistis, gratis date*. Hæc est, inquam, hæresis, quæ ipsa nascentis Ecclesiæ rudimenta tentavit, & ante alias hæreses prima apparuit. Cujus erroris væsania licet ex tunc damnata fuerit, postea tamen in Ecclesia germine pestifero pullulavit. Nostris vero maxime temporibus malitiæ suæ virus exercuit: & totius Ecclesiæ pacem schismatica infestatione turbavit. Concitavit enim adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verumetiam regiam, si fas est dicere, potestatem. Nulla enim ratio sinit, ut inter Reges habeatur, qui destruit potius quam regat imperium; & quocumque habere potest perversitatis suæ socios, eos a consortio Christi efficit alienos. Qui turpissimi lucri cupiditate illectus, sponsam Christi captivam cupit abducere, & passionis Dominicæ sacramentum ausu temerario contendit evacuare. Ecclesiam quippe, quam sui Sanguinis pretio redemtam Salvator noster voluit esse liberam, hanc iste, potestatis regiæ jura transcendens, facere conatur ancillam. Quanto melius foret sibi, dominam suam esse agnoscere, eique, religiosorum Principum exemplo, devotionis obsequium exhibere; nec contra Deum fastum extendere dominationis, a quo suæ dominium accepit potestatis. Ipse est enim qui ait: *Per me reges regnant*. Sed immensæ cæcatus cupiditatis caligine, & divino, ut patet, ingratus beneficio, & contra Deum fastuosus, terminos quos posuerunt patres nostri, contemto divino timore transgreditur, & contra catholicam veritatem suæ furore tyrannidis efferatur. Intantum autem suæ temeritatem extendit væsaniæ, ut caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vindicet, & in domina gentium terrenæ jus potestatis usurpet. Quod omnino ille fieri prohibuit, qui hanc beato Petro Apostolo specialiter commisit, dicens: *Tibi dabo Ecclesiam meam*. Obstruatur ergo os loquentium iniqua, & omnis hæreticorum acies obmutescat: quia nullas vires habet mendacium, quod ipsius voce veritatis invenitur destructum. Sequitur. Matt. 16. 18.

Ejus hæresis quantum in Ecclesia pullularit.

Regia præsertim potestate freta.

Prov. 8. 15.

Quia cinerem tamquam panem manducabam: & poculum meum cum fletu miscebam: Vers. 10.

14. Ex hoc maxime Scribæ & Pharisæi Redemtorem nostrum criminabantur, quia publicanos & peccatores non solum non respuebat, sed etiam cum illis in cibo & potu communicabat. Unde quidam eorum indigne ferente dicebant: *Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester?* Sed ille qui non justos, sed peccatores vocare venerat, quid dicebat? *Non est opus sanis medicus, sed male habentibus*. O immensam Dei clementiam! O inæstimabilem gratiæ caritatem! Illos volebat curare, qui salutem nolebant habere, qui adversus salutem suam armati, & phreneticorum more medicum incusantes, volebant potius ex infirmitate mortem incurrere, quam vitam ex salute invenire. Sed cineres Redemtor noster manducabat, quando in corpus suum eos trajiciebat. Cineres namque erant; quia dum principem tenebrarum magis quam auctorem sequerentur luminis, in eorum cordibus quasi extinctus fuerat divini prorsus ignis amoris. Cineres, inquam, erant, videlicet nullo apti usui, & sine caritatis glutino omnino dissoluti. Quis non has miretur misericordiæ Dei divitias? Quis jam de remissione peccatorum desperet? Quis non credet se, si convertatur, veniam consequi, cum audiat etiam incredulos tanta benignitate admittit? Unde ait Apostolus: *Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo* Rom. 5. 10.

Peccatores cineris similes.

Matt. 9. 11.

Ibidem 12.

Hunc cinerem quomodo Christus manducet.

Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati salvi erimus ab ira per ipsum. Quia ergo Redemtor noster in mundum veniens, vasa iræ fecit vasa misericordiæ, & omnibus ad se venientibus pietatis suæ sinum aperuit, recte nunc dicit: *Quia cinerem tamquam panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam.*

Christi cibus & potus. 15. Quæ autem esuries ejus, vel sitis fuerit, ipse evidenter ostendit, cum ait: *Meus cibus est ut faciam voluntatem Patris mei, qui misit me.* (Johan. 4. 34.) Et iterum: *Me oportet operari opera Patris mei, qui me misit, donec dies est: venit nox quando nemo operari potest.* (Johan. 9. 4.) Quæ sunt hæc Patris opera, quæ in die dicit & non in nocte operanda, nisi salutifera agri intellectualis cultura; Ipse est enim homo qui seminavit bonum semen in agro suo: (Matt. 13. Matt. 9. Luc. 8. 2.) ad cujus culturam postea operarios destinabat, cum diceret: *Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.* Quis sit ergo iste ager, ipse ostendit, cum agrum mundum, & semen dixit esse verbum Dei. Seminavit ergo ut meteret, messuit ut manducaret. Hujus agri fructum quotidie colligit, & quasi eo pascitur, cum electorum profectibus delectatur. Unde sponsus in Canticis canticorum dicit: *Comedi favum cum melle meo.* (Cant. 5. 1.)

Ejus vinea, Ecclesia. 16. Habet iste homo & vineam, sanctam videlicet Ecclesiam, ad quam excolendam primo mane operarios misit, (Matth. 20.) & postea singulis quibusque temporibus mittere non cessavit. Patet ergo quia sicut agrum excoluit ut comedat, ita vineam plantavit ut bibat. Bona vinea, quæ uvarum decorata coloribus, & dilectionis ac perseverantiæ palmitibus propagata, Regi omnium suavem in fructibus suis haustum præbet. Bona inquam vinea, quæ potest dicere: *Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populus.* (Cant. 8. 11.) Quæ est illa quæ habet populos, nisi sancta Ecclesia per totum orbem diffusa? Illa namque habet populos, quia ex omni parte terrarum recte credentes continet. In hac ergo solummodo electus quisque vinea efficitur; quia nullum aliquando fructum ferre poterit, qui ab unitate Ecclesiæ discedit. Eo enim Deo poculum subtrahit, quo hæreticorum ineptæ garrulitati consentit. Quid enim sitit Deus, nisi fidem nostram? Unde & a muliere Samaritana quæsivit bibere, (Johan. 4.) de cujus eum non legimus aqua bibisse: sed spiritalem potum ei mulier obtulit, cum mundi eum Salvatorem agnovit. (Johan. 19.) In cruce quoque positus sitiebat, & pœnitentiam peccantium, & fidem exoptabat perfidorum. Sed vinea Domini sabaoth in patribus a Deo plantata, & doctrinæ aratro & verbi ligonibus per manus Prophetarum exculta, novissime in amaritudinem versa, dum ei vinum lætitiæ ferre debuit, feralis invidiæ acetum porrexit. Plerumque etenim bonum vinum corrumpitur, & in acetum mutatur. Quia ergo ille populus & in patribus sanctus, & in filiis nequam exstitit; quasi primo vinum, postmodum vero acetum fuit. Fuerunt tamen aliqui etiam inter illos, qui hunc omnium Salvatorem crediderunt: fuerunt & qui de peccatorum profundo ad misericordiarum se patrem levaverunt. Quis enim pluribus aut majoribus criminibus umquam obligatus exstitit, quam mulier illa peccatrix, de qua septem, ut ait Evangelista, dæmonia ejecit? (Marc. 16. Luc. 19.) Nam & Zachæus (Luc. 7.) publicanis & raptoribus publicanus ipse & raptor præfuit, (Luc. 19.) & tamen ad ipsius hospitium Dei Filius divertit. Sed & Simon indigne tulit de admissione mulieris: & turba mur-

muravit de hospitio peccatoris. Poculum namque suum cum fletu miscuerat, & ideo sibi inimicorum protervitas exprobrabat. Quod quotidie in Ecclesia fieri cernimus, cum peccatores pro peccatis suis plangentes, Christum indui, & ad ipsius intrare unitatem videmus. Vel certe poculum Deo cum fletu miscere, est alios ab exterioribus introrsus trahere, alios ab interioribus exterius jactare. Scimus enim, quia potus ab exterioribus interius trahitur, fletus ab interiori exterius derivatur. Quia ergo Conditor noster occulta nostra examinat, & non solum opera, verumetiam intentiones redicitus pensat, occulto ejus judicio fit, ut quosdam qui in oculis hominum justi esse videntur, reprobet; quosdam criminibus reos per pœnitentiam correctos salvet. Et cum juxta Apostoli sententiam, *neque volentis, neque currentis, sed miserentis* sit *Dei*, alios qui corruerant, misericorditer erigit; alios qui stare videbantur, cadere juste permittit. Ex peccato namque primi parentis accepimus, ut nec in ipsa justitia stabiles esse possimus, sed aut contra Deum, nobis bonum quod facimus imputando, erigimur, aut contra proximos in superbiam levamur, unde & subditur:

Rom. 9. 16.

Ex peccato originali fit ut in justitia non stemus.

Vers. 11.

A facie iræ & indignationis tuæ, quia elevans allisisti me.

Homo in honore positus, per peccatum dejectus est.

17. Quia enim justæ damnationis sententiam primus homo peccando pertulit, quam postmodum nepotum successio consequenter incurrit; ideo Christus Jesus venit in mundum peccatores salvos facere, & ab ea qua tenebantur damnatione liberare. Ecclesia vero quæ corpus ejus est, cui claves regni cœlorum tribuit, & ligandi atque solvendi potestatem dedit, ideo peccatores quotidie suscipit, quia illam iræ Dei sententiam agnoscit. Quia enim per faciem personam agnoscimus hominis, recte per faciem iræ, damnationis intelligimus cognitionem. Nam quod iram indignationis agnoscat, manifeste ostendit cum subjungit: *Quia elevans allisisti me*. Creatis cæteris animalibus, homo præ cunctis elevatus fuit: quia & libertate exstitit arbitrii præditus, & rationis lumine illustratus. Cui etiam datum est ut non sicut cætera animantia terram semper aspiceret, sed ut ipso situ corporis cœlos erectus videret: ut ex hoc quoque aperte cognosceret, quia & intentionem ad summa dirigere, & mentem deberet ad Deum levare. Nam & terror ejus & tremor omnibus animantibus incubuit, quia divina voce eis prælatus fuit. Mortem quoque nequaquam incurreret, si divinis præceptis obediens numquam peccaret. Sed Conditoris sui mandata transgrediens, tanto gravius corruit, quanto antequam caderet, altius stetit. Cadens igitur allisus est; quia peccare non metuens, & pro salute infirmitates pertulit, & pro vita mortem suscepit.

Dies mei sicut umbra declinaverunt: & ego sicut fenum arui. *Vers. 12.*

18. Gravis allisio, per quam lux in tenebras vertitur, & in ariditatem viror mutatur. Diem namque sicut umbram primus homo habuit, quando se a facie Conditoris abscondit. Nam inter opaca nemorum latere voluit, ut ex hoc quoque patenter ostenderet quas cæcitatis umbras interius pertulisset. Si enim in umbra non esset, Deum esse localem non crederet, nec ab ejus oculis putaret se abscondi, a quo sciret etiam cordis occulta videri. Quæsivit ergo umbram corporis, qui prius incurrit umbram mentis. Dies namque ejus inclinata fuerat, & ideo illi lumen sapientiæ interius non fulgebat. Sol etenim dum inclinat, majores umbras efficit, & calo-

Gravis ejus allisio.

Genes. 3.

Ibidem.

caloris ſui magnitudinem paulatim ſubtrahit. Unde poſt meridiem Adam a Deo vocatus eſſe deſcribitur, ut ab exterioribus agnoſcamus quid interius gereretur. In meridie enim lux eſt purior, aer limpidior, æſtus ferventior. Quaſi ergo meridies in Adam pectore inerat, dum lumine divinæ contemplationis illuſtratus, amoris ſummi facibus ardebat. Sed hunc miſer meridiem perdidit cum peccavit. Ibi enim amoris refriguit incendium, caligavit claritas, defecit viſio. Veniens autem in mundum lux verax Dei Filius hanc nobis claritatem reddidit, cum cordis noſtri tenebras præſentiæ ſuæ illuminatione fugavit.

Iſai. 9. 2. Unde ſcriptum eſt: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam*. Magna lux remiſſio peccatorum, donum gratiæ, intelligentiæ claritas, contemplationis gaudium, collatio virtutum. *Dedit enim nobis*, ut ait Apoſtolus, *pignus ſpiritus*: guſtavimus bonum Dei verbum, virtuteſque ſeculi superventuri. Hi ſunt dies gratiæ, quos nobis contulit excellentia bonitatis Dei. In quibus ſi noctem nequitiæ contemnimus, ad cœleſtis regni hereditatem inoffenſo itinere ambulamus. Hinc etiam Salvator ait: *Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt*.

2. Cor. 5. 5. Hebr. 6.

Johan. 11. 9.

Sed hi dies in nobis ſicut umbra declinant, cum peccatorum noſtrorum nebulas propitiationi divinæ opponentes, & mentis patimur caliginem, & divinæ extinguimus caritatis ardorem: Scimus autem quia ſole ad occaſum vergente, umbræ creſcunt donec nox veniat, & lumen omnino diei deficiat. Sic nimirum cum in reproborum cordibus ſol juſtitiæ occidere cœperit, cæcitatis umbra vehementer excreſcit; adeo ut divino non illuminentur lumine, ſed mortifera noctis involvantur obſcuritate. Sequitur:

19. *Et ego ſicut fenum arui*. Nemo eſt qui neſciat, quod quantumlibet tenera aut delectabilis herba ſit, ſi appoſita falce ſucciditur, [a] & coloris venuſtate confeſtim exuitur, & a radicis humore ſiccatur. Sic profecto quicumque per opera pravitatis a Deo receſſit, neceſſario a virtutis intimæ humore areſcit. Hinc etenim Salvator diſcipulis ait: *Sicut palmes non poteſt ferre fructum a ſemetipſo, niſi manſerit in vite; ſic & vos niſi in me manſeritis*. Nam etſi florere in hac vita peccatores plerumque videantur; ariditatem tamen ſuam in fine recognoſcunt, dum ſimul amittunt & ridentis vitæ dulcedinem, & temporalis gloriæ dignitatem. In ſapientiæ quippe ſuæ vanitate confiſi, dum ſperant facile ſibi cuncta ſuppetere, arbitrantur utique ſe religionis virtute non egere. Et dum de inani ſapientia ſe jactant, inſipienter vivere nequaquam formidant. Et quia a veræ ſapientiæ radice præciſi ſunt, in ſtulta ſua ſapientia aruerunt. Qui ſi voluerint in ipſa ſapientiæ vitalis radice reviviſci, ſummopere ſtudeant ad fontem vitæ, mentis proceſſu properare.

Hominis a Deo recedentis ariditas.

a

Johan. 15. 4.

Tu autem, Domine, in æternum permanes, & memoriale tuum in generationem & generationem. Verſ. 13.

20. Spectat hoc ad id quod ait: *Ego ſicut fenum arui*. Quaſi dicat: Qui diligens vanitatem, & ſequens mendacium, in æternitate & ſtabilitate perſiſtere noluit, temporalis & inſtabilis factus, mortis ariditatem incurrit. Sed tu, Domine, in æternum permanes. Hæc ergo eſt unica ſpes ſalutis meæ, ut tibi inhæream: ut ſicut per me factus ſum aridus, ita per te fiam æternus: & in te vivens mortem effugiam, a quo diſce-

Ut hanc caveamus, Chriſto inhærendum.

a Remb. Vatic. Gilot. *ex coloris*.

1. Cor. 15. ſcedens perdidi vitam. Nos quoque ſcientes quia primus homo factus eſt de terra terrenus, ſecundus de Rom. 6. cœlo cœleſtis: ſicut terreni imaginem portavimus, ita cœleſtis imaginem portemus, & cum eo unum efficiamur, qui reſurgens a mortuis, jam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur. Ipſe eſt enim qui factus eſt in ſpiritum vivificantem: cujus ſi membra fuerimus, quo caput noſtrum præceſſit, pariter aſcendemus. Cujus aſcenſus ſpem ipſe Johan. 17. 4. nobis contulit, quia ait: *Pater, volo ut ubi ego ſum, & ipſi ſint mecum.* Quod ſi ab ejus ſeparati fuerimus corpore, velut abſciſſa membra participatione carebimus vitæ, nec cum eo in cœlum aſcendemus. Cum eo ergo unum ſimus, quia ſicut ipſe Johan. 3. 13. ait: *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo.* Et notandum quia non dixit, vivis, ſed, permanes in æternum. Homo etiamſi multo tempore vivat, non tamen uno die permanet: quia ut ſemper mutetur, ex conditione mortis habet. De quo quidam ſapiens perhibet, dicens: Job. 14. 2. *Qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & numquam in eodem ſtatu permanet.* Deus vero qui ſolus vere æternus, vere immortalis eſt, in æternum permanet: quia in eo nihil eſt tranſitorium, nihil mutabile, nihil quod alienum ſit a ſempiterna ejus divinitate. Miſericordia Dei quanta. *Memoriale tuum in generatione & generationem.* Quid Pſal. 144. 9. magis memoriale in Deo, quam miſericordia? De illa namque ſcriptum eſt: *Miſerationes ejus ſuper o-* Pſal. 102. 17. *mnia opera ejus.* Et *miſericordia Domini ab æterno & uſque in æternum ſuper timentes eum.* Licet enim hominem mirabiliter condiderit, mirabilius tamen perditum per Filii ſui mortem redemit. Hæc memorialis Dei miſericordia in generatione & generationem permanet, quæ omnibus per temporum curricula viventibus uſque in finem ſeculi patet.

Tu exurgens miſereberis Sion, quia tempus miſerendi ejus, quia venit tempus. Verſ. 14.

21. Si Sion ad litteram accipimus, Judæorum in hoc loco & Gentium vocationem notare valemus. In Judæos Gentilesque. Et videbitur hoc modo quaſi præcedentis verbi expoſitio; ut cum duas generationes nominat, qualiter in generatione & generationem miſericordia Dei ſit permanſura, oſtendat. Ait ergo: *Tu exurgens miſereberis Sion.* Per Filium Deus Pater exſurrexit; quia qui antea non cognoſcebatur, per eum in hominum notitiam venit. Unde & Verbum Patris & ſplendor dicitur; Heb. 1. quia per eum & voluntas Dei agnoſcitur, & ipſa divinitatis eſſentia declaratur. Sion vero, id eſt Judaici populi miſertus eſt, quando de eorum progenie naſci voluit, & prius eos ad fidem vocavit. *Tempus miſerendi*, tempus plenitudinis intellige; quia juxta Apoſtoli ſententiam, *ubi venit pleni-* Gal. 4. 4. *tudo temporis, miſit Deus Filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui erant ſua lege redimeret.* Quod vero ait: *Quia venit tempus*; tempus nimirum gratiæ vult intelligi, de quo Dominus per Prophetam dicit: *Tempore accepto exau-* Iſai. 49. 8. *divi te, et in die ſalutis adjuvi te.* Quod exponens Apoſtolus, ait: *Ec-* 2. Cor. 6. 2. *ce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.*

Quoniam placuerunt ſervis tuis la- Verſ. 15. *pides ejus, et terræ ejus miſerebuntur.*

22. Per lapides Sion, Apoſtolos Apoſtoli, lapides Eccleſiæ. intelligere poſſumus, qui de Judaico nati populo, Eccleſiam demum ex ſeipſis ædificaverunt. Qui profecto lapides ſervis Dei placuerunt, cum quales futuri eſſent, Prophetæ per ſpiritum viderunt. Niſi enim Prophetis Apoſtoli placuiſſent, nequaquam de eis Iſaias diceret: *Qui ſunt* Iſai. 60. 8. *iſti*

isti qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas? Et iterum: Rom. 10. 15. *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona?* Qui sunt pacem evangelizantes, nisi A- ex Isai. 52. postoli Christum prædicantes? *Ipse est enim pax nostra*, ut ait Aposto- Ephes. 2. 14. Luc. 2. lus, *qui fecit utraque unum*. Unde etiam ipso nato, hominibus pacem redditam Angeli Pastoribus nuntiaverunt, quam postea Apostoli omnibus Gentibus publice prædicaverunt. Per pedes vero evangelizantium, affectus intelligimus Apostolorum; qui quidem speciosi erant, quando non sua commoda, sed auditorum utilitatem quærebant. Speciosi, inquam, erant, qui terreni lucri inquinamenta ex ipso operationis suæ incessu non contrahebant. Tunc namque corporeos pedes habere speciosos dicimur, quando nulla cœnosæ viæ labe fœdamur. Quia ergo ex prædicationis officio terrenas divitias Apostoli non quærebant, recte de eis dicitur, quia pedes eorum speciosi erant. Hinc namque Anna de Deo 1. Reg. 2. 9. prophetavit, dicens: *Pedes Sanctorum suorum servabit*. Quia ergo quales futuri essent Apostoli, per Spiritum sanctum Prophetæ viderunt, recte nunc dicitur, quia servis Dei lapides Sion placuerunt. Qui porro lapides terræ miserti sunt; quia pœnitentiam agentes a peccatis absolverunt. Per terram quippe peccatores accipimus. Unde serpenti a Do- Gen. 3. 14. mino dictum est: *Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ*. Antiquus enim hostis terram comedit, quia peccatores quosque in ventrem suæ malitiæ abscondit: isque hominum perditionem desiderans quodammodo reficitur, dum pravis eorum operationibus delectatur. Terræ ergo Sion Apostoli miserti sunt, quando Judæos ab errore conversos a peccatis Christus vero, lapis angularis. absolverunt. Ecce constructus est unus paries domus Dei, quæ est Ecclesia; paries, inquam, ex circumcisione: veniet paries ex præputio, ut duo parietes in unum juncti lapidem Ephes. 2. angularem, unam construant civitatem. Videamus ergo quid sequatur:

Et timebunt Gentes nomen tuum, Domine, & omnes Reges terræ gloriam tuam. Vers. 16.

23. Quasi dicat: Non solum misereberis Sion, Judæos vocando, sed Miseretur tum Judæorum, tum Gentium. etiam Gentium, eas ad fidem convertendo. Quæ quidem non resistent Evangelio, sed agnita veritate, *timebunt nomen tuum, Domine*. Timebunt, inquam, non timore servili, sed casto & filiali. Timuerunt Gentes Deum, quando spreta idolorum cultura, & antiquæ contemtis superstitionis erroribus, baptismo sunt mundatæ pœnitentiæ, & Christianæ susceperunt instituta doctrinæ. In quibus verbis notandum, quia non ait: Sion timebit nomen tuum, Domine; sed, *Gentes timebunt nomen tuum*: quia etsi missus sit Christus ad oves quæ perierunt domus Israel, tamen illis verbum Dei repellentibus, & indignos se æternæ vitæ judicantibus, conversi sunt ad Gentes Apostoli, quæ nomen Chri- Matt. 15. sti cum gaudio susceperunt. Hinc namque Apostolus ait: *Dico Chri-* Act. 13. *stum Jesum ministrum fuisse circumcisionis, propter veritatem Dei, ad* Rom. 15 *confirmandas traditiones patrum. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in Gentibus, & nomini tuo cantabo.* Hinc rursus ait: *Quod quærebat Israel, non est conse-* Rom. 11. 7. 1. Cor. 1. *cutus, electio autem consecuta est.* ET *omnes Reges terræ gloriam tuam.* Infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia. Ignobiles vocavit, ut nobiles vinceret; piscatores elegit, ut Reges subjugaret. Ecce im- Per piscatores, Reges subjugavit. pletum est quod de Christo prædictum est: *Omnes Reges terræ timebunt gloriam tuam.* Omne enim culmen seculi, ad reverentiam Christi flectitur: omnis dignitas humanæ con-

conditionis ad obsequium Christi inclinatur, sicut ait Apostolus: *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen quod est super omne nomen: ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum.* Gloria Christi, resurrectio est, per quam a diabolo regnum abstulit, & mortis destruxit imperium: Qui enim in morte visus est infirmus, in resurrectione apparuit gloriosus. Unde dicit Apostolus: *Et si mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute.*

Phil. 2. 8.

2. Cor. 13. 4.

Vers. 17. *Quia ædificavit Dominus Sion, & videbitur in gloria sua.*

Ex utroque populo ædificata est Ecclesia.

24. Causa est quare Gentes & Judæi ad fidem vocentur. Ex utroque enim populo ædificata est Sion spiritalis, quæ in celsitudine virtutum posita, terrena deserit, cælestibus intendit, futura prævidet, hostium incursus non timet. Hujus fundamenta in montibus sanctis sunt, quia sicut ait Apostolus: *Jam non sumus hospites & advenæ, sed cives Sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum.* In hac civitate Deus homini conjungitur, sicut scriptum est: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis.* Synagogam enim reprobavit, Ecclesiam elegit. Ideoque scriptum est: *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.* Illa nempe Deus tabernacula deseruit, Sion vero, id est Ecclesiam, præsentia suæ habitationis illustravit. Unde & illic nequaquam conspicitur, hic autem ab his qui mundo sunt corde, mentis intuitu videtur; nam subditur: *Et videbitur in gloria sua.* In gloria sua Christus videtur in Ecclesia, qui in infirmitate visus est in Synagoga. In qua infirmitate nequaquam a morte videbitur, qui immortalis & impassibilis factus, cum Patre Deus in illa jam cælesti sede gloriatur. Unde dicit Apostolus: *Etsi novimus Christum secundum carnem, sed jam non novimus.* Possumus quoque per id quod superius dictum est: *Tu exurgens misereberis Sion*, remissionem peccatorum quæ in Ecclesia datur, intelligere, & multiformis dona gratiæ, quæ quotidianis divinitus incrementis consequitur. Quæ in illis Deus multiplicat, quibus Sion placent lapides, id est qui & Apostolorum doctrinam recipiunt, & eorum pro posse exempla imitantur. Sed jam ad sequentia revertamur.

Psal. 86.
Ephes. 2. 19

Apoc. 21. 3.

Psal. 86. 5.

1. Cor. 5. 16.

Vers. 18. *Respexit in orationem humilium, et non sprevit preces eorum.*

Christus justorum desideriis & precibus concessus.

25. In humilium Deus orationem respexit, quando ad humanam naturam reformandam Filium in mundum misit. Hoc enim justorum requirebat oratio, hoc Prophetarum expectabat desiderium, ut ille in mundum veniret, qui & a diabolica servitute hominem redimeret, & vitæ aditum, quem culpa obstruxerat, gratuito pietatis suæ munere reseraret. Hinc namque Isaias ait: *Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, & mittet eis Salvatorem & propugnatorem, qui liberet eos.* Ex quibus verbis liquido colligitur, quia in eorum respexit orationem, quibus in tribulatione clamantibus non solum Salvatorem contulit, sed etiam propugnatorem misit. Idem vero qui fuit Salvator, fuit & propugnator. Salvator namque Dei Filius est, de quo scriptum est per Prophetam: *Deus ipse veniet, & salvabit nos.* Unde etiam Jesus priusquam in utero conciperetur, vocatus est ab Angelo. Nam quod propugnator sit, ipse ostendit cum per Prophetam ait: *Ego qui loquor justitiam, et propugnator sum ad salvandum.* Ex hoc preces non sprevit: quia eis quod deprecabantur indulsit. Si enim preces eorum sprevisset, nequa-

Isai. 19. 20.

Isai. 35. 4.
Luc. 1. & 2.

Isa. 63. 1.

quaquam ad eos liberandos Filium miſiſſet. Hinc namque Moyſes ad
Exod. 4. 13. Dominum ait: *Obſecro, Domine, mitte quem miſſurus es*. Hinc Pro-
Iſai. 64. 1 pheta alius exclamavit, dicens: *Utinam dirumperes cœlos, et deſcenderes*.
Pſal. 71. 1. Hinc etiam David dixit: *Deus judicium tuum Regi da*. Judicium ſuum Regi Deus Pater dedit, quando Dei Filius carnis humanæ ſubſtantiam aſſumſit. Hinc namque ad Filium
Pſal. 2. 8. ipſe Pater ait: *Poſtula a me, et dabo tibi Gentes hereditatem tuam, et poſſeſſionem tuam terminos terræ: reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos*. Patet ergo quia judicium ſuum illi dedit, cui & bonorum regnum, & inconvertibilium tradidit comminutionem. Vas enim figuli poſtquam ſemel confringitur, nullo modo poſtmodum reparatur. Quid ergo per confractionem vaſorum figuli, niſi extrema damnatio deſignatur? Ibi enim per judicii ſeveritatem quicumque confringitur, nequaquam ulterius per pœnitentiæ remedium reparabitur. Quod profecto judicium per Dei & hominum Mediatorem
Johan. 5. 22 fiet, quia ſcriptum eſt: *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio*. In humilium nihilominus orationem Deus reſpicit, cum pro ſe vel aliis exorantes fideles exaudit.

Verſ. 19. *Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur, laudabit Dominum*.

In fidei unitate colliguntur carnales & ſpiritales.

26. Sicut ex duobus populis primitiva eſt conſtructa Eccleſia; ita gemina eſt generatio in fidei unitate collecta, carnalis ſcilicet, & ſpiritalis. Sive ergo Sion, & ea quæ ſunt ſupradicta, ad litteram intelligamus; ſive per intellectum myſticum ad Eccleſiam cuncta referantur, conveniunt ſuperioribus ſequentia, & prælibatis exponenda concordant. Dictum eſt enim: *Tu exurgens, Domine, miſereberis Sion*. Et iterum; *Quia ædificavit Dominus Sion*. Nunc vero ait: *Scribantur hæc in generatione altera*. Quod enim Judæis fuit promiſſum, hoc in Gentibus videtur impletum. Si vero juxta ſpiritalem intelligentiam per Sion Eccleſiam accipimus; per generationem alteram, ſpiritalem intelligimus, in qua nimirum divinæ ſcriptæ ſunt promiſſiones: quia quidquid de remiſſione peccatorum, quidquid de æternitate felicitatis Scriptura ſacra aſſerit, hoc in cordibus ſuis per amorem ſpiritus ſpiritalis generatio inſcribit. Cui & dicitur: *Audi Iſrael præcepta Domini, et ea in corde quaſi in libro ſcribe*. De hac præceptorum Dei inſcriptione per Prophetam Dominus dicit: *Hoc eſt teſtamentum quod teſtabor eis: dabo leges meas in cordibus eorum, in ſenſibus eorum ſcribam eas*. Bonus pater, qui filiis non terrenæ hereditatis jura, non luto aut lateribus conſtructas domos, non auri argentive præſcribit acervos, quæ livoris plerumque & invidiæ ſeminarium ſunt, & ſuperbiæ ac luxus exiſtunt fomenta; ſed caritatis & dilectionis gratiam, juſtitiæ & pietatis proponit edicta, & veritatis legem non in lapide, vel ligno, vel cera, ſed in tabulis cordis præſcribit; ut æternæ filii promiſſionis vanis numquam cogitationibus occupentur, ſed ſemper omnipotentis patris teſtamentum quaſi præ oculis habentes, quid timere, quidve ſperare debeant cogitent, & in exequendis mandatis cœleſtibus, votis omnibus elaborent. De his quippe ait Propheta in Pſalmo: *Hæc eſt generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob*. Quid nobilius generatione divina? Quid ſublimius cœleſti? Quid caſtius conceptione ſpiritali? Voluit immaculatus Dominus ut homo ſine macula naſceretur peccati, & abſque vitio carnalis delectationis humanæ ſobolis propagaretur ſucceſſio. Et ideo talem fecit

Spiritualium ſtatus.

Deut. 6. v. 3. & 7.

Jerem. 3. 33.

Pſal. 23. 6.

Adam,

Adam, ut absque peccato filios ederet, si in Conditoris obedientia perstitisset. Posset namque fieri ut sicut absque delectatione fructus suos terra germinat, ita sine peccato filium mulier pareret: & sicut ipse a Deo Adam pure conditus fuerat, ita homo hominem pure procrearet. Quod homini cur esse incredibile videatur, cum apibus etiam hoc ipsum conferatur? Sed quia Domino suo obedire humana anima renuit, animæ imperio caro obtemperare contemsit. Nam & rebellis ei semper postmodum extitit, et adversus eam cujus ancilla fuerat, se in superbiam erexit. Plerumque autem usque adeo erigitur, ut ipsa dominæ suæ versa vice dominetur. Unde fit, ut in filiorum procreatione per delectationem in peccatum incidat, & bonum opus male operando, delinquat.

Et carnalium.

27. Sed Dei hominumque Mediator, sicut nobis quam perdideramus vitam contulit, ita etiam hanc in nobis generationem reparavit. Unde et de Virgine, et sine peccato nasci voluit: ut ex hoc patenter ostenderet, quia hoc etiam nobis inter innumera beneficiorum suorum dona conferret. Ideoque ait: *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum: Ecce virgo concipiet & pariet filium.* Quam Virginis conceptionem nequaquam signum esse diceret, nisi aliquid nobis in ipsa sua nativitate quod credere deberemus signaret. Unde rursum scriptum est; *O radix Jesse, qui stas in signum populorum.* Signum enim fuit populis illa Christi sine virili commixtione nativitas, quod his qui credunt in nomine ejus, daturus erat *potestatem filios Dei fieri: his* videlicet *qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* Sicut namque beata Maria Christum peperit virgo, et post partum incorrupta permansit: ita et mater Ecclesia filios Deo sine dolore generat, et virgo semper illibata perseverat. Qui in hoc quoque quod Deum toto corde diligunt, patrem se Deum habere evidenter ostendunt. Filiorum enim est diligere, non timere. Porro in hac dilectione nequaquam torpescunt otio, aut operibus insolescunt, sed et in mandatis cœlestibus voluntatem Dei custodiunt, et ex virtutum operatione nullam ab hominibus laudem quærunt. Unde et subditur: *Et populus qui creabitur, laudabit Dominum.* In operibus nempe suis Deum laudant, qui bonum quod faciunt, nequaquam sibi, sed gratiæ Dei attribuunt. Unde et Paulus cum plus omnibus se laborasse dixisset, subjecit atque ait: *Non autem ego, sed gratia Dei mecum.* Sed quæ in nobis sunt sanctitatis opera, ita sunt ad proximorum ædificationem exterius trahenda, ut in eis non favor aut gratia humana requiratur, sed ipse, a quo hæc sunt hominibus collata, Deus laudetur. Hinc namque per semetipsam Veritas Apostolis ait: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est.*

Hominem carnalem factum, Christus ex Virgine natus reparavit.

Isai. 7. 14.

Isai. 11. 10.

Johan. 1. 12.

Ecclesia Virgo filios Deo generat.

1. Cor 15. 10.

Matt. 5. 16.

Quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cœlo in terram aspexit. Vers. 20.

28. Nec nova post creationem nasceretur, nec Deum perfecte Sanctorum vita laudaret, nisi per eum nos divina miseratio respexisset, qui nos in Nicodemo denuo nasci docuit, dum aliter in regnum intrare non posse, nisi ex aqua & spiritu renasceremur, monstravit. Unde dum populum creandum Dominum benedicturum esse Propheta dixisset, causam illico nostræ redemtionis adjecit, velut qui indubitanter sciret, aliter novum non posse creari populum, nisi Dominus & redemtor noster novus homo veniret in mundum. Nec posse quemquam amplius de vera sa-

Non solum in Judæos qui prope erant, sed etiam in Gentiles qui longe, effusa Dei misericordia. Johan. 3.

salute ambigere, cum sciret omnipotentem medicum ad infirmos descendisse. Dicatur ergo: *Quia prospexit de excelso sancto suo*. Prospicere dicimur, cum a longe intuemur. Quia ergo per Verbi Dei incarnationem non solum Judæa, quæ juxta esse videbatur, sed etiam Gentilitas liberanda erat per misericordiam, recte nunc dicitur: *Quia prospexit de excelso sancto suo*, juxta quod scriptum est: *Pacem iis qui longe, & pacem iis qui prope*. Redemtor noster non immerito excelsus dicitur; quia divinitatis ejus potentiam nemo mortalium intuetur: denique & sanctus exstitit, & Dei per omnia fuit. Hinc namque ipse de se in Evangelio ait: *Quem Deus sanctificavit, & misit in mundum*. Nam quod Dei per omnia fuerit, ipse testatur cum ait: *Non potest Filius a seipso facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem*. Idem autem qui excelsus exstitit, ipse etiam cœlum fuit: sed excelsus propter sublimitatem, cœlum vero propter divinam inhabitationem. *In eo enim*, sicut testatur Apostolus, *habitat omnis plenitudo divintatis corporaliter*. Et per Prophetam quoque Dominus ait: *Cœlum mihi sedes est*. Quæ autem major sedes Dei, quam Christus? Cœlum igitur Dei Christus est, de quo Dominus in terram aspexit, ut cum peccantibus quibusque spem per eum veniæ tribuit, de cœlo in terram aspexit, ut cœlum fieret qui terra fuit. Quod aperte ostenditur, cum illico subjungitur.

Ephes. 2. 17. Johan. 16. 36. Johan. 5. 19. Coloss. 2. 9. Esai. 66. 1.

Vers. 21. *Ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemtorum.*

29. Sancti viri non incongrue compediti dicuntur; quia ligati vinculis disciplinæ Dei, nequaquam ad ea quæ exteriora sunt vagantur, & quasi gressum operis immobiliter figunt, dum a Conditoris desierio nusquam discedunt. De his namque compedibus scriptum est: *Injice pedes tuos in compedes ejus, & in torques illius collum tuum*. Quia profecto cujus a pravitate gressus compescitur, ejus fides sanctarum varietate virtutum adornatur. Collum namque fides est, per quam Deo fidelis quisque conjungitur, & quasi per collum capiti suo Christo Ecclesia, quæ ejus est corpus, unitur. Unde in laudem sponsæ in Canticis canticorum dicitur: *Collum tuum sicut monilia*. Quia enim, sicut Jacobus ait: *Fides sine operibus mortua est*; quasi collum sponsæ monilibus circumdatur, dum fides sanctæ animæ operibus decoratur. Gemunt continue compediti; quia dum exsilii sui tenebras electi considerant, ad claritatem visionis Dei indesinenter suspirant. Sed eorum gemitus nequaquam Deus audiret, nisi Mediatorem nobis Filium suum dedisset. Unde dicit Apostolus: *Per quem accessum habemus ad Patrem, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris*. Constat ergo quia nullius audiret gemitum Deus, nisi ille venisset, per quem ad Patrem habemus accessum. *Ut solveret filios interemtorum*. Filii interemtorum sunt imitatores Martyrum, eorum scilicet, qui vel pro testamento Dei sua corpora tradiderunt, & in sanguine Agni laverunt stolas suas: vel qui membra sua super terram mortificantes, carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifixerunt. Possumus quoque per compeditos, eos accipere, qui mortalitatis & passibilitatis vinculis se adstrictos intelligunt, & miseriis humanæ necessitatis afflicti indesinenter gemunt.

Sancti cur compediti dicantur. Eccli. 6. 25. Cant. 1. 10. Jacob. 2. 26. Ephes. 2. 18. Duplex martyrii genus. Apoc. 7. Gal. 5.

Vers. 22. *Ut annuntient in Sion nomen Domini, & laudem ejus in Jerusalem.*

30. Soluti a peccatorum vinculis, eo magis in Ecclesia nomen Dei annuntiant, quo eis dimissum est de peccatorum excessibus quod timebant. Quid vero aliud est nomen Domini an-

Nomen Domini, misericordia.

annuntiare, nisi Dei misericordiam in Ecclesia prædicare? Dominorum enim est misereri. Hinc namque de
Matt. 21. ex Ps. 117. 26. Christo dicitur: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Scimus enim quia Mediator Dei & hominum homo Christus Jesus judex est humani generis; juxta quod scriptum est:
Johan. 5. 22. *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio*. Qui si in primo adventu venisset in nomine judicis, nemo profecto foret, qui pœnam æternæ evaderet damna-
Rom. 3. 23. tionis: *Omnes enim*, ut ait Apostolus, *peccaverunt, & egent gloria Dei*. Venit ergo in nomine Domini, qui venit ut peccata dimitteret, non ut peccatores damnaret. Venit, inquam, in nomine Domini primo, qui in nomine judicis in adventu veniet secundo. In Sion ergo nomen Domini annuntiant, qui Dei misericordiam populis prædicant. Sequitur: *Et laudem ejus in Jerusalem*.

Ecclesiæ varia nomina.

Unam Ecclesiam propter diversas causas diversis appellat nominibus: Sion eam nominans, sicut quæ ad alta sustollitur: Jerusalem vero, quæ quasi jam mortificatis hostibus, veram in se pacem intuetur. Notandum vero quia nomen Domini prius annuntiandum, postea vero posuit esse laudandum. Agnitionem enim nominis, laus sequitur confessionis. Quomodo enim
Rom. 10. credent ei quem non audierunt? Quæ autem major laus Dei, quam quod mundus in unitate fidei collectus, non solum opera ejus annuntiat, sed etiam vita eum & operibus laudat? Unde & subditur:

Vers. 23. *In conveniendo populos in unum, & Reges ut serviant Domino.*

Vers. 24. *Respondit ei in via virtutis suæ, paucitatem dierum meorum nuntia mihi.*

Ecclesia ex multis & diversis una.

31. In unum convenerunt populi in Ecclesia per totum orbem diffusa, quæ Christum credit esse filium Dei. De hac unitate dicit Apostolus: *Unus Deus, una fides, unum baptisma*. Extra hanc nemo laudat Deum, nemo annuntiat. Hanc designabat ille unus qui post motionem aquæ in piscinam descendens sanabatur. Nemo namque est qui veræ possit invenire salutis remedium, nisi ad unitatem fidei veniat, & per sanctificationem vitæ Christum induens, unum cum eo fiat. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum*. Per reges, eos intelligas qui animorum suorum motus secundum Dei voluntatem dirigunt, eisque regum more dominantur, dum in rationis eminentia quasi in regali solio præsidentes, repugnantia quæque servituti subjiciunt, & pacatis omnibus, æquitatis leges, innocentiæ jura, in seipsis disponunt: sive etiam eos, qui populis præfecti, in rerum culmine stare videntur, dum divitiis affluunt, honoribus cumulantur, terreni præeminent dominatione imperii, & gloria mundanæ potentiæ extolluntur, non absurdum videbitur, cum & illi in ipsa cordium suorum directione Domino serviant, & isti religionis Christianæ documenta tenentes, orthodoxæ fidei jugo mentis colla supponant.

(Ephes. 4. 5. — Johan. 5. — Johan. 17. 3.)

Deo non verbis, sed operibus respondendum.

32. In hoc igitur populorum & regum conventu quilibet fidelis respondit Deo in [a] via veritatis positus, videlicet in Christo, qui viam se nobis proposuit dicens: *Ego sum Via, Veritas, & Vita*. Johan. 14. 6. Responsio autem hæc non voce æstimatur, sed opere. Non enim respondent Domino, qui vocati perverse vivunt, qui post illud divinum semen in terra

a Autumat Gussanv. legendum, *virtutis*. Secus legitur in editis omnibus, & quidem optime, quia consequitur: *Ego sum via Veritas, &c.* In Psalmo sane legitur, *in via virtutis*; at nondum hic locus explicatur.

Matth. 13. ra rationabili susceptum, spinas perversitatis, aut tribulos producunt nequitiæ; sed qui in omni bono se aptantes, & de sua vocatione gratias Deo referunt, & fructum Deo centesimum, vel sexagesimum, aut etiam trigesimum in cordis innocentia ferunt. Notandum vero quod

Johan. 15. dicit: *In via virtutis*. Virtus namque Christi, est gloria resurrectionis ejus. Licet enim opera fecerit quæ nemo alius fecit, & miraculorum signa divinitatis ejus fidem adstruant, credendi tamen in eum nulla potentior aut condecentior via exstitit, quam quod mortuus & sepultus tertia die resurrexit. In via ergo virtutis Dei respondet Ecclesia, cum de gloria resurrectionis Christi nihil asserens ambiguum, nihil sentiens obscurum, studet in membris suis Christo per baptismum & pœnitentiam commori, & per novitatem vitæ Christum induens, eidem convivificari. Cum enim nihil in se lucidum, nihil vitale conspiciat, a solo Deo se putat posse acquirere & luculentarum virtutum plenitudinem, & desideratam vitæ indeficientis æternitatem. Quæ etiam nonnisi per gratiam Dei potest advertere quot sit obnoxia defectibus, quot infirmitatibus subdita, quot miseriis vallata. Ideoque dicit: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*. Quasi dicat: Qui ex meis viribus hoc consequi non valeo, ut quam pauci sint dies mei intelligam, fac ut per gratiam tuæ inspirationis, & virtutum defectum, & hujus vitæ brevitatem agnoscam; quatenus vitæ hujus velocem considerans transitum, nullum in corde sentiam de amore illius affectum.

Vitæ brevitatem intelligere, donum gratiæ est.

Vers. 23. *Ne revoces me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui.*

Illorum qui amore vitæ præsentis tenentur, periculosa mors.

33. Per dimidium dierum, imperfectionem vitæ accipimus, in qua se fidelis quisque non revocari de mundi hujus exorat exsilio; ne si in die exitus sui transitoriæ adhuc vitæ amore occupatus fuerit, ad illam æternitatis vitam transire minus possit. In hac vita dimidium tantum dierum accipimus; quia etsi nos assidue solis hujus materialis splendor illuminet, sequitur tamen nox, quæ assidue illuminatos obscuret. Roget ergo unusquisque, ut dum in vitæ hujus cursu mentis amore defigitur, antequam de adipiscendis æternis satagat, a Deo non revocetur. Sancti viri etsi sunt mortali carne circumdati, nequaquam sunt in dimidio dierum; quia perfecti desiderii amore a terrenis suspensi, illa beatæ vitæ æternitate jam in spe perfruuntur. Hinc namque Paulus dicit: *Spe salvi facti sumus*. Hinc rursus ait: *Nostra conversatio in cœlis est*. Sic namque inoffenso cursu ad æternitatis statum perveniunt: sic ante hujus vitæ terminum, in æternitatis desiderio mentem fixerunt. Quod quidem evidenter ostenditur, cum protinus subditur: *In generatione & generationem anni tui*. Nota quod vitam suam dierum paucorum appellatione significat, æternam vero annorum in generatione & generatione permanentium: ut per hoc quoque prudens lector intelligat, & infinitam illius futuræ felicitatis longitudinem, & labentem temporalis gloriæ brevitatem. Quis enim nesciat annos diebus multo longiores? Quia vero etiam in annis finis potest intelligi, in generatione & generatione eos permansuros dicit. Sapientia dicit: *Generatio vadit, & generatio venit, terra autem in æternum stat*. Hæc est namque instabilis vitæ istius permutatio, ut decedentibus aliis alii succedant, quibus postmodum simili modo deficientibus, alii non æquali conditione oriantur. Ex quibus tamen omnibus, quæ in seculo fuerunt vel futuræ sunt generationibus, viva illa & divina generatio perficitur,

Rom. 8. 24. Philip. 3. 20.

Vitæ præsentis & æternæ discrimen.

Eccles. 1. 4.

R 2 quæ

quæ in æternum claritatis Dei consortio perfruetur. In hac itaque nos, id est æternitatem Dei permansuram dicit Propheta: tunc videlicet, cum generatio quæ præcedit & quæ sequitur, una facta fuerit, novissima utpote morte destructa, quæ antequam in victoria absorbeatur, nihil stabile, nihil solidum, nihil dimittit illæsum.

1. Cor. 15.

Christo pro nobis passo, compatiendo respondendum.

34. Quæ tamen intelligi & aliter possunt, ut ad superiora hoc modo referantur. Dictum namque est superius: *Populus qui creabitur, laudabit Dominum.* Quomodo ergo laudet, ostendit cum ait: *Respondit ei in via virtutis suæ, & laudem ejus annuntiabunt in Jerusalem.* Jerusalem vero non quæ servit cum filiis, (illa enim vocata nequaquam in laude respondet) sed illa cui dictum est: *Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis*; vocata respondet Domino posita in via virtutis suæ. Via virtutis Christi, est imitatio constantiæ ejus. In hac via populus creatus, vel Jerusalem intelligibilis respondet Domino: quia sicut pro nobis Christus animam posuit, ita constantiam Christi sequens, pro fratribus animam ponere in filiis suis non recusavit. Quid vero responderit, ostendit cum ait: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* Rogat innovatus populus, vel fecunda filiorum spiritalium mater, ut breve sibi videatur hujus tempus tribulationis, comparatione æternæ felicitatis: ne dum nimis extendi quas patitur persecutiones autumat, pro dilatione præmiorum quasi tædio victa, quam imitari proposuit Christi constantiam amittat. Tunc nobis Deus quid sequi debeamus annuntiat, cum voluntatis suæ arcana nobis inspirat. Numquid non paucitatem dierum suorum illi Deus annuntiaverat, qui dicebat: *Existimo quod non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis?* Noverat enim quia temporalium pressura passionum veloci fine concluditur, gloriæ vero cœlestis felicitas nullo termino angustatur.

Galat. 4.

Isa. 54. 1.

Tribulationis tempus breve videatur.

Rom. 8. 18.

Ecclesia usque ad mundi finem permansura.

35. Possumus per paucitatem dierum, etiam aliud intelligere. Fuerunt namque hæretici qui dicerent Ecclesiam non esse generalem, sed in tempore Donati & ante finem seculi consummandam: non attendentes quod ei Dominus in Apostolis promisit, dicens: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* Contra eos nunc dicitur: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* Constat, quia per multiplicitatem dierum, perennis vita accipitur: per paucitatem vero, cursus istius seculi designatur. Scriptum quippe est: *Longitudo dierum in dextera ejus.* Quid enim per dexteram, nisi perpetua vita designatur? Quia ergo Sanctorum requies nullo clauditur termino, recte in dextera Dei dierum dicitur esse longitudo. Nam quod hic dicitur: *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi*, tale est ac si dicat Ecclesia: Sunt qui insipientiæ suæ caligine & perfidiæ detestabilis induti erroribus asserant me in brevi finiendam, & usque in finem seculi inhabitatorem non habituram: sed tu, de cujus non diffido promissionibus, nuntia paucitatem dierum meorum mihi. Futura dierum paucitas, inquam, data est Ecclesiæ, quia toto istius vitæ tempore debet fides Christiana in mundo vigere. *Ne revoces me dimidio dierum meorum.* Per dimidium dierum, imperfectionem accipe temporum transeuntium, in qua quasi Deus revocari permitteret, si huic sententiæ hæreticorum faveret. Hoc autem ideo postulat, ne ab illis annis qui sunt in generatione & generatione, alicujus eam erroris perversitas abducat.

Matt. 28. 20.

Prov. 3. 16.

Initio tu, Domine, terram fundasti, Vers. 25.

ſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli:

36. Initium Dei Filius eſt, de quo ſcriptum eſt: *Ipſe eſt initium omnis creaturæ.* Quod etiam ipſe evidenter oſtendit, cum ſe principium nominavit. Denique & in Apocalypſi ad Johannem idem ipſe ait: *Ego ſum α & ω, primus & noviſſimus, initium & finis.* In hoc initio fundata eſt terra, quia in ipſo fundata eſt Eccleſia. Hinc namque Apoſtolus dicit: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus.* Hinc ipſe Dei & hominum Mediator, ad Apoſtolorum principem ait: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Ipſe eſt enim petra, a qua Petrus nomen accepit, & ſuper quam ſe ædificaturum Eccleſiam dixit. Terra autem dicta eſt Eccleſia, tum quia in meſſe fidelium populorum ſpiritali fecunditate exuberat, tum quia in ſoliditate Fidei perpetua firmitate immobiliter perſeverat. Unde per Salomonem dicitur: *Terra in æternum ſtat.* Terra quippe in æternum ſtare dicitur, quia ſancta Eccleſia in hoc ſeculo a catholica Fide nequaquam deficiet, & in futuro cum Deo æterna ſtabilitate permanebit. Nam quod in hac vita nullis adverſitatibus frangenda ſit, nullis perſecutionibus ſuperanda, ipſe ſuper quem ædificata eſt, evidenter oſtendit cum ait: *Portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* Portæ inferi hæreſes ſunt, quæ dum multos in fide infirmos fucata verborum calliditate decipiunt, quaſi infernorum eis aditum pandunt. Sunt etiam portæ inferi quædam poteſtates hujus mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iſte, qui hoc tempore Eccleſiam perſequitur, numquid non omnes portæ inferi? Quis cogitare ſufficiat quanti promiſſionibus eorum devorati ſunt? Quanti eorum metu perterriti? Quanti afflictionibus eorum ſuperati? Quos omnes perpetuæ mortis profundum abſorbuit, & ad cruciatum damnationis æternæ infernus admiſit. Sed Eccleſia in illius, de qua dictum eſt, petræ ſoliditate fundata, minarum ventis concutitur, nec perſecutionum fluminibus movetur, nec corporalium pœnarum incommodis titubat, nec mortis ipſius timore vacillat. Illi vero qui inferni aditum ſequacibus ſuis utpote portas aperiunt, eam impugnare & perſequi modis omnibus non deſiſtunt. In quo quid aliud faciunt, niſi quod veritatis verba evacuare contendunt? Non prævalebunt adverſus eam portæ inferi, dicit Dominus; & tamen ut ei prævaleant, conantur. Sed fidelis Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in operibus ſuis. *Initio enim terram fundavit, & opera manuum ejus ſunt cœli.* Quid per cœlos, niſi prædicatores ſanctos accipimus? Qui terram iſtam, de qua dictum eſt, verborum imbribus prædicantes inebriant, ſubjectis fidelium populis perpetuæ damnationis exitium comminantes intonant, ad adſtruendam verborum fidem miracula facientes coruſcant. Nam quod prædicantis verba pluviæ ſint, teſtatur Dominus, cum per Prophetam dicit: *Quomodo deſcendit imber et nix de cœlo, et illuc non revertitur, ſed inebriat terram et infundit eam, et germinare eam facit, et dat ſemen ſerenti, panem comedenti: ſic erit verbum quod egreditur de ore meo.* Quid apertius? Ecce ſicut de cœlo deſcendunt pluviæ, ita de prædicatoribus verba emanant doctrinæ. Iſti ſunt nimirum qui enarrant gloriam Dei. De quibus etiam hic dicitur, quia opera manuum ejus ſunt cœli. In præcedentibus dicit Propheta: *Videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum,* hic vero ait: *Opera manuum tuarum ſunt cœli.* Quid eſt quod ibi vocantur opera digitorum,

Marginalia: Quia in Chriſto fundata. — Johan. 8. Apoc. 1. 8. & 21. 13. — 1. Cor. 3. 11. — Matt. 16. 18. — Eccle. 1. 4. — Matt. 16. 18. — Pſ. 101. 26. — Terra eſt apoſtolicæ prædicationis imbribus fecunditatem conſecuta. — Iſai. 55. 10. — Cœli ſunt Apoſtoli. — Pſ. 8. 4.

rum, hic vero manuum: nisi quod diversa ibi dona sancti Spiritus doctorum infundenda cordibus intelliguntur? Hic vero ipsa virtutum opera, ex eisdem tamen donis in hominum prodeuntia notitiam vocantur. Quia enim per manus omne opus agitur, ipsæ virtutum operationes per manuum opera signantur. Primum namque humanis mentibus gratia spiritalis infunditur, postmodum vero in mente quid spiritus egerit, in operibus demonstratur. Cœli etiam doctores Ecclesiæ dicti sunt, quia Dominus in eis præsidet, dum per eos sua judicia exercet. Quibus namque regni cœlorum claves tribuit, eis ligandi atque solvendi potestatem dedit. Per eos ergo judicat, quia quodcumque ab eis ligatum fuerit, ligat. Scimus autem quia sedere judicantis est, & ipse Dominus per Prophetam dicit: *Cœlum mihi sedes est*. Si ergo sedes Dei cœlum est, et in Rectoribus Ecclesiæ Dominus judicat, cum sedere judicantis sit, necessario consequitur quod Ecclesiæ Rectores cœli dicuntur. Qui profecto cœli opera manuum sunt Dei; quia hoc ipsum quod cœli sunt, ex gratia virtutis acceperunt, sicut scriptum est: *Verbo Dei cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum*.

Et Ecclesiæ doctores.

Matt. 18. Joban. 20.

Isai. 66. 1.

Ps. 36. 6.

Vers. 27. *Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent*.

In Sanctis perit quod ex carnali generatione est, non quod ex Deo habent.

37. Nemo jam spem suam ponat in homine. Ipsi enim cœli etsi sint opera manuum Dei, peribunt tamen. Quomodo autem peribunt, nisi secundum corpus? Quod si secundum corpus perituri sunt, ubi resurrectio? Quam non solum negare scelus est, sed etiam de ea dubitare, summum nefas est. Patet itaque quia non sic peribunt ut non resurgant, sed ut eas quas in hac vita patiuntur, necessitates corporis evadant. In ipsa, enim corporis eorum resumtione quodammodo perisse videbuntur; cum pereunte in eis corruptione, destruetur quod animale est, ut quod spiritale est vivat: & jam quasi non sint quod fuerant, dum in aliam mutati naturam, in lumine claritatis Dei perenniter exsultant. Solus namque Deus vere immortalis est, quia solus æternus & incommutabilis est. Unde dicit beatus Augustinus: Vera æternitas & vera immortalitas non est nisi in Deitate Trinitatis, cui quod est esse perfectum est: quia natura initio carens, incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem etiam illæ quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus est, non penitus omnis finis alienæ sunt, quia non sunt extra commutationem. Inter hæc sciendum est, quia hi, de quibus agitur, cœli peribunt & non peribunt: quia morietur in eis illa, quam ex carnali generatione contraxerunt, corruptio. 1. Cor. 13.
Et tamen in eis plenior erit, quam in hac vita per speculum & in ænigmate acceperunt, divina inhabitatio. Cœli hoc modo esse non desinent, dum ad recipiendum in semetipsis Deum, sinum cordis amplius laxent. Unde cum eos perituros Propheta dixisset, subjecit atque ait: *Tu autem permanes*. Ac si patenter dicat: Peribit quidem quidquid in eis ex humana habetur corruptione, sed permanebit in illis quod ex tua acceperunt virtute. Tu enim permanes. Liquet ergo, quia in eis non moritur quidquid de divinitatis participatione in ipsis habetur. Caro tamen in pulverem redigetur, ut postmodum per resurrectionem in melius reformetur. Unde & subditur: *Omnes sicut vestimentum veterascent*. Vestimenta Sanctorum, sunt corpora eorum. Unde de quibusdam scriptum est: *Isti sunt qui non inquinaverunt vestimenta sua*. Et iterum: *Laverunt stolas suas, et deal-*

Eorum vestimenta, id est corpora veterascent.

Apoc. 3. 4. & 7. 14.

dealbaverunt eas in sanguine Agni. Quæ profecto vestimenta tunc veterascunt, cum animabus eorum ad cœlum tendentibus, ipsa eorum corpora in terræ essentiam deducuntur. Quia vero mortalitatem corporis immutatio sequitur resurrectionis, consequenter adjunxit, dicens:

Vers. 28. *Et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur: tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.*

Duplex futura est Sanctorum commutatio. 38. Non prætereundum nobis est, quod cum dixisset eos sicut opertorium mutandos, subjunxit: *Et mutabuntur*. Signavit enim his verbis duplicem illam Sanctorum in futura vita commutationem: in qua non solum corpora corruptioni in hoc seculo & morti obnoxia perpetuam percipient incorruptionem, sed etiam animæ eorum & corda in æternam transibunt stabilitatem, ut sicut mori non poterunt, ita & peccare quidem non possint: & appareat in eis multiplicis bonitatis Dei beneficium, cum & mortale induerit immortalitatem, & affectus non sentiet tentationem. Notandum quod opertorium Dei, Sancti dicuntur. (Sancti cur Dei vestimenta dicantur.) Sicut enim homini nihil est vicinius quam vestis, ita Deo nihil est vicinius Sanctis. Sicut enim vestimentis suis homo circumdatur, ita Sanctis suis Deus vestitur. Hinc namque per Prophetam scriptum est: *Vivo ego, dicit Dominus, quia in sublimatione tua omnibus his velut vestimento vestieris*. (*Isa. 49. 18. sec. lxx.*) Hinc rursus Deo per alium Prophetam dicitur: *Myrrha et gutta & casia a vestimentis tuis*. (*Psal. 44 9.*) Quia enim omnium virtutum odoramenta a Sanctis prodeunt, recte dicitur quia a vestimentis Dei myrrha & gutta & casia procedunt. Hinc namque Apostolus ait: *Christi bonus odor sumus Deo*. (*1. Cor. 2. 15.*) Vestimenta ergo Dei mutantur; quia Sancti post mortem corporis, in felicitatem transeunt vitæ cœlestis. Sequitur:

Dei æternitas explicatur. 39. *Tu autem idem ipse es*. Hæc est vera Dei æternitas, & vera ejusdem immortalitas, quod non solum nullius finis limite sempiterna ejus virtus & divinitas concluditur, sed quod potestas ac voluntas ipsius nullatenus imperfectionis cujusque, aut inconstantiæ varietate permutatur. Unde ad Moysen de seipso ait: *Ego sum qui sum*. (*Exod. 3. 14.*) Et iterum: *Hæc dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos*: (*Ibidem.*) Ideo hic dicitur: *Tu autem idem ipse es*. Homo namque etsi ipse sit, non tamen idem est: quia hoc ex suæ mortalitatis corruptione accepit, ut in eodem statu diu permanere non possit. Quod de Deo sentire nimis absurdum est. Sicut enim est æternus, ita incommutabilis, non diminutionem sentiens, nec augmentis excrescens, non mutans propositum, non improbans quod semel est approbatum. Unde & subditur: *Et anni tui non deficient*. Si per annos Dei, æternitatem accipimus, qualiter anni ejus non deficient, aperte videmus. Quod si per annos ipsam Sanctorum multitudinem intelligere volumus, anni non deficient, quia cum illo qui nunquam deficiet, unum fient. Revolutionem enim quamdam dierum, annum vocamus. Quid autem sunt Sancti, nisi dies; & quid peccatores, nisi nox? Hinc etenim scriptum est: *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam*. (*Psal. 18. 3.*) Anni ergo non deficient; quia Sanctorum chori postquam illam incomprehesibilem semel in semetipsis acceperint lucem, nullam amplius sentient ignorantiæ vel tentationis obscuritatem. Tunc enim dies videtur deficere, cum aut nubium, aut noctis tenebris obscuratus cœperit non lucere. Quod ab illa vita alienum erit; quia verax lux, quæ obscurari non potest, in Sanctis fulgebit.

Vers. 29. *Filii servorum tuorum habitabunt, et semen eorum in seculum dirigetur.*

Qui sint in æternitate Dei habitaturi. 40. Qui sunt filii in annis, id est

in

in æternitate Dei habitaturi, nisi Apostolorum imitatores, cum Deo in cœlesti regno perenniter mansuri? Omnes enim fideles, Apostolorum dicuntur filii; quia ab eis fuerunt in fide generati. Hinc namque ad
Galat. 4. 19. Galatas Apostolus ait: *Filioli mei, quos iterum parturio*. In eo quod dicit filios illic & non servos habitaturos, ostendit, quod ad cœleste regnum aliquis pervenire non valeat, nisi prius vetustate abjecta, per novitatem vitæ filius fiat. Nam & ipsi quos servos vocat, Apostolorum filii fuerunt, veterem videlicet conversationem abdicantes, & in novitate vitæ per Christum ambulantes. Fuerunt igitur servi, fuerunt & filii: servi, propter laborem operis, filii, propter mutationem novitatis.
Exod. 14. Hinc est quod ex filiis Israel, qui ex Ægyptiaca servitute liberati sunt, & mare Rubrum prævio ductore Moyse transierunt, nullus terram promissionis, exceptis duobus, intravit: sed filii eorum postea intraverunt, & patribus eorum repromissa divinæ largitatis beneficia acceperunt. Significabatur namque per hoc, quod ad promissam nobis æternæ hereditatis terram nemo potest ascendere, nisi qui prius per amorem spiritus in novitate vitæ didi-
Josue 14. cerit ambulare. Duo, Caleb videlicet & Josue, caput designant & corpus, Christum scilice & Ecclesiam, qui soli ingrediuntur illam viventium terram.

41. Quod vero ait: *Semen eorum in seculum dirigetur*; electorum voluit opera intelligi, quæ tunc profecto diriguntur in seculum, cum omnia spectant ad Deum. Semen quippe suum nequaquam dirigit, qui ex operibus suis aliquid transitorium quærit. Opera autem nostra idcirco semen dicta sunt; quia sicut ex semine fructum colligimus, sic ex operibus nostris mercedem exspectamus. Hinc namque Apostolus ait: *Quæcumque seminaverit homo, hæc et metet*. Qui enim in hac vita se- Gal. 6. 8.
men boni seminaverit operis, in futura fructum æternæ consequetur remunerationis. Per seculum vero, illius beatæ vitæ intelligitur æternitas, quæ quia per varias temporum mutationes nullatenus dividitur; unius seculi appellatione non inconvenienter signatur. In illud ergo seculum dirigamus semen nostrum, & cibum operemur non qui perit, sed qui permanet in æternam vitam. Dum tempus habemus, operemur bonum: ut cum ad indeficientem viæ illius beatitudinem pervenerimus, perpetuos fructus in cœlo coligamus. Ille enim vere perpetuus est fructus, per quem perpetuo vivimus, & perenni panis & vini satietate gaudemus. Perpetuus, inquam, quia & mandendo non minuitur, & vetustate non deterioratur.

PROOEMIUM

in sextum Psalmum pœnitentialem.

Canticum graduum.

INter innumeras & rutilantium operum & eminentium structurarum varietates, quibus templum 3. Reg. 6.
Salomonicum adornatum fuit, hoc quoque fuisse describitur, quod quindecim ad illud gradibus ascendebatur. Quod quidem non casu vel sine causa factum credendum est. Salomon quippe cœlestium scrutator secretorum, & divinæ receptaculum sapientiæ, sic templum illud manufactum edidit, ut exinde templum aliud non manufactum signaret; quatenus ex corruptibili terrenæ domus ædificio, incorrupta cœlestis templi quodammodo imaginaretur pulcritudo. Ad illud namque templum quod ex vivis in cœlo lapidibus construitur, non plana aut spatiosa pervenitur via, vel gressu ascenditur cor-

Plana & spatiosa non est via ad cœlum.

corporeo, sed processu fidei & caritatis ascensu. Hinc namque Propheta dicit: *Beatus vir cujus est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit*. Dixit ascensiones in corde beati viri dispositas: & unde ascendere debeamus ostendit, cum ait: *In valle lacrymarum*. In ea namque exsilii nostri damnationem deplangimus, & innumerabiles corruptionis humanæ deflemus molestias. Quis enim immunis a molestiis? Hinc etenim Job dicit: *Si impius fuero, væ mihi est: si autem justus, non levabo caput, saturatus afflictione & miseria*. Et iterum: *Tentatio est vita hominis super terram*. Quia enim in hac vita omnia vidit esse plena laqueis & tentationibus, non in ea tentationes esse dixit, sed ipsam esse tentationem memoravit. Laboriosa enim est vita temporalis, lævior fabulis, velocior cursore, instabilitate fluctuans, imbecillitate nutans: cujus habitatio in luteis domibus, immo ipsa in luto subsistens, cui nulla est fortitudo, nulla propositi constantia, nulla a turbationibus requies, nulla a laboribus reclinatio. Quis denique est quem non excruciet dolor, sollicitudo non urgeat, non subruat timor? Risus fletum sequitur, gaudium tristitia comitatur: esuriei succedit saturitas, saturitatem iterum excludit esuries: in nocte dies optatur, in die nox quæritur: in algore calor, in æstu refrigerium: ante cibum suspiria, post cibum tribulatio: iræ, indignationes exagitant, & innumerabiles miseros homines motus perturbant. Hæc est vallis, de qua sancti viri mentis affectibus indesinenter exire disponunt, & ad illud ineffabile bonum, ad illud inæstimabile gaudium ascendere, quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Quia etsi corpore quidem inter homines esse videantur, animas tamen suas ad cœlestia elevant: & illi puro & summo bono atque immortali & perpetuo adhærentes, temporalia & corruptibilia deserunt, & mundo superiores facti, in sinu divinæ contemplationis quiescunt. Ibi in illo cœlesti templo cordis oculis Deum conspiciunt, immo & in ejusdem templi structura ipsi quoque lapides fiunt. Per quindecim vero illius templi gradus, spiritalis Sanctorum signatur ascensus. Numerus enim iste in septem & octo dividitur, & ideo per eum gemina justorum vita signatur, activa videlicet, & contemplativa. Activa namque in mundo versatur, contemplativa vero ad cœlestia erigitur. Quia vero septenario numero temporalis, octonario vero perpetua vita signatur, recte per eosdem numeros & contemplativa vita exprimitur & activa. Hinc namque prædicti templi auctor Salomon Dominum exorans, ait: *Da mihi, Domine, partes septem, necnon & octo*. Optabat enim regiæ dignitatis potentia præditus, ita sibi subditos populos regere, ut tamen contemplationis divinæ non defraudaretur perfectione. Ipsa namque officii administratoria necessitate constrictus, cogebatur temporali actioni insistere, sed suavis eum contemplationis divinæ dulcedo reficiebat in mente. Potest etiam intelligi quod ille quindecim gradus ad illud divinæ illuminationis templum ascendit, qui sempiternæ virtutis Dei amore correptus, temporalibus, quæ per septenarium numerum designantur, gradatim contemtis, per scalas octo beatitudinum ad sublimia provehitur, donec Deus deorum in Sion mentis oculis videatur. *Sed videmus nunc*, sicut ait Apostolus, *per speculum in ænigmate*. Impossibile est enim ut quis lutei hujus corporis ergastulo inclusus, aut mortalis carnis circumseptus volutabro, ascendentem super Cherubim, & super pennas ventorum volantem Deum conspiciat, vel quanta sit ejus potentia di-

[Margin notes: Psal. 83. 6. — Job 10. 15. — Job 7. 1. — Temporalis vitæ labores. — 1. Cor. 2. — Quot & quibus gradibus ad cœlum ascendendum. — Eccle. 11. 2. — 1. Cor. 13. 12. — Psal. 17.]

divinitatis agnoscat. Unde per Johannem dicitur: *Deum nemo vidit unquam*. Et Moysi Deum videre quærenti, responsum est a Domino: *Non videbit me homo & vivet*. Quod si tanta claritas est solis, ut oculis in eum corporalibus non valeamus intendere; quanta est illius claritas qui fecit solem, ut eum possimus in hac qua sumus corruptione videre? Ipsum vero per speculum in ænigmate intueri, quod humili adventu Sponsi accepit Ecclesia, illius æternæ visionis signum est, & futuræ perfectionis imago, in qua non jam per fidem, sed per speciem ambulabimus, & revelata facie ipsam divinæ majestatis gloriam irreverberatis oculis conspiciemus. Quia ergo hi quindecim Psalmi quamdam spiritalis ascensus continent formam, recte sub eodem titulo omnes prænotati sunt: ut sicut ad illud materiale templum per gradus ascendebatur lapideos, ita cœleste illud templum hæc nobis cantica præferant, per quæ in Deo exsultans anima, quasi per quosdam gradus ascendat. Ascensuri ergo non corpore sed spiritu, non passibus sed affectibus, hunc Psalmum decantemus; & in eo studeamus Dei meditatione appropinquare, dicentes cum Propheta:

1. Jo. 4. 18. — Exod. 33. 20.

EXPOSITIO

PSALMI SEXTI POENITENTIALIS.

Ps. 109. Vers. 1.

DE *profundis clamvi ad te, Domine: Domine, exaudi vocem meam*.

Ut ad Deum oratio perveniat, de humilitatis profundo ascendat.

1. Attendat unusquisque in quo profundo jaceat, & quam longe a Deo perverse agens effectus sit. Clamet ad eum totis viribus qui intuetur abyssos, & sedet super Cherubim, donec de profundi tenebris erutus, superno illustretur lumine, & claritate perfruatur cognitionis divinæ. Clamavit Jonas ad Deum de ventre ceti, de altitudine maris, de profundo inobedientiæ, & ad aures Dei oratio illius pervenit: qui eum eruit a fluctibus, eripuit a bestia, absolvit a culpa. Clamet & peccator, quem a Deo recedentem cupiditatum tempestas contrivit, quem malignus hostis absorbuit, quem præsentis seculi fluctus involvit; agnoscat se esse in profundo, ut ad Deum sua perveniat oratio. Quia vero Psalmus iste [a] ad ascendentes pertinet, videamus qualiter ad Deum justus de profundo clamet. Quomodo enim non profundus est, qui ascensiones suas in corde suo disposuit, qui intentionem cordis ad eum dirigit, qui laboris studium ad cœlos attollit? Sed sciendum, quod sancti viri eo se magis infirmos & abjectos sentiunt, quo per mentis desiderium erecti, vicinius ad Deum accedunt. Tunc enim primum miseriam suam incipiunt perfecte cognoscere, cum Dei præsentiam cœperint in corde sentire. Hinc est quod Abraham, qui collocutionis divinæ gratiam meruit, pulverem se esse & cinerem memorat, dicens: *Loquar ad Dominum, cum sim pulvis & cinis*. Hinc Jacob postquam Dominum vidit, nervo femoris emarcescente, uno pede claudicavit: quia profecto debiles se esse & infirmos reputant, qui se ad videndum Deum per studium sanctæ contemplationis levant. Qui dum spem suam in carne ponere desinunt, quasi unius cruris vires amittunt. Eoque assuescunt cœlesti dumtaxat desiderio inniti, quo senserint se a spe rerum temporalium debilitari. Et quasi nervum non habent in femore, dum non confidunt in carnali generatione. Omnia quæ sub cœlo sunt, vanitatem æstimant: & cum præsentis vitæ mise-

Jon. 2. — a — Gen. 27. 18. — Gen. 32.

a Quia est de numero Psalmorum graduum.

seriis plenos se esse & obsitos circumquaque conspiciunt, quasi de profundis ad Deum clamant. Magna profunditas vita mortalis, in qua nihil est certum, nihil vitale, nihil tutum, nihil tranquillum. Magna, inquam, profunditas, in qua peccator obruitur, impius immergitur, justus turbatur. Ideo namque clamat & dicit: *De profundis clamavi ad te Domine.*

In oratione perseverandum.

2. In quo notandum, quia non ait, clamo, sed clamavi. Habes in hoc perseverantiæ documentum, ut si primo non exaudiris, ab oratione non deficias, immo precibus & clamori insistas. Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideo tibi dicit: *Regnum Dei vim patitur & violenti rapiunt illud.* Esto ergo sedulus in oratione, esto in precibus importunus, cave ne ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, ut regnum cœlorum accipias: esto violentus, ut vim etiam ipsis inferas cœlis. Quid hac rapina locupletius? quid hac gloriosius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur: proximus non læditur, sed juvatur: peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona, inquam, violentia, qua non quæritur lucrum cito periturum, sed regnum acquiritur sine fine mansurum. Discant qui res alienas, divino postposito timore, diripiunt, & rapinis pauperum magis peccata cumulare, quam lucra augere non cessant, aliquid rapere quo & veras sibi vindicent divitias, & gloriam laudis perpetuæ acquirant: ne in hoc quoque stultitiæ arguantur, si cum possint pretiosa & æterna diripere, vilia solum & transitoria videantur auferre. Inferant & ipsis cœlis violentiam, & regnum cœlorum quadam orationis vi rapiant. Sint in precibus importuni, ut ex longo clamoris usu dicere possint: *De profundis clamavi ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.* Nominis venerandi repetitio, precandi adauget affectum. Movetur enim desiderium, si nomen quod diligitur, replicatur. Videtur hic qui loquitur quamdam exauditionis causam prætendere, cum se insinuat clamasse, ut quasi jure debeat exaudiri, qui dudum institit clamori. Hanc & Apostoli causam Domino dedisse leguntur, cum Chananæa rogante, dixerunt; *Dimitte eam, quia clamat post nos.* Ideo namque a Domino exaudiri meruit, quia prima Domini responsione repulsa, clamare nequaquam cessavit. Fide quippe & dilectione accensa, a clamore non antea destitit, quam optatam filiæ salutem acquisivit.

Matth. 11. 12

Matt. 15. 23.

Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ. Vers. 2.

Enixe a Deo postulandum.

3. Ascendens iste majus aliquid rogare aggreditur, & in ipsa etiam sua oratione ascendit, cum hoc a Deo expostulat, ut quasi quodammodo aures inclinans orationi suæ Deus intendat: ne forte sit mora in exauditione, si longe sint aures ab oratione. Videtur enim quemdam divinæ miserationis præcipuum precari affectum, cum rogat eum quodammodo ad audiendum affectari: ut cum vocem velit audire supplicantis, opus non differat exercere miserentis, humanæ in hoc sequens locutionis modum: quasi hujusmodi Deus affectione indigeat, quam non effugit cogitatio, non latet voluntas, dum ei nec intentio silet, nec desiderium tacet. Nam dum potens quilibet supplicantem aliquem audire negligit, quasi primo aditu repulsus, exaudiri qui supplicat diffidit. Si vero qui rogatur, primo libenter audire cœperit, & aliis postpositis negotiis, verbis solummodo rogantis intendere, continuo ille qui rogaturus advenit, quamquam concipit impetrandi fiduciam, & ipsa quo-

dammodo spe animatus, suam liberius proloquitur causam. Magnum quippe bonæ voluntatis suæ Dominus illi dedit indicium, cum loquenti se præbuit incunctanter intentum. Sic & nos cum dari nobis veniam a Deo querimus, & cœlestis gratiæ vitalia dona conferri, si nobis Deum præsentem aliquibus suavitatis & dulcedinis suæ senserimus indiciis, ad ipsius desiderium studiosius animamur, super his quæ cupimus adipiscendis aliquatenus certiores effecti, cum ille quem anima nostra desiderat, desiderantibus nobis per misericordiam appropinquat. Ascendens igitur iste, qui ad illius incorruptibilis celsitudinem mentem levare proposuit, aures Dei deprecationi suæ intentas deposcit: ut quia oratio sua ad Deum per rectæ studium intentionis dirigitur, circa eum quem rogat, velociter exaudiatur. Ascendenti autem & provecto viro a Domino per Prophetam dicitur: *Adhuc loquente te dicam: Ecce adsum.* Inter orationem & deprecationem hoc interest: quia oratio pro virtute perseverantiæ, deprecatio vero fit pro peccatorum impunitate. Ideo qui ad celsitudinis arcem ascendere contendit, dicit: *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.* Deprecatur enim Deum ut peccatorum suorum obliviscatur, ut pater esse velit, non judex. Ideoque subjungit, dicens:

Isai. 58. 9.

Quid differant oratio & deprecatio.

Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit? Vers. 3.

4. Nomen repetit, ut affectum excitet. Iniquitatem Deus observaret, si peccatoribus veniam negaret. Si solummodo ostenderet severitatem, non etiam adhiberet pietatem. Quod si faceret, nemo æternæ gloriam felicitatis exspectaret: nemo ad patiendum justi examinis pœnam sufficeret. *Omnes enim peccaverunt*, ut ait Apostolus, *& egent gratia Dei.* Verum quia pœnitentibus ex corde ignoscit, & peccatore converso omnium iniquitatum ejus obliviscitur, quis jam de misericordia dubitet? quis jam de venia desperet? Hæc etenim per Prophetam Dominus pollicetur, dicens: *Ego sum, ego sum, qui deleo ut nebulam iniquitates tuas, ut justificeris.* Attende qualiter peccati confessio peccata oblitteret, quæ justificat iniquum, tollit a Deo memoriam peccatorum. Confiteamur ut deleantur nostra peccata, nec post confessionem ad ea revertamur, sed juxta Apostolum, in anteriora nos extendentes, quæ retro sunt obliviscamur. Non gestiamus reverti in Ægyptum, aut sedere super ollas carnium; nec simus concupiscentes malorum, nec idola mentis veneremur, nec Deum tentemus, nec in deserto mundi hujus murmuremus. Confiteamur de præteritis peccatis nos accusantes, confiteamur de peccatorum indulgentia Deum laudantes. Est namque confessio peccati, & confessio laudis. Si enim confessio laudis non esset, Salvator noster nequaquam dixisset: *Confiteor tibi, Pater Domine cœli & terræ.* Nam quomodo peccatum confiteretur, qui peccatum non fecit? Præcedat itaque confessio, ut laudatio sequatur, sicut scriptum est: *Rectos decet collaudatio.* Habemus enim Pontificem, qui possit compati infirmitatibus nostris, de quo & aperte sequitur:

Confitenda peccata & emendanda.

Rom. 3. 23.

Ezech. 18.

Isai. 43. 25.

Philip. 3. Exod. 16. 1. Cor. 10.

Matt. 11. 25. 1. Petr. 2.

Psal. 32. 1. Hebr. 4.

Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te, Domine. Vers. 4.

5. Quis est propitiatio nisi Christus Jesus, qui se obtulit sacrificium Deo, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum? Denique Johannes ait: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.* Qui est apud Deum, quia sedet ad dexteram Dei, sicut dicit Propheta: *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos*

Hebr. 9. Christus propitiatio pro peccatis nostris. Tit. 2.

1 Johan. 2. 2.

Psal. 109. 1.

tuos

Rom. 8. *tuos scabellum pedum tuorum*. Apostolus quoque perhibet quod ad dexteram Patris sedens pro nobis interpellet.

Lex Dei misericordia. 6. *Et propter legem tuam sustinui te, Domine*. Lex Dei, misericordia est, qua peccantibus veniam contulit, revertentibus æternæ vitæ aditum patefecit. Hanc legem pro crucifixoribus suis Patrem exorans Christus implevit, hanc nobis tenendam verus magister indixit. Ait enim: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri qui in cælis est*. In quo profecto ostendit, quia filii Dei aliter esse non possumus, nisi misericordiæ legem servantes, inimicos diligamus. Hanc etiam nobis Paulus tenendam insinuat, cum ait: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tenteris. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi*. Quis autem portat alterius onera, nisi qui caritatem habet? Qui enim veraciter diligit, læsus non lædit, contumeliis vicem non reddit, detrahentibus sibi non detrahit, qui eum oderunt, non odit. Scriptum namque est: *Caritas patiens est, benigna est*. Patiens quidem, ut aliena mala toleret: benigna vero, ut ipsos etiam quos portat, amet. Qui ergo illata mala æquanimiter tolerat, quasi infirmi fratris onera portat. Hæc lex misericordiæ, per quam perpetuam evadere damnationem confidimus, per quam etiam Salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum exspectamus. Qui si, ut supra dictum est, iniquitates observaret, nemo sustinere sufficeret. Sustinemus autem eum propter legem suam, qui peccantibus in nos idcirco dimittimus, ut peccatorum nostrorum ab eo veniam percipiamus. Hinc namque per semetipsam Veritas ait: *Dimittite, et dimittetur vobis*.

Luc. 23. Luc. 6. 27. Quam tenemur observare. Gal. 6. 1. 1. Cor. 13. 4. Philip. 3. Luc. 6. 37.

Sustinuit anima mea in verbo ejus, speravit anima mea in Domino. Vers. 5.

Manendum in eo qui manet in æternum. 7. Vide perfectæ caritatis ordinem. Ascendens iste & in amore divino proficiens, qui fide & dilectione introrsus accenditur, desiderio ad æterna erigitur, spe ad summa levatur, proximorum non negligit curam, non postponit salutem: ad eos inter ipsa divinæ gaudia contemplationis convertitur, & ut gradibus eisdem ad Deum accedant, hortatur: eis nimirum exemplum se proponens, ut si infirmitate aliqua impediantur a desiderio proficientis, jam & pervenientis promoveantur exemplo. Ideoque ait: *Sustinuit anima mea in verbo ejus*. Nolite diffidere, nolite dubitare, ponite corda vestra in virtute ejus; quia *sustinuit anima mea in verbo ejus*. Qui manet in verbo, non fraudatur a regno. Aliter namque fructum facere non possumus, nisi in eo maneamus. Ideoque ait: *Manete in me, et ego in vobis*. Ubi enim manendum, nisi in ipso? Deficient domus, palatia corruent, destruentur civitates, ab imis sedibus turres evellentur: postremo, cœlum & terra transibunt, verbum autem Domini manet in æternum. Non sequamur vanitatem, deserentes veritatem: nec contristemur sicut cæteri, qui spem non habent, sed sustineamus eum. Et si moram fecerit, exspectemus, ne contingat nobis quod per prophetam dicitur: *Væ his qui perdiderunt substinentiam*. Unde & subditur: *Speravit anima mea in Domino*. Quicumque mundanæ adversitatis fractus molestiis, diabolicæ tentationis infestatione dejectus, a spe cœlestium promissionum deciderit, sustinentiæ quam prius habuerat, mercedem amittit. Qui vero sustinebit, magnam reportabit remunerationem. *Fidelis* enim

Psal. 47. Johan. 15. 4. Matt. 25. Isai. 40. 8. 1. Thess. 4. Eccl. 2. 16.

Do-

Ps. 144. 13. *Dominus in omnibus viis suis*. Promisit in hac vita pœnitentibus veniam. Manifestum est ergo quia sicut confitentibus remissionem tribuit peccatorum, ita a spe non decidentibus dabit regnum cœlorum. Ideo qui in verbo ejus sustinuit, in Domino sperare se dicit. Sicut enim maledictus homo, qui confidit in homine; ita & beatus cujus est nomen Domini spes ejus, & non respexit in vanitates & insanias falsas. Jerem. 17. Psal. 39.

Vers. 6. *A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino*.

Resurrectio spei nostræ fundamentum est. Rom. 8. 25.

8. Si ad litteram hoc accipiamus, dehortari nos potius quam monere videtur. Quis enim tam pusillanimis, ut una tantum die speret in Domino? Ubi jam erit illa Pauli sententia, qua ait: *Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam exspectamus*? Quam parva unius diei patientia, & quam brevis exspectatio! Sed ut hunc locum melius intelligamus, ad vicesimi primi Psalmi titulum curramus. Intitulatur enim, Psal. 21. 1. *Pro assumtione matutina*. Quæ est assumtio matutina, nisi resurrectio a Deo mane facta? Ibi nempe & custodia facta fuit, ad hoc usque prorumpente Judaicæ perfidiæ cæcitate, ut quem viderant mortuum, crederent non resurrecturum: & ne eum discipuli nocte raperent, custodibus sepulcrum munierunt. Alia translatio habet, *A vigilia matutina*: Matt. 27. per quod aptius ipsa Domini resurrectio exprimitur. Qui enim dormivit in morte, vigilavit in resurrectione. Ideoque dicit: *Ego dormivi*, Psal. 3. 6. *& soporatus sum, & resurrexi*. Et iterum: *Vigilavi, & factus sum* Ps. 101. 8. *sicut passer solitarius in tecto*. Hæc itaque resurrectio spei nostræ fundamentum est: quia illuc nos perventuros speramus, quo caput nostrum præcessisse cognoscimus. Multos enim ante hanc resurrectionem legimus resuscitatos, & tamen dicit Apostolus: *Quia primitiæ dormientium Christus*. 1. Cor. 15. 20. Johannes quoque primogenitum mortuorum eum nominat. Apoc. 1. Quotquot enim ante eum resurrexerunt, iterum mortui sunt: *Christus vero resurgens a mortuis, jam non moritur*. Rom. 6. 9. Christi ergo resurrectio spei nostræ fundamentum est: quia in illa vita resurrecturos nos credimus, in qua nos cum eo victuros sine fine speramus. Nec debet jam homo de resurrectionis veritate ambigere, cum sciat verum hominem Christum a mortuis resurrexisse. Ad hoc enim mortuus est, ut viveremus; accepit a nobis, ut offerret pro nobis. Moriendo itaque mortem destruxit, resurgendo vitæ aditum nobis patefecit. Hinc est quod eidem Ecclesia dicit: *Notas mihi fecisti vias vitæ*. Psal. 15. 10. Ante adventum quippe ejus, vitæ via omnibus ignota fuerat, tendentibus cunctis ad mortem, & ad inferos descendentibus etiam electis, donec ille veniret, qui & impios ad justificationem, & mortuos vocaret ad vitam; veram fidem adstruens mortis & resurrectionis suæ indiciis, & doctrinæ novæ nos formans institutis, per quæ nimirum & mortem possemus evadere, & in novitate vitæ per adjunctam Spiritus sancti gratiam ambulare.

Per baptismum, lumen recepimus.

9. Possumus quoque per custodiam matutinam ipsa fidei nostræ rudimenta accipere, ut a tempore accepti baptismatis, post illustrationem gratiæ salutaris, intentionem suam unusquisque ad eum dirigat, & spem suam in eo singulariter ponat. Quasi enim matutinam lucem recipit anima, cum tenebris infidelitatis expulsis, & vitiorum detersa caligine, & emundatis peccatorum maculis per lavacrum regenerationis, paulatim incipit Deum agnoscere, & in lumine jucundari cognitionis divinæ. Est enim lumen cognitio Dei, de qua scriptum est: *Illuminate vobis lumen cognitionis*. Osee 10. 12. sec. Septuag. Magnum lumen, quod te-

tenebras cordis evacuat, mentis oculos purgat, animos erigit, corda accendit, edocet semitas justitiæ, desiderium virtutis adauget! Magnum lumen, per quod vitamus offendicula, præcipitia præcavemus, evadimus pericula, pertransimus laqueos, non timemus prospera, sustinemus adversa, respuimus errorem, sequimur veritatem! Quis non desideret hoc illuminari lumine? quis non hoc fulgore illustrari exoptet? Hinc est quod Propheta nos admonet, dicens: *Accedite ad eum, & illuminamini*. Qui accedit per fidem, illuminatur per cognitionem. Statim autem post illuminationem, gratiæ spem sequi oportet. Hoc enim monet qui dicit: *A custodia matutina usque ad noctem speret Israel in Domino*. Quæ est hæc custodia? Numquid auri vel argenti? Num monilium, vel lapidum pretiosorum? Num vestium, vel pecuniarum? Nonne hæc sunt quæ mergunt hominem in interitum? Sed est his multo pretiosius, quod illuminatum custodiri oporteat. Dicit enim Propheta: *Judicia Domini vera, justificata in semetipsa: desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum*. Denique de Sapientia dictum est, quia est pretiosior cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Hæ sunt ergo divitiæ, quas custodire debet qui de nocte ad matutinum pervenit, multo pretiosiores terrenis, & temporalibus veriores, quas nec ignis exurere, nec tinea comedere, nec prædo potest auferre. Hæc etiam mihi videtur Propheta sensisse cum in precedentibus quæreret: *In quo corrigit adolescentior viam suam?* Ne si hoc sine discussione assereret, videretur quod adjunctum est, magis præcipitatione prolatum, quam ex judicio definitum. Et ut consilium eo salubrius crederetur, quo propensiori meditatione examinatum videretur, secutus adjunxit: *In custodiendo sermones tuos*. Conversus autem ad Deum, ad interrogata respondet, ut divinæ pietatis remedium crederetur, quod esset inventum non præsumtione humana, sed inspiratione divina. Hinc Jeremias ait: *Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & tacebit*. Jugum est verbum Dei, mentis nostræ collo impositum, ut nec alta cervice, aut nutibus procedamus oculorum, nec de accepta qualibet gratia inflemur, nec extollamus in altum cornu nostrum, nec adversus Deum iniquitatem loquamur: sed in omnibus sicut Dei ministros nosmetipsos exhibentes, animas nostras humiliemus, & juxta Apostolum, imitatores Dei sicut filii carissimi exsistamus.

Psal. 33. 6.

Illud sequitur spes gratiæ.

Psal. 18. 10.

Et judiciorum Dei custodia.

Prov. 3.

Matth. 6.

Ps. 118. 9.

Thren. 3. 27. 28.

Isa. 3.

Psal. 74.

2. Cor. 6.

Ephes. 5.

10. Portandum autem hoc jugum ab adolescentia, ut juventutis annos congrua disciplinæ correctione unusquisque præveniat: ne si post decursæ juventutis annos jugum tulerit, suorum stimuletur rememoratione peccatorum, & erroris usu & peccandi consuetudine exagitetur, & novis semper insurgentibus præliis, eos in seipso sentiat impugnationum tumultus, per quos quotidie aut victor exsistat, aut victus. Nam si ab ipsis adolescentiæ primordiis cervicem verbi jugo subdiderit, omnibus in seipso rite compositis, in pace sedebit. Sedebit quidem, animæ carnem subjiciens, & de tribunali rationis, quasi de judiciaria sede omnibus internis motibus velut quibusdam civibus edicta proponens. Sedebit, inquam, nullum metuens hostem, nullam sentiens impugnationem. Stare namque pugnantis est, sedere vero feriati. Sedebit quoque solitarius, id est ab omni carnalium desideriorum tumultu remotus. De hac solitudine David dicit: *Elongavi fugiens, & mansi in solitudine*. Neque enim rex poten-

Portandum ab adolescentia Dei jugum.

Psal. 54. 8.

tentissimus qui tot millibus populorum præerat, in solitudine habita-
Ad id solitarii sedeamus & taceamus. bat. Habitabat autem in solitudine
cordis sui, in qua nullos hostium
spiritalium impetus, nullos perversarum cogitationum strepitus, nullos
pateretur clamoris iniqui tumultus.
Qui vero solitarius sedet, tacet; intelligens melius esse silere, quam loqui incaute. Hinc etenim scriptum
Prov. 11. 12. est: *Homo sapiens tacebit usque ad tempus*. Prius namque oportet discere, quam docere. Ideo dictum
Deuter. 6. 3. est: *Audi Israel*. Neque enim prius dixit, loquere, sed audi. Sed Pro-
Ezech. 2. 1. phetæ dictum est a Domino: *Fili hominis, sta super pedes tuos, & audi quæcumque loquar ad te*. Qui
Psal. 84. audit, tacet. Tacet ergo qui in lege Dei meditatur die ac nocte, & audit quid loquatur in eo Dominus Deus, qui loquitur pacem in eos qui convertuntur ad cor. Restat ergo ut dicamus, quid sit quod usque ad noctem sperandum in Domino dicit. Quis dubitat noctem finem esse diei? Sic & unicuique homini finis, istius
Joel 2. vitæ mors sua est. Potest quoque per noctem intelligi illa extremi judicii dies, quam Propheta diem nominat tenebrarum & caliginis, in qua ad cœleste regnum vocantur electi, ubi jam spes eorum terminabitur, receptis omnibus quæ in hac vita speraverunt, & ad laudem
Psal. 47. 9. Dei concinentibus Sanctis: *Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum*. Quod enim videt
Rom. 8. quis, quid sperat? Speravimus ergo in hac vita, ut quod hic in spe concipimus, ibi in re habeamus.

Vers. 7. *Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemtio.*

Divinarum promissionum certitudo contra diffidentiam munit.

11. Commendat nobis Dei caritatem, ut nos ad sperandum hortetur. Ex hoc enim usque ad noctem speramus; quia eum misericordem credimus, longanimem scimus. Unde non incongrue per quemdam sapientem dictum est: * *Tribularer, si non scirem misericordias tuas, Domine*. Tribulationi quippe cordis nostri remedium miserationis divinæ occurrit: & contra diffidentiæ malum firmissimæ spei adhibet consolationem, promissionum divinarum certa Ezec. 33.
nobis proponens exempla, quibus peccantium salutem se malle asserit quam perditionem: quorumdam quoque correctionem ad animum reducens, quos etsi a statu rectitudinis error subruit, Conditoris tamen gratia in melius reformavit. Ecce gra- Miserationis divinæ miracula.
vium delictorum mole obrutus, & de meritorum qualitate diffisus aspicio Luc. 19.
Zachæum, intueor Mariam, consi- Luc. 6. Matth. 25.
dero Petrum, perpendo latronem: Luc. 23.
in quibus miserationis divinæ splendor apparuit, atque per eos spem veniæ peccantibus dedit. Hæ sunt inæstimabilis miserationis Dei divitiæ, humano quidem generi a seculis ab- 1. Tim. 2.
sconditæ, novissimis vero temporibus per mediatorem Dei & hominum declaratæ. Quæ pro sui immensitate adeo incomprehensibiles sunt, ut in explantione eorum manus torpeat, fatiscant ingenia, eloquentiæ conticescant. Superant enim sensum, sermonem transcendunt, intellectum excedunt. Quis enim digne enarrare sufficiat quantæ misericordiæ fuit, unigenitum Dei Filium de sinu Patris ad publicum nostrum descendere, carnem mortalem assumere, irrisiones pro nobis, vincula, flagella, crucem, mortemque tolerare? Quis cogitare valeat quantæ fuerit gratiæ, ovem perditam quærere, quæsitam invenire, inventam in humeris portare? Quis exponere queat, quantæ fuerit miserationis, sacratissima pretiosi sanguinis effusione genus humanum redimere, & sacrosanctum vivifici corporis & sanguinis sui mysterium membris suis tribuere? cujus perceptione corpus suum, quod est Ecclesia, pascitur & potatur, abluitur, & sanctificatur? Ideo & pleni-

* Initium est Responsorii 8. in officio noct. Dominica 1. Quadragesimæ.

tu-

tudo temporis tempus gratiæ nominatur, in quo juxta Pauli vocem Tit. 2. 11. *Apparuit gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & secularia desideria, sobrie & juste & pie vi-* Tit. 3. 4. *vamus in hoc seculo*. Et iterum: *Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris nostri; non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit*. Zach. 13. 1. Hinc per Zachariam Prophetam dicitur: *In die illa erit fons patens domus David inhabitantibus Jerusalem, in ablutione peccatorum & menstruatæ*. Quis est iste fons, nisi unigeni- Ps. 35. 10. tus Dei Filius? de quo per Prophetam dicitur: *Apud te est fons vitæ*. Qui nimirum tunc patens exstitit, Rom. 1. quando in mundo visibilis apparens, pro liberatione nostra carnem suscepit. Qui etiam domus David dictus est; quia ex semine David secundum carnem natus est. Jerusalem vero visio pacis interpretatur. Hi ergo Jerusalem inhabitant, qui ad amorem cœlestium mentem levant. Peccator vero & menstruata, est vel is qui delinquit in opere, vel mens quæ labitur in prava cogitatione. Menstruata namque mulier ita in seipsa polluitur, ut aliena carne minime tangatur. Quasi ergo menstruata illa est anima, quæ etsi in pravi operis effectum non ducitur, in immundarum tamen cogitationum delectatione versatur. Quia igitur jam patet nobis fons misericordiæ Redemtor noster, toto hunc pectore hauriamus, ut exstinguere sitim carnalium desideriorum valeamus. Lavemus in eo maculas criminum, notas diluamus carnalium cogitationum. Et qui fontem misericordiæ, si clausus esset, quærere debuimus, saltem apertum & patentem non negligamus. Sperandum namque nobis est, quia ibi pœnitentiæ nostræ locus non deerit, ubi innumerabilium hominum compunctio locum invenit. Ad hoc enim patet ut lavet, ad hoc fluit ut lætificet, ad hoc redundat ut purget. Nam subditur:

Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus ejus. Vers. 8.

12. Restat igitur ut Israel efficiamur, & omnem transcendentes creaturam, in eum qui omnia creavit, mentis aciem dirigamus. Disponamus ascensiones in corde nostro, & per eas ad Conditorem Angelorum puro & simplici intellectu ascendamus. Quid enim tam suave & tam jucundum, quam mentis oculis & cordis desiderio contemplari Deum, atque ejus suavissimam degustare dulcedinem, dulcissimamque sentire suavitatem? Adest nobis gloria Redemtoris nostri, quæ nos a terrenis ad cœlestia erigat, oculos cordis nostri ad videndum solem justitiæ aperiat, ac per hoc ex omnibus nos iniquitatibus nostris redimat: Qui vivit & regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

In Deum, mentis acies dirigenda.

PROOEMIUM

In septimum Psalmum pœnitentialem.

Psalmus David, quando persequebatur eum Absalom filius ejus.

DE Psalmi centesimi quadragesimi secundi titulo, juxta quod pietas divina contulerit, locuturus, prius volo modos aperire prophetiæ: quatenus dum ejus diversitas ostenditur, ejus & intelligentia facilius acquiratur. Sciendum namque est, quia prophetia tribus modis fit: videlicet verbis, factis, somniis. Quicumque enim Propheta futura innotuit, aut verbis, aut factis, aut somniis prophetavit. Verbis namque futura prædixit Isaias, cum ait: *Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*. Somniis vero Nabuchodonosor futura prævidit, quæ Spiritu sancto Daniel re-

Quot modis fiat prophetia.

Isai. 7.

Dan. 2.

repletus enodavit. Factis Abraham futura nuntiavit, quando unicum filium suum ad sacrificia obtulit. *Gen. 22.* Quem nimirum, quem in hoc opere designat, nisi eum qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Ipsa enim antiquorum patrum gesta nobis prophetiæ sunt, qui dum aliud agunt, & aliud innuunt, occulta nobis quasi *Rom. 8.* per operis linguam produnt. Quod hoc in loco evidenter ostenditur, cum Absalom facta ad memoriam *2. Reg. 18.* reducuntur. Absalom namque patrem persequens, ad hoc usque livore feralis prorupit invidiæ, ut in seipso destrueret jura naturæ. Quem enim naturaliter amare debuerat ut patrem, eum inhumane persequebatur ut hostem. Absalom autem pax patris interpretatur: non quod ei pax ulla cum patre fuerit, sed quia quantæ pacis & patientiæ exstitit, in ejus perversitate pater ostendit. Quis autem per Absalom, nisi Judaicus populus: quis vero per David, ni Redemtor noster signatur? *Absalom Judaici populi, David Redemtoris figuram gerebat.* Hinc namque per Prophetam Veritas ait: *Psal. 17. 46.* *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt*. Denique ipse *Luc. 15.* est filius senior, qui adolescentioris inventioni invidens & saluti, domum renuit intrare Ecclesiæ. Qui profecto canticum non cantat lætitiæ, nec concinentium admiscetur choris, & annulo carens fidei, nec stola immortalitatis induitur, nec vituli saginati alimento satiatur. Qui etiam hœdum quærit; quia agnum qui tollit peccata mundi, non sequitur: & ideo inter hœdos in judicio statuitur, nec ad cœnam nuptiarum ejus vocatur. Patrem ergo Absalom persecutus est; quia Judaicus populus dum monita salutis respuit, in *Johan. 3.* propria venientem Dei Filium recipere recusavit. In tantum autem væsaniæ suæ extendere conatus est rabiem, ut suum occidere præsumeret Creatorem. In quo nimirum facto patientia Christi declarata est; qui non solum eis malum pro malo non reddidit, verumetiam ad mortem ductus pro eis oravit, dicens: *Pater ignosce illis: quia nesciunt quid faciunt*. *Luc. 23. 34.* Unde & Apostolus admonet, dicens: *Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus; qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur*. *1. Pet. 2. 21.* Orat autem caput in hoc Psalmo pro membris, Christus pro Ecclesia, virtus pro infirmitate. Orat quippe ut non severe judicentur, sed misericorditer exaudiantur. Persequitur etiam hoc tempore schismaticus corpus Christi, impugnat hæreticus Ecclesiam, unitatem infidelis perturbat. Sed clamat ad Deum Ecclesia, capiti suo Christo in unitate spiritus conjuncta. Quæ etsi omni tempore ad Deum clamat, præcipue tamen in tribulatione se ad orandum excitat, unde & dicit: *In die tribulationis meæ clamavi ad te*. *Ps. 85. 7.* Sed videamus quid dicat:

EXPOSITIO.

Psalmi quarti Pœnitentialis.

Ps. 142. Vers. 1. D*Omine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua, exaudi me in tua justitia.*

1. Sancta universalis Ecclesia secundum digniorem partem sui in spe cœlestium præmiorum roborata, sicut in electis habet quod conservari desideret, ita in infirmis invenit quod sibi dimitti exoret: *Pro justorum perseverantia, & pro peccatorum conversione orant Christus & Ecclesia.* sciens omnes divino egere auxilio, quos infelicis vitæ conditio angustat, cum & justus inter pericula securus esse non valeat, & peccantem non nisi sola gratia divinæ miserationis absolvat. Utrobique ergo pavida, utrobique suspecta, & pro currenti-

bus orat ut perveniant, & pro regressis obsecrat ut currant. Inter orationem autem & obsecrationem hoc interest, quod oratio pro perseverantia virtutum, obsecratio vero fit pro indulgentia peccatorum. Orat ergo caput vel Ecclesia, ut & bene operantes in justitia roborentur. In eo vero quod ait: *Auribus percipe obsecrationem meam*, delinquentium designat debilitatem, qui ad similitudinem ægrotantium quadam omnipotentis medici indigent condescensione, cum se non valeat ad eum peccator levare. Vel auribus percipe, id est obsecrationibus intende. Hoc namque per Prophetam pollicetur, dicens: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*. Unde & subditur: *In veritate tua*. In hoc enim vera apparet promissio: quia converso tribuitur remissio peccatorum, juxta quod scriptum est: *Justificeris in sermonibus tuis; & vincas cum judicaris*. EXAUDI *me in tua justitia*. Qui gloriatur in se, non exauditur. Non exaudiuntur illi qui ignorantes Dei justitiam, & suam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Denique Pharisæus justitiam suam in templo statuere voluit, & ideo a Domino reprobatus fuit. Gloriemur ergo in justitia Dei, si exaudiri quærimus, ut nos cum Propheta dicere possimus: *Exaudi me in tua justitia*. Quis autem gloriatur in justitia Dei, nisi qui nihil boni suis meritis tribuit, & justum esse quidquid adversi tolerat, sentit? Gloriabatur Paulus in infirmitatibus suis, nihil boni non accepti se habere testabatur, humilitatis nobis exempla proponens, *ut qui glorietur, in Domino glorietur*.

Zac. 1. 3.

Ps. 50. 6.

Qui gloriatur in se non exauditur.

Luc. 18.

2. Cor. 12.

1. Cor. 1. 31.

Vers. 2.

Et non intres in judicium cum servo tuo: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

Cum Deo in judicio contendunt, qui vel se flagellatos ab eo conqueruntur, vel non exauditos.

2. Qui contra Conditoris flagella murmurat, quasi cum eo in judicium intrat. Dei namque accusat judicium, qui se æstimat injuste percussum. Et quasi cum Deo in judicio contendit, qui inter flagella innocentem se ostendit. Hinc etenim Dominus ad beatum Job loquitur, dicens: *Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit?* Utique qui arguit Deum, debet & respondere illi. Tunc beatus Job quasi Deum arguit, cum de percussione sua an fuerit justa dubitavit. Nullius quippe delicti sibi conscius, injuste se percussum credidit; quia merita sibi augeri ex percussione nescivit. Sed qui multa de operatione sua locutus, audita Sanctorum vita tacuit, quasi cum Deo contendens facile conquievit. Vel certe ille cum Deo in judicium ingreditur, qui cum oraverit, murmurat si non exauditur. Quibus dicitur: *An vultis mecum judicio contendere?* Quasi enim judicio contendebant, qui dicebant: *Quare jejunavimus, & non aspexisti? humiliavimus animas nostras, & nescisti?* Siquidem stultum est ab oratione deficere, si Deus differat, cum rogatur, exaudire: & iniquum arguere Conditorem, si effectus non sequitur orationem, præsertim cum quid oremus sicut oportet, nesciamus. Nonnullis quippe impatientibus Dominus quod petebant sæpe concessit iratus: sicut e contra Apostolo negavit propitius. Dedit enim regem petentibus secundum desideria cordis eorum: dedit etiam postulanti diabolo, ut Job simplicem & rectum & timentem Deum tentaret. Malignos spiritus exaudivit, & in porcorum gregem dæmonum concessit legionem intrare. Non igitur pro magno quis habeat si fuerit exauditus, cum aliquid petat quod non impetrare plus prosit. Quod si postulata non obtinet, non se abjiciat, aut de divina erga se miseratione desperet, cum forte ea peteret, quibus acceptis vel affligatur atrocius, vel inutilius prosperetur. Scriptum

Job 39. 32.

Jerem. 2. 29.

Isai. 58. 3.

Rom. 8.

Deus sæpe postulata concedit iratus.

2. Cor. 9. 2.

1. Reg. 8.

Job. 1. & 2.

Matth. 5.

Prov. 1. 32. quippe est: *Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet eos.* QUIA *non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Scio multos in conspectu hominum justos videri, & ad spem cœlestium promissorum evectos innocenter in mundo vivere: qui etsi non delinquant in opere, labuntur tamen aliquando vana aut perversa cogitatione. Cujus enim mentem cogitationes vanæ non laniant? cujus cor tentationes non vexant? cujus animum desideria carnis non turbant? Non ergo in conspectu Dei justificatur qui corde delinquit, quod intuetur Deus.

Nemo in conspectu Dei perfecte justus.

Vers. 3. *Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.*

Quibus artibus diabolus nos decipiat

3. Quis sit generis humani inimicus, ostendit qui parabolam zizaniorum exponens, ait: *Inimicus autem diabolus est.* Et Apostolus Petrus ait: *Inimicus vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret.* Ipse enim est qui animas persequitur, qui mortem inferre perpetuam molitur. Ipse est, inquam, qui incautos decipit, & in via hujus vitæ gradientibus laqueos tendit. Ideo Propheta ait: *In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.* Rursum de eo scriptum est: *Absconditа est in terra pedica ejus, & decipula illius super semitas.* Dum enim humanæ saluti invidens perdere innocentem appetit, prius ei aliquid quod libeat ostendit: quod dum appetere incautus nititur, occulto peccati mucrone transverberatur. Quasi ergo in terra pedica absconditur, dum in terrenis commodis peccatum occultatur. Decipula quoque ab antiquo hoste super semitam ponitur, cum in actione hujus mundi quam mens appetit, peccati laqueus paratur. Ita namque in terra decipula ponitur, ut exposita esca ipsa non videatur. Sic nimirum sic antiquus hostis dum subruere aliquem cupit, quasi escam in muscipula, lucrum in culpa ponit. Ad quod dum aviditatis amore viator inhiat, ex improviso eum peccati laqueus suffocat. Quis hujus hostis versutias non metuat, qui tanto est perniciosior, quanto occultior? Non enim quæ extra nos sunt auferre nititur, sed diripere thesauros interiores conatur. Nulla sibi temporalium bonorum cupiditas, nulla divitiarum ambitio, nullum dignitatis desiderium, sola interiora appetit, solas virtutes diripit, solam animam occidit. Quod si aliquando exteriora tetigerit, non ea aufert ut habeat, sed ut ea auferendo animam evertat. Novimus quomodo multos quotidie fraudibus suis occupet, quomodo vestimentis gratiæ exspoliet, deceptos virtutum privet ornatu, divitiis opum defraudet, livoribus infuscet tentationum, vulneribus peccatorum transfigat. Hæc est namque perversitatis ejus intentio, ut omnibus noceat, omnes dejiciat. Denique quos in viis Dei ambulantes viderit, & in proposito justitiæ cognoverit fortiores, eos gravius persequitur, a statu rectitudinis subruere conatur. Ideoque ait: *Persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam.* Gravis persecutio! Qui cœperam amore cœlestium terrena relinquere, & contemtis divitiis secularibus, in cœlis conversari, jam impulsione diabolica cogor summa & æterna despicere, & de mundi hujus providentia incerta cogitare. Terrenarum rerum curis aggravor: carnalium voluptatum captus illecebris, ad ima deducor. *Deprimit* enim *terrena habitatio sensum multa cogitantem.* Sap. 9. 15. HUMILIAVIT *in terra vitam meam.* Qui contemtis cœlestibus, ad ima solummodo appetenda deducitur, ejus vita in terra humiliatur. Unde fit, ut eo morti fiat proximus, quo a Deo factus est per dis-

Matt. 13. 39. Luc. 8. 1. Pet. 5. 8. Psal. 141. 4. Job. 18. 10.

dissimilitudinem longinquus. Hinc namque Apostolus ait: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, quæ mergunt homines in interitum*. Unde & apte subditur:

1. Tim. 6. 9.

Vers. 4. *Collocavit me in obscuris sicut mortuos seculi, & anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.*

Infelix Peccatoris status.

4. Quid infelicius? Vivebam olim Deo, mortuus seculo: nunc e contrario mortuus Deo, mundo vivo. Quid est enim peccatum, nisi mors? Hinc etenim scriptum est: *Non est in morte qui memor sit tui*. Et iterum: *Intravit mors per fenestras nostras*. Mors namque est quæ animam a Deo separat, sensuum internorum intercludit officia, divinam deturpat imaginem, lucis adimit claritatem. Denique qui Christo moritur, in sepulcro conscientiæ tumulatur, ligatur concupiscentiarum institis, a conspectu Dei projicitur, duritie operitur, lapide iniquitatis intus clauditur. De talibus scriptum est: *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum*. Hos tamen aliquando resuscitat Jesus, & sublato impœnitudinis lapide, a tenebris ad lucem revocat. Et cum pro eis Ecclesia intercesserit, per ministerium eos sacerdotum absolvit. Venit ipse ad monumentum, ad lacrymas Ecclesiæ commovetur: jubet ut ad justitiam resurgat, qui pridem in iniquitate jacuerat. Tantummodo opus est ut per confessionem foras veniat, sentiat cordis dolorem, timeat judicium Dei, ab iniquitate recedat. Habet etiam in hoc Prophetæ documentum. Nam subditur: *Anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum*. Pœnitentis viri spiritus anxiatur, cum superna desiderans, carnis corruptione deprimitur. Cum enim terrenæ labis pondere prægravatus, sustolli ad altiora nititur, ipso suo conamine fatigatus lassatur. Sed eo enixius superiora desiderat, quo verius sarcinam agnoscit quam portat. Turbatur vero cor peccatoris in recordatione peccati, cum primum cœperit seipsum cognoscere, & quam longe a Deo recesserit cogitare. Nec vacat quod addidit, *In me*. Quasi enim extra se fuerat, qui spretis salubribus & æternis, de noxiis & temporalibus cogitabat: qui ægritudinis suæ molestias non sentiebat: qui se videre cum cæcus esset, putabat. Sed eo in se rediit, quo seipsum qualis fuerat, recognovit. Scriptum namque est: *Redite prævaricatores ad cor*. Sed de filio prodigo narravit Dominus, quia cum distractis & profusis paternis bonis, vitæ cœlestis alimento egeret, in se reversus sit. Non enim in se reverteretur, nisi a se prius exisset. Ideoque & pater ejus ait: *Hic filius meus mortuus fuerat, & revixit: perierat, & inventus est*. Si ergo a patre, a quo per inobedientiam discesseras, inveniri desideras, & deliciose in domo illius epulari, ad teipsum statim revertere, & discussis actibus tuis, unde excideris recordare; ut eo magis movearis ad pœnitentiam, quo incipies cognoscere quod amiseris, & perdere quod inveneris. Sequitur:

Psal. 6. 6. Jer. 9. 21.

In sepulcro ligatus & a conspectu Dei projectus jacet.

Ps. 72. 2.

Quomodo a Christo ad vitam revocetur.

Isai. 46. 8. Luc. 15.

Ibidem. Luc. 15. 24.

Vers. 5. *Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.*

Quas animo res volvere pœnitens debeat.

5. Felices antiqui dies, nihil tenebrarum, nihil caliginis præferentes! Quos divinitatis illustrabat præsentia, securitatis purgabat serenitas, lætitiæ immensitas decorabat. Dies gaudiorum & luminis, dies virtutum & pacis, dies deliciarum & suavitatis: quos non perturbabat mœror, non infestabat angustia, non obumbrabat infirmitas. Hos dies in paradiso habuit anima, antequam a statu rectitudinis per culpam caderet

ret prævaricationis: sed eosdem tunc infeliciter perdidit, cum præcepta Conditoris servare contemsit. Potest quoque intelligi per antiquos dies, primorum parentum transgressio, per quam oculos eorum apertos testatur Scriptura. Vel etiam illecebrosa istius mundi prosperitas, fraudulenta quadam amœnitate stultis arridens, cui maledicit justus, dicens: *Pereat dies in qua natus sum.* Sancti etenim viri mundi hujus prospera magis quam adversa metuentes, in ipsis successibus suis seipsos discutiunt, & quam cito transeat mundanæ felicitatis fumus, attendunt, revolventes quod scriptum est: *In die malorum ne immemor si honorum.* Si quem vero in mundo prosperari viderint, & in gloria divitiarum suarum exsultare; non culmen dignitatis ejus considerant, sed finem illius mente pertractant; ut tanto obnixius vera bona considerent, quanto apertius bona non esse quæ transeunt, vident. Hinc namque Job dicit: *Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulcritudini ejus statim.* Qui enim in multitudine divitiarum suarum confidit, quasi in terra radicem firmavit. Sed vir sanctus ejus maledicit pulcritudini, cum illius derogat prosperitati. *Meditatus sum in omnibus operibus tuis.* Qui mundi hujus divitias fallaces esse agnoverit, & amore cœlestium contemserit terrena, meditatur in operibus bonis, quæ vita hac transeunte permaneant, & æternæ vitæ præmia ferant. Neque enim tempore utiliter vivitur, nisi ad comparandum meritum quo in æternitate vivatur. Sequitur: *Et in factis manuum tuarum meditabar.* Loquitur Propheta ad Deum: *Opera manuum tuarum sunt cœli.* Et alibi: *Cœli enarrant gloriam Dei.* Illi sunt cœli, qui enarrant gloriam Dei: qui opus manuum Dei dicuntur, quia divinam in se non deformant imaginem, charismatum non excludunt dona, animæ speciem non demoliuntur. Qui nihil boni sibi, sed totum gratiæ Dei tribuunt, scientes se nihil habere quod non acceperunt. Hoc enim operatus est in eis, qui vasa misericordiæ fecit eos, qui illos ante mundi constitutionem in seipso elegit, ut in se non glorientur, nec altum sapiant, sed timeant, nec dicant in abundantia sua; *Non movebor in æternum.* In his meditabitur; qui de Babylone reversus, exempla eorum sibi ad imitandum proponens, ne deceptus conversatione eorum qui terrena sapiunt, in eadem quæ dimiserat relabatur, & fiat deterior erroris confusio, si post acceptum aratrum cœperit retro aspicere, aut ad tollendam tunicam in domum remeare. Eorum itaque exemplo se ad bene operandum excitat, & cum eis absens corpore, mente conversatur. Gloriam ergo beatitudinis æternæ quam receperunt, aut recepturi sunt, attendit; ut eo magis ad opus bonum animetur, quo cœperit agnoscere quod egerunt, & sperare quod acceperunt.

[Margin notes: Gen 3. — Job 3. 3. — Prospera magis metuenda, quam adversa. — Eccle. 27. 11. — Job 5. 3. — Temporali vita utendum ad æternam comparandam. — Ps. 101. 26. — Ps. 18. 1. — Qui cœlorum nomine intelligendi. — 1. Cor. 1. — Rom. 9. — Ephes. 1. — Ps. 29. 7. — Luc. 9. — Ibid. 23.]

Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi. Vers. 6.

6. Non sufficit bene velle, nisi sequatur & facere. Ideo qui in operibus bonis meditatum se dixerat, & in meditatione laudis Sanctorum immoratum, secutus adjunxit: *Expandi manus meas ad te.* Hinc namque Propheta nos admonet, dicens: *Levemus corda nostra cum manibus ad Deum.* Quid est manus ad Deum expandere, nisi operationem ad omnipotentem levare? Denique ille manus suas contrahit, qui indigentibus nihil tribuit, qui vocem pauperis non exaudit. Hinc quidam sapiens admonet, dicens: *Non sit manus tua ad dandum contracta, & ad accipiendum porrecta.* Docuit ille manus expandere, qui dixit: *Date*

[Margin notes: Manus ad Deum expandere, est pro Deo bene operari. — Tren. 3. 41. — Eccles. 4. 36. — Luc. 11. 41.]

elee-

eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et Propheta testatur, dicens: *In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis*. Quid est enim manibus Deum exquirere, nisi operibus sanctis Salvatorem invocare? Nec otiose additum est, *Ad te:* quia sunt plerique qui in eo quod bene agunt, laudari ab hominibus appetunt. Hi manus suas ad Deum non expandunt, quia per opera sanctitatis non Deum, sed mundi gloriam quærunt. De talibus dicit Dominus: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*. Expandamus ergo manus nostras ad Deum, ne justitiam nostram faciamus coram hominibus: nec cum fatuis virginibus lampades vacuas accipiamus; sed in vasis nostris oleum sumentes, venienti sponso occurramus, ut dicere cum Apostolo possimus: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*.

Psal. 75. 3. — Matt. 6. 2. — Ibidem. Matth. 25. — 2. Cor. 1. 12.

Ut bene operemur, a Deo est.

7. *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*. Hoc est propter quod magis timoratus quisque se ad bene operandum excitat, si se non extollat de meritis, si in se superbiam humanæ præsumtionis exstinguat, si nihil se esse reputet, si virtutis incrementum a Conditore exspectet. Ideoque ait: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*. Quasi enim terra sine aqua, est anima sine gratia. Sicut enim terra quæ imbre non perfunditur, non vestitur herbis, non venustatur floribus, non abundat messe: sic anima gratia carens non operitur virtutibus, non cogitat de cœlestibus, non insistit utilibus. Vitiato namque in primo parente libero arbitrio, jam nec velle quidem bonum possumus, nisi illius gratia adjuvemur, apud quem gressus hominis diriguntur. Scriptum quippe est: *Præparatur voluntas a Domino*. Et Dominus discipulis ait: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos*. Et Apostolus: *Deus est*, inquit, *qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate*. Et iterum: *Gratia Dei salvati estis, per fidem*. Si ergo fidem sine gatia Dei nemo habet, quis se facere fructum æstimet sine adjutorio illius, qui ait: *Posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat?* Quicumque enim plantet aut riget; incassum vox correptionis exterius perstrepit, nisi ille incrementum dederit, sine quo nihil possumus facere.

Prov. 8. 35 sec. lxx. — Johan. 15. 16. — Philip. 2. 13 — Ephes. 2. 8. — Johan. 15. 16. — 1. Cor. 3.

Velociter exaudi me, Domine, defecit spiritus meus. Vers. 7.

Ut orantes exaudiamur, humilitas præstat.

8. Non incongrue a quodam sapiente dictum est: *Cupiditatis ipsa celeritas tarda est*. Parum enim est desiderantis justificatione Dei ut exaudiatur, nisi etiam velociter exaudiatur. Addit etiam causam, quare exaudiri debeat: quasi inflantem jam spiritum non habeat, qui spem suam omnino in Deo ponit. Dicendo enim: *Defecit spiritus meus*, pauperem spiritu se esse testatur, & de seipso non præsumere, sed sacrificium Deo spiritum contribulatum offerre. Agnoscit hoc etiam se ex gratia Dei habere quod humiliatus est, confidens se ejus auxilio erigendum, cujus gratia se sentit elisum. Hinc namque Propheta Dominum exorans, ait: *Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur: emittes spiritum tuum, & creabuntur*. Non enim receptaculum spiritus Dei quisquam efficitur, nisi spiritu suo primitus evacuetur. Nam nec requiescit spiritus Dei nisi super humilem & quietum, & trementem sermones Dei. Denique qui tremit, deficit. Hinc Propheta ait: *Defecit in salutari tuo anima mea*. Nisi enim quis a semetipso deficiat, ad eum qui supra ipsum est, non appropinquat. Hinc de regina Saba scriptum est, quod audita sapientia Salomonis, & visis ministris domus ejus non habebat ultra spiritum: quia electorum Ecclesia de Gentibus congre-

Gratiæ Dei adscribendum quod humiliemur — Ps. 103. 29. — Isai. 66. — Ps. 118. 81. — 3. Reg. 10.

gregata, cognita Christi gratia, & Evangelicæ doctrinæ inventis magistris, abjecto superbiæ spiritu, omnique elationis fastu deposito, didicit de seipsa diffidere, & in Regis sui misericordia magna sperare.

Vers. 8. *Non avertas faciem tuam a me, & similis ero descendentibus in lacum.*

Dei erga pœnitentes misericordia.

9 Solent domini irati ab his quibus offensi sunt servis oculos avertere, & si quando illi pro gratia supplicaverint, in partem aliam faciem declinare. Et quia recto eos intuitu conspicere nequeunt, animorum suorum motus in ipso corporis habitu ostendunt. Deus quoque idem delinquentibus avertitur: quia turpitudinem eorum sereno vultu inspicere dedignatur. Sed qui abjicit delinquentem, convertitur ad pœnitentem, vocat etiam aversos, donat peccata conversis, hortatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, adjuvat dimicantes, confirmat laborantes, exaudit corde clamantes. Ipse namque per Prophetam dicit: Zac. 1. 3. *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.* Sed quia converti ad eum sine ipso non possumus, quotidie cum Propheta clamemus: *Ne avertas faciem tuam a me, & similis ero descendentibus in lacum.*

Nisi Deus misericorditer nos respiciat in desperationem labimur.

Avertente Domino faciem, peccator in lacum descendit; quia nisi illum Deus misericorditer respexerit, post multa perpetrata scelera in desperationis foveam cadit. Nam & Petrus amare non flevisset, nisi eum Dominus respexisset. Est enim pœnitentia unum de perfectis donis descendentibus a Patre luminum. Nisi Jac. 1. ergo benigna Dei misericordia mentem hominis illuminaverit, impossibile est ei in novam naturam mutari, Joban. 15. 11. cum scriptum sit: *Non potest a se facere quidquam, nisi datum fuerit desuper.* Et Apostolus: *Fiduciam,* 2. Cor. 3. 4. inquit, *talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Si ergo nec cogitare aliquid a nobis sufficimus, quomodo sine respectu misericordiæ Dei pœnitentiam agemus? Sunt enim tenebræ ubi Christus non respicit, ubi lux illa vera Johan. 1. non ingreditur; quæ sic lucet in tenebris, ut tamen non comprehendatur a tenebris. Ideoque Propheta Dominum exorans dicebat: *Faciem tuam illumina super servum tuum.* Ps. 118. 135. Quid est autem facies Dei, nisi quædam claritas cognitionis ejus? Hanc cognitionis ejus claritatem non vident, qui misericordiam ipsius ignorant, qui de peccatorum suorum venia desperant. Illi denique in lacum descendunt, ubi lumen non videant misericordiæ, intentionem cordis non dirigant ad cœlos, carnis satisfaciant desideriis, Deum contemnant, sicut scriptum est: *Peccator cum in profundum venerit, contemnit.* Prov. 18. 3. De talibus per Amos Prophetam Dominus intonat, dicens: *Si celaverint se ab* Amos 9. 3. *oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos.* Quid est enim celari in profundo maris, nisi in altitudine delitescere desperationis? Celat vero se, qui non confitetur peccata sua. Non confitetur autem, qui desperat de misericordia Dei. Vel certe ille se ab oculis Dei celat, qui a mandatis ejus avertitur. Oculi enim Domini, spiritus Dei, qui legem, id est mandata dedit. Qui ergo se ab oculis Dei in profundo desperationis celaverint, potestatem accipit diabolus ut eos mordeat, & in ventrem eos suæ malitiæ inducat. Ipse est enim serpens, cui dictum est: *Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ.* Genes. 3. 14.

Auditam fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speravi. Vers. 9.

Vita præsens, nox est; futura, dies.

10. Quid est mane, nisi sequentis diei initium? Quæ autem dies, nisi illa de qua Propheta dicit: *Melior est dies una in atriis tuis super millia?* Ps. 83. 11. Et Apostolus: *Nox,* inquit, Rom. 13. 12.

præ-

præcessit, *dies autem appropinquavit*, *abjiciamus ergo opera tenebrarum*, *& induamur arma lucis: sicut in die honeste ambulemus*. Illa est enim dies, quam verus ille sol illuminat, qui nescit occasum, quem non obtenebrat nubes, non obscurat nebula, non obumbrat turbo. Quæ recte una dicitur, quia nullius finis termino angustatur. In hac quippe vita diem non habemus, in qua per fidem, non per speciem ambulamus. In qua cæcitatis nostræ patimur tenebras, & erroris humani deflemus caliginem. In qua assiduis mœroris & angustiæ premimur nebulis, & per devia trahimur, quasi captivi lumen sapientiæ non habentes, & in cogitationibus nostris evanescentes.
Col. 3. Cum autem Christus apparuerit vita nostra, & revelata facie Deum videre cœperimus, tunc omnis effugiet caligo tenebrarum, omnis evanescet ignorantiæ fumus, omnis dissipabitur tentationis nebula: quia & corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalita-
1. Cor. 15. tem. Illa erit claritatis & lucis dies, quam electis omnibus præparavit, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ. Hujus diei mane, est futura resurrectio, juxta quod
Ps. 5. scriptum est: *Mane adstabo tibi & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit*
Ps. 91. 1. *juxta te malignus*. Et iterum: *Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo, Altissime, ad annuntiandum mane misericordiam tuam*. In ea quippe justorum lucescet felicitas, apparebit gloria, videbitur exsultatio; ubi absterget Deus omnem
Apoc. 21. Matt. 13. lacrymam ab oculis Sanctorum; ubi novissima destruetur mors; ubi justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.

Quod æterna felicitas, quæ secundum opera 11. In illo autem mane auditam faciet Dominus misericordiam suam, cum segregatis justis ab impiis, ovibus scilicet ab hœdis, dicet his qui a dextris ejus erunt: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*. Ibi nota fiet misericordia Dei, quam in præsenti vita mens humana capere non potest. Præparavit enim Dominus diligentibus se, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Ideo qui per bonam conversationem a gratia Dei venientem, ad desiderium æternæ vitæ erigitur, dicit: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam*, scilicet æternam. *Misericordia* enim *Domini ab æterno usque in æternum super timentes eum*. Quod si illa Sanctorum felicitas misericordia est, & non meritis acquiritur, ubi erit quod scriptum est: *Et tu reddes unicuique secundum opera sua?* Si secundum opera redditur, quomodo misericordia æstimabitur? Sed aliud est secundum opera reddere, & aliud propter ipsa opera reddere. In eo enim quod secundum opera dicitur, ipsa operum qualitas intelligitur, ut cujus apparuerint bona opera, ejus sit & retributio gloriosa. Illi namque beatæ vitæ in quam cum Deo & de Deo vivitur, nullus potest æquari labor, nulla opera comparari, præsertim cum Apostolus dicat: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. Quamquam & ex hoc quoque misericordia jure possit nominari: quia pro illis operibus datur, quæ sine præventu misericordiæ Dei nemo assequitur. Unde in Psalmis dicitur: *Deus meus, misericordia ejus præveniet me*. Nisi enim vasa iræ fecisset vasa misericordiæ, neminem ab illa perditionis massa conversatio sancta discerneret, neminem a pœna perpetuæ mortis justitia propria liberaret. Constat ergo quia quibus misericorditer tribuit ut in hac vita bene operentur, eis misericordius largi-

redditur, ex Dei misericordia tribuatur. Matt. 25. 34.

1. Cor. 2.

Ps. 102. 17.

Ps. 61. 13.

Rom. 8. 18.

Ps. 58. 11. Bona opera, gratia prævenit.

gitur ut in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc est gratia, quam pro gratia dandam sanctus Dei Apostolus perhibet, ut quibus in hac vita divinitus datur gratia sanctificationis, eis ex hac quoque in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Quod vero ait: *Quia in te speravi*, quasi causa est justæ petitionis: quia cum spem suam quis in Deo posuerit, ad exorandum Deum confidentior erit. Dixerat quoque superius: *Defecit spiritus meus*; nunc vero in Deo sperare se dicit. In quo majoribus usus confidentiæ remediis, spei nostræ saluberrimum adhibet documentum, ut discamus parum esse quod a nobis deficimus, nisi nos transcendentes, in Deo proficiamus.

Vers. 10. *Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.*

Ut in Deo proficiamus, a nobis deficiendum.

12. Quis est qui pervenire possit ad audiendam mane vocem misericordiæ, nisi ambulaverit in via justitiæ? Hinc Propheta Dominum exorans, ait: *Viam justificationum tuarum instrue me.* Et illud: *Dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.* Et, *Dirige in conspectu tuo viam meam.* Sciebat enim viam esse quæ recta videtur hominibus, cujus novissima ad mortem ducunt. Ideoque ait: *Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.* Vide ordinem. Primum est ut a teipso deficias, nec super te causa jactantiæ rapiaris, sed omnibus inferiorem te sentias, & sic in te spiritum superbiæ exstinguas. Non te generis nobilitas extollat, non erigat honor, non inflet prudentia. Qui enim confidit in homine, maledicto subjacet. Deinde sequitur ut in Deo speres; ut derelictus, (juxta Prophetam,) a patre & matre, assumaris a Domino, & ejus præsidio guberneris inter fluctus mundanæ tentationis. Postremo ut animam ipsam leves ad Deum, & omni vanitate expulsa, in cœlestibus converseris; ubi deliciarum Dei reficiaris dulcedine, & visionis ejus perfruaris claritate. Non tibi subrepat terrenarum delectatio cupiditatum, non vanitatum phantasmata mentem occupent, quæ cum animum in diversa traxerint, tantam inducunt caliginem negligentiæ, & cæcitatis tenebras opponunt, ut cum appetere cœperit infima, nullatenus erigatur ad summa. Si amore cœlestium accensus fueris, & per istos ascenderis humilitatis gradus, poteris & tu dicere cum Propheta: *Ad te, Domine, levavi animam meam.* Beatus qui hoc potest dicere. Beatus plane quem iniquitas non onerat, non revocat delectatio, non inclinat voluptas, quem non gravat cupiditas, non deprimit opulentia, non trahit ambitio, sicut scriptum est: *Beatus vir cujus est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit.*

Ps. 118. 27. Ps. 26. 11. Ps. 5. 9. Prov. 14. Jerem. 17. Psal. 26. Ps. 24. 1. Ps. 83. 6.

Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. Vers. 11.

In hac via ambulantes quæ circumstent pericula.

13. Qui in via ambulat, insidias metuit, hostium timet incursus, prædonum impetus perhorrescit. Ideo qui viam nosse salutis desiderat, ut etiam ab inimicis eripiatur exorat. Novit quia inter inimicos graditur, in medio laqueorum, undique pericula imminent, undique ponuntur insidiæ, undique incauti præcipitantur. *Adversarius enim noster diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret.* Occupat incautos, inermes sauciat, incautos exspoliat. Alios necat, alios captivat, alios suffocat. Aliquando transfigurat se in Angelum lucis, & incautæ menti quædam agenda bona proponit: ut dum a proposito tentatus deciderit, & tentationum ventis velut arundo cœperit agitari, facilius

1. Petr. 5. 8. 2. Cor. 11.

ad

ad delicti inducatur consensum. Inserit inutiles cogitationes, vana adhibet desideria, virtutum figmenta depingit. Si quem vero invenerit fortiorem, in bono proposito perseverantem, eum acrius persequitur, & gravioribus admotis tentationum aculeis, exstinguere conatur. Habet quoque secum nequitiæ ministros, duces & satellites suos, cum quibus adversus humanam fragilitatem congreditur; ut ea tanto facilius superetur, quanto non ab uno, sed a multis impugnatur. Contra hunc potentem adversarium ejusque plurimos apparatus nos instruebat Paulus, cum diceret: *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus.* Quis tot inimicorum catervas evadere, eorumque insidias investigare potest? Non gravantur carne, nullis occupantur curis, sed sunt ad nocendum parati. Quis hominum adversus eos dimicans illæsus abire potest, nisi auxilio divinæ gratiæ vallatus fuerit, & scuto bonæ voluntatis ejus coronatus? Etiamsi bonæ operationis studio floreat, si lumine polleat virtutum, non poterit inimici rugientis superare nequitiam, nec potestatis iniquæ reprimere vires, nisi illius fuerit fretus præsidio, qui sic manet in nobis, ut etiam pugnet pro nobis.

In fortiores parantur graviores aculei.

Ephes. 6. 12.

14. Restat ergo ut in omnibus divinæ gratiæ auxilium postulemus, & ad illud inexpugnabile occurramus semper refugium, in quo nullius hostis timeamus incursum. Ad illud nempe refugium confugerat qui dicebat: *Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi.* Et alibi: *Domine, refugium factus es nobis.* Notandum vero quia non ait, protege me, sed eripe me, quasi dicat: Jam me fraudum suarum laqueis implicant, jam deceptionum astringunt nodis, jam retibus iniquitatum involvunt. Quis autem ad eripiendum idoneus, nisi ille, cui cum Propheta cantamus: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus?* Et ne quis sibi placens de ereptione sua glorietur, adjunctum est: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram.* Ambulantes itaque in via hac in qua absconderunt laqueos nobis, totis ad Deum medullis cordis clamemus: *Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.* Justum est ut Deo suo omnis homo serviat, creatura obediat Creatori, Domini sui mandata servus non transgrediatur. Contendat Christiana anima facere voluntatem Dei sui, agnoscat Creatorem suum, audiat vocem ejus, dirigat viam ejus, obediat præceptis ejus. Oret ut doceatur, postulet ut dirigatur, supplicet ut confirmetur. Hoc quippe sine auxilio divinæ inspirationis assequi nemo potest, sed in omnibus divina nobis est exoranda clementia: ut infuso cordibus nostris spiritu, cujus unctio docet nos de omnibus, discamus quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens & perfecta.

Ut a tantis periculis eruamur, quid præstandum.

Ps. 142. 9.

Ps. 36. 1.

Ps. 123. 7.

Ibidem 8.

1. Johan. 2.
Rom. 12.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tua.

Vers. 12.

15. Qui a spiritu suo defecit, a spiritu Dei deducitur. Dixerat autem superius, suum spiritum defecisse. Constat itaque quia ad malum eum suus spiritus deduxerat. Et fortasse deduxerat eum in regionem longinquam, in qua substantiam suam dissipasset, in qua fames esset verbi Dei, in qua uni civium, videlicet diabolo, qui princeps est mundi hujus nuncupatus, adhærens, ad porcos mitteretur pascendos: ubi porcorum cibis ventrem suum cuperet

Cum spiritus noster defecerit, a Dei spiritu assumti deducemur in viventium terram.

Luc. 15.
Johan. 14.

 im-

implere, id est malignorum spirituum suggestionibus carni suæ satisfacere. Jam vero malo spiritu deficiente, a Dei bono assumtus, in terram rectam speret introduci: quæ tribulos non germinet & spinas, nec deserta sit, vel invia, vel inaquosa; sed centenis exuberet fructibus, Rom. 8. 15. & deliciis abundet æternis. *Qui enim spiritu Dei aguntur, hi*, juxta Apostoli vocem, *filii Dei sunt*. Si autem filii, & heredes: & si heredes, hereditatem possidentes. Quæ est autem hereditas, nisi terra viventium? Hinc namque Propheta Ps. 36. 11. ait: *Mansueti hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis*. Ibid. v. 22. Hinc rursus ait: *Benedicentes ei, hereditabunt terram*. Et ne quis crederet terram illam quæ transitura est, benedicetibus & mansuetis hereditatem promitti, subjunxit atque Ibidem v. 29. ait: *Justi autem hereditabunt terram, & inhabitabunt in seculum seculi super eam*. Et: *Novit Dominus dies* Ibid. v. 18. *immaculatorum, & hereditas eorum in æternum erit*. Si ergo hereditas filiorum est, & illi sunt filii Dei, qui aguntur spiritu Dei, cum hereditas terra viventium sit; qui spiritu Dei illuminantur, in terram rectam deducentur. Ad quam quicumque deducitur, in multitudine pacis delectatur. Hanc pacis multitudinem Dominus per Prophetam pollicetur, dicens: *Dabo illis solatium verum*, Hic tantum multitudo pacis. Isa. 57. v. 18. 19. sec. Septuag. *pacem super pacem*. Super pacem enim quam dilectis suis in hac vita tribuit, in æterna felicitate aliam divina miseratio dabit; ut jam caro non repugnet spiritui, nec aliqua ullius tentationis subrepat occasio, omnibus jam compositis: ut reformata in melius humana natura, nemo jam cadere, nemo possit peccare. Hæc est pax Christi, quam Johan. 14. 27 Apostolis ipse promisit, dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*. In quo notandum, quia cum bis eis suam pacem promisit, intelligamus Sanctos Dei quamdam in hac vita pacem habere, sed veram perfectamque pacem ibi solummodo inventuros, ubi eos jam nulla vana movebit cogitatio, nulla turbabit illusio, cum eripuerit Deus animas eorum de morte, oculos eorum a lacrymis, pedes eorum a lapsu. Hanc pacem Christus solus habuit, quia solus inter mortuos liber, peccati aculeum in corde non sensit. Nos vero quamdiu corruptibili carne premimur, & corporis innectimur nodis, integræ illius perfectæque pacis ignari vane conturbamur, irrepentibus nobis terrenarum illecebris cupiditatum, & cogitationibus vanis, quæ frequenter quasi facto agmine ex improviso erumpentes, mentem confundunt, atque alio quam proposuerimus, animum trahunt. Non enim in potestate nostra est cor nostrum: non ad Deum secundum voluntatem nostram erigitur, deducitur ad ima, trahitur ad devia. Si ergo terram rectam cupimus ingredi, a spiritu Dei bono optemus deduci.

16. *Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tua*. Non Ut vivamus justitiæ quid agendum. vivit justitiæ, nisi qui moritur iniquitati. Sicut autem quod seminavimus non vivificatur, nisi moriatur prius: sic qui mundo & concupiscentiis ejus non moritur, in fructu bonorum operum non multiplicatur. Superest ergo ut mortificemus mem- Col. 3. bra nostra quæ sunt super terram, quatenus vivificet nos auctor vitæ. Ad hoc enim ipse mortuus est, & 1. Petr. 2. resurrexit, ut nos peccatis mortui, justitiæ vivamus. Hinc Propheta dicit: *Vivificabit nos post duos dies, &* Osee 6. 3. *in die tertia suscitabit nos*. Illa nempe resurrectio, nostra vita fuit, per quam a morte animæ liberati sumus, atque vitæ restituti perpetuæ. *Si enim credimus quod Jesus* 1. Thess. 4. 13. *mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Jesum,*

ad-

adducet cum eo. Vides quia qui Chriſto commoritur, cum eo convivificatur, ſicut teſtatur Apoſtolus, dicens: *Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus.* Plus eſt autem vivificari in æquitate, quam vivificari æquitati. Denique qui in æquitate vivificatur, in ipſam æquitatem introducitur, ut nihil iniquum ſapiat, nihil impium agat. Poteſt etiam per æquitatem ipſe Chriſtus intelligi, in quo vivificatur qui mundo moritur. Denique corpore ſuo & ſanguine paſcimur & vivificamur, alimur & ſaginamur. Nec otioſe additur: *Propter nomen tuum.* Ad omne enim bonum quod agimus, non noſtram, ſed Domini gloriam quærimus. In eo namque opus bonum Deo acceptum efficitur, ſi ex virtute operis, non ſervi, ſed Domini nomen glorificetur.

Rom. 6. 5.

Aliud vivificari in æquitate, aliud vivificari æquitati.

Verſ. 13. *Educes de tribulatione animam meam: & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos.*

Nulla major afflictio, quam quæ ex conſcientia delictorum.

17. Inter multiplices humanæ animæ tribulationes, & innumerabiles afflictionum moleſtias, nulla eſt major afflictio, quam conſcientia delictorum. Cum enim exterius patitur homo, ad Deum confugit, ad virum fortitudinis recurrit. Singulare namque & ſaluberrimum eſt conſolationis remedium, tribulationes exterius patienti: ut ſi eum contriſtat orbitas, ſi angit paupertas, ſi venit infirmitas, recedat ab eo qui foris eſt ſtrepitu, & ingreſſus in interiora mentis penetralia, ibi Deum invocet, ubi nemo videt. Reſtat quoque ut oſtium cordis contra illatas claudat moleſtias, ut ſævientium exterius non ſentiat impetus, ſed in ſpe cœleſtium promiſſorum exſultans poſtponat damna, moleſtias negligat, ſeculi blandimenta contemnat, humiliet ſe in confeſſione peccati, magnificet & laudet Deum corripientem & conſolantem. Quod ſi malæ conſcientiæ tribulationem perferens, in arcano cordis Deum non invenit, quoniam forte receſſit ab hoſpitio cordis pro abundantia iniquitatis, quid facturus eſt homo? ubi conſolationem inveniet? ubi requiem perquiret? Grandis tribulatio, ubi nullus evadendi aditus, ubi nulla libertatis ſpes, ubi nulla ereptionis fiducia! Si ad exteriora recurrit, ſi in tranſitoriis conſolationem quæſierit, ibi animi afflictio urgebit, ſollicitudinum ſtimulabit calamitas, miſeriarum turba vallabit. Quæ enim in temporalibus conſolatio? quale in divitiis gaudium? Numquid nobiſcum permanſuræ ſunt? Nonne illæ ſunt ſpinæ, quæ ſemen verbi ſuffocant? Quæ ſicut acquiſitæ lætificant, ſic etiam amiſſæ contriſtant? Supereſt itaque ut in tribulatione poſitus peccator ad eum recurrat in quo ſolo vera eſt conſolatio, & per iſtius vitæ noctes in lectulo cordis Deum quærat. Quem ſi primo non invenit, magis ad quærendum animetur, ſurgat ad amorem cœleſtium, civitatem circumeat exſultatione univerſæ terræ fundatam, interroget vigiles qui cuſtodiunt Eccleſiam, nudetur pallio ſecularis ornatus, & caritatis ſagitta interius vulneretur. Nec prius a quærendo deſiſtat, quam mœrentium conſolatorem inveniat. Inventum autem ſummopere teneat, donec redemtus ope adjutricis gratiæ, a conſcientiæ eripiatur tribulatione. Si enim naufragus cupiens vitam in undis ſervare, ſemel adeptam tabulam non ante dimittit, quam fractus labore ſævientium procellarum deficiat, aut vehiculi præſidio adjutus, optatum littus attingat: quis in hujus maris magni & ſpatioſi naufragio Dei non amplectatur ſapientiam, cujus gubernetur præſidio, regimine deducatur? De ipſa namque ſcriptum eſt: *Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus.* Quæ eſt autem Dei ſa-

Quia in arcano cordis Deus conſolator non invenitur.

Luc. 8.

Ideo omni ſollicitudine quærendus eſt.

Prov. 3. 18.

sapientia, nisi Christus? secundum
1. Cor. 1. 25. quod Apostolus ait: *Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam*. Teneamus ergo lignum salutis in pelago procellosæ tempestatis, per quod possimus & a periculo horrendæ mortis eripi, & de tribulatione diabolicarum tentationum educi. Dat nobis magnam ereptionis nostræ fiduciam quod subditur: *Et in misericordia tua disperdes inimicos meos*. Qui sint inimici humani generis, & Christanæ animæ impugnatores, satis expositione declaratum est. Quos tunc clementia divina disperdit, cum eis vires nocendi adimit; cum adversus jacula tentationis diabolicæ scutum opponit suæ protectionis. Quasi enim confusi abscedunt, cum se ad prævalendum impotentes agnoscunt.

Vers. 14. *Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego servus tuus sum.*

Ut duplex est Dei timor, ita duplex servitus.

18. Justum est ut bonus servus a bono domino adjuvetur, contra hostiles muniatur incursus, a periculo liberetur. Sed quid est quod se nominat servum, cum servus non maneat in domo in æternum? Hinc
Johan. 15. 15. ipsa Veritas discipulis ait: *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus*. Et Apo-
Rom. 8. 15. stolus: *Non accepistis*, inquit, *spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater*. Sed sciendum, quoniam sicut sunt duo timores, ita etiam sunt duæ
1. Johan. 4. servitutes. Est enim timor pœnam habens, quem perfecta caritas foras mittit. Est & timor Domini sanctus per-
Psal. 18. manens in seculum seculi; de quo etiam scriptum est: *Initium sapientiæ*
Ps. 110. 10. Psal. 33. 10. *timor Domini*. Et iterum: *Timentibus Deum nihil deest*. Ille igitur timor qui a caritate excluditur, ad servum non manentem in domo pertinere videtur. Timor vero sanctus servo illi convenire noscitur, cui voce Dominica dicitur: *Euge* Matth. 25. 2. *serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui*.

Sanctorum in eterna vita felicitas.

19. Quod vero ait: *Perdes omnes qui tribulant animam meam*, ad illam beatæ vitæ felicitatem referendum est, in qua nullum habebimus adversarium, nullum metuemus ini- 1. Cor. 15. micum, cum absorbebitur mors in victoria, cum illa novissima inimica destruetur mors, cum immutati fuerimus, & æquales Angelis effecti. Modo enim nihil quietis aut securitatis invenire possumus, dum adhuc in nobis ipsis ingemiscimus gravati, adoptionem exspectantes, redemtionem corporis nostri. Cum autem mortale hoc in- 2. Cor. 5. 1. Cor. 15. duerit immortalitatem, tunc nulla erit diabolicæ fraudis impugnatio, nullum hæreticæ pravitatis dogma, nulla infidelis populi impietas, omnibus ita pacatis & compositis, ut in tabernaculis justorum sola audiatur vox exsultationis & salutis. Ibi Galat. 4. Sancti sine fine laudabunt Deum, & in lumine claritatis ejus exsultabunt, cives effecti illius civitatis, quæ libera est, & æterna in cœlis. Quam non obscurant tenebræ, non obumbrat nox, non consumit vetustas, non in ea rutilat lumen solis, aut lunæ splendor, aut stellarum jubar, non ibi lucerna quæritur, non lampas accenditur, non lychnus aptatur. Claritas quippe divina eam illuminat, sol clarificat justitiæ, lux vera illustrat, lux, inquam, inaccessibilis, quæ non clauditur loco, non finitur tempore, non obumbratur tenebris, non variatur nocte. Hoc immenso & indeficiente & lucidissimo lumine illustrata Jerusalem sancta, quæ est mater nostra, filios abdicat tenebrarum, cives recipit pacificos; filios videlicet lucis & diei, filios adoptionis, consortes supernæ hereditatis. Nullus in eam ingreditur impius, nullus ha-

habitat iniquus, nullus intrat immundus. Muri ejus ex lapidibus conſtruuntur vivis, portæ ejus ex optimis adornantur margaritis, plateæ ejus ex auro puriſſimo ſternuntur, & canticum lætitiæ ſine fine in ea cantatur. Ibi eſt lux ſine defectu, gaudium ſine gemitu, deſiderium ſine pœna, amor ſine triſtitia, ſatietas ſine faſtidio, ſoſpitas ſine vitio, vita ſine morte, ſalus ſine languore. Ibi ſancti & humiles corde, ibi ſpiritus & animæ juſtorum, ibi cuncti cœleſtis patriæ cives & beatorum ſpirituum ordines Regem in decore ſuo videntes, & in gloria virtutis ejus exſultantes. Perfecta viget in omnibus caritas, una omnium lætitia, una jucunditas.

Apoc. 21. *Dan. 3.*

BONE Jeſu, Verbum Patris, ſplendor paternæ gloriæ, in quem deſiderant Angeli proſpicere, doce me facere voluntatem tuam, ut a ſpiritu tuo bono deductus, ad beatam illam perveniam civitatem, ubi eſt dies æternus, & unus omnium ſpiritus: ubi eſt certa ſecuritas, & ſecura æternitas; & æterna tranquillitas, & tranquilla felicitas; & felix ſuavitas, & ſuavis jucunditas: ubi tu Deus cum Patre & Spiritu ſancto vivis & regnas per infinita ſeculorum ſecula. Amen.

DE SEQUENTI OPUSCULO
MONITUM.

QUOD *hic damus Opusculum non aspernandum, S. Gregorii Papæ nomen in codicibus manu scriptis præfert; at in paucissimis exstat. In unico sane, qui est majoris Monasterii prope Turones, nobis occurrit. In Bibliotheca quoque Vaticana unum dumtaxat repertum est Concordiæ hujus exemplar manu exaratum, ut suis litteris Romæ datis xvj. Kalend. Aprilis* 1699. *nobis significavit D. Claudius Estiennot; qui simul nos admonuit, sibi dictum a viro Clariss. & Doctiss. D. L. de Zacagnis Vaticanæ Bibliothecæ Custode, vix aliud in totius Italiæ Bibliothecis inveniri posse. Codicem hunc Romam ex Bibliotheca Palatina fuisse asportatum id nobis persuadet, quod in editione Romana Vaticanis typis jussu Sixti V. diu ante adornata, quam Bibliothecæ Pontificiæ ex Palatina, tanta librorum manu exaratorum supellectilis fieret accessio, nulla Concordiæ hujus mentio injiciatur. Si enim in hoc Opusculum nomine Sancti Gregorii munitum & insignitum, neque quod ipsi tribuatur indignum, incidissent Editores accuratissimi, ab eo vel edendo, vel saltem commemorando nullatenus abstinuissent.*

Inter Clariss. viri Jacobi Sirmondi Opuscula, legitur Epistola Alexandri VVilthemii societatis Jesu, qua diligentissimo huic codicum mss. investigatori ac exploratori peritissimo inventam a se in Bibliotheca Collegii Luxemburgici ejusdem societatis, illam de qua hic agimus Concordiam indicat his verbis: Incidi in Opusculum D. Gregorii de Concordia testimoniorum, quod Pamelius in fine operum Patris illius promissum non repræsentat. Titulus in nostro codice, scripto, ut opinor, Othonibus Imperatoribus, hic est: *Incipit de Concordia testimoniorum S. Gregorii Papæ urbis Romæ.* Quod Opusculum, cum capita quædam de prædestinatione, aut ei disputationi affinia delibet, judicavi Reverentiæ vestræ indicandum, si forte mitti velit. *Ex epistola quam rescripsit Sirmondus liquet, cum sibi mitti codicem peroptasse; quod utrum consecutus sit, aut quale de hoc Opusculo judicium tulerit vir doctissimus, nobis incognitum.*

Quid de illo senserit Johannes Gilotius, vir multarum litterarum, qui cum cæteris S. Gregorii operibus tam genuinis quam spuriis illud edidit Paris. an. 1571. *publico testimonio, quod hic exhibendum duximus, declaravit: „dum evolveremus codices antiquos, ut ad illorum collationem hujus doctoris scripta quæ exstant, restitueremus, invenimus hunc librum in exemplari quodam pervetusto Bibliothecæ D. Dionysii, quem minime dubitamus esse D. Gregorii: non tantum quia ejus habebat nomen, sed etiam quia stilus facilis, popularis, simplex illius est: & quod nos magis movet mens ipsa atque sententia tota Gregorii. In responsione ad primam interrogationem agit de duplici timore iisdem prope verbis ac certe sententiis, quibus lib.* 34. *Moral. * cap.* 15. *In quarta interrogatione eodem modo de prædestinatione loquitur, atque lib.* 1. *Reg. cap.* 14. *Quid distet inter crimen & peccatum iisdem verbis interrogatione* 10. *& lib.* 21. *Moral. * cap* 9. *Quod si de authore dubitaremus, dignum tamen judicaremus, ut in lucem ederetur, quod tam exiguo volumine tam multam doctrinam contineat.“*

** Imo potius cap. 17 nunc num. 40.*

** Nunc num. 19.*

Certe inficias ire non possumus stilum ac doctrinam hujus auctoris, quicum-

cumque ſit, Gregorium redolere. In interrogatione quarta, eo modo qui ſancto Doctori familiaris eſt & fere ſingularis, laudat libri Sapientiæ ſcriptorem: Quia quidam Sapiens dixit, Raptus eſt, &c. *Verum neque ex hac obſervatione noſtra, neque ex Gilotianis continuo ſequitur, Gregorio vindicandam hanc Concordiam. Quidni enim quiſpiam in illius Operibus evolvendis aſſiduus, potuerit ex ejuſdem tum ſententiis, tum etiam verbis Opuſculum hoc contexere & conſarcinare?*

Vide lib. 19. Moral. num. 26. & lib. 27. num. 47. & 53.

In Bibliotheca veteri Hiſpaniæ, Martino cuidam Preſbytero Legionenſis Eccleſiæ circa finem XII. *ſeculi adſcribitur* Liber ſic nuncupatus, Concordiæ veteris & novi Teſtamenti. *Quo nomine utrum intelligi debeat noſtra Concordia dubitare licet. In ea enim non ſolum veteris Teſtamenti teſtimonia cum aliis ex novo ſpecietenus pugnantibus conciliantur; verumetiam plerumque ejuſdem novi Teſtamenti loca quæ videntur oppoſita componuntur, & ab omni contradictione ſolvuntur.*

Tom. 2 lib. 7. cap. 9. num. 109.

Editum Johannis Gilotii cura hoc Opuſculum denuo contulimus ad mſ. codicem majoris Monaſterii 800. *fere annorum; cujus ope multa in Gilotiana editione corrupta ſanavimus, nec tamen omnia: mendorum enim expers non eſt hic codex, neque alterius mſ. codicis copiam habere potuimus. Noſtris vero conjecturis plus æquo indulgere metuimus, cum inde corruptelam editorum librorum maximam effluxiſſe nobis pene conſtet.*

SANCTI GREGORII PAPÆ
a [a] CONCORDIA
QUORUMDAM TESTIMONIORUM
SACRÆ SCRIPTURÆ.

Vers. 6. Vers. 15. Ad Rom. I. *Paulus servus Jesu Christi.*

In sancto Evangelio secundum Johannem xv. [b]
b *Non dicam vos servos, sed amicos.*

INTERROGATIO I.

QUid est, quod Magister Christus in alio loco Apostolos non dixit servos, sed amicos: & ejusdem magistri discipulus, immo Apostolus, in quo Christus loquebatur, nominavit se servum? Et dum utrumque a Christo dictum est, quomodo intelligi debeat, solerter intuendum est, maxime cum idem Dominus ac Salvator noster ad eosdem Apostolos
Luc. 17. 10. Matt. 25. 22. & 23. secundum Lucam dixerit; *Dicite, servi inutiles sumus, quia quod debuimus facere,* c [c] *fecimus.* Et iterum:
Luc. 19. 17. Matt. 24. 46. *Euge serve bone & fidelis.* Et iterum:
Luc. 12. 37. *Beatus ille servus, quem, cum venerit Dominus, invenerit sic facientem.*

RESPONSIO.

Sine præjudicio alterius sententiæ melioris sciendum est duo genera esse bonæ servitutis: unum timoris, aliud dilectionis: unum timentium ancillarum & servorum, aliud diligentium & placentium filiorum: timet enim ancilla, ne flagelletur; timet matrona, ne offendat animum viri sui. Sed servitutis timor, qui
d habet pœnam, [d] foras mittit perfectam caritatem. Perfectus autem servitutis timor non solum non habet pœnam, sed ad ipsam pervenit lætitiam, Psalmista attestante, qui ait: *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum.* Psal. 85. 11. Et iterum: *Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi.* Psal. 18. 21. Hunc namque timorem habent & sancti Angeli, quem profecto habuerunt & sancti Apostoli, per adventum scilicet Spiritus sancti, *per quem* [e] *diffunditur caritas in cordibus nostris.* e Idcirco & a Domino non dicti sunt servi, sed amici, qui tamen & a semetipsis, & a Domino dicti sunt servi: nimirum non ex timore, sed ex amore Deo placendi.

Ad Rom. I. *Segregatus in Evangelium Dei.*

Et secundum Johannem xvij. *Pater sancte,* [f] *serva eos quos dedisti mihi, in nomine tuo, ut sint unum.* Vers. 1. f Vers. 11.

INTERROGATIO II.

ET dum se sanctus Paulus unum effectum cum servatis credidit, quid est quod se segregatum esse fatetur? Nam dicitur segregatus, [g] qui a grege separatus est: g maxime cum Dominus dixerit: *Et erit unus grex, & unus Pastor.* Johan. 10 16. Et sanctus Spiritus in Actibus Apostolorum imperando locutus est: *Segregate mihi Paulum & Barnabam* [h] *in opus, ad quod vocavi eos.* Act. 13. 2. h

RE-

a In Ms. *Incipit Concordia testimoniorum S. Greg. Papæ urbis Romæ.*
b ms. *non dico .... sed amicos meos.*
c ms. *non fecimus.*
d ms. *foris mittit perfectam caritatem.*
e ms. *descendit.*
f ms. *conserva eos in nomine tuo; quos dedisti mihi, ut sint unum.*
g ms. *quasi a grege separatus est.*
h ms. *in opus quod vocavi.*

RESPONSIO.

Sciendum profecto in primis est, quia ista testimonia non solum a semetipsis non discrepant, verumetiam sibimetipsis in unitate concordant. Nam Paulus & Barnabas a grege non erant separati, sed gregati, hoc est ad opus apostolatus fuerant electi. Quibus enim cor unum & anima una cum grege erat, nulla separatio usquam esse poterat. Attamen a grege separati fuerant qui ad Apostolatum electi erant. Nam & manus ad operandum porriguntur, sed tamen ab unitate corporis non separantur.

Vers. 1. Ad Rom. ix. *Testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto: quoniam tristitia est mihi magna, & continuus*
a *dolor* [a] *cordi meo.*

Vers. 21. In parabolis Salomonis xij. *Non contristabit justum quidquid ei acciderit.*

INTERROGATIO III.

Quid ergo? numquid Paulus Apostolus justus non erat, qui non contristari justum, quidquid ei acciderit, noverat: etsi contristari, cum justus erat, debuerat, ut quid iterando Philippensibus gaudium com-
Philip. 4. 4. mendabat, dicens: *Gaudete in Domi-*
Jacob. 1. 2. *no semper, iterum dico, gaudete?*
2. Cor. 12. 9. Sed & sanctus Jacobus gaudere in variis tentationibus imperat. Et ipse
b etiam Paulus in suis [b] tribulationibus gloriatur, & sanctus Matthæus Evangelista testatur de Domino ac
Matt. 25. 37. Redemtore nostro, dicens: *Tunc*
Marc. 14. 33. *cœpit contristari, & mœstus esse: tristis est anima mea usque ad mortem.*

RESPONSIO.

Sciendum profecto est, aliud esse contristari secundum Deum, aliud secundum seculum, eodem Pau-
2. Cor. 7. 10. lo dicente, qui ait: *Contristari secundum Deum salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur*: ista desperabilis, illa laudabilis est: ista repletus Judas * Scarioth, laqueo se suspendit: illam se habuisse sanctus Paulus ad Co- * Iscariot.
rinthios scripsit, dicens: *Si quis contristavit* [c] *me, non me contristavit, sed ex parte.* Ac si apertius diceret: Non ego solus zelum Dei habeo, sed me contristatum cum vestra tristitia ex mea parte cerno. Et nisi ista tristitia non vitium sed virtus esset, nequaquam illam Dominus in Evangelio beatificaret, dicens: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*; & seipsum dixit tristem secundum humanitatem, profecto non secundum impassibilem divinitatem. 1. Cor. 2. 5. c Matt. 5. 5.

Ad Rom. ix. De Jacob & Esau. *Cum nondum nati fuissent, aut* Vers. 11.
aliquid egissent boni aut mali, ut propositum quod per electionem Dei factum est, permaneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia major serviet minori.

In Psal. lxj. *Quia tu reddes uni-* Vers. 11.
cuique secundum opera sua.

INTERROGATIO IV.

Cum non ex operibus, sed ex vocante dictum est: *Quia major serviet minori*, quomodo reddet Deus unicuique secundum opera sua? Cur ergo Paulus dixerit; *Non ex operibus*? Nos proculdubio credimus, quia nec utique ex futuris: nec eum quisquam existimat tantum dixisse de præteritis, qui utique non erant, cum supradicti distincti fuerant. Si enim hominem præsentem futura adhuc bona justificant, & futura adhuc mala ulterius damnant. Sed hoc credere absit a nobis: quia quidam sapiens dixit: *Raptus est* justus, *ne* Sap. 4. 11
malitia mutaret intellectum ejus. Etenim iste nec justus diceretur, si de futura adhuc malitia damnaretur.

X 2 RE-

a mf. *in corde meo.*
b mf. *infirmitatibus gloriatur.*
c Deest *me* in mf.

RESPONSIO.

Antequam aliquid de ista quæstione dicamus, Prophetam & Apostolum eodem spiritu locutos fuisse credamus. Contrarius enim sibi ipsi esse non poterat idem spiritus, qui utrumque implebat, & ipse spiritus, qui Deus est, per Prophetam locutus est: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. (Malach. 1. 2.) Electio ergo Dei numquam defuerat, [a] ea quæ in temporibus facta fuerant discernebat: quia futura tempora non electionis divinæ, sed ipsa omnium futurorum naturalium causa erat. Hinc Redemtor noster ad Ananiam de Saulo, non adhuc de Paulo dixit: *Noli timere eum, quia vas electionis mihi est*. (Act. 9. 15.) Intuere quod dixit: Est, non autem, erit. Nam non ideo electus est, quia Apostolus esset: sed ideo Apostolus erat, quia electus est. Deus ergo noster bonorum omnium Creator est, majorum autem justissimus ordinator. (Rom. 9.) Tanto enim bonus omnibus est, [b] ut benefaciat etiam de malis. Nam si mali non essent, nullæ rei utique prodessent. Reddet ergo Deus unicuique secundum opera sua: quia vasis præparatis in honorem, reddet vitam æternam: & aptis in contumeliam, debitam damnationem. Nam & mali si vellent, boni utique esse potuissent. Boni autem qui ex Adam nati sunt, contrariam legem in membris suis vident: ut isti non consentiendo per misericordiam ad præmia perveniant: & illi consentiendo per justum judicium ad supplicium pertrahantur.

(Vers. 13.) Ad Rom. x. *Omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.*

(Vers. 21.) Et secundum Matthæum vij. *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum.*

INTERROGATIO V.

Ista [c] dissona videntur, sed scire volumus quomodo intelligantur. Nam ibi dixit, Omnis: Hic dixit, Non omnis. Si ergo omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit, quomodo non omnis qui ingeminat nomen Domini, salvus erit?

RESPONSIO.

Aliud est, invocare nomen Domini, aliud ingeminare. Nam illud semper invocant boni, ingeminant autem mali: quia eamdem fidei vocem, quam loquendo [d] proferunt, moribus destruunt. Hinc de quibusdam Paulus ait: *Deum se [e] confitentur nosse, factis autem negant*. (Tit. 1. 16.) Bonis nomen Domini invocare, est in omnibus illi placere. Idcirco *omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit*.

(Vers. 2.) Ad Rom. iv. *Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.*

(Vers. 21.) In Epistola Jacobi ij. *Abraham, pater noster, nonne ex operibus justificatus est?*

INTERROGATIO VI.

Etsi Abraham ex operibus justificatus est, apud quem habet gloriam, si non apud Deum, cujus amicus per Jacobum dictus est? & si nulla vera gloria est, nisi apud Deum, & nulla vera justificatio, nisi ab illo, quis justificatus habet gloriam sine Deo?

RESPONSIO.

Paulus Apostolus contra Saducæos scripsit, sanctus vero Jacobus de justitia fidei dixit. Illi ex operibus Legis semetipsos justificabant, nam Saducæi latino sermone dicuntur justificati. Per [f] justitiam autem fidei,

a Ms. *&* *ea quæ*.

b Præter hanc lect. ms. hanc aliam exhibet. *ut bonos faciat*.

c Ms. *dissonare*.

d Ms. *adstrahunt*. Fortasse quia non spontanee, sed timore coacti proferunt.

e Ms. *se confitentes*.

f Gilot. *per justitiam ergo fidei qui justificabantur fide, per caritatis opera demonstrantur*. Quibus nihil obscurius.

dei, qui justificantur fide; per caritatem, opera demonstrantur. Nam ut idem Jacobus ait: *Mortua est fides sine operibus caritatis, non Legis.* Jacob. 2. 26. Sanctus autem Paulus contra habentem gloriam, sed non apud Deum: & contra Saducæum semetipsum justificantem dirigit sermonem, dicens: Rom. 3. 27. *Ubi est ergo gloriatio tua? exclusa est. Per quam Legem? factorum? non, sed per Legem fidei: arbitramur enim hominem justificari operibus Legis.* Ac si aperte diceret: Abraham pater noster, ante tempora Legis fuerat, sed tamen apud Dominum justificatus erat, quia fidem, quam corde tenebat operibus demonstrabat.

Ad Rom. xj. *Sine pœnitentia enim* Vers. 29. *sunt dona, & vocatio Dei.*

Vers. 7. In Genes. vj. *Pœnitet me fecisse hominem.* Et in Samuele. 1. Reg. Vers. 11. xv. *Pœnitet me unxisse Saul in regem.*

INTERROGATIO VII.

CUm unus idemque Dominus in patribus & in Apostolo locutus est, quomodo pœnituisse & non pœnituisse ab his dictus est?

RESPONSIO.

Solerter intuendum nobis est, quia patres locuti sunt de Deo incommutabili mutabilia faciente. Et Apostolus protulit sermonem de incommutabili prædestinatione. Hinc de eodem Domino sanctus Jacobus ait: *Apud quem non est transmutatio, nec* Jacob. 1. 17. *vicissitudinis obumbratio.* Sed Deus præter [a] prædestinationem mutabilia a facit. Per convenientem etenim usum loquendi, & iratus & pœnitens, & zelans & præscius Dominus dicitur: sed sine ira iratus, sine pœnitentia pœnitens, sine zelo zelans, sine provisionibus præscius intelligitur.

Vers. 1. Ad Rom. xiij. *Non est potestas nisi a Deo: quæ autem sunt a Deo ordinata sunt.*

In Propheta de quibusdam regibus, Oseæ viij. *Ipsi regnaverunt, & non ex me.* Vers. 4.

INTERROGATIO VIII.

SI nulla potestas nisi a Deo, quomodo dictum est veraciter ab ipso: *Ipsi regnaverunt & non ex me?* Item si ipsi reges ex Deo non erant, quomodo reges per se regnasse dixerat: *Per me*, inquiens, *reges regnant?* Prov. 8. 15.

RESPONSIO.

Ex illo, & non ex illo reges regnant, qui & potestatem a Deo datam habent, & tamen se ab eo accepisse stulte denegant. Hinc per Prophetam scriptum est: *Qui regnare facit hominem hypocritam propter* Job 34. 30. *peccata populi.* Propterea ergo isti reges ex Deo non sunt, qui non ex bono, sed propter peccata populi regnare permissi sunt. Item, Omnis potestas nonnisi a Deo est: quia non per se mala, sed utique bona est. Mala autem sine bonis, [b] & nisi in b bonis esse non possunt, & idcirco nonnisi in rationabilibus creaturis fiunt. Bonis ergo regibus Spiritus sanctus comminando loqui dignatur, cum ad eosdem Psalmistæ voce dicitur: *Et nunc reges intelligite, erudimini qui judicatis terram.* Ps. 2. 10.

Ad Rom. xiv. *Scimus autem quia* Vers. 14. *nihil commune per ipsum.*

In Actibus Apostolorum xv. *Ut* Vers. 29. *abstineatis vos ab immolatis simulacrorum.*

INTERROGATIO IX.

SI nihil rerum per ipsum est commune, quid [c] de morticino, & c sanguine, & suffocato, & de idolis immolato debemus sentire? Nam ista non solum in veteri testamento immunda esse leguntur, sed & in novo Gentes credentes ab his abstinere, ab Apostolis præcipiuntur. Intellectu igitur satis opus est, quo pacto ista

a Ms. *destinationem.*

b Ed. *& nonnisi in bonis esse possunt;* lectio ms. quam sequimur obscuritatem loci hujus sanat, ipsique favet Augustinus.

c Gilot. *de mortuo.* Legendum, *morticino*; & sic habetur in responsione: *non propter morticinum.*

sta dissonantia solvi possit.

RESPONSIO.

Dominus ac Redemtor noster secundum Marcum dixit quando de his sermonem habere voluit: *Nihil est*, inquit, *extra hominem quod possit eum coinquinare*. Et hoc non intelligentibus discipulis, increpando subintulit dicens: *An & vos sine intellectu estis? nondum intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur?* Ergo rudes adhuc Apostoli & necdum a Spiritu sancto illuminati, sensu Judaico credebant, quod hominem non prohibitiones, sed res coinquinarent. Res autem non coinquinant hominem, quæ in ventrem vadunt, & exeunt: sed prohibitionis transgressio, & quæ de ipsa procedunt. Nam & primus homo non propter morticinum, aut sanguinem, aut suffocatum, sed propter poma immundus factus est, cum mandatum Dominicum suadente sua conjuge transgressus est. Sed sancto Petro quod dictum est audiamus, ut de his quid sentire debeamus, intelligamus. *Surge*, inquit, *Petre, macta & manduca*. Huic dicto Petrus intuendo litteram respondit, dicens: *Absit a me, Domine, quia omne commune & immundum nunquam intravit in cor meum*. Cui sub testificatione prohibitionis protinus respondetur: *Quod Deus*, inquit, *purificavit, id ne commune aut immundum dixeris*. Hinc data est licentia Christianis, exceptis in novo Testamento prohibitis, ut manducent quod velint cum moderatione, & gratiarum actione. Non ergo per se morticinum aut sanguis ex natura immunda sunt, sed quia prohibita sunt, manducata hominem coinquinant. Et pomum nullam immunditiam naturalem habuit, sed manducare prohibitum, hominem coinquinavit.[a]

Marc. 7. 15. — Ibid 18. — Act. 10. 13. — Ibid. v. 14. — Ibidem v. 15

1. Ad Corinthios 1. *Qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine*[b] *in adventu Domini*. Vers. 8.

In epist. 1. Johan. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*. Vers. 8.

INTERROGATIO X.

Cum seductio sit, æstimare se esse sine peccato, quomodo confirmamur a Domino sine crimine in adventu ejus, maxime cum etiam infans unius diei non possit esse sine peccato? Numquid ergo & crimen peccatum est, sine quo quis confirmatus a Domino fieri potest?

RESPONSIO.

Sciendum profecto nobis est, quia non omne peccatum crimen est, attamen omne crimen pecatum est: sicut omnis impius peccator est, non autem omnis peccator, impius. Minima ergo & levia, peccata dicuntur: crimina autem nisi magna minime leguntur.[c]

1. Ad Corinth. iij. *Dei enim sumus adjutores, Dei agricultura estis*. Vers. 9.

Et in Job xxvj. *Cujus adjutor es? numquid imbecilli?* Vers. 2.

INTERROGATIO XI.

Numquid sanctus Paulus approbando justificat, quod beatus Job in Eliu damnat? *Cujus adjutor es? numquid imbecilli?* Apostolus autem dixit, Dei sumus adjutores. Si ergo bonum est esse adjutores Dei, quid Eliu reprehenditur de adjutorio Dei?

RESPONSIO.

Nimirum scire nos convenit, quia nonnulli defendendo Deum offendunt. Isti veraciter prædicando Dei adjutores sunt: illi increpando fallaciter spiritus pro Deo satagunt, sed

sa-

a In msf. legitur; *Explicit epistola ad Romanos, incipit epistola ad Corinthios.*

b Msf. *in adventum ejus.*

c In msf. additur. *Quia nimirum vita humana, Deo confirmante, potest esse sine crimine: sine peccato vero nullatenus potest, nec uno die.*

satagendo offendunt. Isti non ignoti sed cogniti de Deo loquuntur: illi etiam vera loquentes a Deo minime cognoscuntur, Domino de Eliu di-
Job. 33. 2 cente: *Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?* Quid est quod Dominus de illo interrogat, dicens: *Quis est iste involvens sententias:* Et tamen interrogando reprobat subjungens, *sermonibus imperitis?* Ille ergo sententias veras dicebat, sed eas sermonibus imperitis involvebat: quia dicta sancti Spiritus de reprobis in Job retorquebat: de quo quia sine querela erat, Dominus testimonium dederat. Non eodem modo esse dicimus,
Ps. 61. 9. *Deus adjutor noster in æternum*, [a]
a quo dicimus: *Dei adjutores sumus*. Ille enim non eget adjutorio nostro: nos autem nihil possumus sine illo.

Vers. 13. 1. ad Corinth. iij. *Opus uniuscujus-*
b *que, quale sit, ignis* [b] *probabit*.
Vers. 28. Secundum Matth. xix. *Cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel.*

INTERROGATIO XII.

Et dum uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit, numquid & ipsi Apostoli per igem probabuntur, qui non judicandi, sed etiam judicaturi duodecim tribus Israel dicuntur? aut etiam illos ignis probabit, cum quibus seipsum numera-
1. Thess. 4. 16 vit sanctus Paulus dicens: *Nos autem qui relinquimur, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus?*

RESPONSIO.

Si vim dictorum Christi pensemus, hanc obscuritatem, ipso illuminante, ad lucem perducimus,
Luc. 12. 49. Nam ipse dixit: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur?* Spiritus quoque sanctus super Apostolos descendens in specie Act. 2.
ignis apparuit, qui in signo [c] ap- c
parens in fidelibus, fideles intus ut ignis probavit. Opus ergo uniuscujusque quale sit, ignis probabit: quia quos ignis spiritalis in præsenti tempore non examinat, in futuro judicio per ignem probat. *Quicum-* Rom. 8. 14.
que ergo spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt, qui licet per ignem probati, examinati sunt. Nam illum per impositionem manuum Episcopi accipientes, nullatenus ab eo deviarunt, sed etsi in aliquo delinquunt, cognoscendo & confitendo corrigun-
tur. [d] Omnis enim, inquit Domi- d
nus, per ignem salvabitur: aut enim, hic per spiritalem, aut illic per corporalem ignem probabitur. Nimirum ergo sicut non omnis in die judicii per ignem probabitur, ita in ipsa eademque die non omnes omnino judicabuntur, Domino te-
stante, qui ait: *Qui credit in Fi-* Johan. 3. 18.
lium, non judicabitur, qui autem incredulus est, jam judicatus est. Quosne ergo ignis futurus probabit, si Deus nec credulos, nec incredulos judicabit? Sed quasi a nobis interrogaretur: Quod ergo erit judicium?
protinus subjunxit dicens: *Hoc est* Ibidem.
judicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem. Hi ergo soli in die judicii judicabuntur, qui licet lucem scirent venire, sed tamen magis tenebras diligere dicuntur. Nam qui in tenebris manent, jam judicati sunt: qui autem nihil tenebrarum habent, sine ullo judicio ad lucem pertinent. Illi vero qui licet baptizati sunt, in futuro judicandi erunt. De illis ergo solis judicium habebitur, ut aut ad lucem, aut ad te-

a ms. *quod dicimus.*
b ms. *ignis probat.*
c ms. *apparens infidelibus.*
d Ubi hæc leguntur? fortasse Ecclesiastici 36. 11. *In ira flamma devoretur qui salvatur.* In ms. Tur. lego: *per ignem salietur*, quod referri potest ad Marc. 9. 48. *omnis enim igne salietur.*

tenebras plus pertinere debeant, demonstretur. Resurgent ergo isti, [a] ut judicentur, justi ut judicent, impii ut damnentur: quia & illi resurgent, sed non in judicio, Psalmista testante, qui ait: *Non resurgunt impii in judicio.* Psal. 1. 5.

Vers. 5. 1. ad Corinth. iv. *Nolite ante tempus judicare.*

Vers. 18. Ad Philipp. iij. *Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico inimicos crucis Christi, quorum finis interitus.*

INTERROGATIO XIII.

DUm Paulus Apostolus ad Corinthios loquens, prohibuit ante tempus judicare, cur ipse quasi ante tempus judicando de quibusdam videtur dicere: *Quorum finis interitus?*

RESPONSIO.

Christus in Paulo locutus futura jam quasi præterita agnoscit, & idcirco, etiam Paulo dicente, nihil ante tempus judicavit. Nam & sanctus Spiritus per Apostolum Petrum ad Simonem Magum ait: *Non est tibi pars, neque sors in hac vita:* Act. 8. 21. quia Simonis Magi futura, quasi præterita, Petro in Spiritu sancto fuerant revelata: a quibus autem futura ut præterita minime videntur, a Domino ante tempus judicare prohibentur: de quibus & per Prophetam increpando dicitur: *Væ iis, qui prophetant de corde!* Ezec. 13. 17. De corde namque prophetare, est ex sola præsumtione non per Spiritum sanctum aliquid dicere.

Vers. 6. 1. ad Corinth. vij. *Volo omnes homines esse sicut meipsum.*

Vers. 14. Et ad Timoth. j. cap. v. *Volo autem juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse.*

INTERROGATIO XIV.

NUmquid duas voluntates sibimetipsis contrarias habuit sanctus Paulus, qui aliter ad Corinthios, aliter ad Timotheum se voluisse dixit? Nam de non nubendo videtur dixisse ad Corinthios: de nubendo vero scripsit ad Timotheum. Ibi de omnibus hominibus, sicut ille erat, ut essent, voluit: hic, adolescentioribus ut nubant, se voluisse scribit.

RESPONSIO.

Nobis solerter intuendum est, sanctum Paulum concionatorem Ecclesiæ fuisse, & ex multorum personis sermones diversos jam protulisse. Nam ibi ex persona virginum dixit: Volo omnes homines esse sicut meipsum. Hic ex persona volentium nubere scripsit: Volo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse. Sicut & Salomon ex multorum personis in Ecclesiaste loquitur, qui latino sermone concionator exprimitur. Nam ibi ex persona quorumdam dicentium, scripsit: *Nonne melius est manducare & bibere?* Eccl. 2. 4. Ex persona autem perfectorum intulit dicens: *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii; in ipsa enim finis cunctorum admonetur hominum:* Ibidem 7. 3 in hac enarrabatur etiam virtus fortium. Mira ergo dispensatione largitoris agitur ut etiam de conjugatis electi præmium virginitatis recipiant, quamquam omnes virgines esse non possunt. Voluntas namque perfecta faciendi, reputatur pro opere facti. Hinc nato Domino sancti Angeli dixerunt: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Luc. 2. 14 Quod ergo unusquisque nostrum in semetipso agit voluntarius, hoc recipiet a Domino, quasi de omnibus hominibus. Sed & malevolus econtra cogitet, ne quasi de malis omnium iniquorum damnetur: quia sicut misericors, ita & justus est. Matrimonium igitur & virginitatem Paulus laudavit, sed virginitatem matrimonio præ-

a Deseruimus hic Gilot. ut sequeremur mss. cod. qui licet nonnihil adhuc habeat obscuritatis; præferendus est tamen edit. Gilot. ex quo nullus sensus potest extundi.

1. Cor. 7. 38. prætulit, dicens: *Qui matrimonio virginem suam jungit, bene facit: qui autem non jungit, melius facit.* Quia ergo utrumque bonum vidit in spiritu, utrumque profecto fieri voluit.

Vers. 10. & 11. 1. Ad Corinth. vij. *Cæteris ego dico, non Dominus: Uxorem a viro non discedere, sed etsi discesserit, manere innuptam.*

Vers. 3. Et 2. ad Corinth. xiij. *An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?*

INTERROGATIO XV.

Si continue in Paulo Apostolo loquebatur Christus, quid ergo fatetur se aliquid dicere, & non Dominum?

RESPONSIO.

Si duos Phrophetas in medium proferamus, hanc nimirum dissonantiam cito solvemus. David quippe quia non continue spiritum prophetiæ habuit, interrogando alterum Prophetam demonstravit. Et Nathan de constructione templi, quia & ipse in illa hora spiritum prophetiæ non habuit, hoc dicendo de-
1. Reg. 7. 3. claravit: *Omnia, quæ sunt in corde tuo, fac; Dominus enim tecum est in omnibus.* Sed Spiritus sanctus adveniens, construi templum a sanguinario, bellisque dedito prohibuit, & hoc a Davide fieri per eumdem Nathan contradixit. Consilia ergo
Ibidem. non continue habentium spiritum prophetiæ, aliquando prætermittenda sunt, [a] aliquando non sunt. Nam consilium Nathan a David debuit prætermitti: consilium autem Apostoli Pauli a Christianis debuit semper observari. Aliqua namque consilia infra mandata qui implet, tantum justus est: qui vero transcendit, jam perfectus est. Nam consiliando Dominus ait: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cœlo.* Matt. 19. 21. Et idem Paulus eumdem habens spiritum, [b] consilium dedit: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* 1 Cor. 7. 25. Ista consilia in mandatis utique non sunt, [c] sed supra mandata: ideoque majora præmia acquirunt.

Vers. 13. 1. Ad Corinth. x. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis.*

Vers. 8. Et 2. Corinth. 1. *Nolumus autem ignorare vos, fratres, de pressura nostra, quæ nobis facta est in Asia: quoniam supra modum, & supra virtutem gravati sumus.*

INTERROGATIO XVI.

Etsi supra virtutem gravamur, quomodo gravari nos Deus non patitur? Item, si supra virtutem non gravamur, quomodo supra virtutem gravari dicimur?

RESPONSIO.

Ut istam dissonantiam celerius dissolvamus, ad aliud propheticum testimonium recurramus, ubi ait: *Quia vana salus hominis, in Deo faciemus virtutem.* Ps. 95. v. 13. & 14. Frequenter ergo gravari dicimur supra humanam fragilitatem, quia vana salus hominis est: sed nunquam gravamur supra Dei virtutem, quia ille medicus est. Ægrotus ergo sub manibus medici aliquando plorat: quia quo pacto ad salutem perveniat, ignorat; sed sapiens medicus plerumque secat, ut ægrotum quoque ad salutem perducat. Paulus ergo intuendo fragilitatem suam, gravari se dixit supra virtutem; [d] sed ulterius ait: *Omnia possum in eo qui me confortat.* Phil. 4. 13.

Vers. 16. 2. Ad Corinth. v. [e] *Et si cognovimus*

a Adjecimus ex mſ. Tur. *aliquando non sunt.*

b Gilot. *consilium dedit non Dominus: De Virg.*

c Mſ. *Sed supra mandata majora præm. adquirunt.*

d Mſ. *Nihilominus ait*: Omnia.

e Hic multa restituimus ex mſ, quæ in ed. Gilot. deerant.

mus secundum carnem Christum, sed nunc jam secundum carnem non novimus.

Vers. 39. Secundum Luc. xxiv. *Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.*

INTERROGATIO XVII.

QUomodo concordant verba discipuli verbis Christi magistri sui? Hoc Christum dixisse post resurrectionem legimus, & de ipso eodemque tempore Paulus ait: *sed nunc jam non novimus*. Quid ergo? Numquid hoc quod confitetur Christus, hoc nosse se denegat Apostolus?

RESPONSIO.

Deum ac Redemtorem nostrum secundum carnem cognovimus vixisse, hoc est absque ullo peccato verum hominem se in omnibus demonstrasse: sed post resurrectionem idcirco non novimus, quia carnem illius in æternum victuram sine alimentorum sustentaculis manere credimus. Esurientem ergo & sitientem, & ab itinere fatigatum ante passionem, & ipsa passione minoratum ab Angelis legimus: sed subjectis sibi Angelis & Potestatibus & Virtutibus, eum hæc operari nunc jam non novimus. Confitetur ergo Dominus se habere veram carnem post resurrectionem, sed Paulus nunc jam non novit, ut erat ante passionem. Sed hoc testimonium idcirco Paulus protulit, veteri homine deposito, ut renovationis formam nobis insinuaret, dicens: *Ut sicut Christus resurrexit a mortuis, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Rom. 6. 4.

Vers. 5. 2. Ad Corinth. xj. *Existimo enim me nihil minus fecisse a magnis Apostolis.*

Vers. 3. 1. Corinth. xv. *Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus.*

INTERROGATIO XVIII.

DUm minimum Apostolorum Paulus se esse confitetur, quid nihil minus fecisse a magnis Apostolis se testatur?

RESPONSIO.

Sciendum est quod crimina præsentia Paulus non habuit, & idcirco peccata jam dimissa humilitatis gratia ad memoriam reduxit: *Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.* 1. Cor. 15. 9. Habens autem sermonem de hæreticis & pseudo-apostolis, profitetur se nihil minus a magnis Apostolis fecisse. Bene agentium ergo Apostolus per humilitatem erat minimus, sed contra delinquentium pseudoapostolorum vitia per zelum justitiæ erectus.

Ad Galat. 1. *Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, & Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis.* Vers. 1.

1. Ad Timoth. ij. *Mediator Dei, & hominum homo Jesus-Christus.* Vers. 5.

INTERROGATIO XIX.

NUmquid [a] non per hominem Jesum Christum Paulus vocatus est in Apostolatum, qui se non ab hominibus neque per hominem vocat Apostolum?

RESPONSIO.

Hoc est, non per præsentiam humanitatis ante passionem, sed ex vocante Apostolus electus est post resurrectionem, Domino ad Ananiam dicente: *Noli timere eum, quia vas electionis est mihi.* Act. 9. 15

Ad Galat. 1. *Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* Vers. 10.

1. Corinth. x. *Sicut per omnia omnibus placeo.* Vers. 33.

INTERROGATIO XX.

SI Paulus per omnia omnibus placet, quomodo placendo hominibus,

a Gil. *Numquid per.* & in respons. *hoc est per præs.* ubi omissa in utroque loco negatione, sensus mutilus erat.

a bus, Christi servus [a] non esset?

RESPONSIO.

Placet Paulus, & non placet: placet namque in rebus non prohibitis, sed in prohibitis minime placuit: *factus est enim omnia omnibus,*
1. Cor. 9. 19. *ut omnes lucrifaceret.*

Vers. 3. Ad Ephes. ij. *Et eramus natura filii iræ, sicut & cæteri.*

Vers. 31. In Genes. 1. *Et vidit Deus omnia quæ fecit, & erant valde bona.*

INTERROGATIO XXI.

Cum sint benedicta & omnia valde bona, quæ Deus creavit, quomodo homines filios iræ ex natura Paulus scripsit?

RESPONSIO.

Omnipotens Deus omnium naturarum Creator est; & omnis natura, in eo quod natura est, bona est. Mos namque confirmatus longo tempore, vim quodammodo obtinet naturæ. Hinc Paulus ait: *Eramus natura filii iræ*; ac si aperte diceret: Cum eramus sani, devenimus ægroti, & ex ipsa pessima consuetudine, eramus quasi ex natura filii iræ.

Ad Ephes. iij. *Mihi minimo omnium*
Vers. 8. *Sanctorum data est gratia hæc inter Gentes, evangelizare investigabiles divitias Christi.*

Vers. 1. In Psalm. ix. *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.*

INTERROGATIO XXII.

Quid est hoc? Numquid omnia mirabilia Dei poterant ab ipso etiam Propheta narrari, cum Paulus Apostolus scripserit investigabiles esse divitias Christi? Sed & ipse Paulus quomodo non est sibimetipsi contrarius in eo quod ait, evangelizare investigabiles divitias Christi?

RESPONSIO.

Et narrantur ergo omnia mirabilia Domini, & investigabiles sunt divitiæ Christi: quia & narrando omnia, in brevi simul complectuntur, & tamen in ænigmate videntibus ex parte cognoscuntur. Nam cum de Deo aut de præsenti seculo, vel de futuro aliquid narratur, omnia in brevi simul sermone complectuntur, & hæc quia sunt, ab auditoribus audiuntur. Quomodo autem aut qualia sint, etiam a prædicatoribus non intelliguntur. Hinc prædicator egregius ait: *O altitudo* Rom. 11. 33
divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ illius. Psalmista autem ut omnia simul narraret, de Domino ait: *Omnia quæcumque* Psal. 113. 3.
voluit fecit: non solum de Creatore, sed etiam de ipsis creaturis quales sunt, narravit.

Ad Philip. iij. *Unum autem quæ qui-* Vers. 13.
dem retro sunt obliviscens, [b] *&* b
in futurum convalescens.

2. Ad Timoth. iiij. *Certamen bonum* Vers. 7.
certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

INTERROGATIO XXIII.

Et dum ista præterita Apostolus ad memoriam reduxit, quomodo ea quæ retro sunt oblivisci se dixit?

RESPONSIO.

Quo magis temporibus & rationi congruunt quæ proferuntur, eo celerius ab auditoribus intelliguntur. Nam Paulus Apostolus causa confirmationis suæ ista enumeravit, quia tempus [c] resolutionis suæ proprius c
instabat. Scriptum quippe est: *In* Eccli. 11. 27.
die bonorum ne immemor sis malorum: & in die malorum ne immemor sis bonorum. Paulus ergo præterita obliviscens, non erat immemor malorum, quando dixit: *Non* 1. Cor. 15. 9.

a Expungenda videtur particula negativa, quæ tamen legitur tam in ms. quam in edit.

b In Vulgata, *ad ea quæ sunt priora extendens meipsum* Græce. ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, *ad ea quæ a fronte sunt enitens*, quibus correspondent quæ hic legimus: nam futura dicit quæ sunt a fronte, quæque opponuntur præteritis jam retro positis. Et pro *enitens*, posuit quod æquipollet *convalescens*.

c Ms. *resolutionis ipsius.*

sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Iterum, appropinquante die resolutionis suæ, immemor non erat
2. Tim. 4. 7. bonorum, dicens: *Certamen bonum certavi, cursum consummavi, fidem servavi.* Solent quippe sancti
a viri hoc proprium habere [a] & prospera in adversis, & in prosperis adversa commemorari. Hinc beatus Job in prosperis cum erat, sic ti-
Job 31. 23. muisse se dixit: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui Deum.* Item cum erat in adversis, bona præterita, quæ egerat, ad me-
Job 29. v. 15. & 16. moriam revocavit, dicens: *Oculus fui cæco, & pes claudo: pater eram pauperum, & causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam.* Sancti ergo viri utrumque alternatim dicunt, quatenus nec extollantur in prosperis, nec desperatione frangantur in adversis.

Vers. 8. & 9. Ad Philip. iv. *Si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me.*

Vers. 2. In Parabolis Salomonis xxvij. *Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua.*

INTERROGATIO XXIV.

SI nulli laudare seipsum ore proprio licuit, cur Paulus bona enumerans de seipso dixit: Quæ & vidistis in me?

RESPONSIO.

Aliter est loqui de corde proprio, aliter in Spiritu sancto. Nam Paulus in adversis carceris bona se egisse in spiritu meminit, & idcirco non ore proprio dixit: quia prospera in adversis commemorari debent. De semetipso autem loqui laudanti, & propriam gloriam quæ-
Johan. 7. 18. renti Veritas ait: *Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est.* Sed idem Paulus: *Non*, inquit, *qui semetipsum commendat, ille probatus est.* Ille ergo nimirum commendatur, qui nec in Spiritu sancto, nec in adversis prospera de se narrat. 2. Cor. 10. 18.

Ad Philip. iv. *Ubique & in omnibus institutus sum: scio & saturari & esurire.* Vers. 12.

In sancto Evangelio secundum Lucam vj. *Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis.* Vers. 25.

INTERROGATIO XXV.

CUm væ saturatis Dominum dixisse Evangelista narraverit, cur Paulus Apostolus saturari se scire dixit? aut quid magni est, scire saturari & esurire, cum hoc omnium animantium videatur esse commune?

RESPONSIO.

Omnipotens & verax [b] Deus væ saturatis dixit: quia saturari nescientes, nec gratias agentes, eos intemperatos vidit. Magnæ namque discretionis est saturari scire, hoc est cum moderatione & gratiarum actione alimenta percipere. *Qui enim*, inquit Paulus, *manducat, Domino manducat, gratias enim agit Deo.* Ipsi ergo saturari nesciunt, qui tunc solum manducare desinunt, quando carne imperante, manducare nolunt. Et isti econtrario Domino manducant, qui semper temperati, largitori gratias agunt. Rom. 14. 6. b

1. Ad Thess. ij. *Ego quidem Paulus & semel et iterum volui venire ad vos, sed impedivit nos satanas.* Vers. 18.

Secundum Lucam xxij. *Simon, ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua.* Vers. 31. & 32.

IN-

a Corruptum Giloticum textum ex ms. emendavimus: prius enim legebatur contra mentem auctoris: *ut prospera in adversis, & in prosperis adversa pertimescant.*

b Ms. *Judex*,

INTERROGATIO XXVI.

Quomodo isdem satanas cribrare
sanctum Petrum, sicut voluit,
non permittitur: & quasi per se po-
tuisse impedire, a Paulo scribitur?
Et si Paulus Apostolus Dei voluntati
a in hoc congruit, [a] cur iterum illum
satanas impedivit?

RESPONSIO.

Indubitanter nobis sciendum est,
quod diabolus voluntatem tentandi
semper habet: quomodo autem, &
quantum, & quando faciat, pote-
state caret. In tantum enim eum
Creator aliquid in seculo agere per-
mittit, quantum ante secula sine
termino in prædestinatione habuit;
& quia Sanctos suos Dominus ple-
rumque per satanam probat, idcir-
b co quasi ipse [b] satanas impediat,
Paulus indicat. Sed inter hæc scien-
dum est, quia plerumque omnipo
tens Deus facit voluntatem consilii
sui, etiam per malevolam volunta-
c tem [c] servi sui. Aliquando autem
boni servi ea desiderare conceduntur,
quæ ita, ut desiderant, a Domino
non permittuntur. Abraham quippe
præcepto Dei obedire voluit, sed
decollari Isaac idem Dominus non
permisit, & hanc voluntatem omnino
perfectam remuneravit dicendo: *Quia*
Gen. 22. 16. *non pepercisti filio tuo unigenito, bene-*
dicam tibi, et multiplicabo semen
2. Reg. 7. *tuum*. Et David de voluntate con-
struendi templi laudatus fuit, licet
ad hoc construendum in ea re per-
venerit. Et dum ista specialiter lo-
cuti sumus, quomodo fiunt genera-
liter videamus. Plagæ namque ge-
d neris humani [d] a Justo judice di-
spensatæ sunt, sed electi Dei cari-
tate jam pleni, eas fieri nolunt. Et
contra Deum ergo volunt, & ab ipso
non discedunt, quia de omnibus pla-
gis gratias agunt. Sed ut manifestius
sit quod loquimur, per exempla de-
monstrando gradiamur. Verbi gra-
tia: Aliquis filius suo ministrat pa-
tri, quem, quia pius est, non vult
etiam mori. Sed & cum ægrotos,
quos Dominus castigat, visitamus,
ut sani deveniant, satis desideramus.
Ista ergo cum volumus, quasi dis-
cordando Dei voluntati discordamus.
Item, cum Dominus humano generi
bona fieri jubet, nostra voluntas non
contraria, sed congratulans esse debet,
quatenus est perfecta, sed idcirco pii
Domini & justitia Judicis laudanda sit.

1. Ad Thess. iv. *Et in tuba Dei*
descendet de cælo. Vers. 15.

In Apocal. viij. *Et septem Angeli*
qui habebant septem tubas, præ- Vers. 6.
paraverunt se, ut tuba canerent.

INTERROGATIO XXVII.

Et dum in tuba Dei de cœlo de-
scendet Chistus, in qua de iis
septem creditur descensurus? Si in
septima, quomodo præcesserunt cæ-
teræ? Si in prima, quomodo secu-
turæ sunt aliæ?

RESPONSIO.

Idcirco septiformis Spiritus de-
scendit in Apostolos, ut quasi septem
tubis acceptis, intonarent in popu-
los, & Christus ad eorum posteros
sub illorum persona promisit, quod
apud ipsos usque ad consummationem
seculi mansurus sit, dicens: *Ecce ego*
vobiscum sum omnibus diebus usque Matt. 28. 20.
ad consummationem seculi. Septima
ergo prædicatio, quasi septima tuba
ad consummationem seculi pertinet:
quia finita senaria prædicatione, no-
vissima tuba canet. *Canet enim*, in- 1. Cor. 15. 52.
quit Paulus, *tuba, et mortui resur-*
gent incorrupti. Et licet credere per
novissimam tubam, significari septi-
mam prædicationem, tamen attendi-
mus Evangelicam lectionem, ubi ait
de filio hominis: *Et mittet Angelos*
suos cum tuba et voce magna, et Matt. 24. 31.
congregabunt electos ejus, a quatuor
ventis, a summis cælorum usque ad
terminos eorum. Sciendum etenim
est, quia & vox quasi tuba audita
est in monte Sinai, quando populus
Israel

a Ms. *cur iter illius.*
b Ms. *Satanas impedire Paulus ind.*
c Ms. *maliservi.*
d Ms. *justo judice dispensante; sunt,*

Israel accepit decalogum verborum
a Dei, quam qui audierunt, [a] excusaverunt se, ne eis iterum fieret. Sed tunc omnino locutus est per subjectam creaturam, profecto non per propriam naturam, sicut & ad filium suum locutus est, postquam a Johanne idem filius baptizatus est,
Matt. 3. 17. dicente Patre: *Hic est filius meus*
b *dilectus, in quo mihi bene* [b] *complacuit*. Qui quod significabatur in voce, omnino paternæ divinitatis est: syllabæ autem & sonitus syllabarum profecto creaturarum erat. Cum ergo talem consuetudinem habeant sancti Angeli, aeriis corporibus vestiri, sicut potuerunt ab aliquantis patribus videri: nihil nimirum ob-
c stat intelligi, [c] quia tali tuba tunc cantaturi sunt, quando novissime in die ultimo intonabunt, quando mortuorum dormientium corpora resuscitabuntur.

Vers. 13. 1. Ad Timoth. 1. *Sed misericordiam sum consecutus, quia ignorans feci in incredulitate.*

Vers. 15. Ad eumdem ibid. *Fidelis sermo, et omni acceptione dignus: quia Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum.*

INTERROGATIO XXVIII.

Quid te excusas, sancte Paule,
d in uno, & [d] accusas in altero, dum per ignorantiam erat quidquid commisisti, quia cum venia omnium peccatorum primus fuisti, maxime cum nec tempore, nec magnitudine peccatorum inveneris ita fuisse?

RESPONSIO.

Sciendum est quod tribus modis peccatum admittitur; aut enim ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur: & gravius quidem infirmitate, quam ignorantia: similiter studio gravius, quam infirmitate. Excusas ergo teipsum, sancte Paule, per veram rationem, & nihilominus accusas per humilem confessionem. Ut veraciter justus, accusator tui fuisti in uno, & gratias agens de Domini misericordia, Dominum laudasti in altero.

1. Ad Timoth. ij. *Qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Vers. 4.

In Psalm. cxiij. *Deus autem noster in cœlo & in terra, omnia quæcumque voluit fecit.* Vers. 3.

INTERROGATIO XXIX.

Cum Deus omina quæcumque voluit, fecit, numquid totum genus humanum ad salutem perduxit; aut si hoc agere noluit, quomodo sanctus Paulus voluisse scripsit, dicens: *Qui vult omnes homines salvos fieri?*

RESPONSIO.

Indubitanter credendum est, quia non alia Deus in temporibus fecit, quam quæ ante tempora præscivit, & prædestinavit. Sed hoc nimirum intelligendum est, quia omnipotens Deus aliquid in sacra Scriptura se agere dicit, quod non per propriam naturam, sed per creaturam profecto agit. Sicut ad patrem Abraham dixerat, cum occidi Isaac omnino
nolebat, dicens: *Nunc cognovi quia* Gen. 22. 15.
tu times Deum: hoc est, nunc cognoscere te feci, quod sine ullo termino ego cognovi. Et sicut in E-
zechiele de impio ait: *Nolo mortem* Ezec. 33. 11.
impii: hoc est, feci nolentem mori, licet hoc ipse agat unde ad mortem perveniat, in natura ejus posui, quod nequaquam velit mori. Vult ergo Dominus omnes homines salvos fieri, qui in hoc utique sunt conditi quod volunt, licet indigni, semper esse salvi. Seu Deus omnes homines vult salvos fieri, quia salvos

a Mſ. duplicem suppeditat lectionem *excausaverunt* & *excusaverunt*; quasi dare voluisset etymologiam verbi *excusare*, quod idem est, inquiunt Grammatici, ac ex causa detrahere & absolvere.

b Mſ. *complacui*.

c Mſ. *quia talia tuba tunc canituri sunt quia novissima tuba in die ult. intonabunt.*

d Mendose Gilot. *& Christianos accuses*. Ac infra, *Christianos accusas per hum. conf.* Quid enim hic de Christianis, ubi de solo agitur Paulo?

vos fecit ex omni ordine generis humani, scilicet reges ex regibus, duces ex ducibus, & ex viris & ex mulieribus, & ex omnibus omnino hominibus. Hoc ergo genere locutionis loqui poterat Paulus cum diceret: *Qui vult omnes homines salvos fieri*. Quoniam secundum * Marcum [a] Evangelistam locutus est etiam ipse Dominus dicens: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi, qui decimatis mentham, & omne olus*: hoc est, omne olerum genus. Unde enim poterant universa decimare, qui omnino non valebant cuncta simul congregare?

1.Tim. 2. 4. * Lucam. a Luc. 11. 42.

Vers. 12. 1. ad Timoth. ij. *Docere autem mulieri non permitto*.

Vers. 3. Ad Tit. ij. De mulieribus: *Bene docentes, ut prudentiam doceant*.

INTERROGATIO XXX.

Cum Paulus Apostolus docere mulieri omnino non permittat, quid de mulieribus scribens, bene docentes dixit, *ut prudentiam doceant*?

RESPONSIO.

In planioribus non debemus diutius impediri, ut aliquanto latius in obscurioribus libeat immorari. Bene docentes ergo dictæ sunt mulieres, non viros, sed suas juniores. Ut prudentiam, inquit, doceant, quatenus cum filiabus suis doctrina sua agant, unde ad æternam vitam perveniant.

Vers. 20. 1. Ad Timoth. v. *Peccantes, coram omnibus argue, ut & cæteri videntes, timorem habeant*.

Vers. 15. Secundum Matth. xviij. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipsum solum*.

INTERROGATIO XXXI.

Cum discipulo dictante peccans coram omnibus arguendus est, quid ipse magister veritatis *inter te & ipsum solum* locutus est?

RESPONSIO.

Hanc quæstionem celerius absolvemus, si vim dictorum diligentius consideremus. Ibi dixit, Peccantes, sed non addidit, in quem: hic dixit, si peccaverit in te. Si ergo occulte in te peccaverit frater tuus, & tu vis coram omnibus arguere, non es corrector sed proditor. Peccantes autem in Deum coram omnibus increpa, ut illud verbum *argue*, ad sequentem vocem adjungas. Hinc Paulus ait: *Cum venisset Petrus Antiochiam, in faciem illis restiti, eo quod non recte incederet ad fidem Evangelii*. Gal. 2. 11. Et post pauca: *Dixit Petro coram omnibus*; ac si dixisset, eo quod simulationem coram omnibus habuisset: *Si tu*, inquit, *Judæus cum sis, gentiliter vivis, & non judaice, quomodo gentes cogis judaizare?* Ibid. v. 14. Occulta ergo peccata possunt occulte corripi, & publica peccata coram omnibus debent argui, ut & cæteri timorem habeant. Quidquid enim mentem movet aliorum, nequaquam reticendum est, sed cum magna humilitate proferendum est.

1. Ad Timoth. vj. *Quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest*. Vers. 16.

Et 1. Johan. iij. *Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Vers. 2.

INTERROGATIO XXXII.

Cum Paulus Apostolus dixerit quod nullus hominum Deum vidit, sed nec videre potest, quomodo sanctus Johannes scripsit: quoniam videbimus eum sicuti est?

RESPONSIO.

In his duobus testimoniis sancti duo Apostoli omnino dissonant, sed dissonando veraciter concordant. Sed inter hoc sciendum est, quia omnipotens Deus antiquis patribus non in sua propria natura monstrabatur, sed

a Ita legitur in Gil. & in nostro ms. licet mendose nomen *Marci* pro *Luca* irrepserit.

sed etiam per creaturam cum Moyse, quasi amicus cum amico loquebatur.
Exod. 33. 20. *Nemo enim*, inquit, *videbit me, & vivet*. Hoc utique congruenter convenit ad illud quod Paulus Apostolus ait: *Quem nullus hominum vidit*. Quod autem ait: *Sed nec videre potest*, ad illud convenit,
1. Johan. 3. 2. quod sanctus Johannes dixit: *Quoniam videbimus eum sicuti est*. In ista ergo vita posteriora sua Dominus per creaturas monstravit: quia adhuc peregrinantibus filiis naturæ propriæ veritatem occultat, eodem
Ibidem. Johanne attestante, qui ait: *Carissimi, nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est*. Ex hoc testimonio intuendum est quod Paulus ait: *Sed nec videre potest*; ac si aperte diceret: Tamdiu unusquisque filius cœlestem patrem videre non potest, quamdiu in hac vita peregrinus, patri utique dissimilis est. Sed unusquisque electus Deum, non per creaturas, sed sicuti est, videre poterit, cum quid erit, apparuerit, & similis ei fuerit. Vel certe ut idem Johannes Evangelista ait: *Deum nemo vidit unquam*; quasi
Johan. 1. 18. manifestius diceret: Sicut est, videt in se. Nulla enim creatura firme intelligit Deum, quemadmodum Deus intelligit semetipsum.

Vers. 11. 2. ad Timoth. 1. *In quo positus sum ego prædicator, & Apostolus & Magister Gentium*.

Vers. 10. Secundum Matth. xxiij. *Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim Magister vester, qui in cœlis est*.

INTERROGATIO XXXIII.

Cum Dominus Apostolis suis dixerit: Nolite vocari nomine magistrorum, quid Paulus Apostolus Christi confitetur se Magistrum fuisse Gentium?

RESPONSIO.

[a] Numquid sermo Domini prohibentis a Paulo Apostolo contemnebatur? Sed ab eo omnibus credentibus insinuabatur, ne sub nomine Apostolorum a pseudo apostolis seduceretur; sed eum Magistrum, in quo Christus loquebatur, sequeretur. a

2. Ad Timoth. iiij. *Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddat illi Dominus secundum* [b] *opera sua*. Vers. 14. b

Et post pauca: *In prima mea, inquit, defensione, nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur*. Vers. 16.

INTERROGATIO XXXIV.

Quid Paulus de Alexandro scribens optando dixit, reddat illi Dominus secundum opera sua. Et aliorum misertus, optando locutus est, non illis imputetur?

RESPONSIO.

In uno eodemque spiritu Paulus prævidit, qui tam utraque diversa ad Timotheum scripsit, quod Alexander duricors ad Deum nunquam converteretur: & aliis gentibus per veram præsentiam anteacta non imputarentur.

a Apud Gilot. mendosissime, *nunquam sermo Domini proh..... contemnebatur: sed ab omnibus*. Codex noster remedium attulit.

b Ms. *secundum opera ejus*.

LIBER
S. PATERII

PRÆFATIO

IN LIBRUM SANCTI PATERII

DE EXPOSITIONE VET. ET N. TESTAMENTI:

I. SANCTUM *Paterium Gregorii Magni discipulum, immo alterum veluti Gregorium hic offerimus tibi, studiose lector, non mutilum, qualis hucusque prodiit, sed majori sui parte auctum ac prorsus integrum.* Verus & integer Parerius hic exhibitus.

II. *Paterii meminit S. Gregorius lib. v. Epist.* 29. Hanc autem Epistolam Paterio Notario Ecclesiæ nostræ subscribendam dictavimus. *Et in facultate testandi Probo Abbati concessa, quæ olim in serie Epistolarum legebatur lib.* IX. *num.* 22. *nunc autem ad calcem est amandata, idem Paterius dicitur Secundicerius. Eumdem inter Clericos sanctissimi Pontificis familiares, ejusque consiliorum participes aut adjutores in sacrarum litterarum studiis, tertio loco commemorat Johannes Diaconus lib.* II. *cap.* II. *duplicique Notarii & Secundicerii titulo donat; ejus insuper collectanea & exceptiones ex sancti Gregorii operibus laudat.* De Paterio S. Gregorii testimonium. Et Johannis Diaconi.

De eodem ac de ipsius lucubratione ita scribit Sigebertus Gemblacensis lib. de illustribus viris: Paterius Romanæ Ecclesiæ Notarius & Secundicerius, colligens omnia divinæ Scripturæ testimonia, per quæ Gregorius obscura suæ Expositionis dilucidavit, tres Libros edidit, duos de testimoniis veteris Testamenti, & unum de testimoniis novi Testamenti; ipsumque codicem appellavit librum Testimoniorum. *Eadem fere dicit Johannes Trithemius lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis, additque Paterii opus ab iis verbis incipere:* Dum beatissimi atque apostolici, &c. *quæ verba leguntur initio Præfationis Paterii. Ex his veterum de Paterio testimoniis, ubi de ejus episcopali dignitate nihil dicitur, fides Arnoldi VVion, eum Brixiæ fuisse Episcopum asserentis, nutans videtur & valde dubia; maxime cum in inscriptione codicum mss. qui ejus opus exhibent minime dicatur Episcopus. At Sancti titulum longe præstantiorem tam in his veteribus membranis, quam in Martyrologio Romano consecutus est.* Necnon Sigeberti, & aliorum. Non Episcopi titulus ei debetur, sed Sancti.

III. *Cæterum Paterii lucubratio eo pluris est facienda, quod sancto Gregorio auctore ac hortatore incœpta & absoluta, ipsum etiam habuerit approbatorem, ut ex ejus Prooemio intelligimus. De methodo vero in hoc opere servata, & de cæteris ad ipsum spectantibus legendum est Prooemium, unde præsertim liquet* in tribus hoc voluminibus esse dispositum, ut duo veteris (*Testamenti*) tertium novi dicta contineret. *Verum ex tribus quibus constat partibus, unica dumtaxat publicam lucem aspicere cœpit an.* 1553. *Deinceps recusa sæpissime, nimirum prior in vetus Testamentum; posteriore in idem vetus Testamentum, nec non tertia, quæ novi Testamenti expositionem complectitur, adhuc i Bibliothecarum pulvere latitanibus & sordentibus.* Opus suum S. Gregorio adhortante aggressus est. Quæ methodus in ipso servata. Sola operis prior pars hucusque edita.

IV. *In editione tamen Vaticana Sixto V. jubente adornata, & in aliis deinceps, maxime in novissima Parisiensi, quæ cura & studio Petri Gussanvillæi publici juris facta est an.* 1675. *legitur sub nomine sancti Paterii* Liber de expositione novi Testamenti. *Verum hoc opus cum veteribus Paterii mss. conferentes, probavimus omnino diversum esse. Codices quibus ad col-* Expositio novi Testamenti sub nomine Paterii edita non est ejus opus. Aliud exhibent mss. quod edidimus.

collationem hanc faciendam usi sumus, sunt Vaticanus optimæ notæ, Beluacensis ex Bibliotheca majoris Ecclesiæ sancti Petri, Valle-Clarensis, seu monasterii Vallis-Claræ Ordinis Cisterciensis, Beccensis, & Michaelinus seu celeberrimi cœnobii sancti Michaelis in periculo maris. Hi codices omnes, qui vel 600. vel 500. annorum ætatem præ se ferunt, aliud sancti Paterii opus in novum Testamentum exhibent, quam quod in vulgatis legimus, unde illo reprobato & rejecto, edendam potius judicavimus illam expositionem in novum Testamentum, quæ tot codicum manu exaratorum consensu, Paterio asseritur & vindicatur. Cujus igitur, inquies, fetus sunt illæ quas libri excusi Paterio tribuunt Gregorianorum testimoniorum exceptiones ad explicandum novum Testamentum?

Alulfi est expositio sub nomine Paterii vulgata.

V. *Cum ex veteribus plurimos, qui legendis Gregorianis operibus maxime delectabantur, ex ipsorum verbis & sententiis varios contexuisse fasciculos exploratum haberemus, visis tot codd. mss. in quibus hæc leguntur collectanea, sed dissimulato plerumque excerptoris nomine; cui tribui deberet insigne hoc opus statim assequi non fuit expeditum. Suberat tamen non levis conjectura, parentem nobilis fetus esse Alulfum sancti Martini Tornacensis Monachum, sua ætate celeberrimum. Nec fefellit; subinde enim offendimus in manuscriptos codices optimæ fidei, quales sunt Longipontanus, & Regiomontanus, in quibus hæc eadem prorsus Expositio novi Testammenti continetur, præfixo Alulfi nomine. Nec tamen id nobis satis fuit, nam ad ipsum fontem recurrentes, consulere curavimus codices laudati monasterii Tornacensis, id benigne concedente religiosissimo & illustrissimo Abbate.*

Long. pont. Regiamont.

VI. *Quatuor exstant qui autographi creduntur, hoc est ipsius Alulfi manu exarati.*

De Alulfi lucubratione disseritur.

In primo codice, de veteri Testamento, cui præfigitur Alulfi nomen hæc leguntur: Prologus incipit in sequens opus. Post restaurationem sancti Martini Tornacensis anno M. XCII. Dominicæ Incarnationis, cum ego frater ALULFUS ejusdem loci Monachus beatissimi atque apostolici Gregorii dicta sæpius lectione percurrerem, & in libris ejus legendis aliquantum intentus, & avidus essem propter luculentissimam verborum ejus satisfactionem, quiddam in eis reperi sine comparatione potissimum, quod mirabiliter meum excitavit & accendit animum. Dum enim sancti viri, hoc est beati Job, historiam abstrusissimam mysteriorum opacitatibus tectam sub triplici indice, Typica, Morali, atque Historica studui expositione discutere, ac repulso ignorantiæ nubilo, in aperto cunctis luce clarius patefactione serena monstrare: pene totam veteris ac novi Testamenti seriem rerum explananderum necessitate coactus sum exponere, &c.

In secundo codice præmittitur: [a] Gregorialis de Psalmis & Prophetis.

a Præsertim de tertia parte novi Testamenti expositionem continente.

VII. *Tertius codex continens Expositionem in novum Testamentum incipit ab hac Præfatione*: Per sancta quatuor animalia, quæ Ezechieli Prophetæ ostenduntur, &c. *ut in editis Vatic. & Gussanv. Titulus tertiæ partis est*: De quatuor Evangeliis. *Postea*: Incipit expositio super Matthæum. I. Generatio Jesu Christi filii David, filii Abraham. Dominus noster Jesus Christus ad redemtionem humani generis veniens, velut quamdam, &c. II. Et post transmigrationem Babylonis. Psalmista de Domino dicit: *Lapidem, &c.* III. Accepit Joseph Mariam; non cognovit eam donec peperit Filium suum primogenitum, ita dictum debet intelligi, &c. *Cætera sunt*

a Titulus est quam integro operi, & singulis ejus partibus affixit Alulfus, ut videre est tam in laudatis mss. quam in Regiomont. & Longipont.

sunt prorsus similia cum editis sub Paterii nomine, nisi quod in codice sunt capita 97. Expositionis in Matth. & in excusis 104.

Quartus codex inscribitur: Gregorialis de Sententiis; *absolviturque his auctoris versibus.*

Hæc de Gregorii qui traxit opuscula libro
Gregorii precibus in pace quiescat Alulfus.

Quæ ex laudatis codicibus observavimus, testimonio Herimanni mox edendo mire confirmantur.

His visis, non fuit ultra dubitandi locus, quin Paterio ab editoribus incaute adscriptum hoc opus in novum Testamentum, Alulfo restituendum esset in editione nostra; cui post Paterii lucubrationem, ipsum inseruimus tum quod luce dignum sit, tum quod nihil prætermittere decreverimus ex his quæ jam aliis in excusis publicata & vulgata sunt.

VIII. *Jam duas tripartiti Pateriani operis assignavimus partes, primam & tertiam; nunc de secunda hactenus inedita est agendum.* De secunda parte operis Paterii a nobis reperta.

Ipsam in codice RR. PP. Cælestinorum Parisiensium contineri audieramus & legeramus; unde curæ nobis fuit codicem propriis & attentis oculis usurpare. At in ipso Prologo, quem subjiciemus, deprehensum statim, lucubrationem non esse Paterii, sed studiosi cujuspiam viri, qui ad resarciendam jacturam secundæ partis operis Paterii, simile quid magna sane fide & diligentia consarcinavit ex S. Gregorii sententiis, ut ipse profitetur.

Tandem cum assidue omnes Bibliothecarum forulos excuteremus, exploraturi præsertim num alicubi latitaret hæc collectionis Paterianæ altera Pars in vetus Testamentum, quam desiderari a viris doctis non ignorabamus, inventa est in codice Michaelino jam a nobis commemorato; ubi absoluto priori volumine, quod expositione Cantici canticorum clauditur, immediate sequitur: Exceptiones ex Opusculis beati Gregorii Papæ in subjectis capitulis libri Sapientiæ. *Desinit hæc secunda Pars in explicatione Zachariæ Prophetæ: Adjiciuntur tamen in fine paucæ Gregorianæ Sententiæ, quibus nonnulli Psalmorum versus exponuntur. His consequenter annectitur tertia Pars operis Paterii in novum Testamentum, subjiciturque:* Capitula sumta ex Evangelio secundum Matthæum, *sicut in aliis manuscriptis Vatic. Beluac. Beccen. Val-Clar. jam laudatis, ex quibus tertiam Pateriana collectionis partem desumsimus. Fruere itaque, christiane & pie Lector duplici hac laborum Paterii parte, quam ope codicum veterum antea non satis curiose inspectorum tibi restituimus.*

IX. *Ut pauca nunc dicamus de prima parte, a qua edendi Paterii sumimus exordium, licet jam sæpius sive seorsim, sive simul cum omnibus Gregorianis operibus excusa fuerit, attamen cum infinitis eam scatere mendis adverteremus, ipsi recensendæ & expurgandæ adhibuimus plurimos mss. codices, scilicet Michaelinum, de quo jam diximus, Vaticanum etiam supra commemoratum, Uticensem S. Ebrulphi, ac Gemeticensem; denique Sagiensem cœnobii S. Martini, quo tantum usi sumus ad restituendas Expositiones in libros Regum & Proverbia. His codicibus obsecuti, omnium fere capitulorum exordia mutavimus, Aliorum autem erratorum a nobis expunctorum & emendatorum specimen hic accipe.* De priori parte a nobis ad varios recensita codices.

Super librum Numerorum cap. 5. legitur tam in editione Vaticana, quam in Gussanvillæana, ut enim exterioribus vitiis inoffense deserviant. *O monstrum!* Et multis expurgata mendis.

strum! At legendum, exterioribus officiis. *Cap.* 2. *in eosdem Numeros, juxta utramque editionem ab his verbis incipit:* ex quibus virga Aaron floruit. *Ubi sensus? Legendum vero ut in veteribus codicibus*: de virgis duodecim in tabernaculo positis ex quibus, &c. *Capite sequenti occurrit in iisdem editis*: & spargit contra fores tabernaculi nisi tota simul Synagoga accipitur. *Intelligis-ne? Sed omissa sunt plurima verba, scilicet post* tabernaculi *addendum:* Quid hoc loco tabernaculum, nisi tota simul Synagoga accipitur. *Eodem capite*: Quæ tamen (*hyssopus*) inflationem admovet pulmonis. *Optima sane causa plantæ hujus commendandæ! Sed restituimus*: Quæ tamen inflammationem amovet pulmonis. *Paulo post legitur*: Illum imitetur a quo est, nisi extra imitationem passionis aliquid agimus, non tam, &c. *Quæris sensum, sed quo pacto extundes? mutando* nisi *in* ne si, *hoc modo* Imitetur illum... ne si extra imitationem ejus aliquid agimus, non tam virtutem quam vitium agamus, *ut habent mss. Non longe ab his verbis integram periodum plurium linearum restituimus in utraque editione prætermissam. Sexcenta hujusmodi errata sustulimus, de quibus non semper admonendum censuimus lectorem: piget enim censoria virga toties notare, quæ ab aliis & quidem viris doctis delinquuntur.*

Neque vero miramur in priores editiones Romanis typis factas operarum incuria hujusmodi menda irrepsisse. Sed Gussanvillæum eadem retinuisse, licet hærens & luxatus omnino sensus corruptelæ certum foret argumentum, cui ex Paterii mss. aut etiam ex ipsa sancti Gregorii lectione mederi facillimum, id sane non parum stuporis nobis movet.

Nec tamen ita oscitanter vulgari debuit antiquissimus hic scriptor, ex cujus Excerptionibus magis ac magis illustrari potest noster Gregorius, genuina opera dignoscuntur, confirmanturque optimæ lectiones, aut plurimæ variantes haud spernendæ suppeditantur.

Quandoque Paterius interpolat Sancti Gregorii sententias.

X. *Nihilominus observandum est non omnia quæ apud Paterium aliter leguntur, quam in locis operum S. Gregorii assignatis, pro variis & diversis lectionibus habenda esse. Placuit enim aliquando discipulo magistri sententias tantisper mutare. Sic cap.* 37. *in Genesim legimus apud Paterium*: Cum Apostolus dicat; neque qui plantat est aliquid, &c. *At cap.* 28. *in Job num.* 43. *unde Paterius prolatam sententiam depromsit, habes*: Cum Veritas dicat; Quis conclusit ostiis mare, &c. *quæ sunt similia. Sæpe etiam inverso ordine Gregorianas profert sententias, & dissitas conjungit; unde ut eas in sancti Gregorii operibus inveniremus, multum a nobis laboratum est & sudatum; maxime cum in assignandis locis ex quibus excerptæ sunt sæpe fallant mss. codices, excusi sæpissime. Paucissima tamen sunt quorum verum fontem non indicaverimus.*

Plurima in Vulgatis capita nobis occurrerunt, quæ mss. non exhibent. Ea tamen rejicienda non duximus, sed de mss. silentio monere satis nobis fuit; maxime cum apud Gregorium contextus laudatos exstare compertum foret.

De opere Alulfi & de ipso auctore.

XI. *Quandoquidem Paterio ita restituto judicavimus attexendam tertiam operis Alulfi partem in novum Testamentum, quæ sæpe sub nomine Paterii fuit vulgata, operæ pretium est admonere, hac in collectione liberius adhuc quam in Pateriana, Gregorii sententias immutatas esse ac interpolatas; adeo ut sæpius Excerptor solum sensum retinuerit, de verbis minime curans.*

Floruit Alulfus initio seculi XII. *De ipso hæc habet Herimannus in historia restaurationis monasterii sancti Martini Tornacensis tomo* 11. *Spicilegii num.* 38. *pag.* 395. *& seq.* Is primum Clericus, deinde Monachus, in

præ-

præfatò monasterio Armarii seu Cantoris officium 47. annis tenuit; omnesque libros beati Gregorii sæpius relegens, imitatus Paterium, universas tam veteris quam novi Testamenti sententias ab eo expositas excerpens, tres exinde codices composuit, & quartum de valde utilibus sententiis superaddidit, eisque Gregorialis nomen indidit. [a]

a Quæ sit de Pateriano hocce Opere sententia nostra, satis exposuimus in Animadversionibus ad Præf. PP. Maurinorum præmissam Commentariis in Cantica cant. Ea ducti opinione Prologum in secundam & tertiam partem, quem ex MS. Cœlestino heic subjicit P. Dionysius, nos partibus illis præponendum censuimus. Præterea data opera Alulfianam lucubrationem a nobis fuisse omissam, jam sciunt Lectores.

SAN-

SANCTI PATERII [a] LIBER DE EXPOSITIONE VETERIS AC NOVI TESTAMENTI DE DIVERSIS LIBRIS

Sancti Gregorii Papæ concinnatus.

PROOEMIUM.

CUM beatissimi, atque Apostolici Gregorii, Pontificis nostri, vestri quoque, addam nutritoris, dicta sæpius lectione percurrerem, avidiusque mihi eis assiduum esse ipsa luculentissima verborum ejus satisfactio suaderet: quiddam in eis reperi sine comparatione potissimum. Dum igitur unius sancti viri, hoc est beati Job historiam abstrusis mysteriorum opacitatibus tectam, sub triplici, id est typica, morali, atque historica studuit expositione discutere, ac repulso ignorantiæ nubilo, in aperto cunctis luce clarius serena patefactione monstrare: pene totam veteris, ac novi Testamenti seriem rerum explanandarum necessitate est coactus exponere. Ubi enim occultæ nimis rei dilucidandæ necessitas imminebat, ne aut obscurum quid apud audientium animos remaneret, aut ipse non liquidissima satisfactione obscuritatis, [b] interna ad lucem videretur ejicere: non solum disertissimis verborum assertionibus, quod clausum erat, aperuit; sed ita [c] esse prolati quoque testimonii assertione firmavit: ne non intellecta, si inesset forsitan obscuritas rei explanandæ, augeret potius, quam auferret caliginem. Idque testimonium studuit addita expositionis explanatione differere. In quibusdam namque locis in expositione etiam testimonii, non solum verborum satisfactionem sibi posse sufficere judicavit, nisi alterius iterum deducti ad medium testimonii evidenti interpretatione, latius edoceret. Actumque est, ut hac occasione, sicut præfatus sum, veteris Testamenti tota pene series occulta patesceret: quæ divini nutus aspiratione reserata famis nostræ esuriem su-

a In mss. diversi leguntur tituli. Cod. Vatic. habet: *In nom. sanctæ Trinitatis: Incipit Prologus Paterii*. Consentit Gemeticensis, nisi quod post, *Paterii*, additur, *discipuli S. Gregorii Papæ*. Præterea legitur S. *Pateri*. In Uticensi: *In. nom. &c. Incipit liber S. Paterii discipuli B. Gregorii Papæ*. In Michaelino: *Incipit Prologus Paterii de testimoniis novi & veteris Testamenti a beato Papa Gregorio expositis*.

b Utic. & Gemet. *internam ad lucem*. In Vatic. *aut ipsa non liquidissima satisfactione interna videretur scire*.

c Locum hunc corruptum in editis & in plerisque mss. restituimus ope ed. Vatic. Abest a cæteris fere: *assertione firmavit, ne*. In edit. pro *esse*, legitur *a se*.

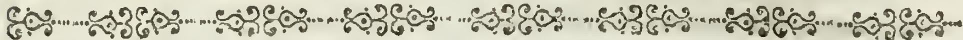
superni pabuli copia satiaret. Hujus ergo rei ardenti nimis desiderio provocatus, quædam de eisdem testimoniis cœperam sub quadam brevitate decerpere, aliqua vero negligendo transire. Quod dum fieret, sicut conscientia mea mihi testis est, me volente, atque hoc cautius providente, ne a quoquam aliquo modo nosceretur, per quosdam ad ejusdem Apostolici notitiam Pontificis nostri usque pervenit. Qui me verbis mox, quibus Beatitudo vestra novit, suasoriis, atque ad superna trahentibus, hortando cœpit accendere, quatenus hoc quod neglecte cœperam, explere studiosius debuissem; ita ut & opus, & librum in quo testimonium positum legeretur, vel ex qua re ortum esset, in tituli ejus prænotatione designarem. Cujus rei pondus, mearumque virium impossibilitatem pensans, in ancipiti deprehensus, sicuti nauta gravi fluctuum procella turbatus, ad orationum ejus portum, pavens, fateor, fidensque confugi: sciens impossibile non fore, quod a tanto mihi præsule, ut res ad multorum ædificationem profutura fieret, juberetur. Moxque hoc imperantis suffragio provocatus assumens, quo valui studio, veteris ac novi Testamenti in unum testimonia congesta collegi. Et jam non solum de beati Job expositione, sed nec de aliis ejus Opusculis quidquam curavi, sicut prius facere cœperam, neglectum relinquere. Quæ dum disperse sicut quippe reperta fuerant, in schedis suis relata transcurrerem, visum mihi est, licet esset laboris immodici, ut uniuscujusque rei testimonia, juxta quod in suis ex ordine sunt sita codicibus, per libros suos ordinando componerem. Quatenus studiosi lectoris desiderium, ad dilucidandam sibi quam velit obscuritatem, invento libri quem requireret titulo, nihil moræ, vel ad parum, aliquo modo præpediret. Hoc autem lectorem hujus operis præ omnibus nosse commoneo, ut quia quædam testimonia diversis locis sita reperi, [a] & in quibusdam, sicut res expetit, typica, in quibusdam historica in expositione perducta: quæ prædictis modis exposita comperi, ita & seorsum sequentia siquidem invicem translata composui: in quibusdam vero locis, quia ita satisfactionis norma poscebat, hoc idem de eodem testimonio retexui, quod dudum explanasse relegitur. Alicubi autem quædam quæ de eo minus pridem dixerat, [b] inter repetita addens verba supplevi. Quod ego de jam dictis excerpens, eidem testimonio ubi poposcit locus, inserendum aptavi, quia res non erant, quæ separatim poni utiliter possent, dum ex præcedentibus, quæ dicta fuerant, subsequentibusque penderent. Si enim propter novitatem parvæ rei, rursum dicta ponerentur, facerent etiam repetita fastidium proculdubio. Ut [c] ergo expositionis, unde hæc excerpta sint, recurrens ordinem, plus in quibusdam hujus operis locis aliquid, quam in textu libri est positum minusve reperias, causæ fecit ratio, quam præmisi. Perpendens autem, quod si utriusque Testamenti in unum vellem testimonia redacta colligere, & voluminis normam excederet, & legentis desiderium impediret; in tribus hoc voluminibus Domino est cooperante dispositum: ut duo veteris, tertium novi dicta contineat. Quæ Beatitudini vestræ, non temeritatis ausu, sed amore vestri provocatus studii, quod in inquisitione divini olim fervet eloquii, sciens maxime in dictis præ-

a Multa hoc loco vel omissa vel addita in vulgatis, inextricabilem obscuritatem generant. Sequimur mss.

b Excusi, *item repetita ... supplevi*. Et paulo post, *idem Testimonium*.

c In vulgatis & in mss. Gemet. ac Vatic. legitur, *ne* pro, *ut*.

prædicti Pontificis nostri quanta noscendi vestræ sit aviditas mentis, ex multis voluminibus pauca componens, studui destinare: humili obsecrans prece, qua valeo, ut dum vobis, vel quisquis legerit, in hoc opere laboris mei cura placuerit, pro me ad Dominum intercessores esse dignentur, quatenus hoc pondere corruptionis exuto, a meorum absolutus inveniri merear vinculis peccatorum.

C A P I T U L A

LIBRI PRIMI IN GENESIM.

dolescentia sua.

38 *Crescite, & multiplicamini, & replete terram.*

39 *Arcum meum ponam in nubibus.*

40 *De Noe ebrietate.*

41 *Maledictus Channan puer, servus erit fratrum suorum.*

42 *Venite, descendamus, & confundamus ibi linguas eorum.*

43 *De Abraham quod cum ad occasum solis sacrificium offerret, insistentes aves expellit.*

44 *Quod Abraham tribus visis Angelis extra ostium occurrit, Sara vero post ostium substitit.*

45 *De tribus viris Sodomam pergentibus.*

46 *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est.*

47 *Loquar ad Dominum meum cum sim pulvis & cinis.*

48 *Vim faciebant Loth vehementissime.*

49 *Loth ardentem Sodomam fugiens, sed tantum Segor veniens, nequaquam mox montana conscendit.*

50 *Dominus pluit super Sodomam sulphur & ignem.*

51 *De Abrahæ conjuge in sepulcro duplici sepulta.*

52 *Puer ad Rebeccam in Isaac conjugio mittitur.*

53 *Pone manum tuam subter femur meum, ut adjurem te per Deum cœli.*

54 *Deprecatus est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod esset sterilis, qui exaudivit eum.*

55 *Factus est Esau vir gnarus venandi, & agricola.*

56 *De Esau quod ob lenticulam vendidit primogenita.*

57 *De Isaac qui apud alienigenam gentem puteos fodit.*

58 *Item unde supra.*

59 *De benedictionibus Jacob, & Esau.*

60 *De Isaac quod caligantibus oculis filium nesciens benedicit.*

61 *Egressus Jacob de Bersabee pergebat Haram.*

62 *Item unde supra.*

63 *De Lia, & Rachel.*

64 *De virgis Jacob in canalibus positis.*

65 *De Laban, qui persequens cum furore Jacob, sua apud eum idola requirit.*

66 *De luctatione Jacob cum Angelo.*

67 *Item unde supra.*

68 *Vidi Dominum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.*

69 *Egressa est Dina, ut videret mulieres regionis illius.*

70 *De talari tunica Joseph.*

71 *Ecce somniator noster venit, venite occidamus eum.*

72 *Ecce Dominus meus, mihi omnibus traditis, ignorat quod habet in domo sua.*

73 *De Joseph, qui relicto in manu dominæ pallio, fugit.*

74 *Intravit Jacob in Ægyptum cum animabus.*

75 *Quod Ægyptii propter urgentem famem sese Pharaoni in famulos vendiderunt.*

76 *Isachar asinus fortis accubans inter terminos.*

77 *Fiet Dan coluber in via, cerastes in semita.*

78 *Item unde supra.*

79 *Benjamin lupus rapax mane comedit prædam, & vespere dividet spolia.*

PARS PRIMA

DE EXPOSITIONE VETERIS TESTAMENTI.

a ## [a] *LIBER PRIMUS*

DE TESTIMONIIS LIBRI GENESEOS.

CAPUT PRIMUM.

Geneſ. 1. 1. 8. *De creato cœlo, quod poſtmodum vocavit firmamentum.*

b Num. 65. BEatus [b] Papa Gregorius in expoſitione beati Job, libro viceſimo ſeptimo loquens de Angelis, inter cætera ait: VIRTUTES Angelicæ, quæ in divino amore fixæ perſtitere, lapſis ſuperbientibus Angelis, hoc in munere retributionis accepere, ut nulla jam rubigine ſurripientis culpæ mordeantur, ut in contemplatione Conditoris ſine felicitatis fine permaneant, & in hoc quod ſunt conditæ, æterna ſtabilitate ſubſiſtant. Quod bene apud Moyſem ipſa de mundi origine hiſtoriæ verba teſtantur, cum & prius factum cœlum dicitur, & hoc idem poſtmodum firmamentum vocatur: quia videlicet natura angelica, & prius ſubtilis eſt in ſuperioribus condita, & poſt, ne unquam potuiſſet cadere, mirabilius confirmata.

CAPUT II.

Item unde ſupra.

Num. 18. IN Commentariis Ezechielis, homil. 7. TALES creati ſunt Angeli, ut ſi vellent, in beatitudinis luce perſiſterent, ſi autem nollent, etiam labi potuiſſent. Unde & Satan cum ſequacibus legionibus cecidit. Sed poſt ejus lapſum ita confirmati ſunt Angeli qui perſtitere, ut cadere omnino non poſſent. Quod bene in ipſo exordio Geneſeos libri ex hiſtorica deſcriptione ſignatum eſt: quia creavit Deus cœlum, & terram; quod poſtmodum vocavit firmamentum. Cœli ergo fuere ii, qui prius bene ſunt conditi: ſed poſtmodum firmamentum appellati ſunt, quia ne omnino jam caderent, virtutem incommutabilitatis accepere.

CAPUT III.

Facta eſt lux. Et paulo poſt: *Factum eſt veſpere.* Gen. 1. 3.

DUM de electorum tentationibus tractaretur, in expoſ. B. Job, lib. 8. adjunctum eſt: *Facta eſt lux.* Et paulo poſt: *Factum eſt veſpere:* NEQUAQUAM in hac vita per exercitationem juſtitiæ peccatum deſeritur, ut in eadem juſtitia inconcuſſe maneatur; quia etſi jam a cordis habitaculo culpam rectitudo eliminat, ipſa tamen culpa quæ repellitur, cogitationis noſtræ foribus aſſidens, ut ſibi aperiatur, pulſat. Quod Moyſes ſpiritualiter innuit cum facta corporaliter temporum momenta naravit, dicens: *Facta eſt lux;* atque paulo poſt ſubjiciens: *Factum eſt veſpere:* Creator quippe omnium, humanæ culpæ præſcius, tunc expreſſit in tempore, quod nunc verſatur in mente. Lux quippe ad veſperam ducitur: quia nimirum lumen rectitudinis umbra ſequitur tentationis. Sed quia electorum lux tentatione non exſtinguitur, nequaquam nox, ſed veſpere facta perhibetur: quia tentatio ſæpe in corde Rectorum lumen juſtitiæ abſcondit, ſed non interimit: & quaſi ad pallorem trepidationis pertrahit, ſed funditus non exſtinguit. Num. 21.

CA-

a In edit. legitur: *Incipit expoſitio ſuper Libros Geneſis, Exodi, Levitici, Numeri, Deuteronomii, Judicum, ac Regum, & ſuper Pſalmos.* Cur Pſalmis non adduntur Proverbia & Cantica? Sane hic titulus in nullis legitur mſſ. Quem præfiximus ſuppeditavit maxime codex Michaelinus.

b Hæc uſque ad *virtutes*, in editis & pleriſque mſſ. prætermiſſa, eruimus ex mſ. Michael. omnium abſolutiſſimo.

CAPUT IV.

Gen. 1. 12. *Protulit terra herbam virentem, & afferentem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque sementem secundum speciem suam.*

Num. 29. DUm de virtutibus Ecclesiæ, in expos. B. Job, l. 19. tractaretur, adjunctum est: *Protulit terra herbam virentem, &c.* HOC quod testatur historia sic est veraciter factum, ut significaret aliquid veraciter faciendum. Per terram quippe figuratur Ecclesia, quæ & verbi nos pabulo reficit, & patrocinii umbraculo custodit, quæ & loquendo pascit, & opitulando protegit: ut non solum herbam refectionis proferat, sed etiam cum fructu operis arborem protectionis adhibeat.

CAPUT V.

Gen. 1. 12. *Item unde supra: Lignumque faciens fructum.*

Num. 54. DUm de dilectione proximi, in expos. B. Job, lib. 6. tractaretur, adjunctum est: *Lignumque faciens, &c.* LIGNUM secundum suam speciem semen producit, cum mens nostra ex sui consideratione se in alium colligit, ut recti operis germen pariat. Hinc quidam sapiens
Tob. 4. 18. dixit: *Quod tibi non vis fieri, ne*
Matt. 7. 12. *feceris.* Hinc in Evangelio Dominus dicit: *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis.* Ac si aperte diceret: Speciem vestram in alterutrum respicite, atque ex vobismetipsis agnoscite, quid vos oporteat aliis exhibere.

CAPUT VI.

Gen. 1. 12. *Item unde supra: Protulit terra herbam virentem.*

Num. 52. DUm de Ecclesiæ operationibus tractaretur, in expos. B. Job, lib. 29. adjunctum est: *Protulit terra, &c.* QUID hoc loco per herbam, nisi bona operatio ponitur. Licet in conditione mundi ita historice factum teneamus; terram tamen Ecclesiam figurasse non inconvenienter accipimus, quæ in eo germinavit herbam virentem, in quo ad verbum Dei secunda misericordiæ opera protulit.

CAPUT VII.

Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Gen. 1. 26.

DUm de conditione primi hominibus tractaretur, in expos. B. Num. 75. Job, l. 9. adjunctum est: *Faciamus, &c.* LICET per coæternum patris Verbum cuncta creata sint: in ipsa tamen relatione creationis ostenditur, quantum cunctis animalibus, quantum rebus vel cœlestibus, sed tamen insensibilibus homo præfertur. Cuncta quippe cum faceret, *Dixit, & facta sunt:* cum vero fa- Psal. 32. 9. cere hominem decernit, hoc quam reverenter pensandum est, præmittit, dicens: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est: *Fiat, & factum est*, neque ut aquatilia, vel volatilia, sic contra hominem protulit: sed priusquam fieret, *Faciamus* dicitur: ut videlicet, quia rationalis creatura condebatur, quasi cum consilio facta videretur. Quasi per studium de terra plasmatur, & inspiratione Conditoris in virtute spiritus vitalis erigitur: ut scilicet non per jussionis vocem, sed per dignitatem operationis exsisteret qui ad Conditoris imaginem fiebat.

CAPUT VIII.

Requievit Deus die septimo ab omni opere quod patrarat. Gen. 2. 2.

DUm de perfectione septenarii Num. 18. numeri tractaretur, in expos. Job, l. 1. adjunctum est: *Requievit Deus, &c.* QUID in septenario numero, nisi summa perfectionis accipitur? Ut enim humanæ rationis causas de septenario numero taceamus, quæ asserunt quod idcirco perfectus sit, quia constat ex primo pari qui dividi potest, & ex primo impari qui dividi non potest; certissime scimus quod septenarium numerum Scriptura sacra pro perfectione ponere consuevit. Unde & septi-

ptimo die Dominum requieviſſe ab operibus aſſerit. Hinc eſt enim quod ſeptimus dies in requiem hominibus, id eſt in Sabbatum datus eſt. Hinc eſt quod jubilæus annus in quo plena requies exprimitur, ſeptem hebdomadibus conſummatur, qui, monade addita, noſtræ actionis ſumma impletur. Hinc eſt enim quod perfectione ſeptiformis gratiæ implendi duodecim ſunt Apoſtoli electi. A ſeptenario itaque numero in duodenarium ſurgitur: nam ſeptenarius ſuis in ſe partibus multiplicatus, ad duodenarium tendit. Sive enim quatuor per tria, ſive tria per quatuor ducantur, ſeptem in duodecim vertuntur. Unde & ſancti Apoſtoli quia Trinitatem in quatuor partibus mundi prædicare mittebantur, duodecim ſunt electi; ut etiam numero perfectionem oſtenderent, quam vita & voce prædicarent.

CAPUT IX.

Unde ſupra.

a *Ibidem.*

IN expoſitione B. Job [a] SEPTENARIO numero perfectio æternitatis innuitur, cum dies ſeptimus in requiem Domini ſanctificatus vocatur. Cui jam non veſpera dicitur: quia æternæ beatitudinis requies nullo termino coarctatur.

[b] CAPUT X.

b *Gen. 2. 4.*

Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ, quando creata ſunt.

Num. 16.

IN expoſ. B. Job, l. 32. QUÆRENDUM nobis eſt quomodo Deus ſimul cuncta condidit, dum iiſdem Moyſes ſex dierum mutatione variante diſtincte creata deſcribit. Quod tamen citius agnoſcimus, [c] ſi ipſas cauſas originum ſubtiliter indagamus. Rerum quippe ſubſtantia ſimul creata eſt, ſed ſimul per ſpecies formata non eſt: & quod ſimul exſtitit per ſubſtantiam materiæ, non ſimul apparuit per ſpeciem formæ. Cum enim ſimul factum cœlum terraque deſcribitur, ſimul ſpiritualia atque corporalia, ſimul quidquid de cœlo oritur, ſimul factum quidquid de terra producitur, indicatur. Sol quippe, Luna, & ſidera quarto die facta in cœlo perhibentur; ſed quod quarto die proceſſit in ſpeciem, primo die in cœli ſubſtantia exſtitit per conditionem. Primo die creata terra dicitur, tertio arbuſta condita, & cuncta terræ virentia deſcribuntur: ſed hoc quod die tertio ſe in ſpeciem protulit, nimirum primo, in ipſa de qua ortum eſt terræ ſubſtantia, conditum fuit. Hinc eſt quod Moyſes & diſtincte per dies ſingulos condita omnia retulit, & tamen ſimul omnia creata ſubjunxit, dicens: *Iſtæ generationes cœli & terræ, quando* [d] *creatæ ſunt in die quo fecit Dominus cœlum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis.* Qui enim diverſis diebus creatum cœlum, & terram, virgultum, herbamque narraverat, nunc uno die facta manifeſtat; ut liquido oſtenderet, quod creatura omnis ſimul per ſubſtantiam exſtitit, quamvis non ſimul per ſpeciem proceſſit. Hinc illic quoque ſcriptum eſt: *Creavit Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, ad imaginem Dei creavit illum, maſculum & feminam fecit eos.* *Gen. 1. 27.* Necdum enim facta Eva deſcribitur, & jam homo maſculus, & femina perhibetur. Sed quia ex Adæ latere erat proculdubio fœmina proceſſura, in illo jam computatur per ſubſtantiam, a quo producenda fuerat per formam. Conſiderare tamen hæc & in minimis poſſumus, ut ex minimis majora penſemus. Herba namque

a In Gemet. aſſignarur lib. 25. In Michael. lib. 35. In editis lib. 6. ubi num. 43. quædam leguntur affinia. Sed longe ſimiliora ſunt lib. 1. num. 18.

b Caput hoc in mſſ. cum ſuperiori coaleſcit & unicum conficit.

c Gemet. ac Utic. *ſi ipſius cauſa originem indagamus.*

d Invitis mſſ. excuſi, *creata ſunt.*

que cum creatur; necdum in illa fructus, necdum fructus sui semen ostenditur. Inest vero ei etiam cum non apparet fructus, & semen: quia nimirum simul sunt in radicis substantia, quæ non simul prodeunt per temporis incrementa.

CAPUT XI.

Gen. 2. 10. *Quod quatuor fluminibus de paradiso egredientibus terra rigatur.*

Num. 76. DUm de quatuor virtutibus tractaretur, in expos. B. Job, lib. 2. adjunctum est: SOLIDUM mentis nostræ ædificium prudentia, temperantia, fortitudo, justitia continet: quia in his quatuor virtutibus tota bona operis structura consurgit. Quatuor ergo paradisi flumina terram irrigant: quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur.

CAPUT XII.

Gen. 2. 15. *Tulit Dominus Deus hominem; & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum.*

DUm de servanda custodia boni operis tractaretur, in exposit. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Tulit* Num. 34. *Dominus Deus hominem &c.* PENSANDUM magnopere est, quia bona prodesse nequeunt, si mala quæ subrepunt, non caventur. Perit omne quod agitur, si non sollicite in humilitate custoditur. Unde bene quoque de ipso primo parente dicitur: *Posuit eum Dominus in paradiso* Gen. 2. 15. *voluptatis, ut operaretur, & custodiret.* Operatur quippe qui agit bonum quod præcipitur, sed quod operatus fuerit non custodit, cui hoc subrepit, quod prohibetur. * Unde magnopere oportet & bona semper agere, & ab ipsis nos bonis operibus caute in cogitatione custodire. Nam si mentem elevant, bona non sunt, quia non auctori militant, sed elationi. [a] De qua re non inordinate agimus, si ex libris, licet non canonicis, sed tamen ad ædificationem Ecclesiæ additis, testimonium proferamus. Eleazar namque in prælio elephantum feriens stravit, sed sub ipso quem exstinxit, occubuit. Quos ergo iste significat, quem sua victoria oppressit, nisi eos qui vitia superant, sed sub ipsa quæ subjiciunt, superbiendo succumbunt? Quasi enim sub hoste quem prosternit, moritur, qui de culpa quam superat, elevatur.

* Supra in fine num. 33.

a

1. Mach. 6.

CAPUT XIII.

Gen. 2. 21. 22. *Ex latere Adam dormientis Eva processit.*

DUM de vacatione mentis ad Dominum tractaretur, in expos. B. Job, l. 30. adjunctum est: *Ex latere Adam, &c.* SCIENDUM est, Num. 54. quia nequaquam culmen contemplationis attingimus, si non ab exterioris curæ oppressione cessemus. Nequaquam nosmetipsos intuemur, ut sciamus aliud in nobis esse rationale, quod regit; aliud animale, quod regitur, nisi ad secretum silentium recurrentes, ab omni exterius perturbatione sopiamur. Quod silentium nostrum bene Adam dormiens figuravit, de cujus mox latere mulier processit: quia quisquis ad interiora intelligenda rapitur, a rebus visibilibus oculos claudit; & tunc in seipso vel quæ præesse viriliter debeant, & vel quæ subesse possent infirma distinguit; ut aliud in ipso sit quod regere valeat tamquam vir: aliud tamquam femina, quod regatur.

CAPUT XIV.

Gen. 3. 1. *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi?*

IN expos. B. Job, l. 24. [b] dum de cavendis inimici tentationibus tractaretur, adjunctum est: *Cur præ-* Num. 74.

b

ce-

a Vatic. *Quare non innordinate agimus.*

b In editis assignatur l. 34. c. 5. post med. ubi tamen nihil invenimus, In Uticens. nullum Gregorii opus laudatur. Gemet. indicat lib. 34. in Job. Exstat id loco a nobis assignato.

cepit vobis Deus, ut non comederetis &c. CALLIDUS humani generis inimicus quod in paradiso egit, hoc quotidie agere non desistit. Verba quippe Dei de cordibus hominum molitur evellere, atque in eis ficta promissionis suæ blandimenta radicare: quotidie id quod Deus minatur, levigat; & ad hoc tradendum quod falso promittit, mutat. Falso enim pollicetur temporalia, ut mentibus hominum ea supplicia leviget, quæ Deus minatur æterna. Nam cum præsentis vitæ gloriam spondet, quid aliud dicit, quam, *Gustate, & eritis sicut dii*? Ac si aperte dicat: Temporalem concupiscentiam tangite, & in hoc mundo sublimes apparete. Et cum timorem divinæ sententiæ amovere conatur, quid aliud loquitur, quam id quod primis hominibus dixit: *Cur præcepit vobis Deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi*? Sed quia divino munere redemtus homo justitiam recepit, quam dudum conditus amisit, robustior se jam contra blandimenta callidæ persuasionis exercet: quia experimento didicit, quantum obediens esse debeat præcepto. Et quem tunc culpa duxit ad pœnam, nunc pœna sua restringitur a culpa: ut tanto magis delinquere metuat, quanto cogente supplicio, & ipse jam quod perpetravit, accusat.

a [a]CAPUT XV.

Gen. 3. 5. *In quocumque die comederetis ex eo, aperientur oculi vestri, & sicut dii eritis.*

DUm de diei perditione tractaretur, in expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *In quocumque die, &c.* DIES itaque est illata promissio meliorum, sed nox est exhibita ipsa experientia calamitatum. Antiquus hostis dies est per naturam bene conditus, sed nox est per meritum ad tenebras dilapsus. Dies est cum pollicendo bona, humanis aspectibus lucis se Angelum simulat, Paulo attestante, qui ait: *Ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis*: sed nox est cum mentes consentientium per erroris tenebras obscurat. 2. Cor. 11. 14.

Num. 6.

CAPUT XVI.

Item unde supra.

IN codice homiliarum Evangelii primæ partis homil. 16. ANTIQUUS hostis contra primum hominem parentem nostrum, in tribus se tentationibus erexit: quia hunc, videlicet gula, & vana gloria, & avaritia tentavit, sed tentando superavit: quia sibi eum per consensum subdidit. Ex gula quippe tentavit, cum cibum ligni vetiti ostendit, atque ad comedendum suasit. Ex vana gloria tentavit cum cum diceret: *Eritis sicut dii*. Ex provectu avaritiæ tentavit, cum diceret: *Scientes bonum, & malum*. Avaritia enim non solum pecuniæ est, sed etiam altitudinis: recte enim avaritia dicitur, cum supra modum sublimitas ambitur. Si enim non ad avaritiam honoris ambitio pertineret, nequaquam Paulus de unigenito filio diceret: *Nec rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo*. In hoc ergo diabolus parentem nostrum ad superbiam traxit, quando eum ad avaritiam sublimitatis excitavit. Sed quibus modis primum hominem stravit, eisdem modis secundo homini tentando succubuit. Per gulam tentavit, qui dixit: *Dic ut lapides isti panes fiant*. Per vanam gloriam tentavit, cum dixit: *Si filius Dei es mitte te deorsum*. Per sublimitatis avaritiam tentavit, cum regna omnia mundi ostendit, dicens; *Hæc tibi omnia dabo, si procidens adoraveris me*. Sed eis modis a secundo homine victus est, quibus primum hominem se vicisse gloriabatur: ut a nostris cordibus ipso aditu captus exeat, quo nos aditu intromissus tenebat.

Num. 2. & 3. — Phil. 2. 6. — Matt. 4. 3. — Ibid. 9.

CA-

[a] Caput hoc in mss. nostris omittitur.

CAPUT XVII.

Gen. 3. 6. *Vidit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulcrum oculis, aspectuque delectabile.*

DUm de restringenda visus concupiscentia tractaretur, in expos. B. Job, lib. 21. adjunctum est: *Vidit mulier quod, &c.* Ne quædam lubrica in cogitatione versemus, providendum nobis est: quia intueri non debet, quod non licet concupisci. Ut enim munda mens in cogitatione servetur a lascivia voluptatis suæ, deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Neque enim Eva lignum vetitum contigisset, nisi hoc prius incauta respexisset. Hinc ergo pensandum est, quanto debemus moderamine erga illicita visum restringere, nos qui mortaliter vivimus, si & mater viventium per oculos ad mortem venit. Hinc etiam sub Judææ voce, quæ exteriora videndo concupiscens, bona interiora perdiderat, Propheta dicit: *Oculus meus deprædatus est animam meam*: concupiscens enim visibilia, invisibiles virtutes amisit. Quæ ergo interiorem fructum per exteriorem visum perdidit, per oculum corporis pertulit prædam cordis. Unde nobis ad custodiendam cordis munditiam, exteriorum quoque sensuum disciplina servanda est. Nam quantalibet virtute mens polleat, quantalibet gravitate vigeat, carnales tamen sensus puerile quiddam exterius perstrepunt: & nisi interioris gravitatis pondere, & quasi juvenili quodam vigore refrenentur, ad fluxa quæque & levia mentem enervem trahunt.

Num. 4. — Thren. 3. 51.

CAPUT XVIII.

Gen. 3. *De consensu Adæ in acceptione pomi a muliere.*

DUm de vitandis vitiorum incentivis tractaretur in codice Regulæ Pastoralis, par. 3. c. 29. adjunctum est: IN primo parente didicimus, quia tribus modis omnis culpæ nequitiam perpetramus, suggestione scilicet, delectatione, consensu. Primum itaque per hostem, secundum vero per carnem, tertium per spiritum perpetratur. Insidiator enim prava suggerit, caro se delectationi subjicit, atque ad extremum spiritus victus delectatione consentit. Unde & serpens prava suggessit: Eva autem quasi caro se delectationi subdidit: Adam vero velut spiritus, suggestione, ac delectatione superatus adsensit. Suggestione itaque peccatum agnoscimus, delectatione vincimur, consensu etiam ligamur. * Unde exclamandum nobis cum Apostolo est: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus!* Et audiamus subsequentem nos consolationem: *Gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.*

Admon. 70. — Gen. 3. — * Hæc desunt in loco indicato. — Rom. 7. 24. — Ibidem 25.

CAPUT XIX.

Gen. 3. 7. *Adam post peccatum inobedientiæ mox pudenda contexit.*

DUm de servanda mentis custodia tractaretur, in exposit. B. Job, l. 26. adjunctum est: PER humilitatis custodiam servanda semper est munditia castitatis. Si enim pie spiritus sub Domino premitur, caro illicite contra spiritum non levatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis, si tamen suo Domino recognoscit jura legitimæ servitutis. Nam si auctorem suum superbiendo contemnit, jure & in subjecta carne prælium suscipit. Unde & ille primus homo inobediens, mox ut superbiendo peccavit, pudenda contexit. Quia enim contumeliam spiritus Domino intulit, mox contumeliam carnis invenit. Et qui auctori suo esse subditus noluit, jus carnis subditæ, quam regebat, amisit: ut in seipsum videlicet inobedientiæ suæ confusio redundaret, & superatus disceret, quod elatus amisit.

Num. 28.

CAPUT XX.

Gen. 3. 8. *Cum audisset Adam vocem Domini Dei deambulantis in paradiso, ad auram post meridiem, abscondit se inter ligna paradisi.*

a Num. 6. DUm de [a] modo divini colloquii tractaretur, in expos. B. Job, l. 28. adjunctum est: *Cum audisset Adam, &c.* NONNUNQUAM per Angelos verbis simul & rebus loquitur Deus, cum quibusdam motibus insinuat hoc quod sermonibus narrat. Neque enim Adam post culpam in divinitatis substantia videre Dominum potuit, sed increpationis verba per Angelum audivit, de quo scriptum est: *Cum audisset vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se inter ligna paradisi.* Quid est enim quod post peccatum hominis in paradiso Dominus non jam stat, sed deambulat, nisi quod irruente culpa, se a corde hominis motum demonstrat? Quid est quod ad auram post meridiem: nisi quod lux serventior veritatis abscesserat, & peccatricem animam culpæ suæ frigora constringebant? Ad auram namque post meridiem primus homo post culpam absconsus invenitur. Quia enim meridianum caritatis calorem crediderat, jam sub peccati umbra, quasi sub frigore auræ torpebat. Sicut de eodem peccante homine scriptum est: quia secutus est umbram. Calorem enim caritatis fugiens, veritatis solem homo deseruit, & sub umbra se interni frigoris abscondit. Unde & voce ejusdem veritatis dicitur: *Abundavit iniquitas, refrigescet caritas multorum.* Matt. 24. 12. Increpavit ergo Adam, deambulans, ut cæcis mentibus nequitiam suam non solum sermonibus, sed etiam rebus aperiret: quatenus peccator homo & per verba quod fecerat audiret, & per deambulationem amisso æternitatis statu, mutabilitatis suæ inconstantiam cerneret, & per auram fervore caritatis expulso torporem suum animadverteret, & per declinationem solis cognosceret, quod ad tenebras propinquaret.

[a] In Michael. de dano.

CAPUT XXI.

Vocavit Dominus Deus Adam, & dixit ei: Ubi es? Gen. 3. 9.

CUm de delinquentium reprobatione tractaretur, in expos. B. Job, l. 2. adjunctum est: *Vocavit Dominus Deus Adam, &c.* Num. 6. QUID est quod Dominus Adam post lapsum requirit: *Ubi es?* Numquidnam divina potentia nesciebat post culpam, servus ad quæ latibula fugerat? Sed quia vidit in culpa lapsum, jam sub peccato velut ab oculis veritatis absconditum, quia tenebras erroris ejus non approbat, quasi ubi sit peccator ignorat, eumque & vocat, & requirit, dicens: *Adam ubi es?* Per hoc quod vocat, signum dat, quia ad pœnitentiam revocat. Per hoc quod requirit, aperte insinuat, quia peccatores jure damnandos ignorat.

CAPUT XXII.

Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi, & comedi. Gen. 3. 12.

CUm de vitanda peccati excusatione tractaretur, in expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *Mulier quam, &c.* Num. 39. 49. SCILICET excessus sui vitium in auctorem latenter retorquens. Ac si diceret: Tu occasionem delinquendi præbuisti, qui mulierem dedisti. Quatuor modis peccatum perpetratur in corde: quatuor consummatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per adversarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Culpa enim quæ terrere mentem debuit, extollit, & dejiciendo elevat: sed gra-

vius.

vius elevando supplantat. Unde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis quatuor his ictibus fregit. Nam serpens suasit, Eva delectata est, Adam consensit: qui etiam requisitus confiteri culpam per audaciam noluit. Hoc vero in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suasit: quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit. Eva delectata est: quia carnalis sensus ad verba serpentis mox se delectationi substernit. Assensum vero Adam mulieri præpositus præbuit: quia dum caro in delectationem rapitur, etiam a sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam, confiteri culpam noluit: quia videlicet spiritus quo peccando a veritate disjungitur, eo in ruinæ suæ audaciam nequius obduratur. Per timorem quidem Adam semetipsum absconsurus fugerat: sed tamen requisitus innotuit, quantum etiam timens tumebat. Cum enim ex peccato præsens pœna metuitur, & amissa Dei facies non amatur, timor ex tumore est, non ex humilitate. Superbit quippe, qui peccatum, si liceat non puniri, non deserit. Eisdem etiam quatuor modis peccatum consummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur, postmodum vero etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur: dehinc & in consuetudinem ducitur: ad extremum quoque vel falsæ spei seductionibus vel obstinatione miseræ desperationis, enutritur.

CAPUT XXIII.

Item unde supra.

Num. 30. 31. IN expos. B. Job, l. 22. VERÆ humilitatis testimonia sunt, & iniquitatem suam quemque congoscere, & cognitam voce confessionis aperire. At contra usitatum humani generis vitium est, & labendo peccatum committere, & commissum negando defendere, & convictum defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapsu primi hominis hæc augmenta nequitiæ ducimus, ex quo ipsam radicem traximus culpæ. Sic namque ille dum lignum vetitum contigisset, abscondit se a facie Domini inter ligna paradisi. In qua absconsione scilicet quia Deum latere non poterat, non latendi effectus describitur, sed affectus notatur: quod cum argueretur a Domino, quod de ligno vetito contigisset, illico respondet: *Mulier quam dedisti mihi sociam, ipsa mihi dedit de ligno; & comedi.* Gen. 3. 12. Ipsa quoque mulier inquisita, respondit: *Serpens decepit me, & comedi.* Ad hoc quippe requisiti fuerant, ut peccatum quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent. Unde & serpens ille persuasor, qui non erat revocandus ad veniam, non est de culpa requisitus. Interrogatus itaque homo est ubi esset, ut perpetratam culpam respiceret, & confitendo cognosceret, quam longe a Conditoris sui facie [a] abesset. Sed adhibere sibimet utrique defensionis solatia, quam confessionis elegerunt: cumque excusare peccatum voluit vir per mulierem, mulier per serpentem, auxerunt culpam, quam tueri conati sunt: oblique Adam Dominum tangens, quod ipse peccati eorum auctor exstiterit, qui mulierem fecit: Eva culpam ad Dominum referens, qui serpentem in paradiso posuit. Qui enim ore diaboli fallentis audierant, *Eritis sicut dii*, Ibid. v. 5. quia esse similes in divinitate nequiverunt, ad erroris sui cumulum Dominum sibi facere similem in culpa conati sunt. Sic ergo reatum suum, dum defendere moliuntur, addiderunt: ut culpa eorum atrocior discussa fieret, quam fuerat perpetrata. Unde nunc

[a] In Gemet. ac Utic. *abiisset.*

nunc quoque humani generis rami ex hac adhuc radice amaritudinem trahunt, & cum de vitio suo quisque arguitur, sub defensionum verba quasi sub quædam se arborum folia abscondit: & velut ad quædam excusationis suæ opaca secreta faciem Conditoris fugit, dum non vult cognosci quod fecit. In qua videlicet occultatione non se Domino, sed Dominum abscondit sibi. Agit quippe ne omnia videntem videat, non autem ne ipse videatur. Quo contra cuique peccatori jam exordium illuminationis est, humilitas confessionis: quia sibimetipsi jam parcere renuit, qui malum non erubescit confiteri quod fecit; & qui defendendo accusare potuit, accusando se celerrime defendit. Unde & mortuo Lazaro qui mole magna premebatur, nequaquam dicitur,
Johan. 11. 43. revivisce, sed, *Veni foras*. Ex qua scilicet resurrectione, quæ gesta in illius est corpore, signatur qualiter nos resuscitemur in corde, cum videlicet mortuo dicitur: *Veni foras*, ut nimirum homo in peccato suo mortuus, & mole malæ consuetudinis jam sepultus, quia intra conscientiam suam absconsus jacet per nequitiam, a seipso foras exeat per confessionem. Mortuo enim, *Veni foras*, dicitur, ut ab excusatione at-
a que occultatione peccati, [a] ad accusationem suam ore proprio exire provocetur. Unde David Propheta ab illa tanti morte facinoris reviviscens, ad vocem Domini quasi foras exiit, dum per Nathan correptus, quod fecerat, accusavit.

CAPUT XXIV.

Gen. 3. 14. *Pectore & ventre repes.*

Num. 5. DUm de virulentis callidi persuasoris operationibus tractaretur, in expos. B. Job, lib. 21. adjunctum est *Pectore, & ventre repes*. MALUM luxuriæ aut cogitatione perpetratur, aut opere. Callidus namque adversarius noster cum ab effectu operis expellitur, secreta polluere cogitationibus molitur. Unde & serpenti a Domino dicitur: *Pectore, & ventre repes*. Serpens videlicet ventre repit, quando hostis lubricus per humana membra sibimet subdita usque ad expletionem operis luxuriam exercet. Serpens autem repit pectore, quando eos, quos in opere luxuriæ non valet pertrahere, polluit in cogitatione. Alius itaque luxuriam jam perpetrat actione: huic serpens repit ex ventre. Alius autem perpetrandam versat in mente: huic serpens repit ex pectore. Sed quia per cognitionem ad opera explenda pervenitur, recte serpens prius pectore, & postmodum repere ventre describitur.

CAPUT XXV.

Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & semen tuum, & semen illius. [b] *Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus.* Gen. 3. 15 b

CUm de præcavendis inimici suggestionibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 1. adjunctum est: *Inimicitias ponam inter te, &c.* Num. 53. CAPUT serpentis conterere, est initium suggestionis ejus aspicere, & manu sollicitæ considerationis a cordis aditu funditus exstirpare. Qui tamen cum ab initio deprehenditur, percutere calcaneum molitur: quia etsi suggestione prima intentionem non percutit, decipere in finem tendit. Si autem semel cor in intentione corrumpitur, sequentis actionis medietas, & terminus ab hoste callido secure possidetur: quo-

a Corrupte in edit. *ad excusationem suam, &c.*

b Ita mss. omnes, non *ipsum conteret*, scilicet *semen*. Ergo non fraude Neoterico-rum immaculatæ Deiparæ conceptioni faventium irrepsit, *ipsa conteret*, scilicet *mulier*; quod clamant nonnulli critici.

quoniam totam sibi arborem fructus ferre conspicit, quam veneni dente in radice vitiavit.

CAPUT XXVI.

Gen. 3. 17. *Maledicta terra in opere tuo.*

DUm de maledicti distinctione tractaretur, in expos. B. Job, Num. 2. l. 4. adjunctum est: *Maledicta terra in opere tuo*. CUM maledictionis jaculum divina vox gravi instruat ultione plectendum, ita ut regni quoque cœlestis aditum claudat, quid est quod nunc peccanti homini in terræ maledictione, divina voce hoc, quod homo facere prohibetur, infertur? Sed sciendum est quod Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat: aliud videlicet quod approbat, aliud quod damnat. Aliter enim maledictum profertur judicio justitiæ, aliter livore vindictæ. Maledictum quippe judicio justitiæ, ipso primo homine peccante prolatum est, cum audivit: Gen. 3. 17. *Maledicta terra in opere tuo*. Maledictum justitiæ judicio profertur, cum Gen. 22. 3. ad Abraham dicitur: *Maledicam maledicentibus tibi*. Rursum quia maledictum non judicio justitiæ, sed livore vindictæ promitur, voce Pauli prædicantis admonemur, qui ait: Rom. 12. 14. *Benedicite, & nolite maledicere*. Et 1. Cor. 6. 10. rursus Veritas dicit: *Neque maledici regnum Dei possidebunt*. Deus ergo maledicere dicitur; & tamen maledicere homo prohibetur: quia quod homo agit malitia vindictæ, Deus non facit nisi examine & virtute justitiæ. Nam & sancti viri cum maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ examine erumpunt. Intus enim subtile Dei judicium aspiciunt, & mala foras exsurgentia, quia maledicto debeant feriri, cognoscunt; & eo in maledicto non peccant, quo ab interno judicio non discordant. Hinc est, quod Petrus in offerentem sibi pecunias Simonem, sententiam maledictionis intorsit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditione*. Act. 8. 20. Qui enim non ait, est, sed sit; non indicativo, sed optativo modo se hæc dixisse signavit. Hinc Elias duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: *Si homo Dei sum*, 4. Reg. 1. 10. *descendat ignis de cælo, & consumat vos*. Quorum utrorumque sententia [a] quanta veritatis ratione convaluit; terminus causæ monstravit. Nam & Simon æterna perditione interii, & duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumsit. Virtus ergo subsequens testificatur, qua mente maledictionis sententia promitur. Cum enim & maledicentis [b] innocentia permanet, & tamen eum qui maledicitur usque ad interitum maledictio absorbet, ex fine utriusque patris colligitur, quia ab uno & intimo judice in reum [c] sententia sumta jaculatur.

CAPUT XXVII.

Terra es, & in terram ibis. Gen. 3. 19.

CUM de immortalitate primi hominis, ejusdemque lapsu tractaretur, in exposit. B. Job, lib. 25. adjunctum est: *Terra es, & in* Num. 4. *terram ibis*. PRIMUS homo ita conditus fuit, ut manente illo decederent tempora, ne cum temporibus ipse transiret. Stabat enim momentis decurrentibus, quia nequaquam ad vitæ terminum per dierum incrementa tendebat: stabat tanto robustius, quanto semper stanti arctius inhærebat. At ubi vetitum contigit, mox offenso Creatore cœpit ire cum tempore; unde & ei dictum est: *Terra es, & in terram ibis*. Statu videlicet immortalitatis amisso, cursus eum mortalitatis absorbuit: & dum juventute ad senium, senio traheretur ad mortem, transeundo di-

a Excusi, invitis mss. *quanta severitatis*.

b Utic. *ignoscentia permanet*.

c Vulgati imendose, *sententiam sumta jaculatur*.

didicit, stando quid fuit. Cujus quia de propagine nascimur, radicis amaritudinem, quasi in virgulto retinemus. Nam quia ex illo originem ducimus, ejus cursum nascendo sortimur: ut eo ipso quotidiano momento, quo vivimus incessanter a vita transeamus, & vivendi nobis spatium unde crescere creditur, [a] inde decrescat. Quia dum infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad juventutem, juventus ad senectutem, senectus transit ad mortem, in cursu vitæ præsentis, ipsis [b] suis augmentis ad detrimenta impellitur, & inde semper deficit, unde se proficere in spatium vitæ credit. Fixum etenim statum hic habere non possumus, ubi transituri venimus: atque hoc ipsum nostrum vivere, quotidie a vita transire est. Quem videlicet lapsum primus homo ante culpam habere non potuit, quia tempora eo stante transibant. Sed postquam deliquit, in quodam se quasi lubrico temporalitatis posuit, & quia cibum comedit vetitum, status sui protinus invenit defectum.

CAPUT XXVIII.

Gen. 3. 24. *Collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem.*

Num. 13. DUm de reparatione paradisi per Mediatoris adventum tractaretur, in expos. B. Job, l. 12 adjunctum est: *Collocavit ante paradisum, &c.* QUIA ante adventum Mediatoris Dei & hominis, omnis homo quamvis mundæ probatæque vitæ fuerit ad inferni claustra descendit, dubium non est: quoniam homo qui per se cecidit, per se ad paradisi requiem redire non potuit, nisi veniret ille, qui suæ incarnationis mysterio, ejusdem nobis paradisi iter aperiret. Unde & post culpam hominis ad paradisi aditum romphæa flammea posita esse memoratur; quæ & versatilis dicitur, pro eo quod quandoque veniret tempus, ut etiam removeri potuisset.

CAPUT XXIX.

Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus; ad Cain vero, & ad munera ejus non respexit. *Gen. 4. 4.*

CUm de exhibenda cordis munditia tractaretur, in expos. B. Job, l. 22. adjunctum est: *Respexit Dominus, &c.* AB omnipotente Deo munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur. Mundari etenim debet prius animus, qui munus offerre vult Deo: quia omne quod datur Deo, ex dantis mente pensatur. Cuncta itaque malitiæ macula ab interiori nostro homine cogitationis immutatione tergenda est, quia iram judicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis. Unde scriptum est: *Respexit Deus ad Abel, & ad munera ejus; ad Cain autem & ad munera illius non respexit.* Neque etenim sacrum eloquium dicit, respexit ad munera Abel, & ad Cain munera non respexit, sed prius ait: *Quia respexit ad Abel*, ac deinde subjunxit, *& ad munera ejus*. Et rursum dicit, *quia non respexit ad Cain*, ac deinde subdidit, *nec ad munera ejus*. Ex dantis quippe corde id quod datur accipitur. Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt. Prius namque ad eum legitur Dominus respexisse qui dabat, quam ad illa quæ dabantur: ut audito scilicet narrationis hujus ordine, discamus quia exteriora munera ex interna cordis munditia condiuntur, & discretionis virtus lectorem doceat, qualis apud se esse debeat: cum exteriora bona non solum Deo, sed etiam proximis subministrat. *Num. 27. in fine & n. 28.*

CA-

a Utic. *inde decrescimus.*
b Gemet. & Utic. *ipsis suis senectus augmentis.*

CAPUT XXX.

Gen. 4. 7. 8. *In foribus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.*

Num. 36. DUm de refrenando illicito cordis appetitu tractaretur, in expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *In foribus, &c.* IN foribus peccatum adest, cum in cogitationibus pulsat. Cujus appetitus subter est, eique homo dominatur, si cordis nequitia inspecta citius premitur, & priusquam ad duritiam crescat, reluctanti menti subigatur.

CAPUT XXXI.

Gen. 4. 7. sec. septuag. *Si recte offeras, recte autem non dividas, peccasti.*

Num. 23. & 24. DUm de discretione in bonis operibus habenda tractaretur, in expos. B. Job, l. 3. adjunctum est: *Si recte offeras etc.* RECTE offertur cum recta intentione quid agitur: sed recte non dividitur, si non hoc quod pie agitur, etiam subtiliter discernatur. Oblata enim recte dividere, est quælibet bona nostra studia sollicite discernendo pensare: quod nimirum qui agere dissimulat, etiam recte offerens peccat. Sæpe namque & quod bono studio gerimus, dum discernere caute negligimus, quo judicetur fine, nescimus. Et nonnunquam hoc fit reatus criminis, quod putatur causa virtutis. Recte ergo offerimus, cum bono studio bonum opus agimus; sed non recte dividimus, si habere discretionem in bono opere postponamus.

CAPUT XXXII.

Gen. 4. 17. *Cain primum filium Enoch vocat, atque ex ejus nomine civitatem quam condidit, appellat.*

Num. 92. CUm de cavenda vitæ præsentis gloria tractaretur, in expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: JUSTI viri quanto in cœlestibus per contemplationis radium inhærere desiderant, tanto in terra ædificare refugiunt, ubi se peregrinos & hospites noverunt, Paulo attestante, qui ait: *Nostra autem conversatio in cœlis est.* Et iterum: *Vos autem ædificamini domum non manufactam æternam in cœlis.* Philip. 3. 20. 2. Cor. 5. 1. Quia enim sancti viri in propriis gaudere desiderant, esse in alieno felices recusant. Injusti autem quanto longius ab æternæ patriæ hereditate divisi sunt, tanto in terra altius fundamenta cogitationis figunt. Hinc est quod ab ipso humanæ conditionis exordio, in electa prole, Enoch septimus nascitur. Hinc est quod Cain primum filium Enoch vocat, atque ex ejus nomine civitatem, quam condidit, appellat. Enoch quippe, *dedicatio* dicitur. Mor. 1. 16. n. 15. Iniqui ergo se in primordiis dedicant: quia in hac vita quod ante est, cordis radicem plantant, ut hic ad votum floreant, & a sequenti patria arescant. Unde & econtra in electorum parte Enoch septimus oritur, quia eorum vitæ festa dedicatio in fine servatur. Hinc est, quod attestante Paulo, *Abraham in casulis habitat:* Hebr. 11. 19. quia habentem fundamenta civitatem, quam supernus artifex construxit, exspectat.

CAPUT XXXIII.

Item unde supra.

Num. 15. IN expos. beati Job, l. 16. INIQUI dum corde transire ad æterna negligunt, & cuncta præsentia fugitiva esse non intuentur, mentem in amorem vitæ præsentis figunt, & quasi longæ habitationis in ea sibi fundamentum construunt: quia in terrenis per desiderium solidantur. Unde & primus Cain civitatem construxisse describitur; ut aperte monstraretur, quia ipse in terra fundamentum posuit, qui a soliditate æternæ patriæ alienus fuit. Peregrinus quippe a summis, fundamentum in infimis posuit, qui stationem cordis in terrena delectatione collocavit. Unde & in ejus stirpe Enoch, qui dedicatio interpretatur, primus na-

nascitur: in electorum vero progenie Enoch septimus fuisse perhibetur. Quia videlicet reprobi in hac vita quæ ante est, semetipsos ædificando dedicant. Electi vero ædificationis suæ dedicationem in fine temporis, id est in septimo tempore, exspectant. Videas namque plurimos temporalia sola cogitare, honores quærere, ambiendis rebus inhiare, nil post hanc vitam requirere. Quid itaque isti nisi in prima se generatione dedicant? Videas electos nil præsentis gloriæ quærere, libenter inopiam sustinere, mala mundi æquanimiter perpeti, ut possint
a in fine coronari. [a] Electis ergo Enoch in septima generatione nascitur: quia sui dedicationem gaudii in extremæ retributionis gloria requirunt.

CAPUT XXXIV.

Gen. 6. 6. *Videns Deus quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum quod hominem fecisset in terra.*

Num. 12. CUm de modo divini eloqui per assueta hominibus verba tractaretur, in expos. B. Job, l. 9. adjunctum est: *Videns Deus quod multa malitia hominum esset in terra, &c.* QUID est quod omnipotens Deus, qui nulla mutabilitate humanæ conditionis astringitur, nec ei quod esse est, desit ex tempore, pœnituisse de sua conditione describitur, nisi quod plerumque in sacro eloquio sicut sapientes Dei sermonem trahunt a sapientibus seculi, sic nunc pro utilitate hominis vocem in se humanæ passionis ipse Conditor hominum sumit Deus, ut videlicet dicatur, *pœnituit eum, quod hominem fecisset in terra?* Cum profecto constet, quia is qui cuncta prius quam veniant conspicit, nequaquam postquam aliquid fecerit pœnitendo resipiscit. Ut ergo mirum non est, si spirituales plerumque utantur verbis carnalium: sic neque si ipse sub se ineffabilis, & Creator omnium spiritus, ut ad intellectum suum carnem pertrahat, in seipso carnis sermonem format.

CAPUT XXXV.

De arca diluvii, quæ ampla in inferioribus, & angusta in superioribus fuit. Gen. 6. 15.

CUm de reproborum multitudine specie tenus intra Ecclesiam positorum, & electorum paucitate tractaretur, un expofit. Evang. homil. 38. adjunctum est: ARCA in Num. 8.
undis diluvii, quæ hujus Ecclesiæ typum gessit, & ampla in inferioribus, & angusta in superioribus fuit. Quæ in summitate etiam sua ad unius mensuram cubiti excrevit. Inferius quippe quadrupedia atque reptilia, superius vero aves, & homines habuisse credenda est: ibi lata exstitit, ubi bestias habuit; ibi angusta, ubi homines servavit: quia nimirum sancta Ecclesia in carnalibus ampla est, in spiritualibus angusta. Ubi enim bestiales hominum mores tolerat, illic latius sinum laxat. Ubi autem eos habet, qui spirituali ratione suffulti sunt, illic quidem ad summum ducitur. Sed tamen quia pauci sunt, angustatur: *Lata quippe via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui vadunt per eam. Et angusta porta est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam.* Eo autem usque arca angustatur in summis, quousque ad mensuram unius cubiti perducatur: quia in sancta Ecclesia quanto sanctiores quique sunt, tanto pauciores. Quæ in summo ad illum perducitur, qui solus homo in hominibus, & sine ullius comparatione natus est sanctus. Qui juxta Psalmistæ vocem: *Factus est sicut pas-* Psal. 101. 8.

Matth. 7. 13.

a In Gemet. ac Utic. legitur, *Electus ergo*: In excusis mendose, *electio*. Sequimur Michael. qui mss. Moral. consentit.

passer unicus in ædificio. Tanto ergo magis mali tolerandi sunt, quanto etiam plus abundant: quia & in areæ tritura pauca sunt grana quæ servantur horreis, & grandes acervi palearum, qui ignibus comburuntur.

CAPUT XXXVI.

Item unde supra.

IN Commentario Ezechielis, homil. 4. ultimæ partis. ARCA quæ trecentis cubitis fieri in longitudine jussa est, [a] quinquaginta vero in latitudine, triginta autem in altitudine, in uno est cubito consummata. Quid enim per arcam, nisi sancta Ecclesia figuratur? Quæ inferius ampla est, superius angusta, quæ & CCC. & XXX. ac L. cubitis ad unum cubitum colligitur, quia ab ea latitudine quam sancta Ecclesia in membris suis adhuc infirmantibus habet, paulisper angustata, in altum proficiens ad unum tendit. Ipsa enim ratio exigit ut credamus, quod in illa arcæ latitudine omnes bestiæ, cunctaque quadrupedia atque reptilia in inferioribus fuerunt: homo vero atque volatilia nimirum in superioribus; juxta superiorem etenim partem fenestra fuit in latere, de qua corvum & columbam dimisit homo, ut si jam diluvii transisset aqua, cognosceret. Et quia arca eadem in uno fuit cubito consummata, homo & volatilia juxta cubitum fuerunt. Recte itaque per arcam universa Ecclesia designatur, quæ adhuc in multis suis carnalibus lata est, in paucis spiritualibus angusta, & quia ad unum hominem, qui est sine peccato, colligitur, quasi in uno cubito consummatur. Videmus etenim multos intra ejusdem sanctæ Ecclesiæ sinum in superbia erigi, in carnis voluptatibus dissolvi, acquirendis terrenis rebus inhiare, imperante avaritia maria transire, deservire iracundiæ, jurgiis vacare; proximos, quos prævalent, lædere: sed quia eos adhuc sancta Ecclesia tolerat, ut convertantur: quasi in arcæ latitudine deorsum bestiæ morantur. Videmus alios jam aliena non quærere, illatam injuriam æquanimiter portare, rebus propriis esse contentos, humiliter vivere: sed quia isti jam pauci sunt, angustatur arca. Alios autem conspicimus etiam possessa relinquere, nullum terrenis rebus studium dare, inimicos diligere, carnem a cunctis voluptatibus domare, motus omnes sub rationis judicio premere, per cœleste desiderium contemplationis [b] penna sublevari. Sed quia tales quique valde sunt rari, jam juxta cubitum ducitur, ubi homines & volatilia continentur. Quæratur tamen si quis in eis esse valeat sine peccato, & nullus invenitur. Quis itaque homo sine peccato est, nisi ille qui in peccatis conceptus non est? In uno ergo cubito consummatur arca: quia unus est auctor, & Redemptor sanctæ Ecclesiæ sine peccato, ad quem & per quem omnes proficiunt, qui se esse peccatores noverunt.

a Num. 16.

CAPUT XXXVII.

Sensus enim & cogitationes humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Gen. 8. 21.

DUm de reprimenda ex bonis operibus gloria tractaretur, in expos. B. Job, l. 28. adjunctum est: Num. 43. CORRUPTIONIS malum quod unusquisque nostrum ab ortu desideriorum carnalium sumsit, in provectu ætatis exercet. Et nisi hoc citius divinæ formidinis manus reprimat, omne conditæ naturæ bonum repente culpa in profundum vorat. Nemo igitur sibi cogitationum suarum pugnat.

a Vitiosissime in excusis *sexaginta vero*. Quod sane contra sacræ Scripturæ testimonium pugnat.

b Excusi, *pennas sublevare*.

uarum victoriam tribuat, cum Apostolus dicat: *Neque qui plantat est aliquid: neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* 1. Cor. 3. 8.

CAPUT XXXVIII.

Gen. 9. 1. *Crescite, & multiplicamini, & implete terram, & terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ.*

CUm de servanda doctoribus secreta qualitate cum subditis tractaretur, in expositione B. Job, lib. 21. adjunctum est: *Crescite, &c.* POTENTIBUS viris magna est virtus humilitatis, considerata æqualitas conditionis. Omnes namque homines natura æquales sumus, sed accessit dispensatorio ordine, ut quibusdam prælati videamur. Si igitur hoc a mente deprimimus, quod temporaliter accessit, invenimus citius quod naturaliter sumus. Plerumque enim se animo accepta potestas objicit, eumque tumidis cogitationibus fallit. Manu ergo humillimæ considerationis deprimendus est tumor elationis. Si enim apud semetipsam mens descendit de vertice culminis, citius planitiem invenit naturalis æqualitatis. Nam ut præfati sumus, omnes homines natura æquales genuit; sed variante meritorum ordine alios aliis occulta dispensatio postponit. Ipsa autem diversitas quæ accessit ex vitio, recte est divinis judiciis ordinata: ut quia omnis homo iter vitæ æque non graditur, alter ab altero regatur. Sancti autem viri cum præsunt, non in se potestatem ordinis, sed æqualitatem conditionis attendunt; nec præesse gaudent hominibus, sed prodesse. Sciunt enim, quod antiqui patres nostri non tam reges hominum, quam pastores pecorum fuisse memorantur. Unde & cum Noe Dominus filiisque ejus post diluvium diceret: *Crescite, & multiplicamini,* subdidit: *Et terror vester, & tremor sit super cuncta animalia terræ.* Homo quippe animalibus irrationabilibus, non autem natura cæteris omnibus prælatus est; & idcirco ei dicitur ut ab animalibus, & non ab homine timeatur, quia contra naturam superbire est, ab æquali velle timeri. Cuncti ergo qui præsunt, non in se potestatem debent ordinis, sed æqualitatem pensare conditionis. Nam sic, ut diximus, antiqui patres nostri pastores pecorum, & non reges hominum fuisse memorantur. Et tamen necesse est, ut rectores a subditis timeantur, quando ab eis Deum minime timeri deprehendunt: ut humana saltem formidine peccare metuant, qui divina judicia non formidant. Nequaquam namque præpositi ex hoc quæsito timore superbiunt, in quo non suam gloriam, sed subditorum justitiam quærunt. In eo autem quod metum sibi a perverse viventibus exigitur, quasi non hominibus, sed animalibus dominantur, quia videlicet ex qua parte bestiales sunt subditi, ex ea debent etiam formidini jacere substrati.

Num. 22. & 23. Et Reg. Past. p. 2. cap. 6.

CAPUT XXXIX.

Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me, & inter terram. Gen. 9. 13.

CUm de significatione divinæ pollicitationis post diluvium tractaretur, in commentariis Ezechielis lib. 1. homil. 8. adjunctum est: *Arcum meum ponam in nubibus, &c.* [a] ARCUM omnipotens Deus inter se atque homines in signo posuit, ut ultra mundum diluvio non deleret. Unde & in arcu eodem color aquæ & ignis simul ostenditur: quia ex parte est cæruleus, & ex parte rubicundus, ut utriusque judicii testis sit: unius videlicet facti, & alterius faciendi; id est, quia mundus judicii igne cremabitur, nam aqua diluvii non delebitur. Num. 29. a

CA-

a Ista in al. ed. in loco assignato minime leguntur, sed sunt in homilia indicata.

CAPUT XL.

Gen. 9. 21. 22. *De Noe inebriato, cujus nudata verecunda boni filii aversi veniendo texerunt.*

Num. 37. CUm de præpositorum reverentia custodienda a subditis tractaretur, in expos. B. Job, lib. 25. adjunctum est: AVERSARI dicimur, quod reprobamus. Quid est ergo quod filii verecunda patris superjecto dorsis pallio aversi venientes operiunt: nisi quod bonis subditis sic præpositorum suorum mala displicent, ut tamen hæc ab aliis occultent? Operimentum aversi deferunt, quia dijudicantes factum, & venerantes magisterium, nolunt videre quod tegunt.

CAPUT XLI.

Gen. 9. 25. *Maledictus Chanaan puer, servus erit fratrum suorum.*

CUm de maledictionum distinctionibus tractaretur, in exposit. B. Job, lib. 26. adjunctum est: *Male-*
Num. 37. *dictus Chanaan puer, &c.* NEQUAQUAM severitas inulta remanere peccata permittit, sed ira judicii a nostra hic correptione incoat, ut in reproborum damnatione conquiescat, sicut scriptum est: *Tempus est*
1. Pet. 4. 17. *ut judicium incipiat de domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio?* Eant ergo nunc reprobi, & voluptatum suarum desideria inulta iniquitate consumment; atque eo temporalia flagella non sentiant, quo æterna eos supplicia exspectant. Bene autem eorum inulta nequitia Cham peccante signata est, cui a patre dicitur: *Maledictus Chanaan puer; servus erit fratribus suis.* Chanaan videlicet Cham filius fuit. Et quid est quod, Cham peccante, Chanaan ejus filius sententiam ultionis accipit? Quid est quod non in se, sed in posteritate percutitur, nisi quod reproborum nequitiæ hic quidem inultæ proficiunt, sed in posterum feriuntur?

CAPUT XLII.

Venite, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum. Gen. 11. 7.

CUM de modo divini eloquii tractaretur, in expos. B. Job l. 2. Num. 9.
adjunctum est: DICITUR eis [a] qui adhærent, *Venite*: quia nimirum hoc ipsum nunquam a divina contemplatione decrescere, in divina contemplatione semper adcrescere est: & nunquam a corde recedere, quasi quodam stabili motu est semper venire. Quibus & dicit: *Descendamus, & confundamus ibi linguam eorum.* Ascendunt Angeli in eo quod Creatorem conspiciunt: descendunt Angeli in eo quod creaturam se se in illicitis erigentem examine districtionis premunt. Dicere ergo Dei est, *Descendamus, et confundamus ibi linguam eorum*, in seipso eis hoc quod recte agatur ostendere, per vim internæ visionis, eorum mentibus exhibenda judicia [b] occultis motibus inspirare.

CAPUT XLIII.

Abraham, dum ad occasum solis sacrificium offerret, insistentes aves perculit, quas et abigebat. Gen. 15. 13.

DUm de cavendis superfluis cogitationibus tractretur, in ex- Num. 53.
pos. B. Job, lib. 16. adjunctum est *Abraham, dum ad occasum solis sacrificium offerret, etc.* SÆPE corda justorum subortæ cogitationes polluunt, & terrenarum rerum delectationibus tangunt. Sed dum citius manu sanctæ discretionis abiguntur, festine agitur, ne cordis faciem caligo tentationis operiat, quæ hanc jam ex illicita delectatione tangebat. Nam sæpe in ipso rationis nostræ sacrificio importune se cogitationes ingerunt, quæ hoc rapere vel maculare valeant, quod in nobis Deo flentes immolamus. Unde & Abra-

[a] Ita mss. nostri; at in excusis, *qui aderant*. Lectio nostra in loco Moralium assignato reperitur.

[b] Corrupte excusi, *occultis mentibus*.

ham cum ad occasum solis sacrificium offerret, & insistentes aves perculit, quas studiose, ne oblatum sacrificium raperent, abegit. Sic nos dum in ara cordis holocaustum Deo offerimus, ab immundis his volucribus custodimus, ne maligni spiritus & perversæ cogitationes rapiant, quod mens nostra offerre se Deo utiliter sperat.

CAPUT XLIV.

Gen. 18. 2. *Quod Abraham tribus visis Angelis occurrisse se memoratur, quibus ipse venientibus extra ostium occurrit, Sara vero post ostium stetit.*

DUm de censura spiritus qualiter cura carnis postponenda sit tractaretur, in expos. B. Job, l. 9.
Num. 106. adjunctum est: DISCRETIONE magni moderaminis cura carnis refrenanda est, ut serviat, & minime principetur, ne quasi domina animum vincat, sed subacta dominio, quasi ancilla famuletur: ut jussa adsit, atque ad nutum cordis repulsa dissiliat; ut vix a tergo sanctæ cogitationis appareat, & nunquam contra faciem recta cogitantis obsistat. Quod bene nobis historia sacræ lectionis innuitur, cum Abraham tribus Angelis occurrisse memoratur. Ipse quippe venientibus extra ostium occurrit: Sara vero post ostium substitit. Quid ergo per hunc nobis Abrahæ occursum innuitur, nisi quod videlicet ut vir ac dominus domus spiritualis, noster scilicet intellectus, debet in cogitatione Trinitatis claustra carnis excedere, & quasi habitationis infimæ januam exire? Cura autem carnis ut femina non appareat, & videri jactanter erubescat: ut quasi post tergum viri sub discretione spiritus solis necessariis intenta, nequaquam sciat procaciter detegi, sed verecunde moderari. Cui tamen sæpe cum dicitur ut de se minime præsumat, & totam se in divinæ spei fiduciam transferat, despicit; &, cessante studio, adesse sibi vitæ subsidia posse diffidit. Unde & hæc eadem Sara promissiones Dei audiens ridet, sed ridens corripitur, correpta autem protinus fecundatur. Et quæ in juventute vigens fecundari non potuit, [a] annis fracta senilibus utero marcescente concepit: quia cum cura carnis, sui confidentiam habere desierit, contra spem ex divina promissione accipit, quod habere a se ex humana ratione dubitavit. Unde bene Isaac, id est risus dicitur, qui generatur: quia cum supernæ spei fiduciam concipit, quid mens nostra aliud quam gaudium parit?

CAPUT XLV.

De tribus viris Sodomam pergentibus ab Abraham susceptis. Gen. 18. 16.

CUm de modo divini colloquii per angelica officia ministrandi tractaretur, in expos. B. Job, lib. 28. adjunctum est: ALIQUANDO imaginibus ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumtis per Angelos loquitur Deus, sicut Abraham non solum tres viros videre potuit, sed etiam habitaculo terreno suscipere: & non solum suscipere, sed eorum usibus etiam cibos adhibere. Nisi enim Angeli quædam nobis in terra nuntiantes, ad tempus ex aere corpus assumerent: exterioribus profecto nostris obtutibus non apparerent, nec cibos cum Abraham sumerent: nisi propter nos solidum aliquid ex cœlesti elemento gestarent. Nec mirum quod illi ipsi qui suscepti sunt, modo Angeli, modo Dominus vocatur: quia Angelorum vocabulo exprimuntur, qui exterius ministrabant, & appellatione Domini ostenditur, qui eis interius præerat: ut per hoc præsidentis imperium, & per illud claresceret officium ministrandi. Num. 7.

CA-

a Excusi, contradicentibus mss annis fastu senilibus, &c.

CAPUT XLVI.

Gen. 18. 20. 21. *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum nimis: descendam, & videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam.*

DUm de cavenda ex non approbatis rebus credulitate tractaretur, in expos. B. Job, lib. 19. adjunctum est: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, &c.*

Num. 46. PECCATUM cum voce, est culpa in actione: peccatum vero etiam cum clamore, est culpa cum libertate. Sed quid hoc exemplo nisi nos admonemur, ne ad proferendam sententiam unquam præcipites esse debeamus, ne temere indiscussa judicemus? Nec quælibet mala audita nos moveant, nec passim dicta sine probatione credamus. Quod profecto perpetrare pertimescimus, si auctoris nostri subtilius facta pensemus. Ipse quippe, ut nos a præcipitata sententiæ prolatione compesceret, cum omnia nuda, & aperta sint oculis ejus; mala tamen Sodomæ noluit audita judicare, qui ait: *Descendam & videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam.* Omnipotens itaque Dominus & omnia sciens, cur ante probationem, quasi dubitat, nisi ut gravitatis nobis exemplum proponat, ne mala hominum ante præsumamus credere, quam probare? Et ecce per Angelos ad cognoscenda mala descendit, moxque facinorosos percutit, atque ille patiens, ille mitis, ille Sap. 12. 18. de quo scriptum est: *Tu autem, Domine, cum tranquillitate judicas,* ille de quo rursum scriptum est: Eccli. 5. 4. *Dominus patiens est redditor,* in tanto crimine involutos inveniens, quasi patientiam prætermisit, & diem extremi judicii exspectare ad vindictam noluit, sed eos igne judicii ante judicii diem prævenit. Ecce malum qua cum difficultate credidit cum audivit, & tamen sine tarditate percussit, cum verum cognoscendo reperit: ut nobis videlicet daret exemplum, quod majora crimina, & tarde credenda sunt cum audiuntur, & citius punienda cum veraciter agnoscuntur.

Loquar [a] *ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis.* Gen. 18. 27.

Moral. l. 18. n. 82. Sancti omnes quando in Dei visione proficiunt: quanto magis divinitatis interna conspiciunt, tanto magis se nihil esse cognoscunt. Nusquam quippe legitur, quod Abraham cinerem & pulverem se esse professus est, nisi cum habere Dei meruit collocutionem, dicens: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis, et cinis.* Esse enim se aliquem fortasse crederet, si veracem essentiam, quæ super ipsum est, minime sensisset. At vero ubi ad incommutabile contemplandum [b] super se raptus est, impletus tantæ contemplationis potentia, dum videret illum, nihil se esse nisi pulverem, vidit. Unde & Propheta repletus eadem sapientia exclamavit, dicens: *Memento, Domine, quod pulvis sumus.* Psal. 104. 4.

CAPUT XLVII.

Loquar ad Dominum, cum sim pulvis et cinis. Gen. 18. 27.

IN expositione Job libro decimo. Num. 49. SUNT nonnulli quos sensus per tumorem non elevat, sed misericordiæ opera exaltant. Et sunt nonnulli, qui dum se terrenis opibus abundare conspiciunt, veras Dei divitias non requirunt, atque æternam patriam non amant: quia hoc sibi sufficere, quod rebus temporalibus fulciuntur, putant. Non est ergo census in crimine, sed affectus. Cuncta enim quæ Deus condidit bona sunt,

a Hæc proculdubio caput aliud incoare debent. In excusis tamen & in mss. nostris eadem serie leguntur.

b Editi mendose, *super se captus*,

sunt, sed qui bonis male utitur, profecto agit ut quasi per edacitatis ingluviem, eo per quem vivere debuit pane, moriatur. Pauper ad requiem Lazarus venerat, superbum vero divitem tormenta cruciabant: sed tamen dives Abraham fuerat, qui in sinu Lazarum tenebat. Qui tamen auctori colloquens, dicit: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis*. Quid itaque iste divitias suas æstimare noverat, qui semetipsum pulverem cineremque pensabat? Aut quando hunc res possessæ extollerent, qui de se quoque earum videlicet possessore, tam abjecta sentiret? Aperte enim cernimus in quo loco se posuerat, qui pulverem se ac cinerem, etiam cum Deo loqueretur, æstimabat. Si igitur ita se despicit qui usque ad honorem divinæ collocutionis ascendit, sollicita intentione pensandum est, qua pœna illi feriendi sunt, qui & ad summa non proficiunt, & tamen de minimis extolluntur.

CAPUT XLVIII.

Gen. 19, 9. *Vim faciebant Loth vehementissime, et jam proximum erat ut frangerent fores: et miserunt manum viri, et introduxerunt ad se Loth, clauseruntque ostium, et eos qui erant foris percussere cæcitate a minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non possent.*

Num. 38. CUm de electorum innocentia contra pravorum insidias munita tractaretur, in expos. B. Job, lib. 6. adjunctum est: *Vim faciebant Loth vehementissime*, &c. QUID est quod malis adversantibus intra domum Loth reducitur & munitur, nisi quod justus quisque dum pravorum insidias sustinet, ad mentem revertitur, & imperteritus manet? Sodomitæ autem viri in domo Loth invenire ostium nequeunt: quia corruptores mentium contra vitam justi nullum accusationis aditum deprehendunt. Percussi enim cæcitate, quasi domum circumeunt, qui, invidentes, facta dictaque perscrutantur. Sed quia eis de vita justi fortis undique ac laudabilis actio obviat, errantes nil aliud quam parietem palpant.

CAPUT XLIX.

Et Lot ardentem Sodomam fugiens, sed tamen Segor inveniens, nequaquam mox montana conscendit. Gen. 19. 20. 30.

DUm de continentium celsitudine, & conjugatorum venia tractaretur, in cod. Regulæ Pastor. 3. part. adjunctum est: *Et Loth ardentem Sodomam fugiens, etc.* Adm. 28. cap. 27. ARDENTEM Sodomam fugere, est illicita carnis incendia declinare: altitudo vero montium, est munditia continentium. Vel certe quasi in monte sunt, qui etiam carnali copulæ inhærent: sed tamen extra suscipiendæ prolis admixtionem debitam nulla carnis voluptate solvuntur. [a] In monte quippe stare, est fructum propaginis in carne non quærere: in monte stare, est carni carnaliter non adhærere. Sed quia multi sunt qui scelera quidem carnis deserunt, nec tamen in conjugio positi, usus solummodo debiti jura conservant; exiit quidem Loth Sodoma, sed tamen mox ad montana non pervenit; quia jam damnabilis vita relinquitur, sed adhuc celsitudo conjugalis continentiæ subtiliter non tenetur. Est vero in medio Segor civitas, quæ fugientem salvet & infirmum: quia videlicet cum sibi per incontinentiam miscentur conjuges, lapsus scelerum fugiunt, & tamen venia salvantur. Quasi parvam quippe civitatem inveniunt, in qua ab ignibus defendantur: quia conjugalis hæc vita, non quidem in vir-

a In Utic. & Gemet. hæc omittuntur. Leguntur iisdem verbis in Michael. Negativa tamen particula tollenda nobis videtur. In Reg. Past. legitur: *in monte stare est, nisi fructum propaginis in carne non quærere.*

virtutibus mira est, sed tamen a suppliciis secura. Unde idem Loth ad Angelum dicit: *Est civitas hic juxta, ad quam possum fugere, parva, & salvabor in ea. Numquid non modica est, & vivet in ea anima mea?* (Ibidem.) Juxta igitur dicitur, & tamen ad salutem tuta perhibetur: quia conjugalis vita nec a mundo longe divisa est, nec tamen a gaudio salutis aliena. Sed tunc in actione hac vitam suam conjuges, quasi in parva civitate custodiunt: quando pro se assiduis deprecationibus intercedunt. Unde recte per Angelum ad eumdem Loth dicitur: (Gen. 19. 24.) *Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem pro qua locutus es*: quia videlicet cum Deo deprecatio funditur, nequaquam talis conjugum vita damnatur. De qua deprecatione Paulus quoque admonet, dicens: (1. Cor. 7. 5.) *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.*

CAPUT L.

(Gen. 19. 24.) *Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem.*

CUm de iniquorum in malis perseverantia tractaretur, in expos. B. Job, lib. 14. adjunctum est: (Num. 23.) *Igitur Dominus, &c.* QUID in sulphure nisi fœtor carnis; & quid per ignem nisi ardor carnalis desiderii exprimitur? Cum ergo habitantium Sodomis vel Gomorrha, carnis scelera punire Dominus decrevisset, in ipsa qualitate ultionis, notavit maculam criminis. Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorem. Qui itaque ad perversa desideria ex carnis fœtore arserant, dignum fuit ut simul igne & sulphure perirent: quatenus ex justa pœna discerent, ex injusto desiderio quid fecissent.

CAPUT LI.

De Abrahæ conjuge in sepulcro duplici sepulta. (Gens. 23. 19.)

CUm de activa contemplativaque vita tractaretur, in expositione B. Job, lib. 6. adjunctum est de Abrahæ conjuge. (Num. 55.) QUID nobis per Abrahæ duplex sepulcrum innuitur, nisi quod perfectus quisque prædicator exstinctam a præsentis vitæ desideriis animam suam, sub bonæ operationis tegmine & contemplationis abscondit? Ut a carnali concupiscentia sub activa contemplativaque vita quasi insensibilis lateat, quæ prius mundi desideria sentiens, mortaliter vivebat. Unde & per egregium prædicatorem dicitur: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* (Colos. 3. 3.) Activa quippe vita sepulcrum est: quia a pravis nos operibus mortuos tegit. Sed contemplativa perfectius sepelit: quia a cunctis mundi actionibus funditus dividit. Quisquis ergo jam in se contumelias carnis edomuit: superest ut mentem per studia sanctæ operationis exerceat. Et quisquis jam mentem per sancta opera dilatat: superest ut hanc usque ad intima contemplationis extendat. Neque enim perfectus prædicator est, qui vel propter contemplationis studium operanda negligit, vel propter operationis instantiam contemplanda postponit.

CAPUT LII.

[a] *Ad Rebeccam in Isaac conjugio deducendam puer mittitur.* (Gen. 24. 7. a)

IN Expositione beati Job, lib. 2. (Num. 50.) AD Rebeccam in Isaac conjugio deducendam puer mittitur: Quia videlicet ad desponsandam Ecclesiam Domino, interposita prophetia famulatur.

CA-

a Hoc caput prætermittitur in Gemet. Utic. Michael & mss. a nobis visis.

CAPUT LIII.

Gen. 24. 3. *Pone manum tuam subter femur meum, ut adjurem te per Dominum Deum cœli & terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum inter quos habito; sed ad terram, & ad cognationem meam proficiscaris, & inde accipias uxorem filio meo Isaac.*

CUm de mysteriis sacramenti ad Abraham per puerum, & requirendæ uxoris Isaac filio tractaretur, adjunctum est: *Pone manum tuam subter femur meum, &c.*
a [a] LIBET perstrictim quædam de Abrahæ & Isaac historia ad medium deducere, ut possimus in ipsis, quæ secundum allegoriam intelligenda sunt, apertius demonstrare, Abraham quippe puerum vocat, & subter femur ejus manum ponere præcipitur, ut sicut habet vetusta translatio, per Dominum Deum cœli jusjurandum præberet. Cui statim ne Isaac filio suo uxorem de filiabus Chananæorum accipiat, jubet; sed ut ad ejus cognationem pergat, atque inde ei uxorem deducat. Qui itaque ut præceptum est, manum sub femore posuit Abrahæ & juravit, atque ex bonis omnibus Domini sui tulit, & Mesopotamiam perrexit. Sive qui stans juxta fontem aquæ orando pro-
Ibid. v. 4. posuit quod puella cui diceret: *Inclina hydriam tuam ut bibam, & illa responderit; Bibe quin & camelis tuis dabo potum*; ipsa esset uxor Domini sui Isaac. Protinus Rebecca egreditur. Quæ puero aquam petenti respondit: Bibe, Domine mi. Et celeriter hydriam subter ulnam deposuit, potum dedit, quin etiam camelis aquam hausit & præbuit. Cui puer protinus inaures aureas appendentes siclos duos, & armillas pondus siclorum decem præbuit. Quæ requisita, & genus dixit, & quia in domo patris ejus esset locus spatiosus ad manendum; & quod palearum ac feni plurimum haberet indicavit. Cui Rebeccæ frater erat nomine Laban, qui festinus egressus est, & inaures, siclos atque armillas sorori videns, intus puerum vocavit, eique paleas & fenum dedit. Aquam ad lavandos pedes camelorum & virorum qui cum eo venerant præbuit. Panem in conspectu ejus apposuit: sed puer comedere recusat, nisi prius causam conjugii filio domini sui obtineat. Qui mox ut causam obtinuit, prolatis vasis aureis & argenteis ac vestibus Rebeccæ munera auxit, fratribus autem & matri munera obtulit. Rebecca autem & puellæ illius ascensis camelis virum secutæ sunt, qui festinus ad Dominum suum reversus est. Eo autem tempore, Isaac deambulabat per viam quæ ducit ad puteum, cujus nomen est viventis & videntis. Habitabat vero in terra australi. Egressus fuerat ad meditandum in agro inclinata jam die. Sed mox ut Rebecca Isaac vidit, de camelo descendit, puerum requirit, dicens: Quis ille homo esset, qui per agrum veniret? Cui ille respondit: Ipse est dominus meus. At illa tollens pallium, sese operuit: quam Isaac in tabernaculum Saræ matris introduxit, & accepit uxorem, atque in tantum dilexit, ut dolorem, qui ex morte matris accesserat, temperaret.

Quid est, quod Abraham puerum jubet sub femore suo manum imponere, & per cœli Dominum jurare: nisi quod illius caro per illud membrum descensura erat, qui & Abrahæ filius esset ex humanitate, & Dominus ex divinitate? Sic itaque puero dicitur: *Pone manum tuam sub femore meo, et jura per Deum cœli.* Ac si aperte diceret: Tange filium meum, & jura per Do-

[a] Quæ sequuntur nullibi reperiuntur apud Gregorium. Hinc in mss. Michael Gemet. & Utic. &c. non indicatur unde hæc sint sumta. Gregorianum tamen stylum sapiunt.

Dominum meum. Unde nec ſuper femur, ſed ſub femore manum ponere jubetur: quia ex illo femore ille deſcenſurus erat, qui homo quidem, ſed ſuper homines veniret. Unde dignum non fuit, ut manum ſuper femur poneret: quia nulla caro ſuper illam carnem eſt, quam in redemtione noſtra ſibi Patris unigenitus univit. Quid eſt, quod Iſaac dilecto filio uxor de filiabus Chananæorum duci prohibetur, niſi
Matt. 3. 17. quod ille de quo ſcriptum eſt, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui*, nulli reprobæ animæ conjungitur? De cognatione autem uxorem filio deducere ſervus præcipitur: quia ſola ſancta electorum Eccleſia, unigenito filio copulanda erat, quam ipſe unigenitus ex prædeſtinatione jam, & præſentia extraneam non habebat. Quis vero eſt puer, qui ad deducendam uxorem mittitur, niſi Prophetarum ordo atque Apoſtolorum omniumque Doctorum? Qui dum verbum prædicationis bonis mentibus faciunt, ad unamquamque animam unigenito filio conjungendam, quaſi proviſores fiunt. Qui pergens ſecum de bonis omnibus domini ſui detulit: quia in his quæ de Domino loquuntur, in ſemetipſis virtutum divitias oſtendunt; & tanto citius ad ſequendum Deum pertrahunt, quanto auditoribus ſuis in ſemetipſis monſtrant, quod enarrant. Atque idem puer juxta fontem ſtetit, atque ex præfixa ſententia, quæ puella eligenda eſſet, propoſuit, quia prædicatores ſancti, ſacri eloquii fluenta conſiderant, atque ex ipſis colligunt, quæ vel quibus prædicationis ſuæ verba committant, & ex quibus auditoribus fiduciam certitudinis ſumant. Potum vero petiit, quia prædicator omnis animam ſui auditoris ſitit. Sed Rebecca potum præbuit, quia ſancta electorum Eccleſia prædicatorum ſuorum deſiderio ex virtute ſuæ fidei ſatisfecit. Quia enim Deum quem audivit confeſſa eſt, prædicatori ſuo aquam refectionis obtulit, ejuſque animum refrigeravit. Et notandum quod hydriam ab humero in ulnas poſuit, quia illa eſt placita confeſſio, quæ a bono opere procedit. Vel certe aquam præbuit, quia in eo quod credidit, vacua non remanſit. Nam mox prædicare ſtuduit quod audivit, & docendo, multos ex ſe prædicatores protulit. Aqua quippe in hydria eſt prædicationis ſcientia in menſura: quia ſancta Eccleſia ſtudet *non plus ſapere quam oportet*, Rom. 12. 3.
ſed ſapere ad ſobrietatem. Et hydria aquæ in ulna, eſt doctrina prædicationis in opere. Quæ non ſolum ejus comitibus, ſed potum etiam camelis præbet; quia verbum vitæ non ſolum prudentibus, ſed etiam ſtultis prædicat, juxta Pauli vocem dicentis: *Sapientibus et inſi-* Rom. 1. 14.
pientibus debitor ſum. Vel certe aqua etiam jumentis datur, quando cura carnis quomodo ſit habenda diſponitur; & ex voluptate impendi non debeat, & tamen in neceſſitatibus non negetur, ſicut ſcriptum eſt: *Carnis curam ne feceritis* Rom. 13. 14.
in deſideriis. Qui enim hanc in deſideriis fieri prohibet, proculdubio in neceſſitate concedit, juxta hoc quod rurſus dicitur: *Nemo carnem* Ephes. 5. 29.
ſuam odio habuit, ſed nutrit et fovet eam. Puer autem Rebeccæ inaures & armillas dedit: quia prædicator quiſque & auditum ſanctæ Eccleſiæ per obedientiam, & manus per bonæ operationis meritum exornat. Sed inaures duorum ſiclorum ſunt, armillæ autem ſiclorum decem: quia prima virtus obedientiæ, in caritate eſt; quæ videlicet caritas in duobus præceptis diſtinguitur, ut Deus & proximus diligatur. Et recta operatio ex decalogi completione perficitur, ut cum bona agi cœperint, mala jam nulla perpe-

tren-

trentur. Rebecca autem cum esset in domo patris sui, locum spatiosum ad manendum perhibuit: quia priori jam populo naturæ legem sanctam Ecclesia se scisse monstravit, & prædicationis verba in amplo caritatis gremio suscepit. Doctori enim spatiosus ad manendum locus est in auditoris corde latitudo bonitatis. Unde & quibusdam dici-
2. Cor. 7. 2. ibid. 6. tur: *Capite nos; neminem læsimus, neminem corrupimus. Non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris.* Ac si eis aperte diceretur: Ad suscipiendam doctrinam spatiosum locum mentis facite, sed ad cogitanda carnalia angusti remanete. Quod palearum ac feni plurimum haberet, indicavit: quia sancta Ecclesia verba vitæ audiens, terrena stipendia prædicatoribus reddidit, quæ dum Paulus quasi pro nihilo acciperet, dixit:
1. Cor. 9. 11. *Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si a vobis carnalia metamus?* Frater autem Rebeccæ erat Laban, qui concite egressus, inaures & armillas sorori aspiciens, intus puerum vocavit: quia sunt carnales quique fidelibus conjuncti, qui dum spiritualium dona conspiciunt,
a [a] in admiratione suspensi, etsi non usque ad opera, tamen in animam usque ad suscipiendam fidem, verbum prædicationis admittunt. Quia enim bonos sæpe miraculis fulgere considerant, ea quæ de æternitate audiunt non recusant. Quamvis sanctam electorum Ecclesiam moribus non sequentes, in carnali operatione remaneant. Qui Laban paleas, fenum, aquam, panem obtulit: sed puer nisi causam prius conjugii obtineret, accepturum se esse recusavit. Quia sunt plerique qui doctores suos
b ex temporalibus [b] stipendiis continere parati sunt; sed prædicatores sancti percipere nolunt temporalia, nisi prius obtineant æterna: Si enim in animabus fructum non inveniunt, sumere stipendia corporalibus contemnunt. [c] Nec pedes aqua lavant: quia laborem sui desiderii nulla consolatione relevant. Mox vero ut causam c
conjugii domino suo puer obtinuit: vasa aurea atque argentea ac vestes protulit, quas Rebeccæ dedit; quia doctores sanctæ Ecclesiæ tot ornamenta præbent, quot virtutum bona docuerunt. Quæ enim prius inaures, armillas acceperat, jam nunc vasa aurea & argentea ac vestes accepit; quia sancta Ecclesia quæ ante per fidem, obedientiam, & operationem percepit, excrescens postmodum etiam ad spiritualia dona convalescit: ut prophetiæ spiritu & virtutum gratia repleta, ampliatis jam muneribus ditescat. Puer vero matri ejus ac fratribus dona obtulit: quia gentilitas ex quo Ecclesia ad fidem venit, post conversionem ejus in gloria temporali convaluit, sicut & nunc cernimus: quia plerumque Christiani afflictionem sentiunt, & Gentiles quique in terrena virtute gloriantur. Sed & fratres ejus dona percipiunt: quia ii qui eam fidem verbotenus tenent, sed tamen professionem suam moribus non sequentes, carnaliter vivunt, benigne a fidelibus honorari solent, pro eo quod esse fideles videntur. Mater ergo & fratres dona percipiunt, a sorte tamen hereditatis alieni; quia sive infideles seu carnales qui intra fidei professionem tenentur, ad hereditatis æternæ sortem non veniunt; sed tamen supernæ largitatis gloriam [d] temporalem consequuntur. Rebecca autem d
cum puellis suis virum sequuta est; quia

a Excusi corruptissime, *in admiratione hospes*. Multa similia menda hic correximus ope mss.

b Excusi, *contemnere*. Sæpe in Epistolis, per *continentiam*, necessariorum subministratio intelligitur. Vide l. 1. Ep. 5.

c Vulgati, *hi pedes aqua lavant*: invito sensu, reluctantibus mss.

d Excusi *temporaliter non sequuntur*.

quia sancta Ecclesia habet secum minoris meriti animas sodales suos.
a [a] Nam in quibusdam per ascensum mentis, in thoro contemplationem non habent, quæ videlicet tales animæ quasi puellæ Rebeccæ sunt: quia sequuntur moribus, sed tamen ad contemplationis thorum minime ascendunt. Nam & idem puer quosdam habuit in comitatu; quia & cum sanctis Prophetis fuerunt quidam qui bene viverent, & prophetiæ spiritum non haberent; & cum sanctis Apostolis atque Doctoribus fuerant plerique, qui vitam moribus tenerent, sed prædicationis verba non promerent. Festinus autem puer ad dominum redit, quia prædicatores sancti cum prædicando vitam audientium obtinent, illi mox gratias reddunt de cujus hoc munere perceperunt, ut sibi in ea opera-
Gen. 24. 62. tione nil tribuant, sed auctori. *Eo autem tempore Isaac deambulabat per viam quæ ducit ad puteum, cujus nomen est viventis, & videntis.* Quis est vivens & videns, nisi omnipotens Deus; de quo scriptum
Deut. 32. 40. est: *Vivo ego in æternum, dicit Dominus:* De quo rursum dicitur: *O-*
Hebr. 4. 13. *mnia nuda & aperta sunt oculis ejus?* Puteus vero viventis & videntis, est sacræ Scripturæ profunditas: quam nobis ad irrigationem mentis præbuit omnipotens Deus. Quæ est autem via quæ ducit ad puteum videntis & viventis, nisi humilitas passionis unigeniti, per quam nobis apertum est hoc, quod prius latenter Scripturæ fluenta loquebantur? Nisi enim unigenitus Dei filius incarnatus, tentatus, apprehensus, colaphis cæsus, sputis illitus, crucifixus ac mortuus fuisset, nobis hujus putei, idest Scripturæ sacræ profunditas non pateret. Quid ergo fidelibus humilitas passionis ejus facta est, nisi clavis operationis, per quam mysteriorum Dei puteum invenimus, ut aquam scientiæ de profundo biberemus? Incarnationem quippe, passionem, mortem, resurrectionem, atque ascensionem illius, sacri eloquii paginæ loquuntur. Quæ quia facta cognovimus, jam nunc intelligamus audita; hæc autem prius legi poterant, sed quia necdum evenerant, intelligi non valebant. Unde & per Johannem dicitur: *Vicit leo de tribu Juda aperire librum, &* Apoc. 5. 5 *solvere signacula ejus.* Ipse enim librum aperuit, & signacula illius solvit, qui nascendo, moriendo, resurgendo, atque cœlos ascendendo, Scripturæ sacræ nobis arcana patefacit. Et notandum, quod non dicitur, ambulabat per viam quæ ducit ad puteum, sed deambulabat. Deambulat quippe, qui viam per quam ambulat eundo, & redeundo conculcat. In humilitatem autem passionis Dominus deambulavit: quia modo a Judæis verborum contumelias, modo contra se falsum testimonium, modo alapas, modo sputa, modo spineam coronam, modo crucem tolerando sustinuit. Deambulasse ergo in humilitate passionis, est tot adversitates & probra diversis modis iterando pertulisse. Qui Isaac, Rebecca veniente, in terra australi habitat, quia unigenitus Dominus ac Redemtor noster veniente ad se Ecclesia in illlorum mentibus mansit, quos ex Judæa editos non torporis frigus, sed fervor caritatis tenuit. Ex illo quippe populo Anna prophetissa, ex illo Simon exstitit, qui in ulnas Dominum accepit. Egressus autem fuerat ad meditandum in agro. Quia ager mundus accipitur, ipse per se Dominus exponit, dicens: *Ager autem est mun-* Matth. 13. 38.
dus. Qui in hoc egressus est, quod visibilis apparere dignatus est, sicut scriptum est: *Existi in salutem populi tui, ut salvos facias christos* Habac. 3. 13.
tuos. Solent autem exercitati juve-

 nes,

a Multa hic corrupta restituimus ope mss. Michael.

nes, in armorum usum meditari. Isaac ergo ad meditandum in agro exit, quia Redemtor noster se sequentibus formam humilitatis præbens, per exercitium longanimitatis suæ passionis in se, & patientiæ exempla monstravit. Meditatio quippe armorum, est frequentatio passionum. Qui enim verba, manum, lanceam, crucem pertulit, passionem suam usque ad mortem in se frequentari permisit. Passiones vero arma dicimus, quia per ipsas ab adversario occulto liberamur, sicut per seipsum Dominus dicit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras*. Qui ad meditandum in agro, inclinata jam die, exiit: quia passionum exercitia juxta finem mundi suscepit, sicut per Psalmistam de crucifixionis suæ expressione loquitur, dicens: *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*. Quid est autem quod Rebecca ad Isaac dorso cameli deducitur, nisi quod per Rebeccam, sicut præfati sumus, Ecclesia, & per camelum cui præsidet, tortus moribus atque onustus idolorum cultibus Gentilium populus designatur? Qui enim ex semetipsis sibi invenere deos quos colerent, quasi a semetipsis eis onus in dorso excreverat, quod portarent. Rebecca ergo ad Isaac veniens, dorso cameli deducitur: quia ad Christum ex gentilitate Ecclesia properans in tortis vitiosisque vitæ veteris conversationibus invenitur. Quæ ut vidit Isaac, de camelo descendit, quia sancta Ecclesia, quanto Redemtorem suum subtilius agnoscit, tanto carnalis vitæ studia humilius deserit, atque in semetipsa fortitudinem vitiosam contradicit. Isaac igitur viso descendit, quia Domino cognito vitia sua gentilitas deseruit, & ab elatione celsitudinis ima humilitatis petiit. Quid est autem quod Isaac in camelo sedens Rebecca conspexit, nisi quod Re-

Luc. 21. 19.

Ps. 140. 2.

demtorem suum Ecclesia ex gentibus veniens, dum adhuc vitiis esset innixa, & necdum spiritualibus, sed animalibus moribus inhæreret, ascendit? Nec movere debet quod puer quoque cum camelis venerat, in quibus sui domini divitias ferebat: quia ipsi quoque prædicatores sancti, quamvis jam ad superiora intelligenda atque proferenda intellectu & vita micant, adhuc tamen in semetipsis contradictionem carnis sentiunt. Nam vident aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis Rom. 7.
suæ, & captivum se ducentem in lege peccati. Et divitias in camelis portant: quia ne magnitudo revelationum extollat eos, datus est eis stimulus carnis suæ. Habent enim 2. Cor. 12.
thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, & non eorum. Qui ergo per carnem cœlestia loquuntur, & tamen adhuc in carne contradictionem de vitio sentiunt, quid aliud quam super tortuosa camelorum dorsa divitias ferunt? Rebecca vero Isaac viso, quis ille homo sit, requisito puero, cognoscit; quia quotidie sancta Ecclesia adhuc Prophetarum atque Apostolorum dicta, quid de Redemtore suo credere debeat, intelligit. Quæ se mox pallio operuit, quia quanto subtilius Salvatoris sui mysteria penetrat, tanto altius de anteacta sua vita confunditur. Et quia perverse egerit, verecundatur, pallio se aperire curavit: quia viso Domino infirmitatem suæ actionis erubuit, & illa quæ prius in camelo libere gestabatur, descendens postmodum verecundia tegitur. Unde eidem Ecclesiæ a priore elatione conversæ per Apostolicam vocem quasi Rebeccæ de camelo descendenti sibique pallium superducenti dicitur: *Quem enim fructum habuistis tunc in illis,* Rom. 6. 21.
in quibus nunc erubescitis? Quam Isaac in tabernaculum suæ matris introducit, atque uxorem accipit:

quia

quia loco Synagogæ Dominus, ex qua per carnem natus eſt, ſanctam Eccleſiam diligit, eamque ſibi in amore & contemplatione conjungit: ut quæ prius proxima ex cognatione, eidem cognita per prædeſtinationem fuerat, poſtmodum jam conjuncta in amore continuo uxor fiat. Quam in tantum dilexit, ut dolorem qui ex morte matris acceſſerat, temperaret: quia ex lucro ſanctæ Eccleſiæ Redemtor noſter in eam, quæ ex perditione Synagogæ accidere potuit, triſtitiam deceſſit. Dum enim Rebeccæ conjungitur, dolor de matris morte amputatur, quia dum ſancta Eccleſia ex Gentilitate veniens, uſque ad thorum contemplationis perducitur, Judæa pro nihilo habetur. Quod ſi interpretari ipſa eorum nomina curamus, Iſaac riſus, Rebecca autem patientia, dicitur. Riſus vero ex lætitia eſt, patientia autem de tribulatione. Et quamvis ſancta Eccleſia jam in cœleſtis ſit gaudii contemplatione ſuſpenſa, habet tamen adhuc quod triſte de mortalis carnis pondere toleret. Iſaac vero & Rebecca junguntur, id eſt riſus & patientia permiſcentur: quia fit in ſancta Ec-
Rom. 12. 12. cleſia hoc quod ſcriptum eſt: *Spe gaudentes, in tribulatione patientes*, ut hanc & proſpera de contemplatione lætificent, & adhuc adverſa de tribulatione perturbent.

CAPUT LIV.

Gen. 25. 2 *Deprecatus eſt Iſaac Dominum pro uxore ſua, eo quod eſſet ſterilis: qui exaudivit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.*

DUm de effectu prædeſtinationis tractaretur in codice Dialogorum lib. 1. adjunctum eſt: *deprecatus eſt Iſaac Dominum pro uxore ſua, &c.* Ea quæ ſancti viri orando efficiunt, ita prædeſtinata ſunt, ut precibus obtineantur. Nam ipſa quoque perennis regni prædeſtinatio ita eſt ab omnipotente Deo diſpoſita, ut ad hoc electi ex labore perveniant: quatenus poſtulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante ſecula diſpoſuit donare. Quod utrum ita ſit, concite valet probari. Certe etenim novimus, quod ad Abraham Deus dixit: *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*. Cui etiam dixerat: *Patrem multarum Gentium conſtitui te*; cui rurſum promiſit, dicens: *Benedicam te: et multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, et velut arenam quæ eſt in littore maris*. Ex qua re aperte conſtat, quia omnipotens Deus ſemen Abrahæ multiplicare per Iſaac prædeſtinaverat, & tamen ſcriptum eſt: *Deprecatus eſt Iſaac Dominum pro uxore ſua, eo quod eſſet ſterilis; qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeccæ*. Si ergo multiplicatio generis Abrahæ per Iſaac prædeſtinata fuit, cur conjugem ſterilem accepit? Sed nimirum conſtat quia prædeſtinatio precibus impletur, quando Iſaac in quo Deus multiplicari ſemen Abrahæ prædeſtinaverat, oratione obtinuit ut filios habere potuiſſet.

Cap. 8.

Gen. 21. 12. Ibid. 17. 4. Gen. 22. 17.

CAPUT LV.

Factus eſt Eſau vir gnarus venandi, et homo agricola: Jacob autem vir ſimplex habitavit in tabernaculis, vel ſicut in alia translatione dicitur, *habitabat domi*. Gen. 25. 27. ſep. Septuag.

CUm de reproborum vitiis, & electorum profectibus tractaretur, in expoſ. B. Job., l. 5. adjunctum eſt: *Factus eſt Eſau vir gnarus venandi, etc.* QUID enim per venationem Eſau, niſi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fuſi carnem ſequuntur? Qui etiam agricola eſſe deſcribitur: quia amatores hujus ſeculi tanto magis exteriora colunt, quanto interiora ſua inculta derelinquunt. Jacob vero ſimplex in tabernaculis vel in domo habitare perhibetur: quia nimirum omnes qui in curis exterioribus ſpargi refugiunt, ſimplices in co-

Num. 20.

cogitatione atque in conscientiæ suæ habitatione consistunt. In tabernaculis enim, aut in domo habitare, est se intra mentis secreta restringere, & nequaquam exterius per desideria dissipare: ne dum ad multa foris inhiant, a semetipsis alienati cogitationibus recedant.

CAPUT LVI.

Gen. 25. 30. *De Esau, quod ad lenticulam primogenita sua fratri vendidit.*

Num. 60. & 61. CUm de refrenanda gulæ concupiscentia tractaretur, in expos. B. Job, lib. 30. adjunctum est: *De Esau, etc.* SCIENDUM est, quia quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora prævenit: aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet sumenda sint, præparari accuratius expetit: aliquando autem & qualitati ciborum & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit: nonnunquam vero & abjectius est quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderii deterius peccat. Quæ vitiorum tempora melius ostendimus, si hoc exemplis evidentioribus
1. Reg 14. 27. approbemus. Mortis quippe sententiam patris ore Jonathas meruit; quia in gustu mellis constitutum e-
Num. 21. 5. dendi tempus antecessit. Et ex Ægypto populus eductus in eremo occubuit: quia despecto manna cibos
1. Reg. 2. 12. carnium petiit, quos lautiores putavit. Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quod ex eorum voto sacerdotis puer non antiquo more coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratius exhiberet. Et cum ad
Ezech. 16. 49. Jerusalem dicitur: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, et abundantia*, aperte ostenditur quod idcirco salutem perdidit, quia cum superbiæ vitio mensuram moderatæ refectionis excessit. Hinc primogenitorum gloriam Esau amisit: quia magno æstu [a] vilem cibum, idest lenticulam concupivit, quam dum venditis etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicavit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Unde lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, & abjectiores non sine reatu conscientiæ degustamus. Hic quippe quem diximus Esau, primatum per lenticulam vendidit, & Elias in eremo per virtutem spiritus carnes edendo servavit. Unde & antiquus hostis, quia non cibum, sed cibi concupiscentiam esse causam damnationis intelligit: & primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit, & secundum non carne, sed pane tentavit. Hinc est quod plerumque Adæ culpa committitur, etiam cum abjecta & vilia sumuntur. Neque enim Adam solus ut a vetito se pomo suspenderet, præceptum prohibitionis accepit. Nam cum alimenta quædam saluti nostræ Deus contraria indicat: ab his nos quasi per sententiam vetat, & dum concupiscentes noxia attingimus, profecto quid aliud quam vet ita degustamus? Ea itaque sumenda sunt, quæ naturæ necessitas quærit, & non quæ edendi libido suggerit, [b] ne si hoc moderata discretio minus caute prospexerit, in illicitæ se concupiscentiæ quis voraginem vergat.

CAPUT LVII.

De Isaac qui apud alienigenam gentem puteos fodit, quos Allophyli insidiantes humo implentes replent. Gen. 26.

DUm de persistendo in bono opere, & cavendis ex hoc inimici subreptionibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 31. adjunctum est: Num. 53.
De

a Corrupte editi, *desiderabilem cibum*.
b Excusi, *nisi hoc .... illicitæ se concupiscentiæ quis voraginem vergat*, corrupto sensu. In Utic. legitur: *illicitæ se concupiscentiæ quis voragine mergat*.

De Isaac qui apud alienigenam gentem puteos fodit, etc. QUID nobis per effossos ab Isaac puteos atque ab Allophylis repletos innuitur, nisi ut in hac peregrinationis ærumna positi, cogitationum nostrarum profunda penetremus; & quousque nobis veræ intelligentiæ aqua respondeat, nequaquam nostræ inquisitionis manus ab exhaurienda cordis terra torpescat? Quos tamen puteos Allophyli insidiantes replent: quia nimirum immundi spiritus cum nos studiose cor fodere conspiciunt, congestas nobis tentationum cogitationes ingerunt. Unde semper mens evacuanda est, incessanterque fodienda, ne si indiscussa relinquitur, usque ad tumorem perversorum operum, cogitationum super nos terra cumuletur. Unde & Ezech. 8. 8. ad Ezechielem dicitur: *Filii hominis, fode parietem*, idest cordis duritiam crebris perscrutationum ictibus rumpe.

CAPUT LVIII.

Item unde supra.

Num. 23. IN exposit. Job libro decimo sexto. SÆPE dum eloquiis sacris intendimus, malorum spirituum insidias gravius toleramus: quia menti nostræ terrenarum cogitationum pulverem aspergunt, ut intentionis nostræ oculos a luce intimæ visionis obscurent. Quod etiam in Isaac opere, Allophylorum pravitate cognoscimus designari, qui puteos quos Isaac foderat, terræ congerie replebant. Hos enim nos nimirum puteos fodimus, cum in Scripturæ sacræ abditis sensibus alta penetramus: quos tamen occulte replent Allophyli, quando nobis ad alta tendentibus immundi spiritus terrenas cogitationes ingerunt, & quasi inventam divinæ scientiæ aquam tollunt. Quod nimirum Psalmista pertulerat Ps. 118. 115. cum dicebat: *Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei:* videlicet patenter insinuans, quia mandata Dei perscrutari non poterat, cum malignorum spirituum insidias in mente tolerabat.

CAPUT LIX.

De benedictionibus Jacob, & Esau. Gen. 27. v. 27. & 28.

CUm de mysteriis benedictionum Jacob & Esau tractaretur, in Num. 2. & seq. comment. Ezech. lib. 1. hom. 6 adjunctum est: QUIS namque parvulorum in facto Esau & Jacob, quod alter ad venatum mittitur, ut benedicatur, alter vero per suppositionem matris a patre benedicitur, nisi juxta sacræ lectionis historiam pascitur? In qua videlicet historia si ad intellectum paulo subtilius astringatur, videtur quia Jacob primogeniti benedictionem non per fraudem subripuit, sed ut sibi debitam accepit, quam concedente fratre de lentis mercede comparavit. At vero si quis altius sentiens utrorumque facta velit per allegoriæ arcana discutere, protinus ab historia in mysterium surgit. Quid est enim quod Isaac de majoris filii sui venatione vesci concupiscit, nisi quod omnipotens Deus Judaici populi bona operatione pasci desiderabat? Sed illo tardante, minorem Rebecca supposuit: quia dum Judaicus populus bona opera foris quærit, Gentilem populum mater gratia instruxit, ut omnipotenti Patri cibum boni operis offerret, & benedictionem majoris fratris acciperet, qui eosdem cibos ex domesticis animalibus præbuit: quia Gentilis populus placere Deo de exterioribus sacrificiis non quærens, per vocem Prophetæ dicit: *In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi.* Psal. 55 12. Quid est quod idem Jacob manus ac brachia & collum hœdinis pellibus texit; nisi quod hœdus pro peccato offerri consuevit? Et Gentilis populus dum se peccatorem confiteri non erubescit, carnis in se peccata mactavit. Quid est quod vestimentis fratris majoris induitur; nisi quod Sacræ Scripturæ præceptis, quæ majo-

jori populo data fuerant, in bona operatione vestitus est? & eis minor in domo utitur, quæ major foras exiens intus reliquit: quia ille Gentilis populus præcepta tenet in mente, quæ Judaicus populus habere non potuit, dum solam in eis litteram attendit. Et quid est, quod Isaac eumdem filium nescit, quem benedicit; nisi hoc quod de Gentili populo Dominus per Psal-
Psal. 17, 23. mistam dicit: *Populus, quem non cognovi, servivit mihi: ob auditum auris obedivit mihi*. Quid est quod præsentem non videt, & tamen quæ in futuro venient, videt; nisi quod omnipotens Deus cum per Prophetas suos prædiceret Gentilitati gratiam prærogandam, eam & in præsenti per gratiam non vidit, quia tunc in errore dereliquit, & tamen quia hanc quandoque collecturus erat benedictionis gratiam, prævidit? Unde & idem Jacob Gentilis populi figuram tenet, eique in benedictione
Gen. 27. 27. dicitur: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni cui benedixit Domi-*
Matt. 13. 38. *nus*. Sicut enim in Evangelio Veritas dicit: *Ager est hic mundus*; & quia Gentilis populus ad fidem perductus, per electos suos in universo mundo virtutibus redolet: odor filii, odor est agri pleni. Aliter namque olet flos uvæ: quia magna est virtus, & opinio prædicatorum, qui inebriant mentes audientium. Aliter flos olivæ: quia suave est opus misericordiæ, quod more olei refovet & lucet. Aliter flos rosæ: quia mira est fragrantia quæ rutilat & redolet ex cruore Martyrum. Aliter flos lilii: quia candida vita carnis est de incorruptione virginitatis. Aliter flos violæ: quia magna est virtus humilium, qui ex desiderio loca ultima tenentes, se per humilitatem a terra in altum non sublevant, & cœlestis regni purpuram in mente servant. Aliter redolet spica cum ad maturitatem perducitur, quia bonorum operum perfectio ad satietatem eorum, qui justitiam esuriunt, præparatur. Quia ergo Gentilis populus in electis suis ubique per mundum sparsus est, & ex eis virtutibus quas agit, omnes qui intelligunt odore bonæ opinionis replet, dicatur recte: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni*. Sed quia easdem virtutes ex semetipso non habet, adjungit: *Cui benedixit Dominus Deus*. Et quoniam electorum populos per quosdam etiam in contemplationem surgit, per quosdam vero in activæ vitæ solummodo opere pinguescit, recte illic additur:
Det tibi Deus de rore cœli, & de Gen. 27. 28.
pinguedine terræ. Ros enim desuper subtiliter cadit, & toties de rore cœli accipimus, quoties per infusionem contemplationis intimæ de supernis aliquid tenuiter videmus. Cum vero bona opera etiam per corpus agimus, de terræ pinguedine ditamur. Quid est autem quod Esau tarde ad patrem redit, nisi quod Judaicus populus ad placandum Dominum sero revertitur? cui & hoc
in benedictione dicitur: *Tempusque* Gen. 27. 40.
erit cum solvatur jugum de collo tuo: quia a servitute peccati Judaicus populus in fine liberabitur, si-
cut scriptum est: *Donec plenitudo* Rom. 11. 25.
gentium introiret, & sic omnis Israel salvus fieret.

CAPUT LX.

De Isaac qui caligantibus oculis, Gen. 27. v. 27. 30. 31.
dum Jacob filium suum nesciens benediceret, quæ in futuro ventura erant, prævidebat; & qui coram eo præsens assisteret, nesciebat.

DUM de ignorantia Judæorum & Redemtoris nostri præsentia tractaretur, in expos. B. Job. l.
35. adjunctum est: *De Isaac qui ca-* Num. 26.
ligantibus oculis, &c. LIQUIDO constat quod nullus Judæorum qui plene Legem didicit, adventum Re-
demtoris nostri ignoravit. Unde & Matth. 2. 6.
Herodes rex, Magorum occursione per-

perterritus, sacerdotes ac principes studuit solerter inquirere, ubi Christum nasciturum esse præscirent.
Num. 26. Cui protinus responderunt: *In Bethlehem Judæ*. Prius ergo noverunt, quem passionis tempore dum despicerent, ignorabant. Quorum & notitia prior, & ignorantia posterior, bene ac breviter Isaac caligantibus oculis signatur: qui dum Jacob benediceret, & quid eveniret in futuro prævidebat, & quis illi præsens assisteret, nesciebat. Sic quippe Israelitarum populus fuit, qui prophetiæ mysteria accepit, sed tamen cæcos oculos in contemplatione tenuit: quia eum præsentem non vidit, de quo multa in futuro prævidit. Ante se enim positum nequaquam cernere valuit, cujus adventus potentiam longe ante nuntiavit.

CAPUT LXI.

Gen. 28. 11. *Igitur egressus Jacob de Bersabee pergebat Aram, cumque venisset ad quemdam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, & supponens capiti suo dormivit in eodem loco: viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlos; Angelos quoque ascendentes & descendentes super eam, & Dominum innixum scalæ.*

DUM de doctorum ad auditores suos condescensione tractaretur in expos. B. Iob, l. 5. adjunctum est;
Num. 54. *Igitur egressus Jacob de Bersabee pergebat Aram, &c.* In itinere quippe dormire, est in hoc præsentis vitæ transitu a rerum temporalium amore quiescere. In itinere dormire, est in dierum labentium cursu ab appetitu visibilium mentis oculos claudere, quos primis hominibus seductor aperuit, qui dixit:
Gen. 3. 5. *Scit enim Deus quia in quacumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri.*
Ibid. v. 9. Unde & paulo post subditur: *Tulit de fructu illius & comedit, & aperti sunt oculi amborum*. Culpa quippe oculos concupiscentiæ aperuit, quos innocentia clausos tenebat. Angelos vero ascendentes & descendentes cernere, est cives supernæ patriæ contemplari vel quanto amore auctori suo super semetipsos transcendendo inhæreant, vel quanta compassione caritatis nostris infirmitatibus condescendant. Et notandum valde est, quod ille dormiens Angelos conspicit, qui in lapide caput ponit. a Quia nimirum ipse ab exterioribus operibus cessans æterna penetrat, qui intenta mente, quæ principale est hominis, imitationem sui Redemtoris observat. Caput quippe in lapide ponere, est mente Christo inhærere. Qui enim a præsentis vitæ actione remoti sunt, sed ad superna nullo amore rapiuntur, dormire possunt, sed videre Angelos nequeunt: quia caput in lapide tenere contemnunt. Sunt namque nonnulli, qui mundi quidem actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exercentur. Hi nimirum torpore non studio dormiunt, & idcirco interna non conspiciunt: quia caput non in lapide, sed in terra posuerunt. Quibus plerumque contingit, ut quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto latius immundæ in se cogitationis strepitum per otium congerant. Unde sub Judææ specie, per Prophetam torpens otio anima defletur, cum dicitur: *Viderunt eam hostes, & deriserunt Sabbata ejus*. Threr. 1. 7. Præcepto enim Legis ab exteriori opere in Sabbato cessatur. Hostes ergo videntes Sabbata irrident, cum maligni spiritus ipsa vocationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt: ut unaquæque anima, quo remota ab externis actionibus Deo servire creditur, eo magis eorum tyrannidi illicita cogitando famuletur. Sancti autem viri, qui a mundi operibus non torpore

sed virtute sopiuntur; laboriosius dormiunt quam vigilare potuerunt: quia in eo quod actiones hujus seculi deserentes superant, robusto conflictu quotidie contra semetipsos pugnant: ne mens per negligentiam torpeat, ne subacta otio per desideria immunda refrigescat: ne ipsis bonis desideriis plus justo inferveat, ne sub discretionis specie sibimet parcendo a perfectione languescat. Agit hæc, & ab hujus mundi inquieta concupiscentia se penitus subtrahit, ac terrenarum actionum strepitum deserit, & per quietis studium virtutibus intenta vigilans dormit. Neque enim ad contemplanda interna perducitur, nisi ab his, quæ exterius impleant, studiose subtrahatur. Hinc est enim quod per semetipsam Veritas dicit: *Nemo potest duobus dominis servire*. Hinc Paulus ait: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus; ut ei placeat, cui se probavit*. Hinc per Prophetam Dominus admonet, dicens: *Vacate & videte, quoniam ego sum Dominus*.

Matth. 6. 24.
2. Tim. 2. 4.
Psal. 45. 11.

CAPUT LXII.

Item unde supra.

Epist. olim 24. nunc 25. a

IN ep. Ex regi. l. 1. [a] QUID per Jacob, nisi prædicatorum persona designatur? Prædicatores quippe perfecti, solum sursum caput Ecclesiæ, videlicet Dominum contemplando appetunt, sed deorsum quoque ad membra illius miserando descendunt. Quod videlicet Angeli ascendentes demonstrant. Unde & Moyses crebro tabernaculum intrat & exit, & quod intus in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis urgetur. Intus Dei arcana considerat, foris onera carnalium portat. Qui de rebus quoque dubiis semper ad tabernaculum recurrit, coram testamenti arca Dominum consulit: exemplum procul dubio Rectoribus præbens, ut cum foris ambigunt quid disponant, ad mentem semper quasi ad tabernaculum redeant; & velut coram testamenti arca Dominum consulant, si de his de quibus dubitant apud semetipsos, intus sacri eloquii paginam requirant.

CAPUT LXIII.

De Lia & Rachel; & quod Jacob pro Rachel serviens prius Liam accepit. Gen. 29. 24. 25.

CUm de contemplativa activaque vita tractaretur in Ezech. l. 2. hom. 2. adjunctum est: *De Lia, & Rachel, &c.* [b] QUIDNAM his duabus Jacob uxoribus Lia videlicet & Rachel, nisi activa & contemplativa vita signatur? Lia quippe interpretatur laboriosa: Rachel vero ovis, vel visum principium. Activa autem vita laboriosa est, quia desudat in opere: contemplativa vero simplex ad solum videndum principium anhelat, videlicet ipsum qui ait: *Ego sum principium, propter quod & loquor vobis*. Beatus autem Jacob Rachel quidem concupierat, sed in nocte accepit Liam; quia videlicet omnis qui ad Dominum convertitur, contemplativam vitam desiderat, quietem æternæ patriæ appetit. Sed prius necesse est ut in nocte vitæ præsentis operetur bona, quæ potest; desudet in labore, id est Liam accipiat, ut post ad videndum principium in Rachel amplexibus requiescat. Erat autem Rachel videns & sterilis, Lia autem lippa sed fecunda: quia nimirum mens cum contemplando otia appetit, plus videt, sed minus filios Deo generat: cum vero ad laborem se prædicationis dirigit, minus videt, sed amplius parit. Contemplativa vero vita speciosa est in animo, sed dum quie-

Num. 10. b
Johan. 8. 25.

a In Utic. subticetur unde hæc descripta. In Michael. vero assignatur l. 5. in expos. Job.

b Si credimus mf. Michael. excerpta sunt ista ex l. 6. in Job.

quieſcere in ſilentio appetit, filios non generat ex prædicatione. Videt, & non parit: quia quietis ſuæ ſtudio minus ſe in aliorum collectione ſuccendit, & quantum introrſum aſpicit, aperire aliis prædicando non ſufficit. Lia vero lippa & fecunda eſt: quia activa vita, dum occupatur in opere, minus videt, ſed dum modo per verbum, modo per exemplum ad imitationem ſuam proximos accendit, multos in bono opere filios generat. Et ſi in contemplatione mentem tenere non valet, ex eo tamen quod agit exterius, gignere ſequaces valet. Poſt Liæ ergo complexum ad Rachelem Jacob pervenit: quia perfectus quiſque ante activæ vitæ ad fecunditatem jungitur, & poſt contemplativæ ad requiem copulatur.

CAPUT LXIV.

Gen. 30. 37. & ſeq. *Tollens Jacob virgas populeas virides & amygdalinas & ex platanis, ex parte decorticavit eas, detractiſque corticibus, in his quæ exſpoliata fuerant candor apparuit: Illa vero quæ integra erant, viridia permanſerunt, atque in hunc modum color effectus eſt varius. Poſuitque eas in canalibus, in quibus effundebatur aqua, ut cum veniſſent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aſpectu earum conciperent. Factumque eſt ut ipſo calore coitus oves intuerentur virgas, & parerent maculoſa & varia, & diverſo colore reſperſa.*

Num. 1. CUM de perſcrutandis allegoriis in hiſtoria tractaretur, in expoſ. B. Job, lib. 21. adjunctum eſt: *Tollens Jacob virgas populeas virides, &c.* INTELLECTUS ſacri eloquii inter textum & myſterium tanta eſt libratione penſandus, ut utriuſque partis lance moderata, hunc neque nimiæ diſcuſſionis pondus deprimat, neque rurſum torpor incuriæ vacuum relinquat. Multæ quippe ejus ſententiæ tanta allegoriarum conceptione ſunt gravidæ, ut quiſquis eas ad ſolam tenere hiſtoriam nititur, earum notitia per ſuam incuriam privetur. Nonnullæ vero ita exterioribus præceptis inſerviunt, ut ſi quis eas ſubtilius penetrare deſiderat, intus quidem nihil inveniat, ſed hoc ſibi etiam quod foris loquuntur abſcondat: unde quoque bene narratione hiſtorica per ſignificationem dicitur: *Tollens Jacob virgas populeas virides & amygdalinas & ex platanis; ex parte decorticavit eas*, & reliqua. Quid eſt virgas virides & amygdalinas atque ex platanis ante oculos gregum ponere, niſi per Scripturæ ſacræ ſeriem antiquorum patrum vitas atque ſententias in exemplum populi præbere? Quæ nimirum quia juxta rationis examen rectæ ſunt, virgæ nominantur. Quibus & ex parte corticem ſubtrahit, ut in his quæ exſpoliantur intimus candor appareat; & ex parte corticem ſervat, ut ſicut fuerant exterius, in viriditate permaneant: variuſque virgarum color efficitur, dum cortex & ex pate ſubtrahitur, & ex parte retinetur. Ante conſiderationis enim noſtræ oculos præcedentium patrum ſententiæ quaſi virgæ variæ ponuntur: in quibus dum plerumque intellectum litteræ fugimus, quaſi corticem ſubtrahimus; & dum plerumque intellectum litteræ ſequimur, quaſi corticem ſervamus. Dumque ab ipſis cortex litteræ ſubducitur, allegoriæ candor interior demonſtratur: & dum cortex relinquitur, exteriora intelligentiæ virentia exempla monſtrantur. Quas bene Jacob in aquæ canalibus poſuit: quia & Redemtor noſter in libris ea ſacræ ſcientiæ, quibus nos intrinſecus infundimur, fixit. Has aſpicientes arietes cum ovibus coeunt: quia rationales noſtri ſpiritus, dum in earum intentione defixi ſunt, ſingulis quibuſque actionibus permiſcentur, ut tales fe-

tus operum pocreent, qualia exempla præcedentium in vocibus præceptorum vident, & diversum colorem proles boni operis habeat: quia & nonnunquam subtracto litteræ cortice acutius interna considerat, & reservato nonnunquam historiæ tegmine bona in exterioribus format.

CAPUT LXV.

Gen. 31. v. 33. 34. *De Laban qui persequens cum furore Jacob, sua apud eum idola requisivit.*

CUm de diaboli tentationibus, & Ecclesiæ virtutibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 30. adjunctum est: *De Laban qui persequens cum furore Jacob, &c.* LABAN quippe interpretatur dealbatio: dealbatio autem diabolus non inconvenienter accipitur, qui cum sit tenebrosus ex merito, transfigurat se in Angelum lucis. Huic servivit Jacob, id est ex parte reproborum Judaicus populus, ex cujus carne incarnatus Dominus venit. Potest etiam per Laban mundus hic exprimi, qui cum furore Jacob persequitur: quia electos quoque, qui Redemtoris nostri membra sunt, persequendo opprimere conatur. Hujus filiam, id est sive mundi sive diaboli, Jacob abstulit, cum sibi Christus Ecclesiam ex Gentilitate conjunxit: quam & de domo patris abstulit, qui ei per Prophetam dicit: *Obliviscere populum tuum, & domum patris tui.* Quid vero in idolis, nisi avaritia designatur? unde & per Paulum dicitur: *Et avarita, quæ est idolorum servitus.* Laban ergo veniens apud Jacob idola non invenit: quia ostensis mundi thesauris, diabolus in Redemtore nostro vestigia concupiscentiæ terrenæ non reperit. Sed quæ Jacob non habuit, ea Rachel sedendo cooperuit. Per Rachel quippe quæ & ovis dicitur, Ecclesia figuratur. Sedere autem, est humilitatem pœnitentiæ appetere, sicut scriptum est: *Surgite postquam sederitis.* Rachel ergo idola sedendo operuit: quia sancta Ecclesia Christum sequens terrenæ concupiscentiæ vitia pœnitendo texit. De hac coopertione vitiorum per Prophetam dicitur: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Nos igitur Rachel illa signavit, qui idola sedendo premimus, si culpas avaritiæ pœnitendo damnamus. Quæ utique avaritia illis non solet evenire, qui in via Domini viriliter currunt; quibus dicitur: *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum*: sed his maxime qui quasi effeminato gressu gradientes, per blandimenta seculi resolvuntur; unde & illic ejusdem Rachelis hæc verba sunt: *Juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi.* Apud Jacob ergo idola Laban non reperit: quia exactor callidus quid in Redemtore nostro reprehenderet non invenit.

Num. 72. Psal. 44. 11. Coloss. 3. 5. Is. 126. 2. Psal. 31. 1. Psal. 30. 25.

CAPUT LXVI.

De luctatione Jacob cum Angelo. Gen. 32. 40.

DUm de virtute & utilitate contemplationis tractaretur, in comment. Ezech. l. 2. hom. 2. adjunctum est: *De luctatione Jacob cum Angelo.* MAGNA est in contemplativa vita mentis contentio, cum se se ad cœlestia erigit, cum in rebus spiritualibus animum tendit, cum transgredi nititur omne quod corporaliter videtur, cum se se angustat, ut dilatet. Et aliquando quidem vincit, & reluctantes tenebras suæ cæcitatis exsuperat: ut de incircumscripto lumine quiddam furtim & tenuiter attingat. Sed tamen ad semetipsam protinus reverberata revertitur, atque ab ea luce, ad quam respirando transit, ad suæ cæcitatis tenebras suspirando atque lamentando redit. Quod bene sacra historia designat, quæ beatum Jacob cum Angelo luctatum narrat. Cum enim ad parentes proprios rediret, in via Angelum invenit, cum quo in lucta magnum certamen habuit. Is enim

Num. 12.

nim qui certat in luctamine, aliquando superiorem se, aliquando vero eum, cum quo contendit, inferiorem invenit. Designat ergo Angelus Deum, & Jacob qui cum Angelo contendit, uniuscujusque perfecti viri & in contemplatione positi animam exprimit: quia videlicet anima, cum contemplari Deum nititur, velut in quodam certamine posita, modo quasi exsuperat, quia intelligendo & sentiendo de incircumscripto lumine aliquid degustat: modo vero succumbit, quia & degustando iterum deficit. Quasi ergo vincitur Angelus, quando intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notandum quod idem victus Angelus nervum femoris Jacob tetigit, eumque marcescere statim fecit, atque ab eo tempore Jacob uno claudicavit pede: qui scilicet omnipotens Deus cum jam per desiderium & intellectum cognoscitur, omnem in nobis voluptatem carnis arefacit. Et qui prius quasi duobus pedibus innitentes, & Deum videbamur quærere & seculum tenere, post agnitionem suavitatis Dei, unus in nobis pes sanus remanet, atque alius claudicat: quia videlicet necesse est ut debilitato amore seculi, solus in nobis amor convalescat Dei. Si ergo tenemus Angelum, uno claudicamus pede: quia dum crescit in nobis fortitudo amoris intimi, infirmatur proculdubio fortitudo carnis. Omnis quippe qui uno pede claudicat, soli illi pedi innititur, quem sanum habet: quia & si cui desiderium terrenum jam arefactum fuerit, in solo pede amoris Dei tota virtute se sustinet, & in ipso stat: quia pedem amoris seculi quem ponere in terra consueverat, jam a terra suspensum portat. Et nos ergo, si ad parentes proprios, id est ad spirituales patres redimus, teneamus in via Angelum, ut suavitate intima apprehendamus Deum. Contemplativæ etenim vitæ amabilis valde dulcedo est, quæ super semetipsum animum rapit, cœlestia appetit, terrena autem debere esse contemtui ostendit, & spiritualia mentis oculis patefacit, corporalia abscondit. Unde bene Ecclesia in Canticis canticorum dicit: *Ego dormio, & cor meum vigilat*. Vigilanti etenim corde dormit, qui per hoc quod interius contemplando proficit, a pravo foris opere quiescit. *Cant. 5. 2.*

CAPUT LXVII.

Item unde supra.

IN Expositione beati Job, lib. 4. JACOB qui Angelum tenuit, uno pede mox claudicavit: quia [a] qui vero amore sublimia respicit, jam in hoc mundo duplicibus incedere desideriis nescit. Uno enim pede innititur, qui solo amore Dei roboratur. Et necesse est, ut alius marcescat: quia mentis virtute crescente, oportet proculdubio ut carnis fortitudo torpescat. Unde & Propheta cum visionem Dei conspexisse se diceret, adjungit: *Elangui & ægrotavi per dies plurimos*: quia cum ad virtutem Dei mens stringitur, a fortitudine propria caro lassatur. *Num. 67.* a *Dan. 8. 27.*

CAPUT LXVIII.

Vidi Dominum facie ad faciem, & salva facta est anima mea. *Gen. 32. 30.*

DUm de visione Dei qualiter intelligenda sit tractaretur, in expos. B. Job, l. 24. adjunctum est: *Vidi Dominum facie ad faciem, &c.* DUM ipsa per se Veritas dicit: *Nemo vidit faciem meam umquam*, quomodo Jacob testatur, dicens: *Vidi Dominum facie ad faciem*? Humanæ etenim mentis oculo interiori purgato, dum vitiorum omnium tribulationis igne ærugo fuerit concremata, tunc mundatis oculis cordis, illa lætitia patriæ cœlestis aperitur: ut prius purgemus lugendo quod fecimus, & postmodum manifestius con- *Num. 11. & 12.* *Exod. 33. 23.*

a Ab his verbis incipit caput in mss.

contemplemur per gaudia, quod quæramus. Prius a mentis acie, exurente tristitia, interposita malorum caligo detergitur, & tunc resplendente raptim coruscatione incircumscripti luminis illustratur. Quo utcumque conspecto, in gaudium cujusdam securitatis absorbetur, & quasi post defectum vitæ præsentis ultra se rapta aliquo modo in quadam novitate vitæ recreatur. Ibi mens ex immenso fonte infusione superni roris aspergitur, ubi non se sufficere ad id quod rapta est contemplatur, & veritatem sentiendo, videt, quia quanta est ipsa veritas non videt. Cui veritati tanto magis se longe existimat, quanto magis appropinquat: quia nisi illam utcumque conspiceret, nequaquam eam conspicere se non posse sentiret. Adnisus ergo animi dum in illam intenditur, immensitatis ejus coruscante circumstantia reverberatur. Ipsa quippe cuncta implens, cuncta circumstat: & idcirco mens nostra nequaquam se ad comprehendendam incircumscriptam substantiam dilatat, quia eam inopia suæ circumscriptionis angustat. Unde & ad semetipsam citius labitur, & prospectis quasi quibusdam veritatis vestigiis ad sua ima revocatur. Hæc ipsa tamen per contemplationem facta, non solida & permanens visio, sed ut ita dixerim, quasi quædam visionis imitatio Dei facies dicitur. Quia enim per faciem quemlibet cognoscimus, non immerito cognitionem Dei faciem ejus vocamus. Hinc ergo Jacob postquam cum Angelo luctatus est, ait: *Vidi Dominum facie ad faciem*, ac si diceret: Cognovi Dominum, quia me cognoscere ipse dignatus est. Quam cognitionem plenissime fieri
1 Cor. 13. 12. Paulus in fine testatur, dicens: *Tum cognoscam sicut & cognitus sum.*

CAPUT LXIX.

Gen. 34. 1. 2. & 3. *Egressa est Dina, ut videret mulieres regionis illius; quam cum videret Sichem filius Emor Evei, pinceps terræ illius, adamavit, & rapuit; et dormivit cum illa, vi opprimens virginem; et conglutinata est anima ejus cum ea tristemque blanditiis delinivit.*

Cum de cavenda mentis vagatione tractaretur, in codice Regulæ Pastoralis, adjunctum est: *Egressa est Dina, etc.* DINA, ut mulieres videat alienæ regionis, egreditur, quando unaquæque mens sua studia negligens, actiones alienas curans, extra habitum atque extra ordinem proprium vagatur. Quam Sichem princeps terræ opprimit, quia videlicet inventam in curis exterioribus diabolus corrumpit. Et conglutinata est anima ejus cum ea: quia unitam sibi per iniquitatem respicit. Et quia cum mens a culpa resipiscere atque admissum flere conatur, corruptor autem spes ac securitates vacuas ante oculos revocat, quatenus utilitatem tristitiæ subtrahat, recte illic adjungitur: *Tristemque blanditiis delinivit.* Modo enim aliorum facta graviora, modo nihil esse quod perpetratum est, modo misericordem Dominum loquitur, modo adhuc tempus subsequens ad pœnitentiam pollicetur: ut dum per hæc decepta mens ducitur, ab intentione pœnitentiæ suspendatur; quatenus tunc bona nulla percipiat, quam nunc mala nulla contristant: & tunc plenius obruatur suppliciis, quæ nunc etiam gaudet in delictis. 3 part. c. 29. Adm. 30.

CAPUT LXX.

De talari tunica Joseph.

Cum de perseverando in bono opere tractaretur, in expos. B. Job, l. 1. adjunctum est: *De talari tunica Joseph.* JOSEPH qui inter fratres undecim usque ad finem justus perseverasse describitur, solus talarem tunicam habuisse perhibetur. Quid est ergo talaris tunica, nisi actio consummata? quasi enim protensa tunica talum corpori operit, Gen. 37. 24. Num. 55.

rit,

rit, cum bona actio ante Dei oculos uſque ad vitæ nos terminum te-
Exod. 29. & Levit. 3. git. Unde & per Moyſem cauda beſtiæ in altari offerri præcipitur, ut videlicet omne bonum cum incipimus, etiam perſeveranti ſine compleamus.

CAPUT LXXI.

Gen. 37. 7. *Ecce ſomniator noſter venit; venite occidamus eum, & videamus quid illi proderunt ſomnia ſua.*

Num. 28. & 29. DUm de perverſis cogitationibus reprobarum mentium, contra diſpoſitionis internæ præſcientiam tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 6. adjunctum eſt: *Ecce ſomniator noſter venit, &c.* SÆPE nonnulli humana ſapientia inflati, dum deſideriis ſuis divina judicia contraire conſpiciunt, aſtutis eis reluctari machinationibus conantur, & quo ad votum ſuum vim ſupernæ diſpoſitionis intorqueant, callidis cogitationibus inſiſtunt, ſubtiliora conſilia exquirunt. Sed inde voluntatem Dei peragunt, unde hanc immutare contendunt; atque omnipotentis Dei conſilio dum reſiſtere nituntur, obſequuntur: quia ſæpe & hoc ejus diſpoſitioni apte militat, quod ei per humanum ſtudium frivole re-
Job 5. 13. ſultant, ſicut ſcriptum eſt: *Qui comprehendit ſapientes in aſtutia eorum.* In aſtutia namque ſua ſapientes comprehendit, quando ejus conſiliis humana facta, etiam tunc congrue ſerviunt cum reſiſtunt. Unde & per
Pſ. 93. 11. Pſalmiſtam dicitur: *Novit Dominus cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.* Quod melius oſtendimus, ſi pauca ad medium geſtarum rerum exempla proferamus. Joſeph ſomnium viderat, quod ſuo manipulo fratrum ejus ſe manipuli proſternebant: ſomnium viderat quod ſol ac luna ſe cum reliquis ſtellis adorabant. Quæ quia pure fratribus retulit, eorum corda protinus futuræ damnationis invidia pavorque percuſſit. Cumque ad ſe hunc venire conſpicerent, malitia ſæviente dixerunt: *Ecce ſomniator ille venit; venite occidamus eum, & videamus quid illi proderunt ſomnia ſua.* Cumque ſe ejus dominio ſubjici metuunt, ſomniatorem in puteum deponunt, eumque Iſmaelitis tranſeuntibus vendunt. Qui in Ægypto ductus, ſervituti ſubditus, luxuriæ accuſatione damnatus, caſtitatis merito adjutus, Prophetiæ judicio ereptus, omni Ægypto prælatus eſt: per ſupernam vero ſapientiam providus, frumenta congeſſit, & futuro periculo neceſſitatis obviavit. Cumque in orbem fames inhorruit, de alimentorum præparatione ſollicitus, Jacob filios in Ægyptum miſit, qui frumentorum diſpenſationi præpoſitum Joſeph neſcientes inveniunt, atque ut mererentur alimenta percipere, ejus diſpenſatorem compulſi ſunt, pronis in terram cervicibus, adorare. Penſemus ergo quomodo cogitationes hominum in ipſa ſua proviſione vis divina comprehendat. Ideo ab eis Joſeph venditus fuerat, ne adoraretur: ſed ideo eſt adoratus, quia venditus. Aſtute namque aliquid agere auſi ſunt, ut Dei conſilium mutaretur: ſed divino judicio, quod declinare conati ſunt, renitendo ſervierunt. Inde quippe coacti ſunt Dei voluntatem peragere, unde hanc moliti ſunt aſtute commutare. Sic ſic divinum conſilium dum devitatur, impletur: Sic humana ſapientia dum reluctatur, comprehenditur. Timuerunt fratres ne Joſeph ſuper eos excreſceret: ſed hoc quod divinitus diſpoſitum fuerat, cavendo actum eſt ut eveniret. Humana ergo ſapientia in ſeipſa comprehenſa eſt, quæ voluntati Dei unde per intentionem reſtitit, inde ejus impletioni militavit. Sic Saul dum David ſubjectum quotidiano ſuccreſcere virtutum ſucceſſu conſpiceret, ſuam ei in conjugium filiam ſpopondit, atque in ejus dotem

cen-

centum dari ab eo Philisthinorum præputia petiit, ut cum provocatus miles, ultra se excrescere quæreret, inimicorum gladiis traditus vitam fi-
1. Reg. 18. 25. niret, sicut scriptum est: *Non habet necesse rex sponsalia, nisi tantum centum præputia Philisthinorum, ut fiat ultio de inimicis regis*. Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philisthinorum, sed David dispositionis intimæ favore roboratus, centum se dare perhibuit, & ducenta præputia reprobavit. Cujus nimirum operis Saul argumento superatus, superna providentia in sapientiæ suæ est consilio comprehensus: quia unde succrescentis militis vitam se exstinguere credidit, virtutis ejus gloriam inde cumulavit. Sed quia nonnunquam astute se aliquid sapere etiam electi moliuntur, libet ad medium alium sapientem deducere, & quo sinu interni consilii astutia mortalium comprehenditur, demonstrare. Prudenter quippe Jonas sapere voluit, cum ad prædicandam
Jonæ 1. 2. 3. Ninivitarum pœnitentiam missus: quia electis Gentibus Judæam deseri timuit, prædicationis officium implere recusavit, navem petiit, fugere Tharsis elegit; sed protinus tempestas exoritur, sors mittitur, ut videlicet cognoscatur, cujus culpa mare turbetur. Jonas in culpa deprehenditur, in profundum mergitur, Ceto sorbente devoratur, atque illuc gestante bellua pervenit, quo ire sponte contemsit. Ecce fugitivum Dei tempestas invenit, sors ligat, mare suscipit, bellua includit: & quia auctoris voci obedire renititur, ad locum quo missus fuerat, suo reus carcere portatur. Jubente Deo ministrare homo prophetiam noluit, aspirante Deo bellua Prophetam vomuit. Intorquet ergo Deus prudentiam hominum ad ministerium suum, quando & hoc in usum suæ voluntatis redigit, per quod sibi voluntas humana contradicit. Perscrutemur adhuc Hebræorum sapientiam, & videamus quid providendo, aut quid prohibendo provocavit. Certe cum ad Redemtoris nostri miracula credentium turba conflueret, cum sacerdotes populi invidiæ facibus accensi mundum post eum ire Johan. 12. 1.
cernerent, & proclamarent, dicentes: *Videtis quia nihil proficimus; ecce mundus totus post eum abiit*; ut ab illo vim tantæ concursionis Johan. 11. 50.
abscinderent, finire ejus potentiam morte conati sunt, dicentes: *Expedit ut unus homo moriatur, & non tota gens pereat*: sed Redemtoris mors ad conjunctionem sui corporis, id est Ecclesiæ valuit, non ad separationem. Redegit ergo & hoc ad pietatis suæ obsequium, quod contra illum humana crudelitas exarsit. Justus namque & misericors mortalium acta disponens, alia concedit propitius, alia permittit iratus; atque ea quæ permittit, sic tolerat, ut hæc in sui consilii usum vertat. Unde miro modo fit, ut & quod sine voluntate Dei agitur, voluntati Dei contrarium non sit: quia dum in bonum usum mala facta vertuntur, ejus consilio militant etiam, quæ ejus consilio repu- Ps. 110. 2.
gnant. Hinc per Psalmistam dicitur: *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus*. Sic quippe ejus opera magna sunt, ut per omne quod ab hominibus agitur, ejus voluntas exquiratur: nam sæpe inde perficitur, unde repelli Ps. 134. 6.
putabatur. Hinc rursum dicitur: *Omnia quæcumque voluit Dominus*, Prov. 21. 30.
fecit in cælo & in terra. Hinc Salomon ait: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum*. Restat ergo ut in cunctis quæ agimus, vim supernæ voluntatis inquiramus: cui videlicet & cognitæ, debet nostra actio devote famulari, & quasi ducem sui itineris persequi, ne ei etiam nolens serviat, si hanc superbiens dedi-

clinat. Vitari enim vis superni consilii nequaquam potest, sed magna sibi virtute hanc temperat, qui se
Gen. 39. 8. sub ejus nutibus refrenat, eique sibi pondera levigat, qui hæc ex subjecto cordis humero volens portat.

CAPUT LXXII.

a *Ecce Dominus meus, omnibus mihi*
Num. 38. *traditis, ignorat quid habet in domo sua, nec quidquam est quod non in mea sit potestate.*

IN [a] expos. B. Job, l. 30. QUISQUIS mundi hujus successibus elevatus, lenocinante cordis lætitia, tentari se luxuriæ stimulis sentit, Joseph factum ad memoriam revocet, & in arce se castitatis servet. Qui dum sibi a domina conspiceret pudicitiæ damna suaderi, ait: *Ecce Dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habet in domo sua, nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ uxor ejus es.*
b *Quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in dominum meum?* Quibus verbis ostendit, quia bona quæ assequutus fuerat, repente memoriæ intulit, & malum quod pulsabat, evicit. Et quia perceptæ gratiæ meminit, vim culpæ imminentis fregit. Cum enim voluptas [b] lubrica tentat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda: ut eo erubescamus prava committere, quo nos a Deo meminimus gratuito bona percepisse, & illatam gratiam exteriorum munerum vertamus in arma virtutum, ut sint ante oculos quæ percepimus, & quæque nos illiciunt, subigamus. Quia enim voluptas ipsa ex prosperitate nascitur, ejus prosperitas est consideratione ferienda: quatenus hostis noster unde oritur, inde moriatur. Considerandum quippe est, ne acceptum munus vertamus in vitium, ne per favorem vitæ nos absorbeat vorago nequitiæ. Iram namque contra nos superni judicis inexstinguibiliter accendimus, si contra benignitatem illius etiam ex ipsa sua largitate pugnamus. Gen. 39. 12.

CAPUT LXXIII.

At ille relicto in manus ejus pallio Num. 52.
fugit, & egressus est foras.

DUm de permanenti in Judæorum cordibus velamine tractaretur, in expos. B. Job, l. 2. adjunctum est: *At ille relicto in manus ejus pallio fugit, &c.* CUM mulier adultera Joseph male uti voluisset, relicto pallio fugit foras: quia dum Synagoga Dominum, purum hominem credendo, quasi adulterino complexu constringere voluit: ipse tegmen litteræ ejus oculis reliquit, & ad cognoscendam suæ divinitatis potentiam, conspicuum se 1. Cor. 3. 15.
gentibus præbuit. Unde & Paulus dicit: *Usque hodie cum legitur Moyses, velamen est super cor eorum.* Quæ videlicet mulier adultera apud semetipsam pallium retinuit, & quem male tenebat, nudum amisit. Gen. 46. 27.

CAPUT LXXIV. c

Intravit Jacob in Ægyptum cum Num. 22.
animabus septuaginta.

[c] IN expositione B. Job, libro tertio. SÆPE sacra Scriptura partem pro toto ponere consuevit, sicut: intravit Jacob in Ægyptum cum animabus septuaginta. Quæ nimirum cum animas memorat constat quia intrantium corpora comprehendit. Gen. 47.

CAPUT LXXV.

Quod Ægyptii, Joseph gubernante, priusquam Pharaoni inopia jure servitii subderentur, ad esum frumenta perceperunt: postquam vero semetipsos urgente fame in famulos

a In nostris mss. non habet alium titulum hoc caput, nec aliud præmittitur sententiæ Gregorianæ.

b In excusis corruptissime; *voluntas lubica tentat in prospera aculeo tentationis opponenda*; & infra, *a deo* pro, *a Deo*. Hæc vitia editionis Vaticanæ retinuit Gussanvillæus, & auxit.

c Hoc caput in mss. nostris desideratur.

los vendiderunt; tunc frumenta ad semen acceperunt.

DUm de remuneratione fixe servientium tractaretur, in expos. B. Job, lib. 6. adjunctum est: *Quod Ægyptii, Joseph gubernante, &c.* ÆGYPTII servitio publico, Joseph dispensante, subjecti, cum juri regis semetipsos tradentes humiliant, frumenta etiam ad semen reportant. Frugem quippe ad esum etiam liberi accipimus, cum & sacro eloquio pascimur, & tamen ad quædam quæ in hoc mundo appetimus, in nostris voluptatibus vacamus. Sed servi facti & ad semen frumenta percipimus: quia dum plene Deo subdimur, etiam verbo prædicationis replemur.

Num. 55.

CAPUT LXXVI.

Gen. 49. 14. *Issachar asinus fortis accubans inter terminos, vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima; & supposuit humerum ad portandum.*

Num. 24. DUm de Gentilitatis operibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 1. adjunctum est: *Issachar asinus fortis accubans inter terminos, &c.* INTER terminos accubare, est præstolato mundi fine requiescere, nihilque de his, quæ nunc in medio versantur, quærere, sed ultima desiderare. Et fortis asinus requiem ac terram optimam videt, cum simplex Gentilitas idcirco se ad robur boni operis erigit, quia ad æternæ vitæ patriam tendit. Quæ ad portandum humerum apponit: quia conspecta superna requie, præceptis etiam gravibus in operatione Deo se subjicit, & quidquid intolerabile pusillanimitas asserit, hoc ei leve ac facile spes remunerationis ostendit.

CAPUT LXXVII.

Gen. 49. 17. *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.*

Num. 43. DUm de adventu & operationibus Antichristi tractaretur, in expos. B. Job, lib. 31. adjunctum est: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, &c.* QUID hoc loco equi nomine, nisi præsens seculum designatur? quo in testimonio quid equus significet, cujus ungulas coluber mordet, melius ostendimus, si & ea quæ circumstant, paulo subtilius exponamus. Nonnulli enim de tibu Dan venire Antichristum ferunt, pro eo quod hoc loco Dan & coluber asseritur, & mordens. Unde non immerito dum Israeliticus populus terras in castrorum partitione susciperet, primus Dan ad Aquilonem castrametatus est, illum scilicet signans, qui in corde suo dixerat: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo*, De quo & per Prophetam dicitur: *A Dan auditus est fremitus equorum ejus.* Qui non solum coluber, sed etiam cerastes vocatur: *cerata* enim græce cornua dicuntur. Serpens hic cornutus esse perhibetur, per quem digne Antichristi adventus asseritur: quia contra vitam fidelium cum morsu pestiferæ prædicationis armatur etiam cornibus potestatis. Quis autem nesciat semitam angustiorem esse quam viam? Fit ergo Dan coluber in via, quia in præsentis vitæ latitudine eos ambulare provocat, quibus quasi parcendo blanditur: sed in via mordet; quia eos, quibus libertatem tribuit, erroris sui veneno consumit. Fit cerastes in semita: quia quos fideles reperit, & se se ad præcepti cœlestis angusta itinera constringentes, non solum nequitia callidæ persuasionis impetit, sed etiam terrore potestatis premit, & in persecutionis angore, post beneficia fictæ dulcedinis, exercet cornua potestatis. Quo in loco equus hunc mundum insinuat, qui per elationem suam in cursum labentium temporum spumat; & quia Antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste equi un-

Num. 2. 25. Isa. 14. 13. Jerem. 8. 16.

unguals mordere perhibetur. Ungulas quippe equi mordere, est extrema seculi feriendo contingere, ut cadat ascensor ejus retro. Ascensor equi est quisquis extollitur in dignitatibus mundi. Qui retro cadere dicitur & non in faciem, sicut Saulus cecidisse memoratur. In facie enim cadere, est in hac vita suas unumquemque culpas cognoscere, easque pœnitendo deflere. Retro vero quo non videtur cadere, est ex hac vita repente decedere, & ad quæ supplicia ducatur ignorare. Et quia Judæa erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristum exspectat, bene Jacob eodem loco repente in electorum vocem conversus est, di-
Gen. 49. 18. cens: *Salutare tuum exspectabo, Domine*; id est, non sicut infideles Antichristum, sed eum, qui in redemtionem nostram venturus est, verum credo fideliter Christum.

CAPUT LXXVIII.

Item unde supra.

DUm de reproborum interitu, & electorum humilitate tractaretur, in comment. Ezechielis
Num. 4. & 5. lib. 1. hom. 9. adjunctum est: a QUÆRENDUM nobis est, cur Paulus pergens Damascum, superno illustratus lumine in faciem cadit, & de ascensore equi, id est hujus mundi gloria elato dicitur: *Ut cadat ascensor ejus retro*: quia de persecutoribus Domini scriptum est: *Abiere retrorsum, & ceciderc in terram.* Joh. 18. 6. Quid est hoc quod electi in faciem, & reprobi retrorsum cadunt, nisi quod omnis, quid post se cadit, ibi proculdubio cadit, ubi non videt? Iniqui ergo quia in invisibilibus cadunt, post se cadere dicuntur, quia ibi corruunt, ubi quid eos sequitur modo videre non possunt. Justi vero, quia in istis visibilibus semetipsos sponte dejiciunt ut in invisibilibus erigantur, quasi in faciem cadunt, quia timore compuncti videntes humiliantur.

CAPUT LXXIX.

Benjamin lupus rapax mane comedit prædam, & vespere dividet spolia. Gen. 49. 27.

DUm de persecutione & doctrina Pauli Apostoli tractaretur, in expos. B. Job, lib. 18. adjunctum Num. 25. est: *Benjamin lupus rapax mane comedit prædam, &c.* QUIS hoc Benjamin nomine, nisi Paulus Apostolus designatur? De Benjamin stirpe genitus, qui mane comedit prædam: quia in primordiis suis fideles quos potuit rapiens, crudelitati propriæ satisfecit; vespere spolia dividit, quia fidelis postmodum factus, sacra eloquia exponendo distribuit.

[b] *Finis Libri Genesis.*

a Gravisimo errore in ed. *verendum*; cum in mss. tum Paterii tum Hom. in Ezech. legatur *quærendum*, alia autem lectio nullum sensum patitur.

b In Michael. legitur, *Explicit lib. primus de testimonis libri Geneseos. Incipiunt Capitula secundi libri de testimoniis libri Exodi.*

CAPITULA

LIBRI SECUNDI IN EXODUM.

bases argenteas præcepit.

45. *Quod in constructione tabernaculi, ut columnæ argenteæ interius starent, paxillos erigi per circuitum exterius jussi sunt.*

46. *Facies & humerale de auro, & hyacintho, ac purpura.*

47. *Rationale judicii facies opere polymito.*

48. *Quod sacerdos, cum in tabernaculum ingreditur, duodecim lapides in pectore portare jubetur.*

49. *Facies etiam & mala punica.*

50. *Facies etiam tintinnabula aurea in summitate pallii.*

51. *Sume tibi aromata, stacten, & onycha.*

52. *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.*

53. *Descende: peccavit populus tuus.*

54. *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos.*

55. *Si quis est Domini, jungatur mihi; ponat vir gladium super femur suum.*

56. *Cum egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, & stabat unusquisque ad ostium papilionis sui.*

57. *Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo & vivet.*

58. *Est locus apud me, & stabis supra petram.*

59. *Item unde supra.*

60. *Qui reddis iniquitatem patrum filiis, ac nepotibus.*

61. *Quidquid in cultum ad vestes sanctas necessarium erat, viri & mulieres præbuere.*

62. *Fecit & labrum æneum cum base sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi, in quo lavarentur Aaron, & filii ejus.*

LIBER SECUNDUS

DE TESTIMONIIS LIBRI EXODI.

CAPUT PRIMUM.

Exod. 1. 21. *Quia timuere obstetrices Deum, ædificavit illis domos.*

Num. 5. & 6. CUM de cavendo mendacio tractaretur, in exposit. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Quia timuere obstetrices Deum &c.* SUMMOPERE cavendum est omne mendacium, quamvis nonnunquam sit aliquod mendacii genus culpæ levioris, si quisquam vitam præstando mentiatur. *Sap. 1. 11. Psal. 5. 7.* Sed quia scriptum est: *Os quod mentitur, occidit animam.* Et: *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium:* hoc quoque mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, ut nec vita cujuslibet per eorum fallaciam defendatur, ne suæ animæ noceant, dum præstare vitam carni nituntur alienæ: quamquam hoc ipsum peccati genus facillime credimus relaxari. Nam si quælibet culpa sequenti solet pia operatione purgari, quanto magis hæc facile astergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur? *22. quæst. 2. cap. 20. Sc. Quælibet.* Nonnulli vero ex obstetricum fallacia conantur asserere hoc mendacii genus non esse peccatum: maxime quod illis mentientibus scriptum est: *Quia ædificavit eis Dominus domos.* In qua magis recompensatione cognoscitur, quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, pro admissa culpa mendacii, in terrenam est recompensationem declinata: ut in vita sua, quam mentiendo tueri voluerunt, ea, quæ fecerunt bona reciperent, & ulterius quod exspectarent, mercedis suæ præmium non haberent. Nam & si subtiliter perpendatur, amore vitæ præsen-

sentis mentitæ sunt, non intentione mercedis. Parcendo quippe conatæ sunt infantium vitam tegere: mentiendo, suam.

CAPUT II.

Exod. 2. *De Moyse, quod, occiso Ægyptio, dum in desertum recessisset, visionem vidit de flamma in rubo.*

DUM de appetenda mentis quiete, & vitando tumultu cura-
Num. 37. rum secularium tractaretur, in expos. B. Job, l. 23. adjunctum est: *De Moyse quod occiso Ægyptio dum in desertum recessisset, &c.* MOYSES admixtus Ægyptiis quasi vigilabat: & idcirco vocem Domini in Ægypto positus non audiebat. Sed exstincto Ægyptio postquam in desertum fugit, illic dum quadraginta annis degit, quasi ab inquietis terrenorum desideriorum tumultibus obdormivit, atque idcirco divinam vocem percipere meruit; quia per supernam gratiam quanto magis ab appetendis exterioribus torpuit, tanto verius ad cogno-
Ibid. paulo supra. scenda interiora vigilavit. Cum ab externis actionibus mens sopitur, tunc plenius mandatorum Dei pondus agnoscitur. Tunc verba Dei mens vivacius penetrat, cum ad se admittere curarum secularium tumultus recusat. Male autem homo vigilat, quando eum secularium negotiorum æstus insolenter inquietat. Aurem quippe cordis terrenarum cogitationum turba dum perstrepit, claudit; atque in secretarium mentis, quanto minus curarum tumultuantium sonus compescitur, tanto amplius vox præsidentis judicis non auditur. Neque enim perfecte homo sufficit ad utraque divisus; sed dum sic interius erudiri appetit ut tamen exterius implicetur, unde exterius auditum aperit, inde interius obsurdescit.

CAPUT III.

[a] *Item unde supra.*

[a] Num. 10. EX hom. 7. in Ezechielem. MOYSES enim cum de ardenti rubo vocatus fuisset, accessit propius ut videret visum, & ecce rubus ardebat, & non consumebatur. Magnum est hoc miraculum. Si solam in eo historiam requiras, est unde legentis nutriatur animus, ut videas quod in ligno ignis ardeat & non consumat. At vero si typicam intelligentiam quæras, quid flamma nisi Legem, de qua scriptum est: *In dextera ejus ignea lex?* & quid rubus Deut. 33. 2.
ille, nisi Judaicum populum designavit, peccatorum suorum spinis obsitum? Sed rubus ardens consumi non potuit, quia Judaicus populus & ignem quidem Legis accepit, & tamen peccatorum suorum spinas non deseruit, nec ejus vitia divini sermonis flamma concremavit. Fortasse in hoc facto alius majora per typum contemplari desiderat. Hujus quia sensus excrescit, elevantur pariter & rotæ. Inter homines enim pariter perfectus homo factus est unicus Dei filius, qui sua peccata non habuit, sed spinas nostræ nequitiæ suscepit; atque usque ad passionem pro nobis se humiliare dignatus est, & in semetipsum ignem tribulationis nostræ suscipere. Sed arsit, quia etsi ex humanitate est mortuus, tamen immortalis ex divinitate permansit: Suscepit a nobis unde sacrificium fieret pro nobis, & tamen impassibilis atque incommutabilis permansit in propriis, ut nos commutaret a nostris.

CAPUT IV.

De flamma in rubo.

DUM de divinis mysteriis per si- Exod. 3.
gnificationem gestis tractaretur, in expos. B. Job. lib. 28. adjunctum est: *De flamma in rubo.* Num. 8.
SÆPE simul & terrenis cœlestibus junctis substantiis per Angelos loquitur Deus, sicut ad Moysen in monte, cum jussionis suæ verba edidit, ignem rubumque sociavit, atque aliud superius, aliud inferius junxit. Quod tamen tunc solum agi-

[a] In mss. nostris caput hoc minime legitur.

gitur, cum ex ipsa aliquid conjunctione signatur. Nam per succensum rubum Moysen alloquens, quid aliud ostendit nisi quod ejus populi ductor fieret, qui & Legis flammam perciperet; & tamen peccati spinam nequaquam vitaret? Vel quod ex illo populo exiret, qui in igne deitatis, carnis nostræ dolores quasi rubi spinas acciperet, & inconsumtam humanitatis nostræ substantiam, etiam in ipsa divinitatis flamma servaret?

CAPUT V.

Exod. 3. 8. *Quod plebi Israeliticæ Chanaan terra promittitur.*

Cap. 26. Admon. 27. DUm de dispensatoria invitatione noviter ad fidem venientium, in cod. Reg. Past. part. 3. tractaretur, adjunctum est: *Quod plebi Israeliticæ Chanaan terra promittitur*. CONSIDERANDUM est, quod præsentis vitæ prosperitas aliquando idcirco datur, ut ad meliorem vitam provocet, aliquando vero ut in æternum plenius damnet. Hinc est enim quod plebi Israeliticæ Chanaan terra promittitur, ut quandoque ad æterna speranda provocetur. Neque enim rudis ille populus promissionibus Dei in longinquum crederet, si a promissore suo non etiam a vicino aliquod percepisset. Ut ergo ad æternorum fidem certius roboretur, nequaquam solummodo spe ad res, sed rebus quoque ad spem
Ps. 104. 44. trahitur. Quod liquido Psalmista testatur, dicens: *Dedit eis regionem gentium, & labores populorum possederunt; ut custodiant justificationes ejus, & legem ejus requirant.*

CAPUT VI.

Item unde supra.

Num. 6. IN exposit. Evangelii homilia 32. ISRAELITICO populo ex Ægypti terra liberando, repromissionis terra promittitur: & tunc vocandus esset, ad dona cœlestia terrenis promissionibus suadetur. Cur hoc? Nisi cum esset aliquid quod e vicino perciperet illud jam fidelius crederet, quod de longiquo audire potuisset. Quod tamen si subtiliter attendamus, quanta dispensatione pietatis sit actum, agnoscimus. Rudi enim populo etiam de præsenti vita aliquid promittendum fuit, ut possit robustius in futuro solidari. Carnalis etenim populus si parva non acciperet, magna non crederet. Omnipotens ergo Deus largiendo terrena, suadet ad cœlestia, ut percipiens quod videret, sperare disceret quod minime videbat. Et tanto solidior de invisibilibus fieret, quanto eum ad spei certitudinem visibilia promissa fulcirent.

CAPUT VII.

Quod Angelus qui Moysi apparuisse describitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur. Exod. 3.

DUm de [a] administrato per angelum ministerio tractaretur, in expositione B. Job, adjunctum est: *Quod Angelus qui Moysi apparuisse describitur*, *&c.* QUID est hoc quod visio quæ Moysi in eremo apparuisse describitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur: [b] Nisi hoc Angelus, propter quod exterius loquendo serviebat; Dominus autem quia interius præsidens, loquendi efficaciam ministrabat? Cum ergo loquens ab interiore regitur, & per obsequium Angelus, & per inspirationem Dominus memoratur. (margin: a; Num. 3. Pref.; b)

CAPUT VIII.

Quod Moyses tunc ad liberandum populum missus est, cum jam Pharao duris operibus ad opprimendum fuerat excitatus. Exod. 7. 7. 8.

CUm de cavendis prosperitatibus, appetendo tentationum exercitio tractaretur, in exposit. B. Job, lib. 26. adjunctum est: *Quod Moyses tunc ad liberandum populum missus est &c.* SPARSIS foris mentibus ad semetipsas redire difficile est, quia prava itine- (margin: Num. 20. & 21.)

a In Mich. cod. *de divinis ministratis per Angelum ministeriis.*

b Ibid. *nisi quod hoc Angelus.*

nera semel capta, tanto delectabiliter tenent, quanto in eis, omne quod libuerit, licet. Nullus quippe disciplinæ murus obviat qui constringat, nulla retributionis prospicitur pœna, quæ terreat: sed clausis oculis cordis, eo anima præcipitatur in infimis, quo obscuratur a summis: & tanto securius mala temporalia perpetrat, quanto durius bona æterna desperat. Sed ista reproborum nequitia, trituræ more electorum vitam, quasi grana a paleis separans, premit, ut purget. Mali enim bonos magis ab hujus mundi desideriis expediunt, dum affligunt: quia dum multa eis hic violenta ingerunt, festinare illos ad superna compellunt. Quod bene Israelitico populo Moyse vocante, & Pharaone rege sæviente signatum est. Tunc namque Moyses ad vocandum missus est, cum jam Pharao duris operibus ad opprimendum fuerat excitatus: ut Israelitarum mentes Ægypto deformiter inhærentes alius dum vocaret, quasi traheret, alius quasi impelleret dum sæviret: & plebs in servitio turpiter fixa, vel provocata bonis, vel malis impulsa moveretur. Hoc quotidie agitur, dum prædicatis cœlestibus præmiis sævire in electos reprobi permittuntur: ut si ad promissionis terram vocati exire negligimus, pressuris saltem sævientibus impellamur: atque hæc Ægyptus, videlicet vita præsens quæ nos oppressit blandiens, adjuvet premens: & quæ dum fovit, servitutis jugo conterat; libertatis viam, dum cruciat, ostendat. Hæc itaque causa est, quod ab injustis justi sinuntur affligi: ut scilicet dum futura audiunt bona quæ cupiant, patiantur etiam mala præsentia quæ perhorrescant: atque ad faciliorem exitum dum amor provocat, cruciatus impellat.

CAPUT IX.

Quid est quod tenes in manu tua? Respondit: Virga. Ait: Projice eam in terram. Projecit, & versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses. Dixitque Dominus: Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus. Extendit & tenuit, versaque est in virgam. Exod. 4. 2. 3.

DUm de miraculorum mysteriis per virgam in deserto a Moyse exhibitis tractaretur, in comment. [a] Ezech. adjunctum est: *Quid est quod tenes in manu tua? &c.* QUID per Moysen, nisi populus Judaicus? & quid virga, nisi potestas divinitatis? quid per serpentem, nisi mortalitas nostri Redemtoris exprimitur? Quia enim per serpentem mors, recte mortalitas in serpente signatur. Vel certe cum scriptum sit: *Estote prudentes sicut serpentes.* Matt. 10. 16. Et quia ipsa summa prudentia, id est Dei sapientia incarnari dignata est, recte ejus mortalitas in serpente figuratur. Unde & in Evangelio de passione sua loquitur, dicens: *Sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.* Johan. 3. 14. Moyses ergo virgam tenuit, quia Judaicus populus ante Redemtoris adventum, in divina potestate confisus est. Sed virgam in terram projecit, quia idem populus per Patriarchas ac Prophetas Deum incarnandum esse nuntiavit. Virga vero in colubrum vertitur, quia Redemtor noster Deus in se permanens, mortalis inter homines factus est. Sed Moyses colubrum conspiciens pertimuit, & fugit; quia Judaicus populus dum Redemtorem humani generis mortalem vidit, Deum credere expavit. Cur jubetur ut colubrum cauda teneat? Quia perfidus ille populus qui modo credere recusat, in extrema parte Dominici corporis, id est posteriori tempore sanctæ

a In mss. Michael. non assignatur quota homilia. Certe in hom. 10. in editis indicata, non reperitur; nec in homilia quarta quam laudat ms. Gemet.

ctæ Eccleſiæ, videlicet in fine mundi, ſe ſe ad fidem recolligit & colubrum cauda tenet: quia eum, quem mortalem ante deſpexerat, Redemtorem ſuum in ultima jam parte Eccleſiæ confitetur. Sed mox ſerpens in virgam redit: quia ſtatim ut Judaicus populus in Redemtore noſtro crediderit, idem Redemtor ad Judaicum populum in poteſtate ſuæ divinitatis apparebit, ut ei jam ſerpens virga ſit: quia is, qui in terra homo deſpectus eſt, de cœlo veniens, ſuper Angelos videbitur Deus.

CAPUT X.

Exod. 5. 21. *Videat Dominus, & judicet, quoniam fœtere feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone, & ſervis ejus.*

Num. 44. CUm de incrementis tentationum tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 29. adjunctum eſt: *Videat Dominus, & judicet, &c.* CUM lux divinitus miſſa humanum cor fuerit illuſtrare dignata, mox ab occulto adverſario contra fulgentem mentem tentamenta ſuccreſcunt. Nam callidus hoſtis quos luce juſtitiæ eniteſcere conſpicit, eorum mentes illicitis deſideriis inflammare contendit, ut plerumque plus ſe urgeri tentationibus ſentiant, quam tunc cum lucis internæ radios non videbant. Unde & Iſraelitæ poſtquam vocati ſunt, contra Moyſen & Aaron de excreſcenti labore conqueruntur, dicentes: *Videat Dominus, & judicet, quoniam fœtere feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone, & ſervis ejus, & præbuiſtis ei gladium ut interficeret nos.* Volentibus quippe ex Ægypto diſcedere, Pharao paleas ſubtraxerat, & tamen ejuſdem menſuræ opera requirebat. Quaſi ergo contra legem mens ſubmurmurat, poſt cujus cognitionem, tentationum ſtimulos acriores portat. Et cum ſibi labores creſcere conſpicit, in eo quod adverſario diſplicet, quaſi fœtere ſe in oculis Pharaonis dolet.

CAPUT XI.

Item unde ſupra.

[a] IN expoſit. Ezech. lib. 1. hom. 12. In Moyſe enim & Aaron Lex & Prophetæ figurati ſunt. Et ſæpe apud ſe infirmus animus quaſi contra ſacra eloquia murmurat: quia poſtquam verba cœleſtia audire, & ſequi cœperit, Regis Ægyptii adverſitas, id eſt maligni ſpiritus tentatio excreſcit. Debet ergo vigilanter doctor proficienti animæ, quæ illam tentationes ſequantur, innoteſcere, ut caute ſe valeat contra maligni ſpiritus inſidias præparare. Num. 24.

CAPUT XII.

Ecce conſtitui te Deum Pharaonis. Exod. 7. 1.

DUm de Dei vocabulo tractaretur, l. 1. hom. 8. in Ezechielem, adjunctum eſt: *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis.* In Scriptura ſacra Num. 3. aliquando Deus nuncupative, aliquando vero eſſentialiter dicitur. Nuncupative enim dicitur, ſicut nunc ad Moyſem dictum eſt: *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis.* Et ſicut iterum Moyſes Exod. 22. 7. ait: *Si quis homo hoc vel illud fecerit, applica illum ad Deos,* videlicet ad Sacerdotes. Qui rurſum dicit: *Diis non detrahes,* id eſt Sacerdotibus. Et ſicut Pſalmiſta: *Deus* Ibidem. *ſtetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diſcernit.* Eſſentialiter au- Pſal. 81. 1. tem Deus dicitur, ſicut ipſe ad Moyſen dicit: *Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Jacob.* Unde Paulus Apoſtolus, volens nuncupativum Dei nomen ab eſſentiali diſcernere ait: *Quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum* Rom. 9. 5. *carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula.* Qui enim nuncupative dicitur Deus, inter omnia: qui vero eſſentialiter eſt Deus, ſuper

a Omittitur in noſtris mſſ. hoc caput.

per omnia est. Ut ergo ostenderet Christum naturaliter Deum, non hunc Deum tantummodo, sed Deum super omnia esse memoravit: quia & justus quilibet Deus est, sed inter omnia, quia nuncupative Deus: Christus autem Deus est super omnia, quia naturaliter Deus.

CAPUT XIII.

Exod. 8. 26. *Abominationes Ægyptiorum immolabimus Deo nostro.*

DUm de appetenda mentis innocentia, quam reprobi ut sibi adversam respuunt, tractaretur, in expos. B. Job, l. 10. adjunctum Num. 49. est: *Abominationes Ægyptiorum immolabimus Deo nostro.* OVES Ægyptii edere dedignantur: sed quod abominantur Ægyptii, hoc Israelitæ Deo offerunt: quia simplicitatem conscientiæ, quam injusti quique velut infimam abjectamque despiciunt, hanc justi in virtutis sacrificium vertunt, & excolentes recti puritatem ac mansuetudinem Deo immolant, quam abominantes reprobi fatuitatem putant.

CAPUT XIV.

Item unde supra.

IN commentario Ezechielis, homilia 10. Perversis hominibus sunt quædam abominationes bonorum operum. Unde Moyses, quia oves Domino mactaturus erat, Ægyptiis dicit: *Abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro.* Sancti quippe viri Domino oves offerunt, quia simplicitatem suam esse omnipotentis Dei sacrificium ostendunt. Sed oves abominantur Ægyptii, quia cives hujus seculi aspernantur & despiciunt simplicitatem bonorum. Sicut ergo sunt abominationes malorum operum, quas detestantur boni, ita bonorum operum causæ abominationes sunt reprobis.
Prov. 29. 27. Unde scriptum est; *Abominantur justi virum impium; abominantur impii eos, qui in recta sunt via.*

CAPUT XV.

Quod Ægyptus Muscarum plaga percussa sit. Exod. 8. 21.

DUm de appetenda quiete mentis, & vitando curarum secularium strepitu tractaretur, in expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: Num. 63. *Quod Ægyptus muscarum plaga percussa sit.* QUID in hac vita laboriosius, quam terrenis desideriis æstuare? Aut quid hic quietius, quam hujus seculi nihil appetere? Hinc est, quod Israeliticus populus custodiam Sabbati accepit in munere: hinc econtra est Ægyptus muscarum multitudine percussa. Populus namque, qui Deum sequitur, accepit Sabbatum, id est requiem mentis: ut nullo in hac vita desideriorum carnalium appetitu fatigetur. Ægyptus vero, quæ hujus mundi speciem tenet, muscis percutitur. Musca enim nimis insolens & inquietum animal est. In qua quid aliud, quam insolentes curæ desideriorum carnalium designantur? Unde alias dicitur: *Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti*: Eccl. 10. 1. quia cogitationes superfluæ, quæ assiduæ in animo carnalia cogitante & nascuntur & deficiunt, eam suavitatem, qua unusquisque intrinsecus per spiritum unctus est, perdunt: quoniam integritate ejus perfrui non permittunt. Ægyptus ergo muscis percutitur: quia eorum corda, qui terrenam vitam diligunt, dum desideriorum suorum inquietudinibus feriuntur, turbis cogitationum carnalium ad ima depressa sunt, ut ad quietis intimæ desiderium non leventur. Unde cum mira opera pietatis ad cor veritas venit, prius ab eo cogitationum carnalium æstus ejicit, & post in eum virtutum dona disponit. Quod bene nobis sacra Evangelii historia innuit, in qua dum ad resuscitandam filiam principis invitatus Dominus duceretur, protinus additur: *Et cum ejecta esset turba,* Matth. 9. 25.

in-

intravit, *& tenuit manum ejus*, *& surrexit puella*. Foras ergo turba ejicitur, ut puella suscitetur: quia si non prius a secretioribus cordis expellitur importuna secularium multitudo curarum, anima, quæ intrinsecus jacet mortua, non resurgit. Nam dum se per innumeras terrenorum desideriorum cogitationes spargit, ad considerationem sui se se nullatenus colligit. Nullus quippe sapientiam, quæ Deus est, plene recipit, nisi qui ab omni se abstrahere actionum carnalium fluctuatione contendit. Unde alias dicitur: Eccli. 38. 25. *Sapientiam scribe in tempore otii*, *& qui minoratur actu*, *ipse percipiet eam*. Ps. 45. 11. Et rursum: *Vacate & videte, quoniam ego sum Dominus*.

CAPUT XVI.

Exod. 10. 13. & 14. *Ventus urens levavit locustas*, *quæ ascenderunt super universam terram Ægypti*, *operueruntque universam superficiem terræ*, *vastantes omnia*. *Devorata est igitur herba terræ*, *& quidquid pomorum arboribus fuit*.

CUm de cavendis noxiis adulantium laudibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 31. adjunctum est: Num. 47. *Ventus urens levavit locustas*, *&c.* EXHIBITÆ cœlitus Ægyptiæ plagæ exigentibus meritis corporaliter semel illatæ sunt, sed quæ mala pravas mentes quotidie feriant, spiritualiter signaverunt. Eis enim Ægyptus plagis affecta est, in quibus exteriore percussione commota dolensque perpenderet, quæ devastationis damna interius negligens toleraret: ut dum foris perire minima, sed amplius dilecta cerneret, per eorum speciem, quæ intus pertulerat, graviora sentiret. Quid ergo per significationem locustæ portendunt, quæ plusquam cætera minuta quæque animantia humanis frugibus nocent: nisi linguas adulantium, quæ terrenorum hominum mentes, si quando bona aliqua proferre conspiciunt, hæc immoderatius laudando corrumpunt? Fructus quippe Ægyptiorum, est operatio cenodoxorum, quam locustæ exterminant, dum adulantes linguæ ad appetendas laudes transitorias cor operantis inclinant. Herbam vero locustæ comedunt, quando adulatores quique verba loquentium favoribus extollunt: Poma quoque arborum devorant, quando vanis laudibus quorumdam jam quasi fortium & opera enervant.

CAPUT XVII.

[a] *Induravit Dominus cor Pharaonis*. Exod. 10.

IN expositione B. Job, lib. 31. Num. 25. Non quod ipse duritiam contulit, sed quod exigentibus ejus meritis, nulla illud desuper infusi timoris sensibilitate mollivit.

CAPUT XVIII.

De vasis aureis & argenteis ex Ægypto sublatis. Exod. 12. 35.

DUm de exhibenda condescensione rudibus ad virtutum sublimia vocandis tractaretur, in expos. B. Job, lib. 28. adjunctum est: *De vasis aureis & argenteis ex Ægypto sublatis*. Num. 41. MENTES usui vitæ carnalis inhærentes, evelli ab infimis non possunt, nisi gradatim ducta prædicatione proficiant. Hinc quippe est quod in Ægypto positis, pio justoque moderamine, latenti eorum concupiscentiæ condescenditur, & vicinorum suorum vasis aureis argenteisque sublatis, discedere jubentur. Qui ad Sinam montem ducti, accepta Lege mox audiunt: *Non concupisces rem proximi tui*. Exod. 20. 17. Hinc est quod in eadem lege, oculum pro oculo, dentem pro dente Exod. 21. 24. Matt. 5. 39. præcipiuntur exigere, & quandoque tamen revelata gratia, percussa maxilla alteram jubentur præbere. Quia enim plus semper ira in vindicta exigit, quam injuria accepit; ut dum discunt mala non multiplicius red-

 de-

a Deest hoc caput in nostris mss.

dere, quandoque discerent ea & multiplicata sponte tolerare. Hinc est quod eumdem rudem populum a quibusdam prohibuit, quædam vero ei in usum pristinum servavit. Sed hæc ipsa tamen in melioris vitæ figura composuit. Bruta namque animalia idolis in Ægypto mactabant: eisque in usum postmodum animalium mactationem retinuit, sed idolorum cultum vetavit: ut dum de usu suo aliquid amitteret, consolaretur ejus infirmitas per hoc quod de usu suo aliquid haberet. Mira autem dispensatione consilii, quod eis Dominus de consuetudine carnali retinuit, hoc in figuram spiritus potentius vertit. Quid enim sacrificia illorum animalium, nisi unigeniti mortem designant? Quid sacrificia illorum animalium, nisi exstinctiones carnalis nostræ vitæ significant? Unde ergo imbecillitati populi rudis condescenditur, inde per umbratas allegoriarum species major fortitudo spiritus nuntiatur.

CAPUT XIX.

Exod. 13. 7. & seq. *Sument de sanguine agni, ac ponent super utrumque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum, & edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua: sed assum tantum igni. Caput cum pedibus ejus & intestinis vorabitis, nec remanebit ex eo quidquam usque mane. Si quid residuum fuerit, igne comburetis. Sic autem comedetis illum: Renes vestros accingetis, calceamenta habebitis in pedibus vestris, tenentes baculos in manibus; & comedetis festinanter.*

A num. 7. usque ad finem. DUm de Paschali mysterio quod in figura futuræ hujus, quæ nunc est, solemnitatis præmissum tractaretur, in hom. 22. in Evang. adjunctum est: *Sument de sanguine agni, ac ponent super utrumque postem, &c.* HÆC videlicet cuncta magnam nobis ædificationem pariunt, si fuerint mystica interpretatione discussa. Quis namque sit sanguis agni, non jam audiendo, sed bibendo didicimus, Qui sanguis super utrumque postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. Nam qui sic Redemtoris sui sanguinem accipit, ut imitari passionem illius necdum velit, in uno poste sanguinem posuit: qui etiam in superliminaribus domorum ponendus est. Quid enim spiritaliter domos, nisi mentes nostras accipimus, in quibus per cogitationem inhabitamus? Cujus domus superliminare, est ipsa intentio, quæ præeminet actioni. Qui igitur intentionem cogitationis suæ ad imitationem Dominicæ passionis dirigit, in superliminare domus, agni sanguinem ponit. Vel certe domus nostræ, ipsa sunt corpora, in quibus quousque vivimus, habitamus. Et in superliminari domus agni sanguinem ponimus, qui crucem passionis illius in fronte portamus. De quo adhuc agno subditur: *Et edent carnes nocte illa assas igni.* In nocte quippe agnum comedimus: quia in sacramento modo Dominicum corpus accipimus, quando adhuc ad invicem nostras conscientias non videmus. Quæ tamen carnes igni assandæ sunt; quia nimirum dissolvit ignis carnes, quas aqua coxerit: quas vero ignis sine aqua excoquit, roborat. Carnes itaque agni nostri ignis coxit: quia eum ipsa vis passionis illius ad resurrectionem valentiorem reddidit, atque ad incorruptionem roboravit. Qui enim ex morte convaluit, videlicet carnes illius ab igne duruerunt. Unde etiam per Psalmistam dicit: *Exaruit velut testa virtus mea.* Ps. 21. 16. Quid namque est testa ante ignem, nisi

mol-

molle lutum? Sed ei ex igne agitur ut solidetur. Virtus ergo humanitatis ejus velut testa exaruit: quia ab igne passionis ad virtutem incorruptionis crevit, sed sola Redemtoris nostri percepta sacramenta ad veram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis quoque & bona opera jungantur. Quid enim prodest, corpus & sanguinem illius ore percipere, & ei perversis operibus contraire? Unde bene adhuc ad comedendum subditur: *Et azymos panes cum lactucis agrestibus.* Panes quippe sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ exercet, qui mandata misericordiæ sine admixtione peccati exhibet, ne perverse diripiat quod quasi recte dispensatur. Hoc quoque peccati fermentum bonæ suæ actioni miscuerunt, quibus Prophetæ voce per in-

Amos 4. 4. Ibid. 5. crepationem Dominus dicebat: *Venite ad Bethel, & impie agite.* Atque post pauca: *Et sacrificate de fermento laudem.* De fermentato namque laudem immolat, qui Deo sacrificium de rapina parat. Lactucæ vero agrestes valde amaræ sunt. Carnes vero agni cum lactucis agrestibus sunt edendæ, ut dum corpus Redemtoris accipimus, nos pro peccatis nostris in fletibus affligamus; quatenus ipsa amaritudo pœnitentiæ abstergat a mentis stomacho perversæ humorem vitæ. Ubi & subditur: *Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua.* Ecce jam nos ipsa verba historiæ ab intellectu historico repellunt. Numquid Israeliticus populus ille in Ægypto constitutus comedere agnum crudum consueverat, ut ei Lex dicat: *Non comedetis ex eo crudum quid?* Ubi & additur: *Neque coctum aqua.* Sed quid aqua, nisi humanam scientiam designat? Juxta hoc quod per Salomonem sub hæreticorum voce dicitur:

Prov. 9. 17. *Aquæ furtivæ dulciores sunt.* Quid crudæ agni carnes, nisi inconsideratam, ac sine reverentia cogitationis, relictam illius humanitatem significant? Omne enim quod subtiliter cogitamus, quasi mente coquimus. Sed agni caro nec cruda edenda est, nec aqua cocta: quia Redemtor noster neque purus homo æstimandus est, neque per humanam sapientiam, qualiter incarnari Deus potuit, cogitandus. Omnis enim qui Redemtorem nostrum purum hominem credit, quid est aliud, quam agni carnes crudas comedit? Quas videlicet coquere per divinitatis ejus intelligentiam noluit. Omnis vero qui incarnationis ejus mysteria juxta humanam sapientiam discutere conatur, carnes agni vult aqua coquere, id est dispensationis ejus mysterium per dissolutam vult scientiam penetrare. Qui igitur Paschalis gaudii solemnitatem celebrare desiderat, agnum nec aqua coquat, nec crudum comedat: ut neque per humanam sapientiam, profunditatem incarnationis illius penetrare appetat, neque in eum tamquam in hominem purum credat: sed assas igni carnes comedat; ut dispensari omnia per sancti Spiritus potentiam sciat. De quo adhuc recte subjungitur: *Caput cum pedibus ejus & intestinis vorabitis.* Sicut supra jam prædiximus, Paulo attestante didicimus; quod caput Christi Deus est. Caput ergo

agni vorare, est divinitatem illius fide percipere. 1. Cor. 11. 3.

Pedes vero agni vorare, est vestigia humanitatis ejus amando & imitando perquirere. Quid vero sunt intestina, nisi verborum illius occulta & mystica mandata? Quæ tunc voramus, cum verba vitæ cum aviditate sumimus. In quo devorationis verbo, quid aliud quam pigritiæ nostræ torpor reprehenditur? Qui ejus verba atque mysteria, & per nosmetipsos non requirimus, & dicta ab aliis inviti audimus. *Non remanebit ex eo quidquam usque mane*: Quia ejus dicta magna sunt

ſunt ſollicitudine diſcutienda, quatenus priuſquam dies reſurrectionis appareat, in hac præſentis vitæ nocte omnia mandata illius intelligendo, & operando penetrentur. Sed quia valde eſt difficile, ut omne ſacrum eloquium poſſit intelligi, & omne ejus myſterium penetrari, recte ſubjungitur: *Si quid autem remanſerit, igne comburetis*. Quod ex agno remanet, igne comburimus, quando hoc, quod de myſterio incarnationis ejus intelligere, & penetrare non poſſumus, poteſtati ſancti Spiritus humiliter reſervamus: ut non ſuperbe quis audeat vel contemnere vel denuntiare quod non intelligit, ſed hoc igni tradit cum ſancto Spiritui reſervat. Quia igitur qualiter edendum ſit Paſcha cognovimus, nunc a qualibus edi debeat, agnoſcamus. Sequitur: *Sic autem comedetis illum: Renes veſtros accingetis*. Quid in renibus, niſi delectatio carnis accipitur? Unde &
Pſ. 25. 2. Pſalmiſta poſtulat dicens: *Ure renes meos*. Si enim voluptatem libidinis in renibus eſſe neſciret, eos uri minime petiiſſet. Unde quia poteſtas diaboli in humano genere maxime per luxuriam prævaluit, de illo voce Dominica dicitur: *Poteſtas in lum-*
Job 40. 11. *bis ejus*. Qui ergo Paſcha comedit, habere renes accinctos debet: ut qui ſolemnitatem reſurrectionis atque incorruptionis agit, corruptioni jam per vitia nulla ſubjaceat, voluptates edomet, carnem a luxuria reſtringat. Neque etenim cognovit quæ ſit ſolemnitas incorruptionis, qui adhuc per incontinentiam corruptioni ſubjacet. Hæc quibuſdam dura ſunt,
Matt. 7. 13. 14. *ſed anguſta porta eſt quæ ducit ad vitam*. Et habemus jam multa exempla continentium. Unde bene adhuc ſubditur: *Calceamenta habebitis in pedibus*. Quid ſunt etenim pedes noſtri, niſi opera? Quid vero calceamenta, niſi pelles mortuorum animalium? Calceamenta autem pedes muniunt. Quæ vero ſunt mortua animalia, ex quorum pellibus noſtri muniuntur pedes, niſi antiqui patres, qui nos ad æternam patriam præceſſere? Quorum dum exempla conſpicimus, noſtri operis pedes munimus. Calceamenta ergo in pedibus habere, eſt mortuorum vitam conſpicere, & noſtra veſtigia a peccati vulnere cuſtodire. *Tenentes baculos in manibus*. Quid Lex per baculum, niſi paſtoralem cuſtodiam deſignat? Et notandum quod prius præcipimur renes accingere, poſtmodum baculos tenere: quia illi debent curam paſtoralem ſuſcipere, qui jam in ſuo corpore ſciunt fluxus luxuriæ edomare: ut cum aliis fortia prædicant, ipſis deſideriis mollibus enerviter non ſuccumbant. Bene autem ſubditur: *Et comedetis feſtinanter*. Mandata Dei, myſteria Redemtoris, cæleſtis patriæ gaudia, cum feſtinatione cognoſcite, & præcepta vitæ cum feſtinatione implere curate. Quia enim adhuc hodie licet bene agere, ſcimus: utrum cras liceat, ignoramus. Feſtinantes ergo Paſcha comedite, id eſt ad ſolemnitatem patriæ cœleſtis anhelate. Nemo in hujus vitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat. Nemo moras ad appetenda bona ſtudia innectat, ſed cœpta perficiat, ne minime liceat implere quod incoat. Si ad amorem Dei pigri non ſumus, adjuvat ipſe quem amamus.

CAPUT XX.

Primogenitum aſini mutabis ove.

CUm de [a] refutatione præteritarum ſordium, & de innovanda cordis innocentia tractaretur, in expoſ. B Job, l. 27 & hom. 8. in Ezech. adjunctum eſt: *Primogenitum aſini mutabis ove*. QUID per aſinum, niſi immunditia? Et quid per ovem, niſi Exod 13. 13. Num. 38.

[a] In excuſis legitur, *de revocanda cordis innocentia, ex refutatione præteritarum ſordium*. Sequimur unanimem mſſ. ſenſum.

nisi innocentia designatur? Asini ergo primogenita ove mutare, est immundæ vitæ primordia in innocentiam simplicitatis convertere: ut postquam illa peccator egit, quæ ut immunda Dominus respuit, ea jam agendo proferat, quæ Dei sacrificio imponat. * Omnes enim homines nati in peccatis sumus, atque ex carnis delectatione concepti, culpæ nobiscum originem traximus. Unde fit ut etiam ex voluntate nostra peccatis implicemur. Sed quisquis post malitiam carnis ad innocentiam convertitur cordis, primogenitum asini mutat ove: quia prioris vitæ immunditiam ad innocentiam convertit. Qui enim qualis prius fuerit, esse desinit, apprehensa carnis munditia, innocentiam custodit, in oblationem Dei primogenitum asini ad ovem mutavit.

* In fine.

CAPUT XXI.

Exod. 13. 17. *Cum emisisset Pharao populum, non eos eduxit Deus per viam terræ Philisthiim, quæ vicina est: reputans ne forte sum pœniteret, si vidisset adversum se bella consurgere & reverteretur in Ægyptum.*

DUm de dispensatoria mutatione, noviter ex interno moderamine ad conversionem venientium tractaretur, in expos. B. Job, lib. 24. Num. 29. adjunctum est: *Cum emisisset Pharao populum, &c.* SÆPE conversi quoque in ipso adhuc aditu incoationis suæ, vel tranquillitatem pacatissimam carnis, vel dona prophetiæ, vel prædicamenta doctrinæ, vel signorum miracula, vel gratiam curationis accipiunt: post hæc autem duris tentationum probationibus fatigantur, a quibus tentationibus adhuc cum inciperent, valde liberos se esse crediderunt. Quod divinæ gratiæ dispensatione agitur, ne incoatione sua, tentationum asperitate frangantur: quia si eorum initia amaritudo tentationis exciperet, tam facile ad ea, quæ reliquerant, redirent, quam nec longius discesserant: nam contemtis prius vitiis quasi juxta positis * replicarentur. Unde scriptum est: *Cum dimisisset Pharao populum, non eos duxit Dominus per viam terræ Philisthiim, quæ vicina est, reputans ne forte pœniteret eum, si vidisset adversum se bella consurgere, & reverteretur in Ægyptum.* Ex Ægypto itaque exeuntibus e vicino bella subtrahuntur: quia derelinquentibus seculum, quædam prius tranquillitas ostenditur: ne in ipsa sua teneritudine atque incoatione turbati, ad hoc territi redeant quod evaserunt. Prius ergo suavitatem securitatis sentiunt, prius pacis quiete nutriuntur; post cognitam vero dulcedinem tanto jam tolerabilius tentationum certamina sustinent, quanto in Deo altius cognovere quod ament.

* Id est reimplicarentur, seu iterum implicarentur.

CAPUT XXII.

Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. Exod. 13. 21.

DUm de qualitate futuri judicii tractaretur, in expos. B. Job, Num. 57. l. 2. & in ho. 21. in Evang. adjunctum est: Num. 3. *Dominus autem præcedebat eos, &c.* QUID in igne nisi terror est? In nube autem visionis lene blandimentum. Dies vero vita justi, & nox accipitur vita peccatoris. Unde & conversis peccatoribus Paulus dicit: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Ephes. 5. 8. In die ergo per nubem columna monstrata est, & in nocte per ignem: quia omnipotens Deus & blandus justis, & terribilis apparebit injustis. Justos in judicio veniens per lenitatis mansuetudinem demulcet; illos vero per justitiæ districtionem terret. Rursum de hac columna ignis & nubis subtili investigatione discussum intelligi & aliter potest. Quid est ergo quod columna nubis quæ in eremo populum præ-

præibat, splendore ignis non in die sed in nocte radiabat? nisi quia Redemtor noster suæ conversationis exemplo, ducatum sequentibus præstans, de justitia sua confidentibus, nulla luce claruit: peccatorum vero suorum tenebras agoscentibus, ignem sui amoris infulsit.

CAPUT XXIII.

Exod. 24. 15. *Quid clamas ad me?*

DUm de accendendo cordis desiderio in Deum tractaretur, in expos. B. Job, l. 22. adjunctum est: Num. 43. *Quid clamas ad me?* VOCES apud secretissimas aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria. Æternam etenim vitam si ore petimus, nec tamen corde desideramus, clamantes tacemus. Si vero desideramus ex corde, etiam cum ore conticescimus, tacentes clamamus. Hinc est quod in eremo populus vocibus perstrepit, & Moyses a strepitu verborum tacet: & tamen silens aure divinæ pietatis auditur, cum dicitur: *Quid clamas ad me?* Intus est ergo in desiderio clamor secretus: quia ad humanas aures non pervenit, & tamen auditum Conditoris replet.

CAPUT XXIV.

Exod. 26. 15. *De manna filiis Israel desuper dato.*

CUm de præparando animo ad percipiendam supernæ compunctionis dulcedinem tractaretur, in expos. B. Job, l. 27. adjunctum est: Num. 42. *De manna filiis Israel desuper dato.* QUID per manna quod populo desuper datum est, nisi admiratio supernæ dulcedinis designatur? Dulcis enim cibus, qui de supernis accipitur, *manhu* vocatur. Manhu enim dicitur, quid est hoc? Et, quid est hoc, dicimus, quando hoc quod cernimus, nescientes admiramur. Supernum igitur manna anima percipit, cum per vocem compunctionis elevata, novam speciem internæ refectionis obstupescit, ut divina dulcedine repleta, jure respondeat, quid est hoc. Quia dum ab infima cogitatione suspenditur, ea quæ de supernis conspicit, insolite miratur. Et cum hac voce torporis nostri surditas rumpitur, vetustæ vitæ protinus usus mutatur: ut anima superno spiritu afflata, & in summis appetat, quæ contemserat, & contemnat in infimis, quæ appetebat.

CAPUT XXV.

Manus autem Moysi erant graves. Sumentes igitur lapidem, posuere subter eum, in quo sedit. Aaron autem & Hur sustentabant manus ejus. Exod. 17. 2.

CUm de Mediatoris adventu, & de levigata per intellectum spiritus Legis duritia tractaretur in homil. 33. in Evag. adjunctum est: Num. 8. *Manus autem Moysi erant graves &c.* MOYSES sedit in lapide, cum Lex requievit in Ecclesia. Sed hæc eadem Lex manus graves habuit: quia peccatores quosque non misericorditer pertulit, sed severa districtione percussit. Aaron vero mons fortitudinis, Hur autem ignis interpretatur. Quem itaque iste mons fortitudinis signat, nisi Redemtorem nostrum, de quo per Prophetam dicitur: *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium?* Isai. 2. 2. Aut quis per ignem nisi sanctus Spiritus figuratur, de quo idem Redemtor dicit: *Ignem veni mittere in teram?* Luc. 12. 49. Aaron ergo & Hur graves manus Moysi sustinent, atque sustentando leviores reddunt: quia Mediator Dei & hominum cum igne sancti Spiritus veniens, mandata Legis gravia, quæ dum carnaliter tenerentur, portari non poterant, tolerabilia nobis per spiritualem intelligentiam ostendit. Quasi enim manus Moysi leves reddit: quia pondus mandatorum Legis ad virtutem confessionis retorsit. Hanc nobis frequentis misericordiæ promissionem innuit, cum per Prophetam dixit: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat.*

Hinc

Jerem. 3. 1. Hinc iterum sub Judææ specie unicuique peccatrici animæ dicitur: *Si dereliquerit vir uxorem suam, & illa recedens duxerit virum alium, numquid revertetur ad eum ultra? Numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus.* Ecce paradigma turpis mulieris dedit, ostendit quod post turpitudinem recipi non possit. Sed hoc ipsum paradigma quod protulit, per misericordiam vincit, cum dicit fornicantem mulierem recipi nequaquam posse, & tamen ipse fornicantem animam, ut recipiat, exspectat. Pensemus pondus tantæ pietatis. Dicit quod fieri non potest, & demonstrat, quia hoc ipse facere etiam contra morem potest. Ecce vocat, & quos inquinatos denuntiat, hos etiam amplecti quærit, a quibus desertum esse se queritur. Inflexit ergo ad misericordiam duritiam Legis: quia quos juste illa damnat, ipse misericorditer liberat.

CAPUT XXVI.

Exod. 19. 8. *Quod Legem daturus Dominus in igne fumoque descendit.*

CUm de exstirpando primum desideriorum carnalium appetitu, & tunc ad intuenda sublimia, dirigenda mentis acie tractaretur, in expos. B. Job, l. 6. adjunctum est:

Num. 58. & 59. *Quod Legem daturus Dominus in igne, &c.* QUID est quod Legem daturus, in igne fumoque descendit, nisi quia & humiles per claritatem suæ ostensionis illuminat, & superborum oculos per caliginem erroris obscurat? Prius igitur mens ab appetitu gloriæ temporalis, atque ab omni carnalis concupiscentiæ delectatione tergenda est, & tunc ad aciem contemplationis erigenda. Unde & cum Lex accipitur, populus a monte prohibetur, ut videlicet qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderat, considerare sublimia non præsumat. Ubi recte dicitur: *Si bestia tetigerit montem, lapidabitur.* Ibid. 12. & 13. Bestia etenim montem tangit, cum mens irrationalibus desideriis subdita, ad contemplationis alta se erigit. Sed lapidibus percutitur, quia summa non sustinens, ipsis superni ponderis ictibus necatur. Qui igitur culmen apprehendere perfectionis nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitium probent, ut sollicite sciant si nulla jam mala proximis irrogant: si irrogata a proximis æquanimiter portant; si objectis bonis temporalibus nequaquam mens lætitia solvitur; si subtractis non nimio mærore sauciatur: ac deinde perpendat, si cum ad semetipsos interius redeunt, in eo quod spiritualia rimantur, nequaquam secum rerum corporalium umbras trahunt; vel fortasse tractas, manu discretionis abigunt: si incircumscriptum lumen videre cupientes, cunctas circumscriptionis suæ imagines deprimunt, & in eo quod super se contingere appetunt, vincunt quod sunt.

CAPUT XXVII.

Quod Israel verba Dei in monte audire non valens, præcepta in campestribus accepit. Exod. 19. 19.

CUm de intelligendis Scripturæ mysteriis, pro rerum qualitatibus temporeque expressione dispositis tractaretur, in expos. B. Job, lib. 2. adjunctum est: Num. 23 *Quod Israel verba, &c.* INTUERI libet quomodo sacra eloquia in exordiis narrationum, qualitates exprimunt terminosque causarum. Aliquando namque a positione loci, aliquando a positione corporis, aliquando a qualitate aeris, aliquando a qualitate temporis signant quid de ventura actione subjiciant. A positione quippe locorum divina Scriptura exprimit subsequentium merita finesque causarum, sicut de Israel dicit: quia verba Dei in monte audire non potuit,

tuit, sed præcepta in campestribus accepit: subsequentem nimirum infirmitatem populi indicans, qui ascendere ad summa non valuit, sed semetipsum in infimis negligenter vivendo laxavit. A positione corporis futura denuntiat: sicut in Apostolorum Actibus Stephanus Jesum, qui a dextris virtutis Dei sedet, stantem se vidisse manifestat. Stare quippe, adjuvantis est. Et recte stare cernitur, qui in bello certaminis opitulatur. A qualitate aeris res subsequens demonstratur, sicut Evangelista, cum, prædicante Domino, nullos tunc ex Judæis credituros diceret, præmisit, dicens: *Hiems autem erat*. Scriptum namque est: *Abundabit iniquitas, refrigescet caritas multorum*. Idcirco hiemis curavit tempus exprimere, ut inesse auditorum cordibus malitiæ frigus indicaret. Hinc est quod de negaturo Petro præmittitur: *Quia frigus erat, & stans ad prunas calefaciebat se*. Jam namque intus a caritatis calore torpuerat, & ad mortem præsentis vitæ, quasi ad persecutorum prunas, infirmitate æstuante recalebat. A qualitate quoque temporis, finis exprimitur actionis, sicut non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Judas exiisse perhibetur, cum, egrediente illo, ab Evangelista dicitur: *Erat autem nox*. Hinc enim & iniquo diviti dicitur: *Hac nocte repetent animam tuam abs te*. Anima quippe, quæ ad tenebras ducitur, non in die repeti, sed in nocte memoratur. Hinc est quod Salomon, qui sapientiam non perseveraturus accepit, in somnis hanc in nocte accepisse describitur. Hinc est quod Angeli ad Abraham meridie veniunt, punituri autem Sodomam, ad eam vespere venisse memorantur.

Act. 7. — Johan. 10. 22. — Matt. 24. 12. — Johan. 18. 18. — Ibid. 13. 30. — Luc. 12. 20. — 3. Reg. 3. — Gen. 18. — Gen. 19.

CAPUT XXVIII.

Moyses ascendit, & Dominus in montem descendit. Exod. 19 v. 3. & 5.

DUm de aspiratione supernæ gratiæ per meritum contemplationis assumtæ tractaretur, in exposit. B. Job, lib. 5. adjunctum est: *Moyses ascendit &c.* QUID per montem, nisi ipsa nostra contemplatio designatur, in quam nos ascendimus, ut ad ea, quæ ultra infirmitatem nostram sunt videnda, sublevemur? Sed in hanc Dominus descendit, quia nobis multum proficientibus, parum de se aliquid nostris sensibus aperit, si tamen dici in illo vel parum vel aliquid potest; qui unus semper & idem permanens, intelligi partiliter non potest; & tamen a suis fidelibus participari dicitur, cum in ejus substantia pars nullatenus admittatur. Sed quia hunc exprimere perfecto sermone non possumus, humanitatis nostræ modulo, quasi infantiæ imbecillitate præpediti, eum aliquatenus balbutiendo resonamus.

Num. 66.

CAPUT XXIX.

Stetit populus de longe, Moyses autem accessit ad caliginem, in qua erat Deus. Exod. 20. 21.

CUm de discretione tenendæ allegoriæ, ac historiæ tractaretur, hom. 9.[a] in Ezechielem, adjunctum est: *Stetit populus de longe, &c.* IN sacro eloquio intelligentiæ magna discretio est. Sæpe enim in quibusdam locis illius, & historia servanda & allegoria, & sæpe in quibusdam sola exquirenda est allegoria, & aliquando vero sola necesse est ut teneatur historia. Nam in quibusdam locis, sicut diximus, historia simul tenenda est & allegoria: ut & tardiores pascantur per historiam, & velociores ingenio per allegoriam. Unde cum, loquente Domino, populus lampades & sonitum buccinæ & montem fumigan-

a

[a] Hæc loco indicato nullatenus reperiuntur.

gantem cerneret, perterritus petiit, ut eis per Moysen Dominus loqueretur. Et scriptum est: *Stetit populus de longe, Moyses accessit ad caliginem, in qua erat Deus.* Turba quippe populi, allegoriæ caliginem non valet penetrare: quia valde paucorum est spiritualem intellectum rimari. Quia enim mentes carnalium sola sæpe historia pascuntur, loquente Deo, longe populus stetit. Quia vero spirituales quique allegoriarum nubem penetrant, ut spiritualiter Dei verba cognoscant; *Moyses accessit ad caliginem, in qua erat Deus.*

Exod. 20. 21.

CAPUT XXX.

Exod. 20. 24. *Altare de terra facietis mihi.*

CUm de incarnatione Dominica tractaretur, in expos. B. Job, lib. 3. adjunctum est: *Altare de terra facietis mihi.* ALTARE de terra Deo facere, est incarnationem Mediatoris sperare. Tunc quippe a Deo nostro munus accipitur, quando in hoc altari nostra humilitas, id est super Dominicæ incarnationis fidem posuerit quidquid operatur. Ponimus ergo in altari de terra oblatum munus, si actus nostros Dominicæ incarnationis fide solidamus.

Num. 51.

CAPUT XXXI.

Exod. 21. v. 2. & seq. *Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi: in septimo egredietur liber gratis. Cum quali veste intravit, cum tali exeat: si habet uxorem, & uxor egrediatur simul. Sin autem dominus dederit illi uxorem, & peperit filios & filias, mulier & liberi ejus erunt domini sui, ipse vero exibit cum vestitu suo. Quod si dixerit servus: Diligo dominum meum, & uxorem, ac liberos, non egrediar liber; offerat eum dominus diis, & applicabitur ad ostium, & postes; perforabitque aurem ejus subula, & erit ei servus in seculum.*

DUm de activa, contemplativaque vita tractaretur, hom. 3. in Ezech. adjunctum est: *Si emeris servum Hebræum, &c.* SCIENDUM est, quia cum activa vel contemplativa vita ex dono sint gratiæ, quamdiu tamen inter proximos vivimus, una nobis in necessitate est, altera in voluntate. Quis enim cognoscens Deum, ad ejus regnum ingreditur, nisi bene operetur? Sine contemplativa ergo vita intrare possunt ad cœlestem patriam, qui bona quæ possunt operari non negligunt. Sine activa autem intrare non possunt, si negligunt bona operari, quæ possunt. Illa ergo in necessitate, hæc in voluntate est. Illa in servitute, ista in libertate est. Unde & ad Moysen dicitur: *Si emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi: in septimo egredietur liber gratis,* & reliqua quæ sequuntur. Hebræus, transiens interpretatur. Et servus Hebræus emitur, quando unusquisque, qui jam ab hoc seculo mente transit, servitio omnipotentis Domini subditur. Ille etenim vere Deo servire appetit, qui ab hoc seculo mente transire didicerit. Sic Moyses transivit in deserto ut videret visum. Sic David cum videret impium exaltatum & elevatum super cedros Libani, transivit & ecce non erat: quia iniquorum potentiam esse magnum aliquid fortasse credimus, nisi ad permanens seculum mente transeamus. Servus vero Hebræus emtus sex annis servire præcipitur, itaut in septimo liber exeat gratis. Quid enim per senarium numerum, nisi activæ vitæ perfectio designatur? Quid per septenarium, nisi contemplativa exprimitur? Sex ergo annis servit, & septimo egreditur, qui per activam, quam perfecte exhibuerit, ad contemplativæ vitæ libertatem transit. Et notandum quod gratis liber egreditur, quia hi, qui postquam omnia fecerint, dicunt se inutiles servos: eis proculdubio sicut ipsa activa fuit ex munere, ita erit ex gratia etiam contemplativa. *Cum*

Num. 10. 11. 12. & 13.

Exod. 21. 2.

Exod. 3. Psal. 36.

Luc. 17.

quali veste intraverit, cum tali exeat, quia omnino necesse est ut unusquisque nostrum in hoc, quod incipit, perseveret, atque usque ad finem operis in ea, qua incoavit, intentione perduret. Ille quippe bene ad contemplativam transit, qui in activa vita intentionis suæ vestem ad deteriora non mutaverit. Et sunt nonnulli, qui priusquam omnipotentis Dei servitio socientur, jam bona operari diligunt. Sunt vero alii, qui bona opera postquam ad servitium omnipotentis Dei venerint, discunt. Qui ergo operationem bonam, priusquam ad Dei servitium veniret, habere studuit, Hebræus servus cum uxore emtus est. Et plerumque is, qui talis est, potest ad contemplativam vitam transire, & tamen activam non deserere. Unde & illic subditur: *Si habet uxorem, & uxor egrediatur simul.* Cum eo enim ad libertatem & uxor egreditur, quando is, qui ad contemplationem pervenit, etiam foris actionem boni operis, qua prodesse possit aliis, non relinquit. *Sin autem dominus dederit illi uxorem, & peperit filios ac filias, mulier & liberi ejus erunt domini sui, ipse vero exibit cum vestitu suo.* Servo emto dominus dat uxorem, cum prædicator quisque eum, quem juri omnipotentis Dei mancipaverit, bonæ actioni conjungit. Nam & prædicatores domini vocantur, sicut Elisæo Prophetæ de
4. Reg. 2, 3. prædicatore suo dicitur: *Scis quod dominus tuus tollatur a te?* Uxor vero servi emtitii filios & filias parit, quando ei bona actio fortes vel tenuiores fructus generat. Sed mulier, quæ a domino data est, eidem domino cum filiis remanet: ipse vero servus cum vestitu suo exit, quia bona actio, vel ejusdem bonæ actionis fructus prædicatoris mercede reputantur. Ipse vero in desiderii sui intentione perdurans, per supernam gratiam ad contemplationem liber egreditur. *Quod si dixerit servus: Diligo dominum meum, et uxorem, ac liberos; non egrediar liber.* Servus dominum suum diligit, quando prædicatoris verba sollicita intentione custodit. Uxorem quoque amans & liberos, liber egredi recusat, quando activam vitam ejusque fructum diligens, transire ad contemplativam non voluit, quia bona se opera habere in ministerii sui servitute considerans, ad libertatis quietem renuit transire. Sed, *offerat eum dominus diis, et applicetur ad ostium et postes, et perforet aurem ejus subula, ut sit ei servus in seculum.* Is enim, qui in activa disposuit vita perdurare, a domino diis offertur, quando a prædicatore suo antiquorum patrum dictis imbuitur, qui nobis in via omnipotentis Domini Sacerdotes fuere. Atque ad ostium & postes tabernaculi ducitur, ut de ingressu æterni tabernaculi altius aliquid audiat, & tremendi judicii diem subtiliter agnoscat; ne per bona opera, quæ facit, placere hominibus appetat. Sicque auris ejus subula perforatur, dum mens illius timoris Dei subtilitate percutitur; ut & verbi acumine transfixa, per omne, quod agit, noverit ingressum regni semper attendere, & quasi ab ostio & poste tabernaculi perforatam aurem portare. Qui erit servus in seculum; ut esse post seculum liber possit. In seculum etenim servus est, qui per activam vitam hominibus servire disposuit, ut post præsens seculum ad libertatem veram valeat pervenire. De qua per Paulum dicitur: *Quia* Rom. 8, 21.
et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Tunc etenim vera in nobis libertas erit, cum ad gloriam filiorum Dei adoptio nostra pervenerit. Nunc vero non solum activa in servitute est; sed ipsa quoque contemplatio, qua super nos rapimur,

mur, libertatem mentis adhuc perfecte non obtinet, ſed imitatur: quia illa quies intima in ænigmate videtur.

CAPUT XXXII.

Exod. 21, 33. *Si quis aperuerit ciſternam et foderit, et non operuerit eam, cecideritque bos vel aſinus in eam, dominus ciſternæ reddet pretium jumentorum.*

DUm de tenenda ſacri verbi menſura, ſecundum qualitatem audientium tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 17. adjunctum eſt: *Si quis aperuerit ciſternam et foderit, etc.* Num. 38. QUID eſt aperire ciſternam, niſi intellectu valido Scripturæ ſacræ arcana penetrare? Quid autem per bovem & aſinum, id eſt mundum immundumque animal, niſi fidelis quiſque vel infidelis accipitur? Qui ergo ciſternam fodit, cooperiat, ne illic bos vel aſinus, ruat; id eſt qui in ſacro eloquio jam alta intelligit, ſublimes ſenſus coram non capientibus per ſilentium tegat, ne per ſcandalum mentis, aut fidelem parvulum, aut infidelem, qui credere potuiſſet, interimat. Ex morte enim jumentorum debet pretium: quia illud ſcilicet amiſiſſe convincitur, unde ad agendam pœnitentiam reus tenetur. Quiſquis namque ad alta ſcientiæ fluenta perveniens, cum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnæ reus addicitur, ſi per verba ejus in ſcandalum, ſive munda, ſeu mens immunda capiatur. Operienda eſt itaque ciſterna: quia coram parvulis mentibus tegenda eſt alta ſcientia, ne unde cor docentium ad ſumma attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur.

CAPUT XXXIII.

Exod. 22, 26. *Cum debet tibi quidpiam frater tuus, & abſtuleris pignus ab eo, ante ſolis occaſum pignus reſtitue.*

DUm de utilitate confeſſionis tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 16. adjunctum eſt: *Cum debet tibi quidquam frater tuus, &c.* QUID hoc loco pignoris nomine, niſi peccati confeſſio datur intelligi? Frater etenim noſter debitor nobis efficitur, cum quilibet proximus in nos aliquid deliquiſſe monſtratur. Peccata quippe, debita vocamus. Unde peccatori ſervo dicitur: *Omne debitum dimiſi tibi*. Et in Dominica quotidie oratione precamur: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*. A debitore autem noſtro pignus accipimus, quando ab eo qui & nobis peccaſſe cognoſcitur, peccati ejus jam confeſſionem tenemus, per quam relaxare peccatum, quod in nobis perpetratum eſt, poſtulamur. Qui enim peccatum, quod commiſit, fatetur, & veniam petit, jam quaſi pro debito pignus dedit. Quod nimirum pignus ante ſolis occaſum reddere jubemur, quia priuſquam in nobis per dolorem cordis ſol juſtitiæ occidat, debemus ei confeſſionem veniæ reddere, a quo confeſſionem accipimus culpæ: ut qui ſe deliquiſſe in nos meminit, a nobis mox relaxatum ſentiat quod deliquit.

Num 6. Vide et infr. Deut. c. 17

Matt. 18. 32.

Matt. 6. 12.

CAPUT XXXIV.

Exod. 23, 40. *Quod Moyſes accepturus Legem in montem aſcendit.*

DUm de appetenda quiete interna, & cordis munditia tractaretur, in expoſ. B. Job, adjunctum eſt: *Quod Moyſes accepturus Legem in montem aſcendit*. [a] QUID eſt, quod Moyſes, ut ſublimia Dei præcepta perciperet, alta conſcendit; atque ut interna penetraret, ab externis tumultibus occultatur? niſi quod ſancti viri, qui exterioribus miniſteriis deſervire officii neceſſitate coguntur, ſtudioſe ſemper ad cordis ſecreta refugiunt: ibique cogitationis intimæ cacumen aſcendunt, & Legem quaſi in monte percipiunt: dum poſt-

po-

a In mſſ. non aſſignatur quo ex loco fuerit id ſumtum. Certe non invenitur lib. 24. in Job, cap. 12, ut in editis legitur.

positis tumultibus actionum temporalium, in contemplationis suæ verticem, supernæ voluntatis sententiam perscrutantur.

CAPUT XXXV.

Exod. 25. 25. & seq. *Facies quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos. Duo circuli sint in latere uno, & duo in altero. Facies quoque vectes de lignis Sethim, & operies auro, inducesque circulos, qui sunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis; qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis.*

CUm de prædicatione doctorum Ecclesiæ tractaretur, in cod. Reg. Past. adjunctum est: *Facies* Part. 2. c. 11. *quatuor circulos aureos, etc.* QUID per arcam, nisi sancta Ecclesia figuratur? Cui quatuor circuli aurei per quatuor angulos jubentur adjungi: quia in eo quod per quatuor mundi partes dilatata tenditur; procul dubio sancti Evangelii libris accincta prædicatur. Vectesque de lignis Sethim fiunt, qui iisdem ad portandum circulis inseruntur: quia fortes perseverantesque doctores velut imputribilia ligna quærendi sunt, qui instructioni sacrorum voluminum semper inhærentes, sanctæ Ecclesiæ unitatem denuntient, & quasi intromissis circulis arcam portent. Vectibus quippe arcam portare, est bonis Doctoribus sanctam Ecclesiam ad rudes infidelium mentes prædicando deducere. Qui auro quoque jubentur operiri, ut dum sermone aliis insonant, ipsi etiam vitæ splendore fulgescant. De quibus apte subditur: *Qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis:* quia nimirum necesse est, ut qui ad officium prædicationis excubant, a sacræ lectionis studio non recedant. Ad hoc namque vectes esse in circulis semper jubentur, ut cum portari arcam opportunitas exigit, de intromittendis vectibus portandi tarditas nulla generetur: quia videlicet cum spirituale aliquid a subditis Pastor inquiritur, ignominiosum valde est, si tunc quærit discere, cum quæstionem debet enodare. Sic circulis vectes inhæreant, ut doctores semper in suis cordibus eloquia sacra meditantes, testamenti arcam sine mora elevent, si quidquid necesse est protinus doceant. Unde bene primus Pastor Ecclesiæ Pastores cæteros admonet, dicens: *Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.* 1. Petr. 3. 15. Ac si aperte dicat: ut ad portandam arcam mora nulla præpediat, vectes a circulis nunquam recedant.

CAPUT XXXVI.

Duos quoque Cherubim aureos, et productiles facies ex utraque parte oraculi. Cherubim unus sit in latere uno, et alter in altero; utrumque latus propitiatorii tegant expandentes alas, et operientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus ad propitiatorium. Exod. 25. 18.

DUm de concordia novi ac veteris Testamenti, & de Mediatoris adventu tractaretur, homil. 6. in Ezechielem, adjunctum est: *Duos quoque Cherubim aureos, et productiles facies, &c.* QUID per propitiatorium, nisi Mediator Dei & hominum designatur? Num. 15. De quo per Paulum dicitur: *Quem posuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius.* Rom. 3. 25. Quid vero, per duo Cherubim, qui plenitudo scientiæ dicitur, nisi utraque Testamenta signata sunt? Ex quibus unum a summitate una propitiatorii, aliud vero a summitate altera stat: quia quod Testamentum vetus de incarnatione nostri Redemtoris cœpit prophetando promittere, hoc Testamentum novum perfecte narrat expletum. Duo autem Cherubim ex auro mundissimo facta sunt: quia utraque Testamenta pura ac simplici veritate describuntur. Expandunt vero alas,

& ora-

& oraculum operiunt: quia nos, qui omnipotentis Dei oracula sumus, a culpis imminentibus, Scripturæ sacræ ædificatione protegimur. Cujus dum sententias sollicite aspicimus, ab errore ignorantiæ ejus alis velamur. Duo vero Cherubim se mutuo respiciunt versis vultibus in propitiatorium; quia utraque Testamenta nulla á se varietate discrepant. Et quasi ad semetipsa vicissim facies tenent: quia dum quod unum promittit, hoc aliud exhiberet, interpositum Mediatorem Dei & hominum vident. Facies quippe a semetipsis Cherubim averterent, si quod unum Testamentum promitteret, aliud negaret. Sed dum concorditer de Mediatore Dei & hominum unum loquuntur, vicissim ut se respiciant, in propitiatorium intendunt. Quod enim designavit Testamentum vetus, hoc Testamentum novum exhibuit. Ut enim pauca de multis loquar. Quid est quod, Adam dormiente, Eva producitur, nisi quod moriente Christo, Ecclesia fidelium nascitur? Quid est quod Isaac ad immolandum ducitur, & ligna portat, aræ superimponitur, & vivit, nisi quod Redemtor noster ad passionem ductus, lignum sibi crucis ipse portavit, & sic ex humanitate est mortuus, ut tamen immortalis maneret ex divinitate? Vera ergo Testamenta ita sibi in Mediatorem Dei & hominum congruunt, ut quod unum signat, hoc alterum exhibeat.

CAPUT XXXVII.

Item unde supra.

Num. 3. IN expositione Evangelii hom. 25. CHERUBIM, plenitudo scientiæ dicitur. Et quid per duo Cherubim, nisi utraque Testamenta signantur? Quid vero per propitiatorium, nisi incarnatus Dominus figuratur? De quo Johannes ait: *Ipse est enim propitiatio pro peccatis nostris.* (1. Johan. 2. 2.) Et dum Testamentum vetus hoc faciendum denuntiat, quod Testamentum novum de Domino factum clamat, utraque quasi Cherubim se invicem aspiciunt, dum vultus in propitiatorium vertunt: quia dum inter se positum incarnatum Dominum vident, a suo aspectu non discrepant, quæ dispensationis ejus mysterium concorditer narrant.

CAPUT XXXVIII.

Parabis & acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda sunt libamina. Exod. 25. 29.

CUm de discrete tenenda a doctoribus prædicationis mensura tractaretur, in expos. B. Job, l. 20. adjunctum est; *Parabis & acetabula, &c.* Num. 4. QUID per phialas, & cyathos, nisi mensura prædicationis accipitur, qua oportet ut exhortationis gratia singulis juxta capacitatem ingenii conferatur? Debet enim is subtiliter qui docet perspicere ne plus studeat, quam ab audiente capiatur, prædicare. Debet & ad infirmitatem audientium semetipsum contrahendo descendere, ne dum parvis sublimia, & idcirco non profutura loquitur se magis curet ostentare, quam auditoribus prodesse. Jubente autem Domino, non solum phialæ ad mensam tabernaculi, sed etiam cyathi præparantur. Quid enim per phialas, nisi larga prædicatio? quid enim per cyathum, nisi minima ac tenuis de Deo locutio designatur? In mensa igitur Domini, & phialæ præparantur, & cyathi: quia videlicet in doctrina sacri eloquii, non solum exhibenda sunt magna, & arcana, quæ inebriant; sed etiam parva & subtilia, quæ quasi per gustum notitiam præstant.

CAPUT XXXIX.

Item unde supra. Num. 6.

IN expositione Evangelii homil. 6. QUID per phialas, nisi doctrina exuberans? & quid per cyathos, nisi parva atque angusta scientia designatur? Alius namque doctri-

ctrina veritatis plenus ; audientium mentes inebriat: per hoc ergo quod dicit, profecto phialam porrigit. Alius explere quod sentit, non valet: sed quia hoc utcumque denuntiat, profecto per cyathum gustum præbet. In Dei ergo tabernaculo, id est in sancta Ecclesia positi, si per doctrinam sapientiæ ministrare phialas minime possunt, in quantum pro divina largitate sufficiunt, proximis suis boni verbi dare cyathos debent.

CAPUT XL.

Exod. 25. 31. *Facies et candelabrum ductile de auro mundissimo, hastile ejus, et calamos, et scyphos, et sphærulas, ac lilia ex ipso procedentia.*

CUm de mysterio incarnationis Dominicæ, deque membris ei per fidem adhærentibus tractaretur,

Num. 8. l. 1. in hom. 6. in Ezech. adjunctum est: *Facies & candelabrum ductile de auro mundissimo*, ec. QUIS in candelabro, nisi Redemtor humani generis designatur? qui in natura humanitatis infulsit lumen divinitatis, ut mundi candelabrum fieret, quatenus in ejus lumine omnis peccator, in quibus jaceret tenebris, videret. Qui pro eo quod nostram naturam sine culpa suscepit, candelabrum tabernaculi de auro purissimo fieri jubetur. Ductile autem feriendo producitur, quia & Redemtor noster, qui ex conceptione & nativitate perfectus Deus & homo exstitit, passionum ictus pertulit, & sic ad resurrectionis gloriam pervenit. Ex auro ergo mundissimo ductile candelabrum fuit, quia & peccatum non habuit, & tamen ejus corpus per passionis contumelias ad immortalitatem profecit. Nam juxta animæ meritum, quo percussionibus potuisset proficere, omnino non habuit. In membris autem suis, quæ nos sumus, quotidie percussionibus proficit: quia dum nos tundimur, & afficimur, ut ejus corpus esse mereamur, ipse proficit, de cujus corpore scriptum est: *Ex quo totum corpus per nexus, et conjunctiones subministratum et constructum crescit in augmentum Dei.* Col. 2. 19. [a] Corpus quippe illius nos omnes sumus, per nexus vero & conjunctiones corpus ligatur, quia dum capiti pectus, dum pectori brachia, dum brachiis manus, digiti manibus sunt conjuncti, & membra cætera membris inhærent, corpus omne perficitur: sic sancti Apostoli qui Redemtori nostro propinqui steterunt, quasi pectus capiti inhæserunt. Quos quia Martyres sunt secuti, quasi conjuncta brachia pectori fuerunt. Quibus dum Pastores & Doctores subjuncti sunt per bona opera, manus brachiis inhæserunt. Hoc vero omne corpus Redemtoris nostri quotidie per nexus & conjunctiones subministratur in cœlo, quia cum ad eum illuc electæ animæ ducuntur, ei sua membra colligantur; de quo bene dicitur: *Subministratum et constructum crescit in augmentum Dei*; quia Deus omnipotens Redemtor noster, qui in se quo proficiat non habet, adhuc per membra sua quotidie augmentum habet. Unde rursus scriptum est: *Donec occurramus omnes in mensuram plenitudinis Christi.* Ephes. 4. 13. Hastile vero ejus ipsa Ecclesia debet intelligi, quæ corpus ejus est: quia inter tot adversa, libera stat. Calami autem, qui de hastili prodeunt, prædicatores sunt, qui dulcem sonum in mundo ediderunt, videlicet canticum novum. Scyphi autem vino repleri solent. [b] Quid ergo mentes auditorum nisi scyphi sunt, quæ a sanctis prædicatoribus vino scientiæ replentur? [c] Quid ergo ora do-

a Quæ sequuntur usque ad: *Hastile &c.* in excusis omissa, restituimus ex omnibus mss. nostris.

b Nescio cur hic in excusis inseratur; *In nonnullis Gregorii exemplaribus ita legunt.*

c Hoc loco mss. cod. dissentiunt, Lectioni vulgatæ, quam retinemus, suffragatur cod. Michael. non alii.

doctorum nisi scyphi sunt, qui vino nos scientiæ ebriant, ut oblectamenta mundi, quæ amavimus, obliviscamur? Sphærula enim quid est aliud, nisi volubilitas prædicationis? Sphærula enim ex omni parte volvitur, & prædicatio quæ nec adversitate retineri potest, nec prosperitatibus elevatur, sphæra est: quia inter adversa fortis, & inter prospera humilis, nec timoris habet angulum, nec elationis. In cursu ergo suo figi non valet: quia per cuncta se volubiliter trahit. Ut autem hoc quod exempli causa protulimus, exsequamur, bene post calamos, scypos, & sphærulas, in candelabro lilia describuntur: quia post hanc, quam diximus, prædicationis ebrietatem atque volubilitatem, illa virens patria sequitur, quæ animabus sanctis, id est floribus vernat æternis. Scyphi ergo, & sphærulæ ad laborem pertinent, lilia ad retributionem.

CAPUT XLI.

Exod. 26. 1. *Tabernaculum vero ita fiet: decem cortinas de bysso retorta, et hyacintho, variatas opere plumario facies.* Et paulo post: *Facies et saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi.* Et iterum *Facies et operimentum aliud de pellibus arietum.*

DUm de cavendis murmurationibus contra Rectores suos quibuslibet spiritualibus subditis tractaretur, in expos. B. Job, lib. 25.
Num. 39. adjunctum est. *Tabernaculum vero ita fiet, etc.* QUID per pelles & cilicia, quibus tabernaculum tegitur, nisi grossas hominum mentes accipimus, quæ aliquando in Ecclesia, occulto Dei judicio, quamvis duræ sint, præferuntur? Quæ quia servire curis temporalibus non timent, oportet ut tentationum ventos & pluvias de hujus mundi contrarietatibus portent. Quid vero per hyacinthum, coccum, byssumque signatur, nisi Sanctorum vita tenera, sed clara? Quæ dum caute in tabernaculo sub ciliciis & pellibus absconditur, sua integra pulcritudo servatur. Ut enim in interiora tabernaculi byssus fulgeat, coccus coruscet, hyacinthus cæruleo colore resplendeat: desuper pelles & cilicia, imbres, ventos, & pulverem portant. Quæ igitur magnis virtutibus in sanctæ Ecclesiæ sinu proficiunt, præpositorum suorum vitam despicere non debent, cum vacare eos rebus exterioribus vident: quia hoc, quod ipsi securi intima penetrant, ex illorum adjumento est, qui contra procellas hujus seculi exterius laborant. Quam enim candoris sui gratiam retineret, si byssum pluvia tangeret? aut quid fulgoris atque claritatis coccus, vel hyacinthus ostenderet, si hæc susceptus pulvis fœdaret? Sit ergo desuper textura cilicii fortis ad pulverem: sit inferius color hyacinthinus aptus ad decorem. Ornent Ecclesiam, qui solis rebus spiritualibus vacant; tegant Ecclesiam, quos & labor rerum corporalium non gravat. Nequaquam ergo contra Rectorem suum exteriora agentem murmuretis, qui intra sanctam Ecclesia jam spiritualiter fulget. Si enim tu secure interius, ut coccus rutilas, cilicium, quo protegeris, cur accusas?

CAPUT XLII.

Item unde supra.

IN [a] expositione Evangelii hom. 38. CORTINIS tabernaculi intexi coccus bis tinctus jubetur. Vos Num. 10.
estis, fratres, vos estis cortinæ tabernaculi, qui per fidem in vestris cordibus secreta cælestia velatis. Sed cortinis tabernaculi bis tinctus coccus debet inesse. Coccus quippe ignis speciem tenet. Quid vero est ca-

a Nullus mss. nostrorum hæc habet.

caritas nisi ignis :] sed ista caritas esse bis tincta debet, ut tingatur per amorem Dei, tingatur & per amorem proximi. Qui enim sic amat Deum, ut per contemplationem ejus negligat proximum, coccus quidem est, sed bis tinctus non est. Rursum qui sic amat proximum, ut tamen contemplationem Dei per ejus amorem derelinquat, coccus est, sed bis tinctus non est. Ut ergo caritas vestra bis tinctus coccus esse valeat, & ad amorem Dei, & ad amorem proximi se accendat: quatenus nec ex compassione proximi, contemplationem relinquat Dei, nec plusquam debet inhærens contemplationi Dei, compassionem abjiciat proximi. Omnis itaque homo inter homines vivens, sic ad eum anhelet, quem desiderat, ut tamen hunc non deserat cum quo currebat: & sic huic adjutorium ferat, ut ab illo nullatenus torpeat, ad quam festinabat.

CAPUT XLIII.

Exod. 26.16. 19. *Quod cum Dominus tabernaculi tabulas erigi præcepit, fundi earum bases argenteas jubet.*

DUm de mysterio prænuntiatæ Prophetarum atque Apostolorum celsitudinis tractaretur, in expos. B. Job, l. 28. adjunctum est: *Quod cum Dominus tabernaculi tabulas erigi præcepit, &c.* QUID per tabularum bases argenteas, nisi Prophetarum potest ordo signari? Qui dum primi aperte de Dominica incarnatione locuti sunt, quasi quasdam bases, eos conspicimus a fundamentis surgere, & superpositæ fabricæ pondera sustinere. Ad Moysen ergo Dominus cum tabernaculi tabulas erigi præcepit, fundi earum bases argenteas jubet. Quid enim per tabulas, nisi Apostoli extensa in mundum prædicatione dilatati? Quid per bases argenteas, nisi Prophetæ signantur? Qui superimpositas tabulas ipsi firmi & fusiles sustinent: quia Apostolorum vita dum eorum prædicatione instruitur, eorum & auctoritate solidatur. Unde & conjunctæ binæ bases singulis tabulis supponuntur: quia cum Prophetæ sancti in verbis suis de Mediatoris incarnatione concordant, subsequentes prædicatores Ecclesiæ indubitanter ædificant: ut cum a semetipsis non discrepant, illos robustius figant. Nec immerito bases, quibus Prophetæ signantur, ut ex argento debeant fundi præcipitur. Argenti quippe claritas ex usu servatur: sine usu autem in nigredinem vertitur. Prophetarum quoque dicta ante Mediatoris adventum, quia in usum spiritualis intelligentiæ non erant, dum conspici præ obscuritate non poterant, quasi nigra remanebant. At postquam Mediator adveniens, ea ante oculos nostros incarnationis suæ manu tersit, quidquid lucis in eis latebat, inclaruit: sensusque patrum præcedentium in usum dedit, quia verba rebus exposuit.

Num. 18. (margin)

CAPUT XLIV.

Quod columnarum quatuor, ante quas velum pendere præcipitur, esse bases argenteas Dominus jubet. Exod. 26.16.

CUm de mysterio prædicationis Doctorum Ecclesiæ tractaretur, Num. 17.
in expos. B. Job, l. 28. adjunctum est: *Quod columnarum quatuor, &c.* CUM in typo Ecclesiæ tabernaculum [a] figeretur, ad Moysen dicitur, ut columnarum quatuor interius positarum bases esse argenteæ debeant. In argento enim quid aliud quam claritas divini sermonis accipitur, sicut scriptum est: *Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terræ?* Psal. 11. 7. Bases ergo argento vestitæ, quatuor columnas tabernaculi sustinent: quia prædicatores Ecclesiæ divino eloquio decorati, ut in cunctis se exemplum præ-

a Excusi *figuretur*, reluctantibus mss.

præbeant, quatuor Evangeliſtarum dicta & ore & operibus portant.

CAPUT XLV.

Exod. 26. 36. *In constructione tabernaculi ut columnæ argenteæ interius ſtarent, paxilli ærei per circuitum exterius juſſi ſunt, in quibus religatum tabernaculum teneretur.*

Num. 16. 17. CUm de veteris novique Teſtamenti unita per ſpiritum concordia tractaretur, ex hom. 15. in Ezechielem, adjunctum eſt: *In constructione tabernaculi ut columnæ argenteæ interius ſtarent, ec.* [a] De quibus & paulo poſt ſcriptum eſt: *Facies paxillos tabernaculi, et atrii cum funibus ſuis.* Patres veteris Teſtamenti, quia ab ipſa incarnatione Redemtoris noſtri per intervalla temporum longius conſtiterunt, foris eſſe juſſi ſunt. Et quidem in Abel ſanguine, paſſio jam cœpit Eccleſiæ, Et una eſt Eccleſia electorum præcedentium atque ſequentium. Sed
Luc. 10. 24 tamen quia diſcipulis dicitur: *Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre quæ videtis, & non viderunt*, antiquis Patribus quaſi foris ſtetiſſe, eſt Redemtoris noſtri præſentiam corporalem non vidiſſe. Exterius igitur, ſed tamen non diviſi a ſancta Eccleſia fuere: quia mente, opere & prædicatione, iſta jam fidei ſacramenta tenuerunt, iſtam ſanctæ Eccleſiæ celſitudinem conſpexerunt, quam nos non adhuc præſtolando, ſed jam habendo conſpicimus. Sicut enim nos in præterita paſſione Redemtoris noſtri, ita illi per fidem in eadem poſt ventura ſalvati ſunt. Illi ergo foris non extra myſterium, ſed extra tempus fuerunt. Unde & in conſtructione tabernaculi, ut columnæ argenteæ interius ſtarent, paxilli ærei in circuitu figi per circuitum exterius juſſi ſunt, in quibus religatum tabernaculum teneretur. Columnæ itaque argenteæ interius, paxilli vero ærei in circuitu figuntur, atque in ipſis funes ligati ſunt, ut tabernaculum fixum maneret: quia videlicet ut ſancti Apoſtoli in luce ſermonis ſui ſolidi ſtarent, ut totum tabernaculum, id eſt ſancta Eccleſia, in fidei integritate conſiſteret, tamquam paxilli ærei Patres veteris Teſtamenti ac Prophetæ exterius fixi ſunt, quatenus verborum ſuorum funibus prædicatorum mentes in ſoliditate ſtringerent, atque hoc Dei tabernaculum in ſtatu fidei ligarent. Extra ergo paxilli ſunt, qui ante tempus hujus ſanctæ Eccleſiæ fuere. Sed tamen ligant eos qui in ipſa ſunt: quia dum cœleſtia myſteria ventura prædicant, hæc poſtquam oſtenſa ſunt, credibilia omnibus fecerunt. Ut ergo intus columnæ immobiles ſtent, foris paxilli funes continent: quia ut ſancti Apoſtoli perfecte incarnationis Dominicæ myſterium crederent, illorum prædicatio obtinuit, qui hoc, priuſquam fieret, videre & prædicare potuere. Nec immerito columnæ argenteæ, paxilli vero ænei facti ſunt: quia quod clare jam Apoſtoli prædicant, hoc Prophetæ ſub intellectu myſtico obſcure locuti ſunt. Recte ergo per æris metallum ſignati ſunt, qui clari in ſuis prædicationibus non fuere. Sancti vero Apoſtoli quia de Redemtoris noſtri myſterio lucem prædicationis habuerunt, argenteis columnis expreſſi ſunt. Et notandum quod argentum ſonat & lucet; æs vero ſonat, & non lucet: quia Prædicatores novi Teſtamenti aperte locuti ſunt, quæ etiam monſtrare potuerunt: Prædicatores vero Teſtamenti veteris, quia per allegoriarum umbras de cœleſti myſterio obſcura dicta protulere, quaſi ſine luce ſonitum dederunt.

b Caput hoc multis in locis depravatum ope mſſ. ſanavimus.

CAPUT XLVI.

Exod. 28. 4. *Facient autem superhumerale de auro & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta.*

a Lib. 1. ep. 25. olim 24. CUM de [a] bona qualitate sacerdotum, eorumque exhibendi operis claritate tractaretur, adjunctum est: *Facient autem superhumerale de auro & hyacintho. &c.* SUPERNÆ vocis imperio in utroque humero sacerdos velamine superhumeralis astringitur: ut contra adversa ac prospera, virtutum semper ornamento muniatur, quatenus juxta vocem Pauli: *Per arma justitiæ a dextris sinistrisque gradiens*, cum ad sola, [b] quæ anteriora sunt, nititur, in nullo delectationis infimæ latere flectatur. Non hunc prospera elevent, nec adversa conturbent: non blanda usque ad voluptatem demulceant, non aspera ad desperationem premant: ut dum nullis passionibus intentionem mentis humiliat, quanta in utroque humero superhumeralis pulcritudine tegatur, ostendat. Quod recte etiam superhumerale ex auro, hyacintho, purpura, bis tincto cocco, & torta fieri bysso præcipitur: ut quanta sacerdos clarescere virtutum diversitate debeat, demonstretur. In sacerdotis quippe habitu ante omnia aurum fulget, ut in eo intellectus sapientiæ principaliter emicet. Cui hyacinthus, aereo cæruleo colore resplendens, adjungitur: ut per omne quod intelligendo penetrat, non ad favores infimos, sed ad amorem cœlestium surgat; ne dum in suis incautus laudibus capitur, ipso etiam veritatis intellectu vacuetur. Auro quoque [c] ac hyacintho purpura permiscetur: ut videlicet sacerdotale cor cum summa quæ prædicat sperat, in semetipso etiam suggestiones vitiorum reprimat, eique velut ex regia potestate contradicat: quatenus nobilitatem semper intimæ regenerationis aspiciat, & cœlestis regni sibi habitum moribus defendat. De hac quippe nobilitate spiritus per Petrum dicitur: *Vos autem genus electum, Regale sacerdotium.* (1. Pet. 2. 9.) De hac etiam potestate, qua vitia subigimus, Johannis voce roboramur, qui ait: *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* (Johan. 1. 12.) Hanc dignitatem fortitudinis Psalmista considerat, dicens: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum*: (Ps. 138. 17.) quia nimirum Sanctorum mens principaliter in summis erigitur, cum exterius perpeti abjecta cernuntur. Auro autem & hyacintho, ac purpuræ bis tinctus coccus adjungitur, ut ante interni judicis oculos, omnia virtutum bona ex caritate decorentur, & cuncta quæ coram hominibus rutilant, hæc in conspectu occulti arbitri flamma intimi amoris accendat. Quæ scilicet caritas, quia Deum simul ac proximum diligit, quasi coccus ex duplici tinctura fulgescit. Qui igitur sic ad auctoris speciem anhelat, ut proximorum curam negligat; vel sic proximorum curam exsequitur, ut a divino amore torpescat, (quia unum horum quodlibet negligit) in superhumeralis ornamento habere coccum bis tinctum nescit. Sed cum mens ad præcepta caritatis tenditur, restat proculdubio ut per abstinentiam caro maceretur. Unde & bis tincto cocco torta byssus adjungitur. De terra etenim byssus nitenti specie oritur. Et quid per byssum, nisi cadens decor munditiæ corporalis exprimitur? Quæ videlicet torta pulchritudini superhumeralis innectitur, quia tunc castimonia ad perfectum munditiæ decorem ducitur, cum per abstinentiam caro fatigatur. Cumque

2. Cor. 6. 7. (margin note to "Per arma justitiæ")

a In Gem. & Michaelino codd. assignatur Reg. Past. titulus decimus quartus. Hæc autem reperiuntur loco a nobis signato.

b Excusi, *Interiora sunt.*

c Utic. *ac bysso purpura permiscetur.*

que inter virtutes cæteras, etiam afflictæ carnis meritum proficit, quasi in diversa superhumeralis specie byssus torta candescit.

CAPUT XLVII.

Exod. 28. 15. *Rationale quoque judicii facies opere polymito.*

CUm per promissi sacerdotalis indumenti mysterium, de exhibenda pulcitudine doctrinæ doctorum sequentium tractaretur, in Regul. Pastor. adjunctum est: *Rationale quoque judicii facies opere polymito.* (Part. 2. Cap. 2.) DIVINA voce præcipitur ut in Aaron pectore rationale judicii vittis ligantibus imprimatur, quatenus sacerdotale cor nequaquam cogitationes fluxæ possideant, sed ratio sola constringat, ne indiscretum quid vel inutile cogitet. Qui est ad exemplum aliis constitutus, ex gravitate vitæ semper debet ostendere, quantum in pectore rationem portet. In quo etiam rationali vigilanter adjungitur, ut duodecim Patriarcharum nomina describantur. Adscriptos etenim patres semper in pectore ferre, est antiquorum vitam sine intermissione cogitare. Nam tunc sacerdos irreprehensibiliter graditur, cum exempla patrum præcedentium indesinenter intuetur, cum Sanctorum vestigia sine cessatione considerat, & cogitationes illicitas deprimit, ne extra ordinis limitem operis pedem tendat. Quod bene etiam rationale judicii vocatur: quia debet Rector subtili examine bona malaque discernere, & quæ vel quibus, quando vel qualiter congruant, studiose cogitare: nihilque proprium quærere, sed sua commoda propinquorum bona reputare. Unde illic scriptum est: (Ibid. v. 30.) *Pones autem in rationale judicii doctrinam & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingreditur coram Domino, & gestabit judicium filiorum Israel in pectore suo in conspectu Domini semper.* Sacerdotem quippe judicium filiorum Israel in pectore coram Domini conspectu gestare, est subjectorum causas pro sola interni judicis intentione discutere: ut nihil se ei humanitatis admisceat in hoc quod divina positus vice dispensat, ne correctionis studia privatus dolor exasperet. Cumque contra aliena vitia æmulator ostenditur, quæ sua sunt exsequatur; ne tranquillitatem judicii aut latens invidia maculet, aut præceps ira perturbet. Sed dum consideratur terror ejus qui super omnia præsidet, videlicet judicis intimi, non sine magno regantur timore subjecti.

CAPUT XLVIII.

Quod sacerdos cum in tabernaculum ingreditur, duodecim lapides in pectore portare jubetur, sculptis nominibus filiorum Israel. Exod. 28. 29.

DUm de primorum prædicatorum significationibus tractaretur, in expos. B. Job, lib. 28. adjunctum est: *Quod sacerdos cum in tabernaculum ingreditur, &c.* (Num. 24.) CUJUS per hunc Pontificem, nisi Redemtoris nostri persona figuratur? Quia videlicet semetipsum pro nobis sacrificium offerens Pontifex noster, dum fortes in ipso exordio prædicatores exhibuit, duodecim lapides sub capite in prima sui corporis parte portavit. Sancti itaque Apostoli, & pro prima ostensione ornamenti, lapides sunt in pectore, & pro prima soliditate ædificii in solo, fundamenta.

CAPUT XLIX.

Deorsum ad pedes tunicæ per circuitum quasi mala punica facies. Exod. 28.

CUm de servanda a doctoribus unitatis concordia per discretum prædicationis mysterium tractaretur. [a] Regist. lib. 1. adjunctum est: *Deorsum ad pedes tunicæ per circuitum quasi mala punica facies:* (Ep. 25. Olim. 24.)

CUM

a Indicatur in Michel. liber Reg. Past tit. 15. & in Gemet. tit. 3. Vide lib. 2. c. 4. ubi hæc leguntur.

CUM Rector se ad loquendum præparat, sub quantæ cautelæ studio loquatur attendat: ne si inordinate ad loquendum rapitur, erroris vulnere audientium corda feriantur: & cum fortasse sapiens videri desiderat, unitatis compagem insipienter abscindat.
Marc. 9. 49. Hinc namque Veritas dicit: *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos*. Per sal quippe verbi sapientia designatur. Qui igitur loqui sapienter nititur, magnopere metuat, ne ejus eloquio audientium unitas con-
Rom. 11. 3. fundatur. Hinc Paulus ait: *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*. Hinc in sacerdotis veste, juxta divinam vocem, tintinnabulis mala punica conjuguntur. Quid enim per mala punica, nisi fidei unitas designatur? Nam sicut in malo punico uno exterius cortice multa interius grana muniuntur, sic innumeros sanctæ Ecclesiæ populos unitas fidei contegit, quos intus diversitas meritorum tenet. Ne igitur Rector incautus, ad loquendum proruat, hoc quod jam præmisimus, per semetipsam disci-
Marc. 9. 49. pulis Veritas clamat: *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos*: ac si figurate per habitum sacerdotis dicat: Mala punica tintinnabulis jungite: ut per omne quod dicitis, provida mente unitatem fidei, & dilectionem pacis in vobis, cauta observatione teneatis.

CAPUT L.

Exod. 28. 33. *Quod divina voce in extremitate tunicæ sacerdotis malis punicis tintinnabula jubentur misceri.*

CUm de exhibenda doctoribus, prædicationis instantia tractaretur, in [a] Reg. Past. tit. 15. adjun-
a Part. 2. Cap. 4. ctum est: *Quod divina voce in extremitate tunicæ sacerdotis, &c.* MOYSI præcipitur, ut tabernaculum sacerdos ingrediens, tintinnabulis ambiatur: ut videlicet voces prædicationis habeat, ne superni inspectoris judicium ex silentio offendat:
Scriptum quippe est: *Audiatur sonitus quando ingreditur vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur*. Sacerdos namque ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus non auditur: quia iram contra se occulti judicis exigit, si sine prædicationis sonitu incedit. Apte autem tintinnabula vestimentis illius describuntur inserta. Vestimenta etenim sacerdotis, quid aliud, quam bona opera debemus accipere? Propheta attestante, qui ait: *Sacerdotes tui induantur justitiam*. Vestimentis itaque illius tintinnabula inhærent, ut vitæ viam cum linguæ sonitu, ipsa quoque opera sacerdotis clament. Exod. 28. 35. Ps. 131. 9.

CAPUT LI.

Sume tibi aromata, & stacten, onycha, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum: æqualis ponderis erunt omnia; faciesque thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter & purum. Exod. 30. 34.

CUm de boni operis exhibitione per distinctam mentis custodiam tractaretur, in expos. B. Job, lib. 1. adjunctum est: *Sume tibi aromata, & stacten, &c.* THYMIAMA ex aromatibus compositum facimus, cum in altari boni operis virtutum multiplicitate redolemus. Quod mixtum & purum fit: quia quanto virtus virtuti jungitur, tanto incensum boni operis sincerius exhibetur. Ubi & bene subjungitur: *Cumque in tenuissimum pulverem universa aromata contuderis, pones ex eo coram testimonii tabernaculo*. In tenuissimum pulverem universa conterimus, cum bona nostra quasi in pila cordis, occulta discussione tundimus, & si veraciter bona sint, retractamus. Aromata ergo in pulverem redigere, est virtutes recogitando terere, & usque ad subtilitatem occulti examinis revocare. Et notandum quod de co- Num. 54.

[a] Exstant etiam lib. 1. ep. 25. olim 24.

Ibid. v. 36. eodem pulvere dicitur: *Pones ex eo coram testimonii tabernaculo*. Quia tunc nimirum bona nostra veraciter in conspectu judicis placent, cum hæc mens subtilius recogitando conterit, & quasi de aromatibus pulverem reddit, ne grossum durumque sit bonum quod agitur: ne si hoc arcta retractationis manus non comminuat, odorem de se subtilius non aspergit.

CAPUT LII.

Exod. 32. 6. *Sedit populus comedere & bibere, & surrexerunt ludere.*

Num. 21. CUm de gulæ vitio restringendo tractaretur, Moral. l. 10. adjunctum est: *Sedit populus comedere, &c.* ESUS potusque ad lusum impulit, lusus ad idololatriam traxit; quia si voracitatis culpa nequaquam caute compescitur, ab iniquitate protinus mens incauta devoratur, Salomone attestante, qui ait: *Qui modica spernit, paulatim decidit*. Eccli. 19. 1. Si enim curare parva negligimus, insensibiliter seducti, audenter etiam majora perpetramus.

CAPUT LIII.

Exod. 32. 7. *Descende, peccavit populus tuus.*

DUm de tenendo Rectoribus erga subditos discretionis ac severitatis moderamine tractaretur, in expos. B. Job, l. 20. adjunctum est: Num. 14. *Descende, peccavit populus tuus*. ÆDIFICARE lectorem valde etiam juxta historiam potest, si perpendat, quomodo bonis Rectoribus mixta sit & regendi auctoritas, & benignitas consolandi. Disciplina enim vel misericordia multum destituitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse Rectori debet & juste consulens misericordia, & pie sæviens disciplina. Intueri namque libet in Moysi pectore misericordiam cum severitate sociatam. Videamus amantem pie, & districte sævientem. Certe cum Israeliticus populus ante Dei oculos pene inveniabilem contraxisset offensam, itaut ejus Rector audiret: *Descende, peccavit populus tuus*. Exod. 32. 7. Ac si ei divina vox diceret: Qui tali peccato lapsus est, jam meus non est; atque subjungeret: *Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam*. Ibid. v. 10. Ille semel & iterum pro populo, cui præerat, obicem se ad impetum Dei irascentis opponens, ait: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti*. Pensemus ergo quibus visceribus eumdem populum amavit, pro cujus vita de libro vitæ deleri se petiit. Sed tamen iste, qui tanto ejus amore populi constringitur, contra ejus culpas pensemus, quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim ut petitione prima, culpæ veniam (ne delerentur) obtinuit, ad eumdem populum veniens ait: *Ponat vir gladium super femur suum*. Ibid. v. 27. *Ite, & redite de porta usque ad portam, per medium castrorum; et occidat unusquisque fratrem, et proximum, et amicum suum. Ceciderúntque in die illo, quasi viginti tria millia hominum*. Ecce qui vitam omnium etiam cum sua morte petiit, paucorum vitam gladio exstinxit. Intus arsit ignibus amoris, foris accensus est zelo severitatis. Tanta fuit pietas, ut se pro illis coram Domino morti offerre non dubitaret. Tanta severitas, ut eos quos divinitus feriri timuerat, ipse judicii gladio feriret. Sic amavit eos, quibus præfuit, ut pro eis nec sibi parceret: & tamen delinquentes sic persecutus est, quos amavit, ut eos etiam Domino parcente prosterneret. Utrobique legatus fortis, utrobique mediator mirabilis, causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladiis allegavit. Intus amans divinæ iræ supplicando obstitit: foris sæviens culpam feriendo consumsit. Succurrit citius omnibus, ostensa morte paucorum. Et id-

idcirco omnipotens Deus fidelem famulum citius exaudivit, agentem pro populo: quia vidit quid super populum acturus esset ipse pro Deo. In regimine ergo populi utrumque Moyses miscuit: ut nec disciplina deesset misericordiæ, nec misericordia disciplinæ.

CAPUT LIV.

Exod. 32.10. *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos.*

Num. 23 ordine nonnihil inverso. CUm de extinguenda divina iracundia tractaretur, in expos. B. Job. lib. 9. adjunctum est: *Dimitte me, etc.* OMNES sancti qui iræ Dei obviant, ab ipso accipiunt ut contra impetum percussionis ejus opponantur: atque, ut ita dixerim, cum ipso eriguntur contra ipsum, eosque vis divina sibi opponit secum: quia in eo quod adversum se sævientis iram foris obtinent, intus eos gratia irascentis fovet: & famulantes interius levat, quos quasi adversantes exterius tolerat. Portat ergo contradictionem deprecantium, quam aspirat; & velut nolenti imponitur quod ab ipso ut fiat imperatur. Moysi ergo dicit: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, faciamque te in gentem magnam.* Quid est servo dicere: Dimitte me, nisi deprecandi ausum præbere? Ac si ei aperte diceretur: Pensa quanti apud me valeas, & cognosce quia obtinere poteris quidquid pro populo exoras. Sed cum hæc ita sint, nimis legentis animum movet, quid est quod econtra in B. Job historia per eumdem sanctum virum dicitur: Job 9. 13. *Deus cujus resistere iræ nemo potest.* Mirum valde, quod iræ Dei nullum posse resistere dicatur, cum multos indignationis supernæ animadversionis obviasse eloquia divina testentur. Annon iræ Dei idem Moyses restitit, qui pro cadente populo erectus, ipsum supernæ percussionis impetum mortis suæ oblatione restrinxit, dicens: *Dimitte illis hanc noxam, alioquin dele me de libro quem scripsisti?* (Exod. 32.31. Num. 16.47.) Annon iræ Dei Aaron restitit, cum inter viventes ac mortuos thuribulum sumsit, atque animadversionis ignem incensi fumo temperavit? Annon Phinees iræ Dei restitit, qui luxuriantes cum alienigenis in ipso coitu trucidans, zelum suum divinæ indignationi obtulit, & furorem gladio placavit? Num. 25.11. Annon David iræ Dei restitit, qui Angelo ferienti se offerens, placationis gratiam & ante tempus propositum exegit? 2. Reg. 24.25. Annon Elias iræ Dei restitit, qui longo jam tempore terræ aridæ subductas de cœlo pluvias verbo revocavit? 3. Reg. 18.44. Quomodo igitur iræ divinæ nullum posse resistere dicitur, cum multos sæpe restitisse exemplis exsistentibus demonstratur? Sed si subtiliter & beati Job eloquia & illorum facta pensemus; & verum cognoscimus, quia divinæ iræ non resistitur: & verum, quia multi sæpe restiterunt. Namque plerique Sanctorum iræ Domini, sicut uniuscujusque superius ordo narratus edocuit, restitere. Resistere autem iræ Dei non potest, cum ejus indignatio se se, ut ita dixerim, medullitus movet. Quæ dum se moverit, hanc oppositio humana non retinet; nec se utiliter cujuslibet deprecatio objicit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. Hinc est enim quod Moyses, qui reatum totius plebis apud Deum suis precibus tersit, Num. 20.12. dumque se obicem obtulit, divinæ iracundiæ vim placavit: ad petram Oreb veniens, & pro aquæ exhibitione diffidens, repromissionis terram ingredi, Domino irascente, non potuit. Et sæpe hac de re affligitur, sæpe desiderio se excitante turbatur, & dispositæ ultionis iracundiam repellere a semetipso non valuit, qui hanc, volente Domino, & a populo amovit. Hinc David quia prostrata plebe post- 2 Reg. 24.10 modum Angeli gladium prece com-

pe-

pescuit, prius plorans & jejunans, nudis pedibus filium fugit: & quousque perpetrati facinoris ultionem ad plenum receperit, iram Dei nequaquam valuit pro semetipso temperare. Hinc Elias, ut sicut homo parum aliquid quasi de divina animadversione sentiret: qui verbo cœlos aperuit, ante indignationem mulieris territus per desertum fugit, & pro semetipso infirmatur in formidine, qui furorem Dei placat aliis per interventionem. [a] Iræ igitur Dei & resisti valet, quando ipse qui irascitur, opitulatur; & resisti omnino non valet, quando se ad ulciscendum excitat, & ipse precem, quæ ei funditur, non aspirat.

3. Reg. 17.

CAPUT LV.

Exod. 32. 27.

Ponat vir gladium super femur suum: Ite et redite de porta usque ad portam per medium castrorum, et occidat unusquisque fratrem, et amicum, et proximum suum.

CUm de prædicatorum vita atque doctrina tractaretur, in Regul. Past. adjunctum est: *Ponat vir gladium super femur suum, etc.* GLADIUM quippe super femur ponere, est prædicationis studium voluptatibus carnis anteferre: ut cum sancta quis studet dicere, curet necesse est illicitas suggestiones edomare. De porta usque ad portam ire, est a vitio usque ad vitium, per quod ad mentem mors ingreditur, increpando discurrere. Per medium vero castrorum transire, est tanta æqualitate intra Ecclesiam vivere, ut qui delinquentium culpas redarguit, in nullius se debeat favorem declinare. Unde & recte subjungitur: *Occidat vir fratrem, et amicum, et proximum suum*; fratrem scilicet, & amicum, & proximum interficit, qui cum punienda invenit, ab increpationis gladio, nec eis, quos per cognationem diligit, parcit. Si ergo ille Dei dicitur, qui ad ferienda vitia zelo divini amoris excitatur: profecto esse se Dei denegat, qui, in quantum sufficit, increpare vitam carnalium recusat.

Part. 3. c. 25. Admon. 26.

CAPUT LVI.

[b] *Cum egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, et stabat unusquisque in ostio papilionis sui: aspiciebantque tergum Moysi, donec ingrederetur tentorium: ingresso autem illo tabernaculum fœderis, descendebat columna nubis, & stabat ante ostium; loquebaturque cum Moyse, cernentibus universis, quod columna nubis staret ad ostium tabernaculi; stabantque ipsi, & adorabant per fores tabernaculorum suorum.*

b Exod. 33. 8.

DUm de dono Spiritus per illustrationem supernæ gratiæ considerantibus dato tractaretur, in comm. Ezech. hom. 1. secundæ part. adjunctum est. *Cum egrederetur Moyses ad tabernaculum, &c.* HEBRÆUS populus de Ægyptia servitute liberatus, cum loquente Domino columnam nubis cerneret, unusquisque in tabernaculi sui foribus stabat, & adorabat, de quibus & dicitur: *Cum egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, & stabat unusquisque in ostio papilionis sui.* Quid est enim populum columnam nubis aspicere, & in tabernaculi sui foribus stare, atque adorare: nisi quod humana mens cum superiora illa atque cœlestia utcumque in ænigmate conspicit, jam claustra habitationis corporeæ per sublevatam cogitationem exit, atque illum humiliter adorat? Cujus etsi videre substantiam non valet, jam tamen ejus potentiam per illumi-

Num. 17.

a Hæc in edit. desunt; quæ ex mss. Vaticano Michael. Gemet. Utic. &c. revocavimus.

b Multa hic excusorum errata, & quidem gravissima correximus ope mss. qui ab invicem non dissentiunt.

minationem spiritus miratur. Et cum Moyses tabernaculum ingreditur, ejus tergum populus aspicit, & in papilionum suorum ostiis consistit; quia cum sanctus quisque prædicator alta de Domino loquitur, supernæ habitationis jam utcumque tabernaculum ingreditur. Cujus prædicationis infimi quique etsi veritatem plene pensare non possunt, tamen velut terga aspiciunt: quia postrema, quæ prævalent, per intellectum sequuntur. Sed in ipsis quoque minimis quæ capere sufficiunt, jam de suis papilionibus quasi exeunt, atque in ostiis stant: quia & habitacula carnis relinquere, & ad illa æternæ vitæ gaudia, quæ audiunt, progredi conantur.

CAPUT LVII.

Exod. 33. 20. *Non poteris videre faciem meam. Non enim videbit me homo, & vivet.*

a Num. 88. 89. 90. & 91. DUm [a] de visione scientiæ tractaretur, in expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Non poteris videre faciem meam, &c.* HUIC Dominicæ sententiæ, qua ad Moysen dicitur: *Non enim videbit me homo, & vivet*, Johannem audi concor-
1. Johan. 4. 12 dantem, qui ait: *Deum nemo vidit unquam*. Sed cum Testamenti veteris patres intueor, multos, teste ipsa sacra lectionis historia, Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Ja-
Gen. 32. 30. cob Deum, qui ait: *Vidi Dominum facie ad faciem, & salva facta est anima mea*. Vidit Moyses Domi-
Exod. 33. 11 num, de quo scriptum est: *Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui solet homo cum amico suo*. Vidit Job Deum, qui
Job 42. 5. dicit: *Auditu auris audivi te,*
Isa. 6. 1. *nunc autem oculus meus vide te*. Vidit Isaias Dominum, qui ait: *Anno, quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum*. Vidit Mi-
3. Reg. 22 19. chæas Dominum, qui dicit: *Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cœli assistentem ei a dextris, & a sinistris*. Quid ergo quod tot Testamenti veteris patres Dominum se vidisse testati sunt, & tamen ipse dicit: *Non enim* 1. Johan. 4. 12 *videbit me homo, & vivet?* Et Johannes ait: *Deum nemo vidit unquam*: nisi hoc quod patenter datur intelligi: quia quamdiu hic mortaliter vivitur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest: ut anima gratia spiritus afflata, per figuras quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim ejus essentiæ non pertingat. Hinc est enim quod Jacob, qui Deum se vidisse testatur, hunc nonnisi in Angelo vidit. Hinc est quod Moyses, qui cum Deo facie ad faciem loquitur, sicut loqui solet homo ad amicum suum, ei inter ipsa verba suæ locutionis dicit: *Si* Exod. 33. 13. *inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi teipsum manifeste, ut videam te*. Certe enim si Deus non erat cum quo loquebatur, Ostende mihi Deum diceret, & non Ostende temetipsum. Si autem Deus erat cum quo facie ad faciem loquebatur, cur petebat videre quem videbat? Sed ex hac ejus petitione colligitur: quia eum sitiebat per incircumscriptam naturæ suæ claritatem cernere, quem jam cœperat per quasdam imagines videre: ut sic superna essentia mentis ejus oculis adesset; quatenus ei ad æternitatis visionem nulla imago creata temporaliter interesset. Et viderunt ergo patres Testamenti veteris Dominum & tamen juxta Johannis vocem: *Deum nemo vidit unquam*; & juxta ejusdem Domini vocem, Nemo Deum vidit, & vixit: quia in hac mortali carne consistentibus, & videri potuit per quasdam circumscriptas imagines: & videri non potest per incircumscriptum lumen æternitatis. Sin ve-

a Excusi, *de divisione scientiæ*.

vero a quibusdam potest in hac adhuc corruptibili carne viventibus, sed tamen inæstimabili virtute crescentibus, quodam contemplationis acumine æterna Dei claritas videri, hoc quoque ejusdem veritatis sententia non abhorret, qua dicitur: *Non enim videbit me homo & vivet*: quoniam quisquis sapientiam, quæ Dei est, videt, huic vitæ funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur. Nullus quippe eam vidit, qui adhuc carnaliter vivit: quia nemo potest amplecti Deum simul & seculum. Qui enim Deum videt, eo ipso moritur, quo vel intentione cordis, vel affectu operis, ab hujus vitæ delectationibus tota mente separatur. Nemo ergo Deum vidit & vixit; ac si aperte diceretur: nullus unquam Deum spiritualiter vidit, & mundo carnaliter vivit. Sciendum vero est quod fuere nonnulli, qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis, in claritate quidem sua conspici, sed in natura minime videri: quos nimirum minor inquisitionis subtilitas fefellit. Neque enim illi simplici, & incommutabili essentiæ aliud claritas, aliud natura; sed ipsa ei natura sua claritas, ipsa claritas natura est. Quia etenim suis dilectoribus hæc Dei sapientia se quandoque ostenderet, ipse
Johan. 14. 21. pollicetur, dicens: *Qui diligit me, diligetur a Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo me ipsum illi*. Ac si patenter dicat: Qui in vestra me nunc cernitis, restat ut in mea me natura videatis. Hinc rur-
Matt. 5. 8. sum ait: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Hinc Paulus dicit: *Nunc videmus per speculum*
1. Cor. 13. 12. *in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc cognoscam sicut & cognitus sum*. Sed quia de Deo per primum Ecclesiæ prædicatorem dicitur: *In quem de-*
1. Petr. 1. 12 *siderant Angeli prospicere*: sunt nonnulli qui nequaquam Deum videre, vel Angelos suspicantur. Et tamen dictum per Veritatis sententiam scimus: *Angeli eorum in cælis semper* Matt. 18. 10.
vident faciem Patris mei, qui in cælis est. Numquid ergo aliud veritas, aliud prædicator insonat veritatis? Sed si sententia utraque confertur, quia sibi nequaquam dispar sit, agnoscitur. Deum quippe Angeli & vident, & videre desiderant, & intueri sitiunt, & intuentur. Si enim sic videre desiderant, ut effectu sui desiderii minime perfruantur, desiderium sine fructu anxietatem habet, & anxietas pœnam. Beati vero Angeli ab omni pœna anxietatis longe sunt: quia nunquam simul pœna & beatitudo conveniunt. Rursum cum eos dicimus Dei visione satiari, quia & Psalmista ait:
Satiabor dum manifestabitur gloria Ps. 16. 15.
tua; considerandum nobis est, quoniam satietatem solet fastidium subsequi. Ut ergo recte sibi utraque conveniant, dicat veritas: Quia semper vident, dicat prædicator egregius quia semper videre desiderant. Ne enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur: ne autem sit in saxietate fastidium, satiati desiderant. Et desiderant igitur sine labore; quia desiderium satietas comitatur: & satiantur sine fastidio; quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur. Sic quoque & nos erimus, quando ad ipsum fontem vitæ venerimus. Erit nobis delectabiliter impressa sitis simul atque satietas; Sed longe abest a siti necessitas. longe a satietate fastidium: quia & sitientes satiabimur, & satiati sitiemus. Videbimus igitur Deum ipsum, quod erit præmium laboris nostri, ut post mortalitatis hujus tenebras, accensa ejus luce gaudeamus.

CAPUT LVIII.

Exod. 33. 21. *Est locus apud me, & stabis super petram. Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petræ.*

Et paulo post: *Tollam manum meam, & videbis posteriora mea.*

DUm de credulitate populi Judaici tractaretur, in expos. B. Job, lib. 25. adjunctum est: *Est locus apud me, & stabis super petram, &c.* PER locum Ecclesia, per petram Dominus, per Moysen vero multitudo est plebis Israeliticæ figurata, quæ Domino in terra prædicante non credidit. Ipsa ergo in petra stetit, terga Domini transeuntis aspiciens: quia videlicet post passionem ascensionemque Dominicam, intra Ecclesiam deducta, fidem Christi percipere meruit: & cujus præsentiam non vidit, ejus posteriora agnovit.

Num. 25.

CAPUT LIX.

Item unde supra.

DUm de sanctæ Ecclesiæ celsitudine tractaretur, in expos. B. Job, l. 35. adjunctus est: *Est locus apud me, etc.* QUIA ex sola Ecclesia Catholica veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet, de quo videatur. In petra Moyses ponitur, ut Dei faciem contempletur: quia nisi quis fidei soliditatem tenuerit, divinam præsentiam non agnoscit. De qua soliditate Dominus dicit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Sola quippe est per quam sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Unde etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: *In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus ejus foras.* In una namque domo agnus comeditur: quia in una Catholica Ecclesia, vera hostia Redemtoris immolatur. De cujus carnibus divina Lex efferri foras prohibet, quia dari sanctum canibus vetat. Sola est in qua opus bonum fructuose peragitur. Unde & mercedem denarii nonnisi qui intra vineam laboraverant, acceperunt. Sola est quæ intra se positos valida caritatis compage custodivit. Unde & aqua diluvii arcam quidem ad sublimiora sustulit: omnes autem quos extra arcam invenit, exstinxit.

Num. 13. Matt 16.18 Exod. 12.45.

CAPUT LX.

Qui reddit iniquitatem patrum filiis ac nepotibus, in tertiam & quartam progeniem. Exod. 34.7.

DUm [a] de originali culpa tracta per prolem, quod pravitatis imitatio punienda sit, tractaretur, in expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: *Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus, &c.* CUM scriptum sit: *Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes; Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt; Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit vobis ultra parabola hæc in proverbium in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt: ut anima patris, ita & anima filii mea est. Anima quæ peccaverit ipsa morietur.* Quid est quod nunc per Moysen Domino dicitur: *Qui reddis iniquitatem patrum in filios ac nepotes?* Sed in utraque hac sententia, dum dissimilis sensus invenitur, auditoris animus, ut discretionis viam subtiliter requirat, instruitur. Peccatum quippe originale a parentibus trahimus: & nisi per gratiam baptismatis solvamur, etiam parentum peccata portamus: quia unum adhuc videlicet cum illis sumus. Reddet ergo iniquitatem patrum in filios, dum pro culpa parentis, ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum non reddit iniquitatem patrum in filios: quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, non jam parentum culpas, sed quas ipsi committimus, habemus. Quod tamen intelligi etiam aliter potest: quia quisquis pravi parentis iniqui-

Num 57. Ezech. 18.2. Et Jerem. 31. 29.

ta-

a In editis legitur: *Quomodo iniquitas parentum puniatur in posteris.* Sequimur mss. mire consentientes.

tatem imitatur, etiam ex ejus delicto reus constringitur. Quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam delicto illius gravatur. Unde fit ut iniquus filius iniqui patris, non solum sua, quæ attulit, sed etiam patris peccata persolvat: cum vitiis patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiam suam adhuc malitiam adjungere non formidat. Et justum est ut qui sub districto judice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præsenti etiam culpas parentis iniqui persolvere. Unde & illic dictum est: *Anima patris mea est, &c. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur*: quia in carne nonnunquam filii etiam ex patris peccato perimuntur. Deleto autem originali peccato, ex parentum nequitia, in anima non tenentur. Quid enim est quod parvuli plerumque a dæmonibus arripiuntur: nisi quod caro filii ex patris pœna mulctatur? In semetipso enim percutitur pater iniquus, & percussionis vim sentire contemnit. Plerumque percutitur in filiis, ut acriter uratur, & dolor patris carni filiorum redditur. Quatenus filiorum pœna mens patris iniqua puniatur. Cum vero non parvuli, sed jam provectiores filii ex parentum culpa feriuntur: quid aliud aperte datur intelligi, nisi quod illorum etiam pœnas luunt, quorum facta secuti sunt? Unde & recte dicitur: *Usque ad tertiam & quartam progeniem*. Quia enim usque ad tertiam & quartam progeniem, eam quam imitantur, filii parentum vitam possunt videre, usque ad eos ultio extenditur, qui viderunt quod male sequerentur.

Ibid. Ezech. 18, 4.

CAPUT LXI.

Exod. 35. 22. *Quiquid in cultum tabernaculi, & ad vestes sanctas necessarium erat, viri cum mulieribus tribuerunt: Armillas, & inaures, annulos, & dextralia. Omne vas aureum in donaria Domini separatum est, si quis habuit hyacinthum, purpuram, coccum bis tinctum, byssum, & pilos caprarum.*

CUm de operationibus electorum intra sanctam Ecclesiam tractaretur, in expos. B. Job, l. 30. adjunctum est: *Quidquid in cultum tabernaculi, &c.* IN [a] ornamento tabernaculi viri dona cum mulieribus offerunt: quia in explendo cultu sanctæ Ecclesiæ, & fortius facta sublimia, & infirmorum opera extrema numerantur. Quid autem per armillas, quæ lacertos astringunt, nisi præpositorum valide laborantium opera demonstrantur? Et quid per inaures, nisi subditorum obedientia exprimitur? Quid per annulos, nisi signaculum secretorum Dei? Plerumque enim magistri signant, quod ab auditoribus capi non posse considerant. Et quid per dextralia, nisi primæ operationis ornamenta memorantur? Quid per vas autem in donaria Domini separatum, nisi divinitatis intelligentia accipitur? Quæ tanto ab inferiorum amore disjungitur, quanto ad sola, quæ æterna sunt, amanda sublevatur? Quid per hyacinthum, nisi spes cælestium? Quid per purpuram, nisi cruor ac tolerantia passionum, amore regni perpetui exhibita? Et quid per bis tinctum coccum, nisi caritas demonstratur, quæ pro perfectione bis tingitur: quia Dei & proximi dilectione decoratur? Quid per byssum, nisi immaculata carnis incorruptio? Et quid per pilos caprarum, ex quibus ciliciorum asperitas texitur, nisi dura pœnitentiæ afflictio designatur? Dum igitur alii per armillas & annulos forte magisterium exercent: alii per inaures & dextralia devotam obedientiam, rectamque operationem exhibent: alii

Num. 23. 20.

a Plurima hoc in capite vitiata juxta priores editiones, correximus ex mss. Vaticano, Gemet. &c.

alii per separatum vas aureum præclaram subtilioremque Dei intelligentiam tenent: alii per hyacinthum, purpuram, & coccum, audita cœlestia sperare, credere, amare non desinunt; etiam quæ adhuc per subtiliorem intellectum minime cognoscunt: alii per byssum incorruptionem carnis offerunt: alii per caprarum pilos deplorant aspere, quod libenter commiserunt; quasi ex uno figmento opificis coadunata donorum ministeria, in tabernaculum Domini, hoc est intra sanctam Ecclesiam, prout ipse dederit, offeruntur.

CAPUT LXII.

Exod. 38. 8. *Fecit & labrum æneum cum base sua, de speculis mulierum quæ excubabant in ostio tabernaculi.*

DUm de purgandis delictorum sordibus per divinorum mandatorum custodiam tractaretur, homil. 17. in Evang. adjunctum est: *Fecit & labrum æneum cum base sua, &c.* LABRUM æneum Moyses ponit, in quo Sacerdotes lavari debeant, & Sancta Sanctorum ingredi: quia Lex Dei prius nos lavari per compunctionem præcipit, ut nostra immunditia ad penetrandam secretorum Dei munditiam non sit indigna. Quod bene labrum de speculis mulierum perhibet factum, quæ ad tabernaculi ostium indesinenter excubant. Specula quippe mulierum sunt præcepta Dei, in quibus sanctæ animæ semper se aspiciunt, & quæ in eis sunt fœditatis maculæ, deprehendunt. Cogitationum vitia corrigunt, & quasi renitentes vultus velut ex reddita imagine componunt: quia dum præceptis Dominicis solerter intendunt, in eis proculdubio vel quid in se cœlesti viro placeat vel quid displiceat, agnoscunt. Quæ quamdiu in hac vita sunt, æternum tabernaculum ingredi nequaquam possunt. Sed tamen ad ostium tabernaculi mulieres excubant: quia sanctæ animæ etiam cum infirmitate adhuc carnis gravantur, amore tamen continuo ingressum æterni introitus observant. Moyses ergo labrum Sacerdotibus de speculis mulierum fecit: quia Lex Dei lavacrum compunctionis peccatorum nostrorum maculis exhibet, dum ea per quæ sanctæ animæ superno Sponso placuerunt, intuenda nobis cœlestia præcepta præbent. Quibus si diligenter intendimus, internæ nostræ imaginis maculas videmus. Videntes autem maculas, in pœnitentiæ dolore compungimur: Compuncti vero quasi in labro de speculis mulierum lavamur. Tunc ergo de nobis vere compungimur, si studiose patrum præcedentium facta pensamus, ut ex conspecta illorum gloria, in nostris nobis oculis nostra vita sordescat. Tunc vere compungimur, cum præcepta Dei studiose perscrutamur, & per hæc proficere ipsi contendimus, per quæ jam profecisse novimus, quos veneramur.

(Margin: Num. 10.)

Finis libri Exodi.

CAPITULA

LIBRI TERTII

LIBER TERTIUS.

DE TESTIMONIIS LIBRI LEVITICI.

CAPUT PRIMUM.

Levit. 1. v. 7. & seq. *Detracta pelle hostiæ, artus in frusta concidant. Et subjicient in altari ignem, strue lignorum ante composita; & membra quæ cæsa sunt desuper ordinantes, caput videlicet, & cuncta quæ adhærent jecori, intestinis & pedibus lotis aqua.*

a CUM de cavendo [a] eterni appetitus desiderio tractaretur, in expos. B. Job, l. 1. adjunctum est: Num. 54. *Detracta pelle hostiæ, artus in frusta concidant, &c.* PELLEM hostiæ subtrahimus, cum a mentis nostræ oculis superficiem virtutis amovemus. Cujus artus in frusta concidimus, cum distinguentes subtiliter ejus intima, membratimque cogitamus. [b] Curandum ergo est, ne cum mala vincimus, bonis lascivientibus supplantemur, ne fortasse fluxa prodeant, ne incircumspecta capiantur, ne per errorum viam deserant, ne per lassitudinem fracta, anteacti laboris meritum perdant. In cunctis enim vigilanter debet se mens circumspicere, atque in ipsa circumspectionis suæ providentia perseverare. * Sed inter hæc sciendum est, quod idcirco nonnunquam impulsu illicitæ cogiationis affligimur: quia in quibusdam terrenæ conversationis actibus, quamvis licitis, liben-

b (margin) * Moral. l. 3. num. 48.

a In cod. Vatic. *de cavendo spiritualibus terreni, &c.*

b Quæ sequuntur, usque ad: *sed inter hæc, &c.* absunt a mss.

benter occupamur. Cumque vel in minimis terrena actio per desiderium tangitur, crescente contra nos antiqui hostis fortitudine mens nostra non minima importunitate tentationis inquinatur. Unde & Sacerdos Legis membra hostiæ per frusta concisa, caput atque ea quæ circa jecur sunt, jubetur ignibus cremare: pedes vero atque intestina hostiæ prius aqua diluere. Nos quippe ipsos sacrificium Deo offerimus, cum vitam nostram cultui divino dedicamus. Qui membra hostiæ per frusta concisa super ignem ponimus, cum vitæ nostræ opera virtutibus distinguentes immolamus. Caput atque ea quæ juxta jecur continentur, incendimus: cum in sensu nostro, quo omne corpus regitur, atque in occultis desideriis flamma divini amoris ardemus. Et tamen præcipitur ut pedes atque intestina hostiæ laventur. Pedibus enim terra tangitur, intestinis vero stercora gestantur: quia plerumque jam ex desiderio in æternitatem succendimur, jam toto devotionis sensu ad appetitum nostræ mortificationis inhiamus. Sed quia adhuc terrenum præ infirmitate aliquid agimus, nonnulla etiam, quæ jam subegimus, illicita in corde toleramus. Cumque cogitationes nostras immunda tentatio inquinat, quid aliud quam intestina hostiæ stercus portant? Sed ut comburi debeant, laventur: quia nimirum necesse est ut immundas cogitationes timoris fletus diluat, quas in acceptione sacrificii supernus amor incendat. Et quidquid mens vel de inexperto certamine, vel de conversationis pristinæ memoria patitur, lavetur; ut tanto suavius in conspectu sui spectatoris ardeat, quanto cum ei assistere cœpit, nil terrenum secum, nil lubricum in ara suæ orationis imponat.

CAPUT II.

De prolato juramento, & per oblivionem omisso, per Moysen dicitur: Offerat agnam de gregibus, sive capram; orabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus. Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures vel duos pullos columbarum, unum pro peccato, & alterum in holocaustum. Levit. 5. v. 6. 7. & 8.

DUm de modo reparandæ vitæ tractaretur, in expos. B. Iob, lib. 32. adjunctum est: *De prolato juramento, &c.* JURAMENTUM Num. 4. namque proferre, est voto nos divinæ servitutis alligare. Et cum bona opera promittimus, bene nos facere spondemus. Cum vero abstinentiam cruciatumque carnis nostræ vovemus, male ad præsens nos nobis facere juramus. Sed quia nullus in hac vita ita perfectus est, ut quamlibet Deo devotus sit, inter ipsa quantumcumque pia vota non peccet, pro peccato agna offerri, sive capra præcipitur. Quid enim per agnam, nisi activæ vitæ innocentia? quid per capram, quæ in summis sæpe extremisque pendens rupibus pascitur, nisi contemplativa vita signatur? Qui ergo se conspicit promissa ac proposita non implesse, ad sacrificium Dei sese studiosius debet, vel innocentia boni operis, vel sublimi pastu contemplationis accingere. Et bene agna de gregibus, capra vero offerri de gregibus non jubetur: quia activa vita multorum est: contemplativa paucorum. Et cum hæc agimus quæ multos agere & egisse conspicimus, quasi agnam de gregibus damus. Sed cum offerentis virtus ad agnam capramque non sufficit, in remedio pœnitentis adjungitur, ut duo columbarum pulli vel duo turtures offerantur. Scimus quia columbarum pulli vel turtures pro cantu gemitus habent. Quid ergo per duos columbarum pullos vel duos turtures, nisi duplex pœniten-

tiæ

tiæ nostræ gemitus designatur ? Ut cum ad offerenda bona opera non assurgimus, nosmetipsos dupliciter defleamus: quia & recta non fecimus, & prava operati sumus. Unde & unus turtur pro peccato, alter vero offerri in holocaustum jubetur. Holocaustum namque totum incensum dicitur. Unum ergo turturem pro peccato offerimus, cum pro culpa gemitum damus: de altero vero holocaustum facimus, cum pro eo quod bona negleximus, nosmetipsos funditus succendentes, igne doloris ardemus.

CAPUT III.

Levit. 5. 7. *De turture vel columba, quæ pro peccato offertur, jubetur ut caput ejus retorqueatur ad pennulas, itaut collo caput inhæreat, & non penitus abrumpatur.*

DUm per promissi sacrificii mysterium, de unitate sanctæ Ecclesiæ in suo confirmatæ capite, id est Redemtore nostro, & de gloria passionis ejus tractaretur, hom. 7. in Ezech.
Num. 10. adjunctum est: *De turture vel columba, &c.* QUID in hac oblatione turturis vel columbæ, quæ pro peccato jubetur offerri, atque ut post mortem hostiæ corpori caput inhæreat, nisi Mediatoris nostri persona signatur ? Redemtoris enim nostri mors ad conjunctionem sui corporis, id est Ecclesiæ valuit, non ad separationem. Mediator etenim Dei & hominum, id est caput omnium nostrum, & vera emundationis hostia, unde pro nobis mortem pertulit, inde nobis verius inhæsit. Post sectionem ergo caput turturis suo corpori inhæret: quia Christum ab Ecclesia, nec mors interveniens dividit. Persecutores igitur peregerunt hoc quod perniciose moliti sunt. Intulerunt mortem, ut ab eo abscinderent fidelium devotionem. Sed inde fides crevit, unde hanc se exstinguere infidelium crudelitas credidit. Cumque se existimarunt ejus miracula persequendo abscindere, hæc nimirum compulsi sunt nesciendo dilatare. Quis namque caput nostrum est, nisi Redemtor generis humani? De quo scriptum est: *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Ephes. 1. 22. Quem cum Judæi persequerentur, nomen ejus delere de terra conati sunt. Cumque eum crucifixum & sepultum viderent, eum se ab amore omnium divisisse crediderunt. Sed caput turturis & incisum est, & tamen a suo corpore abscissum non est: quia ex eo quod pro nobis mortem pertulit, omnes nos sibi verius in ipsa sua morte conjunxit. Et per hoc quod se nostris oculis visibiliter subtraxit, nostris se mentibus invisibiliter radicavit. Caput ergo turturis incisum adhæsit corpori: quia pro nobis quidem Redemtor noster passus est, sed a nobis separatus non est:

CAPUT IV.

Item unde supra.

DUm de modo tenendæ vitæ activæ tractaretur, homil. 7. Ibidem. in Ezec. adjunctum est. Hi qui juxta historiam voluerunt accipere usque dum verum sacrificium veniret, in ipsa litteræ expletione tenuerunt, in quo nos sacrificio, si morale aliquid quæramus, invenimus. Nos enim ipsi in omnipotentis Dei sacrificio esse turtur debemus, itaut caput nostrum retorqueatur ad pennulas, id est sensus ad virtutes. Non enim immerito per caput mentem intelligimus: quia sicut caput corpus, ita mens actiones regit. Sed caput collo inhæreat, & non funditus abscindatur: quia videlicet mens nostra carnis delectatione incidenda est; sed a carnis cura necessaria incidenda non est. Hinc enim scriptum est: *Carnis curam ne feceritis in desideriis.* Rom. 13. 14. Quæ ergo in desideriis fieri prohibetur, procul dubio in necessitate conceditur. Caput ergo turturis ex parte abscissum sit,

sit, & ex parte collo inhæreat: ut, sicut dictum est, & a [a] voluntate carnis mens nostra incisa sit, & tamen a necessitate non sit abscissa.

CAPUT V.

Levit. 6. 12. *Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet Sacerdos, subjiciens mane ligna per singulos dies. Et imposito holocausto desuper adolebit adipes pacificorum.*

Num. 15. & 16. CUum de nutriendo divino amore, & servanda cordis innocentia tractaretur, in expos. B. Job, l. 25. adjunctum est: *Ignis in altari semper ardebit, &c.* IGNIS est iste perpetuus, qui nunquam deficiet de altari. Altare Dei est cor nostrum, in quo jubetur ignis semper ardere: quia necesse est ex illo ad Deum caritatis flammam indesinenter accendere. Cui per singulos dies Sacerdos ligna subjiciat, ne exstinguatur. Omnis enim fide Christi præditus, membrum utique summi Sacerdotis effectus est, sicut cunctis fidelibus Petrus Apostolus dicit; 1. Petr. 2. 5. *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium.* Et sicut Johannes Apostolus dicit: Apoc. 1. *Fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotium.* Sacerdos ergo in altari ignem nutriens quotidie ligna subjiciat, id est fidelis quisque ne in eo caritatis flamma deficiat, in corde suo tam exempla præcedentium, quam sacræ Scripturæ testimonia congerere non desistat. Nam quasi quædam fomenta igni dare, est in exercitatione caritatis vel exempla patrum vel præcepta Dominica ministrare. Quia enim interna novitas nostra ipsa quotidie hujus vitæ conversatione veterascit, ignis iste adhibitis lignis nutriendus est, ut dum per usum se nostræ vetustatis extenuat, per patrum testimonia & exempla reviviscat. Et bene illic præcipitur ut mane ligna per dies singulos congerantur. Hæc quippe non fiunt, nisi cum nox cæcitatis exstinguitur. Vel certe quia mane prima pars diei est, postpositis cogitationibus vitæ præsentis, hoc priori loco quisque fidelium cogitet, ut quod in se jamjamque quasi deficit, quibus valet nisibus studium caritatis inflammet. Ignis enim iste in altari Domini, id est in corde nostro citius exstinguitur, nisi solerter adhibitis exemplis Patrum, & Dominicis testimoniis reparetur. Bene autem illic subjungitur: *Et imposito holocausto, desuper adolebit adipes pacificorum.* Nam quisquis in se hunc ignem caritatis accendit, semetipsum utique holocaustum desuper imponit: quia omne vitium, quod in se male vivebat, exurit. Cum enim cogitationum suarum interna considerat, & vitam reprobam per immutationis gladium mactat: in ara se sui cordis imposuit, & igne caritatis accendit. De qua hostia pacificorum adipes redolent: quia interna novæ vitæ impinguatio, pacem inter nos & Dominum faciens, odorem de nobis suavissimum reddit. Quia vero eadem caritas in cordibus electorum inexstinguibilis manet, apte illic subditur: *Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet de altari.* Nunquam profecto de altari ignis iste deficit: quia etiam post hanc vitam eorum mentibus fervor caritatis accrescit. Æterna quippe contemplatione agitur, ut omnipotens Deus quo magis visus fuerit, eo amplius diligatur.

CAPUT VI.

Item unde supra.

IN commentario Ezechiel. hom. 12. QUOD offeri per Legem simila in sacrificium jubetur. Num. 30. Nullum omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale zelus animarum. Hinc enim Psalmista ait, *Zelus domus tuæ comedit me.* Num. 31. Ps. 68. 10. Quantum vero frixura cordis, quæ per spiritualem

a Gemet. & Ultic. a *voluptate*. Retinemus receptam lectionem quæ est Michael.

lem zelum agitur, omnipotentem Dominum placat, aperte ostenditur, cum offerri per Legem simila in sacrificium jubetur. De qua scriptum est: *In sartagine tota oleo conspersa frigetur, offeretque eam calidam in odorem suavissimum Domino Sacerdos, qui patri jure successerit, & tota cremabitur in altari.* Tunc enim simila in sartagine frigitur, cum munda mens justi per zeli sancti ardorem crematur. Quæ conspergi oleo præcipitur: quia enim Græce misericordia, ἔλεος, dicitur, non immerito per oleum misericordia designatur, quæ in conspectu omnipotentis Domini ardet & lucet. Conspergatur ergo oleo mens quæ in sartagine frigitur; quia in sancti zeli districtione necesse est, ut ex misericordiæ virtute & ardeat & clarescat. Amat enim eumdem ipsum quem insequi videtur. Unde & calida in odorem suavissimum Domino offerri præcipitur: quia si amorem zelus non habet, ea, quæ in sartagine offertur, calorem simila amisit. Et notandum quis eam offerre præcipitur, videlicet Sacerdos qui patri jure successerit. Ille enim Sacerdos patri jure succedit, qui esse se omnipotentis Dei filium moribus demonstrat, atque a nobilitate intima operum suorum ignobilitate non discrepat. Quæ in altari tota cremari præcipitur, ut videlicet holocaustum fiat. Holocaustum enim totum incensum dicimus. Unde & in translatione altera hæc eadem simila, quæ in sartagine frigitur, holocaustum fieri jubetur. Hoc autem inter holocaustum & sacrificium distat, quia omne quidem holocaustum sacrificium est, non omne sacrificium holocaustum. Sunt enim multa bona, quæ aguntur sacrificia, sed holocausta non sunt: quia totam mentem in amore spirituali minime incendunt. Qui enim sic operantur ea, quæ Dei sunt, ut tamen ea, quæ sunt seculi, non relinquant; nimirum sacrificium & non holocaustum offerunt. Qui autem cuncta quæ mundi sunt deserunt, & totam mentem igne divini amoris accendunt, hi nimirum omnipotenti Domino sacrificium & holucaustum faciunt. Simila itaque in sartagine, est munda mens justi in zeli spirituali afflictione, quæ per sollicitudinem animarum frigitur; & non solum sacrificium, sed etiam holocaustum Domino esse deputatur.

Levit. 6.21.

CAPUT VII.

Quod cauda hostiæ in sacrifiio jubetur offerri. Levit. 7. 3.

DUm de perseverantia boni operis tractaretur, homil. 25. in Evang. adjunctum est: *Quod cauda hostiæ in sacrificio jubetur offeri.* QUID in cauda, nisi finis est corporis? Et ille bene immolat, qui sacrificium boni operis usque ad finem debitæ perducit actionis. Cauda ergo bestiæ in altari offerri præcipitur, ut videlicet omne bonum, cum incipimus, etiam perseveranti fine compleamus.

Num. 2.

CAPUT VIII.

Quod Sacerdos ex sacrificio, dextrum armum, ac separatum jubetur accipere. Levit. 7.33.

DUm de custodia Sacerdotalis officii tractaretur, in cod. Reg. Past. tit. 14. adjunctum est. *Quod Sacerdos ex sacrificio, &c.* QUID est quod Sacerdos ex præcepto Legis, non solum dextrum armum, sed etiam separatum jubetur accipere, nisi ut non solum sit ejus operatio utilis, sed etiam singularis? Nec inter malos tantummodo, quæ recta sunt, faciat; sed bene quoque operantes subditos sicut honore ordinis superat, ita etiam morum virtute transcendat. Cui in esu quoque pectusculum cum armo tribuitur: ut quod de sacrificio præcipitur sumere, hoc de semetipso Auctori discat immolare. Et non solum

Idest 1.p.c.3. Eadem leguntur ep. 25. l.1. olim 24.

lum pectore quæ recta sunt cogitet, sed spectatores suos ad sublimia animo operis invitet. Nulla præsentis vitæ appetat, nulla pertimescat. Blandimenta mundi respecto intimo terrore despiciat, terrores autem considerato internæ dulcedinis blandimento contemnat.

CAPUT IX.

Levit. 11. 9. *Quod pisces, qui pinnulas non habent, ab esu fidelis populi prohibentur. Et quod pisces, qui pinnulas squamarum habent, dare saltus etiam super aquas solent.*

Num. 19. DUm de desideriis electorum spiritualiter viventium tractaretur, in expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Quod pisces, qui pinnulas non habent, &c.* QUID [a] ergo pennatis piscibus, nisi electæ animæ figurantur? Quæ profecto solæ in cœlestis Ecclesiæ corpus transeunt. Quæ modo virtutum pinnulis fultæ, saltus dare per cœleste desiderium sciunt, ut superna contemplatione appetant, quamvis in seipsis iterum ex mortali carne dilabatur.

CAPUT X.

Item unde supra.

Ibidem. PISCES, qui habent pinnulas, saltus dare super aquas solent: soli ergo in electorum corpore quasi pisces transeunt, qui in eo quod imis deserviunt, aliquando ad superna conscendere mentis saltibus sciunt; ne semper in profundis curarum lateant, & nulla eos amoris summi quasi liberi aeris aurea contingat. Qui ergo rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum sollicite ad interiora confugiunt: cum nequaquam foris perturbationum strepitus diligunt, sed apud semetipsos intus in tranquillitatis sinu requiescunt.

CAPUT XI.

Si ultra apparuerit in his locis, quæ prius immaculata erant, lepra volatilis & vaga, debet igni comburi. Levit. 13. 57.

DUum de alternantibus in reproba mente vitiis tractaretur, hom. 10. in Ezechiel. adiunctum est: *Si ultra apparuerit in his locis, &c.* [b] ALIQUANDO quædam nos male egisse cognoscimus, atque hæc a nostro opere vitamus; sed ipsa nobis culpa aliis actibus surrepit, quæ prius nos in aliis tenebat. Nam sunt nonnulli, qui carnali immunditiæ subjecti, ad semetipsos considerantes redeunt, reatum suæ pravitatis agnoscunt. Cumque se ab immunda actione correxerint, statim de castitatis bono stulta elatione gloriantur, & quos prius immunditia operis tenebat in corpore, postmodum immunditia elationis tenet in cogitatione. Quid itaque istos, nisi lepra volatilis possidet, quæ vestimentum plene non deseruit, sed in eo locum mutavit? Vestimentum quippe sanctæ Ecclesiæ unusquisque fidelis est. Unde ei per Prophetam dicitur: *Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris.* Lepra ergo volatilis & vaga vestimentum tenet, quando eam animam, quæ esse fidelis cernitur, per immutatum vitium culpa possidet. [c] Si quis enim habitis in hoc mundo divitiis fortasse superbiat, sed ab ore prædicantis cuncta hæc peritura esse audiens, ea quæ possidet, pauperibus dispergat: de ipsa vero distributione elationem in corde habeat: quia prius hunc elatio per tenaciam, postmodum per largitatem tenuit, lepra, ut diximus, in vestimento locum mutavit. Alius immoderatis indisciplinatisque ineptæ lætitiæ verbis est deditus, qui dum for- Isai. 49. 18.

a In Michael. laudatur homil. 26. in Evang.

b In Michael. assignatur hom. 11. In neutra nobis occurrit quod hic legitur.

c Hic locus in editis & in multis mss. est corruptus. Veram lectionem suppeditavit cod. Michael.

fortasse a prædicatore corripitur, gravitatis censura se coercere studet, ne dissoluto gaudio lætetur: sed sæpe dum plusquam debet a gaudio restringitur, animus in iram vertitur, & sua ei tristitia iracundiæ stimulos excitat, atque constrictam mentem furoris aculeo perturbat. Quia ergo vitium ineptæ lætitiæ per immoderatam continentiam ad iracundiæ vitium transit, lepra vaga & volatilis locum, quem tenebat, destituit; & quem non tenebat, occupavit.

CAPUT XII.

Levit. 15. 10. *Qui fluxum seminis patitur, immundus erit.*

Num. 28. CUm de tenenda locutionis mensura tractaretur, in expos. B. Job, l. 23. adjunctum est: *Qui fluxum seminis patitur, &c.* [a] QUID est sermo, nisi semen? Qui dum ordinate emittitur, audientis mens quasi concipientis uterus, ad boni operis prolem fetatur: si vero importune defluit, emittentem polluens, generandi virtutem perdit. In mente quippe audientium semen secuturæ cogitationis, est auditæ qualitas locutionis: quia dum per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur. Nam si semen sermo non esset, de prædicante Paulo nequaquam Athenienses dicerent: Act. 17. 18. *Quid sibi vult seminiverbius hic dicere?* Act. 14. 11. De quo & Lucas dicit: *Ipse enim erat dux verbi*. Semen ergo usui propaginis dicatum incompetenter fluens, cætera membra coinquinat, cum sermo per quem in audientium sensibus nasci scientia debuit, si inordinate prodeat, etiam quæ recte senserit, fœdat. Qui Reg. Past. p. 3. cap. 4. in fin. ergo fluxum seminis sustinet, immundus asseritur; quia multiloquio subditus ex eo se inquinat. Quod si ordinate promeret, prolem rectæ cogitationis edere in audientium corde potuisset. Dumque incautus per loquacitatem defluit, non ad usum generis, sed ad immunditiam semen fundit. Unde & Paulus quoque cum discipulum de instantia prædicationis admoneret, dicens: *Testificor coram Deo & Christo Jesu, qui judicaturus est vivos & mortuos, per adventum ipsius & regnum ejus: Prædica verbum; insta opportune, importune*: dicturus *importune*, præmisit *opportune*: quia scilicet apud auditoris mentem ipsa sua utilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit. 1. Tim. 4. 1.

CAPUT XIII.

Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum. Levit. 19. 14.

DUm de cavendo detractionis ac scandali vitio tractaretur, in Reg. Pastor. part. 3. adjunctum est: *Non maledices surdo &c.* SURDO maledicere, est absenti non audienti derogare. Coram cæco ponere offendiculum, est discretam quidem rem agere; sed tamen ei, qui lumen discretionis non habet, scandali occasionem præbere. Adm. 36. cap. 35.

CAPUT XIV.

Quando ingressi fueritis terram, quam ego daturus sum vobis, & plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum. Poma quæ germinant, immunda erunt vobis; nec edetis ex eis. Levit. 19. 23.

CUm de vitando appetitu laudis transitoriæ tractaretur, in expos. B. Job, lib. 8. adjunctum est: *Quando ingressi fueritis terram, &c.* LIGNA pomifera sunt opera virtutibus fecunda. Præputia itaque lignorum auferimus, cum de ipsa incoationis infirmitate suspecti, primordia nostrorum operum non approbamus. Poma autem quæ germinant, immunda dicimus, nostrisque esibus non aptamus: quia cum primordia boni laudantur operis, dignum Num. 79. & 80.

a In Gemet. *Quid per fluxum seminis, nisi sermonis semen accipitur? Qui dum ordinate emittitur.*

gnum est, ut hoc animum non pascat operantis; ne, dum accepta laus suaviter carpitur, fructus operis intempestive comedatur. Qui ergo incoatæ virtutis ab humano ore laudem receperit, quasi plantati ligni ante tempus pomum comedit. Hinc per Psalmistam Veritas dicit: *Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis.* Ante lucem quippe surgere, est priusquam claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis vitæ nocte gaudere. * Sedendum ergo prius est, ut post recte surgamus: quia quisquis nunc se sponte non humiliat, nequaquam hunc sequens gloria exaltat.

Ps. 126. 2.

a

CAPUT XV.

Levit 21. v. 17. & seq.

Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus. Ubi & repente subjungitur: *Si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo & grandi & torto naso, si fracto pede vel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel ponderosus.*

Cap. 9.

CUm de morum vitiis, per corporum infirma distinctis, tractaretur, Reg. Past. part. 1. adjunctum est: *Loquere ad Aaron, &c.* CONSIDERANDUM valde est, quia cum causam populi electus præsul suscipit, quasi ad ægrum medicus accedit. Cujus, si adhuc in opere passiones vivunt, qua præsumtione percussum mederi poterit, qui in facie vulnus portat? * Ille ergo, ille modis omnibus debet ad exemplum vivendi pertrahi, qui cunctis carnis passionibus moriens, jam spiritualiter vivit. Qui prospera mundi postposuit. Qui nulla adversa pertimescit, qui sola interna desiderat. Cujus intentioni bene congruens, nec omnino per imbecillitatem corpus, nec valde per contumaciam repugnat. Qui ad aliena cupienda non ducitur, sed propria largitur. Qui per pietatis viscera citius ad ignoscendum flectitur, sed nunquam plus quam deceat ignoscens, ab arce rectitudinis inclinatur. Qui nulla illicita perpetrat, sed perpetrata ab aliis, ut propria, deplorat. Qui ex affectu cordis alienæ infirmitati compatitur, sicque in bonis proximi sicut in suis profectibus lætatur. Qui ita se imitabilem cæteris in cunctis, quæ ait, insinuat, ut inter eos non habeat quod saltem de transactis mens erubescat. Qui sic studet vivere, ut proximorum quoque corda arentia, doctrinæ valeat fluentis irrigare. Qui orationis usu & experimento jam didicit, quod obtinere a Domino, quæ poposcerit, possit. * Hinc est quod superna voce morum vitia per corpora infirma signantur, dum ad Moysen Dominus dicit: *Loquere ad Aaron: homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offerat panes Domino Deo suo, nec accedat ad ministerium ejus.* Ubi & repente subjungitur: *Si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo vel grandi & torto naso, si fracto pede, vel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel ponderosus.* Cæcus quippe est, qui supernæ lumen contemplationis ignorat. Qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum venturam lucem nequaquam diligendo conspicit, quo egressum operis porrigat, nescit. Hinc etenim prophetante Anna dicitur: *Pedes sanctorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent.* Claudus vero est, qui quidem quo pergere debeat aspicit, sed per infirmitatem mentis vitæ viam perfecte non valet tenere, quam videt. Qui ad virtutis statum dum fluxa consu-

* Cap. 10.

* Cap. 11.

Levit. 21. 17.

1. Reg. 2. 9.

a Irrepsit in ed. *sciendum* pro, *sedendum*.

ſuetudine non erigitur, quo deſiderium innititur, illuc greſſus operis efficaciter non ſequuntur. Hinc etenim Paulus dicit; *Remiſſas manus & diſſoluta genua erigite, & greſſu rectos facite pedibus veſtris, ut non claudicans quis erret, magis autem ſanetur*. Parvo autem naſo eſt, qui ad tenendam menſuram diſcretionis idoneus non eſt. Naſo quippe odores fœtoreſque diſcernimus. Recte ergo per naſum diſcretio exprimitur, per quam virtutes eligimus, delicta reprobamus. Unde & in laude Sponſæ dicitur: *Naſus tuus ſicut turris, quæ eſt in Libano*. Quia nimirum ſancta Eccleſia, quæ ex cauſis ſingulis tentamenta prodeant, per diſcretionem conſpicit, & ventura vitiorum bella ex alto deprehendit. Sed ſunt nonnulli, qui dum æſtimari habetes nolunt, ſæpe ſe in quibuſdam inquiſitionibus pluſquam neceſſe eſt exercentes, [a] ex nimia ſubtilitate falluntur, Unde hic quoque ſubditur, vel grandi & torto naſo. Naſus etenim grandis & tortus, eſt diſcretionis ſubtilitas immoderata: quæ dum pluſquam decet excreverit, actionis ſuæ rectitudinem ipſa confundit. Fracto autem pede vel manu eſt qui viam Dei pergere omnino non valet, atque a bonis actibus funditus exſors vacat, quatenus hæc non ut claudus ſaltem cum infirmitate teneat, ſed ab his omni modo alienus exſiſtat. Gibbus vero eſt, quem terrenæ ſollicitudinis pondus deprimit, ne unquam ad ſuperna reſpiciat, ſed ſolis his quæ in infirmis calcantur, intendat. Qui etſi quando aliquid ex bono patriæ cœleſtis audierit, ad hoc nimirum perverſæ conſuetudinis pondere prægravatus, cordis faciem non attollit. Quia cogitationis ſtatum erigere non valet, quem terrenæ uſus ſollicitudinis curvum tenet. Ex horum quippe ſpecie Pſalmiſta dicit: *Incurvatus ſum, & humiliatus ſum uſquequaque*. Quorum culpam quoque per ſemetipſam Veritas reprobans ait: *Semen autem, quod in ſpinis cecidit, hi ſunt qui audierunt, & a ſollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur, & non referunt fructum*. Lippus vero eſt, cujus quidem ingenium ad cognitionem veritatis emicat, ſed tamen hoc carnalia opera obſcurant. In lippis quippe oculis pupillæ ſanæ ſunt, ſed humore defluente infirmatæ palpebræ groſſeſcunt. Quæ quia infuſione crebro atteruntur, etiam acies pupillæ vitiatur, Et ſunt nonnulli, quorum ſenſum carnalis vitæ operatio ſauciat, quia videre recta ſubtiliter per ingenium poterant, ſed uſu pravorum actuum caligant. Lippus itaque eſt, cujus ſenſum natura exacuit, ſed converſationis pravitas confundit. Cui bene per Angelum dicitur: *Collyrio inunge oculos tuos ut videas*. Collyrio quippe oculum ut videamus inungimus, cum ad cognoſcendam veri luminis claritatem, intellectus noſtri aciem, medicamine bonæ operationis adjuvamus. Albuginem vero habet in oculo, qui veritatis lucem videre non ſinitur: quia arrogantia ſapientiæ, ſeu juſtitiæ cæcatur. Pupilla namque oculi nigra videt, albuginem tolerans nil videt: quia videlicet ſenſus humanæ cogitationis ſi ſtultum ſe peccatoremque intelligit, cogitationem intimæ claritatis apprehendit. Si autem candorem ſibi juſtitiæ ſeu ſapientiæ tribuit, a luce ſe ſupernæ cogitationis excludit; & eo claritatem veri luminis nequaquam penetrat, quo ſe apud ſe per arrogantiam exaltat. Sicut de quibuſdam dicitur: *Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt*. Jugem vero habet ſcabiem, cui carnis petulantia ſine ceſſatione do-

Marginal references: Hebr. 12. v. 12. 13. — Cant. 7. 8. — Pſ. 37. 8. — Luc. 8. 4. — Apoc. 3. 18. — Rom. 1. 22.

[a] Excuſi contra Gregorii mentem, *ex minima*.

dominatur. In scabie etenim fervor viscerum ad cutem trahitur, per quam luxuria recte designatur: quia si cordis tentatio usque ad operationem prosilit, nimirum fervor intimus usque ad cutis scabiem prorumpit, & foras jam corpus sauciat: quia dum in cogitatione voluptas non reprimitur, etiam in actione dominatur. Quasi enim cutis pruriginem Paulus curabat abstergere, cum dicebat: *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana*. Ac si aperte diceret: Humanum quidem est, in corde tentationem perpeti: dæmoniacum vero est, in tentationis certamine, & in operatione superari. Impetiginem quoque habet in corpore, quisquis avaritia vastatur in mente: quæ si in pravis non compescitur, nimirum sine mensura dilatatur. Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, & absque occupati tædio excrescens membrorum decorem fædat: quia & avaritia capti animum dum quasi delectat, exulcerat: dum adipiscenda quæque cogitationi objicit, ad inimicitias accendit, & dolorem in vulnere non facit: quia æstuanti animo ex culpa abundantiam promittit. Sed decor membrorum perditur, quia aliarum quoque virtutum per hanc pulcritudo depravatur, & quasi totum corpus exasperat, quia per universa vitia animum supplantat, Paulo attestante, qui ait: *Radix omnium malorum est cupiditas*. Ponderosus vero est, qui turpitudinem non exercet in opere, sed tamen ab hac cogitatione continua sine moderamine gravatur in mente. Qui nequaquam quidem usque ad opus nefarium rapitur, sed ejus animus voluptate luxuriæ, sine ullo repugnationis obstaculo, delectatur. Vitium quippe est ponderis, cum humor viscerum ad virilia labitur quæ profecto cum molestia dedecoris intumescunt. Ponderosus ergo est, qui totis cogitationibus ad lasciviam defluens, pondus turpitudinis gestat in corde; & quamvis prava non exerceat opere, ab his tamen non evellitur mente, nec ad usum boni operis in aperto valet assurgere, quia gravat hunc in abditis pondus turpe. Quisquis ergo quolibet horum vitio subjicitur, panes Domino offerre prohibetur, [a] nec profecto diluere aliena delicta valet is, quem adhuc propria devastant.

1.Cor.10.13. 1.Tim.6.10.

Finis Libri Levitici.

[a] Excusi, invitis mss. *ne profecto diluere aliena delicta non valeat, is quem adhuc propria devastant.*

CA-

CAPITULA LIBRI QUARTI
IN NUMEROS

LIBER QUARTUS

DE TESTIMONIIS LIBRI NUMERORUM.

CAPUT PRIMUM.

Num. 6. 18. *Quod Nazaræi capillos nutriunt, quos post votum in igne sacrificii ponunt.*

a CUM de [a] vitandis superfluis cogiationibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 2. adjunctum est:
Num. 84. *Quod Nazaræi capillos nutriunt, &c.* QUID est quod Nazaræi capillos nutriunt, nisi quod per vitam magnæ continentiæ præsumtionum cogitationes crescunt? Sed quid est quod devotione completa caput Nazaræus radere, capillosque in igne sacrificii ponere jubetur, nisi quod tunc ad perfectionis summa pertingimus, cum sic exteriora vitia vincimus, ut etiam cogitationes superfluas a mente resecemus? Quas nimirum sacrificii igne concremare, est flamma eas divini amoris in-

a In excusis legitur, *de resecanda cogitationum superfluitate*. Adhæremus mss. Vaticano, Michael. Utic. &c.

incendere: ut totum cor in Dei amore ardeat, & cogitationes superfluas concremans, quasi Nazaræi capillos devotionis perfectione consumat.

CAPUT II.

Num. 7. *Quod Moyses crebro tabernaculum intrat, & exit.*

CUm de Præpositorum ædificanda regiminis regula tractaretur, Regul. Pastoral. parte 2. adjunctum Cap. 5. est: *Quod Moyses crebro, &c.* QUID est quod Moyses crebro tabernaculum intrat, & exit, nisi quod is, qui mente in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis urgetur? Intus Dei arcana considerat, foris onera carnalium portat. Qui de rebus quoque dubiis semper ad tabernaculum recurrit, ac coram testamenti arca Dominum consulit; exemplum proculdubio Rectoribus præbens, ut cum foris ambigunt quid disponant, ad mentem semper quasi ad tabernaculum redeant, & velut coram testamenti arca Dominum consulant, si de his, in quibus dubitant, apud semetipsos intus Luc. 6. 12. sacri eloquii paginas requirant. Unde & ipsa Veritas, per susceptionem nobis nostræ humanitatis ostensa, in monte orationi inhæret, miracula in urbibus exercet: imitationis videlicet viam bonis Rectoribus sternens, ut etsi jam summa contemplando appetant, necessitatibus tamen infirmantium compatiendo misceantur: quia tunc ad alta caritas mirabiliter surgit, cum ad ima proximorum se misericorditer attrahit: & cum benigne descendit ad infima, valenter recurrit ad summa.

CAPUT III.

Num. 8. 7. *Levitæ radant omnes pilos carnis suæ.*

CUM de vitandis carnalibus concupiscentiis ab electorum cordibus tractaretur, in expos. B. Job, Num. 59. l. 5. adjunctum est: *Levitæ radant omnes pilos carnis suæ.* PILI carnis, sunt quælibet superflua humanæ corruptionis. Pili carnis, sunt vitæ veteris cogitationes, quas sic a mente abscindimus, ut de amissione earum nullo dolore fatigemur. Levita namque, Assumtus vocatur. Oportet ergo Levitas omnes pilos carnis radere: quia is, qui in obsequiis divinis assumitur, debet ante Dei oculos a cunctis carnis cogitationibus mundus apparere, ne illicitas cogitationes mens proferat, & pulcram animæ speciem, quasi pilis fructificantibus deformem reddat. Sed quantalibet, ut diximus, quempiam virtus sanctæ conversationis evexerit, adhuc tamen ei de vetustate vitæ nascitur, quod toleretur. Unde & ipsi Levitarum pili, radi præcepti sunt, non evelli. Rasis etenim pilis in carne radices remanent, & crescunt, ut iterum radantur: quia magno quidem studio superfluæ cogitationes amputandæ sunt, sed tamen amputari funditus nequaquam possunt. Semper enim caro superflua generat, quæ semper spiritus ferro sollicitudinis recidat, sed hæc in nobis tunc subtilius conspicimus, cum speculationis alta penetramus.

CAPUT IV.

Quod Levitæ ab anno vigesimoquinto ministrare debeant, ab anno vero quinquagesimo custodes vasorum fiant. Num. 8. v. 24. & 25.

CUm de operationibus intra sanctam Ecclesiam perfectorum & imperfectorum tractaretur, in expos. B. Job, l. 23. adjunctum est: *Quod Levitæ ab anno vigesimoquinto ministrare debeant, &c.* Num. 21. QUID per annum quintum ac vigesimum, in quo flos juventutis oboritur, nisi ipsa contra unumquodque vitium bella signantur? Et quid per quinquagenarium, in quo jubilæi requies continetur, nisi interna requies edomito bello mentis exprimitur? Quid vero per vasa tabernaculi, nisi fidelium animæ figurantur? Levitæ ergo ab anno vigesimo & quinto, tabernacu-

culo serviant, & a quinquagesimo custodes vasorum fiant, ut videlicet qui adhuc impugnantium vitiorum
a certamina [a] per consensum delectationis tolerant, aliorum curam suscipere non præsumant. Electi enim cum adhuc in tentatione sunt, subesse eos ac servire necesse est, & obsequiis laboribusque fatigari. Cum vero tentationum bella subegerint, quo apud se jam de intima tranquillitate securi sunt, animarum custodiam sortiantur: mentis quippe ætate tranquilla, dum calor recesserit tentationis, custodes vasorum sunt, quia doctores animarum fiunt.

CAPUT V.

Num. 9. v. 7. 8. & 9. *Quod Moyses in rebus dubiis crebro ad tabernaculum redit.*

DUm de bono quietis internæ, & vitandis secularibus vitæ tumultibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 23. adjunctum est: *Quod*
Num. 38. *Moyses in rebus dubiis crebro ad tabernaculum redit.* RELICTIS turbis ad tabernaculum redire, est postpositis exteriorum tumultibus secretum mentis intrare. Ibi enim Dominus consulitur, & quod foris agendum est publice, intus silenter auditur. Hoc quotidie boni Rectores faciunt; cum se res dubias discernere non posse cognoscunt, ad secretum mentis velut ad quoddam tabernaculum revertuntur, divina Lege perspecta, quasi posita arca Dominum consulunt: & quod prius intus tacentes audiunt, hoc foris postmodum agentes innotescunt. Ut enim exterioribus officiis inoffense deserviant, ad secreta cordis recurrere incessabiliter curant, & sic vocem Dei, quasi per occultam inspirationem audiunt, dum in meditatione mentis a carnalibus sensibus abstrahuntur.

CAPUT VI.

Num. 10. v. 2. & 5. *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles.* Et paulo post: *Cum concisus clangor increpuerit, movebunt castra.*

DUm de operationibus duorum præceptorum, videlicet amoris Dei & proximi per summum institutum boni Doctoris ministratum in auditorum cordibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 30. adjunctum est: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, &c.* PER duas tubas exercitus Num. 14.
ducitur, quia per duo præcepta caritatis ad procinctum fidei populus vocatur. Quæ idcirco argenteæ fieri præcipiuntur, ut prædicatorum verba lucis nitore pateant, & auditorum mentem nulla sui obscuritate confundant. Idcirco autem ductiles: quia necesse est, ut hi qui venturam vitam prædicant, tribulationum præsentium tunsionibus crescant. Bene autem dicitur: *Cum concisus clangor increpuerit, movebunt castra*: quia nimirum prædicationis sermo cum subtilius ac minutius agitur, auditorum corda contra tentationum certamina ardentius excitantur.

CAPUT VII.

Proficiscimur ad locum, quem Dominus daturus est nobis: Veni nobiscum, ut bene faciamus tibi. Num. 10. 29.

IN codice Reg. Past. p. 3. adjunctum est: *Proficiscimur ad locum, &c.* Cap. 17. prope finem.
PLERUMQUE persuadere elatis utilia melius possumus, si profectum eorum nobis potius, quam illis profuturum dicamus, si meliorationem nobis magis quam sibi profuturam dicamus, & eam magis nobis quam sibi impendi postulamus. Facile enim ad bonum elatio flectitur, si ejus inflexio prodesse & aliis credatur. Unde Moyses, qui regente se Deo, per desertum aerea columna duce pergebat, cum Obab cognatum suum a Gentilitatis conversatione vellet educere, & omnipotentis Dei dominio subjugare, ait: *Proficiscimur ad locum, quem*

[a] Abest, *per consensum delectationis* ab Utic. & Gemet. legitur in Michael.

Dominus daturus est nobis: Veni nobiscum, ut bene faciamus tibi: quia Dominus bona promisit Israel. Cui cum respondisset ille: *Non vadam tecum, sed revertar ad terram meam in qua natus sum*, illico adjunxit: *Noli nos relinquere, tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster.* Neque enim Moysi mentem ignorantia itineris angustabat, quem & ad prophetiæ scientiam cognitio divinitatis expenderat, quem columna exterius præibat, quem de cunctis interius per conversationem cum Deo sedulam locutio familiaris instruebat. Sed videlicet vir providus, elato auditori colloquens, solatium petiit ut daret. Ducem eum requirebat in via, ut dux ei fieri potuisset ad vitam. Egit itaque ut superbus auditor voce ad meliora suadenti, eo magis fieret devotus, quo putaretur necessarius: & unde se exhortatorem suum præcedere crederet, inde se sub verbis exhortantis inclinaret.

CAPUT VIII.

Num. 11. v. 5. 6. 7. *Quod dum populus manna perciperet, ab Ægypto ollas carnium, pepones, porros, cæpasque concupivit.*

CUm de reprobarum mentium vitiis per contemtam supernæ aspirationis dulcedinem tractaretur, in expos. B. Job, l. 20. adjunctum
Num. 35. 40. est: *Quod dum populus manna perciperet, ec.* DURA, carnalium mentes præ amore seculi, quasi quædam mollia, ac delectabilia ferre paratæ sunt, dum in hac vita rerum culmina apprehendere conantur. Cessationem Dominus a mundi laboribus imperat, sanctæ quietis dulcedinem persuadet: & tamen vesana iniquorum mens, plus se assequi aspera carnaliter, quam tenere blanda spiritualiter gaudet. Plus acerbitate fatigationis, quam quietis dulcedine pascitur: quod aperte in semetipso nobis Israeliticus populus ostendit: qui dum refectionem mannæ desuper perciperet, ab Ægypto ollas carnium, pepones, porros, cæpasque concupivit. Quid enim signatur in manna, nisi esca gratiæ suave sapiens, ad refectionem interioris vitæ bene vacantibus desuper data? Et quid per ollas carnium, nisi carnalia opera vitæ in tribulationum laboribus, quasi ignibus excoquenda? Quid per pepones, nisi terrenæ dulcedines? Quid per porros, ac cæpas exprimitur, quæ plerumque qui comedunt, lacrymas emittunt; nisi difficultas vitæ præsentis, quæ a dilectoribus suis & non sine luctu agitur, & tamen cum lacrymis amatur? Manna igitur deserentes, cum peponibus ac carnibus porros, cæpasque quæsierunt: quia videlicet perversæ mentes dulcia per gratiam quietis dona despiciunt. Et pro carnalibus voluptatibus laboriosa hujus vitæ itinera etiam lacrymis plena concupiscunt. Contemnunt habere ubi spiritualiter gaudeant, & desiderantes appetunt, ubi & carnaliter gemant.

CAPUT IX.

Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint. Num. 11. 16.

DUm de spectanda potius morum gravitate, quam ætate, in constituendis præfectis tractaretur, in expos. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Congrega mihi septuaginta viros* Num. 26.
de senibus Israel, ec. SICUT plerumque juvenes dici solent, qui nulla consilii gravitate fulciuntur: ita senes non eos Scriptura sacra vocare consuevit, qui sola quantitate temporum, sed morum grandævitate maturi sunt. Unde per quemdam sapientem dicitur: *Senectus venera-* Sap. 4. 8.
bilis est, non diuturna, neque numero annorum computata. Cani autem sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata. Hinc est ergo quod ad Moysen Dominus dicit: *Congrega mihi septuaginta viros de se-*

senioribus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sunt. In quibus quid aliud quam senectus cordis requiritur, cum tales jubentur eligi, qui senes esse sciuntur? Si enim senectus in eis corporis quæreretur, a tantis sciri poterant, a quantis videri. Dum vero dicitur: Quos tu nosti, quod senes populi sunt, profecto liquet: quia senectus mentis non corporis eligenda nuntiatur.

CAPUT X.

Num. 11. 29. *Quid æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus spiritum suum.*

CUm de pio desiderio cordis Pastorum in lucrandis subditis tractaretur in exposit. B. Job, lib. 22. adjunctum est: *Quid æmularis pro me? ec.* Num. 54. PIA Pastorum mens, quia non propriam gloriam sed Auctoris quærit, ab omnibus vult adjuvari quod agit. Fidelis namque prædicator optat, si fieri valeat, ut veritatem, quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent. Unde cum Josue duobus in castris remanentibus atque prophetantibus vellet obsistere, recte per Moysen dicitur: *Quid æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus spiritum suum?* Prophetare quippe omnes voluit, qui bonum, quod habuit, aliis non invidit.

CAPUT XI.

Num. 16. v. 47. 48. *Quod Aaron assumto thuribulo inter viventes ac mortuos stetit.*

DUm de boni Pastoris studio tractaretur, adjunctum est: *Quod Aaron assumto thuribulo inter viventes ac mortuos stetit.* In Job l. 9. n. 23. [a] QUID est quod Aaron ut iram Domini placaret, thuribulum sumsit, atque inter viventes ac mortuos stetit: nisi quia Sacerdotis est negotium omnipotenti Deo orationem effundere, & pro justis ne cadant, & pro peccatoribus, ut resurgere debeant? unde & Psalmista ait: *Intret oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Ps. 140. 2.

CAPUT XII.

De virgis duodecim in tabernaculo positis, ex quibus virga Aaron floruit. Num. 17. 2.

DUm de mysterio resurrectionis tractaretur, in expos. B. Job, l. 14. adjunctum est: *De virgis duodecim in tabernaculo positis, ec.* Num. 68. CUM Aaron Sacerdotium, qui de tribu Levi fuerat, despiceretur, nec digna tribus quæ offerret holocausta crederetur: duodecim virgæ juxta duodecim Tribus in Tabernaculo poni præceptæ sunt, & ecce virga Levi viruit, & quid virtutis in munere Aaron haberet, ostendit. Quo videlicet signo quid innuitur, nisi quod omnes, qui usque ad finem mundi jacemus in morte, quasi virgæ reliquæ in ariditate remanemus? Sed cunctis virgis in ariditate remanentibus, virga Levi ad florem rediit: quia corpus Domini, veri scilicet Sacerdotis nostri, in mortis ariditate positum, in florem resurrectionis erupit. Quo flore Aaron recte Sacerdos esse cognoscitur: quia hac resurrectionis gloria Redemtor noster, qui de tribu Juda ac Levi ortus est, intercessor pro nobis esse monstratur. Ecce ergo jam virga Aaron post ariditatem floret, sed virgæ duodecim tribuum in ariditate remanent: quia jam quidem corpus Domini post mortem vivit, sed nostra adhuc corpora usque in finem mundi a resurrectionis gloria differuntur.

CAPUT XIII.

Præcipe filiis Israel ut adducant ad te vaccam rufam, ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portaverit jugum: tradesque eam Eleazaro Sacerdoti, qui ductam extra castra immolabit in con- Num. 19. v. 2 & seq.

a In Gemet ac Michaelino indicatur hom. undecima in Ezech. ubi tamen non invenitur. *Maur.* Exstat etiam in loco Job per nos citato. E. V.

conspectu Domini, et intinget digitum in sanguine ejus, aspergens contra fores tabernaculi septem vicibus: comburetque eam cunctis videntibus, tam pelle et carnibus ejus, quam sanguine et fimo flammæ traditis. Lignum quoque cedrinum et hyssopum coccumque bis tinctum Sacerdos immittet in flammam, quæ vaccam vorat, & tunc demum lotis vestibus et corpore suo, ingredietur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperum. Sed et ille, qui combussit eam, lavabit vestimenta sua et corpus, et immundus erit usque ad vesperum. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, et effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sit multitudini filiorum Israel in custodiam et in aquam aspersionis: quia pro peccato combusta est vacca.

DUm de mysterio incarnationis Dominicæ tractaretur, in expos. B. Job, adjunctum est: *Præcipe filiis Israel ut adducant ad te vaccam rufam, ec.* [a] SOLET per masculinum sexum fortitudo, per femininum vero infirmitas designari. Quid ergo per vaccam, nisi assumta ad sacrificium infirmitas incarnationis Dominicæ figuratur? de quo scriptum est: *Quia etsi mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute.* (2. Cor. 13. 4.) Bene autem vacca hæc etiam rufa dicitur: quia videlicet ejus humanitas rubra per cruorem passionis fuit. Unde & in Canticis canticorum ab Sponsa describitur dicente: *Dilectus meus candidus & rubicundus.* (Cant. 5. 10.) Candidus videlicet ex divinitate, rubicundus ex sanguine: candidus per justitiam vitæ, rubicundus ex cruore passionis. Ætas humanitatis Domini integra, est omnis ejus operatio perfecta, in qua videlicet humanitate macula non fuit: quia & veraciter de eo scriptum est: *Quia peccatum non fecit,* (1. Pet. 2. 22.) *nec dolus inventus est in ore ejus;* Bene autem dicitur, nec portaverit jugum. Scriptum quippe est: *Omnis qui peccat, servus est peccati.* (Johan. 8. 34.) Quia igitur Dominus nulli peccato succubuit, jugum minime portavit. Sequitur: *Tradesque eam Eleazaro Sacerdoti, qui ductam extra castra immolabit in conspectu Domini.* Quid est quod hæc vacca ad immolandum Sacerdoti traditur, nisi quod incarnatus Dominus pro redemtione nostra sarificium semetipsum in Judaici populi manus datur? qui etiam extra castra in conspectu Domini immolatus est: quia videlicet extra portam passus. Unde & per Paulum dicitur: *Jesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.* (Hebr. 13. 12.) *Exeamus ad eum extra castra, improperium ejus portantes. Non enim habemus hic civitatem manentem, sed futuram inquirimus.* Idcirco enim extra portam passus, est, ut a conversatione nos vitæ præsentis quasi a civitate foras duceret, & a terrena inhabitatione cor nos avellere persuaderet. Bene autem dicitur, quia *immolabit in conspectu Domini.* Redemptor enim noster in conspectu hominum quasi exstinctus est, sed in conspectu patris immolatur: quia quod ante oculos hominum pœna, hoc ante oculos patris sacrificium fuit. *Et intinget digitum in sanguine ejus.* Quid per digitum, nisi discretio nostræ operationis accipitur? In sanguine ergo vaccæ digitum intingere, est in passione incarnationis Dominicæ nostra opera consecrare, ut passionem ejus, quam cognoscimus, imitemur. Sicut scriptum est: *Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus.* (1. Pet. 2. 21.) Eleazar itaque Sacerdos & immolat, & in sanguine ejus digitum intingit: quia videlicet plebs

a In Gem. notatur hæc ex lib. 14. in Job esse desumta: In Michael. nullum S. Gregorii opus indicatur. Nullibi a nobis inventa sunt.

plebs Judæa ex reproborum parte humilitatem Domini usque ad passionem persecuta est; ex electorum vero parte operationem humilitatis ejus imitata. *Et spargit contra fores tabernaculi*. Quid hoc loco tabernaculum, nisi tota simul Synagoga accipitur? Qui ergo tinxerit in sanguine ejus digitum, eumdem sanguinem contra fores tabernaculi aspergat, id est quisquis passionis ejus vias imitatur, Synagogæ non credenti & resistenti per exempla bona, per prædicationem rectam signum bene vivendi præbeat. Contra fores enim tabernaculi vaccæ sanguinem aspergere, est resistenti plebi Judaicæ per prædicationem rectam, & per sancta opera passionis ejus exempla monstrare. Bene autem dicitur, ut digitus in ejus sanguine septem vicibus intingatur, & aspergatur, in septenario autem numero perfectio accipitur. Unde & septem diebus universum tempus impletur, & sanctus Spiritus septiformis vocatur. Isa. 11. Septem ergo vicibus in sanguine ejus digitum intingere, est per perfectam operationem mysterium passionis ejus imitari. Et septem vicibus contra Synagogam aspergere, est perfecta prædicatione sacramenta incarnationis ac passionis ejus infidelibus denuntiare. *Comburetque eam cunctis videntibus juxta castra, tam pelle & carnibus ejus, quam sanguine & fimo flammæ traditis*. Quid per carnem & pellem, quid per sanguinem & fimum vaccæ, nisi carnalia sacrificia in Testamento veteri habita, quæ infirmitatem denuntiabant Domini, designantur? Quæ omnia postmodum spiritualiter a patribus intellecta juxta exterius ministerium stercora sunt notata. Unde Paulus cum de sacrificiis carnalibus loqueretur, dicit: *Propter quem* Philip. 3. 8. *omnia detrimentum faciens, arbitror ut stercora*. Quæ flammæ traduntur, quia quamvis carnaliter primum sunt exhibita; postmodum per sanctum Spiritum intelligentiæ igne consumta sunt. Possumus tamen in eadem vacca, id est in ipsa infirmitate incarnationis Dominicæ, carnem, pellem, sanguinem & fimum, singula quæque ejus opera accipere. Quid enim per carnem, & pellem, nisi exterior ejus operatio designatur? quid per sanguinem, nisi subtilitas internaque virtus exteriora acta vivificans? Quid per fimum, nisi lassitudo, sitis, esuries, timor mortis, & quæque ex humanitate suscepta voluit, designantur? Quidquid enim ex defectu nostræ mortalitatis habuit, quasi fimus in eo abjiciendum fuit. Quæ tamen omnia, quæ ex nostra infirmitate suscepit, quia pro nostra redemtione exhibuit, igne concremanda sunt, id est juxta virtutem sancti Spiritus intelligenda: ut quæque ab eo corporaliter gesta sunt, per incorporeum divinitatis ejus spiritum disposita sentiantur. Ubi & bene subjungitur: *Lignum quoque cedrinum, & hyssopum, coccumque bis tinctum Sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat*. Cedrus quippe, & altum, & imputribile lignum; hyssopus vero herba valde humilis, quæ tamen inflammationem amovet pulmonis. Quid enim per cedrum, nisi alta & perseverans contemplatio? Quid in hyssopo, nisi mansueti cordis humilitas designatur? Quia qui jam alta contemplatione in superna attollitur, necesse est ut per humilitatis compassionem inferioribus condescendat, & non se ex eo, quod habet, erigat; sed quidquid habet, his etiam qui illud non habent, prædicando libenter impendat. Quid vero in cocco bis tincto, nisi caritatis virtus exprimitur; Quæ coccus bis tinctus dicitur: quia caritas per flammam sancti amoris accensa duobus exhiberi præceptis jubetur, id est dilectione Dei, & dilectione proximi.

Bis

Bis tinctus ergo coccus, est caritas duplici præcepto formata, ut sic diligatur Deus, ne deseratur proximus; sic diligatur proximus, ne contemnatur Deus. In hac ergo flamma, quæ vaccam vorat, cedrum, hyssopum, bis tinctum coccum Sacerdos mittat. Omnes enim, qui in Christum credimus, Sacerdotes sumus. Unde scriptum est: *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium*. 2. Pet. 2. 9
Sed quidquid per ignem contemplationis alte sentimus, quidquid per mansuetudinem humilitatis agimus, quidquid per ignem caritatis habemus, in spiritu passionis Dominicæ tingere debemus, ut omne quod in nobis est, illum imitetur a quo est; ne si extra imitationem passionis ejus aliquid agimus, non tam virtutem quam vitium agamus. Mittatur ergo in flammam, quæ vaccam vorat, cedrus; id est, perseverantia, atque altitudo contemplationis nostræ comburatur igne passionis Dominicæ. Mittatur in flammam, quæ vaccam vorat, hyssopus; id est, humilitas cordis nostri veritatem, mansuetudinem, exanimationem Dominicæ passionis [a] trahat: mittatur in flammam quæ vaccam vorat bis tinctus coccus, id est caritas, quæ ad amandum Dominum & proximum excitans assidue nos contemplari passionem Domincam compellat; ut in ipsa discat opera recta quæ faciat. Potest tamen aliter intelligi, ut per cedrum significetur spes quæ alta appetit: [b] per hyssopum vero, quæ etiam calore suo stomachi immunditiam purgat, significetur fides, quæ in imis adversa æquanimiter tolerat, & quidquid ex anteactis peccatis contractum fuerat, mundat. Per coccum quoque, ut dictum est, exprimitur caritas. Unusquisque igitur nostrum in flammam, quæ vaccam vorat, cedrum, hyssopum, & coccum bis tinctum mittat, id est in sacrificio passionis Dominicæ spem, fidem, & caritatem exhibeat; ne passionem Redemtoris sui sine causa audiat, si non hæc etiam opera necessario subjungat. De quibus tribus Paulus Apostolus dicit: *Nunc autem manent fides, spes, caritas; major autem his est caritas*. 1. Cor. 13. 13.
Unde & hic coccus extremo ponitur: quia videlicet fide & spe completa, cum ad æternam patriam venerimus, sola in nobis caritas ad ultimum multiplicatur. Potest iste Sacerdos, vel is qui vaccæ carnes, pellem, sanguinem, & fimum comburit, ordinem Judaici sacerdotii cum supposita plebe in nece Domini consentientis signare. Unde & adhuc apte subjungitur: *Et tunc demum, lotis vestibus & corpore suo, ingredietur castra: commaculatusque erit usque ad vesperum*. Quid enim per vesperum, nisi finem mundi accipimus? At Sacerdos iste, vel is qui vaccam igni tradidit, id est Judaicus populus, usque ad vesperum immundus est: quia usque ad finem mundi infidelis remanet. Sed lotis vestibus suis & corpore, ad vesperum castra ingreditur: quia fine mundi veniente, mundatis infidelitatis suæ operibus, etiam, Judaicus populus ad cognitionem Conditoris sui revertitur. Sicut scriptum est: *Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquiæ salvæ fient*. Isai. 10. 22.
Et sicut rursum scriptum est: *Donec plenitudo Gentium introierit, & sic omnis Israel salvus fieret*. Rom 9. 27. Rom. 11. 25.
Ad vesperum igitur lotis vestibus Sacerdos intra castra redit, qui ante vesperum comma-

a Præter multa vitiata quæ hoc in capite sanavimus, hoc loco integram periodum omissam restituimus ex mss.

b Ita Michael. in Gemet. *per hyssopum vero quod*. Certe hyssopum dicitur neutrius generis; sed apud Gregorium, minime, supra legitur: *hyssopus herba valde humilis*: & capite sequi *hyssopus quippe interna nostra*.

maculatus est: quia infidelis populus usque ad finem mundi extra mandata vitæ velut extra castra est positus. Sed cum aqua baptismatis & pœnitentia lavatur, tunc ad cognitionem fidei ad vesperum, id est in fine mundi, quasi ad castra revertitur. Potest intelligi quod iste Sacerdos, & lotis sit vestibus, & tamen usque ad vesperum immundus: quia idem Judaicus populus ex eorum parte qui crediderunt, quasi jam vestes lavit, sed ex eorum parte qui necdum credidere, adhuc immundus usque ad vesperum permanet. Lavat ergo vestimenta & corpus, quia credendo, exteriora opera & interiorem mentem a pravis actionibus mundat, & plene tunc ad castra revertitur, cum ad fidem perfecte revocatur. Sed quia Judæa in infidelitate ex reproborum parte perdurante, ad fidem Gentilitas ingreditur, & mysteria divinæ incarnationis intelligit, recte illic subjungitur: *Colliget autem cineres vaccæ vir mundus*, id est Gentilis populus jam fide mundatus. Unde scriptum est: *Fide mundans corda eorum*. Vaccæ cineres colligit, qui subtilissima sacramenta divinæ incarnationis agnoscit. Et vaccam, quam Sacerdos combussit, ejus cineres vir mundus colligit. Quia infirmitatem Domini, quam Judaicus populus in morte mactavit, ejus subtilissima mysteria populus Gentilis intelligit. Bene autem sequitur: *Et effundet in loco purissimo extra castra*. Quia idem Gentilis populus qui secreta ac mystica divinæ incarnationis agnoscit, bona quæ accipit prædicare non cessat; ut quod ipse didicerit, aliis etiam nescientibus innotescat. Sed quia secreta ac mystica incarnationis Dominicæ pravis ac pollutis mentibus non sunt tradenda, bene dicitur: *Effundet in loco purissimo extra castra*. Extra castra quippe fuerat omnis Gentilitas: quia extra Legem, extra sacrificium, extra Synagogam: sed tamen ad fidem veniens cor mundavit. Et in ea cineres vaccæ effunduntur, quia mundo corde Gentilitas mysterium Dominicæ incarnationis credit. Multi itaque ex Gentilitate conversi, prædicatores facti sunt, & eidem Gentilitati ad fidem Redemtoris nostri mysteria tradidere. Vir ergo mundus in loco purissimo vaccæ cineres fundit, dum quilibet doctor ex Gentilitate assumtus, munda per humilitatem corda Gentilium requirit, & mysteria eis Redemtoris nostri tradere non desistit. Quod cum agitur, fides Gentium multiplicatur, divina virtus agnoscitur, disciplina præceptorum tenetur. Unde & recte subjungitur: *Ut sint multitudini filiorum Israel in custodiam*. Israel namque interpretatur, videns Deum, & non immerito conversa Gentilitas Israel dicitur, quæ jam Deum fide contemplatur. Isti ergo cineres multitudini filiorum Israel in custodiam fiunt, quia subtilia sacramenta mundis Gentium cordibus tradita, in mentis munitionem vertuntur. Bene autem subditur: *Et in aquam aspersionis*. Propter operationem namque in custodiam nostram sunt cineres; propter baptismum vero in aqua aspersionis cineribus ejus utimur. Et dum consideratis ejus operibus nostra acta sub disciplinam redigimus, vaccæ cineres in custodia nostra servamus: quia dum secreta atque subtilia operationis illius per imitationem attendimus, per hoc nobis & munditiam & perseverantiam providemus. Apte autem subjungitur: *Quia pro peccato combusta est vacca*. Ait enim de eisdem cineribus ut sint multitudini filiorum Israel in custodiam, & in aquam aspersionis, quia pro peccato combusta est vacca. Tunc enim nos sub custodia provide custodimus, cum Redemtorem no-

Act. 15. 9.

nostrum pro nostris iniquitatibus passum sollicite consideramus. Perpendimus namque quid retribuat bonis, qui voluit mori pro malis. Perpendimus quid ad justitiam fidei adducti, ejus gratiæ debeamus, qui & in iniquitatibus positi intercessionem mortis ejus accipimus. In custodia ergo nobis cineres fiunt, quia pro peccato combusta est vacca: dum passionis ejus mysteria sollicite contemplantes, quæ operari debeamus, agnoscimus, qui Redemtorem nostrum etiam pro iniquis nobis mortuum non ignoramus.

CAPUT XIV.

Item unde supra.

IN expositione beati Job, lib. 6.
Num. 56. VACCAM mactamus, cum carnem a lascivia suæ voluptatis extinguimus. Quam cum hyssopo lignoque cedrino, ac cocco offerimus: quia cum maceratione carnis sacrificium fidei, spei, & caritatis adolemus. Hyssopus quippe interna nostra mundare consuevit. Et per Pe-
Act. 15. 9. trum dicitur: *Fide mundans corda eorum.* Lignum cedrinum nulla putredine deficit, quia spem cœlestium terminus non consumit. Unde & per primum Pastorem mox dicitur:
1 Petr. 1. 3. *Regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcessibilem.* Coccus rubro colore flammescit, quia quem implet caritas, incendit. Unde & in Evangelio Veritas dicit:
Luc. 12. 49. *Ignem veni mittere in terram.* Sed bis tinctus coccus offerri præcipitur; ut videlicet ante interni judicis oculos, caritas nostra, Dei & proximi dilectione coloretur; quatenus conversa mens nec sic pro amore Dei quietem diligat, ut curam proximi utilitatemque postponat: nec sic pro amore proximi occupationi inserviat, ut quietem funditus deserens, ignem in se superni amoris exstinguat. Quisquis ergo semetipsum Deo jam sacrificium obtulit, si perfecta desiderat, curet necesse est ut non solum ad operationis se latitudinem, verum etiam ad culmina contemplationis extendat. Sed inter hæc magnopere sciendum est, quia valde inter se diversæ sunt conspersiones animorum. Nonnulli namque hominum ita otiosæ mentis sunt, ut si eos labor occupationis excipiat, in ipsa operis incoatione succumbant: & nonnulli ita inquieti sunt, ut si vacationem laboris habuerint, gravius laborent: quia tanto deteriores cordis tumultus tolerant, quanto eis licentius ad cogitationes vacant. Unde necesse est, ut nec quieta mens ad exercitationem se immoderati operis dilatet, nec inquieta ad studium contemplationis angustet. Sæpe enim qui contemplari Deum quieti poterant, occupationibus pressi ceciderunt. Et sæpe qui occupati bene humanis usibus viverent, gladio suæ quietis exstincti sunt. Hinc namque est quod nonnulli inquieti spiritus dum plus exquirunt contemplando quam capiunt, usque ad perversa dogmata erumpunt: & dum veritatis discipuli esse humiliter negligunt, magistri errorum fiunt.

CAPUT XV.

Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit. Num. 19. 1

a CUm de silentii servanda disciplina retractaretur in expos. B. Job, l. 23. adjunctum est: *Vas, quod non habuerit operculum, &c.* Num. 17.
TEGMEN operculi vel ligatura, est censura disciplinæ silentii: qua quisquis non premitur, quasi vas immundum pollutumque reprobatur. Quasi enim vas sine operculo vel ligatura polluitur, qui per studium ostentationis patens, nullo velamine taciturnitatis operitur.

CA-

a In Michael. & Gemet. *De tenenda discreti silentii censura.*

CAPUT XVI.

Num. 22. v. 31. 32. 33. *Quod Balaam, visione Angeli, tarditate asinæ, a cœpto itinere præpeditur.*

CUm de repressa ad cognitionem sui prima intentione mentis, per macerationem infirmitatis corporeæ tractaretur, in codic. Regul. Past. par. 3. adjunctum est: *Quod Balaam visione Angeli, tarditate asinæ, etc.* BALAAM pervenire ad propositum tendit, sed ejus votum animal, cui præsedit, præpedit. Prohibitione quippe immorata asina Angelum videt, quem humana mens non videt: quia plerumque caro per molestias tarda, flagello suo menti Deum indicat, quem mens ipsa carni præsidens non videbat: itaut anxietatem spiritus proficere in hoc mundo cupientis, velut iter tendentis impediat, donec ei invisibilem qui sibi obviat, innotescat. Unde & bene per Petrum dicitur: *Correptionem habuit suæ vesaniæ subjugale mutum animal, quod in hominis voce loquens prohibuit Prophetæ insipientiam.* Insanus quippe homo a subjugali muto corripitur, quando elata mens humilitatis bonum, quod tenere debeat, ab afflicta carne memoratur. Sed hujus correptionis donum idcirco Balaam non obtinuit, quia ad maledicendum pergens, vocem non mentem mutavit.

Admon. 13. cap. 12.

2. Petr. 2. 15.

CAPUT XVII.

Num. 23. 10. *Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia.*

CUm de perseverantiæ studio in bonis operibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 33. adjunctum est; *Moriatur anima mea morte justorum, &c.* SUNT nonnulli intra sanctam Ecclesiam, qui prolixas ad Dominum preces habent, sed vitam deprecantium non habent: nam promissa cœlestia petitionibus sequuntur, operibus fugiunt. Hi nonnunquam etiam lacrymas in oratione percipiunt, sed cum post orationis tempora eorum mentem superbia pulsaverit, illico in fastu elationis intumescunt. Cum avaritia instigat, mox per incendia avidæ cogitationes exæstuant. Cum luxuria tentaverit, in illicitis protinus desideriis anhelant. Cum ira suaserit, mox mansuetudinem mentis flamma insaniæ concremat. Ut ergo diximus, & fletus in prece percipiunt, & tamen expletis precibus, cum vitiorum suggestione pulsantur, nequaquam pro æterni regni desiderio se flevisse meminerunt. Quod aperte de se Balaam innotuit, qui justorum tabernacula conspiciens, ait: *Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia.* Sed cum compunctionis tempus abscessit, contra eorum vitam, quibus se similem fieri etiam moriendo poposcerat, consilium præbuit. Et cum occasionem de avaritia reperit, illico oblitus est quidquid sibi de innocentia optavit.

Num. 43.

Num. 23. 10.

CAPUT XVIII.

Item unde supra.

IN codice Regul. Past. par. 3. SOLLICITE considerandum est, quia ita plerumque mali inutiliter compunguntur ad justitiam, sicut plerumque boni innoxie tentantur ad culpam. Fit quippe mira, exigentibus meritis, dispositionis internæ mensura, ut & illi dum de bono aliquid agunt, quod tamen non perficiunt, superbe inter ipsa, quæ etiam plenissime perpetrant, mala confidant. Et isti dum de malo tentantur cui nequaquam consentiunt, quo per debilitatem & infirmitatem titubant, eo gressus cordis ad justitiam per patientiam & humilitatem verius figant. Balaam quippe justorum tabernacula respiciens, ait: *Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia.* Sed cum compunctionis tempus recessit, in eorum perditione consilium

Cap. 30. Admon. 31.

Num. 23. 10.

dedit, quibus etiam in morte similis fieri concupivit. Et cum avaritiæ tempus reperit, statim oblitus est bonum sibi innocentiæ, quod o-
Rom. 7, 23. ptavit. Hinc Paulus ait: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis.* Qui profecto idcirco tentatur, ut in bono robustius ex ipsa infirmitatis suæ cognitione solidetur. Quid est ergo quod ille compungitur, & tamen justitiæ non appropinquat: iste tentatur & tamen eum culpa non coinquinat, nisi hoc quod aperte ostenditur, quia nec malos bona imperfecta juvant, nec
* In expos. B. Job, lib. 33. num. 43. bonos mala inconsummata condemnant? * Virtutis namque pondus oratio non habet, quam nequaquam perseverantia continui amoris tenet. Quo contra bene de Anna flente
1. Reg. 1. 18. perhibetur: *Vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati*, quia videlicet mens ejus nequaquam post preces, inepta lætitia lasciviendo perdidit, quod orationis suæ tempore gemituum rigore exquisivit.

CAPUT XIX.

Item unde supra.

Num. 20. IN expositione Evangelii hom. 15. MULTI cum verbum contra avaritiam audiant, eamdem avaritiam detestantur, rerum omnium contemtum laudant: sed mox ut viderit animus quod concupiscat, obliviscitur quod laudabat. Multi cum verbum contra luxuriam audiunt, pollutiones carnis non solum perpetrare non appetunt, sed etiam perpetratas erubescunt: sed mox ut carnis species eorum oculis apparet, sic mens ad desideria rapitur, ac si adhuc ab ea nihil sit contra hæc eadem desideria deliberatum, & damnanda agit qui quidquid egisse se meminit, jam & ipse damnavit. Sæpe etiam contra culpas compungimur, & tamen post fletum ad easdem culpas redimus. Sic Balaam Israelitici populi tabernacula contemplatus flevit, eisque se similem fieri in morte depoposcit dicens: *Mo-* Num. 23. 10.
riatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia. Sed mox ut hora compunctionis transiit, in avaritiæ nequitiam exarsit. Nam propter promissa munera in ejus populi mortem consilium dedit, cujus morti se fieri similem optavit, & oblitus est quod planxerat, cum exstinguere noluit quod per avaritiam ardebat.

CAPUT XX.

Dixit homo, cujus obturatus est ocu- Num. 24. 24.
lus; dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic aperiuntur oculi ejus.

CUm de laudabili electorum pro- Num. 58.
videntia, & cavenda reproborum cæcitate tractaretur, in expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: *Dixit homo, cujus obturatus est oculus, &c.* NESCIT impius mala quæ facit, nisi cum pro eisdem malis puniri jam cœperit. Consilium enim Balaam contra Israelitas præbuit, sed post in pœna vidit quid prius ex culpa commiserit. Electi autem, qui ne peccare debeant, prævident: eorum videlicet oculi ante casum patent. Iniquus vero post casum oculos aperit: quoniam post culpam jam in pœna sua conspicit, quia malum debuit vitare quod fecit.

CAPUT XXI.

Item unde supra.

IN expositione beati Job, l. 27. Num. 59.
SÆPE quidam æterna judicia mirantur, prædicamenta cœlestis patriæ cum audiunt diligunt, mira opera internæ dispositionis obstupescunt; sed tamen amando & vivendo ad hæc eadem opera assurgere negligunt. Jacentes ergo Dei miracula considerant, qui ejus potentiam sciendo pensant, sed vivendo non amant. Per contemplationem quip-

pe

pe in conſideratione oculos tendunt, ſed tamen per intentionem ſe ſe a terra non erigunt. Hinc ergo in Balaam exprobatione dicitur: *Qui cadens apertos habet oculos*. Multa namque de adventum Redemtoris dixerat, & quæ noviſſimis temporibus erant ventura, prævidebat: ſed tamen ei vivendo aſſurgere noluit, quem prævidendo prædicavit. Jacens ergo apertos oculos habuit, cum ejus mentem & prophetia ad cœleſtia tenderet, & avaritia in terra retineret. Jacens apertos oculos habuit, qui eum videre de ſuperioribus potuit, quem proſtratus in infimis non amavit.

CAPUT XXII.

Num. 24. 21. *Robuſtum eſt quidem habitaculum tuum: ſed ſi in petra poſueris nidum tuum, &c.*

CUm de electorum qua Deo adhærent fixa ſpei certitudine tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 31.
Num. 94. adjunctum eſt: *Robuſtum eſt quidem habitaculum tuum, &c.* CINÆUS, poſſeſſor interpretatur. Et qui ſunt qui præſentia poſſident, niſi hi qui ingenio ſapientiæ ſecularis callent? Qui in hoc veraciter robuſtum ſibi habitaculum conſtruunt, ſi per humilitatem parvuli apud ſemetipſos facti, in Chriſti ſublimitate nutriantur; ſi ſemetipſos infirmos ſentiant, & in excelſa humilitate cogniti Redemtoris fovendam mentis fiduciam ponant: ſi ima non appetant: ſi omne, quod præterit, cordis volatu tranſcendant. Videamus ſanctum virum qualiter in petra ponat nidum
Philip. 2. 6. Epheſ. 3. 21. ſuum. Ait enim: *Noſtra converſatio in cœlis eſt*. Et rurſum: *Qui conreſuſcitavit nos, & conſedere fecit in cœleſtibus*. In petra ponit nidum: quia profecto in ſupernis figit conſilium. Non vult mentem in fluxa dejicere, non vult per abjectionem converſationis humanæ in infimis habitare. Tunc Paulus in carcere fortaſſe tenebatur, cum ſe ſedere cum Chriſto in cœleſtibus teſtaretur. Sed ibi erat, ubi ardentem jam mentem fixerat, non illic, ubi illum neceſſario pigra adhuc caro retinebat.

CAPUT XXIII.

Terra, quam percuſſit Dominus in conſpectu filiorum Iſrael, regio uberrima eſt ad paſtum animalium; & nos ſervi tui habemus jumenta plurima: precamurque ſi invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in poſſeſſionem, nec facias nos tranſire Jordanem. Num. 32. v. 5. & ſeq.

CUm [a] de reprobatione quorumdam intra Eccleſiam poſitorum, fidem non medullitus, ſed ſpecietenus tenentium tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 27. adjunctum eſt: *Terra, quam percuſſit Dominus in conſpectu filiorum Iſrael, &c.* SUNT Num. 24. 25. nonnulli in Eccleſia, qui parvuli eſſe deſpiciunt; etiam in humilitatis loco immanes apud ſe eſſe minime deſiſtunt. Hos plerumque videas honoribus extolli, voluptatibus perfrui, rerum multiplicitate dilatari: Hi ſæpe nihil præcipue, niſi præeſſe cæteris appetunt, a multis timeri gratulantur, recte vivere negligunt, & rectæ vitæ famam habere concupiſcunt, adulatores quærunt, favoribus intumeſcunt. Et quia in rebus præſentibus promti ſunt, ventura gaudia non requirunt. Cumque eos multiplex actio occupat, etiam a ſemetipſis alienos demonſtrat. Et tamen ſi qua fidei tentatio exſurgat, quia in ea ſaltem ſpecietenus continentur, hanc verbis, hanc laboribus defendunt, & cœleſtem patriam vindicant, nec tamen amant. Quos bene apud Moyſen filii Ruben & Gad, & dimidia tribus Manaſſe exprimunt, qui multa pecora & jumenta poſſidentes, dum extra Jordanem, ea quæ viderant campeſtria concupiſcunt, in repromiſſionis ter-

[a] Pro, *reprobatione*, quod legitur in Gemet. ac Utic. Mich. habet *exprobatione*.

terra hereditatem habere noluere, dicentes: *Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regio uberrima est ad pastum animalium, & nos servi tui habemus jumenta plurima, precamurque si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem*. Qui igitur jumenta plurima possident, Jordanem transire refugiunt: quia quos multa mundi implicamenta occupant, habitationem cœlestis patriæ non requirunt: sed ipsa eos, quam specietenus tenent, fides increpat, ne otii delectatione torpescant, atque exemplo suo alios a laboris tolerantia & studio longanimitatis frangant. Unde eis
Num. 32. 7. per Moysen dicitur: *Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, et vos hic sedebitis? Cur subvertitis mentes filiorum Israel?* Sed quia erubescunt non defendere quod confitentur, pro eadem fide, quam professi sunt, ad certamen properant: eamque non sibi, sed proximis vendicant. Unde
Ibid. 16. & ad Moysen dicunt: *Caulas ovium fabricabimus, et stabula jumentorum, parvulisque nostris urbes munitas: nos autem ipsi armati et accincti pergemus ad prælium ante filios Israel*. Qui mox fortes pro aliis veniunt, & repromissionis terram ab hostibus liberant, & relinquunt: atque ad pascenda armenta extra Jordanem redeunt. Multi quippe, quamvis fideles curis præsentibus occupati, quasi armenta extra Jordanem pascunt: quia contra fidem baptismatis tota mente omnique desiderio rebus perituris inserviunt. Qui tamen, ut diximus, cum fidei tentatio oritur, defensionum armis accinguntur: hostes fidei trucidando superant, & hereditatem terræ repromissionis, id est fructum fidei non amant: sicque pro illa pugnant, ut tamen sua pignora extra illam deponant. Quia enim parvulos foris habent, affectum in ejus habitatione non habent. Unde ad campestria redeunt, quia ab altis cacuminibus montium quasi a spe cœlestium dilabuntur, ut extra repromissionis terram bruta animalia nutriant: quia ad pascendos vanis desideriis irrationabiles animi motus elaborant: quia æternæ lucis quanta sit claritas nesciunt, qui transitoriis occupationibus occupantur: & dum terrenis rebus superbiunt, cœlestis sibi luminis aditum claudunt.

CAPUT XXIV.

Quod post mortem summi Sacerdotis, homicida jubetur reverti in terram suam. Num. 35. v. 27. 28.

Cum de absolutione humani generis per interpositum mortis Christi sacrificium tractaretur, hom. 6. in Ezech. adjunctum est: *Quod post mortem summi Pontificis, &c.* Num. 35.
QUID est quod homicida post mortem summi Pontificis ad absolutionem redit, nisi quod humanum genus quod peccando sibimetipsi mortem intulit, post mortem veri sacerdotis, videlicet Redemtoris nostri, absolutionem sui reatus accepit?

Finis Libri Numerorum.

CA-

CAPITULA

LIBRI QUINTI

IN DEUTERONOMIUM.

LIBER QUINTUS.

DE TESTIMONIIS IN DEUTERONOMIUM.

CAPUT PRIMUM

Deut. 6. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua.*

CUm de modo dilectionis Dei, ac proximi ejusque exercitio tractaretur, in expos. B. Job. l. 7. adjunctum est: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, etc.* DUO sunt præcepta caritatis, Dei videlicet amor, & proximi. Per amorem Dei amor proximi gignitur, & per amorem proximi Dei amor nutritur. Nam qui amare Deum negligit, profecto diligere proximum nescit, & tunc plenius in Dei dilectione pro- Num. 28.

proficimus, si in ejusdem dilectionis
a gremio prius proximi caritate [a] lactamur. Quia amor Dei amorem proximi generat, dicturus per Legem Dominus: *Diliges proximum*, præmisit dicens: *Diliges Dominum Deum tuum*. Ut videlicet in terra pectoris nostri prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret. Et rursum, quia amor Dei
Johan. 4. 20. ex proximi amore calescit, testatur Johannes, qui increpat dicens: *Qui non diligit fratrem suum, quem videt; Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* Quæ tamen divina dilectio per timorem nascitur, sed in affectum crescendo permutatur. Sæpe vero omnipotens Deus, ut quantum quisque a caritate ejus ac proximi longe sit, vel in ea quantum profecerit, innotescat, miro ordine cuncta dispensas, alios flagellis deprimit, alios successibus fulcit. Et cum quosdam temporaliter deserit, in quorumdam cordibus quod malum latet, ostendit. Nam plerumque ipsi nos miseros insectantur, qui felices sine comparatione coluerunt. Cum enim quis positus in prosperitate diligitur, incertum valde est utrum prosperitas an persona diligatur. Amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis: Unde be-
Eccli. 12. 8. ne quidam Sapiens dicit: *Non agnoscitur in bonis amicus, & non absconditur in malis inimicus*. Nec prosperitas quippe amicum indicat, nec adversitas inimicum celat: quia & ille sæpe prosperitatis nostræ reverentia tegitur, & iste ex confidentia adversitatis aperitur.

CAPUT II.

Deut. 11. 14. *Dabo pluviam terræ vestræ temporaneam & serotinam.*

CUm de prædicatione veteris ac novi Testamenti tractare-
Num. 5. tur, in expos. B. Job, l. 20. adjunctum est: *Dabo pluviam terræ vestræ temporaneam & serotinam*. QUID hoc loco per pluviam, nisi verba sacræ prædicationis accipimus? Sicut de sanctis doctoribus a Judææ prædicatione suspensis accipimus. De quibus etiam scriptum est: *Mandabo nubibus ne pluant super eam imbrem*. Isa. 5. 6. Quorum sanctæ prædicationis verbo irrigamur, cum vera humilitate, ariditatem nostri cordis agnoscimus. Unde recte per Psalmistam dicitur: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*. His doctrinæ fluentis in- Isa. 55. 1. fundi Propheta nos admonet dicens: *Sitientes venite ad aquas*. Qui dum extrema parte jam seculi verba sanctæ prædicationis accipimus, quasi pluvia serotina irrigamur. Quæ nimirum serotinæ pluviæ prædicatio, ex ejus ad nos sacrificio prodiit, qui per Psalmistam dicit: *Elevatio manum mearum sacrificium vesperti-* Ps. 140. 2. *num*. Quia enim Redemtor noster juxta mundi finem vim persequentium pertulit, semetipsum pro nobis sacrificium vespertinum dedit. Populo ergo repromissionis terram intraturo, pluvia temporanea & serotina in munere promittitur: quod nos factum spiritualiter jam videmus. Temporaneam quippe pluviam dedit, quia electis suis priori tempore Legis intellectum contulit: serotinam quoque pluviam tribuit, quia prædicari diebus ultimis incarnationis suæ mysterium fecit.

CAPUT III.

Circumcidite præputia cordis vestri. Deut. 10. 16.

CUm de resecandis superfluis cogitationibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 28. adjunctum est: *Circumcidite præputia cordis vestri*. Num. 1?. QUID per hanc præputii circumcisionem signatur, nisi postquam luxuriam a carne exstinguitis, etiam superflua a cogitatione resecate?

CA-

a Ita Gem., & Utic. Hanc lectionem secuti sumus in lib. Moral. Michael. cod. habet, *latamur*. In editis legitur, *ligamur*.

CAPUT IV.

Deut. 15. 19. *Non arabis in primogenito bovis, & non tondebis primogenita ovium.*

CUM de cavenda ostentatione in bonæ operationis primordiis tractaretur, in expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Non arabis in primogenito bovis, &c.* QUID per hujus prohibitionis exemplum, nisi vitam bene incoantium Moyses humanis occupationibus exercere prohibuit? In primogenito quippe bovis arare, est bonæ conversationis primordia in exercitio publicæ actionis ostendere. Ovium quoque primogenita tondere, est ab occultationis suæ tegmine humanis oculis incoantia bona opera nostra denudare. In primogenito ergo bovis operari prohibemur, atque a primogenitis ovium detondendis compescimur: quia etsi quid robustum incipimus, exercere hoc in aperto citius non debemus: & cum vita nostra simplex quid atque innocuum incoat, dignum est ut secreti sui velamina non relinquat, ne nudum hoc humanis oculis, quasi subducto vellere ostendat. Ad sola ergo divina sacrificia boum primogenita, oviumque proficiant; ut quidquid forte, simplex, innocuumque incipimus, hoc ad honorem intimi judicis in ara cordis immolemus. Quod ab illo proculdubio tanto libentius accipitur, quanto & ab hominibus occultatum, nulla laudis appetitione maculatur. Sæpe autem novæ conversationis primordia adhuc ex carnali sunt vita commixta, & idcirco innotescere citius non debent; ne cum laudantur bona, quæ placent, deceptus laude sua animus deprehendere in eis nequeat mala quæ latent.

CAPUT V.

Item unde supra.

IN expositione Ezechielis hom. 2. PRIMOGENITUM bovis accipimus in infirma ætate primi nostri temporis bonam operationem. In qua tamen arandum non est: quia cum prima sunt adolescentiæ vel juventutis nostræ tempora, nobis adhuc a prædicatione cessandum est, ut vomer linguæ nostræ proscindere non audeat terram cordis alieni. Quoadusque etenim infirmi sumus, continere nos inter nosmetipsos debemus, ne dum tenere bona citius ostendimus, amittamus: quia & arbusta plantata si prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius arescunt: at si semel radicem fixerint, manus tangit, & tamen nihil officit; venti impellunt, nec tamen impellentes lædunt. Et constructi parietes, si impellantur, eruuntur, nisi a suo prius fuerint humore siccati. Mens itaque quousque ab humore pravitatis suæ perfecte non fuerit exsiccata, alienæ linguæ manu tangi non debet, ne priusquam plene percipiat, perdat soliditatem suam; ne impulsa ruat, ne velut arbustum sine radicibus, dum plusquam tolerare valet concutitur flatibus, arescat. Ad exemplum ergo non sunt ostendenda nisi quæ firma sunt. Prius etenim convalescere debet mens, atque ad utilitatem proximorum postmodum demonstrari, cum jam nec per laudem elevata corruat, nec per vituperationem percussa contabescat. Nam etsi Timotheo dicitur: *Præcipe hæc & doce; nemo adolescentiam tuam contemnat*: sciendum est, quia ei adolescentia in annis non in moribus fuit. Quamvis in sacro eloquio nonnunquam adolescentia juventus vocetur. Unde scriptum est: *Lætare juvenis in adolescentia tua.*

Margin: Num. 3. 79. — Num. 3. — 1. Tim 4. 12. — Eccl. 11. 9.

CAPUT VI.

Deut. 16. 16. *Non apparebis in conspectu Domini vacuus.*

DUm per cessationem rerum transeuntium, de mansuro bonæ operationis exercitio tractaretur, in expos. B. Job, l. 7. adjunctum est: Num. 3?

Non apparebis in conspectu Domini vacuus. IN conspectu Domini vacuus apparet, qui nihil secum de fructu sui laboris portat. Alius multiplicandis facultatibus æstuat, alius promerendis laudibus anhelat. Sed quia cuncta hæc quisque moriens deserit, ante Dominum vacuus apparet, quia secum ante judicem nihil tulit. Hinc ergo per Legem salubriter admonemur, dicentem: *Non apparebis in conspectu Domini vacuus*. Qui enim promerendæ vitæ mercedem bene agendo non providet, in conspectu Domini vaccus apparet. Hinc de justis per Psalmistam dicitur:
Ps. 125. 6. *Venientes autem venient cum exsultatione, portantes manipulos suos*. Ad examen quippe judicii portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt.

CAPUT VII.

Deut. 16. 20. *Juste quod justum est exsequeris*.

DUm de servanda in exhibitione operis mentis rectitudine tractaretur, in expos. B. Job, lib. 9.
Num. 38. adjunctum est: *Juste quod justum est exsequeris*. INJUSTE quod justum est exsequitur, qui ad defensionem justitiæ non virtutis æmulatione, sed amore præmii temporalis excitatur. Injuste quod justum est exsequitur, qui ipsam, quam prætendit, justitiam venumdare minime veretur. Juste ergo justum exsequi, est in assertione justitiæ eamdem ipsam justitiam quærere.

CAPUT VIII.

Deut. 19. 5. *Si quis abierit cum amico suo simpliciter in silvam ad ligna cædenda, & lignum securis fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percusserit, & occiderit, hic ad unam supradictarum urbium fugiet, & vivet ne forte proximus ejus cujus effusus est sanguis, doloris stimulo persequatur, & apprehendat eum, & percutiat animam ejus*.

CUM de servanda increpationis mensura in proximi correctione Num. 22.
tractaretur, in expos. B. Job, l. 10. adjunctum est: *Si quis abierit cum amico suo simpliciter in silvam ad ligna cædenda, &c.* AD silvam cum amico imus, quoties cum quolibet proximo ad intuenda delicta nostra convertimur. Et simpliciter ligna succidimus, cum delinquentium vitia pia intentione resecamus. Sed securis manu fugit, cum se se increpatio plusquam necesse est in asperitatem pertrahit, ferrumque de manubrio prosilit, cum de correptione sermo durior excedit. Et amicum percutiens occidit: quia auditorem suum prolata contumelia a spiritu dilectionis interficit. Correpti namque mens repente ad odium proruit, si hanc immoderata increpatio plusquam debuit addicit. Sed is qui incaute lignum percutit, & proximum exstinguit, ad tres necesse est urbes fugiat, in una earum defensus vivat: quia si ad pœnitentiæ lamenta conversus, in unitate sacramenti sub spe, fide, ac caritate absconditur, reus perpetrati homicidii non tenetur: eumque exstincti proximus & cum invenerit non occidit: Quia cum districtus judex venerit qui sese nobis per naturæ nostræ consortium junxit, ab eo proculdubio vindictam de culpæ reatu non expetit, quem sub ejus venia spes, fides, & caritas abscondit. Citius ergo culpa dimittitur, quæ nequaquam malitiæ studio perpetratur.[a] a

CAPUT IX.

Si ambulans per viam in arbore vel in terra nidum avis inveneris, & matrem pullis vel ovis desuper incubantem, non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, captos tenens filios, ut bene sit tibi, & longo vivas tempore. Deut. 22. 6.

CUM

a In Utic. tria capita subjiciuntur quæ non sunt in Gemet. aut Michael.

a [a] CUM de discretione servandæ allegoriæ & historiæ tractaretur, adjunctum est: *Si ambulans per viam in arbore vel in terra nidum avis inveneris, &c.* PER viam imus, quia præsentem vitam pergimus. Et nidus avis in arbore vel in terra est, quando verba historiæ aut in contemplativa sunt, aut in activa vita. Nam præcepta activæ vitæ, avis nidus in terra est: præcepta contemplativæ, nidus in arbore. Mater vero pullis vel ovis incubat, quando ipsa historia intellectum spiritualem facit, & quædam plene eloquens quasi pullos profert; quædam vero ita insinuat, ut ex eis adhuc legentis animum ad altiora perducat: quasi adhuc sub se ova continet, ex quibus pullos producat. Ova enim idcirco pariuntur, ut ex eis pulli debeant produci. Et sunt quædam contemplativæ vitæ, quæ per quasdam modo imagines videntur, ut postmodum sicut sunt, ipsa sua virtute & natura videantur. Nam
1. Cor. 13. 12. Paulus ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Et cæcus cum per impositionem manuum Redemtoris jam lumen accipere cœpisset, requisitus quid videret, dixit: *video homines*
Marc. 8. 24. *velut arbores ambulantes.* Homo quippe natura rationabilis est, arbor autem nec sensibilis, nec vivens. Et quid iste illuminatus cæcus significat, nisi genus humanum, cui cum Dominus contemplationis oculos aperiret, prius quædam in ænigmate conspicit, ut postmodum illa vera & rationabilia cœlestium agmina sicut sunt possit aspicere? Unde & illic subditur: *Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus, & cœpit videre & restitutus est ita ut videret clare omnia.* Prius itaque per speculum vidit ex similitudine, ut postmodum videret clare ex perfectione. Ad contemplativam ergo vitam in his verbis mater ovis incubat, quia sacra historia hoc incipiendo in ænigmate insinuat, per quod postmodum certius demonstrans pullos viventes producat. Paulus quoque Apostolus cum quosdam continentes vivere cognovisset, admonet, 1. Cor. 7. 2.
dicens: *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat.* Et cum uxor habenda non sit, nisi liberorum procreandorum gratia, ne quis in fornicationis culpam laberetur, concessit conjugibus aliquid, unde adhuc surgere ad meliora potuissent. Qui ergo hoc concessit, unde animus conjugum usque ad legalem culpam perduci potuisset, quasi mater avis in terra, id est historia in activa vita ova posuit. Ipsi quoque prædicatores sancti plus volunt Deum diligi, quam timeri: sed si timorem non insinuant, ad amorem minime perducunt. Unde prius terribilia, postmodum dulcia loqui solent, sicut per Psalmistam dicitur: *Virtutem* Psal. 144. 6.
terribilium tuorum dicent: quia magnitudinem tuam narrabunt. Ac deinde subjungitur: *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt.* Quando ergo terrent, ut ad amorem provocent, ova ponunt. *Per-* 1. Johan. 4. 18.
fecta enim *caritas foras mittit timorem*: quia tunc pulli vivere incipiunt, quando jam formidini non succumbunt. Ipsa quoque Lex ova posuit, cum dixit: *Oculum pro oculo,* Exod. 21. 24.
dentem pro dente. Sed pullos produxit postmodum, cum dixit: *Non quæres ultionem, nec memor eris in-* Levit. 19. 18.
juriæ civium tuorum. Sed notandum quid de hac matre pullorum dicatur: *Non tenebis eam cum filiis, sed abire patieris, captos tenens filios.* Quia videlicet in quibusdam locis prætermittenda est historia, ut solius matris pulli, id est spiritualis intelligentiæ sensus nobis in esum veniat: nec nos mater, sed pulli reficiant.

a Michael. indicatur hom. 9. in Ezech. Hæc non reperiuntur apud Gregorium.

ficiant. Quia non debemus de historiæ exemplo, sed de spiritualibus
Exod. 12. intellectus sensibus satiari. Cum enim legimus aurum & argentum Ægyptiorum ab Israelitico populo petitione deceptoria subreptum; & rursum cum legimus carnalia sacrificia omnipotenti Deo exhibita, quid in hoc verborum nido nisi mater dimittenda est, & filii tenendi? Nos enim cum a quibusque secularibus vigilantiam ingenii in defensionem veritatis trahimus, & eorum eloquentiam in usum rectitudinis vertimus, quid aliud quam ab Ægyptiis aurum & argentum tollimus? ut ex eo & nos divites effecti, &
2. Cor. 10. 6. illi valeant pauperes ostendi. Sicut scriptum est: *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*. Et cum nostra corpora per abstinentiam domamus, quid aliud quam carnalia sacrificia omnipotenti Deo exhibemus? Sicut rursum per Paulum dicitur: *Ut exhibeatis corpo-*
Rom. 12. 1. *ra vestra hostiam viventem*. Matrem igitur dimittentes pullos edimus, cum historiæ exempla dimittimus, sed ex ea allegoriarum sensus in mente retinemus. Ubi recte additur: *Ut bene sit tibi, & longo vivas tempore*: quia longo tempore ille vivit, qui per spiritualem intelligentiam æternitatis annos apprehendit.

CAPUT X.

Deut. 22. 10. *Non arabis in bove simul & asino.*

CUm de imperitorum doctorum cavenda societate tractaretur,
Num. 23. in expos. B. Job, l. 1. adjunctum est: *Non arabis in bove simul & asino*. IN bove simul & asino homo arare prohibetur, ac si aperte diceretur: Fatuos sapientibus in prædicatione non socies, ne per eum qui implere non valet, illi, qui prævalet, obsistas.

CAPUT XI.

Non indues vestem ex lana linoque contextam. Deut. 22. 11.

CUm de vitando duplicitatis vitio tractaretur, in expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Non indues* Num. 27.
vestem ex lana linoque contextam. QUID per hanc vestem, nisi hypocritarum persona signatur; qui benignitatem erga proximos ostendunt, & dolo suæ iniquitatis operiunt? Per omne namque, quod faciunt vel loquuntur, simplicitatem exterius exhibent, sed subtilitatem interius duplicitatis callent. Puritatem superficie simulant, sed semper malitiam sub specie puritatis occultant. Per lanam quippe simplicitas: per linum vero subtilitas designatur. Et nimirum vestis, quæ ex lana linoque conficitur, linum interius celat, lanam in superficie demonstrat. Vestem ergo ex lana linoque contextam induit, qui locutione vel actione qua utitur, intus subtilitatem malitiæ operit, & simplicitatem foras innocentiæ ostendit. Quia enim sub puritatis imagine deprehendi calliditas non valet, quasi sub lanæ grossitudine linum latet.

CAPUT XII.

Item unde supra.

IN expositione beati Job, l. 8. SCIMUS quia lana pinguis, linum vero subtile est. Vestis autem, Num. 87.
quæ ex lana & lino fit, lanam semper in superficie ostendit, & linum subter abscondit. Quid ergo per lanam, nisi simplicitas: & quid per linum, nisi subtilitas designatur? Et sæpe homo subtilis & acutus, exterius simplicitatem mansuetudinis ostendit, & interius subtilitatem malitiæ contegit. Iste ergo veste se actionis suæ quasi ex lana, & lino induit, quando ab eo simplicitas monstratur in superficie, & subtilitas malitiæ servatur in mente:

CA-

CAPUT XIII.

Deut. 23. 10. *Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, et non revertetur priusquam ad vesperum lavetur aqua, & post solis occasum regredietur in castra.*

Num. 84. DUm de purgatione illicitæ cogitationis tractaretur, in expos. B. Job, l. 9. adjunctum est: *Si fuerit inter vos homo, &c.* QUID hoc loco per nocturnum somnium, nisi tentatio occulta signatur? per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur, quod tamen corporis opere non expletur. Sed somnio nocturno pollutus extra castra egredi præcipitur: quia videlicet dignum est ut qui immunda cogitatione polluitur, indignum se cunctorum fidelium societatibus arbitretur. Culpæ suæ meritum ante oculos ponat, & ex bonorum se æstimatione despiciat. Pollutum ergo extra castra exire, est turpi impugnatione laborantem sese ex continentium comparatione despicere. Qui ad vesperum lavatur aqua: cum defectum suum conspiciens, ad pœnitentiæ lamenta convertitur, uti fletibus abluat omne quod animum occulta inquinatio accusat. Sed post occasum solis ad castra redeat; quia defervescente tentationis ardore, necesse est, ut iterum fiduciam erga societatem bonorum sumat. Post aquam quippe occubente sole ad castra revertitur, qui post lamenta pœnitentiæ frigescente flamma cogitationis illicitæ, ad fidelium merita præsumenda reparatur; ut jam se a cæteris longe esse non æstimet, qui mundum se per obitum interni ardoris gaudet.

CAPUT XIV.

Deut. 23 12. *Dum egreditur quis ad requisita naturæ, mittat paxillum in balteo, & fossa humo abscondat quæ egesta fuerint.*

CUm de diluendis per compunctionis gratiam occultæ tentationis maculis tractaretur, in expos.
B. Job, l. 31. adjunctum est: *Dum egreditur quis ad requisita naturæ, &c.* Num. 54.
NATURÆ corruptibilis pondere gravati, a mentis nostræ utero quædam cogitationum superflua, quasi ventris gravamina erumpunt: sed portare sub balteo paxillum debemus, ut videlicet ad reprehendendos nosmetipsos semper accincti, acutum circa nos stimulum compunctionis habeamus, qui incessanter terram mentis nostræ pœnitentiæ dolore confondiat, & hoc quod a nobis fœtidum erumpit, abscondat. Ventris quippe egestio, fossa humo per paxillum tegitur, cum mentis nostræ superfluitas, subtili redargutione discussa, ante Dei oculos per compunctionis suæ stimulum celatur.

CAPUT XV.

Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudii, et dabit in manu ejus, et dimittet eam de domo sua. Deut. 24. 1.

CUm de postponenda cura rei transitoriæ ob utilitatem spiritualium tractaretur adjunctum est: *Si acceperit homo uxorem, etc.* [a] NECESSARIUM valde est ut cura vitæ præsentis edomari fortiter debeat, ne fortasse valeat dominari. Et cum terrena actio semel fuerit repulsa, non iterum repetenda, ne post tergum respiciat qui super aratrum manum posuisse videbatur. Hinc est enim quod per Moysen dicitur: *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudii, & dabit in manu ejus, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam dederitque ei libellum repudii, & di-*

[a] In Michael. indicatur lib. 5. in Job. In aliis liber 13. in neutro nobis occurrit.

& dimiserit eam de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus accipere eam in uxorem, quia polluta est. Ubi videlicet patet, quia vis præcepti ratione juxta litteram caret. Cum enim Veritas dicat, excepta fornicationis caussa uxorem dimitti non posse, non sine culpa est hanc propter fœditatem dimitti. Sed homo uxorem accepit, cum actionis terrenæ suscepit curam. Si fœditatem cognoverit, dat libellum repudii, & dimittit eam de domo sua: quia sæpe ipsa terrena actio priusquam haberetur, fortiter amabatur; cum habita fuerit, cujus sit fœditatis agnoscitur, cum esse polluta per peccata videtur. Dimittat ergo eam vir de domo sua, ut amorem ejus abjiciat a mente sua. Quæ egressa alterum virum accipit: quia terrenam actionem, quam tu deseris, alius concupiscit. Sed fortasse & ipsi in odium quandoque ventura est, ut eam utiliter dimittat. Bene autem dicitur: Dimiserit, vel certe mortuus fuerit: quia unusquisque terrenam curam aut dimittit, aut moritur, id est aut non ei ex animo succumbit, aut propter eam funditus in animæ vita succumbit. Sive ergo ea sequens maritus dimiserit, sive mortuus fuerit, maritus prior non poterit eam in uxorem accipere, quia polluta est: ut videlicet is, qui semel curam terrenam atque præsentis vitæ intentionem reliquerit, ad eam ultra nullo modo redeat; quoniam ipse se jam suo judicio polluit, qui eam prius ideo deseruit, quia pollutam esse cognovit.

Matt. 5.

CAPUT XVI.

Deut. 24. 6. *Non accipies loco pignoris superiorem aut inferiorem molam.*

DUm de servanda prædicationis mensura doctoribus, circa delinquentium confessionem proximorum tractaretur, in expos. B. Job, l. 33. adjunctum est: *Non accipies loco pignoris superiorem, &c.* ACCIPERE aliquando dicimus auferre. Unde & aves illæ, quæ rapiendis sunt avibus avidæ accipitres vocantur. Unde & Paulus ait: *Sustinetis enim, si quis devorat, si quis accipit.* Ac si diceret: si quis rapit. Pignus vero debitoris, est confessio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, cum a peccatore jam peccati confessio tenetur. Superior autem & inferior mola, est spes & timor. Spes quippe ad alta subvehit, timor autem cor inferius premit. Sed mola superior & inferior ita sibi necessario junguntur, ut una sine altera inutiliter habeatur. In peccatoris itaque pectore incessanter debet spes & formido conjungi, quia incassum misericordiam sperat, si non etiam justitiam timeat: incassum justitiam metuit, si non etiam de misericordia confidat. Loco igitur pignoris mola superior aut inferior tolli prohibetur: quia qui peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationem debet, ut nec derelicta spe timorem subtrahat, nec subtracta spe in solo eum timore derelinquat. Mola enim superior aut inferior tollitur, si per prædicantis linguam in peccatoris pectore, aut timor a spe, aut spes a timore dividatur.

Num. 24. — 1. Cor. 11. 20.

[a] CAPUT XVII.

Cum debet tibi quippiam frater tuus, & abstuleris pignus ab eo, ante solis occasum pignus restitue.

Deut. 24. 10. &c.

DUm de remittenda proximorum injuria, præsertim iis, qui veniam petunt tractaretur, in expos. B. Job, l. 16. adjunctum est: *Cum debet tibi quippiam frater tuus, &c.* FRATER etenim noster debitor nobis efficitur, cum quilibet pro-

Num. 6. Vide supra in Exod. cap. 33.

a Caput hoc cum tribus immediate sequentibus abest a mss. Utric. & Gemet. In Michael. exstat c. 18. aliis omissis.

proximus in nos aliquid deliquisse monstratur. Peccata quippe, debita vocamus. Unde de peccatore servo
Matt. 18. 32. dicitur: *Omne debitum dimisit tibi*. Et in Dominica quotidie oratione
Matt. 6. 12. precamur: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittibus debitoribus nostris*. A debitore autem nostro pignus accipimus, quando ab eo, qui in nos peccasse cognoscitur, peccati ejus jam confessionem tenemus, per quam relaxare peccatum, quod in nos perpetratum est, postulamur. Qui enim peccatum, quod commisit, fatetur, & veniam petit, jam quasi pro debito pignus dedit. Quod nimirum pignus ante solis occasum reddere jubemur: quia priusquam in nobis per dolorem cordis sol justitiæ occidat, debemus ei confessionem veniæ reddere, a quo confessionem accipimus culpæ: ut qui se deliquisse in nos meminit, a nobis mox relaxatum sentiat, quod deliquit.

CAPUT XVIII.

Deut. 25. 5. *Uxorem fratris sine filiis defuncti superstes frater accipiat, atque ad nomen fratris filium gignat. Quam si accipere forte renuerit, huic in faciem mulier exspuat, unumque ei pedem propinquus discalciet, ejusque habitaculum domus discalciati vocetur.*

DUm de dono regiminis minime subtrahendo tractaretur, Reg. Past. par. 1. adjunctum est: *Uxo-*
Cap. 5. *rem fratris sine filiis defuncti superstes frater accipiat, &c.* FRATER defunctus ille est, qui post resurrectionis apparens gloriam dixit: *Ite,*
Matt. 28. 10. *nunciate fratribus meis*. Qui quasi sine filiis obiit: quia adhuc electorum suorum numerum non implevit. Hujus scilicet uxorem superstes frater sortiri præcipitur: quia dignum profecto est, ut cura sanctæ Ecclesiæ ei, qui hanc bene regere prævalet, imponatur. Cui nolenti in faciem mulier exspuit: quia quisquis ex muneribus quæ perceperit, prodesse aliis non curat, bonis quoque ejus sancta Ecclesia exprobrans, ei quasi in faciem salivam jactat. Cui ex uno pede calceamentum tollitur, ut discalciati domus vocetur. Scriptum quippe est: *Calciati pedes in* Ephes. 6. 15.
præparatione Evangelii pacis. Si ergo ut nostram, sic curam proximi gerimus, utrumque pedem per calceamentum munimus. Qui vero suam cogitans utilitatem, proximorum negligit, quasi unius pedis calceamentum cum dedecore amittit.

CAPUT XIX.

Attende cælum & loquar, & au- Deut. 32. 1.
diat terra verba ex ore meo.

IN expos. B. Job, l. 1. adjunctum est: *Attende cælum & loquar,* Num. 5.
&c. PER cælum videlicet, signans præpositorum ordinem: per terram vero subditam plebem. *Attende cælum & loquar*: non enim insensibili, sed rationabili creaturæ loquebatur.

CAPUT XX.

Expandit alas suas, & assumsit Ibid. v. 11.
eum.

IN expos. B. Job, l. 32. adjunctum est: *Expandit alas suas,* Num. 7.
& assumsit eum. QUIA nos parvulos Dominus, dum protegit, nutrit; & non gravi atque onerosa, sed levi & blanda protectione nos refovet; dum suas in nos misericordias exserit, quasi more super nos avium alas tendit.

CAPUT XXI.

Suxere mel de petra, & oleum de Deut. 32. 13.
firma petra.

CUm de mysteriorum per Christum adventum reseratione, ejusque fidelium meritis tractaretur, hom. 26. in Evang. adjunctum est: *Suxere mel de petra, & oleum* Num. 3. & 4.
de firma petra. NUSQUAM tale aliquid juxta historiam legitur, si tota Testamenti veteris series recenseatur. Nusquam de petra mel, nusquam oleum ille populus suxit. Sed

Sed quia juxta Pauli vocem: *Petra erat Christus*, mel de petra suxerunt, qui ejusdem Redemtoris nostri facta & miracula videre. Oleum vero de firma petra suxere, quia effusione sancti Spiritus post resurrectionem ejus ungi meruere. Quasi ergo in firma petra mel dedit: quando adhuc mortalis Dominus [a] miraculorum suorum dulcedinem discipulis ostendit. Sed firma petra oleum fudit: quia post resurrectionem suam factus jam impassibilis, per afflictionem spiritus, donum sanctæ unctionis emanavit. De hoc oleo per Prophetam dicitur: *Computrescet jugum a facie olei*. Sub jugo quippe tenebamur dæmoniacæ dominationis, sed uncti sumus oleo Spiritus sancti, & quia nos gratia libertatis unxit, dominationis dæmoniacæ jugum putruit.

1.Cor. 10. 1. — Isa. 10. 27.

CAPUT XXII.

Deut. 32. 22. *Ignis exarsit ab ira mea, & ardebit usque ad inferos deorsum: comedet terram, & nascentia ejus.*

DUm de incorrecte delinquentium ultione perpetua tractaretur, in expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Ignis exarsit ab ira mea, &c.* DE his, quos damnant flagella, & non liberant, scriptum est: *Percussisti eos, nec doluerunt, attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam*. His flagella ab hac vita incoant, & in æterna percussione perdurant. Hinc ergo per Moysen Dominus dicit: *Ignis exarsit ab ira mea, & ardebit usque ad inferos deorsum*. Quantum ad præsentem etenim percussionem spectat, recte dicitur: *Ignis exarsit ab ira mea*. Quantum vero ad æternam damnationem, apte mox subditur: *Et ardebit usque ad inferos deorsum*. Licet a quibusdam dici soleat illud quod scriptum est: *Non judicat Deus bis in idipsum*. Qui tamen hic quod per Prophetam de iniquis dicitur non attendunt: *Et duplici contritione contere eos*. Et id quod alias scriptum est: *Jesus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos qui non credidere perdidit*. Quibus tamen si consensum præbemus, quamlibet culpam bis feriri non posse, hos ex peccato percussit, atque in peccato suo morientibus debet æstimari: quia eorum percussio hic cœpta, illic perficitur. Ut incorrectis unum flagellum sit, quod temporaliter incipit, sed in æternis suppliciis consummatur: quatenus eis, qui omnino corrigi renuunt, jam præsentium flagellorum percussio sequentium sit initium tormentorum. Sequitur: *Comedet terram, & nascentia ejus*. * Ignis quippe terram atque ejus nascentia comedit, cum libido carnem atque per hanc omnia bene acta consumit. Nam quidquid prodit ex fruge rectitudinis, hoc nimirum concremat flammam corruptionis.

Num. 35. — Jerem. 5. 3. — Job 33. 14. — Jerem. 17. 18. — Juda 5. — * In expos. B. Job, lib. 21. num. 19.

[b] CAPUT XXIII.

Deut. 32. 34. 35. *Nonne hæc congregata sunt apud me, & signata in thesauris meis? In die ultionis reddam illis.*

QUASI in sacculo delicta nostra signantur: quia hoc, quod nos exterius agimus, nisi pœnitentia interveniente diluamus, in secreto judiciorum Dei sub quadam occultatione servatur, ut quandoque etiam de sigillo secreti, exeat ad publicum judicii. Unde etiam per Moysen dicitur: *Nonne hæc congregata sunt apud me, & signata in thesauris meis? In die ultionis reddam illis*. Cum vero pro malis, quæ fecimus, disciplinæ flagello atterrimur, & hæc per pœnitentiam deflemus, iniquitatem nostram signat & curat: quia nec inulta hic deserit, nec in judicio punienda reservat.

Quidquid hic pœnitentia non diluit, in occulto judiciorum Dei puniendum in posterum reservatur. In expos. B. Job, lib. 12. num. 21. ante med.

CA-

a Gussanvil. *in oculorum suorum dulcedinem*, gravissimo errore.

b Caput hoc non occurrit nobis in mss.

CAPUT XXIV.

Deut. 32. 39. *Ego occidam, & vivere faciam: percutiam, & ego sanabo.*

CUm de electorum purgatione, & divinæ respectu gratiæ tractaretur, in expos. B. Job, l. 6. Num. 42. adjunctum est: *Ego occidam, &c.* DUOBUS modis omnipotens Deus vulnerat, quos reducere ad salutem curat. Aliquando enim carnem percutit, & mentis duritiam suo pavore tabefacit. Vulnerando enim ad salutem revocat, cum electos suos affligit exterius, ut interius vivant. Recte ergo per Moysen loquitur, dicens: *Ego occidam, et vivere faciam: percutiam, et ego sanabo.* Occidit enim ut vivificet, percutit ut sanet. Quia idcirco foris verbera admovet, ut intus vulnera delictorum curet. Aliquando autem etiamsi flagella exterius cessare videantur, interius vulnera infligit: quia mentis nostræ duritiam suo desiderio percutit, sed percutiendo sanat: quia terroris sui jaculo transfixos, ad sensum nos rectitudinis revocat. Corda enim nostra male sana sunt, cum nullo Dei amore sauciantur, cum peregrinationis suæ ærumnam non sentiunt, cum erga infirmitatem proximi nec quamlibet minimo affectu languescunt. Sed vulnerantur ut sanentur: quia amoris sui spiculis mentes Deus insensibiles percutit, moxque eas sensibiles per ardorem caritatis reddit.

CAPUT XXV.

Ibid. v. 42. *Et gladius meus devorabit carnes.*

CUm de percussione ultima carnaliter viventium tractaretur, Num. 20. in expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Et gladius meus devorabit carnes.* DEI gladius carnes comedit: quia in extremo judicio ejus sententia eos, qui carnaliter sapiunt, occidit.

CAPUT XXVI.

In dextera ejus ignea lex. Deut. 33. 2.

CUm de dilectionis gratia erga divina præcepta electorum impressa cordibus tractaretur, homil. 30. in Evang. adjunctum est: *In dextera ejus ignea lex.* Num. 5. QUID per sinistram nisi reprobi, qui & ad sinistram ponendi sunt? Dextera autem Dei appellantur electi. In dextera ergo Dei ignea lex est: quia electi mandata cœlestia nequaquam frigido corde audiunt; sed ad hæc amoris intimi facibus inardescunt: sermo ad aurem ducitur, & mens eorum sibimet irata ex internæ dulcedinis flamma concrematur.

CAPUT XXVII.

Qui dixerit patri suo, et matri suæ: nescio vos; et fratribus suis: ignoro illos; et nescierunt filios suas, hi custodierunt eloquium tuum, et pactum servaverunt. Deut. 33. 9.

CUm de divino amore proximis præferendo, eisdemque discretæ compassionis studio diligendis tractaretur, in expos. B. Job. l. 7. adjunctum est: *Qui dixerit patri suo, et matri suæ: nescio vos, etc.* Num. 41. & 42. ILLE scire Deum familiarius appetit, qui præ amore pietatis nescire desiderat, quos carnaliter scivit. Gravi etenim damno scientia divina minuitur, si cum carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius jungi, quatenus eosdem, quos propter Deum viriliter negligit, tanto solidius diligat, quanto in eis affectum solubilem culpæ carnalis ignorat. Debemus quidem & temporaliter his, quibus vicinius jungimur, plus cæteris prodesse: quia & hæc flamma admotis rebus incendium porrigit, sed hoc ipsum prius ubi nascitur, incendit. Debemus copulam terrenæ cognationis agnoscere, sed tamen hanc, cum cursum mentis præpedit, ignorare: quatenus fidelis ani-

mus divino studio accensus, nec ea quæ sibi sunt in infimis conjuncta despiciat, & hæc apud semetipsum recte ordinans summorum amore transcendat. Solerti ergo cura providendum est ne carnis gratia subrepat, atque a recto itinere cordis gressum deflectat: ne vim superni amoris impediat, & surgentem mentem superimposito pondere deorsum premat. Sic enim quisque propinquorum debet necessitatibus compati, ut tamen per compassionem non sinat vim suæ intentionis impediri. Ut affectus quidem mentis viscera repleat, sed tamen ab spirituali proposito non avertat. Neque enim sancti viri ad impendenda necessaria propinquos carnis non diligunt, sed amore spiritualium ipsam in se dilectionem vincunt, quatenus sic eam discretionis moderamine temperent, ut per hanc in parvo saltem ac minimo, a recto itinere non declinent. Quos bene nobis per significationem vaccæ innuunt, quæ sub arca Domini ad montana tendentes, affectu simul & rigido sensu gradiuntur, quarum dum vitulos clausissent domi, scriptum est: *Pergentes et mugientes*, dantes quidem ab intimis mugitus, sed tamen a cæpto itinere non deflectentes gressus. 1. Reg. 6. 20.

CAPUT XXVIII.

Ferrum et æs calceamentum ejus. Deut. 33. 25

CUm de prædicatione sanctæ Ecclesiæ tractaretur, in expos. B. Job. l. 34. adjunctum est: *Ferrum et æs calceamentum ejus.* HOC sub specie de sancta Ecclesia per Moysen dicitur. Calceamentum quippe in Scriptura munimen prædicationis accipitur, sicut scriptum est: *Calceati pedes in præparatione Evangelii pacis.* Quia ergo per ferrum virtus, per æs autem perseverantia exprimitur: ferrum & æs calceamentum ejus dicitur, dum prædicatio illius acumine simul & constantia munitur. Per ferrum enim mala adversantia penetrat: per æs autem bona, quæ proposuit, longanimiter servat. Num. 19. Ephes. 6. 16.

Finis Libri Deuteronomii.

C A-

CAPITULA LIBRI JOSUE.

1. *Axa filia Caleph sedens super asinum suspiravit, ec.*

2. *Habitavit Chananæus in medio Ephraim tributarius.*

EXPOSITIO SUPER LIBRUM JOSUE.

CAPUT PRIMUM.

Josue 15. 19. *Axa filia Caleph sedens super asinum suspiravit; cui dixit pater suus: Quid habes? Ad quem illa respondit: Da mihi benedictionem. Terram australem, et aridam dedisti mihi; junge & irriguam. Deditque ei pater suus irriguum superius, et irriguum inferius.*

Cap. 34. CUm de distinctis compunctionum modis tractaretur, Dial. l. 3. adjunctum est: *Axa filia Caleph sedens super asinum suspiravit, ec.* Idem leg. lib. 7. Ind. 15. ep. 26. olim. l. 6 ep. 23. AXA super asinum sedet, cum irrationabilibus carnis suæ motibus anima præsidet, quæ suspirans a patre terram irriguam petit: quia a Creatore nostro, cum magno gemitu quærenda est lacrymarum gratia. Sunt namque nonnulli, qui jam in dono perceperunt libere pro justitia loqui, oppressos tueri, indigentibus possessa tribuere, ardorem fidei habere; sed adhuc gratiam lacrymarum non habent. Hi nimirum terram australem, & arentem habent, sed adhuc irrigua indigent: quia in bonis operibus positi, in quibus magni atque ferventes sunt, oportet nimirum ut aut timore supplicii, aut amore regni cœlestis, mala etiam quæ antea perpetraverunt, deplorent. Et licet in multas species cempunctio dividatur, quando singulæ quæque a pœnitentibus culpæ planguntur, unde ex voce quoque pœnitentium Jeremias ait, Thr. 3. 49. *Livisiones aquarum deduxit oculus meus;* principaliter tamen compunctionum genera duo sunt: quia Deum sitiens anima, prius timore compungitur; post, amore. Prius enim sese lacrymis afficit, quia dum malorum suorum recordatur, pro his perpeti æterna supplicia pertimescit. At vero cum longa mœroris anxietate fuerit formido consumta, quædam jam de præsumtione veniæ securitas nascitur, & in amore cœlestium gaudiorum animus inflammatur: & qui prius flebat ne duceretur ad supplicium, postmodum flere amarissime incipit, quia differtur a regno. Contemplatur etenim mens, qui sint illi Angelorum chori, quæ societas beatorum spiritum, quæ majestas æternæ visionis Dei, & amplius plangit quia bonis perennibus deest, quam flevit prius quando mala æterna metuebat. Sicque fit ut perfecta compunctio formidinis, tradat animum compunctioni dilectionis. Quod bene in hac sacra veracique historia figurata narratione describitur. Qui ergo, ut dixi, duo sunt compunctionis genera, dedit ei pater suus irriguum superius, & irriguum inferius. Irriguum quippe superius accipit anima, cum sese in lacrymis cœlestis regni desiderio affligit. Irrigum vero inferius accipit, cum inferni supplicia flendo pertimescit. Et quidem prius inferius, ac post irriguum superius datur. Sed quia compunctio amoris dignitate præeminet, necesse fuit, ut prius irriguum superius, & post irriguum inferius commemorare debuisset.

CAPUT II.

Habitavit Chananæus in medio Ephraim tributarius. Josue 16. 10.

DUm de electorum exercitio, operibus quibusdam reprehensibilibus ob utilitatem nutriendæ hu-

militatis in se, nec dum edomitis tractaretur, in expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *Habitavit Chananæus in medio Ephraim tributarius*. PLERUMQUE hi, qui magnis jam virtutibus splendent, adhuc de obscuritate culpæ aliquid retinentes sustinent: ut etiam magna vitæ claritate luceant, & tamen adhuc noctis reliquias nolentes trahant. Quod ad hoc, sicut dictum est, agitur, ut mens proficiens ad virtutem justitiæ sua melius infirmitate roboretur. Et inde verius in bonis luceat, unde eam etiam nolentem parva reprehensibilia humiliter obscurant. Unde & bene cum Israelitico populo percepta repromissionis terra partiretur, Ephraim tribui Chananæus Gentilis populus non occisus, factus tributarius dicitur. Sicut scriptum est: *Habitavit Chananæus in medio Ephraim tributarius*. Quid enim Chananæus, Gentilis videlicet populus, nisi vitium significat? Et sæpe in magnis virtutibus terram repromissionis ingredimur: quia spe intima de æternitate roboramur. Sed dum inter acta sublimia vitia quædam parva retinemus, quasi Chananæum vivere in terra nostra concedimus. Qui tamen nobis tributarius efficitur: quia hoc ipsum vitium, quod subjicere non possumus, ad usum nostræ utilitatis humiliter retorquemus. Ut eo de se mens, & in summis vilia sentiat, quo suis viribus, etiam parva, quæ appetit, non expugnat. Unde bene rursum scriptum est: *Hæ sunt Gentes, quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israel*. Ad hoc namque quædam minima vitia nostra retinentur, ut se se nostra intentio sollicita in certamine semper exerceat: & eo de victoria non superbiat, quo vivere in se hostes conspicit, a quibus adhuc vinci formidat. Israel ergo reservatis Gentibus eruditur, quando in quibusdam minimis vitiis elatio virtutis nostræ comprimitur, & in parvis sibi resistentibus discit, quod ex se majora non subigit.

Num. 44. — Jud. 3. E.

Finis Libri Josue.

CAPITULA LIBRI SEXTI.

IN LIBRUM JUDICUM.

1. *Gedeon cum a paleis frumenta divideret, Angelum vidit, &c.*
2. *De pugna Gedeonis adversus Madianitas.*
3. *Manue, viso Angelo, pertimescens dixit: Morte moriemur, quia vidimus Dominum, &c.*
4. *De Samsone, qui Gazam egrediens, portas secum civitatis detulit.*
5. *De Samsone, qui cum maxilla asini multos occidit.*
6. *De Samsone, qui amissis oculis, ab Allophylis ad molam deputatus fuit.*
7. *De Samsone, qui paucos cum viveret interemit, everso autem templo, multos cum moreretur occidit.*
8. *Quod de tribu Benjamin in carnis scelere detecta, dum collectus Israel ulcisci voluisset, prius prostratus est, & tunc peccatricem tribum funditus exstinxit.*

LI-

LIBER SEXTUS.

DE TESTIMONIIS IN LIBRUM JUDICUM.

CAPUT PRIMUM.

Jud. 9. 11. & seq. *Gedeon cum a paleis frumenta excuteret, Angelum vidit; ad cujus imperium protinus hœdum coxit, quem super petram posuit, & jus carnium desuper fudit; quæ Angelus virga tetigit, atque ignis exiens de petra consumsit.*

Num. 59. DUM de perfectorum solida mentis intentione adhærentium studiis tractaretur, in expos. B. Job, lib. 3. adjunctum est: *Gedeon cum a paleis frumenta excuteret, &c.* QUID est frumentum virga cædere, nisi rectitudine judicii a vitiorum paleis virtutum grana separare? Sed hæc agentibus Angelus apparet, quia tanto magis Dominus interiora denuntiat, quanto se studiosius homines ab exterioribus purgant. Qui occidi hœdum præcipit, id est omnem appetitum nostræ carnis immolari: carnesque super petram poni, & jus carnium desuper fundi. Quem alium signat petra, nisi eum de quo per
1. Cor. 10. 4. Paulum dicitur: *Petra autem erat Christus*? Carnes ergo super petram ponimus, cum corpus nostrum in Christi imitatione cruciamus. Jus etiam carnium desuper fundit, qui in conversatione Christi ipsas etiam a se carnales cogitationes exinanivit. Quasi enim jus ex carne liquidum in petra funditur, quando mens a cogitationum carnalium fluxu vacuatur. Quæ tamen mox Angelus virga tangit; quia intentionem nostram nequaquam potestas divini adjutorii deserit. De petra autem ignis exit, & jus carnesque consumit: quia afflatus a Redemtore spiritus tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, ut omne quod in eo est illicitum & operis & cogitationis, exurat. Perfecta enim mens solerter invigilat, ut non solum perversa agere renuat, sed omne etiam quod in se per cogitationes turpiter liquatur, tergat.

CAPUT II.

De pugna Gedeonis adversus Madianitas. Jud. 7. 5. 6. 16. 17.

CUm de præfigurata Redemtoris incarnatione, electorumque ejus miraculis tractaretur in expos. Num. 72. B. Job, l. 30. adjunctum est: *De pugna Gedeonis adversus Madianitas.* GEDEON cum exercitus multitudinem ad bella produceret, divina illi admonitione præceptum est, ut ad fluvium veniens, omnes, quos flexis genibus aquas haurire conspiceret, a bellorum conflictu removeret. Actumque est ut trecenti viri tantummodo qui stantes manibus aquas hauserant, remanerent. Cum his ad prælium pergit, eosque non armis, sed tubis, lampadibus, & lagenis armavit. Nam sicut illic scriptum est: *Accensas lampades miserunt intra lagunculas, et tubas in dextera, lagenas autem in sinistra tenuere, et ad hostes suos cominus venientes cecinere tubis, confregere lagunculas, lampades apparuerunt, et hinc tubarum sonitu, illinc lampadum coruscatione territi hostes sunt in fugam conversi.* Jud. 7. 19. & seq. * De hoc namque bello per Prophetam dicitur: *Jugum enim oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian.* * Num. 73. Isa. 9. 4. Eripiens quippe Dominus Gentilitatem superavit jugum oneris ejus, cum eam adventu suo ab illa dæmoniacæ tyrannidis servitute liberavit. Superavit virgam humeri ejus, cum percussionem illius, quæ ex perverso opere graviter deprimebat, ab humano genere Redemtor compescuit.

Su-

Superavit sceptrum exactoris ejus, cum regnum ejusdem diaboli, qui pro pestifera perpetratione vitiorum exigere consueverat debita tributa pœnarum, de fidelium corde destruxit. * Quid hoc est, quod tale bellum per Prophetam ad medium adducitur, & adventui Redemtoris nostri, istius pugnæ victoria comparatur? An indicare nobis Propheta studuit, quod adventum Redemtoris nostri contra diabolum, illa sub Gedeone duce pugnæ victoria designavit? Talia nimirum illic acta sunt, quæ quanto magis usum pugnandi transeunt, tanto amplius a prophetandi mysterio non recedunt. Quis enim unquam cum lagenis & lampadibus ad prælium venit? Quis contra arma veniens, arma deseruit? Ridicula nobis hæc profecto fuerant, si terribilia hostibus non fuissent. Sed victoria ipsa attestante didicimus, ne parva hæc quæ facta sunt perpendamus. Gedeon itaque ad prælium veniens, Redemtoris nostri signat adventum. De quo scriptum est: *Tollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio.* Hinc Redemtorem nostrum, non solum opere, sed etiam nomine prophetavit. Gedeon namque interpretatur, Circumiens in utero. Dominus enim noster per majestatis potentiam omnia complectitur, & tamen per dispensationis gratiam intra uterum virginis humanitatem sumens venit. Quis est ergo circumiens in utero, nisi omnipotens Deus sua dispensatione nos redimens, divinitate cuncta complectens, & humanitatem intra uterum sumens? In quo utero & incarnatus est, & clausus non est. Quia & intra uterum fuit per infirmitatis substantiam, & extra mundum per potentiam majestatis. Madian vero interpretatur De judicio. Ut enim hostes ejus repellendi destruendique essent, non de vitio repellentis, sed de judicio juste judicantis fuit: & idcirco de judicio vocantur, quia alieni a gratia Redemtoris justæ damnationis meritum etiam in vocabulum trahunt nominis. * Contra hos Gedeon cum trecentis pergit ad prælium. Solet in centenario numero plenitudo perfectionis intelligi. Quid ergo per ter ductum centenarium numerum designatur, nisi perfecta cognitio Trinitatis? Cum his quippe Dominus noster adversarios fidei destruxit, cum his ad prædicationis bella descendit, qui possunt divina cognoscere, qui sciunt de Trinitate, quæ Deus est, perfecta sentire. Notandum vero est, quia iste ter centenarius numerus in *Tau* littera continetur, quæ crucis speciem tenet. Cui si super transversam lineam id quod in cruce eminet, adderetur, non jam crucis species, sed ipsa crux esset. Quia ergo iste trecentorum numerus in *Tau* littera continetur, & per *Tau* litteram, sicut diximus, species crucis ostenditur, non immerito in his trecentis Gedeonem sequentibus illi designati sunt, quibus dictum est: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, et sequatur me.* Qui sequentes Dominum tanto verius crucem tollunt, quanto acrius & se domant, & erga proximos suos caritatis compassione cruciantur. Unde & per Ezechielem Prophetam dicitur: *Signa Tau super frontes virorum gementium, et dolentium.* Vel certe in his trecentis, qui in *Tau* littera continentur, hoc exprimitur, quod ferrum hostium crucis ligno superetur. Ductique sunt ad fluvium ut aquas biberent, & qui aquas flexis genibus hausere, a bellica intentione remoti sunt. Aquis namque

Marginalia: * Num. 73. — Psal. 23. 7. — * Num. 74. — Luc. 9. 23. — Ezech. 9. 4.

que doctrina sapientiæ; stante autem genu, recta operatio designatur. Qui ergo dum aquas bibunt genu flexisse perhibentur, a bellorum certamine prohibiti recessere: quia cum illis Christus contra hostes fidei pergit ad prælium, qui cum doctrinæ fluenta hauriunt, rectitudinem operum non inflectunt. Omnes quippe tunc bibisse aquam, sed non omnes recto genu stetisse narrati sunt: reprobatique sunt qui genua, dum aquas biberent, inflexerunt: quia, attestante Apostolo,

Rom. 2. 13. *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.* Quia enim, ut diximus, dissolutio operum in ipsa genuum incurvatione signatur, recte rursum per Paulum dicitur:

Heb. 12. 12. *Remissas manus & dissoluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris.* Hi igitur Christo duce ad bellum prodeunt, qui hoc, quod ore annuntiant, opere ostendunt: qui fluenta doctrinæ spiritualiter hauriunt, nec tamen in pravis operibus carnaliter inflectuntur. Quia sicut scriptum est:

Eccl. 15. 9. * Num. 75. *Non est speciosa laus in ore peccatoris.* * Itum est ergo ad prælium cum tubis, cum lampadibus, cum lagenis. [a] Inusitatus iste, ut diximus, fuit ordo præliandi. Cecinerunt tubis, & sinistris lagenæ tenebantur, intra lagenas autem sunt missæ lampades. Confractis vero lagenis lampades ostensæ sunt: quarum coruscante luce, hostes territi in fugam vertuntur. Designatur itaque in tubis clamor prædicantium, in lampadibus claritas miraculorum, in lagenis fragilitas corporum. Tales quippe dux noster secum ad prædicationis prælium duxit, qui despecta salute corporum, hostes suos moriendo prosternerent, eorumque gladios non armis & gladiis, sed patientia superarent. Armati enim venerunt sub duce suo ad prælium martyres nostri, sed tubis, sed lagenis, sed lampadibus. Qui sonuerunt tubis, dum prædicant; confregere lagenas, dum solvenda in passione sua corpora hostilibus gladiis opponunt. Resplenderunt lampadibus, dum post solutionem corporum miraculis coruscaverunt, moxque hostes in fugam versi sunt: quia dum mortuorum martyrum corpora miraculis coruscare conspiciunt, luce veritatis fracti, quod impugnaverunt, crediderunt. Cecinere ergo tubis, ut lagenæ frangerentur: lagenæ fractæ sunt, ut lampades apparerent: apparuerunt lampades, ut hostes in fugam verterentur, id est prædicaverunt martyres, donec eorum corpora in morte solverentur. Corpora eorum in morte soluta sunt, ut miraculis coruscarent: coruscavere miraculis, ut hostes suos ex divina luce prosternerent: quatenus nequaquam Deo erecti resistesterent, sed eum subditi formidarent. * Et notandum quod steterunt hostes ante lagenas, fugerunt ante lampades: quia nimirum persecutores sanctæ Ecclesiæ, fidei prædicatoribus adhuc in corpore positis restiterunt: post solutionem vero corporum apparentibus miraculis, in fugam versi sunt; quia pavore conterriti, a persecutione fidelium cessavere. Prædicatione scilicet tubarum, fractis lagenis corporum, visis timuerunt lampadibus miraculorum. * Intuendum est etiam id, quod illic scriptum est, quia in dextera tubas, lagenas autem in sinistra tenuerunt. Pro dextro enim habere dicimur, quidquid pro magno pensamus: pro sinistro vero, quod pro nihilo ducimus. Bene ergo illic scriptum est, quod in dextera tubas, & lagenas in sinistra tenuerunt: quia Christi Martyres pro magno habent prædicationis gratiam, corporum vero utilitatem

* Num. 76.

* Num. 77.

a Cod. Michael parumper hic dissentit.

tem pro minimo. Quisquis enim plus facit utilitatem corporis, quam gratiam prædicationis, in sinistra tubam, atque in dextra lagenam tenet. Si enim primo loco gratia prædicationis attenditur, & posteriore utilitas corporis, certum est, quia in dextris tubæ, & sinistris lagenæ teneantur.

CAPUT III.

Jud. 13. 12. & seq. *Manue, viso Angelo, pertimescens dixit: Morte moriemur, quia vidimus Dominum. Quem uxor protinus consolatur, dicens: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum, & libamenta non suscepisset.*

DUm de tenenda fidelibus spei fiducia tractaretur, in expos. B.
Num. 56. Job, l. 5. adjunctum est: *Manue, viso Angelo, pertimescens dixit, &c.* QUID est quod visione Angeli vir fit timidus, & mulier audax: nisi quod nobis quoties cœlestia demonstrantur, spiritus quidem pavore se concutit, sed tamen spes præsumit? Inde namque spes ad majora audenda se erigit, unde turbatur spiritus: quia ea, quæ superna sunt, prior videt. Quia cum altiora secretorum cœlestium sublevata mens conspicit, cuncta humanarum virium soliditas contremiscit.

CAPUT IV.

Jud. 16. 3. *Samson cum Gazam civitatem Philisthinorum fuisset ingressus, illico custodes deputavere: sed ille exiens, portas civitatis tulit, & montis verticem ascendit.*

DUm de præfiguratione resurrectionis Dominicæ tractaretur, homil. 21. in Evang. adjunctum est:
Num. 7. *Samson cum Gazam civitatem Philisthinorum fuit ingressus, &c.* QUEM hoc in facto nisi Redemtorem nostrum Samson ille significat? Quid Gaza civitas, nisi infernum designat? Quid per Philisthæos, nisi Judæorum perfidia demonstratur? Qui cum mortuum Dominum viderent, ejusque corpus in sepulcro jam positum, custodes illico deputaverunt: & eum, qui auctor vitæ claruerat, in inferni claustris retentum, quasi Samsonem in Gaza se se deprehendisse lætati sunt. Samson vero nocte media non solum exiit, sed etiam portas tulit: quia videlicet Redemtor noster ante lucem resurgens, non solum liber de inferno exiit; sed ipsa etiam inferni claustra destruxit, portas tulit. Et montis verticem subiit: quia resurgendo, claustra inferni abstulit, & ascendendo cœlorum regna penetravit.

CAPUT V.

De Samsone, quod cum maxilla asini multos occidisset, ea projecta in terram, aquam fuderit. Jud. 15. 15. usque 19.

DUM de divinæ operationis magisterio, & prædicatorum Ecclesiæ miraculis tractaretur, in expos. B. Job, l. 13. adjunctum est: *De* Num. 15.
Samsone, quod cum maxilla asini multos occidisset, etc. QUORUM hic per maxillam asini, nisi prædicatorum Ecclesiæ personæ designantur? Redemtor enim noster simplicitatem, atque patientiam prædicantium suæ manu virtutis tenens, a vitiis suis carnales interfecit. Et maxilla in terram projecta postmodum aquas fudit: quia data morti prædicatorum corpora, magna populis monstravere miracula.

CAPUT VI.

De Samsone, qui, amissis oculis, ad molam ab Allophylis deputatus est. Jud. 16.

DUm de humanæ duritiæ ad correctionem torpore tractaretur, in expos. B. Job, l. 7. adjunctum
est: *De Samsone, qui amissis oculis ad molam ab Allophylis deputatus est.* Num. 37
SCIENUM est quod aliquando prius oculorum intellectus obtunditur, & postmodum captus animus per exteriora desideria vagatur, ut cæca mens a quo ducitur nesciat, & carnis suæ illecebris sese libenter sub-

subdat. Aliquando vero prius desideria carnis ebulliunt, & post longum usum illiciti operis, oculum cordis claudunt. Nam sæpe mens recta cernit, nec tamen audenter se contra perversa erigit; & renitens vincitur, dum hoc ipsum quod agit dijudicans, carnis suæ delectatione superatur. Quia enim plerumque prius oculus contemplationis amittitur, & post per carnis desideria hujus mundi laboribus animus subjugatur, testatur Samson ab Allophylis captus qui postquam oculos perdidit, ad molam deputatus est. Quia nimirum maligni spiritus post quam tentationum stimulis intus aciem contemplationis effodiunt, foras in circuitum laborum mittunt.

CAPUT VII.

Jud. 16, 30. *De Samsone, quod paucos, cum viveret, interemit: everso vero templo multos, cum moreretur, occidit.*

DUm de multiplici numerositate credentium per mortem resurrectionemque Redemtoris nostri tractaretur, in expos. B. Job, l. 29. *Num. 26.* adjunctum est: *De Samsone, quod paucos, cum viveret, interemit, &c.* CUJUS hoc loc per Samsonem, nisi Redemtoris nostri persona signatur? Samson enim dum viveret paucos occidit, everso vero templo, maximam adversariorum suorum multitudinem, etiam ipse moriens stravit. Et Domino nostro prædicante, pauci ex plebe Israelitica crediderunt, innumeri vero Gentium populi viam vitæ illo moriente secuti sunt. Superbos namque dum adhuc passibilis viveret pertulit, a passibili vero vita multos dum moreretur, stravit. Quod bene Samson in semetipso dudum figuraliter expressit, qui paucos quidem dum viveret interemit, destructo autem templo hostes innumeros, cum moreretur, occidit: quia nimirum Dominus ab elatione superbiæ paucos cum viveret, plures vero cum templum sui corporis solveretur exstinxit, atque electos ex Gentibus, quos vivendo sustinuit, simul omnes moriendo prostravit.

CAPUT VIII.

Quod tribum Benjamin in carnis scelere detectam dum collectus omnis Israel ulcisci voluisset, prius ipse prostratus est, & tunc peccatricem tribum funditus exstinxit. *Jud. 20. 5.*

CUm de propriis prius ulciscendis delictis, quam ad aliena vendicanda prosiliamus, tractaretur, in expos. B. Job, l. 14. adjunctum est: *Quod tribum Benjamin in carnis scelere detectam, &c.* *Num. 34. ordine non semel inverso.* QUI semetipsum prius non judicat, quid in alio rectum judicet ignorat. Et si novit fortasse per auditum quod rectum judicare debeat, recte tamen judicare aliena merita non valet, cui conscientia innocentiæ propriæ nullam judicii regulam præbet. Hinc est quod cum tribus Benjamin in carnis scelere fuisset obruta, collectus omnis Israel ulcisci iniquitatem voluit; sed tamen semel & iterum in belli certamine ipse prostratus est. Consulto autem Domino si ad ulciscendum ire debuissent, jussum est. Qui juxta divinæ vocis imperium perrexit, & semel & secundo perdidit: & tunc demum peccatricem tribum valde feriens, pene funditus exstinxit. Quid est ergo quod in ultione sceleris inflammatur, & tamen prius ipse prosternitur, nisi quod prius ipsi purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriuntur? Ut ipsi jam mundi per ultionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant. Unde insidiantibus quibusdam, & ad puniendam adulteram deducentibus dicitur: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat.* *Johan. 8, 7.* Ad aliena quippe punienda peccata ibant, & sua reliquerant. Revocantur itaque intus ad conscientiam, ut prius propria corrigant, & tunc aliena reprehendant. Unde necesse est, ut, cum con-

contra nos ultio divini examinis cessat, nostra se conscientia ipsa reprehendat, atque ad lamenta pœnitentiæ ipsa se contra semetipsam erigat, nec contra bonos elata, & sibi humilis, sed contra se rigida sit, bonis vero omnibus submissa.

Finis Libri Judicum.

CAPITULA LIBRI SEPTIMI

IN LIBRUM PRIMUM REGUM.

LIBER SEPTIMUS.

DE TESTIMONIIS IN PRIMUM REGUM.

CAPUT PRIMUM.

1. Reg. 1. 18. *Vultus ejus non sunt amplius in diversa mutati.*

IN expositione Job, l. 33. adjunctum est: *Vultus ejus non sunt ampulius in diversa mutati.* [a] QUIA videlicet mens ejus nequaquam post preces inepta lætitia lasciviendo perdidit, quod orationis suæ tempore gemituum rigore exquisivit. Num. 43.

CAPUT II.

Dominus judicabit fines terræ. 1. Reg. 2. 10.

CUm de divinæ misericordiæ circa genus humanum dispensatione tractaretur, in expos. B. Job, l. 29. adjunctum est: *Dominus judicabit fines terræ.* Num. 20. PIUS Conditor noster facturam suam non deserens, mala hominum, & per suam sapientiam tolerat, & per eorum quandoque conversionem relaxat. Cum duras atque insensibiles mentes respicit, modo eas minis, modo ver-

a Caput hoc abest a nostris mss.

verberibus; modo revelationibus terret: ut quæ pessima securitate duruerant, salubri timore mollescant; quatenus vel sero redeant, & hoc ipsum saltem quod diu exspectati sunt, erubescant. Scit enim Dominus quia extrema vitæ nostræ plus judicat, & idcirco electos suos in fine sollicitius purgat. Hinc ergo scriptum est: *Dominus judicabit fines terræ*: quia tanto impensius ultimis nostris invigilat, quanto in ipsis impendere initia vitæ sequentis pensat.

CAPUT III.

1. Reg. 6.10. *Tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, junxere ad plaustrum.* Et paulo post: *Ibant in directum vaccæ per viam quæ ducit Bethsames, pergentes & mugientes.* Vers. 12.

CUm de discretæ compassionis bono proximis exhibendo tractaretur, hom. 37. in Evang. adjunctum est: *Tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, junxere ad plaustrum.* CUM de terra Philisthiim arca Domini ad terram Israelitarum rediret, plaustro superimposita est, & vaccæ plaustro subjunctæ sunt, quæ fœtæ fuisse memorantur. Quarum filios clauserunt domi. Et scriptum est: *Ibant autem in directum vaccæ per viam quæ ducit Bethsames; uno itinere gradiebantur, pergentes, & mugientes, & non declinabant neque ab dextram neque ad sinistram.* Quid igitur vaccæ, nisi fideles quosque in Ecclesia designant? Qui dum sacri eloquii præcepta considerant, quasi superimpositam sibi Domini arcam portant. De quibus hoc est etiam notandum, quod fuisse fœtæ memorantur: quia sunt plerique, qui in via Dei intrinsecus positi, foris carnalibus affectibus ligantur, sed non declinant a recto itinere, qui arcam Dei portant in mente. Ecce enim vaccæ Bethsamis pergunt. Bethsamis quippe dicitur domus solis. Et Propheta ait: *Vobis autem; qui timetis Dominum, orietur sol justitiæ.* Si igitur ad æterni solis habitationem tendimus, dignum profecto est, ut a Dei itinere pro carnalibus affectibus non declinemus. Tota enim virtute pensandum est, quod vaccæ Dei plaustro suppositæ pergunt & gemunt. Dant ab intimis mugitus, & tamen ab itinere non retorquent gressus. Amorem quippe per compassionem sentiunt, sed colla posterius non deflectunt. Sic nimirum prædicatores Dei, sic fideles quippe esse intra sanctam Ecclesiam debent, ut & compatiantur proximis per caritatem, & tamen de via Dei non exorbitent per compassionem. * Arca quippe superimposita Bethsamis pergere, est cum superna scientia ad æternæ lucis habitaculum propinquare. Sed tunc vere Bethsamis tendimus, cum viam rectitudinis gradientes ad vicina erroris latera, nec pro affectu pignorum declinamus. Sic namque, sic necesse est ut incedere debeant, qui sacræ legis jugo suppositi, jam per internam scientiam Dei arcam portant: quatenus per hoc quod propinquorum necessitatibus condolent, a cœpto rectitudinis itinere non declinent. Quorum nimirum gratia mentem nostram tenere debet, sed reflectere non debet: ne hæc eadem mens aut si affectu non tangitur, dura sit; aut plus tacta si inflectitur, remissa.

Num. 4. — Malach 4.2. — * In expos. B. Job lib. 7. n. 42. inverso sæpe ordine.

CAPUT IV.

Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel? 1. Reg. 15.17.

DUm de cavenda elatione, & cordis humilitate sectanda tractaretur, in expos. B. Job, l. 34. adjunctum est: *Nonne cum parvulus esses in oculis tuis, &c.* PARVULUS in oculis suis est, qui in eo quod semetipsum considerat, imparem se alienis meritis pensat. Nam quasi grandem se conspicit, quisquis se super aliena merita elatione cogitatio- Num 42. 43.

tionis extendit. Saul autem reprobus, in bono quod cœperat, non permansit, quia fastu susceptæ potestatis intumuit. At contra David semper de se humilia sentiens, ejusdemque Saul se comparatione postponens, postquam feriendi locum reperit, & pepercit, eidem sævienti adversario, humili se professione prostravit
1. Reg. 24. 15. dicens: *Quem persequeris, rex Israel: quem persequeris? Canem mortuum & pulicem unum?* Et certe jam unctus in regem fuerat: jam exorante Samuele & cornu super se oleum fundente didicerat, quod eum divina gratia, Saul reprobato, ad regni gubernacula possidenda servabat. Et tamen persequenti adversario mente humili se substernebat, cui divino judicio prælatum esse se noverat. Illi itaque se humiliter postponebat, cui per electionis gratiam incomparabiliter noverat esse se meliorem. Discant ergo quomodo humiliari proximis debeant, qui adhuc quo loco apud Deum habeantur, nesciunt: si sic se electi etiam illis humiliant, quibus jam se per interna judicia antepositos deprehendunt. Hoc autem esse proprium specimen electorum solet, quod de se semper sentiunt infra quam sunt. Hinc nam-
Ps. 130. 2. que ab eodem David dicitur: *Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam*. Hinc Salomon ad sapientiam parvulos vocat, dicens: *Si*
Prov. 9. 4. *quis est parvulus, veniat ad eam*. Qui enim necdum semetipsum despicit, humilem Dei sapientiam non apprehendit. Hinc in Evangelio Do-
Matt. 11. 25. minus dicit: *Confiteor tibi, Domine, Pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis*. Hinc rursum
Psal. 114. 6. Psalmista ait: *Custodiens parvulos Dominus*. Hinc Magister Gentium di-
1. Thessal. 2. 7. cit: *Facti sumus parvuli in medio vestrum*. Hinc discipulos admonens ait: *Superiores sibi invicem arbitrantes*. Nam
Philip. 2. 3. quia iniquus quisque inferiorem se omnem, quem cognovit, putat; e diverso justus studet, ut superiorem quemlibet proximum attendat: ac ne, dum se alii alter humiliat, eo humiliato iret alter in elationem, bene utramque partem admonuit, dicens: *Superiores sibi invicem arbitrantes*, ut in cogitationibus cordis & ego illum mihi præferam, & vicissim ille me sibi: ut cum ab utraque parte cor inferius premitur, nullus ex impenso honore sublevetur.

CAPUT V.

Item unde supra.

IN expositione Evang. ho. 7. QUID Num. ultim. per increpationem Saulis, nisi superbia elati regis abigitur? Quod ad correctionem suam poterit salubriter quisque convertere; qui prælatus est. Cum ergo Saul parvulum se in suis oculis æstimavit, caput in tribubus Israel factus est. Ac si aperte diceretur: Cum te parvulum conspiceres, ego te præ cæteris magnum feci: quia vero tu te magnum conspicis, a me parvus æstimaris. Quo contra cum David regni sui potentiam coram arca Domini saltando despiceret, dixit: *Ludam, &* 2. Reg. 6. 22.
vilior fiam plusquam factus sum; & ero humilis in oculis meis. Si igitur sancti viri etiam cum agunt fortia, de semetipsis vilia sentiunt, quid in sua excusatione dicturi sunt, qui sine operatione virtutis intumescunt? Sed si quælibet adsint opera, nulla sunt, nisi ex humilitate condiantur. Miranda quippe actio cum elatione non elevat, sed gravat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, quasi in vento pulverem portat, & unde aliquid ferre cernitur, inde deterius cæcatur. In cunctis ergo quæ agimus, radicem boni operis humilitatem teneamus, nec quibus jam superiores, sed quibus adhuc inferiores simus, aspiciamus; ut dum meliorum nobis exempla proponimus,

mus, ad majora semper ascendere ex humilitate valeamus.

CAPUT VI.

Item unde supra.

Cap. 6. ante medium. REg. Past. par. 2.[a] PARVULUM se Saul in suis prius oculis viderat, sed sultus temporali potentia jam se parvulum non videbat. Cæterorum namque comparatione se præferens, quia cunctis plus poterat, magnum se præ omnibus æstimabat. Miro autem modo cum apud se parvulus, apud Deum magnum: cum vero apud se magnus apparuit, apud Deum parvulus fuit. Plerumque ergo dum ex subjectorum affluentia animus inflatur, in luxum superbiæ ipso potentiæ fastigio lenocinante corrumpitur. Quam videlicet potentiam bene regit, qui & tenere illam noverit, & impugnare. Bene hanc regit, qui scit per illam super culpas erigi, & cum illa cæteris æqualitate componi. Humana etenim mens plerumque extollitur, etiam cum nulla potestate fulcitur. Quanto magis in altum se erigit, cum se ei etiam potestas adjungit? Quam tamen potestatem recte dispensat, qui sollicite noverit & sumere ex illa quod adjuvat, & expugnare quod tentat, & æqualem se cum illa cæteris cernere, & tamen se peccantibus zelo ultionis anteferre. Scriptum namque est: *Ducem te constituerunt? noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex illis.* Ibid. & multo infra. Eccli. 32. 1.

CAPUT VII.

Item unde supra.

CUm de bono obedientiæ tractaretur, in expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: SCIENDUM magnopere est, quia tanto unaquæque anima pretiosior est ante oculos Dei, quanto præ amore veritatis despectior fuerit ante oculos suos. Hinc ad Saul dicitur: *Nonne cum esses parvulus in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel?* Ac si aperte diceret: Magnus mihi fuisti, quia despectus tibi: sed nunc quia magnus tibi es, factus es despectus mihi. Unde & per Prophetam dicitur: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismet ipsis prudentes.* Isa. 5. 21. Tanto ergo fit quisque vilior Deo, quanto pretiosior sibi: tanto pretiosior Deo, quanto propter eum vilior sibi: *quia humilia respicit, & alta a longe agnoscit.* Ps. 137. 6.

Num. 59.

CAPUT VIII.

Melior est obedientia quam victimæ; et auscultare, magis quam offerre adipem arietum. 1. Reg. 15. 22.

ITem cum de bono obedientiæ tractaretur, in expos. B. Job, lib. 35. adjunctum est: *Melior est obedientia quam victimæ, etc.* OBEDIENTIA victimis jure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos, repressa arbitrii sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex adverso ergo melius ostenditur, quid de ejus laude sentiatur. Si enim quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere, sola est obedientia, quæ fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis esse convincitur, etiamsi fidelis esse videatur. Hinc per Salomonem in ostentatione obedientiæ dicitur: *Vir obediens loquitur victorias.* Prov. 21. 28. Vir quippe obediens victorias loquitur: quia dum alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus. Hinc in Evangelio Veritas dicit: *Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras: quia de cœlo descendi non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me.* Johan. 6. 37. Quid enim

Num. 28. 29. 30. & 31.

a Assignatur lib. 6. in Job, a mss. Utic. & Gemet. in quo etiam additur; *item lib.* 26. Legitur hoc loco a nobis notato.

enim si suam faceret, eos, qui ad se veniunt, repulisset? Quis autem nesciat quod voluntas filii a voluntate patris non discrepet? Sed quoniam primus homo quia suam facere voluntatem voluit, a paradisi gaudiis exivit; secundus ad redemtionem hominum veniens, dum voluntatem se patris, & non suam facere ostendit, permanere nos intus docuit. Cum igitur non suam sed patris voluntatem facit, eos qui ad se veniunt, foras non ejicit: quia dum exemplo suo nos obedientiæ subjicit, viam nobis egressionis claudit. Hinc rursum ait: *Non possum ego a me ipso facere quidquam, sed sicut audio, judico.* Nobis quippe obedientia usque ad mortem, servanda præcipitur. Ipse autem si, sicut audit, judicat, tunc quoque obedit, cum judex venit. Ne igitur nobis usque ad præsentis vitæ terminum obedientia laboriosa appareat, Redemtor noster indicat, quia hanc etiam cum judex venerit, servat. Quid ergo mirum si peccator homo obedientia in præsentis vitæ brevitate se subjicit, quando hanc Mediator Dei & hominum, & cum obedientes remunerat, non relinquit? Sciendum vero est, quia nunquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem debet per obedientiam bonum, quod agitur, intermitti. Neque enim mala in paradiso arbor exstitit, quam Deus homini ne contingeret interdixit, sed ut per melius obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat ut hunc etiam a bono prohiberet; quatenus tanto verius hoc quod ageret, virtus esset, quanto & a bono cessans auctori suo se subditum humilius exhiberet. Sed notandum quod illic dititur: *Ex omni ligno paradisi edite, de ligno autem scientiæ boni et mali ne tetigeritis.* Qui enim ab uno quolibet bono subjectos vetat, necesse est ut multa concedat: ne obedientis mens funditus intereat, si a bonis omnibus penitus repulsa jejunet. Omnes autem paradisi arbores ad esum Dominus concessit, cum ab una prohibuit; ut creaturam suam, quam nolebat exstingui, sed provehi, tanto facilius ab una restringeret, quanto ad cunctas latius relaxaret. Sed quia nonnunquam nobis hujus mundi prospera, nonnunquam vero jubentur adversa, sciendum summopere est quod obedientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est; aliquando autem si de suo aliquid non habeat, minima. Nam cum hujus mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad percipienda hujus vitæ prospera libidini propriæ ambitionis servit. Rursum cum mundi despectus præcipitur, cum probra adipisci & contumeliæ jubentur, nisi hæc ex semetipso animus appetat, obedientiæ sibi meritum minuit, qui ad ea, quæ in hac vita despecta sunt, invitus nolensque descendit. Ad detrimentum quippe obedientia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra hujus seculi, nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo obedientia & in adversis ex suo aliquid habere, & rursum in prosperis ex suo aliquid omnino non habere: quatenus & in adversis tanto sit gloriosior, quanto divino ordini etiam ex desiderio jungitur: & in prosperis [a] tanto sit verior, quanto a præsenti ipsa, quam divinitus percipit gloria, funditus ex mente separatur. Sed hoc virtutis pondus melius ostendimus, si cœlestis patriæ duorum hominum fa-

Johan. 5. 30. · Gen. 2. 16.

a Utic. *tanto sit vilior*. Prætulimus aliam lectionem quæ est Gemet. & Michael. Ceteroquin ita in libro moralium legitur.

Exod. 4. facta memoremus. Moyses namque cum in deserto oves pasceret, Domino per Angelum in igne loquente vocatus est, ut eripiendæ omni Israelitarum multitudini præesset. Sed quia apud se mente humilis exstitit, oblatam protinus tanti regiminis gloriam expavit; moxque ad infirmitatis patrocinium recurrit, dicens: *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri et nudiustertius, ex quo cœpisti loqui ad servum tuum, tardioris et impeditioris linguæ factus sum.* Et se postposito alium deposcit, dicens: *Mitte quem missurus es.* Ecce cum auctore linguæ loquitur, & ne tanti regiminis potestatem susciperet, elinguem se esse causatur. Paulus quoque divinitus fuerat, ut Jerosolymam ascendere debuisset, admonitus; sicut ipse Galatis dicit: *Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Jerosolymam assumto Barnaba et Tito. Ascendi autem secundum revelationem.* Isque in itinere cum Prophetam Agabum reperisset, quanta se adversitas Jerosolymis maneret, audivit. Scriptum quippe est, quod idem Agabus zonam Pauli suis pedibus inserens, dixit: *Virum, cujus hæc zona est, sic alligabunt in Jerusalem.* A Paulo autem protinus respondetur: *Ego non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Jesu. Neque enim pretiosiorem facio animam meam quam me.* Præceptione igitur revelationis Jerosolymam pergens adversa cognoscit, & tamen hæc libenter appetit. Audit quæ timeat, sed ad hæc ardentior anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet: quia precibus renititur, ne Israeliticæ plebi præferatur; Paulus ad adversa etiam ex suo voto ducitur: quia malorum imminentium cognitionem percipit, sed devotione spiritus etiam ad acriora fervescit. Ille præsentis potestatis gloriam Deo voluit jubente declinare; iste, Deo aspera & dura disponente, se studuit ad graviora præparare. Præeunte ergo utrorumque ducum infracta virtute instruimur, ut, si obedientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur, prosperis hujus seculi ex sola jussione, adversis autem etiam ex devotione militemus.

Exod. 4. 10. · Gal. 2. 1. · Act. 21. 11. · Ibid v. 13.

CAPUT IX.

Ecce spiritus Dei malus exagitat te. 1. Reg. 16. 10.

CUm de occulta divini dispensatione judicii tractaretur, in expos. B. Job, l. 18. adiunctum est: *Ecce spiritus Dei malus exagitat te.* Num. 4. Et lib. 2. ex. n. 16. & 17.
SCIT [a] antiquus humani generis inimicus qualiter afflictionem justorum semper appetat; tamen si ab Auctore nostro potestatem non accipit, ad tentationis articulum nullatenus convalescit. Unde & omnis voluntas diaboli injusta est, & tamen permittente Deo omnis potestas justa. Ex se enim tentare quoslibet injuste appetit, sed eos, qui tentandi sunt, & prout tentandi sunt, nonnisi tentari Deus juste permittit. Bene ergo dicitur: *Spiritus Domini malus exagitat te.* Ecce unus idemque spiritus, & Domini appellatur & malus. Domini videlicet per licentiam potestatis justæ, malus autem per desiderium voluntatis injustæ. Unde & in hoc loco quæri solet, si Domini, cur malus? si malus, cur Domini dicitur? Sed duobus verbis comprehensa est & potestas justa in diabolo, & voluntas injusta. Nam & ipse dicitur spiritus malus, per nequissimam voluntatem: & idem spiritus Domini, per acceptam justissimam potestatem. Quia etsi hostis sævit, qui ferire appetit, Creator tamen est, qui eum ad aliquid prævalere permittit. Formidari igitur non debet qui nihil nisi permissus valet. Nam & in

a Excusi, *scit namque Job, quod diabolus licet afflictionem justorum semper appetat*; reluctantibus omnibus mss. nostris.

& in Evangelio expellenda de homine dæmonum legio Domino dicebat: *Si ejicis nos, mitte nos in greges porcorum*. Sola ergo jussio illa timenda est, quæ cum hostem sævire permittit, ei ad usum justi judicii & injusta illius voluntas servit.

Matt. 8.31.

CAPUT X.

Quod cum Saulem spiritus immundus invaderet, apprehensa David cythara, ejus vesaniam sedabat.

1. Reg. 16. 14. 23.

CUm de dispensatione doctrinæ regentium tractaretur, Reg. Pastor. part. 3. adjunctum est: *Quod cum Saulem spiritus immundus invaderet, &c.* PLERUMQUE superbus dives exhortationis blandimento placandus est: quia & plerumque dura vulnera per lenia fomenta mollescunt, & furor insanorum sæpe ad salutem, medico blandiente, reducitur: cumque eis in dulcedine condescenditur, languor insaniæ mitigatur. Neque enim negligenter intuendum est, quod cum Saulem spiritus adversus invaderet, apprehensa David cythara, ejus vesaniam sedabat, & temperabat. Quid enim per Saulem, nisi elatio potentium? & quid per David innuitur, nisi humilis vita Sanctorum? Cum ergo Saul ab immundo spiritu arripitur, David canente, ejus vesania temperatur: quia cum sensus potentium per elationem in furorem vertitur, dignum est, ut ad salutem mentis quasi ad dulcedinem cytharæ locutionis nostræ tranquillitate revocetur.

Cap. 2. Admon. 3.

CAPUT XI.

De David & Goliat.

1. Reg. 17. 32. 33. 34.

DUm de convincendis errorum magistris tractaretur, in expos. B. Job. lib. 18. adjunctum est: *De David & Goliat*. VIR recta fide plenus quæ Sanctis solet ad justitiam deputari, ea ipsa Scripturæ sacræ, quæ hæreticus affert, testimonia colligit, & erroris ejus pertinaciam inde convincit. Contra nos namque dum sacræ Legis testimonia apportant, secum nobis afferunt unde vincantur. Unde & David typum Domini, qui videlicet manu fortis interpretatur, Golias vero hæreticorum superbiam signans, hoc rebus locuti sunt, quod nos verbis aperimus. Golias quippe cum gladio, David vero cum pera pastorali venit ad prælium. Sed eumdem Goliam David superans suo gladio occidit: quod nos quoque agimus, qui promissa David membra ex ejus fieri dignatione meruimus. Nam cum superbientes hæreticos & sacræ Scripturæ sententias deferentes, eisdem verbis atque sententiis, quas proferunt, vincimus, quasi elatum Goliam suo gladio detruncamus.

Num. 24.

CAPUT XII.

Saul persecutor cum ad purgandum ventrem speluncam fuisset ingressus, illic cum viris suis David inerat, qui tam longo tempore persecutionis ejus mala tolerabat. Cumque eum viri sui ad feriendum Saul accenderent, fregit eos responsionibus: quia manum mittere in Christum Domini non deberet; qui tamen occulte surrexit, & oram chlamydis abscidit.

1. Reg. 24. 2. 5.

CUm de obtrectatione fugienda, & humilitate pravis etiam Rectoribus exhibenda tractaretur, Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Saul persecutor cum ad purgandum ventrem speluncam fuisset ingressus, &c.* QUID per Saul, nisi mali Rectores? Quid per David, nisi boni subditi designantur? Saul igitur ventrem purgare, est pravos præpositos conceptam in corde malitiam usque ad opera miseri odoris extendere, & cogitata apud se noxia factis exterioribus exsequendo monstrare. Quem tamen David ferire metuit: quia piæ subditorum mentes ab omni se peste obtrectationis abstinentes,

Cap. 4. Admon. 5. circa finem.

tes, præpositorum vitam nullo linguæ gladio percutiunt, etiam cum de imperfectione reprehendunt. Qui & si quando propter infirmitatem sese abstinere vix possunt ut extrema quædam atque exteriora præpositorum mala, sed tamen humiliter, loquantur, quasi oram chlamydis silenter incidunt; quia videlicet dum prælatæ dignitati saltem innoxie & latenter derogant, quasi regis superpositi vestem secant: sed tamen ad semetipsos redeunt, seque vehementissime vel de tenuissima verbi laceratione reprehendunt. Unde bene & illic scriptum est: *Post hæc David percussit cor suum, eo quod abscidisset oram clamydis Saul.* Facta quippe præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda judicantur. Si quando vero contra eos vel in minimis lingua labitur, necesse est ut per afflictionem pœnitentiæ cor prematur, quatenus ad semetipsum redeat: & cum præpositæ potestati deliquerit, ejus contra se judicium, a quo sibi prælata est, perhorrescat. Nam cum in præpositis delinquimus, ejus ordinationi, qui eos nobis prætulit, obviamus. Unde Moyses quoque cum contra se & Aaron conqueri populum cognovisset, ait: *Nos enim quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Deum.*

Exod. 16. 8.

CAPUT XIII.

De renuntiatione Abigail ad Nabal.

1. Reg. 25. 14. 18. 23.

a Cap. 16. Admon. 17.

DUm [a] de opportuno correptionis tempore tractaretur, Reg. Past. par. 3. adjunctum est: *De renuntiatione Abigail ad Nabal.* QUID nobis Abigail per renuntiationis suæ dispensationem innuit, nisi quod iracundos melius corrigimus, si in ipsa iræ suæ commotione declinemus? Perturbati quippe quid audiant ignorant, sed ad se reducti tanto libentius exhortationis verba recipiunt, quanto se tranquillius toleratos erubescunt. Menti autem furore ebriæ omne rectum quod dicitur, perversum videtur. Unde Nabal ebrio culpam suam Abigail laudabiliter tacuit, quam digesto vino laudabiliter dixit. Et idcirco malum quod fecerat cognoscere potuit, quia hoc ebrius non audivit.

CAPUT XIV.

Ægyptium puerum Amalechitæ in itinere ægrotum deserunt, quem David cibo reficit, ducemque sui itineris facit. Amalechitam persequitur, epulantem reperit, & funditus exstinguit.

1. Reg. 30. 11. 12. 13.

CUm de peccatorum per donum supernæ gratiæ conversione tractaretur, in expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Ægyptium puerum Amalechitæ in itinere ægrotum deserunt, &c.* QUID est quod Ægyptius Amalechitæ puer in itinere lassatur, nisi quod amator præsentis seculi, peccati sui nigredine opertus, sæpe ab eodem seculo infirmus despectusque relinquitur, ut cum eo nequaquam currere valeat, sed fractus adversitate torpescat? Sed David hunc invenit: quia Redemtor noster veraciter manu fortis nonnunquam quos despectos a mundi gloria reperit, in suum amorem convertit. Cibo pascit: quia verbo scientiæ reficit. Ducem itineris eligit: quia suum etiam prædicatorem facit. Et quia Amalechitam sequi non valuit, dux David efficitur: quia is quem indignum mundus deseruit, non solum conversus in sua mente Dominum recipit, sed prædicando, hunc etiam usque ad aliena corda perducit. Quo videlicet duce David Amalechitam convivantem invenit, & exstinguit: quia ipsis Christus prædicantibus mundi lætitiam destruit, quos mundus comites habere despexit. CA-

Num. 73.

a In mss. Michael Gemet. & Utic, *Cum de discretis ad correctionem temporibus.*

CAPUT XV.

Item unde supra.

Num. 7. IN Expositione Evang. hom. 36. HOS eligit Deus, quos despexit mundus: quia plerumque ipsa despectio hominem revocat ad semetipsum. Etenim qui patrem reliquit, & partem substantiæ, quam perceperat, prodige expendit, postquam esurire cœpit in se reversus
Luc. 15. 17. dixit: *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus?* Longe quippe a se recesserat, quando peccabat: & si non esurisset, in semetipsum minime rediisset. Postquam terrenis rebus indiguit, tunc cogitare cœpit quid de spiritualibus amisit. Infirmi ergo quique atque in hoc mundo despecti, plerumque tanto celerius vocem Domini audiunt, quanto & in hoc mundo non habent ubi delectentur. Quod bene Amalechitarum puer ille Ægyptius designat, qui Amalechitis prædantibus atque currentibus æger remansit in via, & fame sitique aruit; quem cum David invenit, ei cibum potumque præbuit: qui illico convalescens dux David factus est: convivantes Amalechitas reperit, & eos, qui se debilem reliquerant, cum magna fortitudine prostravit. Amalechita quippe, populus lambens vocatur. Et quid per lambentem populum, nisi mentes carnalium designantur? Quæ terrena cuncta ambiendo quasi lambunt, dum solis temporalibus delectantur. Quasi enim populus lambens prædam facit, dum terrena diligentes, lucra de alienis damnis exaggerant. Sed puer Ægyptius æger in via relinquitur: quia peccator quisque dum infirmari ab hujus mundi statu cœperit, mox secularibus mentibus in despectum venit. Quem tamen David invenit, eique cibum & potum præbet, quia manu fortis Dominus abjecta mundi non despicit; & plerumque eos, qui sequi mundum minime valentes, quasi in via remanent, ad amoris sui gratiam convertit, eisque verbi sui cibum potumque porrigit, & quasi duces sibi in via eligit, dum suos etiam prædicatores facit. Dum enim Christum peccatorum cordibus inferunt, quasi David super hostes ducunt. Qui convivantes Amalechitas velut David gladio feriunt, quia superbos quosque qui se in mundo despexerant, Domini virtute prosternunt. Puer ergo Ægyptius, qui in via remanserat, Amalechitas interfecit: quia plerumque ipsi mentes secularium prædicando superant, qui prius cum secularibus in hoc mundo currere non valebant.

Finis libri primi Regum.

CAPITULA LIBRI OCTAVI

IN LIBRUM SECUNDUM REGUM.

4 *De vaccis calcitrantibus inclinata arca, quam cum Oza Levites erigere voluisset, percussus est.*

5 *Quod David cum arcam Domini in Jerusalem saltando reduceret, a Michol filia Saul uxore sua irrisus est.*

6 *Non tu ædificabis mihi templum, quia vir sanguinum es.*

7 *Percussit David vallem salinarum.*

8 *Quod David in solario deambulans Bersabee Uriæ concupivit uxorem.*

9 *De concupiscentia David in Bersabee.*

10 *De pœnitentia David pro Bersabee.*

11 *Dominus transtulit peccatum tuum.*

12 *Quid mihi & vobis, filii Serviæ? Dimittite eum ut maledicat, &c.*

13 *De Joab quod Amasæ, manu dextera mentum tenuit, & sinistra percussit.*

14 *Quod David, qui prius alienam uxorem concupiscere non timuit, &c.*

15 *Quod David populum numerando peccavit.*

LIBER OCTAVUS

DE TESTIMONIIS IN LIBRUM II. REGUM

CAPUT PRIMUM.

2. Reg. 1. 21. 22. *Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniat super vos, neque sint agri primitiarum; quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo.*

Cap. 4. CUm de maledictionum distinctione tractaretur, in Præfat. lib. 4. in Job, adjunctum est: *Montes Gelboe, nec ros, nec pluvia veniat super vos, &c.* QUID montes Gelboe, Saul moriente, deliquerunt, quatenus in eos nec ros nec pluvia caderet, & ab omni eos viriditatis germine sententiæ sermo siccaret? Sed quia Gelboe interpretatur decursus, per Saul autem unctum & mortuum, mors nostri Mediatoris exprimitur: non immerito per Gelboe montes, superba Judæorum corda signantur, quæ dum in hujus mundi desideriis defluunt, in Christi, id est uncti se morte miscuerunt. Et quia in eis unctus rex corporaliter moritur, ipsi ab omni gratiæ rore siccantur. De quibus & bene dicitur: *Ut agri primitiarum esse non possint*. Superbæ quippe Hebræorum mentes primitivos fructus non ferunt: quia in Redemtoris adventu ex parte maxima in perfidia remanentes, primordia fidei sequi noluere. Sancta namque Ecclesia in primitiis suis multitudine Gentium fecundata, vix in mundi fine Judæos, quos invenerit, suscipiet; & extrema colligens, eos quasi reliquias frugum ponet. De quibus nimirum reliquiis Isaias dicit: *Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ salvæ fient*. Possunt tamen idcirco Gelboe montes ore Prophetæ maledici, ut dum fructus ex arescente terra non oritur, possessores terræ sterilitatis damno feriantur; quatenus ipsi maledictionis sententiam accipiant, qui apud se mortem regis suscipere iniquitate sua exigente meruissent. Isa. 10. 22.

CAPUT II.

Locutus est Abner ad Azahel, dicens: Recede a me, noli me sequi, ne compellar confodere te in terram. Qui audire contemsit, & noluit declinare. Percussit ergo eum Ab- 2. Reg. 2. 22. & seq.

ner aversa hasta in inguine, & transfodit eum, & mortuus est.

Cap. 16. Admon. 17. circa finem. CUm de discreta circa delinquentes correptione tractaretur, Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Locutus est Abner ad Azahel, dicens: &c.* Cujus Azahel typum tenuit, nisi eorum, quos vehementer arripiens furor, in præceps ducit? Qui in eodem furoris impetu tanto caute declinandi sunt, quanto & insane rapiuntur. Unde & Abner, qui sermone nostro patris lucerna dicitur, fugit: quia doctorum lingua, quæ supernum Dei lumen indicat, cum per abrupta furoris mentem cujuspiam ferri conspicit, cumque contra irascentem dissimulat verborum jacula reddere, quasi persequentem non vult ferire: sed cum iracundi nulla consideratione se mitigant, & quasi Azahel persequi & insanire non cessant, necesse est ut hi, qui furentes reprimere conantur, nequaquam se in furore erigant, sed quidquid est tranquillitatis ostendant, quædam vero subtiliter proferant, in quibus ex obliquo furentis animum pungant. Unde & Abner cum contra persequentem subsistit, non cum recta sed aversa hasta transforavit. Ex mucrone quippe percutere, est impetu apertæ increpationis obviare. Aversa vero hasta persequentem ferire, est furentem tranquille ex quibusdam tangere, & quasi parcendo superare. Azahel autem protinus occubuit, quia commotæ mentes dum & parci sibi sentiunt, & tamen responsorum ratione in intimis sub tranquillitate tanguntur, ab eo quod se erexerant, statim cadunt. Qui ergo a fervoris sui impetu sub lenitatis percussionem resiliunt, quasi sine ferro moriuntur.

CAPUT III.

2. Reg. 4. 5. *Venientes filii Remmon Berothitæ, Rechab & Banaa, ingressi sunt fervente die domum Isboseth, qui dormiebat super stratum suum meridie. Ingressi sunt autem domum, & ostiaria domus purgans triticum obdormivit: assumentes spicas tritici latenter ingressi sunt, & percusserunt eum in inguine.*

DUm de adhibenda menti forti custodia, per sollicitæ circumspectionis studium tractaretur, in expos. B. Job, l. 1. adjunctum est: Num. 49. *Venientes filii Remmon Berothitæ, Rechab & Banaa, ingressi sunt fervente die domum Isboseth, &c.* OSTIARIA triticum purgat, cum mentis custodia discernendo virtutes a vitiis separat. Quæ si obdormierit, in mortem proprii domini sui insidiatores admittit: quia cum discretionis sollicitudo cessaverit, ad interficiendum animum malignis spiritibus iter pandit. Qui ingressi spicas tollunt: quia mox bonarum cogitationum germina auferunt: atque in inguine feriunt, quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt. In inguine quippe ferire, est vitam mentis carnis delectatione perforare. Nequaquam vero Isboseth iste hac morte succumberet, si non ad ingressum domus mulierem, id est ad mentis aditum mollem custodiam deputasset. Fortis namque[a] virilisque sensus præponi cordis foribus debet, quem nec negligentiæ somnus opprimat, nec ignorantiæ error fallat. Unde bene & Isboseth appellatus est qui, custode femina, hostilibus gladiis nudatur. Isboseth quippe, vir confusionis dicitur: vir autem confusionis est, qui forti mentis custodia munitus non est. Quia dum virtutes se agere æstimat, subintrantia vitia nescientem necant. Tota itaque virtute muniendus est aditus mentis, ne quando eam insidiantes hostes penetrent foramine neglectæ cogitationis.

a In ms. Sagiensi, *vigilque*.

CA-

CAPUT IV.

1. Reg. 6. 6. 7. *De vaccis calcitrantibus inclinata arca, quam cum Oza Levites erigere voluiſſet, percuſſus eſt.*

Num. 24. DUm de reprimenda contra Rectores ſuos ſubditorum reprehenſionis audacia tractaretur, in expoſ. B. Job, lib. 5 adjunctum eſt: *De vaccis calcitrantibus inclinata arca, &c.* SÆPE quia intelligi non valent, deterioribus diſplicent vel facta vel dicta meliorum. Sed eo ab eis non temere reprehendenda ſunt, quo apprehendi veraciter nequaquam poſſunt. Sæpe aliquid a majoribus diſpenſatorie agitur vel præcipitur, quod a minoribus error putatur. Sæpe multa a fortibus dicuntur, quæ idcirco infirmiores dijudicant, quia ignorant. Quod bene bobus calcitrantibus inclinata illa Teſtamenti arca ſignavit, quam quia caſuram credens Levites erigere voluit, mox ſentiam mortis accepit. Quid eſt namque mens juſti, niſi arca Teſtamenti? Quæ geſtata a bobus calcitrantibus inclinatur: quia nonnunquam etiam qui bene præeſt, dum ſubjectorum populorum confuſione concutitur, ad diſpenſationis condeſcenſionem ex ſola di lectione permovetur. Sed in hoc quod diſpenſatorie agitur, inclinatio ipſa, fortitudinis caſus putatur imperitis. Unde & nonnulli ſubditi contra hanc manum reprehenſionis mittunt, ſed a vita protinus ipſa ſua temeritate deficiunt. Levites ergo quaſi adjuvans manum extendit, ſed delinquens, vitam perdidit; quia dum infirmi quique fortium facta corripiunt, ipſi a viventium ſorte reprobantur. Aliquando etiam ſancti viri [a] quædam minimis condeſcendentes dicunt: aliquando vero quædam ſumma contemplantes proferunt; dumque vim vel condeſcenſionis vel altitudinis neſciunt, audacter hæc ſtulti reprehendunt. Et quid eſt juſtum de ſua condeſcenſione velle corrigere, niſi inclinatam arcam ſuperba reprehenſionis manu relevare? Quid eſt juſtum de incognita locutione reprehendere, niſi motum ejus fortitudinis, erroris lapſum putare? Sed perdit vitam qui arcam Dei tumide ſublevat: quia nequaquam quis Sanctorum corrigere recta præſumeret, niſi de ſe prius meliora ſenſiſſet. Unde & Levites idem recte Oza dicitur, quod videlicet robuſtus Domini interpretatur: quia præſumtores quique niſi audaci mente robuſtos ſe in Domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta velut infirma judicarent.

CAPUT V.

Quod David dum arcam Domini Jeruſalem ſaltando reduceret, a Michol filia Saul uxore ſua irriſus eſt. 1. Reg. 6. 16 19. 21. 22.

CUm de [b] bono humilitatis regentium per doni ſuperni gratiam tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 27. adjunctum eſt: *Quod David dum arcam Domini Jeruſalem ſaltando reduceret, &c.* INTUERI libet quanta virtutum munera David perceperat, atque in his omnibus quam forti ſe humilitate ſervabat. Quem enim non extolleret, ora leonum frangere, urſorum brachia diſſipare, deſpectis prioribus fratribus eligi, reprobato rege ad regni gubernacula ungi, timendum cunctis uno lapide Goliam ſternere, a rege propoſita exſtinctis Allophylis numeroſa præputia reportare, promiſſum tandem regnum percipere, cunctumque Iſraeliticum populum ſine ulla contradictione poſſidere? Et tamen cum arcam Dei in Jeruſalem revocat, quaſi oblitus prælatum ſe omnibus, admixtus populis ante arcam ſaltat. Et quia coram arca ſaltare, ut creditur, vulgi mos fuerat, rex ſe ſe in divino obſequio per ſaltum rotat. Ec-

Num. 77. 78.

[a] Editi, *quædam minime*. Sequimur mſſ. Mich. Gemet. Utic.

[b] Corruptiſſime in vulgatis: *de doni ſuperni patria*.

Ecce quem Dominus cunctis singulariter prætulit, se se sub Domino & exæquando minimis, & abjecta exhibendo contemnit. Non potestas regni ad memoriam reducitur, non subjectorum oculis saltando vilescere metuit, non se honore prælatum cæteris ante ejus arcam, qui honorem dederat, recognoscit. Coram Deo egit debilia vel extrema, ut illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominibus gesserat fortia. Quid de ejus factis ab aliis sentiatur ignoro; ego David plus saltantem stupeo, quam pugnantem. Pugnando quippe hostes subdidit, saltando autem coram Domino semetipsum vicit. Quem Michol filia Saul adhuc ex tumore regii generis insana, cum humiliatum despiceret, dicens: *Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est quasi si nudetur unus de scurris*; protinus audivit: *Vivit Dominus quia ante Dominum ludam, qui elegit me potius quam patrem tuum*. Ac paulo post ait: *Et ludam, & vilior fiam plusquam factus sum, eroque humilis in oculis meis*. Ac si aperte dicat: Vilescere coram hominibus appeto: quia servare me coram Domino ingenuum per humilitatem quæro. Sunt vero nonnulli qui de semetipsis humilia sentiunt: quia in honoribus positi nihil se esse nisi pulverem, favillamque perpendunt: sed tamen coram hominibus viles apparere refugiunt, & contra hoc, quod de se interius cogitant, quasi rigida exterius venustate palliantur. Et sunt nonnulli qui viles videri ab hominibus appetunt, atque omne quod sunt, dejectos se exhibendo, contemnunt, sed tamen apud se introrsus quasi ex ipso merito ostensæ vilitatis intumescunt, & tanto magis in corde elati sunt, quanto amplius in specie elationem premunt. Quæ utraque unius elationis bella magna David circumspectione [a] deprehendit, mira virtute superavit. Quia enim de semetipso intus humilia sentiens, honorem exterius non quærit, insinuat dicens: *Ludam, & vilior fiam*. Et quia per hoc quod vilem se exterius præbuit, nequaquam interius intumescit, adjungit: *Eroque humilis in oculis meis*. Ac si dicat: Qualem me exterius despiciens exhibeo, talem me & interius attendo. Quid ergo acturi sunt, quos doctrina elevat, si David ex carne sua venturum Redemtorem noverat, ejusque gaudia prophetando nuntiabat; & tamen in semetipso cervicem cordis valida discretionis calce deprimebat, dicens: *Eroque humilis in oculis meis?*

2. Reg. 6. 20.

Ibid. 21. 22.

CAPUT VI.

Non tu ædificabis mihi templum, quia vir sanguinum es.

2. Reg. 7. vel potius 2. Paralip. 22. 2.

DUm de servanda doctoribus cordium actuumque munditia tractaretur in expos. B. Job, l. 7. adjunctum est: *Non tu ædificabis mihi templum, &c.* MUNDUS in se esse a vitiis debet, qui curat aliena corrigere, ut terrena non cogitet, ut desideriis infimis non succumbat: quatenus tanto perspicacius aliis fugienda videat, quanto hæc ipse per scientiam & vitam verius declinat. Quia nequaquam pure maculam in membro considerat oculus, quem pulvis gravat, & superjectas sordes tergere non valent manus, quæ lutum tenent. Quod juxta antiquæ translationis seriem, bene ad David erga exteriora bella laborantem, per significationem divina vox innuit, cum dicit: *Non tu ædificabis mihi templum, quia vir sanguinum es*. Dei autem templum ædificat, qui corrigendis atque instituendis proximorum mentibus vacat. Templum quippe Dei nos sumus, qui ad veram vitam ex ejus in-

Num. 56.

a Utic. *reprehendit*. Sequimur Gemet. Michael. Sagiens.

inhabitatione conſtruimur, Paulo
2 Cor. 17. 27. atteſtante, qui ait: *Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos*. Sed vir ſanguinum Templum Dei ædificare prohibetur: quia qui adhuc actis carnalibus incumbit, neceſſe eſt ut inſtruere ſpiritualiter proximorum mentes erubeſcat.

CAPUT VII.

2. Reg. 8. 13. *Percuſſit David vallem ſalinarum.*

Num. 45. DUm de vindicta perverſe de Deo ſentientium tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 3. adjunctum: *Percuſſit David vallem ſalinarum*. QUID de percuſſa multitudine a David in valle ſalinarum ſignatur, niſi quia Redemtor noſter ſuo videlicet diſtrictionis examine, in his, qui de illo prava ſentiunt, ſtultitiam immoderati ſaporis exſtinguit?

CAPUT VIII.

2. Reg. 11. 2. 3. *Quod David in ſolario deambulans, Berſabee Uriæ concupivit uxorem.*

a Num. 55. DUm [a] de adhibenda diſcretione in veſtigandis Scripturæ myſteriis tractaretur in expoſ. B. Job, l. 3. adjunctum eſt: *Quod David in ſolario deambulans, &c.* SIC plerumque res quælibet per hiſtoriam virtus eſt, per ſignificationem culpa, ſicut aliquando res geſta, in facto cauſa damnationis eſt, in ſcripto autem prophetia virtutis. Quod verum eſſe citius oſtendimus, ſi unum ſacræ Scripturæ teſtimonium ad utraque probanda proferamus. Quis namque audiens non ſolum fidelium, ſed ipſorum quoque infidelium, non omnimodo deteſtetur quod David in ſolario deambulans, Berſabee Uriæ concupiſcit uxorem? Quem tamen a prælio revertentem, ire ad domum ſuam admonet, pedes lavare. Qui protinus reſpondit, dicens: *Arca*
2. Reg. 11. 11. *Dei ſub pellibus eſt, & ego in domo mea requieſcam?* Quem David ad menſam propriam ſuſcipit, eique epiſtolas, per quas mori debeat, tradit. Cujus autem David in ſolario deambulans typum tenet, niſi ejus, de quo ſcriptum eſt: *In ſole poſuit* Pſ. 18. 6.
tabernaculum ſuum? & quid eſt Berſabee ad ſe perducere, niſi legem litteræ carnali populo conjunctam ſpirituali ſibi intellectu ſociare? Berſabee enim puteus ſeptimus dicitur: quia nimirum per cognitionem Legis, infuſione ſpiritualis gratiæ perfecta nobis ſapientia miniſtratur. Quem vero Urias, niſi Judaicum populum deſignat: Cujus nomen interpretatum dicitur, lux mea Dei. Judaicus enim populus, quia de accepta Legis ſcientia extollitur, quaſi de Dei luce gloriatur. Sed huic Uriæ David uxorem abſtulit, ſibique conjunxit quia videlicet manu fortis, quod David dicitur, in carne Redemtor apparens, dum de ſe ſpiritualiter loqui Legem innotuit, per hoc quod juxta litteram tenebatur, hanc a Judaico populo extraneam demonſtravit; ſibique conjunxit, quia ſe per illam prædicari declaravit. Uriam tamen ad domum ire David admonet, pedes lavare: quia incarnatus Dominus veniens, Judaico populo præcepit ut ad conſcientiam redeat, & ſordes operum fletibus tergat; ut ſpiritualiter mandata Legis intelligat, & poſt tantam duritiam præceptorum, fontem baptiſmatis inveniens, ad aquam poſt laborem recurrat. Sed Urias qui arcam Domini eſſe ſub pellibus meminit, reſpondit, quod domum ſuam intrare non poſſit. Ac ſi Judaicus populus dicat: Ego mandata Dei in ſacrificiis carnalibus video, & redire ad conſcientiam per ſpiritualem intelligentiam non requiro: Quaſi enim arcam eſſe ſub pellibus dicit, qui præcepta Dei nonniſi ad exhibendum miniſterium ſacrificii carnalis intelligit. Hunc tamen etiam redire ad domum nolentem, Da-

[a] Vel, *dum per ſubtiliſſima diſcretionis ſtudium, de differendo intellectu ſacri eloquii*, ut legitur in plerisque mſſ.

David ad mensam vocat: quia quamvis Judaicus populus ad conscientiam reverti contemnat, ei tamen Redemtor veniens mandata spiritualia
Iohan. 5. 46 prædicat: dicens: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit*. Legem itaque Judaicus populus tenet, quæ ejus divinitatem loquitur, cui idem populus credere dedignatur. Unde & Urias ad Joab cum epistolis, ex quibus occidi debeat, mittitur: quia idem ipse Judaicus populus Legem portat, qua convincente moriatur. Dum enim mandata Legis retinens implere renititur, ipse nimirum defert judicium unde damnetur. Quid ergo per factum istud David scelestius? Quid Uria mundius dici potest? Sed rursum per mysterium quid David sanctius, quid Uria infidelius invenitur? quando & ille per vitæ culpam, prophetiæ signat innocentiam: & iste per vitæ innocentiam, in prophetia exprimit culpam. Virtus namque sacri eloquii sic transacta narrat, ut ventura exprimat: sic in facto rem approbat, ut in mysterio non contradicat: sic gesta damnat, ut hæc mystice gerenda persuadeat.

CAPUT IX.

2. Reg. 11. 4. *De concupiscentia David in Bersabee.*

DUm de reprimendo illicitæ visu concupiscentiæ tractaretur, in expos. B. Job, l. 21. adjunctum est: *De*
Num. 12. & 13. *concupiscentia David in Bersabee*. ADHUC carnis corruptibilis pondere gravati nequaquam valemus sic vivere, ut nulla nos possit culpæ delectatio pulsare. Sed aliud est nolentem tangi, aliud consentientem animum perimi. Sancti autem viri tanto vigilantiores se circumspectione custodiunt, quanto se pulsari sinistris motibus vel transitoriæ delectationis dedignantur, ut si quid fortasse cor illicitum concupisceret, pressus disciplinæ magisterio oculus videre recusaret. Sicut enim sæpe tentatio per oculos trahitur, sic nonnunquam concepta intrinsecus, compellit sibi extrinsecus oculos deservire. Nam plerumque res quælibet innocenti mente respicitur, sed ipso conspectu animus concupiscentiæ gladio confoditur. Non enim David Uriæ conjugem ideo studiose respexit, quia concupierat, sed potius ideo concupivit, quia incaute respexit. Fit vero rectæ retributionis examine, ut qui exteriori negligenter utitur, interiori oculo non injuste cæcetur. Sæpe autem intrinsecus concupiscentia dominatur, & illecebratus animus ad usus suos sensus corporeos famulari more tyrannidis exigit, suisque voluptatibus oculos servire compellit, atque, ut ita dicam, fenestras luminis ad tenebras aperit cæcitatis. Unde sancti viri cum sinistra pulsari delectatione se sentiunt, ipsa, per quæ formæ species ad mentem ingreditur, disciplinæ magisterio lumina restringunt, ne pravæ cogitationis visio lenocinata famuletur. Quæ si unquam subtiliter custodiri negligitur, cogitationis immunditia protinus ad operationem transit.

CAPUT X.

De pœnitentia David pro Bersabee. 2. Reg. 12. 13.

CUm de mentis humilitate servanda tractaretur, in expos. B. Job, lib. 33. adjunctum est: *De* Num. 23.
pœnitentia David pro Bersabee. AD hoc in Scriptura sacra virorum talium, id est David & Petri peccata sunt indita, ut cautela minorum sit ruina majorum. Ad hoc vero utrorumque illic & pœnitentia insinuatur & venia; ut spes pereuntium sit recuperatio perditorum. De statu ergo suo David cadente nemo superbiat. De lapsu etiam suo David surgente, nemo desperet. Ecce quam mirabiliter Scriptura sacra eodem verbo superbos premit, quo humiles levat. Unam namque rem gestam retulit, & diverso modo super-

perbos quidem ad humilitatis formidinem, humiles vero ad spei fiduciam revocavit. O inæstimabile novi generis medicamentum, quod uno eodemque ordine positum, & premendo tumentia exsiccat, & sublevando arentia infundit. De majorum nos lapsu terruit, sed de reparatio-
* Num. 24 ne roboravit. * Sic quippe semper, sic nos divinæ dispensationis misericordia, & superbientes reprimit, & ne ad desperationem corruamus, ful-
* Num. 25. cit. * Sed quia exigente causa, David ad medium deducto, tanti facinoris memoriam fecimus, lectoris fortasse animus movetur cur omnipotens Deus eos, quos in perpetuum elegit, quos ad donorum quoque spiritualium culmen assumsit, illæsos a corporalibus vitiis non custodit? Unde quia satisfieri citius credimus, breviter respondemus. Nonnulli enim per accepta dona virtutum, per impensam gratiam bonorum operum, in superbiæ vitium cadunt, sed tamen quo ceciderint, non agnoscunt. Proinde contra nos hostis antiquus quia jam interius dominatur, etiam exterius sævire permittitur: ut qui in cogitatione elati sunt, per carnis luxuriam prosternantur. Scimus autem, quia aliquando minus est in corporis corruptionem cadere, quam cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare. Sed cum minus turpis superbia creditur, minus vitatur. Luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes turpem novere. Unde fit plerumque, ut nonnulli post superbiam in luxuriam corruentes, ex aperto casu malum culpæ latentis erubescant, & tunc etiam majora corrigunt, cum prostrati in minimis gravius confunduntur. Reos enim se inter minora conspiciunt, qui se liberos inter graviora crediderunt. Pia ergo Domini dispensatione laxatus, nonnunquam malignus spiritus de culpa ad culpam trahit; & dum plus percutit, inde eum, quem ceperat, amittit, atque unde vicisse cernitur, inde superatur. Considerare libet intra munitum gratiæ sinum, quanto Deus misericordiæ favore nos continet. Ecce qui de virtute se extollit, per vitium ad humilitatem redit. Qui vero acceptis virtutibus extollitur, non gladio, sed ut ita dicam, medicamento vulneratur. Quid est enim virtus, nisi medicamentum? & quid est vitium, nisi vulnus? Quia ergo nos de medicamento vulnus facimus, facit ille de vulnere medicamentum, ut qui virtute percutimur, vitio curemur. Nos namque virtutum dona retorquemus in usum vitiorum: ille vitiorum illecebras assumit in arce virtutum, & salutis statum percutit ut servet; ut qui humilitatem currentes fugimus, ei saltem cadentes hæreamus. Sed inter hæc sciendum quod plerique hominum quo in multis corruunt, arctius ligantur. Cumque eos antiquus hostis ex uno vitio percutit ut concidant, ex alio quoque ligat ne resurgant. Consideret itaque homo cum quo adversario bellum gerat, & si jam se in aliquo deliquisse perpendit, saltem ad culpam pertrahi ex culpa pertimescat, ut studiose vitentur vulnera, quibus frequenter interficit: quia valde rarum est, quod hostis noster electorum saluti etiam vulneribus ser-
vit. * Erudiendos enim electos suos * Num. 26.
Dominus sæpe tentatori subjicit, si- 2. Cor. 21 7.
cut post paradisi claustra, sicut post tertii cœli secreta, ne revelationum magnitudine Paulus extolli potuisset, ei Satanæ Angelus datus est, sed ipsa hac tentatione disponitur, ut qui elati perire poterant, humiliati a perditone serventur. Secreto ergo dispensationis ordine, unde sævire permittitur iniquitas diaboli, inde pie perficitur benignitas Dei. Quia adversarius noster inde obtemperat nutibus supernæ gratiæ, unde ex-

erect iram nequissimæ voluntatis suæ.

CAPUT XI.

2.Reg.16.10. *Dominus transtulit peccatum tuum.*

DUm de impetranda remissione delinquentium non sine ultione vindictæ congruæ tractaretur in expos. B. Job, l. 9. adjunctum est: *Dominus transtulit peccatum tuum.*

Num. 54. SI peccatum David tam detestabile Dominus transtulit, quid est quod omnia, quæ de eodem peccato per Prophetam ei a Domino dicta sunt, post modum toleravit? Sed proculdubio Dominus delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur: quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic enim David audire post confessionem meruit: *Dominus transtulit peccatum tuum*: & tamen multis post cruciatibus afflictus ac fugiens, reatum culpæ, quam perpetraverat, exsolvit. Sic nos salutis unda a culpa primi parentis absolvimur, sed tamen reatum ejusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus: quia delicta nostra sive per nos, sive per semetipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult indicare.

CAPUT XII.

1.Reg.12.15. *Quid mihi & vobis filii Sarviæ? Dimittite eum ut maledicat: Dominus enim præcepit ei ut malediceret David.*

DUm de servanda contra tentationes in adversis patientia, per memoriam præteritorum delictorum tractaretur, in expos. B. Job, lib. 30. adjunctum est: *Quid mihi & vobis filii Sarviæ?*

Num. 37. QUISQUIS fidelium divinæ gratiæ illustratione componitur; sancto desiderio de imis ad summa evehi supernæ contemplationis penna festinet, sanctorum præcedentium patrum gesta ante mentis oculos ponat, atque in eis se imitatione exercendo proficiat, & quod præsenti titillat ex vitio, vel præteritorum malorum memoria reprimat, vel donorum præcedentium consolatione restringat, vel etiam imitatione, ut dictum est, patrum præcedentium provocetur ad melius. Quod necesse est, ut sicut proposuimus, exemplis evidentioribus approbemus. Ut enim unum de multis loquar, quatenus studiosus lector multa in paucis intelligat: quisquis verborum contumeliis pressus cum virtutem patientiæ servare non sufficit, David factum ad memoriam reducat; quem cum Semei tot convitiis [a] urgeret, & armati proceres ulcisci contenderent, ait: *Quid mihi & vobis filii Sarviæ? Dimittite eum ut maledicat: Dominus enim præcepit ei ut malediceret David. Et quis est, qui audeat dicere, quare sic fecerit?* Et paulo post; *Dimittite eum, ut maledicat juxta præceptum Domini, si forte respiciat Deus afflictionem meam, & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna.* Quibus profecto verbis indicat, quia pro perpetrato Bersabeæ scelere exsurgentem contra se filium fugiens, reduxit ad animum malum quod perpetravit, & æquanimiter pertulit quod audivit, & contumeliosa verba non tam convitia, quam adjutoria credidit, quibus purgari sibique misereri posse judicavit. Tunc enim illata convitia bene toleramus, cum in secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus. Leve quippe videbitur quod injuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus, quia pejus est quod meremur. Sicque fit ut contumeliis gratia magis quam ira debeatur: quarum interventu Deo

a Utic. *argueret*.

Deo judice pœna gravior declinari posse confiditur.

CAPUT XIII.

2. Reg. 20. 19. *De Joab quod Amasæ mentum manu dextra tenuit, & sinistra percussit.*

CUm de cavenda simulatorum malitia tractaretur, in expos. B.
Num. 13. Job., l. 15. adjunctum est: *De Joab quod Amasæ mentum manu dextra tenuit, &c.* QUID est quod Joab Amasæ mentum dextra tenuit, sed sinistram ad gladium latenter mittens ejus viscera effudit, nisi hoc quod patenter datur intelligi? Dextra namque mentum tenere, est quasi ex benignitate blandiri: sed sinistram ad gladium mittit, quia latenter ex malitia percutit.

CAPUT XIV.

2. Reg. 23. 17. 17. *Quod David, qui prius alienam uxorem concupiscere non timuit, postmodum vero, cum aquam de cisterna concupisset, expavit.*

CUm de purgatione vitæ electorum per memoriam reprehensionis suorum excessuum tractaretur,
Num. 16. hom. 34. in Evang. adjunctum est: *Quod David, qui prius alienam uxorem concupiscere non timuit, &c.* COGITANDUM summopere est, ut qui se illicita commisisse meminit, a quibusdam etiam licitis studeat abstinere: quatenus per hoc Conditori suo satisfaciat, ut qui commisit prohibita, sibimetipsi abscindere debeat etiam concessa: & se reprehendat in minimis, qui se meminit in maximis deliquisse. Nimia sunt quæ loquor, si hæc ex sacri eloquii testi-
Exod. 28. moniis non affirmo. Lex certe veteris Testamenti alienam uxorem concupisci prohibet: a rege vero fortia juberi militibus, vel desiderari aquam non pœnaliter vetat. Et cuncti novimus quod David concupiscentiæ mucrone transfixus, alienam conjugem & appetivit & abstulit, cujus culpam digna verbera sunt secuta, & malum quod perpetravit, per pœnitentiæ lamenta correxit. Qui cum longe post contra hostium cuneos sederet, aquam bibere ex eorum cisterna ex desiderio voluit: cujus lecti milites inter catervas adversantium medias erumpentes, aquam, quam rex desideraverat, illæsi detulerunt. Sed vir flagellis eruditus, semetipsum protinus cum periculo militum aquam desiderasse reprehendit, eamque Domino fundens libavit. Sicut illic scriptum est: *Libavit eam Domino.* 2. Reg. 23. 17. In sacrificium quippe Domini effusa aqua conversa est: quia culpam concupiscentiæ mactavit per pœnitentiam reprehensionis suæ. Qui ergo quondam concupiscere alienam conjugem nequaquam timuit, post etiam, cum aquam concupisset, expavit. Quia enim se illicita perpetrasse meminerat, contra semetipsum jam rigidus etiam a licitis abstinebat.

CAPUT XV.

Quod David populum numerando peccavit. 2. Reg. 24. 2.

CUm de non judicanda subditis vita actibusque regentium tractaretur, in expos. B. Job, l. 25. adjunctum est: *Quod David populum numerando peccavit.* Num. 35. SIC pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, ut sæpe pro malo gregis etiam vere boni delinquat vita Pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum conscius David propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccavit, & tamen vindictam populus, David peccante, suscepit: cur hoc? quia videlicet secundum meritum plebium disponuntur corda Rectorum. Justus vero judex peccantis vitium ex ipsorum animadversione corripuit, ex quorum causa peccavit. Sed quia ipse, sua scilicet voluntate superbiens, a culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipse suscepit: nam ira sæviens, quæ corporaliter populum perculit, Rectorem quoque populi in-

intimo cordis dolore proſtravit. Certum vero eſt, quod ita ſibi invicem & Rectorum merita connectantur & plebium, ut ſæpe ex culpa Paſtorum deterior fiat vita plebium, & ſæpe ex merito plebium mutetur vita Pa-
* Num. 36. ſtorum. * Sed quia Rectores habent judicem ſuum, magna cautela ſubditorum eſt non temere vitam judi-
Matt. 21. care regentium. Neque enim fruſtra per ſemetipſum Dominus æs nummulariorum fudit, & cathedras vendentium columbas evertit: nimirum ſignificans, quia per Magiſtros quidem vitam judicat plebium, ſed per ſemetipſum facta examinat Magiſtrorum: quamvis etiam ſubditorum vitia, quæ a Magiſtris modo vel diſſimulantur judicari, vel nequeunt, ejus proculdubio judicio reſervantur. Igitur dum ſalva fide res agitur, virtutis eſt meritum, ſi quidquid prioris eſt toleratur: debet tamen humiliter ſuggeri, ſi fortaſſe valeat quod diſplicet, emendari. Sed curandum ſummopere eſt, ne in ſuperbiam tranſeat juſtitiæ inordinata defenſio, ne dum rectitudo incaute diligitur, ipſa magiſtra rectitudinis humilitas amittatur: ne eum ſibi præeſſe quiſque deſpiciat, quem fortaſſe contingit, ut in aliqua actione reprehendat. Contra hunc tumorem ſuperbiæ ſubditorum mens ad cuſtodiam humilitatis edomatur, ſi infirmitas propria inceſſanter attenditur. Nam vires noſtras veraciter examinare negligimus, & quia de nobis fortiora credimus, idcirco eos, qui nobis prælati ſunt, diſtricte judicamus. Quo enim noſmetipſos minus agnoſcimus, eo illos, quos reprehendere nitimur, plus videmus. Singula hæc mala ſunt, quæ ſæpe a ſubditis in Prælatos, ſæpe a Prælatis in ſubditos committuntur: quia & omnes ſubditos, hi qui præſunt, minus quam ipſi ſunt ſapientes arbitrantur. Et rurſum qui ſubjecti ſunt, Rectorum ſuorum actiones judicant. Et ſi ipſos regimen tenere contingeret, ſe potuiſſe melius agere putant. Unde plerumque fit ut Rectores minus prudenter ea, quæ agenda ſunt, videant: quia eorum oculos ipſa nebula elationis obſcurat. Et nonnunquam is, qui ſubjectus eſt, hoc cum prælatus fuerit, faciat, quod dudum fieri ſubjectus arguebat: & pro eo quod illa, quæ judicaverat, perpetrat, ſaltem quia judicavit, erubeſcat. Igitur ſicut Prælatis curandum eſt ne eorum corda æſtimatione ſingularis ſapientiæ locus ſuperior extollat; ita ſubjectis providendum eſt, ne ſibi Rectorum facta diſpliceant. * Si autem Magiſtrorum vita * Num. 37.
jure reprehenditur, oportet ut eos ſubditi, etiam cum diſplicent, venerentur. Sed hoc eſt ſolerter intuendum, ne aut quem venerari neceſſe eſt, imitari appetas, aut quem imitari deſpicis, venerari contemnas. Subtilis etenim via tenenda eſt rectitudinis & humilitatis, ut ſic reprehenſibilia Magiſtrorum facta diſpliceant, quatenus ſubditorum mens a ſervanda magiſterii reverentia non recedat.

Finis libri ſecundi Regum.

CA.

CAPITULA LIBRI NONI
IN LIBRUM TERTIUM REGUM.

LIBER NONUS

DE TESTIMONIIS IN LIBRUM III. REGUM

CAPUT PRIMUM.

3. Reg. 3.16. *Salomon post acceptam divinitus sapientiam, turpium mulierum de judicio causa tentatur.*

CUm de electorum tentationibus ad utilitatem profectuum proficientibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Salomon post acceptam divinitus sapientiam, &c.* NOTANDUM quod postquam Dominus erroris nostri tenebras luce suæ cognitionis illustrat, mox tentationis aculeo visitando probat: quia & accedendo corda nostra ad virtutes provehit, & recedendo concuti tentatione permittit. Si enim post virtutum munera nulla tentatione concutitur, hoc se habere animus ex seipso gloriatur. Ut ergo & firmitatis dona habeat, & infirmitatem suam humiliter agnoscat, per accessum gratiæ ad alta sustollitur, & per recessum quid ex semetipso sit, probatur. Quod bene nobis ex historia sacræ lectionis innuitur: quia Salomon & divinitus accepisse sapientiam, & tamen post acceptam eamdem sapientiam, meretricum statim pul-

(Num. 48. in margin)

pulsatus quæstione memoratur. Mox enim ut gratiam tantæ revelationis accepit, certamen turpium mulierum pertulit: quia nimirum sæpe cum mentem nostram concessis virtutibus respectus intimæ largitatis illuminat, hanc protinus etiam lubricæ cogitationes turbant: ut quæ sublevata immenso munere exsultat, etiam tentatione pulsata, quid sit inveniat. 3. Reg 19. 3. Sic Elias & visitatus sermone desuper cœlos aperuit, & tamen probatus subito, infirmus per deserta fugiens, unam mulierem expavit. Sic Paulus ad tertium cœlum raptus, paradisi penetrans secreta considerat, & tamen ad semetipsum rediens, [a] contra carnis bella laborat. Legem Rom. 7. 21. aliam in membris sustinet, cujus in se rebellione fatigari spiritus legem dolet. Post dationem ergo muneris idcirco Deus hominem probat; quia & collato munere sublevat, & abstracto ad paululum, ipsum sibi hominem demonstrat. Quod eo usque proculdubio patimur, quo detersa funditus labe peccati, ad promissæ incorruptionis substantiam reformemur.

CAPUT II.

3. Reg. 3. 17. *De judicio Salomonis inter mulieres, ex quibus una filium quem vigilans lactare consueverat, dormiens occidit.*

CUm de prædicatoribus recta loquentibus, sed per propriam actionem prava auditoribus exempla præbentibus tractaretur, in expos. Num. 16. & 17. B. Job, l. 21. adjunctum est: *De judicio Salomonis inter mulieres, &c.* QUID in hac sententia per matrum lactantium nomina, nisi doctorum ordo? Quid vero per eorum filios, nisi discipulorum persona signatur? Nam magistri nimirum vigilantes quidem scientia, sed vita dormientes, auditores suos quos per vigilias prædicationis nutriunt, dum quod dicunt, facere negligunt, per somnum torporis occidunt, & negligendo opprimunt quos alere verborum lacte videbantur. Unde plerumque dum ipsi reprehensibiliter vivunt, & habere discipulos vitæ laudabilis nequeunt, alienos sibi attrahere conantur; quatenus dum bonos se habere sequaces ostendunt, apud judicia hominum excusent mala quæ agunt; & quasi per subditorum vitam, mortiferam tegant negligentiam. Unde & illic mulier filium quia exstinxit proprium, quæsivit alienum: sed tamen veram matrem Salomonis gladius invenit, quia videlicet cujus fructus vivat, vel cujus intereat, in extremo examine ira districti judicis demonstrat. Ubi & illud solerter intuendum est, quod vivens filius prius dividi præcipitur, ut soli postmodum matri reddatur: quia in hac vita quasi partiri conceditur vita discipuli, dum ex illa nonnunquam alter apud Deum meritum, alter vero apud hominem laudem habere permittitur. Sed falsa mater eum, quem non genuit, occidi non metuit: quia arrogantes magistri & caritatis ignari, si plenissimum nomen laudis ex alienis discipulis consequi nequeunt, eorum vitam crudeliter insequuntur. Invidiæ enim face succensi, nolunt aliis vivere quos se conspiciunt non posse possidere. Unde & illic perversa mulier clamat, *Nec meus, nec istius sit*. Ut enim 3. Reg 3. 26. diximus, quos sibi obsequi non vident, ad gloriam temporalem eos aliis invident vivere per veritatem. Vera autem mater satagit, ut ejus filius saltem apud extraneam sit & vivat: quia concedunt veraces magistri ut ex eorum discipulis alii quidem magisterii laudem habeant, si tamen integritatem vitæ iidem discipuli non amittant. Per quæ pietatis viscera hæc eadem vera mater agnoscitur: quia omne magisterium in examine caritatis approbatur, & sola

a Utic. *contra carnis vitia*.

ſola totum recipere meruit, quæ quaſi totum conceſſit: quia fideles præpoſiti pro eo quod ex bonis diſcipulis ſuis non ſolum aliis laudem non invident, ſed utilitatem eis etiam profectus exorant; ipſi & integros & viventes filios recipiunt, quando in ſupremo examine ex eorum vita perfectæ retributionis gaudia conſequuntur.

CAPUT III.

3. Reg. 6. 7. *Domus autem cum ædificaretur, lapidibus dedolatis atque perfectis ædificata eſt, & malleus et ſecuris, et omne ferramentum non ſunt audita in domo cum ædificaretur.*

CUm de purgatione vitæ præſentis, & remuneratione quietis perpetuæ tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 34. adjunctum eſt: *Domus autem cum ædificaretur, &c.* QUID domus illa, niſi ſanctam Eccleſiam, quam in cœleſtibus Dominus inhabitat, figurabat? Ad cujus ædificationem electorum animæ quaſi quidam expoliti lapides deferuntur. Qui cum ædificantur in cœlis, nullus illic jam diſciplinæ malleus reſonat: quia dolati atque perfecti illuc lapides ducimur, ut locis juxta meritum congruis diſponamur. Hic enim foris tundimur, ut illic ſine reprehenſione inveniamur. Hinc malleus, hic ſecuris, hic omnia tunſionum reſonant ferramenta: in domo autem Dei nulli ictus audiuntur; quia in æterna patria omnis jam percuſſionum ſtrepitus conticeſcit. Nequaquam ibi malleus percutit, quia nulla animadverſio affligit, nequaquam ſecuris incidit, quia receptos interius nulla foras ſeveritatis ſententia projicit. Nequaquam ferramenta perſtrepunt, quia nec quælibet minima ultra jam flagella ſentiuntur. Lapides ergo extra tunſi ſunt, ut in conſtructione templi Domini abſque mallei ſonitu ponerentur: quia videlicet nunc foras per flagella tundimur, ut intus in templum Dei poſtmodum ſine diſciplinæ percuſſione diſponamur; quatenus quidquid in nobis eſt ſuperfluum, modo percuſſio reſecet; & tunc ſola in ædificatione concordia caritatis liget.

Num. 23.

CAPUT IV.

Quod ante fores templi mar æneum, id eſt luterem ad abluendas ingredientium manus duodecim boves portant, qui quidem facie exterius eminent, ſed ex poſterioribus latent. 3. Reg. 7. 23.

CUm per meritum vitæ regentium de purgandis ſubditorum maculis tractaretur, Regul. Paſt. parte 2. adjunctum eſt: *Quod ante fores templi mare æneum, id eſt luterem ad abluendas ingredientium manus duodecim boves portant, &c.* QUID per duodecim boves, niſi univerſus Paſtorum ordo ſignatur? De quibus Paulo diſſerente Lex dicit: *Non obturabis os bovi trituranti.* Quorum quidem nos aperta opera cernimus, ſed apud diſtrictum judicem quæ illos poſterius maneant in occulta retributione neſcimus. Qui tamen cum condeſcenſionis ſuæ patientiam diluendis proximorum confeſſionibus præparant, velut ante fores templi luterem portant; ut quiſquis intrare æternitatis januam nititur, tentationes ſuas menti Paſtoris indicet, ut quaſi in boum lutere, cogitationis vel operis manus lavet.

Cap. 5. circa finem. 1. Cor. 9. 9. Ex Deut. 25. 4.

CAPUT V.

Quod in templi miniſterio, in baſibus templi ſculptorio opere leones, & boves, & Cherubim expreſſa ſunt. 3. Reg. 7. 29.

CUm de perfectione ſacerdotalis officii tractaretur, homil. 17. in Evang. adjunctum eſt: *Quod in templi miniſterio, &c.* CHERUBIM, plenitudo ſcientiæ dicitur. Sed quid eſt quod in baſibus nec leones ſine bobus, nec boves ſine leo-

Num. 12.

leonibus fiunt? Quid enim aliud designant bases in templo, nisi Sacerdotes in Ecclesia? Qui dum sollicitudinem regiminis tolerant, quasi more basium superimpositum onus portant. In basibus igitur Cherubim, exprimuntur: quia decet nimirum, ut Sacerdotum pectora plenitudine scientiæ sint referta. Per leones autem terror severitatis, per boves vero patientia mansuetudinis figuratur. Itaque in basibus nec leones sine bobus, nec boves sine leonibus exprimuntur: quia semper in sacerdotali pectore cum terrore severitatis custodiri debet virtus mansuetudinis, ut & iram mansuetudo condiat, & eamdem mansuetudinem, ne fortasse dissoluta sit, zelus districtionis accendat.

CAPUT VI.

3. Reg. 8. 10. *Nebula implevit domum Domini, & non poterant sacerdotes ministrare propter nebulam.*

CUm per intellectum reprobum ad perscrutanda sacri verbi mysteria, de cæcis Judæorum mentibus
Num. 2. tractaretur, in expos. B. Job, l. 30. adjunctum est: *Nebula implevit domum Domini, &c.* EXIGENTIBUS meritis, dum superbi Judæorum Pontifices divina mysteria per parabolas audiunt, Sacerdotes in domum Domini quasi propter nebulam ministrare nequiverunt, qui & in Testamento veteri dum sensus mysticos litteræ velamine coopertos inter obscuras allegoriarum caligines investigare despiciunt, debitum fidei suæ ministerium propter nebulam perdiderunt. Quibus & tunc in nebula doctrinæ suæ vocem Dominus protulit, cum de se etiam aperta narravit. Quid est enim apertius quam,
Johan. 10. 30. *Ego et Pater unum sumus*? Quid a-
Johan. 8. 58. pertius quam: *Ante Abraham ego sum*? Sed quia auditorum mentes infidelitatis caligo compleverat, quasi emissum solis radium nebula interjacens abscondebat. Quid per nebulam, nisi caligo intelligentiæ designatur? Et quia apparente in carne Domino Sacerdotum sensus de ejus intellectu caliginem pertulit, nebula Synagogam, id est domum Domini implevit. Et Sacerdotes propter nebulam ministrare non poterant: quia dum ad intellectum incarnati Dei perfidiæ suæ peste obscurati sunt, veri sacerdotii ministerium perdiderunt.

CAPUT VII.

De Propheta, quem revertentem in itinere leo occidit. 3 Reg. 13. 16. 17. 18.

DUm de reprimenda in prosperis elatione cordis per cognitionem
infirmitatis tractaretur, in expos. B. Num. 53. & 54.
Job, l. 23. adjunctum est: *De Propheta, quem revertentem in itinere leo occidit*. QUID est homo, cujuslibet sit meriti, si a Conditoris sui protectione deseratur? Quæ nimirum protectio minus necessaria creditur, nisi semper habeatur. Sed utiliter plerumque subtrahitur, ut sibimetipsi homo quam sine illa nihil sit ostendatur. Manus igitur Domini aliquando nos nobis per adversa insinuat, quæ etiam nescientes nos in prosperis portat: quia destituti dum cadere incipimus, & tamen adjuti retinemur: & doctrina fit, quod in lapsum trepidavimus; & custodia, quod in statu permanemus. Nemo ergo se alicujus virtutis æstimet, etiam cum quid fotiter potest. Quia si divina protectio deserat, ibi repente enerviter obruitur, ubi se valenter stare gloriabatur. Quid est enim quod vir Dei contra altare Samariæ ad prophetandum directus, præsente rege auctoritatem liberæ vocis exercuit, ejusdemque regis extensum brachium in rigorem mirabiliter astrinxit, quod tamen mox misericorditer saluti restituit? Cujus in domo invitatus comedere noluit: quia ne in via comederet prohibitionis Dominicæ præcepta servavit, qui tamen in eadem via & seductus comedit, & pastus interiit. Qua in

re quid ſubtili conſideratione colligimus; quid, ut ita dixerim, formidandum ſuſpicamur, niſi quod forſitan dum apud ſemetipſum tacitus pro præceptis Dominicis regem ſe contemſiſſe gloriabatur, ab interna mox ſoliditate quaſſatus eſt, & inde ei opere culpa ſubripuit, unde gloria in corde ſurrexit: ut Prophetæ falſi verbis deceptus diſceret, quia nequaquam propriæ fortitudinis fuerit, quod regis verbis reſtitiſſet. Bene autem ex ejus ore mortis ſententiam accepit, cujus ſeductione a vitæ præcepto deviavit, ut inde pœnam veraciter ſumeret, unde culpam negligenter admiſiſſet.

CAPUT VIII.

3. Reg. 17. 1. *Vivit Dominus Deus Iſrael, in cujus conſpectu ſto.*

DUm de diſſerendo intellectu ſacri eloquii tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 11. adjunctum eſt: *Vivit Dominus Deus Iſrael, &c.* SCIENDUM eſt, quod duobus modis in conſpectum Domini venimus: uno quidem, quo hic peccata noſtra ſubtiliter perpendentes, in ejus nos conſpectu [a] ponimus, & flendo dijudicamus. Alio vero modo in conſpectum Domini venimus, cum in extremo judicio ante tribunal ejus aſſiſtimus. Nam quoties Conditoris noſtri potentiam ad ſenſum reducimus, toties in conſpectu illius ſtamus. Unde recte nunc per virum Dei Eliam dicitur: *Vivit Dominus Deus Iſrael, in cujus conſpectu ſto.*

Num. 49.

CAPUT IX.

3. Reg. 19. 4. *Sufficit mihi, Dmine, tolle, quæſo, animam meam.*

CUm de electorum per occultam diſpenſationem tentationibus tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 19. adjunctum eſt: *Sufficit mihi, Domine, tolle, quæſo, animam meam.* SANCTI viri, qui ſublevante ſpiritu ad ſumma rapiuntur, quamdiu in hac vita ſunt, ne aliqua elatione ſuperbiant, quibuſdam tentationibus reprimuntur, ut nequaquam tantum proficere valeant, quantum volunt. Sed ne extollantur ſuperbia, fit in eis ipſarum quædam menſura virtutum. Hinc eſt enim quod Elias dum tot virtutibus in alta profeciſſet, quadam menſura ſuſpenſus eſt, dum Jezabel poſtmodum quamvis reginam, tamen mulierculam fugit. Perpendo quippe hunc miræ virtutis virum, ignem de cœlo trahere, & ſecundo quinquagenarios viros cum ſuis omnibus petitione ſubita concremare, verbo cœlos a pluviis claudere, verbo cœlos ad pluvias aperire, ſuſcitantem mortuos, ventura quoque prævidentem: & ecce rurſus animo occurrit quo pavore ante unam mulierculam fugerit. Conſidero virum timore perculſum de manu Dei mortem petere, nec accipere: de manu mulieris mortem fugiendo vitare. Quærebat enim mortem dum fugeret, dicens: *Sufficit mihi, tolle animam meam, neque enim melior ſum quam patres mei.* Unde ergo ſic potens, ut tot illas virtutes faciat? Unde ſic infirmus, ut ita feminam pertimeſcat? Niſi quia dipenſatione ſuperni nutus menſura occulta libraminis appenduntur, ut ipſi ſancti Dei homines, & multum valeant per potentiam Dei, & rurſum quadam menſura moderati ſunt per infirmitatem ſuam? In illis virtutibus Elias quid de Deo acceperat, in iſtis infirmitatibus quid de ſe eſſe poterat agnoſcebat. Illa potentia virtus fuit, iſta infirmitas cuſtos virtutis. In illis virtutibus oſtendebat quid acceperat, in iſtis infirmitatibus hoc quod acceparat cuſtodiebat. In miraculis monſtrabatur Elias, in infirmitatibus ſervabatur.

Num. 9. & 10.

CAPUT X.

Ecce Dominus tranſit, ſpiritus grandis 3. Reg. 19. 11. & ſeq.

a Excuſi, *punimus*. Sequimur mſſ.

dis & fortis, subvertens montes, & conterens petras ante Dominum. Non in spiritu Dominus. Et post spiritum commotio: non in commotione Dominus; & post commotionem ignis: non in igne Dominus; & post ignem sibilus auræ tenuis, & ibi Dominus.

DUm de incircumscriptæ divinæ substantiæ visione corporeis in quantum negata est oculis tractaretur, in expos. B. Job, l. 5. adjun-
Num. 66. ctum est; *Ecce Dominus transit, &c.* SPIRITUS ante Dominum evertit montes, & petras conterit: quia pavor, qui ex adventu ejus irruit, & altitudinem cordis nostri dejicit, & duritiam liquefacit. Sed spiritui commotionis & igni non inesse Dominus dicitur; esse vero in sibilo auræ tenuis non negatur, quia nimirum mens cum in contemplationis sublimitate suspenditur, quidquid perfecte conspicere prævalet, Deus non est. Cum vero subtile aliquid conspicit, hoc est quod de incomprehensibili substantia æternitatis audit. Quasi enim sibilum tenuis auræ percipimus, cum saporem incircumscriptæ veritatis contemplatione subita subtiliter degustamus. Tunc ergo verum est quod de Deo cognoscimus, cum plene nos aliquid de illo cognoscere non posse sentimus. Unde bene illic subditur:
Ibidem. *Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum pallio, & ingressus stetit in ostio speluncæ.* Post auræ tenuis sibilum, vultum suum Propheta pallio operuit, quia in ipsa subtilissima contemplatione veritatis, quanta ignoratia homo tegatur, agnoscit. Vultui namque pallium superducere, est, ne altiora mens quærere audeat, hanc ex consideratione propriæ infirmitatis velare, ut nequaquam intelligentiæ oculos ultra se præcipitanter aperiat, sed ad hoc quod apprehendere non valet, reverenter claudat. Qui hæc agens in speluncæ ostio stetisse describitur: quid namque spelunca nostra est, nisi hæc corruptionis habitatio, in qua adhuc ex vetustate retinemur? Sed cum aliquid percipere de cognitione divinitatis incipimus, quasi jam in speluncæ nostræ ostio stamus. Quia enim progredi perfecte non possumus, ad cognitionem tamen veritatis inhiantes, jam aliquid de libertatis aura captamus. In ingressu ergo speluncæ stare, est represso nostræ corruptionis obstaculo, ad cognitionem veritatis incipere exire. Unde & nube in tabernaculum descendente, Israelitæ e longinquo cernentes in papilionum suorum ostiis stetisse memorantur: quia qui adventum divinitatis utcumque conspiciunt, quasi jam ex habitaculo carnis procedunt.

CAPUT XI.

Cum Elias vocem Domini secum loquentis audiret, in speluncæ suæ ostio stetisse describitur, & faciem velasse. 3. Reg. 19. 9. 13.

CUm [a] de electorum profectu per supernam gratiam tractaretur in expos. Ezech. l. 2. ho. 1. adjunctum est: *Cum Elias vocem Domini secum loquentis audiret, &c.* QUID est Num. 27 18. quod Propheta cum vocem Domini secum loquentis audivit, in speluncæ suæ ostio stat, & faciem velat: nisi quia dum per contemplationis gratiam vox supernæ intelligentiæ fit in mente, totus homo jam intra speluncam non est: quia animum carnis cura non possidet? Sed stat in ostio, quia mortalitatis angustias exire meditatur. Sed jam qui in ostio speluncæ consistit, & verba Dei in aure cordis percipit, necesse est ut faciem velet: quia dum per supernam gratiam ad altiora intelligenda ducimur, quanto sulimius levamur, tanto semper per humilitatem nosmetipsos in intellectu nostro premere debemus, ne conemur plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad

a In Michael. & Gemet. laudatur hom. 1. in Ezech. ubi minime reperitur.

Rom. 12. ad sobrietatem. Ne dum nimis invisibilia discutimus, aberremus; ne in illa natura incorporea, corporei luminis aliquid quæramus. Aurem enim intendere, & faciem operire, est vocem interioris substantiæ audire per mentem, & tamen ab omni specie corporea oculos cordis avertere, ne quid sibi in illa corporale animus fingat, quæ ubique tota, & ubique incircumscripta est.

CAPUT XII.

3. Reg. 19. 18. *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.*

CUm de cavendo elationis vitio tractaretur, in expos. B. Job, l. 31. adjunctum est: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.* CERTUM est quod cordis sui oculum per elationis tenebras exstinguit, qui cum recta agit, considerare meliorum merita negligit. At contra magno humilitatis radio semetipsum illuminat, qui aliorum bona subtiliter pensat: quia dum ea, quæ ipse fecerit, facta foris & ab aliis conspicit, eum, qui de singularitate intus erumpere nititur, superbiæ tumorem premit. Hinc est enim quod voce Domini ad Eliam solum se æstimantem dicitur: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal*; ut dum non solum se remisisse cognosceret, elationis gloriam, quæ ei de singularitate surgere poterat, declinaret. Propheta nempe erat, & sæpe mysteria superna cognoverat. Quid ergo difficile fuit agnoscere in hoc mundo fideles Deo famulos & alios remansisse? sed hinc solerter intuendum est, oculum cordis elatio quam nequiter claudat; quia qui humilis & occulta Dei judicia noverat, elatus & aperta nesciebat.

Num. 107.

CAPUT XIII.

3. Reg. 22. 19. &c. *Vidi Dominum sedentem super solium suum, & cœli exercitum a dextris, et a sinistris ejus, et dictum est: In quo decipiam Achab ut ascendat, et cadat in Ramoth Galaad? Et dixit alius ita, et alius aliter. Et egressus est unus, et dixit: Ego decipiam Achab. Et dictum est: In quo decipies? Qui respondit dicens: Egrediar, et ero mendax spiritus in ore omnium Prophetarum ejus.*

CUm de electorum atque reproborum spirituum ministeriis per occultum divinæ distributionis ordinem tractaretur, in expos. B. Job, Num. 38. l. 2. adjunctum est: *Vidi Dominum sedentem super solium suum, etc.* QUID solium Domini, nisi angelicas potestates accipimus? Quarum mentibus altius præsidens, inferius cuncta disponit. Et quid exercitus cœli, nisi ministrantium Angelorum multitudo describitur? Quid est ergo quod exercitus cœli a dextris & a sinistris ejus stare perhibetur? Deus enim, qui ita est intra omnia, ut etiam sit extra omnia, nec dextra nec sinistra concluditur. Sed dextra Dei Angelorum pas electa, sinistra autem Dei pars Angelorum reproba designatur. Neque enim ministrant Deo solummodo boni, qui adjuvent, sed etiam mali, qui probent. Non solum qui a culpa redeuntes sublevent, sed etiam qui redire nolentes gravent; nec quod cœli exercitus dicitur, Angelorum pars reproba in eo intelligi posse prohibetur. Quas enim suspendi in aere novimus, aves cœli nominamus. Et de eisdem spiritibus Paulus dicit: *Contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus*. Ephes. 6. 12. Quorum caput enuntians ait: *Secundum principem potestatis aeris hujus*. Ephes. 2. 2. A dextera ergo Dei, & a sinistra, Angelorum exercitus stat: quia voluntas electorum spirituum divinæ pietati concordat, & reproborum sensus suæ malitiæ serviens, judicio districtionis ejus obtemperat. Unde & mox fallax spiritus in medium profiliisse

describitur, per quem Achab rex exigentibus suis meritis decipiatur. Neque enim fas est credere bonum spiritum fallaciæ deservire voluisse, ut diceret: *Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus*. Sed quia Achab rex peccatis præcedentibus dignus erat ut tali debuisset deceptione damnari, quatenus qui sæpe volens ceciderat in culpam, quandoque nolens caperetur ad pœnam; occulta justitiæ licentia malignis spiritibus datur, ut quos volentes in peccati laqueo strangulant, in peccati pœnam etiam nolentes trahant. [a] Is, qui vitam reprobam non vitat, a perpetrandis peccatis animum non avertit; cum a Propheta aliquid requirit, illa audit Deo disponente quæ meretur audire damnandus. Ecce enim, ut unum vel duo ex multis loquamur, ab omnipotentis Dei cultu domus Israel sub idolorum servitute recesserat, & tamen ad Prophetas a quibus decipi consueverat, sæpe veniebat prospera requirens. Cum vero ex ore Prophetarum perversa agens prospera audiret, quid aliud superna judicia agebant, nisi ut peccator populus in suo corde caperetur? Quatenus qui perfidiam sequendo deliquerat, sic Prophetarum suorum blandis sermonibus deciperetur, ut jam nec pertimesceret quia deliquisset; & tanto post durius raperetur ad pœnam, quanto nunc securius viveret in culpa. Sed ecce jam, largiente omnipotente Deo, ab idolorum cultu remotum est genus humanum, veram fidem publice fatetur, subdi lignis & lapidibus vel cuilibet creaturæ adoratione renuit. Securus ergo jam Prophetam quilibet in fide positus consulit, quia hoc auditurus est quod audire fidelem decet. Fidenter dicam, si ab immunditiis aliis atque pravis actibus recessisset, securus esset. Nam Paulus egregius prædicator clamat: *Et avaritia, quæ est idolorum servitus*. Ephes. 5. 5. Quisquis enim adhuc avaritiæ subjectus est, a cultu idolorum liber non est. Si ergo is, qui avaritiæ æstibus anhelat, in fide quidem positus esse videtur; sed aliena ambit accipere, honores mundi desiderat, præire cæteros temporali gloria concupiscit, atque de hac eadem gloria Prophetam consultat: justum valde est ut ex culpæ suæ merito a Prophetæ ore prospera audiat. Quatenus qui verba Dei audire in sacro eloquio noluit, ut terrena despiceret, cœlestia amaret; illud, Deo judice, ex Prophetæ sui ore audiat unde amplius obligatus cadat, dum spe terrenæ gloriæ delectatus pascitur, suisque desideriis ad ima semper ducatur. Neque enim bonus fuit ille spiritus qui mendax esse appetiit in ore Prophetarum. Unde & præmissum est, quia exercitus cœli stetit a dextris & sinistris ejus. Deus enim qui incircumscripta est veritas, in illa æterna beatitudine, quæ dextra ejus dicitur, sinistram non habet, quia nihil ibi esse quod displiceat, potest: sed quia simul omnia contuetur, simul cuncta aspicit. Ea autem, in qua bonus spiritus & malus vivit, exercitum cœli a dextris & a sinistris habere describitur; ut per dexteram intelligamus Angelos electos, per sinistram vero spiritus reprobos. Nec movere debet quod exercitus cœli etiam repulsi Angeli vocantur, quia & ipsi quamvis ab æthereo cœlo expulsi sunt, adhuc tamen in aereo cœlo demorantur, sicut Paulus ait: *Contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus*. Ephes. 6. 12.

Finis expositionis Libri tertii Regum.

a Hæc loco indica, o minime leguntur. Exstant in ms. Michael. tamquam ab antecedentibus separata, ut conjicere licet ex majori littera quæ incipit lineam simili prorsus iis quæ initio capitulorum ponuntur. In Gemetic. præmittitur: *Item unde supra*. Et in Utic, *Item in eodem libro*.

CA-

CAPITULA LIBRI DECIMI
IN LIBRUM QUARTUM REGUM.

LIBER DECIMUS

DE TESTIMONIIS IN LIBRUM IV. REGUM

CAPUT PRIMUM.

4. Reg. 2. 11. 12. *De Elia quod in cœlum raptus sit:*

CUm de ascensione Dominica per raptum Eliæ præfigurata tractaretur, hom. 29. in Evang. adjunctum est: *De Elia quod in cœlum raptus sit.* QUID est quod Elias in cœlum raptus dicitur? Numquidnam eum adhuc in carne corruptibili positum ad illius summæ quietis sinum ante resurrectionem ascensionemque Domini credimus esse perductum? Sed aliud est cœlum aereum, aliud æthereum. Cœlum quippe aereum, terræ est proximum. Unde & aves cœli dicimus, quia eas volitare in aere videmus. In cœlum quippe aereum Elias sublevatus est, ut in secretam quamdam terræ regionem repente duceretur, ubi in magna jam carnis & spiritus quiete viveret, quousque ad finem mundi redeat, & mortis debitum solvat. Sublevatus namque Elias ascensionem Dominicam designavit. Ille enim mortem distulit, non evasit. Redemtor autem noster quia non distulit, superavit, eamque resurgendo consumsit, & resurrectionis suæ gloriam ascendendo declaravit. Notandum quoque quod Elias in curru legitur ascendisse, ut videlicet aperte monstraretur, quia homo purus adjutorio egebat alieno. Per Angelos quippe illa facta & ostensa sunt adjumenta: quia nec in cœlum, quod est aereum, per se ascendere poterat, quem natu-

Num. 5. & 6.

turæ suæ infirmitas gravabat. Redemtor autem noster non curru non Angelis sublevatus legitur: quia is, qui fecerat omnia, nimirum super omnia sua virtute ferebatur. Illuc etenim revertebatur ubi erat, & inde redibat ubi remanebat. Quia cum per humanitatem ascenderet in cœlum, per divinitatis suæ potentiam, & terram pariter continebat & cœlum. Sicut autem Joseph a fratribus venditus, venditionem no-
Genes. 15. stri Redemtoris figuravit: sic Enoch translatus, atque ad cœlum aereum Elias sublevatus, ascensionem Dominicam uterque designavit. Ascensionis ergo suæ Dominus prænuntios & testes habuit, unum ante Legem, alium sub Lege, ut quandoque veniret ipse qui veraciter cœlos penetrare potuisset. Unde & ipse ordo in eorum quoque utrorumque sublevatione per quædam incrementa distinguitur. Nam Enoch translatus, Elias vero ad cœlum subvectus esse memoratur; ut veniret postmodum qui nec translatus, nec subvectus cœlum æthereum sua virtute penetraret. Qui nobis in se credentibus quia carnis suæ quoque munditiam largiretur, & sub eo per incrementa temporum virtus castitatis excresceret, in ipsa quoque eorum translatione qui ascensionem Dominicam, ut videlicet famuli designaverunt, & in se ipso, qui ad cœlum ascendit, Dominus ostendit. Nam Enoch quidem uxorem & filios habuit; Elias vero neque uxorem, neque filios legitur habuisse. Pensate ergo quomodo per incrementa temporum creverit munditia castitatis; quod & per translatos famulos, & per ascendentis Domini personam patenter ostenditur: translatus namque est Enoch per coitum genitus, & per coitum generans. Raptus est Elias per coitum genitus, sed non jam per coitum generans. Assumtus vero est Dominus, neque per coitum genitus, neque per coitum generans.

CAPUT II.

De muliere, quæ ne duos filios auferente creditore amitteret, Elisæi Prophetæ dictis obedivit, & ex eo quod parum olei habebat, per vasa vacua effudit, quæ cuncta post, usque ad summum repleta sunt, & ex eorum repletione mulier a creditoris sui debito est soluta. 4. Reg. 4. 1. 2.

CUm de Gentilis Judaicique populi per Ecclesiam credulitate per meritum crescentis Ecclesiæ tractaretur, hom. 3. in Ezech. adjunctum est: *De muliere, quæ ne duos* Num. 6. *filios auferente creditore amitteret, &c.* QUID per hanc mulierem, nisi sancta Ecclesia designatur? Duorum populorum, id est Judaici & Gentilis, quasi duorum filiorum mater, quæ ex perverso opere per callidi spiritus persuasionem, quasi quemdam peccati nummum a creditore acceperat, & duos, quos in fide genuit, amittere filios timebat. Sed Prophetæ verbis, id est Scripturæ sacræ præceptis obediens, ex parvo quod habebat olei, vasa vacua infudit: quia dum ab unius ore Doctoris parvum quid de amore divinitatis multorum vacuæ mentes audiunt, exuberante gratia, unguento divini amoris usque ad summum replentur. Et jam nunc multorum corda, quæ prius fuerant vacua vascula, unguento spiritus plena sunt, quæ ex paucitate olei solummodo infusa videbantur. Quod dum aliis atque aliis datur, & ab auditoribus fides accipitur, Sareptana mulier, videlicet sancta Ecclesia sub creditoris sui jam debito non tenetur.

CAPUT III.

De filio Sunamitis, quem puer ab Elisæo missus cum baculo non resuscitat, per semetipsum vero Elisæus veniens, seque super mortuum 4. Reg. 4. 27. 28. &c.

tuum

tuum sternens; atque ad ejus membra se colligens, huc & illuc deambulans, & in ore mortui septies aspirans, hunc ad redivivam lucem protinus per mysterium compassionis animavit.

Cum de novi Testamenti gratia per Mediatorem exhibita tractaretur in expos. B. Job, l. 9.
Num. 63. adjunctum est: *De filio Sunamitis, &c.* AUCTOR humani generis Deus quasi mortuum puerum doluit, cum exstinctos nos iniquitatis aculeo miseratus aspexit. Et quia per Moysen terrorem Legis protulit, quasi per puerum virgam misit. Per Le-
Hebr. 7. 19. gem quippe virgam Deus tenuerat cum dicebat: *Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur.* A peccati igitur morte timor nos suscitare non valuit, sed ad statum vitæ aspirata mansuetudinis gratia erexit: Sed puer cum baculo mortuum suscitare non valuit: quia, Paulo attestante, *nihil ad perfectum duxit Lex:* Ipse autem per semetipsum veniens, & super cadaver se humiliter sternens, ad exæquanda sibi mortui
Philip. 2. 5. membra se colligit: quia *cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* Huc illucque deambulat: quia & Judæam juxta, & longe positas gentes vocat. Super mortuum septies aspirat: quia per apertionem divini muneris gratiæ septiformis spiritum in peccati morte jacentibus aspirat. Moxque vivens erigitur: quia is, quem terroris virga suscitare non potuit, per amoris spiritum puer ad vitam rediit.

CAPUT IV.

4. Reg. 6. 4. 5. *Quod Prophetarum filii dum in Jordane ligna cæderent, uni eorum securis ex manubrio in profundum lapsa disparuit. In quo jactato per Elisæum manubrii ligno, ad eum ferrum rediit.*

Cum de servando in exhibitione operis intelligentiæ dono tractaretur, in expos. B. Job, l. 22. Num. 9. 10.
adjunctum est: *Quod Prophetarum filii dum in Jordane ligna cæderent, &c.* FERRUM in manubrio, est donum intellectus in corde. Ligna vero per hoc cædere, est prave agentes increpare. Quod nonnunquam dum fluxe agitur, dum lapsus vanæ gloriæ in accepta eadem scientia non vitatur, ferrum in aqua perditur, quia ex dissoluto opere intelligentia fatuatur. Quam profecto intelligentiam ad hoc novimus dari, ut ante dantis oculos ex bona debeat actione restitui. Unde & recte is, qui ferrum amiserat clamabat: *Heu, heu, heu, domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam.* Ha- 4. Reg. 6. 5.
bent enim hoc electi proprium, ut si quando eis in sua scientia furtiva vanæ gloriæ culpa surrepit, ad cor velociter redeant, & quidquid in se ante districti judicis oculos damnabile inveniunt, lacrymis insequantur. Qui flentes, non solum caute inspiciunt mala quæ commiserunt, sed ex accepto munere quæ reddere etiam bona debuerunt: quia nimirum tanto se amplius peccatores sentiunt, quanto ex neglectis bonis, quæ agere poterant debitores tenentur. Recte ergo qui ferrum perdidit clamabat; *Heu, heu, heu, domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam.* Ac si dicat: Illud per dissolutionem negligentiæ perdidi, quod ut per bona opera redderem, ex gratia Conditoris accepi. Sed nunquam Deus mentem deserit, quæ in peccatis se veraciter agnoscit. Unde & mox Elisæus veniens, lignum deorsum mittit, & ferrum in superficiem: quia videlicet Redemtor noster, pie nos respiciens, cor peccatoris humiliat, & ei quam amiserat intelligentiam reformat. Lignum mer-

Transf. 70. mergit, & ferrum revelat: quia cor affligit, & scientiam reparat. Unde bene alia translatio dicit, quod confregit lignum atque jactavit, & sic ferrum sustulit. Lignum namque confringere, est cor ab elatione conterere. Lignum ad ima jactare, est elatum cor in cognitione, ut diximus, propriæ infirmitatis humiliare. Atque illico ferrum ad superficiem redit: quia ad usum exercitationis pristinæ intelligentia recurrit. Igitur quoniam donum intellectus, quod accipitur, vix cum tot difficultatibus custoditur: curandum valde est, ne otio torpeat, curandum ne exercitatione operis vitio elationis evanescat. Sancti namque viri minime exsultant, cum cognoscunt quæ faciant, sed cum faciunt quæ cognoverant. Et si intelligendo congaudent muneri largitoris, mœrentes tamen considerant debitum operis, ut videlicet actione persolvant quod eis prærogatum est in cognitione. Stultus namque est debitor, qui gaudens pecunias mutuas accipit, & tempus quo reddere debeat non attendit. Moderatur autem lætitia accipiendi, quando solerti providentia etiam constitutum tempus reddendi cogitatur.

CAPUT V.

4. Reg. 19. 34. *Dies tribulationis, et increpationis, et blasphemiæ dies iste. Venerunt filii usque ad partum, et vires non habet pariens.*

CUm de difficultate in exhibitione concepti operis tractaretur, adjunctum est: *Dies tribulationis, etc.* [a] HÆC juxta litteram peccatis facientibus videmus, quia cum hostes irruunt, defensores vestri præparantur, sed nullatenus præparata convalescunt. Scriptum namque est: Isa. 21. *Requiescet super eum spiritus consilii et fortitudinis.* Quæ utraque sibi necessario juncta sunt, quia neque virtus sine consilio esse utilis valet, neque consilium sine virtute. Quid igitur prosunt qui per consilium præparantur, dum ad prælium per fortitudinem non procedunt? Afflictus ergo atque turbatus Ezechias rex loquitur, dicens: *Dies tribulationis, & blasphemiæ dies iste. Venerunt filii usque ad partum, & vires non habet parturiens.* Filii quippe usque ad partum veniunt, quando apta consilia usque ad desiderium efficiendi operis procedunt. Sed virtutem non habet parturiens, quia dum infirmus quisque consilia concipit, hæc ad utilitatem aliquam per partum operis non perducit.

CAPUT VI.

Quodcumque reliquum fuerit de domo Juda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. 4. Reg. 19. 30.

CUm de mansuris in æterna retributione electorum cogitationibus tractaretur in expos. B. Job. lib. 12. adjunctum est: *Quodcumque reliquum fuerit de domo Juda, &c.* Num 53. QUOD radix arbori, hoc cuique hominum cogitatio sua est: quia in hoc quod exterius videtur, per illud tenetur quod exterius non videtur. Unde & nunc dicitur: *Mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum.* Cum enim cogitationem nostram ad compatiendum indigenti proximo tendimus, quasi radicem deorsum mittimus, ut retributionis fructum superius faciamus.

CAPUT VII.

Item unde supra.

IN expos. B. Job, l. 8. QUID hoc loco radicum nomine, nisi latentes cogitationes accipimus, quæ in occulto prodeunt, sed in ostensione operum per apertum surgunt? Num. 31. Radicem ergo deorsum mittere, est cogitationem bonam in abditis multiplicare. Fructum vero sursum facere-

a In mſ. Michael. legitur hæc ex hom. 10. in Ezech. excepta esse; ubi tamen non habentur. In Gemet, assignatur hom. 5. in Ezech.

cere, est per efficaciam operis recta, quæ cogitavit, ostendere: *Mittet ergo radicem deorsum, ut faciat fructum sursum*: Ac si aperte diceretur: In imis cogitatio nascitur, ut in summis retributio reddatur.

CAPUT VIII.

4. Reg. 20. 1. *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives.*

DUm per præfixum de ordine divinæ scientiæ ordinem, de humanæ vitæ termino tractaretur, in expos. B. Job, l. 12. adjunctum
Num. 2. est: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives.* NULLA, quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt. Nam cuncta Deus secutura præsciens, ante secula decrevit qualiter per secula disponantur. Statutum quippe jam homini est, vel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum adversitas feriat, ne electos ejus aut immoderata prosperitas elevet, aut nimia adversitas gravet. Statutum quoque est quantum in ipsa vita mortali temporaliter vivat: nam etsi annos quindecim Ezechiæ regi ad vitam addidit omnipotens Deus, cum eum mori permisit, tunc eum præscivit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur, quomodo ei per Prophetam dicatur: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives.* Cui cum mortis sententia dicta est, protinus ad ejus lacrymas est vita addita. Sed per prophetam Dominus dixit quo tempore mori ipse merebatur, per largitatem vero misericordiæ illo cum tempore ad mortem distulit, quo ante secula ipse præscivit. Nec propheta igitur fallax, quia tempus mortis innotuit, quo vir ille mori merebatur: nec Dominica statuta convulsa sunt, quia ut ex largitate Dei anni vitæ crescerent, hoc quoque ante secula præfixum fuit, atque spatium vitæ quod inopinate foris est additum, sine augmento præscientiæ fuit intus statutum.

CAPUT IX.

Obsecro Domine, memento quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto. 4 Reg. 20. 3.

CUm [a] de postulanda apud Dominum cordis munditia tractaretur, in expos. B. Job, l. 12. Num. 36.
adjunctum est: *Obsecro Domine, etc.* PLERUMQUE justi aliquibus necessitatibus afflicti, sua opera coguntur fateri. Sed cum eorum dicta injusti audiunt, hæc per elationem potius, quam per veritatem existimant prolata; ex suis enim cordibus verba justorum pensant, & dici humiliter posse verba bona non æstimant. Sicut enim gravis culpa est sibi hoc hominem arrogare quod non est, sic plerumque culpa nulla est, si humiliter bonum dicat, quod est. Unde sæpe contingit, ut justi & injusti habeant verba similia, sed tamen cor longe semper dissimile: & ex quibus dictis Dominus ab injustis offenditur, in eisdem quoque a justis placatur. Nam Pharisæus ingressus templum dicebat: *Jejunio bis in Sabbato: decimas do omnium, quæ possideo.* Luc. 18. 12.
Sed justificatus magis Publicanus quam ille, exiit. Ezechias quoque Rex cum molestia corporis afflictus ad extremitatem pervenisset vitæ, in oratione compunctus dixit: *Obsecro, Domine, memento quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto.* Nec tamen Dominus hanc confessionem perfectionis ejus despexit aut renuit, quem mox in suis precibus exaudivit. Ecce Pharisæus se justifica-

a In editis legitur: *merita sua viri justi sine superbia interdum ad memoriam revocant.* Id sane habet Gregorii testimonium. At sequimur mss. Utic. Michael. Gemet. &c.

ficavit in opere, Ezechias juſtum ſe aſſeruit etiam in cogitatione. Atque unde ille offendit, inde iſte Dominum placavit. Cur itaque hoc? niſi quia omnipotens Deus ſingulorum verba a cogitationibus penſat, & in ejus auribus ſuperba non ſunt quæ humili corde proferuntur.

CAPUT X.

4. Reg. 20. 17. 18. *Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ in domo tua ſunt, in Babylonem.*

Cum de cavenda in proſperis elatione cordis tractaretur in expoſitione B. Job, lib. 8. adjunctum eſt: *Ecce dies venient, &c.* Num. 81. 82.

a [a] QUID hoc loco Prophetæ ſententia contra Ezechiam Regem ſignificat, niſi arrogantiam hypocritarum, qui cogitationes ſuas in exquirenda hominum admiratione multiplicant? Per omne enim quod hypocritæ faciunt, quia occultis cogitationibus laudes hominum requirunt, quaſi radices ſcirpi in acervum petrarum mittunt. Operaturi quippe laudes ſuas cogitant, laudati autem has ſecum taciti in cogitationibus verſant. Gaudent ſe præcipuos in humana æſtimatione claruiſſe. Cumque inflati favoribus apud ſemetipſos intumeſcunt, ſæpe mirantur taciti etiam ipſi quod ſunt. Videri quotidie ſemetipſos altiores cupiunt, ac miris intentionibus in opere excreſcunt: quia ſicut virtus humilitatis omne vitium enervat, ſic arrogantia roborat. Cogit namque mentem juveneſcere, & contra vires valere: quia & quod negat vigor valetudinis, imperet amor laudis. Unde & factis ſuis, ut diximus, * arbitros inquirunt. Si vero eorum operi teſtes deeſſe contingat, narrant ipſi quæ geſſerint. Cumque efferri favoribus cœperint; ſæpe eiſdem ſuis operibus, quæ peregiſſe ſe referunt, mentiendo aliquid adjungunt. Cum vero & vera dicunt, hæc dicendo aliena faciunt: quia quæſitis remunerati favoribus, ab eorum intima retributione vacuantur. In eo enim quod bona ſua patefaciunt, oſtendunt malignis ſpiritibus quaſi inſidiantibus hoſtibus quæ prædentur. Quorum profecto vitam illa cunctis notiſſima Ezechiæ culpa figuravit, qui poſtquam una prece, & ſub unius noctis ſpatio, centum octoginta quinque millia hoſtium Angelo feriente proſtravit, poſtquam occaſui proximum ad altiora cœli ſpatia ſolem reduxit, poſtquam vitam propinquanti jam termino coarctatam in tempora longiora protelavit: ſuſceptis Babylonici regis nuntiis, bona omnia, quæ poſſidebat, oſtendit. Sed Prophetæ voce protinus audivit: *Ecce dies venient, & auferent omnia quæ in domo tua ſunt in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus.* Sic nimirum hypocritæ poſtquam magnis virtutibus excreſcunt, quia cavere malignorum ſpirituum inſidias negligunt, & celari in eiſdem virtutibus nolunt, bona ſua oſtendendo, [b] oſtium faciunt, & prodentes ſubito amittunt, quidquid diutius ſtudentes operantur. b Hinc per Pſalmiſtam dicitur: *Tradidit in captivitatem virtutes eorum, et pulcritudinem eorum in manus inimici.* Pſ. 77. 61. Virtus quippe & pulcritudo arrogantium inimici manibus traditur: quia omne bonum, quod per concupiſcentiam laudis oſtenditur, occulti adverſarii juri mancipatur. Hoſtes namque ad rapinam provocat, qui ſuas eorum notitiæ divitias denudat. Quouſque enim ab æternæ patriæ ſecuritate disjungimur, per latronum inſidiantium iter ambulamus.

* In mſſ. arbitres.

a Brevior eſt in vulgatis ſententia: ſequimur autem mſſ. Sagienſem, Utic. Gemet. & præſertim Michael. emendatiorem.

b Sag. *prædam faciunt*. In aliis mſſ. legitur, *hoſtium faciunt*, quod duplicem patitur ſenſum. Primum, *hoſtibus permittunt*. Secundum, *oſtium aperiunt*. In mſſ. enim oſtium per *h*, ſcribitur.

mus. Qui ergo in itinere deprædari formidat, abscondat necesse est bona quæ portat. O miseri! qui affectantes laudes hominum in semetipsis dissipant fructus laborum, cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. Quos nimirum maligni spiritus, cum ad jactantiam provocant, eorum sicut diximus, opera captivantes denudant. Hinc est enim quod per E-
Ibid. multis interjectis. Matt. 6. 5. vangelium Veritas dicit: *Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*. Hinc quod de electorum Ecclesia per Psalmistam di-
Ps. 45. 14. citur: *Omnis gloria ejus filiæ regum*
2 Cor. 1. 12. *ab intus*. Hinc Paulus ait: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ* Filia quippe regum Ecclesia, quæ in bono est opere spiritualium principum prædicatione generata, gloriam intus habet: quia hoc quod agit, in ostentationis jactantia non habet. Gloriam suam Paulus testimonium conscientiæ memorat: quia favores oris alieni non appetens, vitæ suæ gaudia extra semetipsum ponere ignorat. Occultanda sunt ergo quæ agimus, ne hæc in hujus vitæ itinere incaute portantes, latrocinantium spirituum incursione perdamus.

CAPUT XI.

4. Reg 25. 6. 7 *Occidit rex Babylonis filios Sedechiæ in Reblatha coram eo: oculos quoque Sedechiæ eruit.*

Dum de perseveranti cordis innocentia, & de cavendis antiqui adversarii subtilissimæ tentantio- *Num. 37.*
nis aculeis tractaretur, in expos. B. Job, l. 7. adjunctum est: *Occidit rex Babylonis filios Sedechiæ in Reblatha coram eo, &c.* CUM Scriptura sacra Sedechiæ captivitatem narrat, ordinem captivitatis internæ denuntiat. Rex quippe Babylonis, est antiquus hostis possessor intimæ confusionis. Qui prius filios ante intuentis oculos trucidat: quia sæpe sic bona opera interficit, ut hæc se amittere ipse qui captus est, dolens cernat. Nam bona gignit plerumque animus, & tamen carnis suæ delectationibus victus, bona quæ genuit amans perdit; & quæ patitur damna considerat, nec tamen virtutis brachium contra regem Babylonis levat. Sed dum videns nequitiæ perpetratione percutitur, ad hoc quandoque peccati usu perducitur, ut ipso quoque rationis lumine privetur. Unde Babylonis rex, exstinctis prius filiis, Sedechiæ oculos eruit: quia malignus spiritus subductis prius bonis operibus, post & intelligentiæ lumen tollit. Quod recte Sedechias in Reblatha patitur. Reblatha quippe, Multa hæc, interpretatur. Etenim quandoque & lumen rationis clauditur, qui pravo usu ex iniquitatis suæ multitudine gravatur. [a]

a Post hoc caput aliud legitur in mss. Gemet. ac Michael. excerptum ex l. 14. in Job, cujus testimonii initium est: cum scriptum sit, *Caro & sanguis, &c.* sic autem absolvitur: *eamdem per naturam, diversam per gloriam: eamdem per veritatem, diversam per potentiam.* Quæ collecta sunt ex n. 72. & seq.

Finis Libri quarti Regum.

CAPITULA LIBRI UNDECIMI

SUPER PSALMOS.

51 *Impinguasti in oleo caput meum.*
52 *Qui non accepit in vano animam suam.*
53 *De necessitatibus meis eripe me.*
54 *Proba me, Domine, & tenta me.*
55 *Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo.*
56 *Item unde supra.*
57 *Unam petii a Domino, hanc requiram.*
58 *Abscondes eos in abscondito vultus tui, etc.*
59 *Ego dixi in excessu mentis meæ, projectus sum a vultu oculorum tuorum.*
60 *Item unde supra.*
61 *Viriliter agite, et confortetur cor vestrum.*
62 *Item unde supra.*
63 *Item unde supra.*
64 *Beati quorum remissæ sunt iniquitates.*
65 *Conversus sum in ærumna mea dum configitur spina.*
66 *Dixi, pronuntiabo adversus me injustitias meas Domino, etc.*
67 *In chamo et fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.*
68 *Verbo Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus, etc.*
69 *Congregans quasi in utre aquas maris.*
70 *Gustate & videte quoniam suavis est Dominus.*
71 *Divites eguerunt & esurierunt.*
72 *Declina a malo, & fac bonum.*
73 *Item unde supra.*
74 *Dominus custodit omnia ossa eorum.*
75 *Fiant sicut pulvis ante faciem venti, & Angelus Domini, &c.*
76 *Fiant viæ eorum tenebræ & lubricum.*
77 *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?*
78 *Item unde supra.*
79 *Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros, &c.*
80 *Computruere, & deterioraverunt cicatrices meæ, &c.*
81 *Incurvatus sum, & humiliatus usquequaque.*
82 *Ego autem ad flagella paratus sum.*
83 *Iniquitatem meam ego pronuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.*
84 *Posui ori meo custodiam, dum consisteret, &c.*
85 *Obmutui, & non aperui os meum: quoniam tu fecisti.*
86 *Verumtamen vane conturbatur omnis homo.*
87 *Eduxit me de lacu miseriæ, et de luto fecis, &c.*
88 *Multa fecisti, tu Domine Deus meus, mirabilia tua.*
89 *Annuntiavi, et locutus sum; multiplicati sunt super numerum.*
90 *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.*
91 *Item unde supra.*
92 *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.*
93 *Memor ero tui de terra Jordanis, et Hermoniim.*
94 *In die mandavit Dominus misericordiam suam, etc.*
95 *Humiliasti nos in loco afflictionis, et cooperuit nos umbra mortis.*
96 *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.*
97 *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime.*
98 *Intende, prospere procede, & regna, &c.*
99 *Item unde supra.*
100 *Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis, &c.*
101 *Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus.*
102 *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus.*
103 *Item unde supra.*
104 *Pro patribus tuis nati sunt tibi fili, &c.*
105 *Transferentur montes in cor maris.*
106 *Vacate & videte, quoniam ego sum Deus.*
107 *Deus in gradibus ejus dignoscetur*

cum suscipiet eam.

108 *Item unde supra.*

109 *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis.*

110 *Non dabit Deo placationem suam, &c.*

111 *Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes.*

112 *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei.*

113 *Advocavit cœlum desursum, & terram, ut discerant populum suum.*

114 *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias? &c.*

115 *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.*

116 *Cor contritum & humiliatum Deus non despiciet.*

117 *Videbunt justi & timebunt, & super eum ridebunt.*

118 *Illic trepidaverunt timore ubi non erat timor.*

119 *Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.*

120 *Præcipita, Domine, & divide linguas eorum.*

121 *Descendant in infernum viventes.*

122 *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos.*

123 *Ipsi calcaneum meum observabunt.*

124 *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum, etc.*

125 *Super eos cecidit ignis, et non viderunt solem.*

126 *Lætabitur justus cum viderit vindictam, etc.*

127 *Adjutor meus tibi psallam, quia tu Deus susceptor meus es.*

128 *Commovisti terram & conturbasti eam, etc.*

129 *Ostendisti populo tuo dura, potasti nos vino compunctionis, etc.*

130 *In Idumæam ostendam calceamentum meum.*

131 *Melior est misericordia tua super vitam.*

132 *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea.*

133 *Rivos ejus inebrians, multiplica generationes ejus.*

134 *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.*

135 *Et convalles abundabunt frumento.*

136 *Venite, et videte opera Domini, quam terribilis in consiliis, etc.*

137 *Benedicat nos Deus, Deus noster, etc.*

138 *Iter facite ei qui ascendit super occasum.*

139 *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ, etc.*

140 *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, etc.*

141 *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.*

142 *Visi sunt gressus tui, Deus.*

143 *Æthiopia præveniet manus ejus Deo.*

144 *Laboravi sustinens.*

145 *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum.*

146 *Propter inimicos meos eripe me.*

147 *Consolantem me quæsivi, et non inveni.*

148 *Obscurentur oculi eorum, ne videant: et dorsum eorum semper incurva.*

149 *Confundantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, euge.*

150 *Inimici ejus terram lingent.*

151 *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt, etc.*

152 *Dejecisti eos, dum elevarentur.*

153 *Tu dirupisti fontes, et torrentes: tu siccasti fluvios Ethan.*

154 *Dixi iniquis: Nolite inique agere: etc.*

155 *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis.*

156 *Turbati sunt omnes insipientes corde, etc.*

157 *Dormitaverunt qui ascenderunt equos.*

158 *Eripe me de luto ut non inhæream.*

159 *Renuit consolari anima mea: memor fui Dei, et delectatus sum.*

160 *Exercitatus sum et defecit paulisper spiritus meus.*
161 *Etenim sagittæ tuæ transierunt.*
162 *Attendite, popule meus, legem meam.*
163 *Filii Ephrem intendentes arcum, & mittentes sagittas, etc.*
164 *Statuit aquas quasi in utre.*
165 *Recordatus est quia caro sunt.*
166 *Conversi sunt in arcum perversum.*
167 *Tradidit in captivitatem virtutes eorum, &c.*
168 *Item unde supra.*
169 *Immissiones per Angelos malos: viam fecit semitæ iræ suæ.*
170 *Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum.*
171 *Potum dedit nobis in lacrymis, & in mensura.*
172 *Sumite Psalmum, & date tympanum.*
173 *Exaudivi te in abscondito tempestatis, &c.*
174 *Erit tempus eorum in æternum.*
175 *Deus meus, pone illos ut rotam, & velut stipulam ante faciem venti.*
176 *Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.*
177 *Etenim passer invenit sibi domum, &c.*
178 *Ascensus in corde ejus disposuit, in convalle lacrymarum.*
179 *Lætetur cor meum ut timeat nomen tuum.*
180 *Posuerunt me in abominationem sibi, &c.*
181 *Inter mortuos liber.*
182 *In me petransierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbaverunt me.*
183 *Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo.*
184 *Beatus populus qui scit jubilationem.*
185 *Mane sicut herba transeat, mane floreat, & pertranseat.*
186 *Posuisti munitiones ejus in formidinem.*
187 *Quis novit potestatem iræ tuæ? &c.*
188 *Ipse liberavit me de laqueo venantium, & a verbo aspero.*
189 *Scapulis suis obumbrabit tibi.*
190 *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi.*
191 *Mirabiles elationes maris, mirabilis in excelsis Dominus.*
192 *Donec justitia convertatur in judicium.*
193 *Secundum multitudinem dolorum meorum, etc.*
194 *Qui fingis dolorem in præcepto.*
195 *Non repellet Dominus plebem suam, quoniam in manu ejus, etc.*
196 *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini.*
197 *Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum.*
198 *Honor regis judicium diligit.*
199 *Filii servorum tuorum habitabunt.*
200 *Ipse enim scit figmentum nostrum.*
201 *Memoria retinentibus mandata ejus ut faciant ea.*
202 *Ascendunt montes, et descendunt campi.*
203 *Introite portas ejus in confessione, etc.*
204 *Potum meum cum fletu temperabam.*
205 *Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.*
206 *Confessionem et decorem induisti, amictus lumine, etc.*
207 *Extendens cœlum sicut pellem, qui tegis aquis superiora ejus.*
208 *Item unde supra.*
209 *Qui ponit nubem ascensum suum.*
210 *Qui ambulat super pennas ventorum.*
211 *Qui facit Angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem.*
212 *Item unde supra.*
213 *Ascendunt montes, et descendunt campi.*
214 *Montes excelsi cervis: petra refugium herinaciis.*
215 *Item unde supra.*
216 *Posuisti tenebras, et facta est nox, in ipsa pertransibunt, etc.*
217 *Auferes spiritum eorum et deficient,*

cient, et in pulverem, etc.
218 *Emitte spiritum tuum, et creabuntur: et renovabis faciem terræ.*
219 *Verbi, quod mandavit in mille generationes.*
220 *Item unde supra.*
221 *Quoniam in seculum misericordia ejus.*
222 *Ferrum pertransiit animam ejus.*
223 *Ascendunt usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos.*
224 *Effusa est contentio super Principes eorum, et seduxerunt, etc.*
225 *Et omnis iniquitas obturavit os suum.*
226 *Excussus sum sicut locusta.*
227 *Induantur sicut diploide confusione sua.*
228 *Dixit Dominus Domino meo, etc.*
229 *De torrente in via bibit, propterea exaltavit caput.*
230 *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus.*
231 *Confessio et magnificentia opus ejus.*
232 *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.*
233 *Dominus mihi adjutor, et ego despiciam inimicos meos.*
234 *Circumdederunt me sicut apes, et exarserunt sicut, etc.*
235 *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est, etc.*
236 *Constituite diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris.*
237 *Tunc non confundar cum prospexero in omnia mandata tua.*
238 *In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas.*
239 *Item unde supra.*
240 *Ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque.*
241 *Defecit in salutari tuo anima mea.*
242 *Os meum aperui, & atraxi spiritum.*
243 *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, Deus.*
244 *Latum mandatum tuum nimis.*
245 *Super seniores intellexi.*
246 *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.*
247 *Fiat manus tua ut salvum me faciat.*
248 *Declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.*
249 *Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis.*
250 *Item unde supra.*
251 *Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hereditas Domini.*
252 *Qui confidit in Domino sicut mons Sion.*
253 *Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.*
254 *Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua.*
255 *Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum.*
256 *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores.*
257 *Item unde supra.*
258 *Fiant sicut fenum ædificiorum, quod priusquam evellatur, exaruit.*
259 *Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.*
260 *Sacerdotes tui induantur justitia.*
261 *In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra.*
262 *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.*
263 *Sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.*
264 *Et nox illuminatio mea in deliciis meis.*
265 *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, &c.*
266 *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam? &c.*
267 *Labor labiorum ipsorum operiet eos.*
268 *Obumbra caput meum in die belli.*
269 *In miseriis non subsistent.*
270 *Elevatio manuum mearum, sacrificium vespertinum.*
271 *Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ, &c.*
272 *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.*
273 *Benedictus Dominus Deus meus, qui*

qui docet manus meas, &c.
274 *Protector meus, & in ipſo ſperabo: ſubjicies populos ſub me.*
275 *Domine, inclina cœlos tuos, & deſcende: tange montes, &c.*
276 *Qui liberaſti David ſervum tuum de gladio maligno.*
277 *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.*
278 *Humiliavit peccatores uſque ad terram.*
279 *Qui producit in montibus fenum, & herbam ſervituti hominum.*
280 *Qui dat jumentis eſcam ipſorum, & pullis corvorum invocantibus eum.*
281 *Mittet verbum ſuum, & liquefaciet ea; flabit ſpiritus ejus, &c.*
282 *Præceptum poſuit, & non præteribit.*
283 *Virtutem operum ſuorum annuntiabit populo ſuo, &c.*
284 *Exſultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis.*
285 *Laudate eum in potentatibus ejus, laudate eum, etc.*
286 *Laudate eum in tympano & choro.*
287 *Item unde ſupra.*

L I B E R   U N D E C I M U S.

DE TESTIMONIIS IN PSALMOS.

CAPUT PRIMUM.

Pſ. 1. 1. *Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit.*

Cap. 32. Admon. 33. CUM de cavendis perverſi ſtudii operationibus tractaretur, Reg. Paſt. par. 3. adjunctum eſt: *Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit.* CATHEDRA judicis eſſe vel præſidentis ſolet. In cathedra autem peſtilentiæ ſedere, eſt ex judicio prava committere, & ex ratione mala diſcernere, & tamen ex deliberatione perpetrare. Quaſi in perverſi conſilii cathedra ſedet, qui tanta iniquitatis elatione attollitur, ut adimplere malum etiam per conſilium conetur. Et ſicut aſſiſtentibus turbis prælati ſunt, qui cathedræ honore fulciuntur; ita delicta eorum qui præcipitatione corruunt, exquiſita per ſtudium peccata tranſcendunt.

CAPUT II.

Pſal. 1. 3. *Et erit tamquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum.*

Num. 6. DUm de myſterio incarnationis Dominicæ tractaretur hom. 2. in Ezech. adjunctum eſt: *Et erit tamquam lignum, &c.* QUID per lignum juxta aquarum decurſus plantatum, niſi incarnationem noſtri Redemtoris accipimus? Qui per ejuſdem incarnationis ſuæ myſterium propinquare dignatus eſt peccatorum ſuorum pondera portanti generi humano, quod ab ortu ſuo quotidie defluit ad mortem. *Erit enim tamquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum.* Juxta decurſus quippe aquarum plantatus eſt, quia juxta lapſus incarnatus eſt defluentium populorum.

CAPUT III.

Item unde ſupra.

IN expoſ. B. Job, l. 19. DECURSUS aquarum ſunt quoti- Num. 52.
diani tranſitus deficientium populorum. Et de ſemetipſa Veritas dicit: *Si in ligno viridi hæc faciunt,* Luc 23. 31.
in arido quid fiet? Lignum ergo ſecus decurſus aquarum, eſt qui fructum & protectionem ſui nobis umbraculi proferens, apparuit Creator in carne, ut humanum genus per reſurrectionem robuſtum figeret, quod per defectum quotidie ibat in mortem.

CAPUT IV.

Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos. Pſal. 2. 9.

CUm de diſtinguendis percuſſionum qualitatibus tractaretur, Num. 22.
in expoſ. B. Job, l. 7. adjunctum eſt:

est: *Reges eos in virga ferrea, etc.* SCIENDUM est, quia aliquando nos adversarius, aliquando autem conterit Deus. Ex contritione autem adversarii a virtute deficimus, per contritionem vero Domini fracti, a vitiis in virtute roboramur. Hanc contritionem Propheta conspexerat cum dicebat: *Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli conteres eos.* In virga nos ferrea Dominus regit & conterit: quia dispensationis fortitudine cum nos interius reficit, exterius affligit. Nam quo virtutem carnis humiliat, intentionem spiritus exaltat. Unde & hæc eadem contritio figuli vasi comparatur: sicut & per
2. Cor. 4. 7. Paulum dicitur: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* Qui simul contritionem & regimen exprimens ait: *Licet is, qui foris est, noster homo corrumpitur, tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.*

CAPUT V.

Psal. 2. 11. *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore.*

a IN [a] expos. B. Job, l. 20. adjun-
Num. 8. ctum est: *Servite Domino in timore, etc.* SANCTI viri sic de spe certi sunt, ut tamen semper sint de tentatione suspecti; quippe quibus dicitur: *Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore*, ut & de spe exsultatio, & de suspicione nascatur tremor.

CAPUT VI.

Ps. 4. 3. *Filii hominum usquequo gravi corde?*

CUm de distinguendo intellectu sacri eloquii tractaretur, in ex-
Num. 8. pos. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Filii hominum usquequo gravi corde?* ALIUD est gravem esse per consilium, aliud per peccatum, aliud gravem esse per constantiam, aliud per culpam. Ista enim gravitas pondus habet oneris, illa virtutis. Pondus ergo accipiunt animæ, ut ab intentione Dei non jam levi motu dissiliant, sed in eum fixa constantiæ gravitate consistant. Adhuc ille populus leviter movebatur, de quo per
Prophetam dicitur: *Abiit vagus in* Isa. 57. 17.
viam cordis sui: viam ejus vidi, et dimisi eum. Grave autem consilium cordis, omnem inconstantiam vagationis expellit. Et quoniam sunt animæ, quæ levi motu nunc ista, nunc illa desiderant, omnipotens Deus, quia ipsas leves fluctuationes mentium non leviter pensat, vagationem cordis relinquendo dijudicat. Sed cum per gratiam respicit, vagam mentem in consilii stabilitatem figit. Cum enim leves motus animi misericorditer dignatur aspicere, hunc protinus ad constantiæ maturitatem firmat.

CAPUT VII.

Irascimini, et nolite peccare. Ps. 4. 5.

DUM [b] de discretione commotio- b
nis animi tractaretur, in ex- Num. 82.
pos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Irascimini, et nolite peccare.* QUOD nimirum non recte intelligunt, qui nos irasci nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus volunt. Si enim sic proximos ut nos amare præcipimur, restat ut sic eorum erratibus sicut nostris vitiis irascamur.

CAPUT VIII.

Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Ps. 5. 13.

DUm [c] de discernendis in sacro c
eloquio multiplicibus rerum significationibus tractaretur, in expos.
B. Job, l. 33. adjunctum est: *Scu-* Num. 49.
to bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. SCRIPTURA sacra scuti nomine aliquando in parte prospera, aliquando in adversa uti consuevit. Nam sæpe scuti defensio pro divina protectione ponitur: nonnunquam vero pro humana repugnatione memoratur. Pro divina enim protectione per Psalmistam dicitur: *Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Scuto nos Dominus coronare perhibe-

a Omittitur caput hoc in mss.
b Istud etiam deest in nostris codd.
c In mss. *de differendis, &c.*

betur: quia quos protegens adjuvat, remunerans coronat. Rurſum pro humana repugnatione per eumdem
Exod. 65 4. Prophetam ſcutum ponitur, ſicut alibi ait: *Ibi confregit cornua, arcum, ſcutum, gladium, & bellum.* In cornibus quippe elatio ſuperborum, in arcu inſidiæ longe ferientium, in ſcuto obſtinata duritia defenſionum, in gladio vicina percuſſio, in bello autem ipſa contra Dominum mentis motio deſigatur. Quod nimirum totum in ſancta Eccleſia confringitur, dum mentes Deo reſiſtentium ſuperpoſito jugo humilitatis edomantur. Hinc rurſus per eum-
Pſ. 45. 10. dem Pſalmiſtam dicitur: *Arcum conteret, & confringet arma, & ſcuta comburet igni.* Arcum enim Dominus conterit, cum occulta inſidiantium machinamenta diſſolvit. Arma confringit, cum ea, quæ contra ſe erecta fuerant, patrocinia humana comminuit: ſcuta igne comburit, cum peccantium mentes obſtinata ſe duritia defendentes ad pœnitentiæ, & confeſſionis ardorem ſancti Spiritus calore ſuccendit.

CAPUT IX.

Pſal. 5. 5. *Mane aſtabo tibi, & videbo.*

a Num. 39. IN [a] expoſ. B. Job, lib. 23. adjunctum eſt: *Mane aſtabo tibi, & videbo.* NOX quippe eſt vita præſens, in qua quamdiu ſumus, per hoc quod interna conſpicimus ſub incerta imaginatione caligamus. David quoque hujus noctis caliginem videns, claritatem veri luminis præſtolatus, ait: *Mane aſtabo tibi, & videbo.* Adhuc ergo in nocte minus ſe videre conſpicit, qui ad videndum Deum futurum mane concupiſcit.

CAPUT X.

Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. Pſ. 6. 2.

DUm de cavenda extremi judicii ſententia per donum bonæ operationis tractaretur, hom. 16. in Ezech. ſeu 4. libri 2. adjunctum eſt: *Domine, ne in ira tua arguas, &c.* SEPTEM diebus univerſum tempus evolvitur. Æterna etenim dies, quæ expleta ſeptem dierum viciſſitudine ſequitur, ſcilicet octava eſt. Unde nunc Pſalmiſta reſurrectionis diem conſiderans, quia de extremi judicii erat diſtrictione locuturus, præmiſit titulum dicens: *In finem Pſalmus David pro octava.* Ut enim quam octavam diceret, demonſtraret, diem illam tremendi terroris in Pſalmi incoatione ſecutus eſt, dicens; *Domine, ne ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me;* Modo enim quiſquis per flagella corripitur & correptionibus emendatur, in manſuetudine corripitur, non in ira. In diſtricto autem illo examine omnis [b] argutio atque correptio, furor & ira eſt: quia venia poſt correctionem non eſt. b

Num. 2. (margin)

CAPUT XI.

In inferno autem quis confitebitur tibi? Pſa. 6. 6.

IN expoſ. B. Job, lib. 8. adjunctum eſt: *In inferno, &c.* [c] POTEST inferni nomine peccatoris deſperatio deſignari, de qua per Pſalmiſtam dicitur: *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Unde ſcriptum eſt: *Impius cum venerit in profundum peccatorum, contemnit.* Num. 34. c Prov. 18.

CAPUT XII.

Turbatus eſt præ ira oculus meus. Pſ 6. 8.

CUm de commoti animi diſcretione tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 5. adjunctum eſt: *Turba-* Num. 82.

a Abeſt a mſſ. noſtris.
b Editi male, *argutia.*

c Abeſt a mſ. Michael. & aliis; nec reperitur loco in editis indicato.

a *batus est præ ira oculus meus* . [a] IRA per vitium occultum mentis excæcat, ira zelum turbat: quia cum saltem recti æmulatione concutitur; ea, quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse namque zelus rectitudinis, quia inquietudine mentem agitat, ejus mox aciem obscurat, ut altiora in commotione non videat, quæ bene prius tranquilla cernebat. Sed inde subtilius ad alta reducitur, unde ad tempus ne videat reverberatur. Nam ipsa recti æmulatio æterna, post paululum in tranquillitate largius aperit, quæ hic interim per commotionem claudit. Et unde mens turbatur ne videat, inde proficit ut ad videndum verius clarescat. Sicut infirmanti oculo cum collyrium immittitur, lux penitus negatur; sed inde eam post paululum veraciter recipit, unde hanc ad tempus salubriter amittit. Nunquam vero commotioni contemplatio jungitur, nec prævalet mens perturbata conspicere, ad quod vix tranquilla valet inhiare: quia nec solis radius cernitur, cum commotæ nubes cœli faciem obducunt: nec turbatus fons inspicientis imaginem reddit, quam tranquillus proprie ostendit, quia quo ejus unda palpitat, eo in se speciem similitudinis obscurat. Sed cum per zelum animus movetur, curandum summopere est, ne hæc eadem, quæ instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat, sed velut ancilla ad obsequium parata, a rationis tergo nequaquam recedat. Tunc enim robustius contra vitia erigitur, cum subdita rationi famulatur. Nam quamtumlibet ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mentem vicerit, rationi protinus servire contemnit: & tanto se impudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Unde necesse est ut hoc ante omnia, qui zelo rectitudinis movetur, attendat, ne ira extra mentis dominium transeat. Sed ultione peccati tempus modumque considerans, consurgentem animi perturbationem subtilius pertractando restringat, animositatem reprimat, & motus fervidos sub æquitate disponat, ut eo fiat justior ultor alienus, quo prius extitit victor suus: quatenus sic culpas delinquentium corrigat, ut ante ipse qui corrigit, per patientiam crescat, & fervorem suum transcendendo dijudicet; ne intemperanter excitatus ipso zelo rectitudinis, longe a rectitudine aberret.

CAPUT XIII.

Inveteravi inter omnes inimicos meos. Psal. 6. 8.

DUm de abdicandis vitiis, & [b] sectandis virtutibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Inveteravi inter omnes inimicos meos*. CUNCTIS vera scientibus liquet, quod ad vetustam vitam vitia pertinent, virtutes ad novam. Unde & Paulus dicit: *Exuentes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum*. Et iterum ait: *Vetus homo noster simul crucifixus est*. Psalmista itaque ex typo humani generis loquens, inter malignos spiritus deprehensus dicit: *Inveteravi inter omnes inimicos meos*. A fervore etenim mentis vel inter spirituales inimicos, vel inter carnales quosque proximos ipso aliquo modo vivendi usu veterascimus, & assumtæ novitatis speciem fuscamus. A qua tamen vetustate quotidie si studia circumspectionis invigilant, orando, legendo, bene vivendo renovamur: quia vita nostra dum lacrymis lavatur, bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus tenditur, ad novitatem suam sine cessatione reparatur.

b Num. 52. Col. 3. 9. Rom. 6. 6.

CA-

a Neque hoc caput legitur in codd. nostris. b mss. *studendis virtutibus*.

CAPUT XIV.

Psal. 7. 12. *Deus judex justus, fortis, & longaminis.*

DUm de divini judicii vi tractaretur, hom. 13. in Evang.
Num. 5. adjunctum est: *Deus judex justus, fortis, & longanimis.* DICTURUS longanimem, præmisit justum, ut quem vides peccata delinquentium diu patienter ferre, scias hunc quandoque etiam districte judicare. Hinc per quemdam sapientem dicitur:
Eccli. 5. 4. *Altissimus enim est patiens redditor.* Patiens enim redditor dicitur, quia peccata hominum & patitur, & reddit. Nam quos diu ut convertantur tolerat, non conversos durius damnat.

CAPUT XV.

Psal. 7. 13. *Arcum suum tetendit & paravit; & in ipso paravit vasa mortis.*

a [a] CUm de discernendis in Scriptura sacra rerum significationibus tractaretur, in expos. B.
Num. 55. Job, l. 19. adjunctum est: *Arcum suum tetendit & paravit, &c.* QUID hoc loco per arcum, nisi sacra Scriptura signatur? Ipsa quippe arcus Ecclesiæ, ipsa arcus est Domini. De qua ad corda hominum sicut ferientes sagittæ, sic terrentes sententiæ veniunt. Arcum suum Dominus tetendit: quia cunctis peccatoribus per Scripturam sacram minas exhibuit. In quo arcu scilicet vasa mortis præparat: quia secundum eloquii sui sententiam eos, qui nunc corrigi negligunt, reprobos damnat. In quo etiam sagittas suas ardentibus efficit: quia ad eos, quos per terrorem corrigit, accensas verborum sententias emittit.

CAPUT XVI.

Concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Ps. 7. 16.

IN expos. B. Job. l. 28. adjunctum est: *Concepit dolorem, &c.* [b] b
VULVÆ nomine occulta & malitiosa carnalium cogitatio designatur. Num. 35.
Quæ vulva non ad proferendam prolem concipit substantiam corporis, sed ad explendam nequitiam, causam doloris. De hac vulva cordis iniquorum alias dicitur: *Concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Per hanc vulvam pravi concipiunt, mala cogitant: per hanc vulvam pariunt, cum mala, quæ cogitaverint, operantur.

CAPUT XVII.

Ut destruas inimicum & defensorem. Psal. 8. 3.

IN expos. B. [c] Job, l. 11. adjunctum est: *Ut destruas inimicum & defensorem.* INIMICUS quippe & defensor est, qui Deum, quem prædicat, impugnat. c Num. 35.

CAPUT XVIII.

Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum. Psal. 8. 4.

DUm de intellectu historico ac mystico tractaretur hom. 13. Num. 3.
in Ezech. seu hom. 1. lib. 2. adjunctum est: *Quoniam videbo cælos tuos, &c.* IN Scriptura sacra, & ea quæ accipi secundum historiam possunt, plerumque spiritualiter intelligenda sunt, ut & fides habeatur in veritate historiæ, & spiritualis intelligentia capiatur in mysteriis allegoriæ. Sicut hoc quoque novimus quod Psalmista ait: *Quoniam videbo cælos, opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quæ tu fundasti.* Ecce enim juxta veritatem historiæ stat sermo orationis: quia & cœli opera Dei sunt: & luna ac stellæ ab eo creatæ atque fundatæ sunt. Sed si hoc Psalmista juxta solam historiam, & non etiam secun-

a Hic etiam in mss. legitur, *de differendis.*
b Capp. 16. & 17. non habentur in mss.
c Exstat in Præfat. in Job n. 15. in fine, non vero in loco indicato. E. V.

cundum intellectum mysticum asserit, qui cœlos opera Dei esse professus est, dicturus lunam & stellas, cur non etiam solem quem scimus, quia ejus opus est, pariter enumeravit? Si enim juxta solam historiam loquebatur, dicturus luminare minus, prius luminare majus dicere debuit, ut ante solem, & post lunam atque stellas fundatas esse perhiberet. Sed quia juxta intellectum mysticum loquebatur, ut lunam sanctam Ecclesiam, & stellas homines sanctos accipere deberemus; solem nominare noluit, quia videlicet ipsi æterno Soli loquebatur, de quo scriptum est:
Malach. 4. 3. *Vobis autem, qui timetis Dominum,*
Sap. 5. 6. *orietur sol justitiæ.* De quo reprobi in fine dicturi sunt: *Sol justitiæ non ortus est nobis.* Dicendo ergo lunam, & stellas, quas tu fundasti, & tamen tacendo solem, qui factus est, indicavit quia illi soli locutus est, qui non solum solem, & lunam, atque stellas corporaliter, sed etiam lunam Ecclesiam, atque stellas sanctos homines spiritualiter fecit.

CAPUT XIX.

Ps. 8. 9. *Pisces maris, qui perambulant semitas maris.*

Num. 5. IN expos. B. Job, l. 11. adjunctum est: *Pisces maris, qui*
a *perambulant semitas maris.*[a] QUID per pisces maris, nisi curiosos hujus seculi debemus accipere, qui in magnis rerum inquisitionibus quasi in abditis fluctibus latent?

CAPUT XX.

Psal. 9. 15. *Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.*

Num. 25. CUM de perfectorum studiis per aspirationem divinæ gratiæ tractaretur, in expos. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Qui exaltas me de portis mortis, etc.* QUID per portas filiæ Sion, nisi bona quæque actio designatur, per quam anima ad conventum regni cœlestis ingreditur? Unde nunc Propheta ait: *Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.* Portæ quippe mortis sunt actiones pravæ, quæ ad interitum trahunt. Quia autem Sion, speculatio dicitur, portas Sion actiones bonas accipimus, per quas supernam patriam ingredimur, ut regis nostri gloriam contemplemur.

CAPUT XXI.

Non in finem oblivio erit pauperum, patientia pauperum non peribit in finem. Ps. 9. vulg.

DUm de contemtu præsentium, & spe futuri præmii tractaretur, hom. 35. in Evang. adjunctum est: *Non in finem oblivio erit pauperum, &c.* QUANTUMLIBET vel in adversis patientes, vel in prosperis humiles simus, in hac vita retribui nobis bona præsentia nullo modo requiramus, nam pro labore patientiæ, bona speranda sunt sequentis vitæ: ut tunc præmium nostri laboris incipiat, quando omnis jam labor funditus cessat. Hinc ergo per Psalmistam dicit: *Oblivio non erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem.* Quasi periisse patientia pauperum cernitur, cum nihil pro illa in hac vita humilibus recompensatur. Sed patientia pauperum in finem non peribit, quia tunc ejus gloria percipitur, cum simul omnia laboriosa terminantur. Num. 9.

CAPUT XXII.

Sub lingua ejus labor & dolor: sedet in insidiis cum divitibus in occultis. Ps. 9. 7.

CUm de subdolis reproborum mentibus eorumque capitis virulenta malitia tractaretur, in expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: *Sub lingua ejus labor et dolor, &c.* PERVERSI quique quia malum Num. 13.
non

a Non exstat in mss.

non in lingua, ſed ſub lingua habent, ſermonibus dulcia prætendunt, & cogitationibus perverſa moliuntur. De ipſo ergo capite ſcriptum eſt: *Sub lingua ejus labor & dolor*. Qui enim non aperte mala, quæ cogitat, oſtendit, laborem & dolorem eorum, quorum mortem appetit, non in lingua exſerit, ſed ſub lingua premit. Cujus tamen hoc loco, niſi perſonam Antichriſti Pſalmiſta deſcripſit? Propter enim perverſa dogmata ſub lingua ejus labor & dolor eſt: propter miraculorum vero ſpeciem ſedet in inſidiis: propter autem ſecularis poteſtatis gloriam, cum divitibus in occultis. Quia enim ſimul & miraculorum fraude & terrena poteſtate utitur, in occultis & cum divitibus ſedere perhibetur.

CAPUT XXIII.

Pſ. 9. 30. *Inſidiatur in occulte ſicut leo in cubili ſuo.*

DUm de operationibus antiqui adverſarii tractaretur, in expoſ. Num. 25. B. Job, l. 32. adjunctum eſt: *Inſidiatur in occulto ſicut leo in cubili ſuo*. Hoc de ultima ſævitia diaboli Propheta teſtatur, dum in ſua fuerit virtute laxatus. Ad apertam namque potentiam ſuffeciſſet ut leo eſſet, etiamſi inſidians non fuiſſet. Rurſumque ad occultas verſutias ſuffeciſſet, ut inſidians inſidias ſurriperet, etiamſi leo non eſſet. Sed quia antiquus hoſtis in cunctis ſuis viribus effrenatur, ſævire per utraque permittitur, ut contra electos in certamine & fraude & virtute laxetur: virtute per potentiam, fraude per ſigna. Recte ergo & leo, & inſidians dicitur: inſidians per miraculorum ſpeciem: leo per fortitudinem ſecularem. Ut enim eos, qui aperte iniqui ſunt, ad ſe pertrahat, ſecularem potentiam oſtentat: ut vero etiam juſtos fallat, ſignis ſanctitatem ſimulat. Illis enim ſuadet elatione magnitudinis: iſtos decipit oſtenſione ſanctitatis.

CAPUT XXIV.

In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ: Tranſmigra in montem ſicut paſſer? Pſal. 10. 1.

IN expoſ. B. Job, l. 33. adjunctum eſt: *In Domino confido, &c.* Num. 2.

a [a] CUM enim fideli animæ unitate derelicta, in tumenti doctrina confidere hæretici prædicatoris dicitur, deſerto Domino quaſi in montem tranſmigrare ſuadetur.

CAPUT XXV.

Paraverunt ſagittas ſuas in pharetra, ut ſagittent in obſcuro rectos corde. Pſal. 10. 2.

CUm de reproborum inſidiis contra electos tractaretur, in expoſ. B. Job. l. 31. adjunctum eſt: *Paraverunt ſagittas ſuas in pharetra, &c.* Num. 62. QUID pharetræ nomine, niſi pravorum machinatio deſignatur? Iniqui enim cum dolos quos bonis excogitant, ſecretis machinationibus occultant, quaſi in pharetra ſagittas portant, & in hac preſentis vitæ caligine velut in obſcuro rectos corde feriunt, quia malitioſa eorum jacula & ſentiri per vulnus poſſunt, & tamen venientia deprehendi non poſſunt.

CAPUT XXVI.

Palpebræ ejus interrogant filios hominum. Pſal. 10. 7.

DUm de occultis myſteriis divinæ operationis tractaretur, in expoſ. B. Job, l. 28. adjunctum eſt: Num. 13. *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*. APERIENDO nobis quædam, atque claudendo nos interrogat Deus, ſicut per Prophetam dicitur: *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*. Palpebris quippe apertis cernimus, clauſis nihil videmus. Quid ergo per palpebras Dei, niſi ejus judicia accipimus? Quæ juxta aliquid clauduntur hominibus, & juxta aliquid reſerantur, ut homines qui ſe neſciunt, ſibimetipſis innoteſcant: quatenus dum quædam intelli-

a Abeſt a mſſ.

ligendo comprehendunt quædam vero cognoscere omnino non possunt, eorum corda sese latenter iniquirant, si illos divina judicia vel clausa non stimulant, vel aperta non inflant. Hac enim Paulus interrogatione probatus est, qui post perceptam internam sapientiam, post aperta claustra paradisi, post ascensum cœli tertii, post supernæ locutionis mysteria adhuc dicit: *Ego me non arbitror comprehendisse*. Et rursum: *Ego sum minimus omnium Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus*. Et rursum: *Non quia sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est*. Apertis ergo palpebris Dei interrogatus Paulus recte respondit, qui & superna secreta attigit, & tamen in humilitate cordis sublimiter stetit. Qui rursum cum secreta Dei judicia de repulsione Judæorum, & Gentium vocatione discuteret, atque ad ea pervenire non posset, quasi clausis Dei palpebris interrogatus est. Sed rectum valde responsum reddidit, qui Deo se in ipsa sua ignorantia scienter inclinavit, dicens: *O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Ecce enim absconsis mysteriis, quasi clausis palpebris inquisitus, placita ac recta respondit. Qui secreti aditum pulsans, quia per cogitionem intromitti ad interiora non valuit, per confessionem ante januam humilis stetit, & quod intus comprehendere non potuit, foris timendo laudavit.

Philip. 3. 13. 1. Cor. 15. 9. 2. Cor. 3. 5 Rom. 11. 33.

CAPUT XXVII.

Item unde supra.

Num 6. a

HOm. 17. in Ezech. [a] PER ea enim, quæ nobis in sacra Scriptura cooperta sunt, nostra humilitas approbatur; quia quidquid in illa non intelligimus non superbe reprehendere, sed venerari humiliter debemus. Unde de Domino scriptum est: *Palpebræ ejus interrogant filios hominum*. Palpebræ quippe ejus judicia sunt, quæ aliquid nobis claudunt, & aliquid aperiunt. Quæ aperiendo nos interrogant, si intelligendo non extollimur: claudendo nos interrogant, si non despicimus quæ intelligere non valemus. Per ea autem, quæ de caritate nostra proximis nostris non loquimur, in conspectu Dei verius probamur. In quorumdam enim ore caritas ficta est, in quorumdam cordibus vera; & sæpe de caritate ostenditur quod non est, & non demonstratur quod est. Amorem itaque nostrum erga proximum plus bona operatio loquitur, quam lingua; ut in ipso bono opere proximus noster amari se videat, & cum tantum non possumus, quantum volumus operari, omnipotenti Deo occulta amoris nostri sufficiant.

CAPUT XXVIII.

Pluet super peccatores laqueos: ignis, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum. *Psal. 10. 7.*

CUm de [b] vi districtioris judicii tractaretur, in expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: *Pluet super peccatores laqueos, &c.* DICENDO laqueos, ignis, sulphur, & spiritus procellarum, multos nimirum dolores intulit. Sed quia ab eis doloribus peccator, qui non corrigitur, ad æterna supplicia vocatur, eosdem dolores non jam totum calicem, sed partem calicis dixit: quia videlicet eorum passio hic quidem per dolores incipitur, sed in ultione perpetua consummatur. b *Num. 55.*

CAPUT XXIX.

Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. *Ps. 11. 7.*

DUm de operatione divini eloquii tractaretur, in expos. B. Job, *Num. 61. in fine.*

a Non est in mss.

b Male in vulgatis, *studii*.

Num. 51. in finem. Job, l. 4. adjunctum est: *Eloquia Domini, etc.* ELOQUIUM Domini argentum igne examinatum dicitur, quia sermo Dei si in corde figitur, tribulationibus probatur.

CAPUT XXX.

Psal. 11. 9. *In circuitu impii ambulant.*

CUm de sequentibus antiqui adversarii operationem tractaretur, in expos. B. Job, l. 2. adjun-
Num. 7. ctum est: *In circuitu impii ambulant.* SOLET per circuitum laboris anxietas designari, sicut de Satanæ
Job 2. 2. responsione scriptum est: *Circuivi terram, et perambulavi eam.* Sed Satan laborans, terram circuivit: quia quietus in cœli culmine stare contemsit. Cumque se non transvolasse, sed perambulasse insinuat, quanto peccati pondere in imis prematur, demonstrat. Perambulans ergo terram circuit, qui ab illo spiritualis potentiæ volatu corruens, malitiæ suæ pressus gravedine, foras ad gyrum laboris venit. De hujus ergo capitis imitatoribus, ejus videlicet membris per Psalmistam dicitur: *In circuitu impii ambulant*, quia malitiæ illius tabe corrupti, dum interiora non appetunt, in exteriorum labore fatigantur.

CAPUT XXXI.

Psal. 13. 1. *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.*

DUm de reprobis ob amorem visibilium perversa de Deo sen-
Num. 52. tientibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.* MENS hominis male exterius fusa sic in rebus corporeis sparsa est, ut neque ad semetipsam intus redeat, neque eum, qui est invisibilis, cogitare sufficiat. Unde carnales viri jussa spiritualia contemnentes, Deum quia corporaliter non vident, quandoque ad hoc perveniunt, ut etiam non esse suspicentur. Unde scriptum est: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.* Plerumque enim plus appetunt homines servire hominibus quos corporaliter vident, quam servire Deo quem non vident. Per omne enim quod faciunt, ad fidem oculorum tendunt. Et quia in Deum oculos corporis tenere non possunt, ei obsequia præbere vel despiciunt, vel si cœperint, fatigantur. Esse enim, sicut dictum est, non credunt, quem corporaliter non intuentur. Qui si Auctorem omnium Deum humiliter quærerent, id quod non videtur, ex eo quod videtur esse, melius in semetipsis invenirent. Ipsi quippe ex anima invisibili & corpore visibili subsistunt: & si hoc ab eis, quod non videtur, abstrahitur, illic corruit quod videtur. Et patent quidem carnis oculi, sed videre quidquam vel sentire non possunt. Sensus enim visionis periit: quia habitator recessit, & domus carnis remanet vacua, quia abscessit ille invisibilis spiritus, qui per ejus respicere fenestras solebat. Quia ergo rebus visibilibus invisibilia præstantiora sunt, carnales quique ex semetipsis pensare debuerunt, atque per hanc, ut ita dixerim, scalam considerationis tendere in Deum: quia eo est, quo invisibilis permanet; & eo summus permanet, quo comprehendi nequaquam potest.

CAPUT XXXII.

Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor. Ps. 13. 5.

DUm de pusillanimitate infirmarum mentium tractaretur, in Num. 53.
expos. B. Job, l. 7. adjunctum est: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* SCIENDUM est quod plerique agere recta desiderant, sed sunt nonnulla, quæ infirmis eorum mentibus ex præsenti vita contradicunt. Cumque adversa in infimis perpeti metuunt, in superni judicii rectitudine offendunt. Unde sæpe nonnulli dum temporalia adversa pertimescunt, districtioni se æternæ animadversionis objiciunt. De his ergo bene

bene per Psalmistam dicitur: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor*. Iste namque veritatem jam libere defendere appetit, sed tamen in ipso suo appetitu trepidus indignationem potestatis humanæ pertimescit. Cum in terra hominem contra veritatem pavet, ejusdem veritatis iram cœlitus sustinet. Ille peccatorum suorum conscius, ea, quæ possidet, indigentibus jam largiri desiderat, sed tamen ne datis rebus egeat, ipse formidat. Cumque carnis subsidia reservando trepidus præparat, ab alimentis misericordiæ animam necat. Et cum pati in terra inopiam metuit, æternam sibi abundantiam supernæ refectionis abscindit. Qui enim conculcanda in infimis metuunt, a summis metuenda patiuntur: & cum transire nolunt quod calcare poterant, judicium de supernis excipiunt, quod tolerare nequaquam possunt.

CAPUT XXXIII.

Psal. 15. 2. *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.*

Num. 2. IN expos. B. Job, l. 16. adjunctum est: *Dixi Domino, &c.* IN [a] omni quippe quod bene agimus, nosmetipsos, non autem Dominum juvamus. Ipse enim vere nobis Dominus, quia & utique Deus est, qui bono non indiget servientis, sed bonitatem confert quam recipit, ut oblata bonitas non ipsi, sed prius accipientibus, & post reddentibus prosit. Nam etsi in judicio Dominus
Matt. 25. 40. veniens dicit: *Quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis*, mira hoc pietate loquitur ex suorum compassione membrorum; & ipse nos per hoc, quod caput nostrum est, adjuvat, qui per nostra bona opera in suis membris adjuvatur.

CAPUT XXXIV.

Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hereditas mea præclara est mihi. Ps. 15. 6

CUm de distinguendis multiplicibus rerum significationibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 33. adjunctum est: *Funes ceciderunt mihi in præclaris, &c.* SCRIPTURA sacra aliquando fune dimensionum sortes, aliquando peccata, aliquando fidem designare consuevit. Nam propter hereditarias dimensionum sortes dicitur: *Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hereditas mea præclara est mihi*. Funes quippe in præclaris cadunt, dum per humilitatem vitæ sortes nos patriæ melioris excipiunt. Rursum quia fune peccata signantur, per Prohetam dicitur: *Væ qui trahitis iniquitates in funiculis vanitatis*. Iniquitas namque in funiculis vanitatis trahitur, dum per augmentum culpa protelatur. Unde per Psalmistam dicitur: *Funes peccatorum circumplexi sunt me*. Quia enim funis addendo torquetur ut crescat, non immerito peccatum in fune figuratur, quod perverso corde sæpe dum defenditur, multiplicatur. Rursum fune fides exprimitur, Salomone attestante, qui ait: *Funiculus triplex difficile rumpitur*: quia videlicet fides, quæ de cognitione Trinitatis ab ore prædicantium texitur, fortis in electis permanens, in solo reproborum corde dissipatur. Num. 18. Isai. 5. 18. Ps. 118. 61. Eccl. 4. 12.

CAPUT XXXV.

Ego clamavi: quoniam exaudisti me Deus. Ps. 16. 6.

IN expos. B. Job, l. 35. adjunctum est: *Ego clamavi, &c.* [b] NON enim ait: quia clamavi, exaudisti me; sed *clamavi, quoniam exaudisti me*. Qui enim loquens exauditus fuerat, votis proficientibus exauditus clamabat: *Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te*: quia tunc nimirum misericordiæ Domi- Num. 7.

a In mss. non continetur.

b Omittitur in mss.

mini miræ apud nosmetipsos, qui eripimur, fiunt, cum per easdem misericordias quam gravia fuerint pericula, quæ evasimus, agnoscuntur.

CAPUT XXXVI.

Ps. 16. 9. *Sub umbra alarum tuorum protege me.*

DUm de custodia divina circa nos tractaretur, in expos. B. Job,
Num. 7. l. 32. adjunctum est: *Sub umbra alarum tuarum protege me*. QUIA nos parvulos Dominus dum protegit, nutrit, & non gravi atque onerosa, sed levi & blanda protectione nos refovet, dum suas in nos misericordias exserit, quasi more avium, super nos alas tendit.

CAPUT XXXVII.

Ps. 17. 1. *Diligam te, Domine, virtus mea.*

IN expos. B. Job, l. 32. adjunctum
Num. 14. est: *Diligam te, &c.* [a] CERTUM
a quippe est, quia minus diligit ereptorem suum, qui minus intelligit periculum quod evasit: & vile solatium defensoris deputat, qui virtutem adversarii debilem putat. Unde bene ereptionem suam Domino retribuens Propheta dicebat: *Diligam te, Domine, virtus mea*: aperte videlicet dicens, eo te magis diligo, quo infirmitatem propriam sentiens, virtutem meam te esse cognosco.

CAPUT XXXVIII.

Ps. 17. 10. *Caligo sub pedibus ejus: & ascendit super Cherubim, & volavit; volavit super pennas ventorum, & posuit tenebras latibulum suum.*

CUm de divinæ essentiæ celsitudine tractaretur, in expos. B.
Num. 39. Job, l. 17. adjunctum est: *Caligo sub pedibus ejus, &c.* CALIGO sub pedibus est, quia non in ea claritate ab inferioribus cernitur, qua in superioribus dominatur. *Ascendit enim super Cherubim, & volavit*: Cherubim quippe plenitudo scientiæ dicitur. Proinde super plenitudinem scientiæ ascendisse perhibetur & volasse: quia majestatis ejus celsitudinem scientia nulla comprehendit. Volavit ergo, quia longe in altum ab intellectu nostro se rapuit. Volavit super pennas ventorum, quia scientiam transcendit animarum. *Posuit tenebras latibulum suum*: quia dum caligine nostræ infirmitatis obscuramur, per ignorantiam nostram nobis absconditur, ne a nobis modo in æterna, & intima claritate videatur. Unde ei & in Canticis canticorum a sponsa dicitur: *Fuge, dilecte mi, fuge*. Cant. 8. 14.

CAPUT XXXIX.

Item unde supra.

[b] SUPER Cherubim Dominus ascendit & volavit, quia super plenitudinem scientiæ, quæ esse in hominibus potuit, incarnationis suæ gloriam exaltare dignatus est; ut hoc ejus volare sit, potentiæ suæ mysterium ab intellectu humano subducere. Quantalibet enim plenitudine scientiæ vita spiritualium fulgeat, apprehendere non valet quomodo factum sit, ut qui exstitit, conciperetur, & ante secula Auctor hominum nasceretur homo in fine seculorum, Deus caro esset, Verbum in fine fieret. Unde recte & illic additur: *Volavit super pennas ventorum*, quia videlicet transcendit omnes intellectus animarum. Vento quippe animas figurari pro velocitate suæ cogitationis non inconvenienter accipimus.

CAPUT XL.

Posuit tenebras latibulum suum. Psal. 17. 12.

DUm de bono pœnitentiæ per aspirationem supernæ gratiæ tractaretur, in expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Posuit tenebras latibulum suum*. AUCTOR noster, quia Num. 12. & 13.

a Abest a mss.

b In cod. Michael. legitur hoc desumtum *ex Commentario Ezech. homilia*. Sed quæ est hæc homilia? Nullibi certe id nobis occurrit. Libro 1. comm. in lib. Regum cap. 3. num. 39. leguntur pene similia.

quia nobis in hoc exsilium dejectis lucem suæ visionis abstulit, sese nostris oculis quasi in tenebrarum latibulo abscondit. Quas nimirum cæcitatis nostræ tenebras cum studiose conspicimus, mentem ad lamenta provocamus. Flet enim cæcitatem, quam foris patitur, si humiliter meminit quod interiorum lumine privetur. Cumque tenebras, quibus circumdatur, respicit, splendoris intimi ardenti se desiderio affligit, omnique intentionis nisu semetipsam concutit, & supernam lucem, quam condita deseruit, repulsa quærit. Unde fit plerumque ut in ipsis piis fletibus, illa interni gaudii claritas erumpat: & mens, quæ in torpore cæca jacuerat, ad inspectionem fulgoris intimis suspiriis vegetata convalescat.

CAPUT XLI.

Psal. 17. 12. & 13. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris. Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando & carbones ignis.*

Num. 36. DUm de prædicatorum Ecclesiæ virtutibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 17. adjunctum est: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris, &c.* Tenebrosa aqua, quid aliud quam occultam signat scientiam Prophetarum, qui ante adventum Domini dum occultis sacramentis gravidi mysteria immensa gestarent, intuentium oculis, eorum intelligentia caligabat? Præ fulgore vero nubes transierunt, quia prædicatores sancti universa mundi spatia miraculorum claritate percurrunt. Qui etiam grando & carbones ignis vocati sunt: quia & per correctionem feriunt, & per flammam caritatis accendunt. Ipsa quoque libera Sanctorum increpatio, natura grandinis convenienter exprimitur. Grando enim veniens percutit, liquata rigat. Sancti autem viri corda audientium & terrentes feriunt, & blandientes infundunt. Nam quemadmodum feriant Propheta testatur dicens. *Virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt.* Et quemadmodum blandientes rigent, secutus adjunxit: *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt, & justitia tua exsultabunt.* Psal. 144. 6. Ibid. v. 7.

(Item lib. 27. num. 15. Et lib. 29. num. 3..)

CAPUT XLII.

Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum. Psal. 17. 34.

CUm de perfectorum studiis tractaretur, in expos. B. Job, l. 26. adjunctum est: *Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum.* ROBUSTORUM mentes in Deo immobiliter fixæ, tanto adversa quæque despiciunt, quanto cernunt quod contra præcepta Conditoris excrescunt. Æternitatis quippe præmia præstolantes, vires ex adversitatibus sumunt: quia crescente pugna gloriosiorem sibi non ambigunt manere victoriam. Sic itaque electorum desideria dum premuntur, adversitate proficiunt, sicut ignis flatu premitur ut crescat: & unde quasi exstingui cernitur, inde roboratur. In eo namque ostendimus quanta ad Deum cupiditate flagramus, si non solum ad eum per tranquilla & mollia, sed etiam per aspera & dura transimus. Bene ergo per Psalmistam dicitur: *Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum.* Cervus enim cum montium juga conscendit, quæque se aspera, quæque se objiciunt sentibus illigata, dato saltu transgreditur, & absque ullo cursus sui obstaculo in superioribus elevatur. Ita etiam electorum mentes, quæque sibi in hoc mundo obsistere atque obviare conspiciunt, contemplationis saltu transcendunt, & more cervorum, despectis terrenorum sentibus, in superna se evehunt. Unde idem Psalmista iterum dicit: *Et in Deo meo transgrediar murum.* Murus quippe est omne quod itineri nostro objicitur, ne ad eum, qui diligitur, transeatur. Sed murum transgredimur, Num. 24. Ibid. 30.

cum

cum præ amore supernæ patriæ quæque in hoc mundo fuerint objecta calcamus.

CAPUT XLIII.

Psal. 17. 36. *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveteraverunt, et claudicaverunt a semitis suis.*

Num. 40. IN expos. B. Job, l. 19 adjunctum
a est: *Filii alieni mentiti sunt mihi, &c.* [a] ISRAELITICUS populus idcirco claudus nominatur, quia sanum gressum in operatione non habuit. Quippe quia utroque pede uti noluit, dum unum Testamentum recipit, aliud spernit.

CAPUT XLIV.

Psal. 18. 1. *Cœli enarrant gloriam Dei.*

IN expos. B. Job, l. 9. adjunctum est: *Cœli enarrant gloriam Dei.*
Num. 10. QUID cœlorum nomine, nisi prædicantium vita signatur? Ipsi igitur sunt cœli, ipsi sol esse memorantur. Cœli scilicet, quia intercedendo protegunt; sol, quia prædicando, vim luminis ostendunt.

CAPUT XLV.

Psal. 18. 6. *In sole posuit tabernaculum suum.*

IN expos. B. Job, l. 34. adjun-
Num. 25. ctum est: *In sole posuit tabernaculum suum.* AC si diceret: Humanitatis assumtæ sacramentum in lumine manifestæ visionis ostendit.

CAPUT XLVI.

Ibidem. *Ipse enim tamquam sponsus procedens de thalamo suo.*

DUm de mysterio incarnationis
Num. 3. Dominicæ tractaretur hom. 38. in Evang. adjunctum est: *Ipse enim tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* TAMQUAM sponsus Redemtor noster de thalamo suo processit, qui ad conjugendam sibi Ecclesiam incarnatus Deus de incorrupto utero Virginis exivit.

CAPUT XLVII.

Ps. 20. 10. *Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui, Dominus in ira sua conturbabit eos; & devorabit eos ignis.*

DUm de iniquorum futuræ retributionis pœna tractaretur, Num. 31.
in expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: *Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui, &c.* SCIENDUM est quod omnes reprobi, quia ex anima simul & carne peccaverunt, illic in anima pariter & carne cruciantur. Clibanus namque intrinsecus ardet: is vero qui ab igne devoratur ab exteriore incipit parte concremari. Ut ergo sacra eloquia ardere & exterius & interius reprobos demonstrarent, eos & ab igne devorari, & sicut clibanum poni testantur, ut per ignem crucientur in corpore, & per dolorem ardeant in mente. * In tempore ita- * Ibid. lib.
que vultus Domini, injusti omnes & 6. num. 47.
ut clibanus puniuntur, & ab igne devorantur: quia apparente judice, cum a visione illius eorum multitudo repellitur, & intus per desiderium ardet conscientia, & foris carnem cruciat gehenna.

CAPUT XLVIII.

Deus meus clamabo per diem, nec exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi. Psal. 21. 3.

DUm de dispensatorio divinæ misericordiæ dono circa electos tra-
ctaretur, in expos. B. Job, l. 20. Num. 61.
adjunctum est: *Deus meus clamabo per diem, &c.* SANCTA Ecclesia persecutionis tempore, fide stat, desideriis clamat. Sed dolet se quasi non respici, dum sua videt in tribulationibus vota differri. Alto namque consilio omnipotens Deus cum Sancti ejus adversariorum persecutionibus comprimuntur, cumque assiduis ut liberentur interpellationibus clamant, differre solet voces petentium, ut merita patientium crescant; quatenus eo magis exaudiantur ad meritum, quo citius non exaudiuntur ad votum. Dicit ergo Psalmista: *Deus meus clamabo per diem, nec exaudies, & nocte.* Atque ipsa uti-

a Caput hoc & duo sequentia non habentur in mss.

utilitas de exaudiendi mora mox subditur, cum illic protinus subinfertur: *Et non ad insipientiam mihi*. Ad multiplicandam quippe Sanctorum sapientiam proficit, quod postulata tarde percipiunt, ut ex dilatione crescat desiderium, ex desiderio intellectus augeatur. Intellectus vero cum intenditur, ejus in Deum ardentior affectus aperitur. Affectus autem ad promerenda cœlestia tanto fit capax, quanto fit exspectando longanimis. Sed tamen inter hæc Sanctorum patientiam dolor urget ad vocem, & cum dilati proficiunt, metuunt ne deficiant, & vacui rebus despecti reprobentur.

CAPUT XLIX.

Item unde supra.

Num. 34. IN expos. B. Job, l. 26. NEMO qui tardius auditur, credat quod a superna cura negligatur. Sæpe enim nostra desideria, quia celeriter non fiunt, exaudiuntur: & quod impleri concite petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. Sæpe vox nostra eo perficitur, quo differtur: & cum superficietenus petitio negligitur, vota nostra altius in cogitationum radice complentur, sicut & semina messium gelu pressa solidantur: & quo ad superficiem tardius exeunt, eo ad frugem multipliciora consurgunt. Desideria itaque nostra dilatione extenduntur ut proficiant: proficiunt, ut ad hoc quod perceptura sunt, convalescant. Exercitantur in certamine, ut majoribus cumulentur præmiis in retributione. Labor protrahitur pugnæ, ut crescat corona victoriæ. Suos ergo Dominus cum velociter non exaudit, quo repellere creditur, trahit. Internus quippe est medicus, & peccatorum in nobis contagia, quæ inesse medullitus reprobat, secat; abscindit virus putredinis ferro tribulationis: & quo voces ægri audire dissimulat, eo ægritudinis finem procurat. Hinc est ergo quod Propheta ait: *Clamabo per diem, nec exaudies: & nocte & non ad insipientiam mihi*. Psal. 21. 3. Ac si diceret: Nequaquam mihi ad insipientiam proficit, quod die ac nocte clamantem me continuo non exaudis: quia unde me in temporali tribulatione quasi deseris, inde ad æternam sapientiam plus erudis. Hinc etiam dicit: *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione*. Psal. 9. 10. In tribulatione quippe dicturus, opportunitatem præmisit: quia sæpe tribulatione conterimur, & tamen opportunum nondum est ut desiderio ereptionis adjuvemur.

CAPUT L.

Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Psal. 22. 4.

IN expos. B. Job, l. 20. adjunctum est: *Virga tua & baculus tuus, &c.* Num. 14. [a] VIRGA percutimur, & baculo sustentamur. Si ergo est districto virgæ, quæ feriat, sit econtra consolatio baculi, quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderate sæviens: sit pietas, sed non plus quam expediat parcens.

CAPUT LI.

Impinguasti in oleo caput meum. Psal. 22. 5.

IN expos. B. Job, l. 3. adjunctum est: *Impinguasti in oleo caput meum*. Num. 33. AC si dicat: caritatis pinguedine replesti mentem meam. *Exaruit velut testa virtus mea*. Ps. 21. 16. Etenim testa igne solidatur. Caro autem eo ex passione sua robustior exstitit, quo per infirmitatem moriens, a morte sine infirmitate surrexit. Et iterum: *Exaruit velut testa virtus mea*. Sicut testa enim ejus virtus exaruit, quia susceptæ carnis infirmitatem passionis suæ igne roboravit.

a Cap. 50. & 51. in mss. non sunt.

CA-

CAPUT LII.

Psal. 25. 4. *Qui non accepit in vano animam suam.*

Num. 38. CUm de studio boni operis tractaretur, in expos. B. Job. l. 7. adjunctum est: *Qui non accepit, &c.* DE unoquoque electo per Psalmistam dicitur: *Qui non accepit in vano animam suam*. In vano namque animam suam accipit, qui sola præsentia cogitans, quæ sequantur in perpetuum non attendit. In vano animam suam accipit, qui ejus vitam negligens, ei curam carnis anteponit. Sed animam suam in vanum justi non accipiunt, quia intentione continua ad ejus utilitatem referunt quidquid corporaliter operantur; quatenus & transeunte opere, operis causa non transeat, quæ vitæ præmia post vitam parat. Sed hæc curare reprobi negligunt, quia profecto ambulantes in vacuum, vitam sequentes fugiunt, invenientes perdunt. Unde melius a pravorum imitatione compescimur, si eorum damna ex fine pensamus.

CAPUT LIII.

Ps. 24. 18. *De necessitatibus meis eripe me.*

a DUm de [a] cohibendis per usum bonæ operationis, infirmitatis humanæ desideriis tractaretur, in expos. B. Job, lib. 20. adjunctum

Num. 28. & 29. est: *De necessitatibus meis eripe me*. NATURA humana bene condita, sed ad infirmitatem vitio propriæ voluntatis lapsa in calamitatem cecidit: quia pressa innumeris necessitatibus, nihil in hac vita nisi unde affligeretur, invenit. Sed cum eisdem naturæ nostræ necessitatibus plerumque plusquam expedit, deservimus, mentisque curam negligimus, ex miseria negligentiæ, infirmitati nostræ addimus squalorem culpæ. Necessitates namque naturales hoc habere valde periculosum solent, quod sæpe in eis minime discernitur, quid circa illas per utilitatis studium, & quid per voluptatis vitium agatur. Crebro enim occasione seductionis inventa, dum necessitati debita reddimus, voluptatis vitio deservimus, & infirmitatis velamine ante discretionis oculos excusatio nostra se palliat, ac quasi sub patrocinio explendæ utilitatis occultat. Infirmitatem vero naturæ nostræ per negligentiam relaxare nihil est aliud, quam calamitati miseriam addere, ac vitiorum squalorem eadem miseria multiplicare. Unde sancti viri in omne quod agunt, studiosissima intentione discernunt, ne quid plus ab eis naturæ suæ infirmitas, quam sibi debetur, exigat, ne sub necessitatis tegmine in eis vitium voluptatis excrescat. Aliud enim ex infirmitate, aliud ex tentationis suggestione sustinet; & quasi quidam rectissimi [b] arbitres inter necessitatem, voluptatemque constituti, hanc consolando sublevant, illam premendo frenant. Unde fit ut etsi infirmitatis suæ calamitatem tolerent, tamen ad squalorem miseriæ per negligentiam non descendant. Hoc ipsum enim esse in calamitate, est necessitatem naturæ ex carnis adhuc corruptibilis infirmitate sustinere: quas videlicet necessitates cupiebat evadere, qui dicebat: *De necessitatibus meis eripe me*. Sciebat enim plerumque voluptatum culpas ex necessitatum occasione prorumpere, ne quid sponte illicitum admitteret, hoc ipsum satagebat evelli, quod nolens ex radice tolerabat. At contra pravi gaudent in his corruptionis suæ necessitatibus, quia nimirum eas ad usus voluptatum retorquent. Cum enim reficiendis cibo corporibus naturæ serviunt, per delectationem gulæ in voluptatis b

a In excusis; *de discernendo voluptatis & necessitatis negotio*.

b Ita mss. omnes, non *arbitri*, ut legitur in vulgatis. Familiarem nostro Greg. vocem hanc jam sæpe probavimus.

tis ingluvie distenduntur. Cum tegendis membris vestimenta quærunt, non solum quæ tegant, sed etiam quæ excellant, appetunt: & contra torporem frigoris, non solum quæ per pinguedinem muniant, sed etiam quæ per mollitiem delectent; non solum quæ per mollitiem tactum mulceant, sed etiam quæ per colorem oculos seducant. De his ergo necessitatibus liberari Psalmista desiderans dicit: *De necessitatibus meis eripe me*. Necessitatis enim causam in usum voluptatis vertere, quid est aliud quam calamitati suæ squalorem miseriæ sociare?

CAPUT LIV.

Psal. 25. 2. *Proba me, Domine, & tenta me.*

CUm de providæ circumspectionis electorum studiis tractaretur, in expos. B. Job, l. 7. adjunctum est: *Proba me, Domine, & tenta me*. CUM securos nos, ac de virtutum affluentia elatos, repentinus vel flagelli dolor, vel infirmitatis tentatio percutit, protinus ab status sui vertice mentis nostræ elatio succisa cadit; ut de semetipsa nihil audeat, sed infirmitatis suæ ictu prostrata, manum levantis quærat. Hinc est quod sancti viri, cum de occulta erga se dispositione suspecti sunt, plus prospera ipsa pertimescunt, tentari appetunt, flagellari concupiscunt: quatenus incautam mentem metus, & dolor erudiat, ne in hac peregrinationis via hoste ex insidiis erumpente, sua eam deterius securitas sternat. Recte ergo per Psalmistam dicitur: *Proba me, Domine, & tenta me*. Ac si aperte dicat: Prius vires inspice, & tunc ut ferre valeo tentari permitte. Hinc iterum dicit: *Ego ad flagella paratus sum*. Quia enim sanctæ mentes suæ corruptionis vulnus sine putredine non esse considerant, libenter se sub manu medici ad sectiones parant, ut aperto vulnere virtus peccati exeat, quod sana cute intus occidebat.

Num. 21.

Ps. 37. 18

CAPUT LV.

Dominus illuminatio mea, & salus mea: quem timebo? Psal. 26. 1.

IN expos. B. Job, l. 14. adjunctum est: *Dominus illuminatio, &c.* [a] Ex pœna culpæ est, videre bonum quod agere debeat, & tamen implere non posse. Et rursum ex graviori pœna culpæ est, quod agere debeat, nec videre. Unde & contra hæc utraque Psalmistæ voce dicitur: *Dominus illuminatio mea, et salus mea*. Contra ignorantiæ enim tenebras illuminatio, contra infirmitatem vero salus est Dominus, quando & ostendit quid debeat ad agendum appeti, & vires præbet ut quod ostenderit, possit impleri. Num. 41.

CAPUT LVI.

Item unde supra.

IN expos. B. Job, l. 19 CREBRO namque peccatum, aut ignorantia, aut infirmitate perpetratur: ut vel nesciat homo quid velle debeat, vel non omne, quod voluerit, possit. Quo contra recte per Psalmistam dicitur: *Dominus illuminatio mea, et salus mea*. Quia enim & scientiam Dominus & virtutem præbet: & contra ignoratiam illuminatio, & contra infirmitatem salus vocatur: Num. 37.

CAPUT LVII.

Unam petii a Domino, hanc requiram. Psal. 26. 7.

CUm [b] de cavendis pravorum desideriis, & appetendis bonorum studiis tractaretur, in expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *Unam petii a Domino, hanc requiram*, OMNES, qui vel illicita appetunt, vel in hoc mundo videri aliquid volunt, densis cogitationum tumultibus in corde comprimuntur. Dumque desideriorum turbas intra se excitant, prostratam mentem, pede miseræ frequentationis calcant. * At contra, san- Num. 57. * Ibid. n. 58

a Capur 55. & 59. in mss. desiderantur.
b In editis, *de mentis tranquillitate a mundi tumultibus retinenda*.

sancti viri, quia nihil hujus mundi appetunt, nullis procul dubio in corde tumultibus premuntur. Omnes quippe inordinatos motus desideriorum, a cubili cordis manu sanctæ considerationis ejiciunt: & quia transitoria cuncta despiciunt, ex his
a nascentes cogitationum [a] insolentias non patiuntur. Solam namque æternam patriam appetunt: & quia nulla hujus mundi diligunt, magna mentis tranquillitate perfruuntur. Annon cunctos a se cogitationum tumultus expulerat, qui dicebat: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut habitem in domo Domini?* A frequentia quippe terrenorum desideriorum fugerat, & ad magnam videlicet solitudinem semetipsum contulerat; ubi eo tutius nihil extraneum conspiceret, quo competens nil amaret. A tumultu rerum temporalium magnum quemdam secessum petierat quietam mentem, in qua tanto purius Deum cerneret, quanto hunc cum se solo solum inveniret.

CAPUT LVIII.

Ps. 30. 21. *Abscondes eos in abscondito vultus tui a conturbatione hominum.*

CUm de electorum virtutibus tractaretur, in expos. B. Job, lib.
Num. 19. 4. adjunctum est: *Abscondes eos in abscondito vultus tui a conturbatione hominum.* ELECTUS quisque in judicio per internum visum, in vultu divinitatis absconditur, dum reproborum foris cæcitas districta animadversione justitiæ repulsa turbatur.
Lib. 5. c. 9. Sancti itaque viri ab importunitate desideriorum temporalium, a tumultu inutilium curarum, a clamore perstrepentium perturbationum semetipsos sacri verbi gladio mortificare non desinunt, atque intus ante Dei faciem in sinu mentis abscondunt. Unde recte per Psalmistam dicitur? *Abscondes eos in abdito vultus tui a conturbatione hominum.* Quod Colos. 33.
quamvis perfecte postmodum fiat, etiam nunc ex magna parte agitur, cum a temporalium desideriorum tumultibus, delectatione in interiora rapiuntur, ut mens eorum dum in amorem Dei tota tenditur, nulla inutili perturbatione laceretur. Hinc est quod Paulus per contemplationem mortuos, & quasi in secreto divinitatis absconditos discipulos viderat, quibus dicebat: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Qui enim mortificare se appetit, valde ad inventam requiem contemplationis hilarescit, ut exstinctus mundo lateat, & a cunctis exteriorum rerum perturbationibus intra sinum se intimi amoris [b] abscondit. b

CAPUT LIX.

Ego dixi in pavore meo, projectus sum a vultu oculorum tuorum. Ps. 30. 23.

CUm de electorum profectibus, per propriæ infirmitatis cognitionem tractaretur, in expos. B. Job, Num. 41. 42. & 43.
l. 23. adjunctum est: *Ego dixi in pavore meo, etc.* VIR sanctus æternam patriam [c] contemplatus, & hæc c
mala pensans in quibus erat, atque illa bona considerans, in quibus adhuc non erat, ait; *Ego dixi in pavore meo, projectus sum a vultu oculorum tuorum.* Sublevatus quippe in extasi (quod nostri interpretes pavorem non proprie vocaverunt) a vultu oculorum Dei vidit se esse projectum. Post interni quippe luminis visionem, quæ intus anima per contemplationis gratiam radio claritatis emicuit, a semetipso recessit, & cognitione percepta, vel quibus illic bonis deesset, vel quibus malis hic adesset invenit: neque enim quis præsentis vitæ mala sicut sunt, conspicere prævalet, si bona æter-

a Michael. *tumultus.* Utic. utramque lectionem exhibet.

b Editi cum Michael. *abscondat.*

c Utic. & Gemet. *contemplatur.*

æternæ patriæ per contemplationis gustum contingere necdum valet. Unde & a vultu oculorum Dei projectum se esse cognovit. Sublevatus quippe vidit, quod se hic videre non posse ad se relaxatus ingemuit. Perfectam scilicet animam ista compunctio afficere familiarius solet, quia omnes imaginationes corporeas insolenter sibi obviantes discutit, & cordis oculum figere in ipso radio incircumscriptæ lucis intendit. Figuras corporalium specierum ad se intus ex infirmitate corporis trahit; sed perfecte compuncta, hoc summopere invigilat ne cum veritatem quærit, eam imaginatio circumscriptæ visionis illudat: cunctasque sibi obviantes imagines respuit. Quia enim per illas infra se lapsa est, sine illis super se ire conatur. Et postquam per multa indecenter sparsa est, in unum se colligere nititur, ut, si magna vi amoris prævalet, esse unum atque incorporeum contempletur. [a] Unde aliquando ad quamdam inusitatam dulcedinem interni saporis admittitur, & raptim aliquomodo ardenti spiritu afflata renovatur, tantoque magis inhiat, quanto magis quod amet degustat. Atque hoc intra se appetit, quod sibi dulce sapere intrinsecus sentit: quia videlicet ejus amore dulcedinis sibi coram viluit: & postquam hanc utcumque percipere potuit, quid sine illa dudum fuisset, invenit. Cui inhærere conatur, sed ab ejus fortitudine, sua adhuc infirmitate repellitur. Et quia ejus munditiæ contemperari non valet, flere dulce habet, sibique ad se cadenti infirmitatis suæ lacrymas sternere. Neque enim potest mentis oculum in id quod contra se raptim conspexerat, figere: quia ipso vetustatis suæ usu deorsum ire compellitur. Inter hæc anhelat, æstuat, super se ire conatur, sed ad familiares tenebras suas victa fatigatione relabitur.

CAPUT LX.

Item unde supra. Num. 66.

IN expos. B. Job, l. 18. [b] CONTEMPLATUS quippe interna gaudia visionis Dei, & socialem frequentiam Angelorum persistentium, reduxit oculos ad ima: vidit quo jaceret, qui ad hoc conditus fuerat ut in cœlestibus stare potuisset. Pensavit ubi esset; & quod esset, ingemuit. Projectumque se a vultu oculorum Dei doluit: quia in comparatione lucis intimæ, graviores senserat exsilii sui tenebras, quas tolerabat.

CAPUT LXI.

Viriliter agite, et confortetur cor vestrum. Ps. 30. 25.

IN expos. B. Job, l. 7. adjunctum est: *Viriliter agite, &c.* JUSTORUM fortitudo est carnem vincere, propriis voluntatibus contraire, delectationem vitæ præsentis extinguere, hujus mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, adversitatis metum in corde superare. Reproborum vero fortitudo est transitoria sine cessatione diligere, contra flagella Conditoris insensibiliter perdurare, ab amore rerum temporalium nec ex adversitate quiescere, ad inanem gloriam etiam cum vitæ detrimento pervenire, malitiæ augmenta exquirere, bonorum vitam non solum verbis ac moribus, sed etiam gladiis impugnare, in semetipsis spem ponere, iniquitatem quotidie sine ullo desiderii defectu perpetrare. Num. 34.

CAPUT LXII.

Item unde supra. Num. 63.

IN expos B. Job, lib. 26. DICENS enim, *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum*, quod illico subdidit, quasi sexum cordis munire curavit. Luxuriosi quippe mens corrumpitur si rebus transitoriis delectetur.

CA-

a Reliqua desunt in mss. b Mss. non habent capita 60. 61. 62.

CAPUT LXIII.

Ps. 30. 25. *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum.*

DUm de differendo intellectu sacri eloquii tractaretur, in expos. B. Job, l. 28. adjunctum est: Num. 12. *Viriliter agite, &c.* SCRIPTURA sacra viros vocare consuevit, qui nimirum vias Domini fortibus & non dissolutis gressibus sequuntur. Unde & Paulus ait: *Remissas manus & dissoluta genua erigite.* Unde & Sapientia in Proverbiis dicit: *O viri, ad vos clamito.* Ac si aperte diceret: Ego non feminis, sed viris loquor: quia hi, qui fluxa mente sunt, mea verba percipere nequaquam possunt.

Hebr. 12. 12. Prov. 8. 4.

CAPUT LXIV.

Ps. 31. 1. *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.*

CUm de electorum per internam gratiam studiis tractaretur, [a] hom. 4. in Ezech. adjunctum est: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, &c.* [b] SANCTI viri ante Dei oculo student culpas linguæ tegere meritis vitæ. Student pondere bonorum operum premere immoderata verborum. Unde sancta Ecclesia in suis electis quotidie otiosæ locutionis vitium virtute boni operis tegit. *Beati*, ergo, *quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.* Sed rursum cum scriptum sit: *Omnia nuda & aperta sunt oculis ejus*, quomodo tegi possunt quæ ejus oculis, cui cuncta nuda sunt, abscondi nequaquam possunt? Sed quia hoc, quod tegimus, inferius ponimus: atque hoc unde tegimur, nimirum superducimus, ut quod est subterpositum tegamus: tegere peccata dicimur, quæ quasi subterponimus, dum abdicamus, eisque aliud superducimus, dum bonæ actionis opus ad hoc post eligimus, ut præferamus. Peccata itaque tegimus, cum bona facta malis actibus superponimus. Quando ergo abdicamus mala quæ fecimus, & eligimus bona quæque ut faciamus, quasi tegmen ei rei superducimus, quam erubescimus videri. Qui ergo priora mala deserit, & bona posterius facit, per hoc, quod addit, transactam nequitiam tegit, cui boni operis meritum superducit. Quamlibet enim sancti viri in hac adhuc vita sint, habent tamen quod ante Dei oculos operire debeant: quia omnino est impossibile ut aut in opere, aut in locutione, aut in cogitatione numquam delinquant.

a Num. 6.

Hebr. 4. 15.

Hom. 4. in Ezec. 2. 6.

CAPUT LXV.

Conversus sum in ærumna mea, dum confringitur spinas. Psal. 31. 4.

DUm de bono pœnitentiæ tractaretur, in expos. B. Job, l. 20. Num. 21. adjunctum est: *Conversus sum in ærumna mea, &c.* QUID hoc loco per spinam, nisi omne peccatum evidentr exprimitur? Quia dum trahit ad delectationem, quasi pungendo lacerat mentem. Hinc ergo justi & pœnitentis voce dicitur: *Conversus sum in ærumna mea, dum confringitur spina:* quia scilicet mens ad lamentum vertitur, ut peccati punctio pœnitendo frangatur. In translatione vero alia non confringi, sed configi spina perhibetur. Quod videlicet ab eodem sensu non dissonat, quia pœnitentis animus ad luctum ducitur, dum perpetrata culpa in memoria fixa retinetur.

CAPUT LXVI.

Dixi: pronuntiabo adversus me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Ps. 35. 5.

DUm de abstergendis cogitationum nondum procedentibus in opere flagitiis tractaretur, Reg. Past. par. 3. adjunctum est: *Dixi, &c.* SÆPE Cap. 29. Admon. 30.

Z z 2 mi-

a Locus qui hic citatur pertinet ad extrema verba capitis. Priora enim sumta sunt ex l. 32. in Job n. 2. E. V.

b In cod. Michael. indicatur lib. 33. in Job. In Utic. lib. 32. Exstant hæc hom. 4. in Ezech. loco assignato.

misericors Deus eò citius peccata cordis abluit, quo hæc exire ad opera non permittit, & cogitata nequitia tanto citius solvitur, quanto effectu operis districtius non ligatur. Unde recte per Psalmistam dicitur: *Dixi, Pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei*. Qui enim impietatem cordis subdidit, quia cogitationum injustitias pronuntiare vellet, indicavit. Dumque ait: *Dixi: Pronuntiabo*; atque illico adjunxit: *Et tu remisisti*, quam super hæc sit facilis venia, ostendit: qui dum se adhuc promittit petere, hoc quod se petere promittebat, obtinuit; quatenus quia usque ad opus non venerat culpa, usque ad cruciatum non perveniret pœnitentia, sed cogitata afflictio mentem tergeret, quam nimirum tantummodo cogitata iniquitas inquinasset.

CAPUT LXVII.

Psal. 31. 9. *In camo et fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.*

Num. 56. CUm de utilitate temporalis flagelli tractaretur, in expos. B. Job, lib. 26. adjunctum est: *In camo, etc.* SÆPE qui jubentis verba non audiunt, ferientis verberibus admonentur; ut ad bona desideria saltem pœnæ trahant, quos præmia non invitant. Si vero etiam flagella conspiciunt, constat nimirum quod tanto illic gravioris vindictæ supplicia sentiant, quanto hic majoris providentiæ gratiam calcant.

CAPUT LXVIII.

Psal. 32. 6. *Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.*

Num. 48. 49. & 50. DUm de Apostolorum virtutibus per sancti Spiritus donum tractaretur, in expos. B. Job, lib. 17. adjunctum est: *Verbo Domini cæli firmati sunt, &c.* QUID cœlorum nomine, nisi sancti Apostoli designantur? Qui verbis pluunt, & coruscant miraculis; quorum virtus ex dono confortatur spiritus. De quibus per eumdem Psalmistam dicitur: *Cœli enarrant gloriam Dei*. Quibus tunc virtutem dedit spiritus, cum replevit: quod Luca referente didicimus, qui ait: *Factus est repente de cælo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes: & apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque super singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis*. Ex eo ergo acceperunt ornamenta virtutis, quos immensa ante possederat fœditas timoris. Scimus enim quod ille Apostolorum, id est cœlorum primus, ante acceptam hujus spiritus gratiam, quoties dum mori timuit, vitam negavit. Qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili potestate cujusquam, sed unius mancipii sola est interrogatione prostratus. Et quidem mancipium ne sexus firmior terribile demonstraret, ancilla est inquirente tentatus. Rursusque ut talis sexus infirmitas etiam officii sui dejectione vilesceret, non ab ancilla tantum, sed ab ostiaria est ancilla requisitus. Ecce quam vilis est ad tentandum persona requisita, ut aperte proderetur, quanta eum timoris infirmitas possederit, qui nec ante vocem ostiariæ ancillæ subsisteret. Sed jam hic paulo ante timidus, qualis, post acceptam virtutem spiritus exsisteret, videamus. Certe Luca testante didicimus contra Sacerdotes ac Principes quanta Dominum auctoritate prædicavit. Nam cum facto miraculo quæstio fuisset exorta, & Sacerdotum Principes, Seniores, ac Scribæ in Apostolorum persecutione concurrerent, eos in medio statuentes, in qua virtute miraculum fecerint percun-

Psal. 18. 2.
Act. 2. 2.
Ex hom 30. in Evang. n. 7. & 8.

cunctari curaverunt. Quibus, repletus Spiritu sancto Petrus, dixit : *Act. 4. v. 8. 10.* *Principes populi & Seniores, si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est, notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israel : quia in nomine Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus*. Cumque erga hæc persequentium furor excresceret, eosque Sacerdotes ac Principes Jesum prædicare prohiberent, contra minas Principum, qua auctoritate Petrus excreverat, indicatur, cum illic protinus subditur : *Act. 5. 29.* *Petrus vero & Apostoli dixerunt : Obedire oportet Deo magis quam hominibus*. Sed cum auctoritatem prædicantium resistentium præcepta non premerent, ad flagella pervenitur, nam subditur : *Tunc Principes sacerdotum cæsis denuntiaverunt ne loquerentur in nomine Jesu, & dimiserunt eos*. Sed quia Apostolorum virtutem premere nec flagella valuerunt, patenter ostenditur, cum protinus subinfertur : *Ibid. 41.* *Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu consilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Mox etiam post flagellorum gaudia quid agerent, indicatur : *Ibid. 42.* *Omni autem die in templo, & circa domos non cessabant, docentes & evangelizantes Jesum Christum*. Ecce ille, qui paulo ante timidus, jam linguis loquitur, coruscat miraculis, infidelitatem Sacerdotum ac Principum libera voce increpat, ad prædicandum Jesum exemplum auctoritatis cæteris præstat. Ne in nomine Jesu loqui debeat verberibus prohibetur, nec tamen compescitur. Contemnit flagella cædentium, qui paulo ante requirentium verba timuerat, & qui ancillæ vires requisitus expavit, vires Principum cæsus premit. *Spiritu ergo oris ejus omnis virtus eorum*. Ejusdem enim jam sancti Spiritus virtute solidatus, hujus mundi altitudines libertatis calce deprimebat, ut in imo esse cerneret quod contra Creatoris gratiam altum tumeret. Hæc est firmitas cœlorum, hæc sunt dona spiritus, quæ diversis manifestari virtutibus solent. Quas occultæ dispensationis munere divisas Paulus enumerat, dicens : *Alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ ;* *1. Cor. 12. 8. & seq.* *alii autem sermo scientiæ, secundum eumdem spiritum ; alteri fides in eodem spiritu, alii autem gratia sanitatum in uno spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii interpretatio spirituum, alii genera linguarum, alii discretio sermonum :* quem mox generali definitione concludens, ait : *Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis prout vult*. Bene itaque dicitur : *Et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* : quia prædicatores sancti, nisi promissa Paracleti dona perciperent, nullo fortitudinis decore claruissent.

CAPUT LXIX.

Congregans quasi in utre aquas maris. *Psal. 32. 7.*

DUm de perversis contra Ecclesiam machinationibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 19. adjunctum est : *Num. 15.* *Congregans quasi in utre aquas maris*. AQUAS maris quasi in utre Dominus congregat, cum miro moderamine cuncta disponens, in suis clausas cordibus carnalium minas frenat. Extremi namque temporis persecutione crescente, apertas hæreticorum voces sancta Ecclesia tolerare compellitur, cum motus cordis sui, quos nunc intra cogitationum sinus contegunt, tunc in voce manifesti erroris aperiunt. Nunc enim sicut per Johannem dicitur : *Draco in abysso clausus tenetur* : quia *Apoc. 20. 3.* diabolica malitia in eorum subdolis cordibus occultatur. Sed sicut illic dictum est, *Educetur draco de puteo abys-*

abyssi: quia quod modo præ timore tegitur, tunc contra Ecclesiam publice de iniquorum cordibus omne serpentinum virus aperitur. Nunc enim abscondit se sub blandiente lingua sæviens conscientia, & malitia calliditatis quasi quadam se tegit abysso simulationis. Nunc Dominus, sicut Psalmistæ voce dicitur: *Congregat sicut in utre aquas maris*. Uter quippe est carnalis cogitatio: aquæ ergo maris in utre congregatæ sunt, cum amaritudo perversæ mentis non erumpit exterius in vocem pravæ libertatis.

CAPUT LXX.

Ps. 33. 9. *Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus*.

CUm de nutriendo in Deum desiderio, per experimentum bonorum actuum tractaretur, ho. 36. in Evang. adjunctum est: *Gustate, & videte, &c.* Num. 1. AUGENT semper spirituales deliciæ desiderium in mente dum satiant: quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod avidius ametur: & idcirco non habitæ amari non possunt, quia earum sapor ignoratur. Quis enim amare valeat quod ignorat? Proinde Psalmista nos admonet, dicens: *Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus*. Ac si aperte dicat: Suavitatem ejus non cognoscitis, si hanc minime gustatis. Sed cibum vitæ ex palato cordis tangite, ut probantes ejus dulcedinem amare valeatis. Sed has homo delicias tunc amisit, cum in paradiso peccavit, cum os a cibo internæ dulcedinis clausit. Unde nos quoque nati in hujus peregrinationis ærumna, huc fastidiosi jam venimus, nec scimus quid desiderare debeamus, tantoque se amplius fastidii nostri morbus exaggerat, quanto se magis ab esu illius dulcedinis animus elongat: & eo jam internas delicias non appetit, quo eas comedere diu longeque desuevit. Fastidio ergo nostro tabescimus, & longa inediæ peste fatigamur. Et quia gustare intus nolumus paratam dulcedinem, amamus foris miseri famem nostram.

CAPUT LXXI.

Divites eguerunt, & esurierunt. Ps. 33. 11.

DUm de distinguendis veris & falsis deliciis tractaretur, in expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: Num. 9. *Divites eguerunt, & esurierunt*. SI de exteriori fame egestas divitum, & esuries diceretur, profecto divites non essent, qui pane corporis indigerent. Sed quia dum exterius multiplicantur, interius inanes fiunt: & divites pariter & egentes esse memorantur: quia videlicet pane sapientiæ saturari minime merentur.

CAPUT LXXII.

Declina a malo, & fac bonum. Ps. 36. 27.

CUm de perfectorum virtutibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 1. adjunctum est: *Declina a malo, & fac bonum*. Num. 3. NEQUAQUAM bona Deo accepta sunt, quæ ante ejus oculos malorum admixtione maculantur. Hinc namque per Salomonem dicitur: *Qui in uno offenderit, multa bona perdit*. Eccles. 9. 18. Hinc Jacobus attestatur dicens: *Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*. Jac. 2. 10. Hinc Paulus ait: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*. 1. Cor. 5. 6.

CAPUT LXXIII.

Item unde supra. Num. 46.

IN expos. B. Job, l. 23. [a] DECLINARE quipe a malo, est ab eo, quo jacuit, surgere. Bonum vero facere, est mercedis opera, in quibus requiescere debeat, præparare. Qui enim declinat a malo, sed bona non facit, surrexit quidem ab eo, quo jacuit: sed ubi requiescere debeat, necdum paravit.

CA-

a Hoc caput cum sequenti omittitur in mss.

CAPUT LXXIV.

Ps. 33. 21. *Dominus custodit omnia ossa eorum, unus ex his non conteretur.*

IN expos. B. Job, l. 23. adjun-
Num 48. ctum est: *Dominus custodit omnia ossa eorum, &c.* QUOD utique non de ossibus corporis, sed de viribus dicitur mentis. Nam certe novimus, quod & multorum corporaliter ossa confracta sunt, & persecutores Domini, latronis illius cui dictum est:
Luc. 23. 43. *Hodie mecum eris in paradiso*, sicut latronis alterius, in cruce crura fregerunt.

CAPUT LXXV.

Ps. 34. 5. *Fiant sicut pulvis ante faciem venti, & Angelus Domini affligens eos.*

DUm de tentationum exercitio casuque tractaretur, in expos.
Num. 62. 53. B. Job, l. 3. adjunctum est: *Fiant sicut pulvis ante faciem venti, &c.* QUI in corde suo aura tentationis rapitur, quasi ante faciem venti pulvis elevatur: & cum inter hæc divina districtio percutit, quid aliud quam Angelus Domini affligit? Sed hæc aliter aguntur a reprobis, aliter ab electis. Illorum namque corda ita tentantur, ut consentiant: justorum vero, tentationes quidem suscipiunt, sed repugnant. Illorum mens delectabiliter capitur: & si ad tempus, quod male suggeritur, displicet: sed postmodum per deliberationem libet. Isti vero sic tentationum jacula excipiunt ut semper resistendo fatigentur; & si quando usque ad delectationem tentata mens rapitur, ipsi tamen citius subreptionem suæ delectationis erubescunt, &
a forti censura redarguunt quidquid [a] intra se carnale deprehendunt.

b [b] CAPUT LXXVI.

Ps. 34. 6. *Fiant viæ eorum tenebræ, & lubricum.*

IN expos. B. Job, l. 19. adjun-
Num. 39. ctum est: *Fiant viæ eorum tenebræ, & lubricum.* Ut scilicet per tenebras, ire quo ire debent, non videant: qui etsi recta viderint, in eis tamen per lubricum stare non possunt. Isti itaque per lubricum inter bona claudicant, illi per tenebras, quæ bona sequantur ignorant.

CAPUT LXXVII.

Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tibi? Ps. 34. 10.

CUm de comprimenda sui præsumtione per cognitionem di- Num. 56.
vini occultique judicii tractaretur, in expos. B. Job, lib. 5. adjunctum est: *Omnia ossa mea, etc.* QUID per ossa nisi fortia acta signantur? De quibus & per Prophetam dicitur: *Dominus custodit omnia ossa eorum.* Et sæpe quæ agunt homines, esse alicujus momenti æstimant, quia districtionis intimæ quam sit subtile judicium ignorant. Sed cum per contemplationem rapti superna conspiciunt, ab ipsa aliquo modo præsumtionis suæ securitate liquefiunt: & tanto magis in divino conspectu trepidant, quanto nec bona sua digna ejus examine quem conspiciunt, pensant. Hinc est enim, quod is, qui fortia operando profecerat, per
spiritum sublevatus clamabat: *Omnia* Ps. 34. 10.
ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi? Ac si diceret: Carnes meæ verbum non habent: quia infirma mea apud te funditus silent; ossa autem mea tuæ magnitudinis laudem dicunt: quia ipsa quoque, quæ esse in me fortia credidi, tua consideratione contremiscunt.

CAPUT LXXVIII.

Item unde supra. Num. 79.

IN expositione B. Job, l. 18. Dum de qualitate divinæ in homine similitudinis tractaretur, adjunctum est: *Domine quis similis tibi.* AD hoc Sancti omnes ad illa gaudia æterna perveniunt, ut esse Deo simi-
les possint, sicut scriptum est: *Cum* 1. Joh. 3. 2.
ap-

a Mss. Utic. & Michael. *quidquid intra se ex suggestione carnali, &c.*

b Desideratur in mss. hoc caput.

apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Et tamen scriptum est: *Domine Deus virtutum, quis similis tibi?* Et iterum ait: *Quis similis erit Domino inter* [a] *filios?* Unde ergo similes, & unde non similes, nisi quia huic sapientiæ & similes erunt ad imaginem, & tamen non erunt similes ad æqualitatem? Aspiciendo quippe æternitatem Dei, fit eis ut æterni sint. Et dum visionis ejus donum percipiunt, ex perceptione beatitudinis imitantur quod vident. Et similes ergo sunt, quia beati sunt, & tamen Creatori similes non sunt, quia creaturæ sunt. Et habent itaque quamdam Dei similitudinem, quia non habent finem. Et tamen incircumscripti æqualitatem non habent: quia habent circumscriptionem.

Ps. 88. 5.

CAPUT LXXIX.

Vidi impium superexaltatum, & elevatum [b] *sicut cedros Libani: transivi, & ecce non erat.* Ps. 36. 35

CUm de provectu meritorum, & de malorum cognitione tractaretur, in expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: *Vidi impium superexaltatum, &c.* DAVID Propheta quoniam a dilectione præsentis seculi jam corde transierat, iniqui gloriam describens dicebat: *Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani.* Sed quia cor huic mundo non subdidit, hunc jure despexit, dicens: *Transivi, & ecce non erat.* Esset quippe aliquid in ejus æstimatione impius, si ipse ab hoc seculo per intentionem minime transisset. Sed is qui non transeunti magnum aliquid esset, transeunti animo, quam nihil esset, apparuit: quia dum æterna retributio cogitatur, præsens gloria quam sit nulla cognoscitur. Hinc Moyses, cum supernæ contemplationis gloriam quæreret, dixit: *Transiens videbo visionem.* Nisi enim gressum cordis a seculi amore movisset, nequaquam intelligere superna potuisset. Num. 63. Exod. 3. 3.

CAPUT LXXX.

Computruerunt, & deterioraverunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ. Ps. 37. 6.

CUm de abolenda memoria præteritorum excessuum tractaretur, in expos. B. Job, l. 9. adjunctum est: *Computruerunt, &c.* QUI peccatum corrigit & plangit, cicatricem vulneri superducit. Sed cum mens decepta hoc unde jam pœnituit, ad delectationem sui revocat; cicatrix pœnitentiæ, quæ superducta fuerat, ad putredinem vulneris redit, ut fœtorem prava delectatio habeat, postquam salutem vulneris jam cicatrix sarcita cute monstrabat. Quid itaque cicatrices, nisi sanationes sunt vulnerum? Laxatas namque nequitias ad delectationem memoriæ redire conspexerat, qui cicatrices deflebat. Cicatrices quippe computrescere, est sanata jam peccaorum vulnera rursus in tentationem serpere, atque ex eorum suggestionibus post superductam cutem pœnitentiæ, fœtorem culpæ iterum, doloremque sentire: quia videlicet in re & nihil foris opere agitur, & sola intus cogitatione peccatur, districtoque se reatu mens obligat, nisi hoc sollicitis lamentis tergat. Num. 83.

CAPUT LXXXI.

Incurvatus sum, & humiliatus sum usquequaque. Psal. 37. 7.

DUm de cavendo usu pravæ consuetudinis tractaretur, hom. 31. in Evang. adjunctum est: *Incurvatus sum, &c.* PLERUMQUE videmus quæ agenda sunt, sed opere non implemus: nitimur & infirmamur. Mentis judicium rectitudinem conspicit, sed ad hanc operis fortitudo succumbit: quia nimirum jam de pœna peccati est, ut ex dono quidem Num. 7.

a Nonnulli mss. *inter filios hominum.*
b In Gemet. hic & deinceps, *super cedros.*

dem possit bonum conspici, sed tamen ab eo, quod aspicitur, contingat per meritum repelli. Usitata etenim culpa obligat mentem, ut nequaquam surgere possit ad rectitudinem. Conatur & labitur: quia ubi sponte diu perstitit, ibi & cum noluerit, coacta cadit. Unde bene de hac nostra incurvatione ex typo humani generis per Psalmistam dicitur: *Incurvatus sum, & humiliatus sum usquequaque*. Contemplatus quippe quod ad supernam lucem intuendam homo conditus fuerat, sed peccatis exigentibus foras missus, mentis suæ tenebras portat, superna non appetit, in infimis intendit, cœlestia nequaquam desiderat, terrena semper in animo versat. Et hoc, quod de suo genere doluit, in seipso exclamavit dicens: *Incurvatus sum, & humiliatus sum usquequaque*. Contemplationem namque cœlestium perdens, si sola carnis necessaria homo cogitaret, incurvatus & humiliatus esset, sed tamen usquequaque non esset. Quem ergo a supernis cogitationibus non solum necessitas dejicit, sed etiam voluptas illicita sternit, non solum incurvatus, sed usquequaque incurvatus est.

a [a]CAPUT LXXXII.

Ps. 37. 18. *Ego autem ad flagella paratus sum.*

CUm de parato semper ad suscipienda flagella electorum animo tractaretur, in expos. B. Job, l. 7. adjunctum est: *Ego autem ad*
Num. 21. *flagella paratus sum*. QUIA enim Sancti mentis suæ corruptionis vulnus sine putredine non esse considerant, libenter se sub manu medici ad sectiones parant: ut aperto vulnere virus peccati exeat, quod sana cute intus occidebat.

CAPUT LXXXIII.

Iniquitatem meam ego pronuntiabo, & cogitabo pro peccato meo. Ps. 37. 19.

DUm de non abolenda ad corrigendum per cognitionem infirmitatis propriæ peccati memoria tractaretur, in expos. B. Job, lib. 8. adjunctum est: *Iniquitatem meam* Num. 37.
ego pronuntiabo, &c. TRIBULATIO spiritus electorum linguam commovet, ut reatum pravi operis vox confessionis impugnet. Sciendum quoque est, quia sæpe reprobi peccata confitentur, [b] sed deflere contemnunt. Electi autem culpas suas, quas vocibus confessionis aperiunt, districtæ animadversionis fletibus insequuntur. Unde & Propheta postquam se iniquitatem suam pronuntiare spopondit, cogitare se etiam de eis subdidit. Ac si aperte fateretur dicens: Sic reatum lingua loquitur, ut nequaquam expers a mæroris stimulo per alia spiritus vagetur, sed culpas loquens vulnus aperio: culpas vero ad correptionem cogitans, salutem vulneris ex medicamine mæroris quæro. Qui enim mala quidem, quæ perpetravit, insinuat: sed flere quæ insinuaverit, recusat; quasi subducta veste vulnus detegit, sed torpente mente medicamentum vulneri non apponit. Confessionis igitur vocem solus necesse est ut mæror excutiat, ne vulnus proditum sed neglectum, quo licentius jam per humanam notitiam tangitur, deterius putrescat. Psalmista ergo plagam cordis non solum detexerat, sed detectæ etiam medicamentum mæroris adhibebat, dicens: *Iniquitatem meam pronuntiabo, & cogitabo pro peccato meo*. Pronuntiando enim occultum vulnus detegit, cogitando autem quid aliud quam medicamentum vulneri apponit? Sed afflictæ menti, & sua sollicite damna cogitanti, rixa pro semet-

a Abest a mss. b Utic. & Michael. *sed de his cogitare contemnunt.*

metipsam oritur contra semetipsam. Nam cum se ad lamenta pœnitentiæ instigat, occulta se increpatione dilaniat.

[a]CAPUT LXXXIV.

Ps. 38. 2. *Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me.*

Num. 18. IN expos. B. Job, lib. 23. adjunctum est. *Posui ori meo, &c.* INFLAMMANTUR quippe corda justorum, cum non correpta crescere conspiciunt acta malorum, eorumque culpæ se participes credunt, quod in iniquitate crescere silendo permittunt. David Propheta postquam sibi silentium indixerat, dicens: *Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me. Obmutui, & humiliatus sum, & silui a bonis*: in ipso suo silentio justo zelo caritatis
Ibid. v. 3. exarsit. Qui illico subdidit: *Et dolor meus renovatus est. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.* Intus ergo cor concaluit, quia dilectionis ejus ardor per admonitionem locutionis exterius emanare recusavit. Ignis in meditatione cordis exarsit: quia increpatio delinquentium a correptione oris refrixit. Caritatis enim zelus consolatione admirabili augendo se temperat: quando contra iniquorum opera per vocem correptionis emanat, ut & quæ corrigere non valet, increpare non desinat: ne se participem delinquentium, ex consensu taciturnitatis addicat.

CAPUT LXXXV.

Psal. 38. 3. *Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti.*

CUm de non reluctando divinis judiciis tractaretur, in expos.
Num. 33. B. Job, l. 23. adjunctum est: *Obmutui, &c.* FLAGELLATUS homo considerans quia illo major est Deus in omne quod patitur, ejus judicio se postponat cui se minorem esse non dubitat. Et quod a meliore patitur justum credat, etiam si ejusdem justitiæ causas ignorat. Quisquis enim pro peccato percutitur, nisi murmurando renitatur, eo ipso jam justus esse incoat, quo ferientis justitiam non accusat. Homo namque sub Deo est conditus; & ad conditionis ordinem redit, quando sibi æquitatem judicis sui, etiam quam non intelligit, anteponit: ut considerata potentia Creatoris, deferveat tumor mentis per memoriam conditionis. Unde David Propheta, cum percussionis pondere in excessum vocis erumpere cogeretur, ad considerationem conditionis suæ se recolligens, ait: *Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti me.* Pensavit enim conditionis suæ ordinem, & justitiam percussionis invenit; quia qui benigne eum, qui non erat, condidit, eum profecto, qui erat, nonnisi juste percussit.

CAPUT LXXXVI.

Verumtamen vane conturbatur omnis homo. Psal. 38. 7.

DUm de humanæ naturæ infirmitatibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 22. adjunctum est: *Verumtamen vane conturbatur omnis homo.* QUAMQUAM ad imaginem Num. 36. Dei ambulet homo, tamen vane conturbatur. Plerumque agitur ut & turbetur vir sanctus exterius, & imperturbabilis duret interius: & quod vane conturbari potest, de infirmitate carnis fit; quamvis in imagine Dei ambulet, de virtute mentis: quatenus & roboratur intus divino adjutorio, tamen adhuc foris sarcina prematur humana. *Magna Ibid. nu. 35. namque est securitas cordis, nil concupiscentiæ habere secularis. Nam si ad terrena adipiscenda cor inhiat, securum tranquillumque esse nullatenus potest: quia aut non habita concupiscit ut habeat, aut adepta metuit ne amittat: & dum in adversis sperat prospera, in prosperis formidat adversa, huc illucque quasi quibusdam fluctibus volvitur, ac per mo-

a Abest a mss.

modos varios rerum alternantium mutabilitate versatur. Sin vero semel in appetitione supernæ patriæ forti stabilitate animus figitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur. A cunctis quippe externis motibus eamdem intentionem suam quasi quemdam se-
a cretissimum secessum petit: ibique [a] incommutabili inhærens, & mutabilia cuncta transcendens, ipsa jam tranquillitate quietis suæ in mundo extra mundum est; excedit profecto ima omnia intentione summorum: & cunctis rebus, quas non appetit, libertate quadam superesse se sentit, nec tempestatem rerum temporalium intus sustinet, quam intuetur foris: quia terrena omnia, quæ concupita opprimere mentem poterant, despecta subterjacent. Unde bene per
Jere. 31. 21. Prophetam dicitur: *Statue tibi speculam*, ut dum quisque speculatur summa, supereminat infimis. Hinc
Habac. 2. 1. etiam Habacuc dicit: *Super custodiam meam stabo*. Stat quippe super custodiam suam, qui per solertiam disciplinæ terrenis desideriis non succumbit, sed supereminet: ut dum semper stantem appetit æternitatem, infra se sit ei omne quod transit.
Ibid. nu. 36. Tamen quia vir sanctus quantalibet virtute profecerit, eum in hac vita positum adhuc extrinsecus carnis infirmitas premit, bene Habacuc iterum unam sententiam protulit, ad
Habac. 3. 16. utraque servientem, ait etenim: *Et introivit tremor in ossa mea, et subtus me turbata est virtus mea*. Ac si diceret: Non mea virtus est, in qua superius raptus imperturbabilis maneo, sed mea infirmitas est, in qua inferius turbor. Ipse ergo super se imperturbabilis est, ipse sub se perturbabilis: quia super se ascenderat in quantum rapiebatur ad summa: & sub semetipso erat, in quantum adhuc reliquias trahebat in infima. Ipse super se imperturbabilis, quia in Dei jam contemplationem transierat. Ipse sub se perturbabilis, quia sub semetipso adhuc infirmus homo remanebat. Huic sententiæ David Propheta concinens, ait: *Ego dixi in excessu mentis meæ: Psal. 115. 2.*
Omnis homo mendax. Cui responderi potest: si omnis, & tu: falsaque jam erit sententia, quam mendax ipse protulisti. Si vero ipse non es mendax, vera jam sententia non erit: quia dum tu verax es, non omnis homo cognoscitur mendax. Sed notandum quod præmittitur: *Ego dixi in excessu mentis meæ*. Per excessum ergo mentis etiam semetipsum transiit, cum de hominis qualitate definivit. Ac si patenter dicat: De falsitate omnium hominum inde veram sententiam protuli, unde ego ipse super hominem fui. In tantum vero & ipse mendax, in quantum homo. In tantum autem omnino non mendax, in quantum per excessum mentis super hominem. Sic itaque, sic perfecti omnes, Ibid. nu. 37.
quamvis adhuc aliquid turbulentum de infirmitate carnis tolerent; jam tamen intrinsecus tranquillissimo secreto perfruuntur per contemplationem mentis, ut quidquid acciderit exterius, in nullo turbet interius.

CAPUT LXXXVII.

Eduxit me de lacu miseriæ, et de Ps. 39. v. 2. 3. 4.
luto fecis: et statuit super petram pedes meos, et direxit gressus meos: et immisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro.

CUm de incrementis bonorum operum tractaretur, l. 1. hom. 9. in Ezech. adjunctum est: *Eduxit me de lacu miseriæ, etc.* QUI Num. 4.
adhuc ex superbiæ vertice stamus, cum jam de æternitatis timore aliquid sentire cœperimus, dignum est ut ad pœnitentiam cadamus; & cum infirmitatem nostram subtiliter cognoscentes, humiliter jacemus, per divini verbi consolationem surgere ad

a Ita Utic. Michael. & alii. Gemet. autem quem sequuntur excusi, *Incommutabiliter inhærens*, &c.

ad fortiora opera debemus: & cum jam in bonorum operum soliditate persistimus, necesse est ut unde nosmetipsos correximus, inde jam prædicantes & alios revocemus. Nam jacenti non præcipitur, ut ad prædicationem pergat, ne infirmus quisque hoc, quod verbo ædificare potest, opere destruat. Recte ergo nunc per Prophetam dicitur: *Eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis: statuit super petram pedes meos, &c.* Postquam de luto fecis se eductum asseruit, statutosque pedes suos super petram conspexit, immissum in os suum canticum novum asseruit. Prius enim de luto pravitatis educitur, ut ejus pedes per fidem in petra solidentur. Et postquam boni operis pedes & gressus jam in petra fixerat, tunc prædicationis canticum accipit, ut hymnum Deo dicere & operibus & vocibus possit. Sic Saulus dum superbus Damascum pergeret, Redemtoris voce prostratus jacuit: & qui prædicator futurus erat, non tamen mox ut prædicaret quod viderat, audivit; sed ei jacenti dicitur: *Ingredere in civitatem, & dicetur tibi, quid te oporteat facere.* (Act. 9. 7.) Jacens ergo hoc solum audire potuit, ut surgens disceret quod audierat. Surgens vero hoc didicit, ut quæ didicerat, prædicaret.

CAPUT LXXXVIII.

Multa fecisti, tu Domine Deus meus, mirabilia tua. (Ps. 39. 7.)

CUm de Creatoris potentia ex creaturarum miraculis tractaretur, in expos. B. Job, l. 6. adjunctum est: *Multa fecisti, &c.* (Num. 18.) QUIS omnipotentis Dei mirabilia perscrutari sufficiat, quod cuncta ex nihilo creavit, quod ipsa mundi fabrica mira potentiæ virtute disposita sit, & super aera cœlum suspenditur, & super abyssum terra libratur? Quod ex rebus invisibilibus omnis hæc universitas exsistit: quod hominem fecerit, ut ita dixerim, in brevi colligens mundum alterum, sed rationalem: quod hunc ex anima & carne constituens, investigabili virtutis dispositione permiscuit spiritum & lutum? Ex his itaque aliud novimus, aliud & sumus: sed tamen mirari negligimus, quia ea, quæ incomprehensibili indagatione mira sunt, in humanis oculis usu viluerunt. Unde fit, ut si mortuus homo suscitetur, in admirationem omnes exsiliant; & quotidie homo, qui non erat, nascitur, & nemo miratur: dum proculdubio omnibus constet, quia plus sit creari quod non erat, quam reparari quod erat. Quia arida Aaron virga (Num. 17.) floruit, cuncti mirati sunt: & quotidie ex arente terra arbor producitur, virtusque pulveris in lignum vertitur, & nemo miratur. Quia (Johan. 6.) quinque panibus quinque millia hominum satiati sunt, crevisse escam sub dentibus cuncti mirati sunt: quotidie sparsa grana seminum plenitudine multiplicantur spicarum, & nemo miratur. Aquam semel in vinum permutatam videntes cuncti mirati sunt: (Johan. 2.) quotidie humor terræ in radice vitis attractus per botrum in vinum vertitur, & nemo miratur. Mira itaque sunt omnia, quæ mirari homines negligunt: qui ad considerandum, ut prædiximus, usu torpescunt.

CAPUT LXXXIX.

Annuntiavi, & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. (Ps. 39. 6.)

CUm de stabilitate electorum, & reprobatione malorum, fidem intra sanctam Ecclesiam specietenus tenentium tractaretur hom. 19. in Evang. (Num 5.) & in expos. B. Job, l. 25. adjunctum est: *Annuntiavi, & locutus sum, &c.* (Num. 21.) VOCANTE Domino, super numerum multiplicantur fideles, quia etiam ii ad fidem veniunt, qui ad electorum numerum non pertingunt. Hinc enim fide-

delibus per confessionem admixti sunt, sed propter vitam reprobam illic connumerari in sorte fidelium non merentur. Propheta itaque intuens tantos hoc Ecclesiæ tempore specietenus credere, quantos nimirum certum est electorum numerum summamque transire, ait: *Multiplicati sunt super numerum.* Ac si diceret: Multis Ecclesiam intrantibus etiam ii ad fidem specietenus regni veniunt, qui a numero regni cœlestis excluduntur: quia electorum summam sua videlicet multiplicitate transcendunt.

a Ps. 40. 4. [a]CAPUT XC.

Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.

Num. 41. IN expos. B. Job, lib. 8. adjunctum est: *Universum stratum ejus versasti, &c.* QUIA dum nos tentatio carnis concutit, tremefacta nostra infirmitas etiam mentis cubile confundit.

CAPUT XCI.

Ps. 40. 4. *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.*

b DUm [b] de multiplicibus in sacro eloquio rerum significationibus tractaretur, in expos. B Job, l. 23. adjunctum est: *Universum stratum*
Num. 45. 47. *ejus versasti, &c.* QUID hoc loco per stratum, nisi requies temporalis accipitur? Cum enim quisque curis secularibus fatigatus, deserere per divinam gratiam hujus mundi itinera laboriosa compungitur, cogitare solet quomodo præsentis vitæ desideria fugiat, & ab ejus laboribus requiescat; sibique mox desideratæ quietis ordinem quærit, & velut quoddam stratum sicut a cunctis laboribus cessationis locum invenire concupiscit. Sed quia in hac vita adhuc homo positus in cujuslibet ordinis loco, in cujuslibet secreti secessu vivere sine tentationibus nullatenus potest, plerumque in id, quod ad requiem construitur, major dolor tentationis invenitur. Unde & recte per Prophetam dicitur: *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.* Ac si diceret: Omne quod hic sibi paravit ad requiem, hoc ei mutasti occulto judicio ad perturbationem. Quod pio quidem Dei consilio agitur, ut hujus peregrinationis tempore electorum vita turbetur. Via quippe est vita præsens, qua ad patriam tendimus; & idcirco hic occulto judicio frequenti perturbatione conterimur, ne viam pro patria diligamus. Solent enim nonnulli viatores cum amœna fortasse in itinere prata conspiciunt, pergendi moras innectere, & a cœpti itineris rectitudine declinare, eorumque gressus tardat pulcritudo itineris, dum delectat. Unde electis suis ad se pergentibus Dominus hujus mundi iter asperum facit; ne dum quisque vitæ præsentis requie quasi vitæ amœnitate pascitur, magis eum diu pergere quam citius pervenire delectet; ne dum oblectatur in via, obliviscatur quod desiderabat in patria.

CAPUT XCII.

Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Psal. 41. 4.

CUm de fructu compunctionis tractaretur, in expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte.* Num. 35. LUCTU suo anima pascitur, cum ad superna gaudia flendo sublevatur. Et intus quidem doloris sui gemitum tolerat, sed eo refectionis pabulum percipit, quo hic vis amoris per lacrymas emanat.

CAPUT XCIII.

Memor ero tui de terra Jordanis, et Hermoniim. Psal. 41. 7.

CUm de bono humilitatis tractaretur, in expos. B. Job, l. 35. adjunctum est: *Memor ero tui de terra Jordanis, etc.* Num. 13. QUID Jordanis nisi descen-

a Abest a mss.

b In excusis legitur: *De variis hujus peregrinationis perturbationibus, ne præsens magis vita, quam futura delectet.*

scensio? Hermoniim autem anathema, id est alienatio interpretatur. De terra ergo Jordanis & Hermoniim Dei reminiscitur, qui eo quod semetipsum dejicit, atque a se alienus exsistit, ad Conditoris sui memoriam revocatur. Hinc est enim quod voce Veritatis dicitur: *Si quis vult post* Luc. 9. 23. *me venire, abneget semetipsum*. Semetipsum enim abnegat, qui, calcato typho superbiæ, ante Dei oculos esse se alienum demonstrat.

CAPUT XCIV.

Psal. 41. 9. *In die mandavit Dominus misericordiam suam, & nocte declaravit.*

CUm de electorum probationibus tractaretur, in expos. B. Job, Num. 52. l. 23. adjunctum est: *In die mandavit Dominus misericordiam suam, &c.* QUIA videlicet unusquisque superni doni gratiam in tranquillitate quietis percipit, sed quantum perceperit in adversitate perturbationis ostendit. Misericordia ergo Domini in die mandatur, quia in tranquillo tempore cognoscendo percipitur: in nocte vero declaratur, quia donum, quod in tranquillitate sumitur, in tribulationibus manifestatur.

CAPUT XCV.

Psal. 43. 20. *Humiliasti nos in loco afflictionis, & operuit nos umbra mortis.*

IN expos. B. Job, l. 26. adjunctum Num. 54. est: *Humiliasti nos in loco afflictionis, &c.* LOCUS afflictionis est vita præsens. Qui ergo ad æternam patriam tendunt, nunc semetipsos temporaliter in afflictionis loco dejiciunt, ut tunc in loco gaudii veraciter sublimentur. * Electorum Ibid lib. 20. num. 56. namque animas modo dies afflictionis possident, quia dies lætitiæ post sequuntur. Scriptum quippe est: *Timenti Deum, bene erit in extre-* Eccli. 1. 13. *mis*. Et rursum de Ecclesia dicitur: Prov. 31. 25. *Ridebit in die novissimo*. Nunc enim tempus afflictionis est bonis, ut sequatur eos exsultatio quandoque sine tempore. Sequitur: *Et operuit nos umbra mortis*. * Quid hoc loco per *Ibid. lib. 4. num. 30. umbram mortis, nisi mors carnis accipitur? Quia sicut vera est mors qua anima separatur a Deo, ita & umbra mortis est, qua caro separatur ab anima. De hac itaque nunc voce Martyrum per Prophetam dicitur: *Humiliasti nos in loco afflictionis, & operuit nos umbra mortis*. Quos enim constat non spiritu, sed sola carne mori, nequaquam se vera morte, sed umbra dicunt mortis operiri. * [a] Quid enim per umbram, quæ tamen cum adjectione * Ibid. lib. 33. num. 6. mortis ponitur, nisi mors carnis exprimitur? vel quilibet reprobi, qui antiqui hostis tenebras studio pravæ operationis imitantur. Unde voce Martyrum per Psalmistam dicitur: *Humiliasti nos in loco afflictionis, & operuit nos umbra mortis*. Umbra enim mortis electos Dei opprimit, cum mors carnis, quæ imago mortis æternæ est, ab hac eos vita disjungit; quia sicut illa a Deo animam, ita hæc ab anima separat corpus. Vel certe umbra eos mortis opprimit, quia de antiquo hoste scriptum est: [b] *Nomen illi mors*. Apoc. 6. 8. Umbra ergo mortis sunt omnes reprobi, quia illius nequitiam elationis imitantur, ejusque imaginem quasi umbram exprimunt, dum ejus in se malitiæ similitudinem trahunt. Qui electos Dei operiunt, cum contra illos atrocitate persecutionis temporaliter convalescunt.

CAPUT XCVI.

Lingua mea, calamus scribæ velociter scribentis. Psal. 44. 2.

IN expos. B. Job, l. 33. adjunctum est: *Lingua mea, &c.* QUIA quod Num. 7. loquitur transit, quod scribimus permanet, lingua patris scribæ calamus dicitur: quia ab eo est Verbum illico æternum, ac sine transitu generatum.

CA-

a Hoc loco in mss. legitur: *item unde supra*.

b In pluribus mss. *nomen illius mors*.

CAPUT XCVII.

a Psal. 44. 4. [a] *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime.*

IN comm. Ezech. ho. 8. adjunctum est: *Accingere gladio tuo, &c.*
Num. 26. QUID in femore nisi propago carnis exprimitur? De femore ergo Abrahæ virgo Maria exiit, in cujus utero unigenitus Patris incarnari dignatus est, ex qua incarnatione universo innotuit mundo Deus. Ipsi ergo per Prophetam dicitur: *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime.* Gladium etenim circa femur sumsit, quia sermo prædicationis illius ex incarnatione convaluit.

[b] CAPUT XCVIII.

Ps. 45. 5. *Intende, prospere procede, & regna, propter veritatem, & mansuetudinem, & justitiam.*

IN expos. B. Job, l. 9. adjunctum
Num. 62. est: *Intende, prospere, &c.* PER Legem quippe Deus virgam tenuerat cum dicebat: *Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur.* Sed incarnatus Dominus virgam abstulit, quia vias vitæ per mansuetudinem ostendit. Unde & ei per Psalmistam dicitur: *Intende, prospere procede, & regna, propter veritatem, & mansuetudinem, & justitiam.* Timeri quippe quasi Deus noluit, sed quasi pater, ut amaretur, inspiravit.

CAPUT XCIX.

Item unde supra.

Num. 26. IN expos. B. Job, l. 1. VERITATEM exsequens, mansuetudinem cum justitia conservavit, ut nec zelum rectitudinis in mansuetudinis pondere amitteret, nec rursum pondus mansuetudinis zelo rectitudinis perturbaret.

CAPUT C.

Psal. 44. 9. *Myrrha, & gutta, & casia a vestimentis tuis, a gradibus eburneis, ex quibus delectavere te filiæ regum in honore tuo.*

IN expos. B. Job, l. 35. adjunctum est: *Myrrha, & gutta, &c.* Num. 41. QUID myrrhæ, guttæ, & casiæ nomine, nisi virtutum suavitas designatur? quid eburneis gradibus, nisi magna nitens fortitudine proficientium ascensus exprimitur? Redemtor igitur veniens, myrrha, gutta, & casia in vestimento utitur, quia ex electis suis, quibus se misericorditer induit, miræ virtutis fragrantiam aspergit, in quibus idem odor ab eburneis gradibus ducitur: quia in eis virtutum opinio non ex ostensione simulationis, sed ex veri ac solidi operis ascensu generatur. Bene autem subditur: *Ex quibus delectaverunt te filiæ regum in honore tuo.* Sanctæ namque animæ ab antiquis patribus ad cognitionem veritatis editæ, Redemtorem suum in honore ejus delectant, quia ex eo, quod bene agunt, suæ laudi nihil vendicant.

[c] CAPUT CI.

Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus. Psal. 44. 13.

IN expos. B. Job, l. 35. adjunctum est: *Adorabunt eum filiæ* Num. 31. *Tyri in muneribus.* APERIRE libet oculos fidei, & illud extremum sanctæ Ecclesiæ de susceptione Israelitici populi convivium contemplari. Ad quod nimirum convivium magnus ille veniens Elias convivantium invitator adhibetur; & tunc propinqui, tunc noti ad eum cum muneribus veniunt, quem in flagello paulo ante positum contemserunt. Appropinquante enim die judicii, vel præcursoris vocibus, vel quibusdam erumpentibus signis, ipsa eis jam aliquo modo advenientis Domini virtus interlucet. Cujus iram dum prævenire festinant, conversionis suæ tempus accelerant. Conversi autem cum muneribus veniunt, quia eum quem paulo ante in passione derise-

a In pluribus mss. *accinge gladium.*
b Omittitur in mss.

c Quatuor capita quæ sequuntur, desunt in mss.

ferunt, tunc virtutum opera quasi munera offerendo venerantur; illud proculdubio sua oblatione complentes, quod & cernimus magna ex parte jam factum, & adhuc credimus perfecte faciendum. *Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus*. Tunc namque eum plenius filiæ Tyri in muneribus adorant, cum Israelitarum mentes hujus nunc mundi desideriis subditæ, ei quem superbientes necaverant quandoque cognito, suæ hostias confessionis apportant.

CAPUT CII.

Psal. 44. 14. *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*.

Num. 20. IN expos. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*. SED quia exteriora etiam irreprehensibilia Ecclesia custodit, jure de ea subdidit: *In fimbriis aureis circumamicta varietate*: ut & pulcra intus sibi sit, & aliis foris; & se provehens per internam gloriam, & alios erudiens per exteriora operum exempla.

CAPUT CIII.

Item unde supra.

Num. 81. IN expos. B. Job, l. 8. FILIA regum Ecclesia quæ in bono est opere spiritualium principum prædicatione generata, gloriam intus habet: quia hoc, quod agit, in ostentationis jactantia non habet.

CAPUT CIV.

Ps. 44. 17. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos Principes super omnem terram*.

Num. 61. IN expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii*, &c. PRINCIPES sanctæ Ecclesiæ Rectores vocat, quos indesinenter in loco prædicatorum præcedentium divina dispensatio subrogat.

CAPUT CV.

Psal. 45. 2. *Transferentur montes in cor maris*.

a Num. 30. IN expos. B. Job, [a] l. 18. adjunctum est: *Transferentur montes in cor maris*. QUID per montes nisi prædicantium altitudo signatur? Electi quippe prædicatores æternæ patriæ non immerito montes vocantur, quia per vitæ suæ celsitudinem ima terrenorum deserunt, & cœlo propinqui fiunt. De his ergo nunc montibus dicitur: *Transferentur montes in cor maris*. In cor enim maris montes translati sunt, cum prædicantes Apostoli a Judææ perfidia repulsi, ad intellectum Gentilium venere. Unde ipsi quoque in suis Actibus dicunt: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quia repulistis illud, & indignos vos judicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes*. Act. 13. 46.

CAPUT CVI.

Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. Psal. 45. 11.

IN expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Vacate & videte*, &c. NISI Num. 29. & 30. quibusdam mentibus contemplativa vita potius quam activa congrueret, nequaquam per Prophetam Dominus diceret: *Vacate & videte, quoniam ego sum Deus*. Vacant qui bene in potestate sunt, cum terrenarum actionum strepitus pro divino amore intermittendo postponunt, ne dum ima indesinenter occupant, cor funditus e summis cadat. Sciunt enim quia nequaquam mens ad superna attollitur, si curarum tumultibus continue in infimis occupatur. Quid enim de Deo occupata obtineat, quæ de illo apprehendere aliquid etiam vacans laborat? Bene ergo per Psalmistam dicitur: *Vacate & videte, quoniam ego sum Deus*: quia qui vacare Deo negligit, suo sibi judicio lumen ejus visionis abscondit. Qui ergo rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora disponunt, cum sollicite ad interiora refugiunt, cum nequaquam foris perturbationum strepitus diligunt, sed apud semetipsos intus in tranquillitatis sinu requiescunt. Pravæ etenim men-

a Melius hæc sumentur a l. 9. n. 6. ubi totidem verbis occurrunt. E. V.

mentes temporalium rerum tumultus intra semetipsas versare non cessant, etiam cum vacant. In cogitatione enim servant depicta quæ amant, & quamvis nihil exterius faciant, apud semetipsas tamen sub pondere inquietæ quietis laborant. Quibus si earumdem rerum administratio præbeatur, semetipsas funditus deserunt, & fugitiva temporalia per intentionis cursum continuis cogitationum passibus sequuntur. Piæ autem mentes hæc & cum desunt, non quærunt, & graviter etiam cum adsunt, ferunt: quia per exteriorum curas a se exire pertimescunt.

CAPUT CVII.

Psal. 47. 3 *Deus in gradibus ejus dignoscetur, cum suscipiet eam.*

LIb. 2. hom. 3 in Ezech. adjunctum est: *Deus in gradibus ejus* Num. 3. *dignoscetur, &c.* QUID per hos gradus, nisi virtutum merita designantur? Sive enim in cognitione Mediatoris Dei & hominum, hominis Jesu Christi, seu in scientia divini eloquii, seu in ipsa fide quam de illo accepimus, quibusdam gradibus ad altiora incrementa pervenimus. Nemo enim repente fit summus, sed in bona conversatione a minimis quisque incoat, ut ad magna perveniat. Deus ergo in gradibus ejus dignoscetur, cum suscipiet eam. Dum enim sanctam Ecclesiam Dominus suscipit, in gradibus ejus dignoscitur, quia ejus gloria per illius incrementa declaratur: quantum enim sancta Ecclesia ascendendo profecerit, tantum Deus hominibus ex ejus virtutibus innotescit. De quibus gradibus rursum scriptum est: *Per singulos gradus meos pronuntiabo illum.* Job 31. 37. Omnipotentem quippe Dominum per singulos gradus suos pronuntiat, qui per incrementa virtutum quæ cœpit, ei semper laudem suæ pietatis reddit. Si quidam gradus in cordis ascensione non essent, [a] item Psalmista non diceret: *Ambulabunt de virtute in virtutem.* Ps. 83. 8. Nec mirum si de virtute in virtutem gradus sunt, quando ipsa unaquæque virtus quasi quibusdam gradibus augetur, & sic per incrementa meritorum ad summa perducitur. Aliud namque sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Si enim & ipsa fides ad perfectionem suam non quibusdam gradibus duceretur, sancti Apostoli minime dixissent: *Adauge nobis fidem.* Luc. 17. 5. Et quidam venit ad Dominum, qui curari voluit filium suum, sed requisitus an crederet, respondit: *Credo, Domine, adjuva incredulitatem meam.* Marc. 9. 23. Pensate ergo quod dicitur: Si credebat, cur incredulitatem dicebat? Si vero incredulitatem habere se noverat, quomodo credebat? Sed quia per occultam inspirationem gratiæ, meritorum suorum gradibus fides crescit, uno eodemque tempore is, qui necdum perfecte crediderat, simul & credebat, & incredulus erat.

CAPUT CVIII.

Item unde supra. Psal. 47. 3.

HOm. 15. in Ezech. [b] OMNIPOTENS Deus in Ecclesiæ suæ gradibus agnoscitur, quia in singulis ejus virtutibus atque miraculis quam timendus sit, & amandus omnibus demonstratur. Quem videlicet amorem tunc suscipit, cum a culpis suis ad pœnitentiam redit. Cujus electi laudantur cum dicitur: Quoniam ecce reges vocantur, qui pro eo quod transacta mala per pœnitentiam corrigunt, ipsa quoque eorum pœnitentia qualiter agatur, adjungitur: *Ipsi videntes tunc admirati sunt, conturbati sunt, & commoti sunt, tremor apprehendit eos.* Psal. 47. 6. 7. 8. *Ibi*

a Gemet. *idem Propheta.*

b Assignatur in Michael. hom. 1. in Ezech. *Maur.* Similia quædam leguntur in expofit. B. Job i. 4. n. 35. Ut patet ex capite sequenti.

Ibi dolores sicut parturientis: in spiritu vehementi conteres naves Tharsis. Vident quippe & admirantur, sed admirantes in tremore turbantur. Nam cum inter pœnitentiæ lacrymas ad mentis notitiam cœlestis patriæ lumen erumpit, & admiratur animus & pavescit, (quia libet quod terret) tunc dolores in anima sicut parturientis fiunt. Dolor enim pœnitentis quasi dolor parturientis est, quia cum fletibus a se ejicit quod male in voluptate concepit. Tharsis vero exploratio gaudii dicitur. Et scimus quia qui omnes voluptates hujus seculi sequitur, temporalia sibimet gaudia e plorat. Sed omnipotens Deus in spiritu vehementi naves Tharsis conterit, quia mentes carnalium, quæ prius in hujus mundi fluctibus vagabatur, per sancti Spiritus adventum in mœrore pœnitentiæ affligit, ut contritæ a superbia salubriter in humilitate jaceant, quas prius in hoc mari seculi ad alta vanitatis, prosperitatis suæ unda sublevabat. Per hunc itaque spiritum jacent contritæ naves, quia quibus pœna videbatur ab hominibus despici, postmodum grave sit ab hominibus honorari. Et quia antea mala perpetrare consueverant, & gaudebant, postmodum non timent etiam affligi pro bonis.

CAPUT CIX.

Psal. 47. 7. *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis*.

Num. 35. IN expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis*. THARSIS exploratio gaudii dicitur. Sed cum vehemens pœnitentiæ spiritus mentem occupat, omnem in ea explorationem reprehensibilis gaudii perturbat, ut nil ei jam nisi flere libeat: nihil nisi quod se terrere possit attendat. Ponit namque ante oculos illic districtionem justitiæ, hic meritum culpæ conspicit, quo supplicio digna sit si parcentis pietas desit, quæ per lamenta præsentia ab æterna eruere pœna consuevit. Spiritus ergo vehemens Tharsis naves conterit, cum vis compunctionis valida, mentes nostras huic mundo quasi mari deditas salubri terrore confundit.

CAPUT CX.

Non dabit Deo propitiationem suam, & pretium redemtionis animæ suæ. Psal. 48. 8.

IN expos. B. Job, l. 12. adjunctum est: *Non dabit Deo propitiationem suam, &c.* Num. 57. QUOTIES post culpam eleemosynas facimus, quasi pro pravis actibus pretium damus. Unde per Prophetam de eo qui hæc non agit, dicitur: *Non dabit Deo propitiationem suam, & pretium redemtionis animæ suæ*. Nonnunquam divites elati inferiores opprimunt, & aliena rapiunt; & tamen quasi quædam aliis largiuntur. Et cum multos deprimant, aliquando quibusdam opem defensionis [a] ferunt, & pro iniquitatibus, quas nunquam deserunt, dare pretium videntur. Sed tunc eleemosynæ pretium nos a culpa liberat, cum perpetrata plangimus & abdicamus. Nam qui & semper peccare vult, & quasi semper eleemosynam largiri, frustra pretium tribuit: quia non redimit animam, quam a vitiis non compescit. Pretium enim redemtionis dare, est opus bonum præveniente nos gratia reddere.

CAPUT XCI.

Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes. Psal. 48. 11

IN expos. B. Job, l. 26. adjunctum est: *Non videbit interitum, &c.* Num. 32. & 33. JUSTORUM adversarii, quos visibiliter emori conspiciunt, invisibiliter vivere posse non credunt, atque eo reatum infidelitatis suæ cumulant, quo visa morte fidelium de æternitate desperant. Igitur violenti quique inde interius deficiunt, unde contra vitam innocentium exterius con-

a Utic. & alii, *quærunt*.

convalescunt, tantoque illos intima veritas a se foras ejicit, quanto eos contra suos temporaliter quod volunt, posse permittit. Quisquis itaque bonorum vitam persequitur, tunc pejore ultione damnatur, cum nulla ei adversitate resistitur: & tunc fortioris iræ periculis subjacet, cum prospere peragit, quod nequiter concupiscit: quia videlicet vindicta superni judicii eum ad futura supplicia reservando deserit, cui hic in malo obviare contemsit.

CAPUT CXII.

Psal 43. 19. *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei.*

IN expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Confitebitur tibi, cum bene-*
Num. 59. *feceris ei*. SCIENDUM est, quod arrogantes viri tunc divinæ justitiæ rectitudinem laudant, cum se ad gaudium incolumitas sublevat, & alios flagella castigant; cum se conspiciunt rerum prosperitate perfrui, alios adversitate fatigari. Nam dum perverse agunt, sed tamen se rectos arbitrantur, hoc quod sibi prospera suppetunt, deberi suis meritis credunt, eoque colligunt, quod Deus injuste non judicat, quod quasi justos se adversitas nulla contristat. Sed si eorum vitam quamlibet breviter vis supernæ correptionis attigerit, pulsati protinus consilium divini examinis increpant, quod paulo ante incolumes admirando præferebant; justumque esse judicium, quod suis moribus adversatur, negant; de divina æquitate disputant, ad resultationis verba prosiliunt, & correpti quia deliquerint, gravius delinquunt. Recte ergo per Psalmistam contra peccatoris confessionem dicitur: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei*. Despecta quippe vo confessionis est, quam format jucunditas prosperitatis. Sola autem confessio habet magni meritum ponderis, quam a veritatis rectitudine nequaquam separat vis doloris, quam usque ad judicium vocis exacuit adversitas testis cordis.

CAPUT CXIII.

Advocavit cælos desursum, & terram, ut discerneret populum suum. Psal. 49. 4.

IN expos. B Job, l. 15. adjunctum est: *Advocavit cælos desursum,* Num. 37.
&c. COELOS sursum advocat, cum hi, qui sua omnia relinquentes, conversationem cœlestis vitæ tenuerunt, ad confidendum in judicio convocantur, atque cum eo judices veniunt. Terra etiam sursum vocatur, cum ii, qui terrenis actibus obligati fuerant, in eis tamen plus cœlestia quam terrena lucra quæsierunt, quibus dicitur: *Hospes eram, & collegistis me:* Matt. 25. 43.
nudus, et operuistis me.

CAPUT CXIV.

Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Psal. 49. 16.

CUm de institutione prædicantium tractaretur, in expos. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Peccatori au-* Num. 23.
tem dixit Deus, &c. LEX est ipsis prædicatoribus posita, ut vivendo impleant quod loquendo suadere festinant. Nam loquendi auctoritas perditur, quando vox opere non adjuvatur. Hinc enim per Psalmistam dicitur: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, & projecisti sermones meos post te.* Sermones etenim Domini post se prædicator projicit, cum hoc, quod dicit, facere contemnit. Quando autem dictis ejus alter obediat, dum ipse respuit opere, quod prædicat voce, & dissimulat audire quod narrat? De ista prædicationis lege scri-
ptum est: *Qui solverit unum de* Matt. 5. 19.
mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Regnum cœlorum, videlicet præsentem Ecclesiam appel-
lat, de qua scriptum est: *Et colli-* Matt. 13 41.
gent de regno ejus omnia scandala. In superno etenim regno scandala,

quæ ex eo colligi debeant, non habentur. Qui ergo solvit opere, & sic docet voce, in isto regno cœlorum erit minimus; in illo, nec minimus.

CAPUT CXV.

Psal. 50. 7. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.*

Num. 70. IN expos. B. Job, l. 11. adjunctum est: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Is, qui per se solus est mundus, mundare prævalet immunda. Homo enim in corruptibili carne vivens, habet tentationum immunditias impressas in semetipso: quia nimirum eas traxit ab origine. Ipsa quippe propter delectationem carnis ejus conceptio immunditia est. Unde nunc per Psalmistam dicitur: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater mea.* Hinc est ergo quod plerumque tentatur & nolens: hinc est quod immunda quædam in mente patitur, quamvis ex judicio reluctetur; quia conceptus de immunditia, dum ad munditiam tendit, hoc conatur vincere quod est. Quisquis autem occultæ tentationis motus atque immunditiam cogitationis evicerit, nequaquam sibi suam munditiam tribuat: quia de immundo conceptum semine nullus facere mundum potest, nisi is, qui mundus per semetipsum solus est. Qui ergo jam ad locum munditiæ mente pervenit, conceptionis suæ viam respiciat, per quam venit, atque inde colligat, quia ex sua virtute non habet munditiam vivendi, cui de immunditia factum est initium subsistendi.

CAPUT CXVI.

Psal. 50. 19. *Cor contritum & humiliatum, Deus non despicies.*

Cap. 30. Admon. 31. IN Reg. Past. part. 3. sub fine. adjunctum est: *Cor contritum & humiliatum, etc.* QUISQUIS enim peccata plangit, nec tamen deserit, cor quidem conterit, sed humiliare contemnit. Quisquis vero peccata jam deserit, nec tamen plangit, jam cor quidem humiliat, sed tamen conterere recusat.

CAPUT CXVII.

Videbunt justi, & timebunt, & super eum ridebunt. Psal. 51. 8.

IN expos. B. Job, l. 6. adjunctum est: *Videbunt justi, etc.* JUSTUS cum iniquos omnes extrema ultione percuti conspicit, ipse de gloria dignæ retributionis hilarescit. Nec damnatis jam tunc ex humanitate compatitur, quia divinæ justitiæ per speciem inhærens, inconcusso districtionis intimæ vigore solidatur. Erectas namque in claritate supernæ rectitudinis electorum mentes nulla misericordia afficit, quia has a miseriis altitudo beatitudinis alienas reddit. Bene ergo dicitur: *Videbunt justi, et timebunt, et super eum ridebunt.* Iniquos enim justi nunc vident & metuunt, tunc visuri sunt & ridebunt. Quia enim modo ad eorum labi imitationem possunt, hic habent formidinem. Quia vero damnatis tunc prodesse nequent, illic non habent compassionem. Æterno itaque supplicio deditis non esse miserandum, in ipsa qua beati sunt, justitia judicantis legunt: qui, quod suspicari fas non est, qualitatem sibi perceptæ felicitatis imminuunt, si in regno positi volunt quod implere nequaquam possunt. Sed quisquis ad vitæ præcepta se dirigit, priusquam præmia æterna percipiat, hic jam initia sequuturæ in perpetuum securitatis degustat, ut antiquum hostem non timeat, & interveniente mortis articulo violentos ejus impetus nullatenus perhorrescat. Justis namque initium retributionis, est ipsa plerumque in obitu securitas mentis. Num. 48.

CAPUT CXVIII.

Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor. Psal. 52. 7.

IN expos. B. Job, l. 7. adjunctum est: *Illic trepidaverunt timore, etc.* SUNT plerique qui veritatem jam li- Num. 32.

libere defendere appetunt, sed tamen in ipso suo appetitu trepidi indignationem potestatis humanæ pertimescunt. Cumque in terra hominem contra veritatem pavent, ejusdem veritatis iram cœlitus sustinent. Sunt namque nonnulli, qui peccatorum suorum conscii, ea quæ possident, indigentibus jam largiri desiderant; sed tamen ne datis rebus egeant, ipsi formidant. Cumque carnis subsidia reservando trepidi præparant, ab alimentis misericordiæ animam necant. Et cum pati in terra inopiam metuunt, æternam sibi abundantiam supernæ refectionis abscidunt. De quibus recte per Psalmistam dicitur: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor*. Quia profecto qui conculcanda in infimis metuunt, metuenda patiuntur: & cum transire nolunt quod calcare poterant, judicium de supernis excipiunt, quod tolerare nequaquam possunt.

CAPUT CXIX.

Psal. 54. 8. *Ecce elongavi fugiens: & mansi in solitudine.*

Num. 60. IN expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *Ecce elongavi fugiens, &c.* FUGIENS elongat, qui a turba desideriorum temporalium in altam Dei contemplationem se sublevat. Manet vero in solitudine qui perseverat in remota mentis intentione. Omnes enim qui vel illicita appetunt, vel in hoc mundo videri aliquid volunt, densis cogitationum tumultibus in corde comprimuntur. Dumque desideriorum turbas extra se excitant, prostratam mentem pede miseræ frequentationis calcant. Alius namque juri se luxuriæ subdit, atque ante mentis oculos schemata turpium perpetrationum fingit: & cum effectus non tribuitur operis, hoc crebrius agitur intentione cogitationis. Voluptatis perfectio quæritur, & concussus enerviter animus hinc inde & sollicitus & cæcatus, occasionem nequissimæ expletionis rimatur. Mens itaque hæc quasi quemdam populum patitur, quæ insolenti cogitationum tumultu vastatur. Alius iræ se dominio stravit: & quid in corde nisi jurgia etiam quæ desunt peragit? Hic sæpe [a] præsentes non videt, absentibus contradicit, intra semetipsum contumelias profert & recipit, receptis autem durius respondet; & cum qui obviet nullus adsit, magnis clamoribus rixas in corde componit. Turbam itaque hic intus sustinet, quem pondus vehemens inflammatæ cogitationis premit. Alius juri se avaritiæ tradit, & fastidiens propria, aliena concupiscit. Hic plerumque concupita adipisci non valens, dies quidem in otium, noctes vero in cogitationem versat. Torpet ab utili opere, quia fatigatur illicita cogitatione. Consilia multiplicat, & sinum mentis cogitationum inventionibus latius expandit: pervenire ad concupita satagit, atque ad obtinenda hæc quosdam secretissimos causarum meatus quærit. Qui mox ut in causa aliquid subtile invenisse se æstimat, jam se obtinuisse quod concupierat exsultat. Jam quid etiam adeptæ rei adjungat, excogitat, atque ut in meliore statu debeat excoli, pertractat. Quam quia jam quasi possidet, & quasi ad meliorem speciem adducit, mox insidias invidentium considerat, & quid contra se jurgii moveatur, pensat, & exquirit quid respondeat. Et cum rem nullam teneat, jam in defensione rei, quam appetit, vacuus litigator elaborat. Quamvis ergo nil de concupita re ceperit, habet tamen in corde jam fructum concupiscentiæ, & laborem rixæ. Gravi itaque populo premitur, qui instigantis avaritiæ tumultu vastatur. Alius

Ibid. n. 57.

a Utic. & Gemet. *præsentibus invidet.*

Alius se tyrannidi superbiæ subjicit, & cor miserum dum contra homines erigit, vitio substernit, honorum sublimium infulas appetit, exaltari successibus exquirit, totumque quod esse desiderat, sibi apud semetipsum in cogitationibus depingit. Jam quasi tribunali præsidet, jam sibi parere obsequia subjectorum videt, jam cæteris eminet, jam mala aliis irrogat, aliis, quæ irrogaverint, recompensat. Jam apud semetipsum stipatus cuneis in publicum procedit, jam quibus obsequiis fulciatur, conspicit. Qui tamen hæc cogitans solus [a] repetit: jam alia conculcat, alia sublevat, jam de conculcatis satisfacit odiis, jam de sublevatis recipit favores. Qui igitur tot phantasmata cordi imprimit, quid est aliud quam somnium vigilans videt? Qui ergo tot rerum causas, quas fingit, tolerat, nimirum intrinsecus natas ex desideriis turbas portat. Alius jam illicita refugit, sed tamen bonis mundi carere pertimescit. Concessa tenere appetit, videri inter homines minor erubescit, & curat summopere ne inops in domo sit, ne despectus in publico; exquirit quid sibi sufficiat, quid necessitas subjectorum petat: atque ut sufficienter jura patronatus subditis expleat, patronos quærit quibus ipse famuletur. Sed his dum familiariter jungitur, eorum proculdubio causis implicatur. Quibus sæpe consentit in illicitis: & mala, quæ pro semetipso non appetit, committit propter aliena, quæ non derelinquit. Nam sæpe dum honorem suum in hoc mundo imminui trepidat, ea apud majores personas approbat, quæ jam per proprium judicium damnat. Is, dum sollicite cogitat, quid patronis debeat, quid subjectis; quid sibi augeat, quid affectibus prosit; quasi tanta frequentia turbarum premitur, quanta curarum importunitate laceratur. At contra sancti viri, qui nihil hujus mundi appetunt, nullis proculdubio in corde tumultibus premuntur. *Ibid. n. 58* Omnes quippe inordinatos desideriorum motus a cubili cordis manu sanctæ considerationis ejiciunt. Et quia transitoria cuncta despiciunt, ex his nascentes cogitationum insolentias non patiuntur. Solam namque æternam patriam appetunt, & quia nulla hujus mundi diligunt, magna mentis tranquillitate perfruuntur. Unde nunc recte per Prophetam dicitur: *Elongavi fugiens: et mansi in solitudine*. In solitudine quippe manere, est a secreto cordis terrenorum desideriorum tumultus expellere: & una intentione æternæ patriæ in amorem intimæ quietis anhelare. Annon cunctos a se cogitationum tumultus expulerat, qui dicebat: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini?* *Psal. 26. 4.* A frequentia quippe terrenorum desideriorum fugerat ad magnam videlicet solitudinem semetipsum, ubi eo tutius nil extraneum conspiceret, quo incompetens nil amaret. A tumultu rerum temporalium magnum quemdam secessum petierat, quietam mentem, in qua tanto purius Deum cerneret, quanto hunc cum se solo solum inveniret.

CAPUT CXX.

Præcipita, Domine, & divide linguas eorum. *Psal. 54. 10.*

IN expos. B. Job, l. 34. adjunctum est: *Præcipita, Domine, et divide linguas eorum*. *Num. 8. & 9.* SICUT perniciosum est, si unitas desit bonis: ita perniciosius, si non desit malis. Reproborum quippe unitas bonorum vitam tanto durius impetit, quanto se ei per collectionem durior opponit. Hanc unitatem reproborum perniciosam sibi Paulus conspexerat, cum in medio Sadducæorum

a Melius legitur loco Moralium assignato, *solus repit*.

rum Pharisæorumque deprehensus dicebat: *De spe & resurrectione mortuorum ego judicor*. Qua nimirum voce percussa, protinus contra se vicinim audientium turba dissiluit. Cumque in duas partes tumultuantium multitudo dividitur, Paulo via ereptionis aperitur: quia quem turba persequentium unita constrinxerat, divisa relaxabat. Eripiuntur enim justi, dum dividuntur injusti: & electorum vota ad perfectum perveniunt, dum reproborum agmina per discordiam confunduntur. Quod bene etiam maris rubri scissione signatur. Dum enim in duas partes una dividitur, ab electo populo ad terram repromissionis tenditur: quia dum malorum unitas scinditur, bonæ mentes ad hoc, quod appetunt, perducuntur. Si malorum unitas noxia non fuisset, nequaquam divina providentia superbientium linguas in tanta diversitate dissipasset. Hanc ergo unitatem reproborum contra electos Propheta considerans, de sanctæ Ecclesiæ hostibus dicit: *Præcipita, Domine, & divide linguas eorum*.

Act. 23. 6.

Exod. 14.

CAPUT CXXI.

Descendant in infernum viventes. Ps. 54. 16.

IN expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Descendant, &c.* AD majoris culpæ cumulum hostes suos sancta Ecclesia perhibet & scire quod sequi debeant, & sequi nolle quod sciant. De his ergo per Psalmistam dicitur: *Descendant in infernum viventes*. Vivi sunt qui sentiunt quæ erga illos fiunt. Mortui enim nec sciunt omnino, nec sentiunt. Mortui itaque qui non sentiunt, pro nescientibus; viventes vero qui sentiunt, pro scientibus poni solent. Viventes ergo in infernum descendere, est scientes sentientesque peccare. Dum enim vivi quæ circa illos aguntur, sciunt & sentiunt: mortui autem sentire nihil possunt; mortui in infernum descenderent, si mala nesciendo perpetrarent: cum vero sciunt mala, & tamen faciunt iniquitates, in infernum viventes miseri, sentientesque descendunt.

Num. 19.

CAPUT CXXII.

Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos. Psal. 54. 25.

IN expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos*. DIES dimidiare, est tempus vitæ male in voluptatibus ductum ad pœnitentiæ lamenta dividere, atque hoc ad bonum usum partiendo reparare. Sed iniqui dies suos nequaquam dimidiant, quia perversam mentem nec in extremo tempore immutant. Quo contra bene Paulus admonet, dicens: *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt*. Tempus quippe redimimus, quando anteactam vitam, quam lasciviendo perdidimus, flendo reparamus.

Num. 70.

Ephes. 5. 16.

[a] CAPUT CXXIII.

Ipsi calcaneum meum observabunt. Psal. 55. 7.

IN expos. B. Job, l. 1. adjunctum est: *Ipsi calcaneum meum observabunt*. QUIA enim in calcaneo finis est corporis, quid per hunc, nisi terminus signatur actionis? Sive ergo maligni spiritus, sive pravi quique homines illorum sequaces superbiæ, calcaneum observant, cum actionis bonæ finem vitiare desiderant.

Num. 55.

CAPUT CXXIV.

Filii hominum dentes eorum, arma, & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus. Salvum faciet de gladio oris eorum, & de manu violenti, pauperem. Psal. 56. 5.

IN expos. B. Job, l. 6. adjunctum est: *Filii hominum dentes eorum, &c.* IPSE quippe iste pauper est, de quo per Paulum dicitur: *Propter vos egenus factus est, cum dives esset*. Et quia Judæi accu-

Num. 35.

1. Cor. 8. 9.

a Caput hoc cum sequenti omittitur in mss.

cusando Dominum tradiderunt, quem traditum Gentiles occiderunt, potest per oris gladium, accusantium Hebræorum lingua signari, de quibus per Psalmistam dicitur: *Filii hominum dentes eorum, arma, & sagittæ: & lingua eorum, machæra acuta*. Qui Evangelio etiam teste clamaverunt: *Crucifige, crucifige*. Per illud vero, *violenti manu*, ipsa crucifigens Gentilitas exprimitur, quæ in Redemtoris mortem Hebræorum voces opere implevit. Deus itaque hunc pauperem & de violenti manu, & de oris gladio salvum fecit: quia videlicet Redemtor noster & vires Gentilium, & linguas Hebræorum moriendo ex humanitate pertulit; sed ex divinitatis suæ potentia resurgendo superavit.

Marc. 15. Luc. 23. 21.

CAPUT CXXV.

Psal. 57. 9. *Super eos cecidit ignis, & non viderunt solem.*

IN expos. B. Job, lib. 9. adjunctum est: *Super eos cecidit ignis*, &c. IGNIS super impios cadit, sed sol igne cadente non cernitur: quia illos, quos gehennæ flamma devorat, a visione veri luminis cæcat; ut & foris eos dolor combustionis cruciet, & intus pœna cæcitatis obscuret: quatenus qui Auctori suo corpore & corde deliquerunt, simul corpore & corde puniantur; & utrobique pœnas sentiant, qui dum hic viverent, pravis suis delectationibus ex utroque serviebant. Num. 97.

CAPUT CXXVI.

Psal. 57. 11. *Lætabitur justus cum viderit vindictam impiorum: manus suas lavabit in sanguine peccatorum.*

IN expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Lætabitur justus cum viderit vindictam impiorum*, &c. PLERIQUE dum alienum interitum conspiciunt, revocantur ad cor, ut recogitent suum. Et unde alius ad tormenta ducitur, a tormento inde alius liberatur. Conspicit namque in aliena pœna quid timeat; & dum delinquentem sic percussum aspicit, dissoluta sua opera justitiæ vigore constringit. Sicque fit, ut iniquus vivens qui multos ad culpam traxerat delectatione peccati, quosdam moriens a culpa revocet terrore tormenti. Quod etiam provenire bonis Psalmista testatur dicens: *Lætabitur justus cum viderit vindictam impiorum: manus suas lavabit in sanguine peccatorum*. In peccatorum morientium sanguine justi lavantur manus; quia dum eorum pœna conspicitur, conspicientis vita mundatur. Num. 37.

CAPUT CXXVII.

Adjutor meus tibi psallam, quia tu Deus susceptor meus es, Deus meus, misericordia mea. Psal. 58. 2.

IN hom. 19. in Evang. adjunctum est: *Adjutor meus tibi psallam*, &c. PERPENDENS Propheta in quibus laboribus humana sit vita constituta, Deum appellat adjutorem. Et quia a tribulatione præsenti in requiem æternam nos suscipit, appellat etiam susceptorem. Sed considerans quod mala nostra aspicit & portat, culpas nostras tolerat, & tamen nos per pœnitentiam ad præmia reservat, noluit Deum misericordem dicere, sed hunc ipsam misericordiam vocavit, dicens: *Deus meus, misericordia mea*. Revocemus ergo ante oculos nostros mala quæ fecimus: pensemus ex quanta Dei benignitate toleramur: consideremus quæ sunt pietatis ejus viscera, ut non solum culpas indulgeat, sed cœleste regnum pœnitentibus etiam post culpam promittat. Atque ex omnibus medullis cordis dicamus singuli, dicamus omnes: *Deus meus, misericordia mea*. Num. 7.

CA-

[a] CAPUT CXXVIII.

Ps. 59. 4. *Commovisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones ejus, quia commota est.*

Num. 28. IN hom. 10. in Ezech. adjunctum est: *Commovisti terram, &c.* TERRA quippe commota & turbata, est peccator de cognitione reatus sui anxius, & ad pœnitentiæ lamenta perductus. Peccanti enim homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis.* (Gen. 3. 19) Exoret ergo ut sanetur contritio terræ, quia mota est, quatenus peccator, qui de culpis suis affligitur, de cœlestis misericordiæ gaudio consoletur.

CAPUT CXXIX.

Ps. 59. 5. *Ostendisti populo tuo dura, potasti nos vino compunctionis. Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus.*

Num. 54. IN expos. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Ostendisti populo tuo dura, &c.* QUID hoc loco per arcum, nisi dies extremi judicii designatur? In arcu enim quanto longius trahitur chorda, tanto de eo districtior exit sagitta. Sic nimirum, sic extremi judicii dies quanto longius differtur ut veniat, tanto cum venerit, de illo districtior sententia procedit. Idcirco autem diversis nunc cladibus percutimur, ut hic correcti, paratiores tunc inveniri valeamus. Unde illic præmissum est: *Ostendisti populo tuo dura.* Flagella videlicet seculi quæ sequuturum gravius judicii diem præcurrunt. *Potasti nos vino compunctionis*, ut terrena gaudia in lacrymas verterentur. *Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus.* Ac si diceret: Hoc tempus misericordiæ est, illud tempus judicii erit. Per ista ergo hujus temporis flagella significas, quomodo tunc percussurus es, quando non parcens judicas, qui sic districte modo percutis, quando parcis.

CAPUT CXXX.

In Idumæam extendam calceamentum meum. Psal. 59. 10.

IN hom. 7. in Evang. adjunctum est, *In Idumæam extendam calceamentum meum.* (Num. 3.) QUID per Idumæam, nisi Gentilitas? & quid per calceamentum, nisi assumta mortalitas designatur? In Idumæam ergo Dominus calceamentum se extendere asserit, quia dum per carnem Gentibus innotuit, quasi calceata ad nos divinitas venit. Quis ergo nesciat quod calceamenta ex mortuis animalibus fiunt? In carne ergo Dominus veniens, quasi calceatus apparuit, qui in divinitate sua morticina nostræ corruptionis assumsit.

CAPUT CXXXI.

Melior est misericordia tua super vitam. Ps. 62. 4.

IN expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Melior est misericordia tua super vitam.* (Num. 51.) AD abluendam culpam quælibet humanæ actionis virtus infirma est, nisi hanc misericordia parcentis foveat, & non justitia recte judicantis premat. Unde per Psalmistam dicitur: *Melior est misericordia tua super vitam:* quia quamlibet quis videatur innocens, apud districtum judicem nostra nos vita non liberat, si ei reatus sui debitum misericordiæ benignitas non relaxat.

CAPUT CXXXII.

Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Ps. 62. 6.

IN exposit. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* (Num. 24.) ADEPS pinguedine animam replet, cum hanc contra præsentium desideriorum æstum supernæ spei infusio refovet.

[a] CA-

a In mss. non exstat.

[a] CAPUT CXXXIII.

a Ps. 64. 11. *Rivos ejus inebrians, multiplica generatione ejus, in stillicidiis suis lætabitur, cum exorietur.*

Num. 41. LIbro 1. in Ezech. hom. 10. adjunctum est: *Rivos ejus inebrians, &c.* RIVI quippe Ecclesiæ sancti prædicatores sunt, qui terram nostri cordis infundunt. Sed cum inebriantur rivi, generationes Ecclesiæ multiplicantur: quia cum uberiorem gratiam spiritus prædicatores accipiunt, fidelium numerus augetur. Quæ sancta Ecclesia in suis stillicidiis lætatur. In stillicidio etenim aqua de tecto in terram cadit, quæ de cœlo ceciderat in tectum. Tectum vero Ecclesiæ sanctæ, sancti prædicatores sunt, qui nos intercedendo & admonitionibus muniendo protegunt. Sed quia illorum cor divinitus in prædicatione infunditur quasi aqua de cœlo venit in tectum. Quia vero nos eorum verbis irrigamur, quasi aqua de tecto defluit in in terram. Sancta itaque Ecclesia dum exoritur, in stillicidiis suis lætatur: quia cum in fide & bonis operibus nascitur, ea quæ accepit, dona considerat, & in verbis prædicantium exsultat. Auditoribus porro ad meliora surgentibus, eorum quoque prædicatoribus gratia multiplicatur.

CAPUT CXXXIV.

Psal. 64 12. *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.*

Num. 37. IN expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.* QUASI corona anni benedicitur, cum finito laboris tempore virtutum remuneratio confertur.

CAPUT CXXXV.

Psal. 64 14 *Et convalles abundabunt frumento:*

Num. 3. IN expos. Evang. hom. 20. adjunctum est. *Et convalles abundabunt frumento.* A montibus namque aquæ dilabuntur, quia superbas mentes veritatis doctrina deserit. Sed fontes in convallibus surgunt, quia mentes humilium verbum prædicationis accipiunt. Jam videmus, jam convalles frumento abundare conspicimus, quia illorum ora pabulo veritatis impleta sunt, qui mites ac simplices huic mundo despicabiles esse vibebantur.

CAPUT CXXXVI.

Venite, & videte opera Domini, quam terribilis in consiliis super filios hominum! Ps. 65. 5.

IN expos. Evang. hom. 4. adjunctum est: *Venite, & videte opera Domini, &c.* SCIENDUM valde est, ut in omne quod agimus, omnipotentis Domini super nos consilia occulta timeamus, ne dum mens nostra exterius fusa, a sua se voluptate non revocat, intus contra eam judex terribiliter adversa disponat. Quod bene Psalmista intuens ait: *Venite, & videte opera Domini, quam terribilis in consiliis super filios hominum!* Vidit namque quod alius misericorditer vocatur, alius justitia exigente repellitur. Et quia alia parcendo, alia Dominus irascendo disponit, expavit quod penetrare non potuit, & quem non solum investigabilem, sed etiam in quibusdam sententiis suis inflexibilem vidit, terribilem in consiliis esse memoravit. Num. 11.

CAPUT CXXXVII.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ. Psal. 65. 8.

IN expos. B. Job, l. 29. adjunctum est: *Benedicat nos Deus, &c.* Num. 70. DAVID ut Auctorem omnium Deum, Trinitatem ostenderet, dixit: *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus.* Ac ne tertio Deum nominans, tres deos dixisse putaretur, illico unitatem ejusdem Trinitatis insinuans addidit: *Et metuant eum omnes fines terræ.* Qui enim non eos, sed eum subdidit, unum tria, quæ dixerat, intimavit. Unde

Isaias

a Caput hoc cum duobus sequentibus abest a mss.

Iſaias cum laudem de unitate Trinitatis aperiret, Seraphim voce exprimens, ait: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Ac ne tertio Sanctum nominans, unitatem divinæ ſubſtantiæ ſcindere videretur, adjunxit: *Dominus Deus Sabaoth.* Qui ergo non Domini dii, ſed Dominus Deus addidit, unum exſiſtere, quod tertio Sanctum vocaverat, indicavit. Hinc eſt quod Paulus ut operationem ſanctæ Trinitatis oſtenderet, ait: *Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia:* atque ut unitatem ejuſdem Trinitatis intimaret, protinus addidit: *Ipſi gloria, in ſecula ſeculorum.* Qui igitur non ipſis, ſed ipſi ſubdidit, unum naturaliter, tria ſecundum perſonas innotuit, quod ſuperius tertio idipſum dixit.

Iſai 6. 3.

Rom. 11 36.

CAPUT CXXXVIII.

Pſal. 67. 4. *Iter facite ei, qui aſcendit ſuper occaſum.*

a Num. 6. IN expoſ. B. Job, l. 19.[a] adjunctum eſt: *Iter facite ei, etc.* SUPER occaſum namque Dominus aſcendit, quia unde in paſſione occubuit, inde majorem ſuam gloriam reſurgendo manifeſtavit. Super occaſum videlicet aſcendit, qui mortem, quam pertulit, reſurgendo calcavit. Ait ergo: *Qui aſcendit ſuper occaſum, iter facite ei,* id eſt reſurgenti Domino in veſtris cordibus per fidem præbete viam. Ei itaque qui aſcendit ſuper occaſum, iter facimus, cum ejus gloriam fidelibus mentibus prædicamus, ut eas & ipſe poſt veniens, per amoris ſui præſentiam illuſtret. Hinc Johanni per ſpiritum dicitur: *Præibis ante faciem Domini parare vias ejus.* Quiſquis etenim prædicando a ſordibus vitiorum corda audientium mundat, venienti ſapientiæ viam præparat.

Luc. 1. 76.

CAPUT CXXXIX.

Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi ejus in ſpecie auri. Pſal. 67. 14.

IN expoſ. [b] Ezech. hom. adjunctum eſt: *Si dormiatis inter medios cleros, etc.* CLEROS Latina lingua ſortes dicimus. Dormire autem noſtrum, eſt a prava actione quieſcere. Et quia electi quique a perverſorum operum ſe inquietudinibus compeſcunt, terrena deſerunt, cœleſtia concupiſcunt, nimirum inter medios cleros dormiunt: quoniam fugiendo temporalia, & æterna præmia deſiderando, a perverſis actibus quieſcunt. Mente quippe ad ſumma evolant, unde & pennæ vocati ſunt. Quæ bene pennæ columbæ deargentatæ eſſe memorantur. Columba vero deargentata, ſancta Eccleſia eſt, quæ aperte prædicationis luce reſplendet. Sed hæc columba in pennis quidem deargentata eſt, ſed poſteriora dorſi ejus in auri ſpecie refulgent: quia ſancta Eccleſia, quæ modo per prædicantium linguas clara eſt, in illa remuneratione, quæ ſequitur, non jam argenti ſed auri fulgore decoratur. Ad illa quippe inviſibilia bona perveniens, ad illa cœleſtia dona pertingens, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, jam prædicationis eloquio non indigebit, ſed ſola auri ſpecie in poſterioribus pulcra eſt, quia in eo, quod poſt accipiet, ſolo reſplendet fulgore claritatis.

b

CAPUT CXL.

Aſcendens in altum, captivam duxit capivitatem, dedit dona hominibus. Pſal. 67.10.

IN expoſ. Evang. hom. 29. adjunctum eſt: *Aſcendens in altum: &c.* QUID his Prophetæ verbis, niſi aſcenſio Dominca declaratur? *Aſcendens* quippe *in altum, captivam duxit captivitatem,* quia corruptionem noſtram virtute ſuæ incorruptionis abſorbuit. *Dedit* vero *dona* Num. 10.

 homi-

a Vid. etiam Hom. 17. in Evang. n. 2. E. V.

b Quæ ſit hæc hom. non aſſignatur in mſſ. Pars tamen ultima hujus ſacri contextus expon. in hom. 3. l. 2. n. 14.

hominibus, quia misso desuper spiritu, alii sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ, alii gratiam virtutum, alii gratiam curationum, alii genera linguarum, alii interpretationem sermonum tribuit. Dedit ergo dona hominibus, dum per hujus spiritus gratiam eorum in mundo virtus excrevit.

CAPUT CXLI.

Psal. 67. 24. *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.*

Num. 15. IN expos. B. Job, lib. 20. adjunctum est: *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso*. QUID hoc loco canum nomine, nisi sancti Doctores vocantur? qui fidelium in sancta Ecclesia custodes steterunt, qui dum pro Domino suo diurnis nocturnisque vigiliis intenti clamaverunt, magnos, ut ita dixerim, latratus prædicationis dederunt. Nonnulli quippe ab idolorum cultibus revocati, facti sunt prædicatores Dei. Lingua ergo canum Ecclesiæ ex inimicis prodit: quia conversos Gentiles Dominus etiam prædicatores facit. Unde Judæorum tarditas, qui pro Domino loqui noluerunt, increpante Propheta reprehenditur, qui

Isa. 56. 10. ait: *Canes muti non valentes* [a] *latrare*. * Nonnunquam solent in sa-

a *Hom. 40. in Evang. n. 2. cro eloquio per canes prædicatores intelligi. Canum etenim lingua, vulnus dum lingit, curat: quia & Doctores sancti dum in confessione peccati nostri nos instruunt, quasi vulnus mentis per linguam tangunt. Et quia nos loquendo a peccatis eripiunt, quasi tangendo vulnera ad salutem reducunt. Quia enim canum nomine, prædicatorum lingua signatur, a Domino per Psalmistam dicitur: *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso*. Ex Judæis quippe infidelibus sancti prædicatores electi sunt, qui in assertione veritatis contra fures latronesque venientes, magnos pro Domino, ut ita dicam, latratus dederunt. Quo contra de quorumdam reprobatione dicitur: *Canes muti non valentes latrare*.

CAPUT CXLII.

Visi sunt gressus tui, Deus; ingressus Dei mei regis, qui est in Sancto. Ps. 67. 25.

IN expos. B. Job, l. 16. adjunctum est: *Visi sunt gressus tui, Deus,* Num. 41. *&c.* QUASI quidam namque gressus Dei sunt ipsæ, quas cernimus, operationes ejus: quibus bonus quisque malusque regitur: quibus justi injustique suis ordinibus disponuntur: quibus & subjectus quisque ad meliora quotidie ducitur, & adversus ad deteriora corruens toleratur. De quibus nimirum Propheta gressibus dicebat: *Visi sunt gressus tui, Deus*. Nos itaque cum virtutem longanimitatis atque pietatis ejus intuemur, & intuentes imitari contendimus, quid aliud quam gressuum ejus vestigia sequimur, quia extrema quædam operationis imitamur? *Visi sunt gressus tui, Deus; ingressus Dei mei regis, qui est in Sancto*. Qui inordinatos motus animi, divinorum judiciorum memoria, in se reprimi conspicit, quasi deambulantis in se gressus Domini vidit.

CAPUT CXLIII.

Æthiopia præveniet manus ejus Deo. Psal. 67. 32.

IN expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Æthiopia præveniet manus* Num. 84. *ejus Deo*. DAVID Propheta videns quod ad Judæam redimendam veniret Dominus, sed ante Gentilitas crederet, postmodum Judæa sequeretur, sicut scriptum est: *Donec plenitudo Gentium intraret, & sic omnis Israel salvus fieret*, dicit: Rom. 11. 25. *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, id est priusquam Judæa credat, salvandam se offert omnipotenti Domino peccatis nigra Gentilitas. Agamus itaque gratias unico summi Patris, nos qui ex Gentilitate collecti, atque ejus lumine perfusi, Ju-

a Reliqua capitis in mss. desiderantur.

Judæam quoque ipsam præcessimus ad fidem, ut impleretur quod scriptum est: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*. Nigri ergo perfidiæ meritis fuimus, sed per fidei meritum suscipientes candorem gratiæ, ipsam etiam Synagogam, per cujus sobolem vocati sumus ad gratiam Dei, prævenimus.

CAPUT CXLIV.

Psal. 63. 4. *Laboravi sustinens.*

HOm. 8. in Ezech. adjunctum est: *Laboravi sustinens*. [a] HOC ex persona Redemtoris nostri Propheta de perverse adhuc viventibus dicit: *Laboravi* * *sustinens*. Non enim sustinendo Dominus laborat, cujus divinitatis potentiam, nulla fatigatio contingit, sed verbis humanitatis loquens, ipsam suam circa nos patientiam laborem vocat.

* Ubi legimus, *clamans*.

CAPUT CXLV.

Psal. 68. 16. *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum.*

Num. 65. 66. IN expos. B. Job, lib. 26. adjunctum est: *Non me demergat tempestas aquæ, &c.* OMNIS qui jam viam vitæ deserens, in peccatorum se tenebras dejicit, semetipsum quasi in puteum vel in foveam mergit. Si vero diuturna perpetratione etiam consuetudine iniquitatis opprimitur, ne ad superiora jam possit exsurgere, quasi angusto ore putei coarctatur. Hinc ergo David sub specie peccantium orat dicens: *Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum.* Quem enim mali operis iniquitas a bona stabilitate commovit, quasi tempestas aquæ rapuit. Sed si adhuc longa consuetudine non prævaluit, non demersit. Jam in puteum cecidit, qui hoc quod divina Lex prohibet, perpetravit. Sed si adhuc longa consuetudo non deprimit, nequaquam os suum puteus coangustavit. Tanto ergo facilius egreditur, quanto minori consuetudine coarctatur. Quædam namque quasi conclusi oris angustia est, ab opprimente mala consuetudine exsurgere velle, nec posse. Jam quidem desiderio ad superna tendere, sed adhuc actu in infimis remanere, præire corde, nec tamen sequi opere, atque in semetipso [b] contradictorem perpeti semetipsum. Cum vero ita tendens anima manu gratiæ exaltantis adjuvatur, ab angusto ore ad latitudinem pervenit: quia, victis difficultatibus, opera bona perficit, quæ concupiscit. David Propheta conclusionem angusti oris aspexerat, cum dicebat: *Salvam fecisti de necessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manibus inimici*. Latissime autem salvatum se noverat, cum subderet, dicens: *Statuisti in loco spatioso pedes meos*. In spatioso quippe loco pedes stabiliti sunt, quando & ad congruentia bona tendimus, & nulla difficultate præpedimur. Quasi enim per latum locum, quo volumus, pergimus, quia nullis objectis difficultatibus angustamur.

Psal. 30. 9.

CAPUT CXLVI.

Propter inimicos meos eripe me. Ps. 68. 19.

IN expos. B. Job, lib. 26. adjunctum est: *Propter inimicos meos eripe me*. PLERUMQUE accidit, ut justi in tribulatione deprehensi, supernum solatium etiam temporaliter percipiant, quod tamen non temporaliter implorant. Salvari enim non propter se, sed pro adversariorum salute concupiscunt; ut dum illos omnipotens Deus ab immensis periculis facto quodam miraculo liberat, virtutem suam ipsis etiam persecutoribus innotescat, atque inde Num. 32.

a In Mich. assignatur hom. 8. in Ezech. ubi tamen hæc desiderantur.

b Sic legitur in omnibus nostris mss. licet in Moralibus, pro, *contradictorem*, fit, *contradictionem*, consentientibus omnibus etiam codicibus.

de adverfarios ad æternitatem redimat, unde fuos temporaliter falvat. Hinc eft quod Pfalmifta voces Martyrum fufcipiens, ait; *Propter inimicos meos eripe me*. Ac fi diceret: Propter me quidem eripi de temporalibus tribulationibus non appeto, fed tamen eripi propter adverfarios concupifco: ut dum mea vita falvari mirabiliter cernitur, ipfo miraculorum vifu inimicorum duritia convertatur. Sicut ergo fæpe Dominus fuorum vitam temporaliter pro inimicorum converfione eripit, ita fæpe fuorum voces, propter damnationem perfequentium, non exaudit; ut videlicet inde reatum fuum cumulent, unde prævaluiffe fe nequiter gaudent. Nam qui invifibilia defpiciunt, moveri nonnunquam vifibilibus miraculis poffunt. Sed idcirco cum juftis plerumque nihil mirum vifibiliter agitur: quia eorum adverfarii illuminari vifibiliter non merentur.

[a] CAPUT CXLVII.

a Pfal. 68. 21. *Confolantem me quæfivi, & non inveni.*

Num. 5. IN expof. B. Job, l. 17. adjunctum eft: *Confolantem me quæfivi, & non inveni*. TUNC folum quippe fancta Ecclefia confolantem invenit, cum ex ea morte, quam vir ejus pertulit, multos intra femetipfam furgere ad vitam cernit.

CAPUT CXLVIII.

Pf. 68. 24. *Obfcurentur oculi eorum ne videant, & dorfum eorum femper incurva.*

Cap. 1. IN Reg. Paft. part. 1. adjunctum eft: *Obfcurentur oculi eorum ne videant, &c.* HOC a Propheta de reprobis prænuntiandi ftudio, non autem maledicentis dicitur voto. Oculi quippe funt, qui in ipfa honoris fummi facie pofiti, providendi itineris officium fufcipiunt. Quibus hi nimirum, qui fubfequenter inhærent, dorfa nominantur. Obfcuratis ergo oculis dorfum flectitur: quia cum lumen fcientiæ perdunt qui præeunt, profecto ad portanda peccatorum onera curvantur qui fequuntur. Ait ergo: *Obfcurentur oculi eorum ne videant, & dorfum eorum femper incurva*. Ac fi dicat: Qui humanæ vitæ actionibus, quafi prævidendis itineribus præfunt, veritatis lucem non habeant, ut & qui fequuntur, fubditi iniquitatum fuarum oneribus incurvati, omnem ftatum rectitudinis amittant. * Quod factum * Moral. l. proculdubio in Judæa novimus, cum 25. n. 60. in ipfo noftri Redemtoris adventu Pharifæorum turba atque Sacerdotum a vero lumine mentis oculos claufit, per præpofitorum exempla gradiens, in infidelitatis tenebris populus erravit.

[b] CAPUT CXLIX.

Confundantur ftatim erubefcentes, qui dicunt mihi: Euge, euge. b Pf. 59. 4.

IN expof. Ezech. l. 1. hom. 11. adjunctum eft: *Confundantur ftatim erubefcentes, &c.* ADULATIO Num. 14. etenim fi vel ad tempus patienter fufcipitur, augetur, & paulifper demulcet animum, ut a rigore fuæ rectitudinis emollefcat, in delectatione fermonis: fed ne crefcere debeat, ftatim eft fine mora ferienda.

CAPUT CL.

Inimici ejus terram lingent. Pf. 71. 9.

IN expof. B. Job, l. 20. adjunctum eft: *Inimici ejus terram lingent*. Num. 26. 27. LIBET intueri hoc quod per Pfalmiftam dictum eft: *Inimici ejus terram lingent*. Duo quippe funt genera hominum ambitioni fuæ fervientium: unum videlicet, quod femper ad avaritiam blandimentis utitur linguæ: aliud vero, quod aperta vi intendit rapinæ. Nam rodimus, cum aliquid exterius forti adnifu atterimus: lambitur enim, quando hoc quod edi facile non poteft, impreffa linguæ lenitate guftatur. Omnes igitur etiam fub fpecie fidei prave viventes, qui aliena appetunt, fed

ea,

a Abeft a mff.

b Non legitur in mff.

ea, quæ appetunt, rapere nequaquam possunt; blandis autem sermonibus, & quasi mollitia dulcedinis concupita abstrahere conantur, quid aliud quam terram lingunt? quia terrena quæque, quæ virtute nequeunt auferre, mollitie linguæ moliuntur. Qui vero in hoc mundo aliqua potestate suffulti sunt, & concupiscentes aliena, blandiri quidem ex fraude despiciunt: quia etiam injusto robore possunt implere quod volunt: hi hoc quod appetunt, non lambunt, sed rodunt; quoniam propinquorum vitam fortitudine virium velut adnisu dentium demoliuntur.

CAPUT CLI.

Ps. 72. 2. *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei: quia zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns.*

Num. 1. & 8. IN expos. B. Job, l. 6. adjunctum est: *Mei autem pene moti sunt pedes, &c.* CUM malos florere infirmi conspiciunt, trepidant, & apud semetipsos peccantium prosperitate turbati, intus in gressibus mentis nutant. Horum ergo speciem sumsit Psalmista, cum diceret: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei: zelavi in peccatoribus, pacem peccatorum videns.* Cum vero eorum gloriam fortes aspiciunt, protinus quæ post gloriam pœna sequatur attendunt, & [a] alta intus cogitatione despiciunt hoc quod superbi foris fastu vacuæ inflationis intumescunt. Unde & de hoc perfectorum despectu per beatum Job dicitur: *Job. 5. 3.* *Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulcritudini ejus statim.* Pulcritudini quippe stulti maledicere, est ejus gloriam ex considerata damnatione judicare: quia eo atrocius in tormentis obruitur, quo altius in peccatis elevatur: quia transit quod extollitur, permanet quod punitur. Qui honoratur in via, in perventione damnabitur, & quasi per amœna prata ad carcerem pervenit, qui per vitæ præsentis prospera ad interitum tendit.

CAPUT CLII.

Dejecisti eos, dum elevarentur. *Ps. 72. 18.*

IN Reg. Past. par. 3. adjunctum est; *Dejecisti eos, dum elevarentur.* *Cap. 25. Adm. 27.* REPROBI cum recta opera [b] divinis muneribus non rependunt, cum totos se hic deserunt, & affluentibus prosperitatibus dimittunt, unde exterius proficiunt, inde ab intimis cadunt. Hinc est quod in inferno cruciato diviti dicitur: *Recepisti bona in vita tua.* *Luc. 16. 25.* Idcirco enim bona hic recipit malus, ut illic plenius mala reciperet: quia hic fuerat nec per bona conversus. Non ergo ait: Dejecisti eos postquam elevati sunt, sed, cum ellevarentur: quia hoc ipsum fit superbis interius dejici, quod eis falsa contingit gloria exterius elevari. Ordinante etenim divino judicio, non eis hic aliud culpa est atque aliud pœna, sed sua illis in pœnam vertitur culpa, ut elatis fastu superbiæ hoc ipsum fit vere intus cadere, quod foris ostenditur profecisse.

CAPUT CLIII.

Tu dirupisti fontes, & torrentes: tu siccasti fluvios Ethan. *Ps. 73. 15.*

IN expos. B. Job, l. 33. adjunctum est. *Tu dirupisti fontes, &c.* ETHAN interpretatur fortis. *Num. 20.* Et quis est hic fortis, nisi de quo per Evangelium Veritas dicit: *Nemo potest vasa fortis ingressus domum diripere, nisi prius alliget fortem?* *Marc. 3. 27.* Fontes itaque & torrentes Dominus dirupit, dum in Apostolorum suorum cordibus fluenta veritatis operuit. De quibus rursum per Prophetam alium dicitur: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* *Isa. 12. 3.* Ad eorum quippe doctrinam sitientes pergimus, ut veritate plenas cordium nostrorum lagunculas reportemus. Sed emanantibus suis fontibus Ethan fluvios exsiccavit, dum doctrinam fortis & mali;

a Utic. *alta mentis.*

b Gemet. *divinis operibus.*

maligni spiritus ostenso radio suæ veritatis arefecit.

CAPUT CLIV.

Ps. 74. 5. *Dixi iniquis: Nolite inique agere: & delinquentibus: Nolite exaltare cornu.*

IN Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Dixi iniquis, &c.* CORNU delinquentes exaltant, si nequaquam se ad pœnitentiam ex cognitione suæ iniquitatis humiliant. Hinc rursum dicitur: *Cor contritum & humiliatum Deus non spernit.* Quisquis enim peccata plangit, nec tamen deserit, cor quidem conterit, sed humiliare contemnit. Quisquis vero peccata jam deserit, nec tamen plangit, jam quidem humiliat, sed tamen conterere cor recusat.

Cap. 30. Adm. 31.

Ps. 50. 19.

CAPUT CLV.

Ps. 75. 8. *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis.*

IN expos. B. Job, lib. 27. adjunctum est: *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis.* QUI orientem contemplari non valet, irradiatos montes aspicit, & quia sol ortus sit, deprehendit. Ex æternis montibus nos Deus illuminat: quia per admiratam vitam patrum præcedentium, radio nos suæ claritatis illustrat. Ecce in studio devotionis Dominicæ & caritatis accendimur, sed in hac devotione atque caritate melius horum montium contemplatione formamur. Quid enim devotius Petro? Quid carius Johanne? Ille per devotionem fluida maris dorsa calcare non timuit: iste per amorem in ipso auctoris nostri pectore requievit: & qui ad corporalis cœnæ refectionem venerat, spirituale pabulum de sinu Redemtoris sumsit. Sed quia signari per montes præcedentium patrum vitam diximus, necesse est ut adhuc ad medium etiam superiorum patrum exempla deducamus. Ecce cum præceptis cœlestibus subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquorum patrum vestigiis juvamur. Quid enim Abraham obedientius, qui ad unam vocem Dominicam cognatos & patriam deserit, & pro adipiscenda æterna hereditate ipsum ferire non trepidat, quem senex jam & pene moriturus acceperat heredem? Cum patientiæ apprehendere virtutem conamur, præcedentium exempla conspicimus. Quid enim Isaac patientius, qui ligna portat, de holocausto rogat, atque post paululum ligatur, & non loquitur: aræ superponitur, & non reluctatur? Quid ergo isto viro dici patientius potest? Qui quasi ad solatium ducitur, & requirit: ad feriendum ligatur, & conticescit: & oblaturus holocaustum interrogat, offerendus in holocaustum tacet. Cum accingi ad laborum tolerantiam nitimur, exemplis præcedentium informamur. Quid enim Jacob laboriosius, qui ad Laban tam longo tempore propinquus jure cogitationis opera exercuit servitutis, & vice obsecutus est famuli, ut perfrueretur premiis heredis? Cum arcem continentiæ & castitatis ascendere nitimur, exemplis præcedentium sublevamur. Quid enim Joseph castius, qui ad desiderium petulantis dominæ, jugo luxuriæ premi non potuit, etiam captivus? Et quidem hominibus servus exstitit, sed contra dominantem nequitiam, & in servitio liber fuit. Cum mansuetudine repleri concupiscimus, præcedentium exemplis adjuvamur. Quid enim Moyse mansuetius, qui commissi sibi populi seditionem tolerat, & tamen irascentem Dominum pro suis persecutoribus rogat, seque pro illis divino furori objicit: quia in sancto ejus pectore etiam ex persecutione caritas ignescit? Cum contra adversa mundi firmare mentis constantiam nitimur, præcedentium consideratione fulcimur. Quid enim Josue constantius, qui ad explorandam qualitatem Gentium miss-

Num. 16. Matt 14. 20. Johan. 13. 23. Ib. n. 17. Gen. 12. Gen. 22. Gen. 39. Gen. 39. Exod. 32. Num 13. 14.

miſſus, nec proceritatis magnitudinem, nec numeroſitatis multitudinem expavit? Unde & eaſdem Gentes, quas explorando non timuit, etiam prœliando proſtravit. Cum benignitatis culmen apprehendere conamur, præcedentium exemplis in-
1. Reg. 10. & 12. ſtruimur. Quid enim Samuele benignius, qui de principatu regendi populi dejectus, ſucceſſorem ſibi humiliter requirit, inventumque ungit in regem: unctum mox tolerat perſecutorem? A quo ne moriatur, trepidat: & tamen ne ei Dominus iraſcatur, rogat. Ipſe quippe cum mit-
1. Reg. 16. 2. teretur, ait: *Audiet Saul, & interficiet me*. Et ei per ſemetipſam Veritas dicit: *Uſquequo tu luges Saulem,*
Ibid. v. 1. *cum ego abjecerim eum?* Quid ergo iſto viro dici benignius poteſt, qui & hunc non vult divinitus percuti,
1. Reg. 17. 18. & 19. a quo formidat occidi? Cum ad pietatis atque humilitatis celſitudinem tendimus, præcedentium exemplis levamur. Quid enim David miſericordius, quid humilius dici poteſt, qui a rege reprobo pro victoriis contumelias recipit, qui de manu hoſtili Iſraeliticam Gentem fortis eripuit, & tamen ne ipſe moriatur, quaſi debilis fugit? Qui & ſe electum divino judicio, & perſecutorem ſuum reprobum agnoſcit, & tamen eidem perſecutori ſuo crebræ ſatisfactionis humilitate ſe ſubjicit. Qui perſecutoris lanceam tollit, oram chlamydis detruncat, atque ad cacumen montis protinus properat, & uno eodemque tempore, quia occidendi poteſtatem habuerat, oſtentat, & ne
* Ex n. 15. Iſa. 60. 8. occidatur, rogat. * Hinc eſt quod de prædicatoribus per Prophetam dicitur: *Qui ſunt iſti, qui ut nubes*
* Num. 18. *volant?* * In cunctis ergo quæ ſpiritualiter appetimus, exemplis præcedentibus informamur. More enim nubium extenſa ſuper nos patrum vita tegimur, ut ad fructum fecundi germinis infundamur: & quaſi intuentes cœlum, prius nubes aſpicimus, quia ante bonorum facta admirando cernimus: & poſt, illa quæ ſunt cœleſtia, experiendo penetramus.

CAPUT CLVI.

Turbati ſunt omnes inſipientes corde. Pſ. 75. 6.
Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus ſuis.

IN expoſ. B. Job, lib. 18. adjunctum eſt: *Turbati ſunt omnes inſi-* Num. 18. 29.
pientes corde, &c. UT in ſua manu divites poſt mortem quidquam inveniant, eis ante mortem dicitur, divitias ſuas in quorum manibus ponant: *Facite*, inquit, *vobis amicos* Luc. 16. 9.
de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula: Dives ergo cum dormierit, nihil in manibus ſuis inveniet. Res ergo ſuas, cum moreretur, ſecum tolleret, ſi ad petentis vocem, cum viveret, ſibi tuliſſet? Nam terrena omnia, quæ ſervando amittimus, largiendo ſervamus: patrimoniumque noſtrum retentum perditur, manet erogatum. Diu enim cum rebus noſtris durare non poſſumus, quia aut nos illas moriendo deſerimus, aut illæ nos viventes quaſi deſerunt pereundo. Agendum ergo nobis eſt, ut res abſolute perituras in non pereuntem cogamus tranſire mercedem. Dormit namque dives, & nihil invenit: nihil nimirum de rebus, quas tenuit. Nam culpa rerum ſimul ducitur, quamvis hic omnia, pro quibus culpa perpetrata eſt, relinquantur. Eat ergo nunc, & acceptis rebus tumeat, ſeſeque ſuper cæteros extollat: glorietur ſe habere quod proximus non habet. Veniet quandoque tempus ut evigilet, & tunc cognoſcat, quam vacuum fuerit, quod in ſomno tenuerat. Sæpe namque contingit dormienti inopi, ut ſe per ſomnium divitem videat, atque ex eiſdem rebus animum extollat: lætetur ſe habere quod non habuit, jamque de-

dignari quærat, a quibus dedignatum esse se doluit. Sed repente evigilans evigilasse se dolet, qui interim divitiarum imaginem vel dormiens tenebat. Gemit enim protinus sub paupertatis pondere, & inopiæ suæ angustiis premitur, & eo pejus quo ad tempus brevissimum, vel vacue dives fuit. Sic, sic nimirum hujus mundi sunt divites, qui rebus acceptis tument. Bene operari de sua abundantia nesciunt. Quasi dormientes sunt divites, sed paupertatem suam evigilantes inveniunt: quia nihil secum ad illud judicium, quod permanet, ferunt: & quanto nunc ad breve tempus sublimius elati sunt, tanto contra se in perpetuum gravius ingemiscunt. [a] Qui, teste Sapientia, damnationis suæ tempore Sap. 5. 8. dicturi referuntur: *Quid nobis profuit superbia, & divitiarum jactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquam umbra, & tamquam nuntius percurrens.* Vilia ergo & fugitiva fuisse, quæ tenuerant, jam amissa cognoscunt. Quæ quamdiu aderant, stultis eorum cordibus & magna & mansura videbantur. Sero dives aperuit oculos, quando Luc. 16. 23. Lazarum requiescentem vidit, quem jacentem ante januam videre contemsit. Intellexit ibi quod hic facere noluit, & in damnatione sua cognoscere compulsus est, quid fuit quod perdidit, quando indigentem proximum non agnovit. Cum enim corpus obdormiscit in morte, tunc anima evigilat in vera cognitione: & cum carne moritur, ejus anima videre cogitur, quod providere contemsit. Tunc esse conspicit quod timebat, tunc se vacuam invenit, quæ plena rebus præ cæteris hominibus se esse lætabatur.

[b] CAPUT CLVII. b Ps. 7. 7.

Dormitaverunt qui ascenderunt equos.

IN expos. B. Job; lib. 31. adjunctum est: *Dormitaverunt qui ascenderunt equos.* Num. 43. EQUI nomine, dignitas temporalis accipitur, Propheta attestante, qui ait: *Dormitaverunt qui ascenderunt equos*: id est, morte animæ mentis oculos a veritatis luce clauserunt, qui in præsentis vitæ honore confisi sunt.

CAPUT CLVIII. Ps. 68. 15.

Eripe me de luto, ut non inhæream.

IN expos. B. Job, lib. 24. adjunctum est: *Eripe me de luto, &c.* Num. 27. in fine. LUTO inhærere, est sordidis desideriis concupiscentiæ carnalis inquinari.

CAPUT CLIX. Ps. 76. 3.

Negavi consolari animam meam: memor fui Dei, & delectatus sum.

CUm [c] de perfectorum intra sanctam Ecclesiam desideriis tractaretur, in expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Negavi consolari animam meam, &c.* Num. 66. SANCTI viri ad animum suum ex præsenti vita nullius gratiæ consolationem admittunt. Nam plerumque hujus seculi divites, solent mentis tædio affecti, bona temporaliter accepta conspicere, & tristitiam delinire. Cum enim mœrore quodam tangi se sentiunt, equos aspiciunt, auri argentique sui vascula contemplantur, prædia circumeunt. Cumque per hæc temporalia oculos libenter trahunt, obortum animæ mœrorem vincunt. Unde eis & in Evangelio Veritas dicit: *Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram.* Luc. 6. 24. Sed sanctus vir, qui hoc luget, quia ab æternis gaudiis cecidit, consolationem de temporalibus non admittit, dicens: *Negavi consolari animam meam.* Ac si aperte di-

a In Uticensi multa alia hic intexta leguntur quæ ex loco Moralium assignato sunt excerpta.

b Caput hoc cum sequenti abest a mss.

c Ita legitur in Gemet.

dicat: Qui de temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari nequaquam possum. Cui tamquam si nos audientes ista diceremus: Quid igitur quæris, qui consolari in his, quæ mundi sunt, renuis? Illico adjecit: *Memor fui Dei, & delectatus sum.* Ac si aperte dicat: Terrenarum rerum me nec abundantia refovet; auctoris autem mei, quem adhuc videre non valeo, vel sola memoria delectat.

CAPUT CLX.

Ps. 76. 4. *Exercitatus sum, & defecit paulisper spiritus meus.*

DUm de incrementis profectuum tractaretur, in expos. B. Job, l. 22. adjunctum est: *Exercitatus sum, &c.* QUID est quod ait: *Spiritus meus*, nisi spiritus hominis, videlicet spiritus elationis? Et quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata desuper mensura proficimus, quanto in nobis de Dei spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit. Qui spiritus erroris, quia non a nobis subito penitus amputatur, bene paulisper defecisse perhibetur. Tunc vero in Deo plene proficimus, cum a nobis ipsis funditus defecerimus,

Num. 46.

[a] CAPUT CLXI.

Ps. 86. 19. *Etenim sagittæ tuæ pertransierunt.*

IN expos. B. Job, l. 29. adjunctum est: *Etenim sagittæ tuæ pertransierunt.* DE imbre namque sanctæ prædicationis alias dicitur: *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem.* De cursu vero imbris, qui in electorum cordibus agitur, Psalmista testatur dicens: *Velociter currit sermo ejus.* Plerumque vero imber est, & cursum non habet: quia prædicatio ad aures venit, sed cessante interna gratia, ad corda audientium non pertransit. De cujus prædicationis verbis, propter electos dicitur: *Etenim sagittæ tuæ pertransierunt.* Sagittæ quippe Dei pertranseunt, quando verba prædicatianis ejus ab auribus ad corda descendunt. Quod quia solo divino munere agitur, imbri cursum Dominus se dedisse testatur.

Num. 47. Isa. 5. 6. Ps. 147. 15.

CAPUT CLXII.

Attendite, popule meus, legem meam. Ps. 77. 1.

DUm de servando modo sacri eloquii tractaretur, in Præfat. Moral. adjunctum est: *Attendite, popule meus, legem meam.* NON lex David, aut populus David, sed personam ejus, ex quo loquebatur, assumens, ipsius auctoritate loquitur, cujus inspiratione replebatur. Hoc quotidie fieri in Ecclesia cernimus, si vigilanter intueamur. Nam stans in medio populi lector clamat: *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob*: & quod ipse Deus sit, vere profecto non dicit; nec tamen per hoc, quod dicit, veritatis regulam deserit: quia cui ministerium lectionis exhibet, ejus dominium voce prætendit. Itaque Scriptores sacri eloquii, quia repleti sancto Spiritu super se trahuntur, quasi extra semetipsos fiunt, & sic de se sententias quasi de aliis proferunt.

Cap. 1. n. 3. Exod. 3. 6.

CAPUT CLXIII.

Filii Ephrem intendentes arcum, & mittentes sagittas suas, conversi sunt in die belli. Ps. 77. 5.

DUm de pusillanimitate prædicantium tractaretur, in Ezech. hom. 9. adjunctum est: *Filii Ephrem intendentes arcum, &c.* [b] PLERUMQUE nos, qui doctores videmur, dum prædicamus, audientes instruimus, & loquendo armamus alios, sed ipsi ad laborem certaminis ire recusamus. Et scriptum est: *Filii Ephrem intendentes arcum, & mittentes sagittas suas, conversi sunt in die belli.* Ephrem quippe fructifica-

a Caput hoc non est in mss.

b In cod. mss. indicatur hom. 9. in Ezech. ubi frustra hæc quæsivimus. Pauca extant in hom. 21. quæ est nona libri 2.

catio dicitur. Et quæ est talis vel tanta fructificatio, nisi lingua doctorum? Qui dum verbum seminant, multiplicant fructus animarum. Qui cum docere præparamus, & sensum sacræ Scripturæ exquirimus, arcum intendimus. Cum verba correptionis facimus, sagittas emittimus. Arcus enim nonnunquam in sacro eloquio ipsum sacrum eloquium poni solet, quod ex utroque Testamento velut ex cornu & chorda constat. Vetus quippe Testamentum figuratur cornu propter duritiam, novum vero, quod incarnato Domino factum est, signatur chorda. Et dum chorda trahitur, cornu curvatur: quia cum Testamentum novum discutitur a duritia litteræ, vetus inclinatur, & ad intellectum spiritualem flectitur, quia rigor ejus duritiæ non tenetur. Sagittæ enim sunt hæc ipsa verba, quæ doctores proferunt. Unde bene etiam per Prophetam de sanctis doctoribus Gentilitatem ingredientibus dicitur: *Cum sagittis et arcu in-*
Isa. 7. 24. *gredientur illuc*. Nos ergo cum Scripturæ sacræ dicta pensamus, arcum intendimus: cum verba doctrinæ damus, sagittas emittimur. Sed in die belli convertimur: quia nonnunquam contra vitiorum certamina laborem subire recusamus.

CAPUT CLXIV.

Psal. 77. 33. *Statuit aquas quasi in utre.*

DUm de reproborum contra Ecclesiam machinationibus tractaretur, in expos. B. Job, l. 8. adjun-
Num. 39. ctum est: *Statuit aquas quasi in utre*. AQUÆ in utre, sunt lubrica pravorum desideria, quia cum operis effectum non inveniunt, sub carnali corde deprimuntur.

CAPUT CLXV.

Ps. 77. 39. *Recordatus est, quia caro sunt.*

CUm de providentia divinæ misericordiæ erga genus humanum tractaretur, in expos. B. Job. l. 4.
Num. 8. adjunctum est: *Recordatus est, ec.* OMNIPOTENS Deus, sicut ex nihilo bona facere potuit: ita cum voluit, per incarnationis suæ mysterium etiam perdita bona reparavit. Duas vero ad intelligendum se creaturas fecerat, angelicam videlicet, & humanam. Utramque vero superbia percuiit, atque a statu ingenitæ rectitudinis fregit. Sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestavit. Angelus namque solummodo spiritus, homo vero & spiritus est, & caro. Misertus ergo Creator ut redimeret, illam ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse; & eo altius debuit apostatam Angelum repellere, quo cum a persistendi fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestavit. Unde & recte Psalmista cum misertum Redemtorem hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordiæ expressit dicens: *Et memoratus est, quia caro sunt*. Ac si diceret: Quo eorum infirma vidit, eo districte culpas punire noluit. Est adhuc aliud, quo perditus homo reparari debuit, & superbiens spiritus reparari non possit: quia nimirum Angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostravit.

CAPUT CLXVI.

Conversi sunt in arcum perversum. Ps. 77. 57.

DUm de cavendo elationis vitio, & studio veræ humilitatis tractaretur, in exposit. B. Job, lib. 27.
adjunctum est: *Conversi sunt in arcum* Num. 75.
perversum. ARCUS perversus ipsum, a quo intenditur, percutit. Unde in dictis suis arrogantium linguæ arcui perverso sunt similes: quia dum contra elationem verba faciunt, in suis auctoribus sagittas figunt. Unde summa cura providendum est, ne accepta sapientia, cum ignorantiæ tenebras illuminat, lumen humilitatis tollat, ut jam sapientia esse nequeat; quæ etsi virtute locutionis fulgeat, elationis tamen vela-

mi-

* Num. 76. mine cor loquentis obscurat. * Alia namque sunt bona summa, alia bona media. Bona etenim summa sunt fides, spes, & caritas. Quæ cum veraciter habentur, in malum inflecti non possunt. Bona autem sunt media, prophetia, doctrina, curationum virtus, & cætera: quæ ita inter utrumque sunt posita, ut aliquando per hæc sola æterna patria, aliquando vero gloria terrena requiratur. Medias ergo has virtutes dicimus, quas ad quodcumque mens appetit inclinamus. Quibus perceptis ita uti animus sicut terrenis divitiis potest. Per terrenas namque divitias, alii in gloriæ ostentatione superbiunt, alii erga proximorum indigentiam ministeria pietatis operantur. Cum per doctrinam igitur, atque prophetiam laus exterior quæritur, quasi per corporales divitias terrenæ gloriæ culmen ambitur. Cum vero doctrina, atque prophetia lucrandis animabus impenditur, quasi acceptæ divitiæ egenis fratribus largiuntur. Quia ergo sæpe per ipsa dona, quæ se percipere exsultat, a manu dantis incautus animus elongat, vigilanti provisione curandum est, ut & prius subigantur vitia, & post sub circumspectione dona teneantur. Nam si in eis mens incaute se deserit, non per hæc adjuta subvehitur, sed quasi pro anteactis laboribus remunerata reprobatur. Unde fit etiam ut accepta virtus, dum in usu transitoriæ laudis assumitur, quia vitio militat, virtus non sit. Quia enim origo virtutis humilitas est, illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est in humilitate perdurat; quia nimirum si abscinditur, arescit: quia vivificantem se in intimis humorem caritatis perdit.

CAPUT CLXVII.

Tradidit in captivitatem virtutes eorum, & pulcritudinem eorum in manus inimici. Ps. 77. 61.

CUm de vitanda in bonis operibus arrogantia tractaretur, Reg. past. par. 4. adjunctum est: *Tradidit in captivitatem virtutes eorum, &c.* IN captivitatem virtus, & pulcritudo in manus inimici traditur, cum deceptæ menti antiquus hostis ex boni operis elatione dominatur. Quæ tamen virtutis elatio, quamvis plene non superet, utcumque tamen & electorum sæpe animum tentat, sed cum elevatus destituitur, destitutus ad formidinem revocatur. Hinc etenim David dicit: *Ego dixi in abundantia mea, Non movebor in æternum.* Ps. 29. 7. Sed quia de confidentia virtutis intumuit, paulo post quod pertulit adjunxit: *Avertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus.* Ac si aperte dicat: Fortem me inter virtutes credidi, sed quantæ infirmitatis sim, derelictus agnovi. Hinc rursum dicitur: *Juravi & statui, custodire judicia justitiæ tuæ.* Ps. 118. 106. Sed quia ejus virium non erat manere in custodia, quam jurabat, debilitatem suam protinus turbatus invenit. Unde ad precis opem repente se contulit, dicens: *Humiliatus sum usquequaque, Domine, vivifica me secundum verbum tuum.*

CAPUT CLXVIII.

[a] *Item unde supra.* a

IN expos. B. Job, l. 8. VIRTUS Num. 32. quippe & pulcritudo arrogantium inimici manibus traditur: quia omne bonum, quod per concupiscentiam laudis ostenditur, occulti adversarii juri mancipatur. Hostes namque ad rapinam provocat, qui suas eorum notitiæ divitias denudat. Quousque enim ab æternæ patriæ securitate disjungimur, per latronum insidiantium iter ambulamus. Qui

a Tria quæ sequuntur capita non sunt in mss.

Qui ergo in itinere deprædari formidat, abscondat necesse est bona, quæ portat. O miseri, qui affectantes laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus laborum! Cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. Quos nimirum maligni spiritus cum ad jactantiam provocant, eorum, sicut diximus, opera captivantes denudant.

CAPUT CLXIX.

Immissiones per Angelos malos, viam fecit semitæ iræ suæ. Psal. 77. 49.

IN expos. B. Job, l. 25. adjunctum est: *Immissiones per Angelos malos, &c.* COR quippe Dominus prioribus meritis aggravatum, juste permittit etiam subsequentibus malignorum spirituum persuasionibus falli: quod cum digne in culpa trahitur, reatus ejus in pœna cumulatur. Unde & iræ suæ Dominus viam de semita fecisse perhibetur. Latior est enim via quam semita. Ex semita vero iræ suæ viam facere, est iræ causas districte judicando dilatare, ut qui illuminati agere recte noluerunt, juste cæcati adhuc faciant unde amplius puniri mereantur. Jam meretur supplicium peccatum, & causa peccati: sed exspectatur adhuc ut augmentum supplicii subrogent peccatum, & pœna peccati. Plerumque vero unum idemque peccatum, & peccatum est, & pœna peccati, & causa peccati. Quod melius ostendimus, si res ipsas ad medium deducamus. Effrenata enim ventris ingluvies, in fervorem luxuriæ plenitudinem carnis instigat: perpetrata autem luxuria sæpe aut perjurio aut homicidio tegitur, ne humanarum legum ultione puniatur. Ponamus ergo ante oculos quod quidam voracitatis sibi frena laxavit, qua voracitate superatus, adulterii facinus admisit; deprehensus autem in adulterio, latenter virum adulteræ, ne ad judicium traheretur, occidit. Hoc itaque adulterium inter voracitatem & homicidium positum; de illa videlicet nascens, hoc generans; peccatum est, & pœna, & causa peccati. Peccatum est per seipsum; pœna vero peccati est, quia culpam voracitatis auxit; causa autem peccati est, quia subsequens etiam homicidium genuit. Unum ergo idemque peccatum est, & pœna præcedentis, & causa culpæ subsequentis: quia & transacta dum exaggerat, damnat: & adhuc subsequentia quæ damnari debeant, seminat.

Num. 23. 24.

CAPUT CLXX.

Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum. Psal. 78. 12.

IN exposit. B. Job, lib. 22. adjunctum est: *Redde vicinis nostris, &c.* SCRIPTURA etenim sacra plerumque sinum ponere pro mente consuevit. Sicut voce Ecclesiæ de persecutoribus nostris, qui nobis natura quidem conjuncti sunt, sed vita disjuncti, per Psalmistam dicitur: *Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum.* Ac si aperte diceretur: In mente sua recipiant hoc, quod in nostris corporibus sævientes, operantur: ut dum nos exterius ex parte puniunt, ipsi interius perfecte puniantur. Num. 32.

CAPUT CLXXI.

Potum dedit nobis in lacrymis, & in mensura. Ps. 77. 16.

DUm de studio dignæ pœnitentiæ tractaretur, Reg. Past. par. 3. adjunctum est: *Potum dedit nobis, &c.* PROVIDENDUM est iis qui peccata suorum operum deplorant, ut consumta mala perfecto diluant lamento; ne plus astringantur in debito perpetrati operis, & minus solvant fletibus satisfactionis. Scriptum quippe est: *Potum dedit nobis in lacrymis, & in mensuram,* ut videlicet uniuscujusque mens tantum pœnitendo compunctionis suæ bibat lacrymas, quantum se a Deo meminit aruisse per culpas. Cap. 29. Adm. 30.

CA-

CAPUT CLXXII.

Psal. 80. 2. *Sumite Psalmum, & date tympanum.*

IN expos. B. Job, l. 33. adjunctum est: *Sumite Psalmum, &c.*
Num. 33. IN prædicatione fidei, quasi quoddam negotium geritur, dum verbum datur, & fides ab auditoribus sumitur. Quasi quoddam negotium faciunt, qui prædicationem prærogant, & a populis fidem reportant: fidem impertiunt, & eorum sanctam protinus vitam sumunt. Si enim justorum prædicatio negotium non fuisset, profecto Psalmista non diceret: *Sumite Psalmum, & date tympanum*. In tympano etenim corium siccatur, ut sonet. Quid est ergo dicere: *Sumite Psalmum & date tympanum?* nisi, accipite spirituale canticum cordis, & reddite temporalem macerationem corporis.

CAPUT CLXXIII.

Ps. 80. 8. *Exaudivi te in abscondito tempestatis, probavi te ad aquas contradictionis.*

CUm de cavendis prava contra votum suadentibus tractaretur,
Num. 24. in expos. B. Job, l. 26. adjunctum est: *Exaudivi te in abscondito tempestatis, &c.* ABSCONDITUM tempestatis est, cum in corde contrito cogitationum tentantium fluctus intumescunt, cum contra amoris sancti studium curarum secularium se tumultus illidunt. In abscondito ergo tempestatis auditur, quia clamor deprecantis est hæc ipsa fluctuatio tribulationis. Quia vero omnino non desunt, qui bona quærentibus suadere perversa moliantur, aquæ contradictionis sunt populi resistentes. Et quia tunc probatur desiderium, cum aliqua ei adversitate resistitur, recte dicitur: *Probavi te ad aquas contradictionis.*

[a] CAPUT CLXXIV.

Erit tempus eorum in æternum. Ps. 80. 16.

DUm de pereuntium defectu tractaretur, in expos. B. Job, Num. 5.
l. 4. adjunctum est: *Erit tempus eorum in æternum*. QUIA per momenta tempus deficit, nomen temporis eorum defectum vocavit, ostendens quod sine fine omnimodo defectu deficiunt ii, qui a visionis internæ consolatione separantur.

CAPUT CLXXV.

Deus meus, pone illos ut rotam, & velut stipulam ante faciem venti. Ps. 82. 14.

CUm de pœna reprobarum mentium tractaretur, in expos. B. Num. 79.
Job, l. 16. adjunctum est: *Deus meus, pone illos ut rotam, &c.* UT rota ponuntur iniqui: quia in circuitu laboris missi, dum ea, quæ anteriora sunt, negligunt, & ea, quæ deserenda sunt, sequuntur, ex posterioribus elevantur, & in anterioribus cadunt. Qui recte quoque stipulæ ante faciem venti comparantur: quia irruente aura tentationis, dum nulla subnixi sunt ratione gravitatis, elevantur ut corruant: & sæpe eo se alicujus meriti existere æstimant, quo eos in altum flatus erroris portat.

CAPUT CLXXVI.

Concupivit & defecit anima mea in atria Domini. Ps. 83. 3.

IN expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Concupivit, &c.* SUNT Num. 45.
nonnulli justorum, qui sic cœlestia appetunt, ut tamen a terrenorum spe minime frangantur. Largita divinitus patrimonia ad necessitatis subsidium possident, honores sibi temporaliter impensos tenent, aliena non ambiunt, suis licite utuntur. Qui tamen ab eisdem rebus, quas habent, alieni sunt: quia ad hæc ipsa, quæ possident, ex desiderio non tenentur. Et sunt nonnulli justorum, qui ad comprehenden-

a Mss. non habent hoc caput.

dendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt: qui rebus se habitis nudant, gloria honoris exspoliant. Qui internorum desiderio per assiduitatem se amici mœroris afficiunt, habere de exterioribus consolationem nolunt: qui in æternis gaudiis, dum mente appropiant, vitam in se funditus corporeæ delectationis necant. Talibus
Coloss. 3. 3. namque per Paulum dicitur: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*. Horum itaque voces Psalmista expresserat cum dicebat: *Concupivit, & defecit anima mea in atria Domini*. Concupiscunt enim, sed non deficiunt, qui jam quidem cœlestia appetunt, sed adhuc tamen a terrenorum delectationibus minime laxantur. Concupiscit vero & in Dei atria deficit, qui cum æterna desiderat, in amore temporalium non perdurat. Hinc Psalmista iterum dicit:
Ps. 118. 81. *Defecit in salutari tuo anima mea*. Hinc per semetipsam Veritas admo-
Mat. 16. 24. net, dicens: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum*. Et rur-
Luc. 14. 33. sum: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. In salutari ergo Dei animam justi deficere, est præsentis vitæ bona electione æternitatis deserere, mansura quærere, & in rebus temporalibus fiduciam non habere.

CAPUT CLXXVII.

Ps. 83. 4. *Etenim passer invenit sibi domum, & turtur nidum, ubi reponat pullos suos.*

DUm de fidelium desideriis in pace Ecclesiæ educatis tractaretur, in expos. B. Job, l. 19. ad-
Num. 48. junctum est: *Etenim passer invenit sibi domum, &c.* QUID per nidi nomen exprimitur, nisi tranquilla quies fidei, qua unusquisque infirmus nutritur? Nam nisi sancta Ecclesia infirmos quosque filios nunc in nido pacis enutriret, Psalmista non diceret: *Etenim passer invenit sibi domum, & turtur nidum, ubi reponat pullos suos*. Jam quippe domum invenit passer: quia æternum cœli habitaculum noster Redemtor intravit. Et turtur invenit nidum, quia sancta Ecclesia amore Conditoris affecta, crebris gemitibus utitur, & velut nidum sibi, id est pacatissimam fidei quietem construit, in qua crescentes filios, quasi plumescentes pullos quousque ad superiora evolent, caritatis gremio fovet.

CAPUT CLXXVIII.

Ascensus in corde ejus disposuit in convalle lacrymarum. Ps. 83. 6.

CUm de electorum studiis tractaretur, in expos. B. Job, l. 30. adjunctum est: *Ascensus in corde ejus disposuit in convalle lacrymarum*. Num. 64. SANCTI viri quanto magis se exterius despiciendo dejiciunt, tanto amplius interius revelationum contemplatione pascuntur. Quos enim exterius in fletu continet convallis humilitatis, eos interius sublevat ascensus contemplationis.

[a] CAPUT CLXXIX.

Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum. Psal. 85 11.

IN exposit. B Job, l. 20. adjunctum est: *Lætetur cor meum, &c.* Num. 8. SANCTI etenim viri sic de spe certi sunt, ut tamen semper sint de tentatione suspecti, quorum voce Psalmista dicit: *Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum*. In quo notandum, quod non ait, Lætetur, ut securum sit: sed lætetur, ut timeat. Meminerunt namque, quamvis eorum actio prosperetur, quia adhuc in hac vita sunt, de qua per eumdem Job dicitur: *Tentatio est vita humana super terram*. Job. 9. 17. Meminerunt rursum quod scriptum est: Sap. 9. 15. *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem*. Me-

a Non legitur in mss.

Meminerunt, & metuunt, & certitudinem sibi in se promittere non præsumunt: sed positi inter gaudium spei & tentationis metum, confidunt & timent: consortantur & titubant: certificantur & suspecti sunt.

CAPUT CLXXX.

Psal. 87. 9. *Posuerunt me in abominationem sibi; traditus sum, & non egrediebar.*

CUm de mysteriis Dominicæ passionis tractaretur, in exposit. B. Job, l. 22. adjunctum est: *Posuerunt me in abominationem sibi, &c.* Num. 41. HOC de tempore passionis suæ Redemtor noster per Prophetam insinuat. Ipse namque traditus egressus non est, quia sub ipsa jam hora passionis cum humanitatis infirma pateretur, divinitatis potentiam exercere noluit. Mediatori quippe Dei & hominum quasi egredi fuisset, si cum teneretur homo, majestatis suæ potentiam voluisset ostendere, & per divinitatis magnitudinem susceptæ carnis infirma transire. Ut enim apertius homo mori
1. Cor. 2. 8. posset, Deus mansit occultus: *quia si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Egressus ergo non est, qui & requisitus a Pilato tacuit, atque inter persecutorum manus & corpus passioni obtulit quod pro electis assumserat, & resistentibus noluit demonstrare quod erat. Cum enim despiceretur quia homo videbatur, egressus esset si occultam majestatem suam ostentare voluisset. Sed quia infirmitatem prodidit, potentiam abscondit; in eo quod persecutoribus suis incognitus mansit, ad eos minime exivit. Qui tamen ad electos exit, qui divinitatis suæ suavitatem quærentibus aperit. Un-
Habac. 3. 13. de ei per Prophetam dicitur: *Exiisti in salutem populi tui, ut salvos facias Christos tuos.*

[a] CAPUT CLXXXI.

Inter mortuos liber. Psal. 87. 5.

IN expos. B. Job, l. 30. adjunctum est: *Inter mortuos liber.* Num. 66. OMNIS *qui peccat, servus est peccati.* Johan. 8. 35. Et quia incarnatus Dominus particeps nostræ factus est naturæ, non culpæ, liber dimissus dicitur, quia sub peccati dominio non tenetur. Inter mortuos liber dicitur, quia naturam nostram suscipiens, iniquitatis jugo nullo modo tenetur. Quem quamvis macula culpæ nostræ non attigit, passio tamen nostræ mortalitatis astrinxit: * Esurire enim, sitire, lassescere, teneri, flagellari, crucifigi, nostræ mortalitatis vinculum fuit. * Num. 67. Sed cum expleta morte velum templi rumperetur, scinderentur petræ, monumenta panderentur, inferni claustra patescerent, quid aliud tot argumentis tantæ virtutis ostenditur, nisi quod illa infirmitatis nostræ vincula solvebantur, ut is, qui ad suscipiendam servi formam venerat, in ipsa servi forma ab inferni vinculis absolutus, ad cœlum etiam cum membris liber rediret?

CAPUT CLXXXII.

In me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbaverunt me. Ps. 87. 17.

CUm de fructuoso electorum pavore tractaretur, in expos. B. Job, lib. 7. adjunctum est: *In me transierunt iræ tuæ, &c.* Num. 6. JUSTORUM mens non solum perpendit quod tolerat, sed etiam pavet quod restat. Videt qualia in hac vita patitur, metuit ne post hanc graviora patiatur. Luget, quia in hujus cæcitatis exsilio, a paradisi gaudiis cecidit; timet ne cum exsilium relinquitur, mors æterna subsequatur. Jam ergo sententiam tolerat in pœna, sed minas adhuc venturi judicis formidat ex culpa. Recte ergo per Psalmistam dicitur: *In me transie-*

a Non exstat in mss.

sierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbaverunt me. Interni quippe judicii postquam iræ pertranseunt, etiam terrores conturbant: quia jam aliud de damnatione patimur, & adhuc aliud de æterna ultione formidamus.

CAPUT CLXXXIII.

Ps. 78. 1. *Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo.*

DUm de pavore electorum & retributionis incertitudine tractaretur, in expos. B. Job, lib. 4. adjunctum est: *Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo*. PLERUMQUE mens justi jam quidem quod perverse se egisse meminit, deplorat: jam prave acta non solum deserit, sed amarissimis etiam lamentis punit: sed dum eorum, quæ egit, reminiscitur, graviter judicii pavore terretur. Jam se perfecte convertit, sed adhuc se perfecte in securitatem non erigit: quia dum quanta sit districtio extremi examinis pensat, inter spem ac formidinem sollicita trepidat; quia justus judex veniens quid de perpetratis reputet, quid relaxet, ignorat. Nam quam prava commiserit, meminit; & an commissa digne defleverit, nescit: ac ne culpæ immanitas modum pœnitentiæ transeat, metuit. Et plerumque culpam jam veritas relaxat, sed mens afflicta adhuc de venia dum valde sibi est sollicita, trepidat. Sanctus ergo vir etiam hic misericordiam suscipit, sed suscepisse se nescit: quia peccatum suum homo jam corrigendo & pœnitendo deserit, sed tamen adhuc districtum judicem de ejus retributione pertimescit. Illic ergo justus quilibet misericordias Domini libere in æternitate cantat, ubi jam de peccati venia dubietas non erit, ubi jam securam mentem culpæ suæ memoria non addicit, ubi non sub reatu animus trepidat, sed de ejus indulgentia libere exsultat. Sed si nulla ibi homo peccati sui memoria tangitur, ereptum se unde gratulatur? Aut quomodo largitori gratias refert de venia, quam accepit, si interveniente oblivione transactæ nequitiæ esse se pœnæ debitorem nescit? Ait enim Psalmista: *Misericordias tuas, Domine, in æternum cantabo*. Quomodo ergo misericordias Dei in æternum cantat, si se fuisse miserum ignorat? & si miseriæ transactæ non meminit, unde largitori misericordiæ laudes reddit? Sed rursum quærendum est quomodo electorum mens perfecta esse in beatitudine poterit, si hanc inter gaudia memoria sui reatus tangit? Aut quomodo perfectæ lucis clarescit gloria, quam reducta ad animum obumbrat culpa? Sed sciendum est, quia sicut sæpe nunc tristium læti reminiscimur: ita tunc transactæ nequitiæ sine læsione nostræ beatitudinis recordamur. Plerumque enim incolumitatis tempore ad memoriam dolores præteritos sine dolore reducimus: & quo ægros nos recolimus, eo nos incolumes plus amamus. Erit ergo & in illa beatitudine culpæ memoria, non quæ mentem polluat, sed quæ nos lætitiæ arctius astringat: ut dum doloris sui animus sine dolore reminiscitur, & debitorem se medico verius intelligat: & eo magis acceptam salutem diligat, quod de molestia meminit, quid evasit. In illa itaque lætitia sic tunc sine tædio mala nostra conspicimus, sicut nunc in luce positi sine ulla cordis caligine animo tenebras videmus. Quia etsi obscurum est quod mente cernimus, de judicio est hoc luminis, non de passione cæcitatis. Et in æternum ergo laudes misericordiæ largitori nostro referimus, & nequaquam miseriæ conscientia gravamur: quia dum mala nostra sine aliquo mentis malo respicimus, & nunquam erit quod corda laudantium de transactis ini-

qui-

quitatibus polluat; & semper erit quod hæc ad laudem liberatoris accendat.

CAPUT CLXXXIV.

Psal. 88. 16. *Beatus populus, qui scit jubilationem.*

DUm de ineffabili electorum gaudio mente concepto tractaretur, in expos. B. Job, l. 24. adjun-
Num. 10. ctum est: *Beatus populus, qui scit jubilationem*. JUBILUM dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri, & tamen quibusdam motibus proditur, quamvis nullis proprietatibus exprimatur. Unde David Propheta intuens electorum animas tantum gaudium mente concipere, quantum sermone non valeant aperire, ait: *Beatus populus, qui scit jubilationem*. Non enim ait, qui loquitur, sed, *qui scit*: quia sciri quidem jubilatio intellectu potest, sed dicto exprimi non potest. Sentitur per illam quippe quod ultra sensum est. Et cum vix ad hoc contemplandum sufficiat conscientia sentientis, quomodo ad hoc exprimendum sufficiat lingua dicentis?

[a] CAPUT CLXXXV.

Psal. 89. 6. *Mane sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat.*

IN expos. B Job, lib. 29. adjun-
Num. 52 ctum est: *Mane sicut herba transeat, &c.* IN Scriptura sacra aliquando per herbam viror gloriæ temporalis accipitur, sicut Psalmista ait: *Mane sicut herba transeat*. Mane namque sicut herbam florere atque transire, est in prosperitate hujus seculi temporalis gloriæ velociter decus arescere.

CAPUT CLXXXVI.

Psal. 88. 41. *Posuisti munitiones ejus in formidinem.*

DUm de occultis divinorum judiciorum dispositionibus tractaretur, adjunctum est: *Posuisti munitiones ejus in formidinem*. [b] SÆPE quis fallaciæ vel iræ, vel immunditiæ, vel superbiæ suæ meminit, & se in humilitatis loco a mundi hujus strepitu abscondit. Sed dum ad regendum populum post occultationem suam ducitur, hinc inde subintrantibus peccatorum jaculis feritur, atque timere incipit ne ei & hoc ipsum jam sit ad judicium, quia bonum quietis intimæ degustavit, quod tenere non potuit. Sicut scriptum est: *Posuisti munitiones ejus in formidinem*. Cum enim humilem locum pro rectitudine mentis appetimus, quid aliud quam munitionis arcem tenemus? Sed cum ad turbas atque strepitus mundi vel coacti revertimur, inter irruentia peccata deprehensi, & ipsam munitionem nostram pertimescimus: quia de subtili omnipotentis Dei examine hoc quoque formidare incipimus, quod bene vixisse credebamus.

CAPUT CLXXXVII.

Quis novit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Psal. 89. 11.

CUm de justorum formidine ob divinorum judiciorum incertitudinem tractaretur, in expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Quis novit potestatem iræ tuæ, &c.* POTE- Num. 16.
STAS divinæ iræ nostra non potest mente comprehendi: quia ejus dispensatio obscuris super nos dispositionibus sæpe unde æstimatur deserere, inde nos recipit; & unde nos recipere creditur, inde derelinquit, ut plerumque hoc fiat gratia, quod ira dicitur: & hoc aliquando ira sit, quod gratia putatur. Nonnullos enim flagella corrigunt: nonnullos ad impatientiæ vesaniam perducunt, & alios prospera, quia demulcent, ab insania mitigant: alios quia elevant, funditus ab omni spe conversionis eradicant. Cunctos autem vitia ad ima pertrahunt, sed tamen

a Abest a mss.

b Legitur in mss. Michael. Cœlestin. & Paris. id ex hom. 10. in Exechielem esse descriptum: ubi tamen frustra a nobis quæsitum est.

tamen quidam eo ab his facilius redeunt, quo se in eis corruisse altius erubescunt. Et semper virtutes ad superna sublevant, sed nonnunquam quidem dum tumorem de virtutibus concipiunt, per ipsum tramitem ascensionis cadunt. Quia ergo potestas divinæ iræ minime cognoscitur, in cunctis necesse est ut sine cessatione timeatur.

CAPUT CLXXXVIII.

Ps. 90. 3. *Ipse liberavit me de laqueo venantium, & a verbo aspero.*

CUm de electorum exercitio ex reprobatione detrahentium tractaretur, in expos. B. Job, l. 6. adjunctum est: *Ipse liberavit me de laqueo venantium, &c.* Num. 45. VENANTES nihil aliud quam carnes quærunt. Sed a venantium laqueo, atque ab aspero verbo eripimur, quando & insidias carnalium & irrisionum probra despiciendo superamus. Aspera quippe eorum verba sunt, quæ bonis nostris itineribus adversantur. Sed asperitatem verbi evadere, est irrisiones detrahentium dissimulando calcare. Sancta ergo anima ab aspero verbo liberatur: quia dum in hoc mundo honorem laudis non quærit, nec contumelias detractionis sentit.

CAPUT CLXXXIX.

Ps. 90. 4. *In scapulis suis obumbrabit tibi.*

CUm de modo sacri eloquii tractaretur, in expos. B. Job, l 32. adjunctum est: *In scapulis suis obumbrabit tibi.* Num. 7. CUM in Deo scapulæ, oculi, brachium dicuntur, cavendum summopere est ne quid in eo mens corporeum suspicetur. In Anthropomorphitarum namque hæresim cadere est, eum qui incircumscripte implet & circumplectitur omnia, intra corporalia lineamenta concludere. Sed omnipotens Deus ad sua nos trahens, usque ad nostra se humiliat, atque ut alta insinuet, humilibus condescendit: quatenus parvulorum animus rebus cognitis enutritus, ad inquirenda exsurgat incognita, atque ab eo, qui longe super ipsum est, quædam juxta se audiens, quasi quibusdam ad illum passibus moveatur. Unde fit ut per Scripturam suam aliquando a corporibus hominum, aliquando a mentibus, aliquando vero ab avibus, aliquando vero ab insensatis rebus quasdam longe dissimiles in se similitudines trahat. Plerumque enim a corporibus hominum in se similidinem trahit, sicut de eo speranti homini per Prophetam dicitur: *In scapulis suis obumbrabit tibi*, cum constet quod in natura sua nec oculum Deus, nec scapulas, nec certa lineamenta membrorum habeat. Sed quia nos per oculum cernimus, in scapulis vero onera sustinemus: Deus, quia omnia videt, oculum habere perhibetur. Quia vero nos tolerat, atque eo ipso quo tolerat, servat, obumbrare nobis in scapulis dicitur. Ait enim: *In scapulis suis obumbrabit tibi.* Ac si diceretur peccatori homini, & post peccatum veniam deprecanti: Ea pietate Dominus te protegit, qua pietate toleravit. Obumbrat enim scapulis suis: quia dum portat, defendit.

CAPUT CXC.

Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi, & bene patientes erunt, ut annuntient. Ps. 91. 15.

DUm de collectione fidelium extremi temporis tractaretur, in expos. B. Job, l. 35. adjunctum est: *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi, &c.* Num. 35. PRÆDICATORES namque sanctæ Ecclesiæ benedictione extremi temporis Psalmista ditari conspexerat, qui dicebat: *Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi.* Qui in senecta uberi multiplicantur, quia cum eorum vita differtur, semper ad melius fortitudo producitur, eisque per augmentum temporis crescunt etiam lucra meritorum. Bene autem patientes sunt, ut annuntient: quia cœlestia prædicantes tanto robustius

ſlius adverſa tolerant, quanto & per tolerantiam ſuam animarum commoda locupletius reportant.

C A P U T CXCI.

Ps. 92. 4. *Mirabiles elationes maris, mirabilis in excelſis Dominus.*

CUm de reprehenſa reproborum ſuperbia & divinis in prædicatorum virtute miraculis tractaretur,
Num. 11. in expoſ. B. Job, l. 9. adjunctum eſt: *Mirabiles elationes maris, &c.* CUM morem ſuum Gentilitas deſtrui novæ converſationis prædicatione conſpiceret, cum mundi hujus divites elationi ſuæ contraire facta pauperum cernerent; cum ſapientes ſeculi adverſari ſibi imperitorum verba penſarent, in perſecutionum protinus tempeſtatem tumuerunt. Sed qui verborum adverſitate commoti ad perſecutionis procellas inſiliunt, ſignorum admiratione temperantur. Quia ergo contra electorum vitam ad perſecutionis undas mundus ſe mirabiliter extulit, has ſupernorum Conditor ſublevata virtute prædicantium mirabilius ſtravit. *Mirabiles* ergo *elationes maris, mirabilis in excelſis Dominus.* Miniſtros etenim ſuos plus oſtendit poſſe per miracula, quam poteſtates terrenæ tumuerant per iram. Quod bene etiam per Jeremiam Dominus exteriora narrans, interiora denun-
Jerem. 5. 22. tiat, dicens: *Poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum.*

[a] C A P U T CXCII.

Ps. 93. 15. *Donec juſtitia convertatur in judicium.*

IN expoſ. B. Job, l. 26. adjunctum eſt: *Donec juſtitia convertatur in*
Num. 53. *judicium.* PAULUS de ſe, ſuiſque conſortibus dicit: *Ut nos efficeremur*
2. Cor. 5. 21. *juſtitia Dei in ipſo.* Juſtitia ergo in judicium convertitur, quia ii qui nunc juſte atque irreprehenſibiliter vivunt, tunc judicandi potentiam nanciſcuntur.

C A P U T CXCIII.

Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ, Domine, lætificaverunt animam meam. Ps. 93. 19

IN expoſ. B. Job, l. 35. adjunctum eſt: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, &c.* IN ea enim menſura conſolatum ſe, in qua afflictus fuerat, indicat, qui lætificatum ſe ſecundum multitudinem dolorum clamat. Num. 22.

C A P U T CXCIV. Ps. 93. 20.

Qui fingis dolorem in præcepto.

IN expoſ. B. Job, l. 18. adjunctum eſt: *Qui fingis dolorem in præcepto.* FLAGELLUM namque tunc diluit culpam, cum mutaverit vitam. Nam cujus mores non mutat, non expiat actiones. Omnis ergo divina percuſſio, aut purgatio in nobis vitæ præſentis eſt, aut initium pœnæ ſequentis. Propter eos enim qui ex flagello proficiunt, dictum eſt: *Qui fingis dolorem in præcepto*: quia cum flagellatur iniquus & corrigitur, audire præceptum noluit, audit dolorem. Dolor in præcepto fingitur ei, qui a malis operibus quaſi præcepti vice dolore cohibetur. De his vero, quos damnant flagella & non liberant, dicitur: *Percuſſiſti eos, nec* Jerem. 5. 3.
doluerunt: attriviſti eos, & renuerunt accipere diſciplinam. His flagella ab hac vita incoant, & in æterna percuſſione perdurant. Num. 35.

C A P U T CXCV.

Non repellet Dominus plebem ſuam, quoniam in manu ejus ſunt omnes fines terræ: & altitudines montium ipſe conſpicit. Ps. 94. 4.

CUm de converſione potentum ſeculi per aſpirationem ſupernæ gratiæ tractaretur, in expoſ. B. Job, lib. 30. adjunctum eſt: *Non* Num. 73.
repellet Dominus plebem ſuam, &c. ALTITUDINES montium, elationes ſunt utique ſuperborum: quas Dominus conſpicere dicitur, id eſt ab

[a] Caput hoc cum duobus ſequentibus abeſt a mſſ.

ab iniquitate sua in melius commutare. Convertit namque Dominus eum quem conspicit. Unde scriptum
Luc. 22. 61. est: *Conversus Dominus respexit Petrum; & recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Dominus: quia priusquam gallus cantet, ter me negabis; & egressus foras, flevit amare*. Et sicut Salomon ait:
Prov. 20. 8. *Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu*. De hac altitudine montium rursum per Prophetam dicitur:
Psal. 95. 5. *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini*: quia post perversitatis suæ duritiam divina formidine liquefacti, ab illo prius rigido tumore subtracti sunt.

a [a] CAPUT CXCVI.

Psal. 96. 5. *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini.*

IN expos. B. Job, l. 33. adjunctum est:
Num. 2. *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini*. QUIA multi, qui prius alta rigiditate tumuerunt Domino in carne apparente, magno sunt per pœnitentiam timore liquefacti.

CAPUT CXCVII.

Ps. 95. 13. *Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum.*

IN expos. Evang. hom. 36. adjunctum est:
Num. 8. *Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum*. LIGNA silvæ, Gentes vocatæ sunt, quia in infidelitate suæ tortæ, & infructuosæ semper fuerunt.

CAPUT CXCVIII.

Psal. 98. 4. *Honor regis judicium diligit.*

IN expos. B Job, l. 25. adjunctum est: *Honor regis judicium*
Num. 12. *diligit*. Ut videlicet qui jam Dominum honorat ex fide, sollicite judicet quid ei debeat in operatione.

CAPUT CXCIX.

Ps. 102. 29. *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi.*

DUm de pravorum desperatione tractaretur, in expos. B. Job,
Num 35. l. 8. adjunctum est: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi*. LOCUS quippe hominis, sed non localis, ipse scilicet Conditor exstitit, qui hunc ut in semetipso consisteret, creavit. Quem nimirum locum tunc homo deseruit, cum seductoris verba audiens, a Conditoris amore discessit. Sed cum omnipotens Deus redimendo se homini etiam corporaliter ostendit, ipse, ut ita dixerim, fugitivi sui vestigia subsequens, ad retinendum, quem amiserat, hominem, locus venit. Si enim appellari locus nequaquam Conditor posset, Deum laudans Psalmista non diceret: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi*. *Ibi* enim non dicimus, nisi cum locum specialiter designamus. Sed sunt plerique qui etiam post perceptum Redemtoris auxilium ad desperationis tenebras devolvuntur, & tanto nequius pereunt, quanto & oblata remedia misericordiæ contemnunt.

CAPUT CC.

Ipse enim scit figmentum nostrum. Ps. 102. 14.

IN expos. B. Job, l. 13. adjunctum est: *Ipse enim scit figmentum nostrum*. SCIRE ejus, est nostra suscepisse. Num. 27. Quid enim mirum si figmentum nostrum dicatur specialiter scire, dum constet nil esse quod nesciat? Sed figmentum nostrum scire ejus, est hoc in seipso ex pietate suscepisse.

CAPUT CCI.

Memoria retinentibus mandata ejus, ut faciant ea. Ps. 102. 18.

IN expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: *Memoria retinentibus mandata ejus ut faciant ea*. QUI mandata illius memoria retinet, sed nequaquam servat, hic in doctrinæ verbis sententias, quibus damnetur, tenet. Num. 17.

CA-

a Hoc caput & cætera usque ad 203. in mss. non habentur.

CAPUT CCII.

Psal.103. 8. *Ascendunt montes, & descendunt campi.*

Num. 2. IN expos. B. Job, l. 33. adjunctum est: *Ascendunt montes, & descendunt campi*. PLERIQUE persecutores Domini, superbi contra eum veniunt, sed ab eo humiles revertuntur. Qui montes ascendunt per tumorem potentiæ, sed campi descendunt, plani videlicet facti per cognitionem culpæ.

CAPUT CCIII.

Psal. 99. 4. *Intrate portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis: confitemini illi.*

Num. 1. CUm de modo dignæ pœnitentiæ tractaretur, l. 2. hom. 4. in Ezech. adjunctum est: *Intrate portas ejus in confessione, &c.* CUM peccata nostra per lacrymas confitemur, angustæ vitæ portam intramus: sed cum post hæc ad æternam vitam perducimur, portæ nostræ atria in confessionum laudibus intramus: quia ibi jam angustia non erit, cum nos lætitia æternæ solemnitatis assumserit. Propter confessionis nostræ angustiam Veritas dicit:
Matt.7. 13. *Intrate per angustam portam*. Et cum se Psalmista recipi in latitudine gaudii æterni præsumeret, dicebat:
Psal. 30. 5. *Statuisti in loco spatioso pedes meos*.

CAPUT CCIV.

Psal.101.10. *Potum meum cum fletu temperabam.*

CUm de divino judicio in homine tractaretur, in expos. B.
Num. 19. Job, l. 25. adjunctum est: *Potum meum cum fletu temperabam*. CUNCTIS vera scientibus liquet, quo in illa extrema requisitione examen publicum facturus est omnipotens Deus, ut alios ad tormenta deserat, alios ad participationem regni cœlestis admittat. Sed hoc nunc secreto Dei judicio quotidie agitur, quod tunc publico demonstrabitur. Nam juste ac misericorditer singulorum corda vel examinans vel disponens, alios in exteriora respuit, alios ad ea, quæ sunt intrinsecus, trahit. Hos accendit interna appetere, illos pro voluptatibus suis deserit exteriora cogitare. Horum mentem ad superna erigit, illorum per superbiam in infimis desideriis mergit. Aliena autem corda humanis oculis clausa sunt, & nescitur qui repellitur: quia penetrari nequeunt quæ ab unoquoque cogitantur. Nam sæpe de corde perverso necdum processit usque ad effectum operis deliberatio cogitationis, & adhuc fortasse per habitum intus astringitur, qui jam mente foris vagatur. Sed talis quilibet iste tunc ante oculos interni judicis cecidit, cum ab appetendis interioribus per desiderium exivit. Nonnunquam vero alii post malæ operationis usum ad spem cœlestem subito amore reviviscunt, & qui in perversa actione se sparserant, ad sinum internæ retractationis semetipsos increpando recolligunt. Hos adhuc despicientes homines, quales dudum in opere noverant, tales putant. At contra illi per districtæ considerationis examen, vitam suam qualem fuisse recolunt, insequuntur, sciturque quid fuerint, sed quid jam cœperint esse, nescitur. In hoc ergo utroque genere hominum sæpe contingit, ut & qui videntur stare humano judicio, jam in conspectu æterni judicis jaceant: & qui adhuc coram hominibus jacent, jam in conspectu æterni judicis stent. Quis enim hominum æstimare potuisset Judam vivendi sortem, etiam post ministerium Apostolatus, amittere? Et quis econtra, latronem crederet caussam vitæ posse etiam in ipso articulo mortis invenire? Occultus autem judex præsidens, & utrorumque cor discernens, alterum pie statuit, alterum juste confregit: illum districte exterius repulit, hunc introrsus misericorditer traxit. Hinc est ergo quod per Prophetam casuros alios passionis suæ tempore, atque

alios

alios surrecturos annuntians, ait: *Potum meum cum fletu temperabam*. Potus quippe ab exterioribus interius trahitur: fletus autem ab interioribus exterius emanat. Potum ergo Domino cum fletu temperare, est alios ab exterioribus introrsus trahere, alios ab interioribus ad exteriora reprobare.

a [a] CAPUT CCV.

Psal. 101. 28. *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.*

Num. 67. IN expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *Tu autem idem ipse es, &c.* HUNC electorum locum esse denuntiat, subdens: *Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi*. Deus enim qui sine situ omnia continet, nobis ad se venientibus locus non localis manet: ad quem locum dum pertingimus, etiam ipsa in hac vita mentis nostræ tranquillitas, quanta fuerit perturbatio, videmus. Quia etsi jam justi in pravorum comparatione quieti sunt, in æstimatione tamen quietis intimæ omnimodo quieti non sunt.

CAPUT CCVI.

Ps. 103. 2. *Confessionem & decorem induisti, amictus lumen sicut vestimentum.*

DUm de celsitudine divinæ essentiæ tractaretur, in expos. B. Num. 8. Job, l. 32. adjunctum est: *Confessionem & decorem induisti, &c.* REDEMTOR noster confessionem & decorem induit, quia sanctorum Angelorum choros, quos condidit, in usum sui decoris assumsit, & velut quamdam vestem gloriosam sibi Ecclesiam exhibet, non habentem maculam aut rugam. Confessionem ergo & decorem induit, hoc est, hic confessionem, illic decorem: quia quos hic per pœnitentiam confitentes fecerit, illic fulgentes per decorem justitiæ ostendit. Luce ergo sicut vestimento amicietur, quia Sanctis omnibus, quibus dictum est, *Vos estis lux mundi*, in illa æterna gloria vestietur. Unde & per Evangelium dicitur (Matt. 5. 14. & ib. 17.) Quia transfigurato in monte Domino, vestimenta ejus facta sunt candida sicut nix. In qua transfiguratione quid aliud quam resurrectionis ultimæ gloria nuntiatur? In monte enim vestimenta ejus sicut nix facta sunt, quia in supernæ claritatis culmine Sancti omnes ei luce justitiæ fulgentes adhærebunt.

[b] CAPUT CCVII. b

Extendens cœlum sicut pellem, qui tegis in aquis superiora ejus. Ps. 103. 2.

HOm. 17. in Ezech. seu hom. 5. lib. 2. adjunctum est: *Extendens cœlum sicut pellem, &c.* COELUM quippe sicut pellis extenditur: quia per ora mortalium Scriptura sacra nobis explicatur. Sed sunt aquæ in cœlo, superiores videlicet multitudines, id est Angelorum agmina, in quibus ejusdem cœli teguntur superiora: quia ea, quæ in sacro eloquio altiora & obscuriora sunt, angelicis solummodo spiritibus patent, & nobis adhuc incognita perdurant. Num. 4.

CAPUT CCVIII.

Extendens cœlum sicut pellem, qui tegis in aquis superiora ejus. Ps. 102. 2.

CUm de intellectu sacri eloquii, per dispensationem inspirationis intimæ tractaretur, hom. 9. in Ezech. adjunctum est: *Extendens cœlum sicut pellem, &c.* QUID cœli nomine, nisi sacra Scriptura signatur? de qua nobis & sol sapientiæ, & luna scientiæ, & ex antiquis patribus stellæ exemplorum atque virtutum lucent. Quod sicut pellis extenditur: quia per Scriptores suos carnis lingua formatum ante oculos nostros, & per verba doctorum exponendo displicatur. Quid vero aquarum nomine, nisi purissimi Angelorum signantur chori? De quibus scriptum est: *Et aquæ, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini*. Hujus ergo cœli superiora Dominus in aquis tegit: quia alta sacri eloquii, id est ea, quæ de na- Num. 30. Psal. 144. 4.

a Abest a mss.

b Non habetur in mss.

natura divinitatis, vel de æternis gaudiis narrat, nobis adhuc nescientibus, solis Angelis in secreto sunt cognita. Cœlum ergo hoc & coram nobis extenditur, & tamen in aquis superiora illius conteguntur, quia quædam sacri eloquii jam nobis per apertionem spiritus patent, & quædam, quæ solis Angelis possunt esse manifesta, nobis adhuc servantur occulta. De quibus tamen occultis jam partem per spiritualem intelligentiam sentimus, jam sancti spiritus pignus accepimus, qui hæc & plene necdum cognovimus, & tamen medullitus amamus, & in multis spiritualibus sensibus, quos jam cognovimus, veritatis pabulo pascimur.

CAPUT CCIX.

Ps. 103. 3. *Qui ponit nubem ascensum suum.*

DUm de incarnationis divinæ mysterio tractaretur, hom. 8. in
Num. 29. Ezech. adjunctum est: *Qui ponit nubem ascensum suum*. QUID hoc loco per nubem, nisi Redemtoris nostri carnem non inconvenienter accipimus? Nubem quippe ascensum suum posuit, quia hic, qui divinitate ubique est, carne ad cœlestia ascendit.

CAPUT CCX.

Ps. 103. 3. *Qui ambulat super pennas ventorum.*

Num. 8. IN expos. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Qui ambulat super pennas ventorum*. SOLENT in sacra Scriptura velocitate ac subtilitate ventorum, animæ designari, sicut per Psalmistam dicitur de Deo: *Qui ambulat super pennas ventorum*, id est, qui transgreditur virtutes animarum.

[a] CAPUT CCXI.

Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem. Ps. 103. 4.

IN expos. B. Job, l. 11. adjunctum est: *Qui facit Angelos suos spiritus, &c.* ANGELI quippe, id est nuntii, in sacro eloquio nonnunquam Prædicatores vocantur: sicut per Prophetam dicitur: *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*. Omnipotens ergo Dominus Angelos suos spiritus facit, quia prædicatores suos spirituales efficit. Num. 7. Malach. 2. 7.

CAPUT CCXII.

Item unde supra.

HOm. 34. in Evang. SCIENDUM vero quod Angelorum vocabulum, nomen est officii, non naturæ. Nam sancti illi cœlestis patriæ spiritus, semper quidem spiritus sunt, sed semper vocari Angeli nequaquam possunt: quia tunc solum sunt Angeli, cum per eos aliqua nuntiantur. Unde & per Psalmistam dicitur: *Qui facit Angelos suos spiritus*. Ac si patenter dicat: Qui eos, quos semper habet spiritus, etiam cum voluerit, Angelos facit. Hi autem, qui minima nuntiant, Angeli: qui vero summa annuntiant, Archangeli vocantur. Hinc est enim quod ad Mariam virginem non quilibet Angelus, sed Gabriel Archangelus mittitur. Num. 8. Luc. 1.

CAPUT CCXIII.

Ascendunt montes, & descendunt campi. Ps. 103. 8.

CUm de superbientibus ad humilitatem per donum gratiæ redactis tractaretur, in expos. B. Job, l. 35. adjunctum est: *Ascendunt montes, &c.* PLERIQUE persecutores Domini, superbi contra eum veniunt, sed humiles revertuntur: qui montes ascendunt per tumorem potentiæ, sed campi descendunt, plani videlicet facti per cognitionem culpæ. Unde rursum per eumdem Prophetam de hismonti- Num. 2.

a Hoc caput cum sequenti non legitur in mss.

Ps. 96. 5. tibus dicitur: *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini*: quia multi, qui prius alta rigiditate tumuerunt, Deo in carne apparente magno sunt per pœnitentiam timore liquefacti.

CAPUT CCXIV.

Ps. 103. 16. *Montes excelsi cervis, petra refugium herinaciis.*

CUm de intellectu sacri eloquii secundum meritum auditorum tractaretur, in expos. B. Job, l. 30. Num. 64. adjunctum est: *Montes excelsi cervis, &c.* QUID hoc loco per montes, nisi altæ sententiæ Scripturæ sacræ accipiendæ sunt? Hi enim qui jam clare contemplationis saltus noverunt, altos sententiarum divinarum vertices, quasi cacumina montium ascendunt: ad quæ profecto cacumina, quia infirmi non valent pervenire, recte illic subditur: *Petra refugium herinaciis*, quia videlicet invalidos non sublimiter intelligentia exercet, sed sola in Christo fides humiliter continet.

CAPUT CCXV.

[a] *Item unde supra.*

Num. 31. HOmil. 9. in Ezechiel. HABEANT montes intelligentiæ qui jam contemplationis saltus clare noverunt. Sed petra sit refugium herinaciis: quia nos parvuli, & peccatorum nostrorum spinis cooperti, etsi intelligere alta non possumus, in petræ tamen nostræ refugio, id est in Christi fide salvamur.

CAPUT CCXVI.

Ps. 103. 20. *Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvarum: catuli leonum rugientes ut rapiant, & quærant a Deo escam sibi.*

CUm de reprobatione infidelium per rectitudinem divini judicii tractaretur, in expos. B. Job, l. 27. Num. 49. adjunctum est: *Posuisti tenebras, & facta est nox, &c.* TENEBRAS Dominus ponit, cum peccatis judicia rependens, lumen suæ intelligentiæ subtrahit: & nox efficitur, quia pravorum mens ignorantiæ suæ erroribus cæcatur. In qua omnes bestiæ silvæ dum pertranseunt, maligni spiritus sub opacitate fraudis latentes, in reproborum cordibus pravitates suas explendo percurrunt. In qua & catuli leonum rugiunt: quia nequissimarum, sed tamen eminentium potestatum ministri spiritus, importunis tentationibus insurgunt. Qui tamen a Deo escam expetunt: quia nimirum capere animas nequeunt, nisi justo judicio prævalere divinitus permittantur. Ubi & apte subjungitur: *Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis se collocaverunt*: Ibid. 22. quia veritatis lumine per carnem apparente, a fidelium mentibus excussi, quasi ad cubilia sua reversi sunt, dum sola infidelium corda tenuerunt.

CAPUT CCXVII.

Auferes spiritum eorum & deficient, & in pulverem suum revertentur. Ps. 103. 29.

IN expos. B Job, l. 24. adjunctum est: *Auferes spiritum eorum, &c.* Num. 49. QUID eorum spiritus, nisi spiritus superbiæ nominatur? Tollatur ergo spiritus eorum ut deficiant, id est subducto superbiæ spiritu nihil se esse cognoscant; & revertantur in pulverem, id est humilientur ex infirma conditione. Propter hunc pulverem, ad cujus memoriam qui semetipsos considerant, revocantur, per Sapientiam dicitur: *Justi fulgebunt sicut sol, & sicut scintillæ in* Sap. 3. 7. *arundineto discurrent.* Sancti enim viri dum peccatoribus permiscentur, eos exemplorum suorum igne succendunt, atque omne quod nitet, in cinerem redigunt, quia pietatis flamma consumti, dum infirmitatem conditionis suæ conspiciunt, nihil aliud quam favillam se esse cognoscunt, ut a superbiæ suæ duritia resoluti, per pœnitentiam dicant; *Memento, Domine, quod pulvis sumus.* Ps. 102. 15.

a De hoc capite nihil in mss.

a Ps. 103. 30. [a] CAPUT CCXVIII.

Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ.

Num. 53. IN expos. B. Job, l. 29. adjunctum est: *Emitte spiritum tuum, &c.* SIC enim, sic facies terræ virtute renovationis immutatur, dum sicca dudum mens gratia veniente compluitur, & post ariditatem pristinam, quasi productis herbis, scientiæ viriditate vestitur.

CAPUT CCXIX.

Ps. 104. 8. *Verbi quod mandavit in mille generationes.*

Num. 3. IN expos. B. Job, l. 9. adjunctum est: *Verbi quod mandavit in mille generationes.* IN Scriptura sacra millenarius numerus pro universitate solet intelligi. Sed cum constet, quod ab ipso mundi exordio usque Luc. 3. ad Redemtoris adventum per Evangelistam non amplius quam septuaginta septem propagines numerentur, quid hoc loco mille generationibus, nisi ad proferendam novam sobolem perfecta universitas præscitæ generationis exprimitur? Hinc & per Apoc. 20. 6. Johannem dicitur: *Regnabunt cum eo mille annis*, quia videlicet regnum sanctæ Ecclesiæ universitatis perfectione solidatur.

b Num. 42. [b] CAPUT CCXX.

Item unde supra.

IN exposit. B. Job, l. 35. MILLENARIUS quoque numerus in sacro eloquio perfectus accipitur, quia appellatione ejus universitas designatur. Unde scriptum est: *Verbi quod mandavit in mille generationes.* Cum enim nequaquam credendum sit quod ad centum generationes mundus extendatur, quid aliud per mille generationes, nisi generationum universitas figuratur?

CAPUT CCXXI.

Ps. 106. 1. *Quoniam in seculum misericordia ejus.*

Num. 30. IN expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Quoniam in seculum misericordia ejus.* QUIA nimirum quem nequaquam modo misericordia eripit, sola post præsens seculum justitia addicit.

CAPUT CCXXII.

Ferrum pertransivit animam ejus. Ps. 104. 18.

IN expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: *Ferrum pertransivit animam ejus.* OMNIS necessitas non congrue ferrum vocatur, quia vitam inopis, mœroris vulnere cruciat; sicut de ejus quoque necessitatibus scriptum est, qui a fratribus venditus, afflictam vitam ducebat: *Ferrum pertransivit animam ejus.* Quid ergo sunt arma ferrea, nisi necessitates vitæ præsentis, quæ dure premunt, & vitam inopis insequuntur? Num. 30.

CAPUT CCXXIII.

Ascendunt usque ad cœlos, & descendunt usque ab abyssos. Ps. 106. 26.

IN expos. B. Job, l. 9. adjunctum est: *Ascendunt usque ad cœlos, &c.* PLERUMQUE anima ut divini amoris igne accendatur, atque ad intuenda cœlestia & arcana sublevetur, ad summa jam rapitur, & perfecto desiderio compuncta ab infimis alienatur. Sed repentina tentatione percussa, quæ intentione forti erecta in Deum fuerat, obortis cogitationibus transfixa curvatur: itaut seipsam discernere nequeat, atque inter vitia virtutesque deprehensa, ex qua parte sit valentior, non agnoscat. Nam sæpe ad hoc usque perducitur, ut miretur quomodo tam summa comprehendat, quam cogitatio illicita polluit. Et rursum, quomodo illicitas cogitationes recipiat, quam super se validus fervor spiritus rapit. Hos ergo alternantes cogitationum motus in animo bene Psalmista intuens, ait: *Ascendunt usque ad cœlos, & descendunt usque ad abyssos.* Usque ad cœlos quippe ascendimus, cum summa penetramus: sed ad abyssos usque descen- Num. 29.

Fff 2 di-

a Non legitur in mss.

b Neque tria quæ sequuntur capita habentur in laudatis mss.

dimus, cum repente a contemplationis culmine per turpia tentamenta dejicimur. Motus itaque animi dum inter vota & vitia alternant, nimirum sibi certitudinem exauditionis obnubilant.

CAPUT CCXXIV.

Ps. 105. 40. *Effusa est contentio super principes eorum, & seduxerunt eos in invio, & non in via.*

IN expos. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Effusa est contentio super principes eorum, &c.* QUI hoc loco principum nomine designantur, nisi hæreticæ pravitatis auctores? Ipsi etenim dum dispensationem Dei perverse interpretari non metuunt, profecto plebes subditas non in eam viam, quæ Christus est, sed in invium trahunt. Super quos recte quoque effusa contentio dicitur: quia suis sibi vicissim allegationibus contradicunt. Arius quippe tres personas in divinitate suscipiens, tres etiam Deos credidit. Quem contra Sabellius unum suscipiens, unam credidit esse personam. Quos inter, sancta Ecclesia rectum prædicationis suæ tramitem indeclinabiliter tenens, & unum Deum prædicans, tres personas contra Sabellium asserit; & tres personas asserens, unum Deum contra Arium confitetur. Quia autem in sacro eloquio Manichæus virginitatem laudari comperit, conjugia damnavit. At contra Jovinianus, quia concedi conjugia cognovit, virginitatis munditiam despexit. Unde fit ut semper hæreticis perversa intelligentia confusis, vicissim sibi eorum nequitia, & in culpa concordet, & in sententia discrepet. At contra, sancta Ecclesia per medias utrarumque partium lites ordinata pace graditur, & sic scit superiora bona suscipere, ut noverit etiam inferiora venerari: quatenus nec summa æquet infimis, nec rursum ima despiciat, cum summa veneratur.

Num. 27.

[a] CAPUT CCXXV.

Et omnis iniquitas obturavit os suum. Ps. 106. 42.

IN expos. B. Job, adjunctum est: *Et omnis iniquitas obturavit os suum.* INIQUITAS autem contrahit os suum. Os enim suum nunc adhuc iniquitas dilatat, quia humani generis Redemtorem lingua infidelium contumeliis lacessere nequaquam cessat. Sed tunc os contrahit, cum hoc, quod non vult per studium, per supplicium claudit. Quod tamen bene accipi etiam de conversis persecutoribus potest. Salvato enim paupere, dum egenus ad spem rediit, contracto ore, iniquitas obmutescit: quia resurrectionis ejus clarescente miraculo, dum copiosa multitudo infidelium credidit, a Redemtoris sui injuriis, contumeliisque cessavit. Os enim suum, quod ad Deum deridendum aperuit, jam formidando contraxit.

CAPUT CCXXVI.

Excussus sum sicut locusta. Ps. 108. 23.

IN exposit. B. Job., lib. 31. adjunctum est: *Excussus sum sicut locusta.* QUID hoc loco locustæ nomine, nisi Redemtoris nostri resurrectio designatur? Teneri enim se a persecutoribus usque ad mortem pertulit, sed sicut locusta excussus est: quia ab eorum manibus saltu subitæ resurrectionis evolavit. Num. 48.

CAPUT CCXXVII.

Induantur sicut diploide confusione sua. Ps. 108. 29.

IN expos. B. l. Job, l. 9. adjunctum est: *Induantur sicut diploide confusione sua.* DUOBUS modis in hac vita hominem judicat Deus: quia aut per mala præsentia irrogare jam tormenta sequentia incipit, aut tormenta sequentia flagellis præsentibus exstinguit. Nisi enim delictis exigentibus justus judex & nunc, & postmodum quosdam percuteret, de iniquis Psalmista non diceret: *Induantur sicut diploide confusione sua.* Diploidem quippe, duplex vestimentum di- Num. 68.

a In mss. Michael, & in aliis omittitur.

dicimus. Confusione ergo sicut diploide induti sunt, qui juxta reatus sui meritum, & temporali & perpetua animadversione feriuntur. Unde & Judas ait: *Secundo eos, qui non crediderunt, perdidit*. Solos quippe pœna a supplicio liberat, quos immutat. Nam quos præsentia mala non corrigunt, ad sequentia perducunt. Si autem nequaquam quosdam pœna præsens a supplicio æterno defenderet, Paulus minime dixisset:
1. Cor. 11. 32. *Cum judicamur a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur*. Hinc voce Angeli ad Johannem di-
Apoc. 3. 19. citur: *Ego quos amo, arguo, & ca-*
Hebr. 8. 6. *stigo*. Hinc etiam scriptum est: *Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit*. Sed sæpe mens justi, ut magis secura sit, altius trepidat, & cum flagellis tunditur, superni judicii incertitudine turbatur. Pavet ne initium sequentis damnationis sit omne quod patitur, & per cogitationem interrogat judicem, quia de vitæ suæ meritis ambigit in percussione. Sed cum vitæ virtus ad oculos mentis reducitur, quasi consolatio ad judicem respondetur: quia nequaquam ad perdendum percutit, quem in actionis innocentia feriendo custodit.

[a] CAPUT CCXXVIII.

Ps. 109. 1. *Dixit Dominus Domino meo: Sed a dextris meis; donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.*

Num. 29. IN expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Dixit Dominus Domino meo, &c.* NON quod a dextris Domini nequaquam Dominus sedeat, postquam inimicos illius feriens, ejus potestati substernit: sed quod in æterna cunctis beatitudine præsidet, & priusquam rebellium suorum corda conculcet: in qua nimirum constat, quia subjectis hostibus sine fine, & posterius regnat.

CAPUT CCXXIX.

De torrente in via bibit, propterea exaltavit caput. Ps. 109. vult.

MIxtim ex hom. 25. in Evang. ac expos. B. Job, l. 14. adjunctum est: *De torrente in via bibit, &c.* CONDITOR ac Redemptor noster citius a morte voluit surgere, ne nostra diu anima in infidelitatis morte remaneret. In humano quippe genere ab ipso mundi initio torrens mortis effluxerat. Sed de hoc torrente Dominus quasi de quodam flumine passionis nostræ non in mansione bibere, sed in via dignatus est: quia mortem transitorie, id est ad triduum contigit: atque in ea morte, quam contigit, nequaquam sicut nos usque ad finem seculi remansit, qui mortalis vitæ pœnam in quodam transitu attigit. Et idcirco diu eidem morti, cui sponte succubuit, non inhæsit: atque ideo exaltavit caput, quia hoc, quod moriendo in sepulcro posuit, surgendo super Angelos elevavit: & inde antiquum hostem in æternum perculit, unde sævire contra se minas persequentium temporaliter permisit.

Num. 7. Num. 68. Et lib. 33. Num. 11.

[b] CAPUT CCXXX.

Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus. Ps. 110. 2.

IN expos. B. Job, l. 6. adjunctum est: *Magna opera Domini, &c.* Num. 33. SIC quippe ejus opera magna sunt, ut per omne, quod ab hominibus agitur, ejus voluntas exquiratur. Nam sæpe inde perficitur, unde repelli putabatur.

CAPUT CCXXXI.

Confessio, & magnificentia opus ejus. Ps. 110. 3.

IN expos. B. Job, lib. 18. adjunctum est: *Confessio & magnificentia opus ejus.* Num. 65. AB eo itaque accipimus recta confiteri, a quo nobis & magna datur operari.

CA-

a Caput hoc abest a mss. b Quinque capitibus sequentibus carent mss. nostri.

CAPUT CCXXXII.

Ps. 115. 7. *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.*

Num. 94. IN expos. B. Job, l. 9. adjunctum est: *Dirupisti vincula mea, &c.* TUNC igitur ad plangendum dolorem nos Dominus dimittit, cum & mala nobis quæ fecimus, demonstrat; atque ad hæc eadem flenda, quæ cognoscimus, adjuvat. Culpas oculis objicit, & pia manu gratiæ vincula cordis solvit, ut ad vacationem pœnitentiæ mens nostra se erigat; & carnis soluta compedibus, in auctorem suum libera gressum amoris tendat.

CAPUT CCXXXIII.

Psal. 117. 7. *Dominus mihi adjutor, & ego despiciam inimicos meos.*

Num. 25. IN expos. B. Job, l. 29. adjunctum est: *Dominus mihi adjutor, &c.* TENEBROSA ostia, maligni spiritus vocantur: quia dum per occultationis suæ insidias non videntur, deceptis mentibus viam mortis aperiunt. Quæ tenebrosa ostia Dominus videt: quia immundorum spirituum fraudulentam malitiam & respicit & premit. Quos nisi ipse nobis nescientibus videndo prohiberet, & nil de insidiis mens nostra cognosceret, & eisdem insidiis capta deperiret. Quæ tenebrosa ostia nos etiam cernimus, quando supernæ lucis radiis illustramur. Unde per Prophetam dicitur: *Dominus mihi adjutor est, & ego videbo super inimicos meos.* Hostes igitur nostros ipse videt, qui suo eos munere nobis visibiles facit.

CAPUT CCXXXIV.

Ps. 117. 12. *Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis.*

Num. 21. IN hom. 9. in Ezech. adjunctum est: *Circumdederunt me sicut apes, &c.* APES enim in ore mel habent, in aculeo caudæ vulnus. Et omnes, qui lingua blandiuntur, sed latenter ex malitia feriunt, apes sunt: quia loquendo, dulcedinem mellis proponunt, sed occulte feriendo vulnus inferunt. Ista vero facientes exardescunt, sicut ignis in spinis: quia flamma detrahentium, non justorum vita comburitur: sed si quæ eis inesse poterant peccatorum spinæ, concremantur.

CAPUT CCXXXV.

Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Ps. 117. 22.

IN expos. B. Job, lib. 28. adjunctum est: *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, &c.* JAM per divinam gratiam omnibus liquet quia Scriptura sacra lapidem, qui in anguli caput factus sit, vocet profecto illum, qui dum in se hinc Judaicum, illinc Gentilem populum suscipit, in una Ecclesiæ fabrica quasi duos parietes jungit; illum, de quo scriptum est: *Fecit utraque unum*: quia angularem se lapidem non solum in inferioribus, sed & in supernis exhibuit: quia & in terra plebi Israeliticæ nationes Gentium, & utraque simul Angelis in cœlo sociavit. Eo quippe nato, clamaverunt Angeli: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* In ortu enim regis nequaquam pro magno offerrent hominibus pacis gaudia, si discordiam non haberent. Hujus lapidis typum Jechonias rex tenuit, quem Matthæus dum quaterdenas generationes describeret, secundo numeravit. Quem enim fini secundæ, ipsum rursum initio tertiæ generationis inseruit. Ipse namque in Babyloniam cum Israelitica plebe migratus est, qui dum ab aliis ad alia ducitur, pro utriusque parietis latere non immerito secundo numeratur. Cujus migrationis flexu, angularem lapidem signat. Ubi enim ordo a rectitudine flectitur, ut eat in diversum tamquam angulum facit. Recte enim numerari bis potuit, quia per utrumque parietem, quasi in se duo latera ostendit. Unde & ejus

Margin notes (right column): Num. 19. (beside "ctum est: Lapidem, quem repro-"); Luc. 2. 14. (beside "Gloria in excelsis Deo"); Matth. 1. (beside "tenuit, quem Matthæus dum qua-")

ejus bene imaginem tenuit, qui in Judæa ortus, Gentilitatem colligens, quasi ab Jerosolymis Babyloniam venit, atque hanc in semetipso fidei fabricam prius discordiæ studio scissam, arte caritatis intexuit.

CAPUT CCXXXVI.

Ps. 117. 27. *Constituite diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris.*

IN expos. B. Job, l. 9. adjunctum est: *Constituite diem solemnem, &c.* Num. 43. SOLEMNEM diem Domino in confrequentatione constituit, qui se assidue in ejus desiderio affligit. Qui nimirum solemnitatis dies usque ad altaris cornu tendi præcipitur, quia tamdiu necesse est, ut quisquis se afficiat, quousque ad superni sacrificii altitudinem, & ad gaudia æterna pertingat.

CAPUT CCXXXVII.

Ps. 118. 6. *Tunc non confundar, dum respicio in omnia mandata tua.*

Num. 9. & 10. IN exposit. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Tunc non confundar, &c.* SCIENDUM est quod quisquis a præceptis Dominicis discordat opere, quoties ea audit, a corde suo reprehenditur atque confunditur: quia id, quod non fecerit, memoratur. Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. Hinc ergo David Propheta deprecatur, dicens: *Tunc non confundar, dum respicio in omnia mandata tua.* Graviter namque unusquisque confunditur, quando mandata Dei vel legendo, vel audiendo respicit, quæ vivendo contemsit. Hinc etenim Johannis voce dicitur:
1. Johan. 3. 21 *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, ab eo accipiemus.* Ac si diceret: Si id quod præcepit facimus, id quod petimus obtinebimus. Valde namque apud Deum utraque hæc sibi necessario congruunt, ut & operatione oratio, & oratione fulciatur operatio. Hinc etenim Je-
Thren. 3. 21. remias ait: *Scrutemur vias nostras, & quæramus, & revertamur ad Dominum. Levemus corda nostra cum manibus ad Deum in cælum.* Vias etenim nostras scrutari, est cogitationum interna discutere. Cor vero cum manibus levat, qui orationem suam operibus roborat. Nam quisquis orat sed operari dissimulat, cor levat & manus non levat. Quisquis vero operatur & non orat, manus levat & cor non levat. Juxta ergo Johannis vocem, tunc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi vitæ pravitas nulla contradicit.

CAPUT CCXXXVIII.

In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Ps. 118. 15.

IN exposit. B. Job, lib. 17. adjunctum est: *In mandatis tuis exercebor, &c.* Num. 9. AC si aperte spondeat, dicens: Quæ mea sunt, videre refugio: quia per imitationis tuæ viam pergere conversationis gressibus inardesco. Qui enim præsenti jam mundo contradicit, amoris excitatione continua, ad Redemtoris sui vias cordis oculos objicit, ut mens prospera fugiat, & ad adversa præparetur. Nihil quod demulcet, appetat, nihil quod deterrere creditur, pertimescat. Mœrorem gaudium deputet, præsentis vitæ gaudia, damna mœroris putet: abjectionis detrimenta non timeat, sed per hæc manentis gloriæ locum quærat. Has etenim vias sequentium monstrabat oculis Veritas, cum dicebat: *Si quis mihi ministrat, me sequatur.* Johan. 12. 26. Ad has vias tumentia discipulorum corda revocabat, cum locum jam gloriæ quærerent, sed ejusdem gloriæ iter ignorarent, dicens: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum:* Mat. 20. 22. Confessionis quippe illius celsitudinem a dextris, sinistrisque quæsierant, sed quanta ad hanc esset itineris angustia, non videbant. Unde & eorum mox oculis imitandus calix passionis objicitur, ut videlicet, si ad sublimitatis gaudia tenderent, prius viam humilitatis invenirent.

CA-

a [a]CAPUT CCXXXIX.

Item unde supra.

Num. 30. IN exposit. B. Job, lib. 25. VIA quippe est incarnatæ sapientiæ omnis actio quam temporaliter gessit. Viæ ejus sunt vivendi ordines, quos ad se venientibus stravit. Tot itaque ad se venientibus vias præbuit, quot bene vivendi exempla monstravit. Humilitatis ejus Propheta vias aspexerat cum suspirabat, dicens: *In mandatis tuis me exercebo, & considerabo vias tuas.*

CAPUT CCXL.

Ps. 118.43. *Ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque.*

Num. 23. IN expos. B. Job, l. 11. adjunctum est: *Ne auferas, &c.* CUM Sacerdos non agit bona quæ loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat quod non operatur. Unde & per eumdem Prophetam dicitur:
Psal. 49.16. *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis Testamentum meum per os tuum?* Hinc est ergo quod nunc precatur, dicens: *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque.* Perpendit namque quod omnipotens Deus veritatis verbum facientibus tribuit, & non facientibus tollit. Qui ergo hoc de ore suo non auferri petiit, quid aliud quam gratiam bonæ operationis quæsivit? Ac si aperte diceret: A bono opere me errare non sinas; ne, dum amitto ordinem bene vivendi, rectitudinem perdam loquendi. Et plerumque doctor qui docere audet quod negligit agere, cum desierit bona loqui, quæ operari contemsit, docere subjectos incipit prava quæ agit; ut justo omnipotentis Dei judicio in bono jam nec linguam habeat, qui habere bonam vitam recusat; quatenus cum mens ejus terrenarum rerum amore incenditur, de terrenis rebus semper loquatur. Unde in Evangelio Veritas dicit:
Matt 12.23. *Ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala.* Hinc etiam Johannes ait: *Ipsi de mundo sunt, ideo de mundo loquuntur.* 1. Johan. 4.5.

CAPUT CCXLI.

Defecit in Salutari tuo anima mea. Psal. 118.81.

IN expos. B. Job, l. 4. adjunctum est: *Defecit in Salutari tuo anima mea.* Num. 67. OMNES, qui in hoc mundo fortes sunt robore, quasi fortes sunt, non robore defessi. Qui vero in Auctoris sui amore roborantur, quo magis in concupita Dei fortitudine convalescunt, eo a propria virtute deficiunt: & quo robustius æterna appetunt, eo a temporalibus salubri defectione lassantur. Hinc ergo Psalmista amoris sui robore fessus dicebat: *Defecit in Salutari tuo anima mea.* In Salutari enim Dei proficiendo defecerat, quia æternitatis lucem conspiciens, a carnis jam fiducia fractus anhelabat. Hinc rursum dicit: *Concupivit & defecit anima mea in atria Domini.* Qui nimirum, cum diceret: *Concupivit*, recte subdidit: *Et defecit*: quia valde minor est divinitatis concupiscentia, quam non mox etiam proprius sequitur defectus. Qui enim ad appetenda æternitatis atria accenditur, dignum profecto est ut ab hoc temporalitatis amore lassetur, ut tanto frigescat a studio seculi, quanto surgit ardentius in amorem Dei. Quem scilicet si perfecte arripit, mundum etiam plene derelinquit, & eo funditus temporalibus moritur, quo ad supernam vitam altius afflatu æternitatis animatur. Annon robore suo fessam se invenerat, quæ dicebat: *Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est?* Cant. 5. 6. Quia nimirum mens, dum occultæ locutionis aspiratione tangitur, a statu suæ fortitudinis infirmata, ipso a quo absorbetur desiderio liquatur: & inde se apud semetipsam fessam invenit, unde ultra

a In mss. hoc minime legitur.

tra se esse conspicit fortitudinem quam conscendit. Hinc propheta cum visionem Dei conspexisse diceret, adjungit: *Elangui, & ægrotavi per* Dan. 8. 27. *dies plurimos*: quia cum ad virtutem Dei mens astringitur, a fortitudine propria caro lassatur. Hinc Gen. 32. Jacob qui Angelum tenuit, uno mox pede claudicavit: quia qui vero amore sublimia respicit, jam in hoc mundo duplicibus incedere desideriis nescit. Uno enim pede innititur, qui solo Dei amore roboratur: & necesse est ut alius marcescat; quia mentis virtute crescente, oportet proculdubio ut carnis fortitudo torpescat.

a Ps. 118. 131.

[a] CAPUT CCXLII.

Os meum aperui, & attraxi spiritum.

Num. 28. IN hom. 9. in Ezech. adjunctum est: *Os meum aperui, &c.* NON enim spiritum attraheret, nisi os aperiret: quia nisi ad prædicandum proximis se impenderet, spiritualis doctrinæ in eo gratia non crevisset.

CAPUT CCXLIII.

Ps. 118. 85. *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, Domine.*

Num. 15. 16. 17. IN expos. B. Job, l. 7. adjunctum est: *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, Domine.* SÆPE verba carnalium dum se importune nostris auribus ingerunt, in corde bellum tentationum gignunt. Et quamvis hæc, & ratio respuat, & lingua reprehendat, cum labore tamen intus vincitur quod foris cum auctoritate judicatur. Unde necesse est ut nec ad aures veniat quod mens a cogitationis aditu vigilans repellat. Sancti igitur viri cum æternitatis desideriis anhelant, in tantam altitudinem vitæ se sublevant, ut audire jam quæ mundi sunt, grave sibi ac deprimens pondus credant. Valde namque insolens atque intolerabile æstimant, quidquid illud non sonat, quod intus amant. Sed sæpe mens jam per desiderium ad sublimia rapitur, jam funditus ab stulta terrenorum hominum locutione separatur, nec tamen adhuc pro amore veritatis ad perferendos præsentis vitæ cruciatus accingitur: jam superna appetit, jam in infimis stulta contemnit. Sed nec dum se ad perferendæ adversitatis tolerantiam dirigit, sed plerumque mens justi ad tantum se virtutis culmen extendit, ut & apud se internæ rationis arce præsideat, & quorumdam foris stultitiam tolerando convertat. Quos enim ad fortia trahere nitimur, eorum necesse est ut infirma toleremus; quia nec jacentem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. Cum vero alienæ infirmitati compatimur, valentius nostra roboramur, ut amore futurorum mens ad præsentia adversa se præparet, & cruciatus corporis, quos timebat, exspectet: auctis namque desideriis cœlestibus angustatur. Cumque æternæ patriæ quanta sit dulcedo consi erat pro ea præsentis vitæ amaritudines ardenter amat. His itaque divinæ legis, id est mandatorum cœlestium vinculis sese ad alta sustollit, quisquis ab iniquorum nunc suggestionibus aurem removens, intentionem suam in superni desiderii, quo avelli non valeat, secreto suspendit.

CAPUT CCXLIV.

Latum mandatum tuum nimis. Psal. 118. 96.

IN homil. 14. in Ezech. adjunctum est: *Latum mandatum tuum nimis.* Num. 15. NIL latius quam omnes in sinu amoris recipere, & nullas odii angustias sustinere. Sic quippe lata est caritas, ut in amplitudine dilectionis suæ capere etiam inimicos possit. Unde & præcipitur: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos.* Luc. 6. 27. [a] CA-

a Caput hoc non legitur in mss.

a Ps. 118. 100. ### [a] CAPUT CCXLV.

Super seniores intellexi.

Num. 24. IN expos. B. Job, l. 11. adjunctum est: *Super seniores intellexi*. DOCTRINA senum ablata est, postquam hanc Ecclesia ex Gentibus videlicet juvencula accepit. Quam quia operando tenuit, qualiter super seniores intellexerit, ostendit, dum protinus subdit, dicens: *Quia mandata tua exquisivi*. Quia enim studuit operando implere quod didicit, accepit intelligere quod doceret.

CAPUT CCXLVI.

Ps. 118. 162. *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.*

Num. 25. IN expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Lætabor ego super eloquia tua, &c.* QUÆ spolia idcirco vocata sunt, quia ad fidem Domini, Gentilitate transeunte, Judæi sacris eloquiis, quibus induti fuerant, exuuntur.

CAPUT CCXLVII.

Ps. 118. 137. *Fiat manus tua, ut salvum me faciat.*

Num. 7. IN hom. 2. in Ezech. adjunctum est: *Fiat manus tua, &c.* MANUS vel brachium Domini filius dicitur: quia per ipsum omnia facta sunt. Sed quid est quod dicitur, *Fiat manus tua?* Manus ergo Dei, quæ per divinitatem non est facta, sed genita, per humanitatem facta est, ut humani generis vulnera sanaret.

b ### [b] CAPUT CCXLVIII.

Ps. 118. 115. *Declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.*

Num. 23. IN expos. B. Job, l. 16. adjunctum est: *Declinate a me maligni, &c.* SÆPE cum eloquiis sacris intendimus, malignorum spirituum insidias gravius toleramus: quia menti nostræ terrenarum cogitationum pulverem aspergunt, ut intentionis nostræ oculos a luce internæ visionis obscurent. Quod nimirum Psalmista pertulerat, cum dicebat: *Declinate a me maligni, & scrutabor mandata Dei mei*: videlicet patenter insinuans, quia mandata Dei perscrutari non poterat, cum malignorum spirituum insidias in mente tolerabat.

CAPUT CCXLIX.

Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite post quam sederitis. Ps. 126. 3.

HOmil. in Ezech. [c] adjunctum est: *Vanum est vobis ante lucem surgere, &c.* IN quibusdam locis sacri eloquii sola exquirenda est allegoria, & verba litteræ omnino postponenda. Ut unum de multis dicam, indicat Psalmista, qui ait: *Vanum est vobis ante lucem surgere.* Quod si quis accipere juxta litteram velit, nocturnis Dei laudibus contradicit. Et quomodo idem Propheta loquitur, dicens: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi?* Psal. 118. 62. Si enim vanum est ante lucem surgere, cur ad confitendum Dimino media nocte surrexit? Sed ille ante lucem surgit, qui ante diem venturi seculi in hac vita, quæ nocti est similis, extolli ac proficere appetit.

CAPUT CCL.

Item unde supra. Num. 28.

IN expos. B. Job, l. 8. ANTE lucem surgere, est priusquam claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis vitæ nocte gaudere. Sedendum ergo prius est, ut post recte surgamus: quia quisquis nunc se sponte non humiliat, nequaquam hunc sequens gloria exaltat.

[d] CAPUT CCLI.

Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hereditas Domini. Psal. 126. 4.

IN hom. 27. in Evang. adjunctum est: *Cum dederit dilectis suis somnum, &c.* Num. 5. QUISQUIS igitur jam æterna cognovit, apud ejus animum temporales fructus vilescant. Tales fructus operemur, qui maneant: qui, cum

a Non legitur in mss. Idem dicimus de sequenti.

b Deest in mss.

c In cod. Mich. legitur ex hom. in Ezech. id esse sumtum; sed ex quota, siletur: nullibi a nobis visum.

d Septem consequenter capita non leguntur in mss.

cum mors cuncta interimat, ipsi exordium a morte sumant. Nam quod a morte incipiat fructus Dei, testatur Propheta, qui dicit: *Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hereditas Domini*. Omnis qui dormit in morte, perdidit hereditatem. Sed cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hereditas Domini: quia electi Dei postquam pervenerint ad mortem, tunc inveniunt hereditatem.

CAPUT CCLII.

Psal. 125. 1. *Qui confidit in Domino, sicut mons Sion.*

IN expos. B. Job, l. 33. adjunctum est: *Qui confidit in Domino, &c.* SION namque speculatio dicitur, per quam scilicet speculationem, contemplans Deum Ecclesia designatur. Num. 2.

CAPUT CCLIII.

Psal. 125. 6. *Venientes autem venient in exsultatione, portantes manipulos suos.*

CUm de sterili malorum hominum labore tractaretur, in expos. B. Job, l. 6. adjunctum est: *Venientes autem venient in exsultatione, &c.* IN vacuum quippe ambulant, qui nihil secum de fructu sui laboris portant. Alius namque adipiscendis honoribus exsudat: alius multiplicandis facultatibus exæstuat: alius promerendis laudibus anhelat. Sed quia cuncta hæc quisque moriens deserit, labores in vacuum perdidit, quia secum ante judicem nihil tulit. Quo contra bene per legem dicitur: *Non apparebis in conspectu Domini vacuus*. Qui enim promerendæ vitæ mercedem bene agendo non providet, in conspectu Domini vacuus apparet. Hinc de justis per Psalmistam dicitur: *Venientes autem venient in exsultatione, portantes manipulos suos*. Ad examen quippe judicii portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt. Num. 38. Exod. 23. 15.

CAPUT CCLIV.

Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Psal. 125. 6.

IN expos. B. Job, l. 10. adjunctum est: *Euntes ibant, &c.* TANTO namque spes in Deum solidior surgit, quanto pro illo quisque graviora pertulerit: quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione seminatur. Quia igitur nunc per tribulationem seritur, ut post gaudii fructus metatur: tanto major fiducia mentem roborat, quanto hanc fortior pro veritate afflictio angustat. Num. 36.

CAPUT CCLV.

Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum. Ps. 120. 6.

IN hom. 1. l. 2. in Ezech. adjunctum est: *Dominus custodiat introitum tuum, &c.* CUSTODIT enim Dominus uniuscujusque animæ introitum, quo intrat ad fidem: exitum quoque, quo exit ad spem: ut neque intrans Ecclesiam, erroribus supplantetur, neque ab hac temporali ad æternam exiens, ab antiquo hoste rapiatur. Propter hunc vero egressum nostrum, quem quotidie debemus mente meditari, de Redemtore nostro Paulus quoque loquitur, dicens: *Ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes. Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus.* Num. 16. Hebr. 13 12.

CAPUT CCLVI.

Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores. Ps. 128. 3.

IN expos. B. Job, l. 13. adjunctum est: *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores*. ESSE hoc perversorum proprium solet, ut mala sua per convitium bonis ingerant, priusquam de his ipsis veraciter accusentur. Et dum metuunt increpari de his quæ faciunt, adversantes suis Num. 1.

pravitatibus justos hæc facere testantur. Sancti autem viri patienter audiunt etiam, quæ se nunquam fecisse meminerunt, quamvis ea mala, quæ sibi ingeri conspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus noverint perpetrata: & cum eos prædicando corrigere non possunt, patiendo tolerant, quatenus si fructum conversionis eorum consequi non valent, ex ipsis tamen præmium longanimitatis acquirant. Unde & sancta Ecclesia David Prophetæ vocibus dicit: *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores*, quia videlicet dum hæreticos, vel quoslibet reprobos, quos corrigere non valet, tolerat, facta peccantium supra dorsum portat.

CAPUT CCLVII.

Item unde supra.

Cap. 30. IN Reg. Past. par. 2. IN dorso quippe onera sustinemus. Super dorsum igitur suum fabricasse peccatores queritur, ac si aperte dicat: Quos corrigere nequeo, quasi superimpositum onus porto.

CAPUT CCLVIII.

Ps. 128. 6. *Fiant sicut fenum ædificiorum, quod priusquam evellatur, exarescit.*

Num. 68. IN expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Fiant sicut fenum ædificiorum*, &c. HOC de hypocritarum persona per Psalmistam exprimitur. Fenum quippe ædificii in alto nascitur, sed nequaquam pingui radice solidatur: quia & hypocrita summa quidem sunt quæ agere cernitur, sed non in eis ex cordis puritate roboratur. Quod nimirum fenum & non evulsum citius arescit: quia videlicet hypocrita & in præsenti adhuc vita subsistit, & jam sanctitatis opera quasi viriditatis speciem amittit. Quia enim sine intentione rectæ cogitationis bona studuit agere, hæc amittens, indicat se sine radice floruisse.

[a]CAPUT CCLIX.

Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me. Psal. 130. 3.

IN expos. B. Job, l. 28. adjunctum est: *Neque ambulavi in magnis*, &c. IN præcipitio enim pedem porrigit, qui mensurarum suarum limitem non attendit. Bene itaque David intra acceptas ex divina largitate mensuras pedem cordis presserat, cum dicebat: *Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.* Super se quippe in magnis ambularet, si apparere magnus ultra quam poterat, quæreret. Super se namque in mirabilibus attollitur, qui & in his, ad quæ ipse non sufficit, videri idoneus conatur. Num. 25.

CAPUT CCLX.

Sacerdotes tui induantur justitia. Psal. 131. 9.

IN expos. B. Job, l. 14. adjunctum est: *Sacerdotes tui induantur justitia.* GLORIA quippe uniuscujusque justitia est. Sicut vestimentum tegit a frigore, ita justitia munit a morte. Unde non immerito justitia vestimento comparatur, cum per Prophetam dicitur: *Sacerdotes tui induantur justitia.* Num. 42.

CAPUT CCLXI.

In salicibus, in medio ejus, suspendimus organa nostra. Psal. 136. 2.

IN expos. B. Job, l. 33. adjunctum est: *In salicibus*, &c. QUID per sterilitatem salicum, nisi vita peccantium designatur? Nam si hoc non esset, nequaquam ex voce prædicantium contra Babyloniam Psalmista dixisset: *In salicibus, in medio ejus, suspendimus organa nostra.* Babylonis quippe medio inesse salices describuntur; quia nimirum infructuosi quique, atque ab amore patriæ cœlestis alieni, totis visceribus cordis in hac seculi confusione radicantur. Unde & prædicatores sancti in istis salicibus non exercent organa, sed suspendunt: quia cum infructuosas ac reprobas mentes aspiciunt, vim prædicationis suæ non exhibent, sed potius lugentes silent. Num. 11.

CA-

a Duo quæ sequuntur capita, in mss. minime leguntur.

CAPUT CCLXII.

Ps. 136. 7. *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.*

Num. 27. IN exposit. B. Job, l. 25. adjunctum est: *Exinanite, &c.* QUI digna fidei opera servare contemnunt, etiam fidem perdunt quam tenere videbantur. Super quos bene Propheta sub Jerusalem specie, inimicorum destruentium verba memorat; a quibus scilicet dicitur: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.*
1. Cor. 3. 11. Paulus quippe ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus.* Inimici ergo destruentes usque ad fundamentum Jerusalem, exinaniunt, quando perversi spiritus a corde fidelium, destructo prius ædificio boni operis, soliditatem quoque exhauriunt religionis. Sicut enim supra fundamentum fabrica, sic supra fidem opera construuntur. Usque ad fundamentum ergo exinanisse, est everso bene vivendi opere etiam robur fidei dissipasse.

CAPUT CCLXIII.

Ps. 138. 12. *Sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.*

Num. 2. IN expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Sicut tenebræ ejus, &c.* IN Scriptura sacra nonnunquam lucis appellatione prosperitas: noctis autem nomine, hujus mundi adversitas designatur. Unde & per Psalmistam dicitur. *Sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.* Quia enim sancti viri ita prosperitatem seculi despicientes calcant, sicut adversitatem ejus calcantes tolerant; per magnam mentis celsitudinem, mundi sibi & adversa & prospera substernentes dicunt: *Sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.* Ac si apertius dicant: Sicut intentionis nostræ fortitudinem ejus tristia non premunt, ita hanc nec blanda corrumpunt.

a CAPUT CCLXIV.

Ps. 138. 11. *Et nox illuminatio mea in deliciis meis.*

IN expos. B. Job, l. 16. adjunctum est: *Et nox illuminatio mea in deliciis meis.* QUIA dum per intellectum mysticum studiosa mens reficitur, jam in ea vitæ præsentis obscuritas fulgore diei subsequentis illuminatur; ut etiam in hujus corruptionis caligine in intellectum illius, vis futuri luminis erumpat, & verborum deliciis pasta, prægustando discat quid de pabulo veritatis esuriat. Num. 24.

CAPUT CCLXV.

Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus: nimis confortatus est principatus eorum. Ps. 138. 17.

IN homil. 27. in Evang. adjunctum est: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus:* AMICUS quasi animi custos vocatur. Quia igitur Psalmista prospexit electos Dei a mundi hujus amore separatos, custodire in mandatis cœlestibus voluntatem Dei, miratus est amicos Dei, dicens: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus.* Et tamquam si ab eo protinus causas tanti honoris nobis insinuari quæremus, illico adjunxit: *Nimis confortatus est principatus eorum.* Ecce electi Dei carnem domant, spiritum roborant, dæmonibus imperant, virtutibus coruscant, præsentia despiciunt: æternam patriam cum voce & moribus prædicant, eam etiam moriendo diligunt, atque ad illam per tormenta pertingunt: occidi possunt, & flecti nequeunt. *Nimis ergo confortatus est principatus eorum.* In ista ipsa passione, qua ceciderunt in mortem carnis, videte quantum fuerit culmen mentis. Unde hoc, nisi quia confortatus est principatus eorum? Sed sic magni forsitan pauci sunt. Ideo subjunxit: *Dinumerabo* Num. 4.

eos,

a In mss. non continetur.

eos, & super arenam multiplicabuntur. Totum mundum, fratres, aspicite, martyribus plenus est. Jam pene tot qui videamus non sumus, quot veritatis testes habemus. Deo ergo numerabiles, nobis super arenam multiplicati sunt: quia quanti sint, a nobis comprehendi non possunt. Sed quisquis ad hanc pervenit dignitatem ut amicus vocetur Dei, sese in se conspiciat: dona autem, quæ percipit, super se: nihil suis meritis tribuat, ne ad inimicitias erumpat.

CAPUT CCLXVI.

Ps. 138. 21. *Nonne qui oderant te, Deus, oderam: & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.*

IN Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Nonne qui oderant te, Deus, oderam, &c.* INIMICOS Dei perfecto odio odisse, est & quod facti sunt diligere, & quod faciunt increpare: mores pravorum premere, & vitæ prodesse. Pensandum est etenim, quando ab increpatione quiescitur, quanta culpa est, si cum pessimis pax tenetur, si Propheta tantus hoc velut in hostiam Deo obtulit, quod contra se pro Domino pravorum inimicitias excitavit. Cap. 22. Admon. 23.

CAPUT CCLXVI.

Ps. 139. 10. *Labor labiorum ipsorum operiet os.*

IN Reg. Past. par. 3. adjunctum est: *Labor labiorum ipsorum operiet os*. NIHIL est ad defendendum puritate tutius, nihil ad dicendum veritate facilius. Nam dum fallaciam suam tueri conatur, duro cor labore fatigatur. Hinc ergo scriptum est: *Labor labiorum ipsorum operiet eos*. Qui enim nunc implet, tunc operiet: quia cujus nunc animum per blandam inquietudinem exserit, tunc per asperam retributionem premit. Cap. 11. Admon. 12.

Jerem. 9. 5. Hinc per Jeremiam dicitur: *Docuerunt linguas suas loqui mendacium; ut inique agerent, laboraverunt*. Ac si aperte diceretur: Qui amici esse veritatis sine labore poterant, ut peccent laborant: cumque vivere simpliciter renuunt, laboribus exigunt ut moriantur.

[a] CAPUT CCLXVIII.

Obumbra caput meum in die belli. Ps. 139. 8.

CUm de verbi Dei pabulo tractaretur, in expos. B. Job, l. 6. adjunctum est: *Obumbra caput meum in die belli*. BELLUM quippe patimur, cum carnis nostræ tentationibus impugnamur. De quo bello per Prophetam dicitur: *Obumbra caput meum in die belli*. Quia igitur reprobi, dum fame verbi deficiunt, etiam belli gladio transfiguntur, electos suos Dominus in fame a morte eripit, & in bello a gladio abscondit: quia eorum mentes dum verbi sui pabulo reficit, contra tentationes corporis fortes reddit. Num. 44.

CAPUT CCLXIX.

In miseriis non subsistent. Ps. 139. 11.

IN expos. B. Job, l. 2. adjunctum est: *In miseriis non subsistent*. Num. 28.

HOC de reproborum inter flagella impatientia Psalmista testatur: quia in miseriis subsisterent, si æquanimiter adversa tolerarent. At postquam mente inter flagella corruunt, quasi inter illatas miserias subsistendi constantiam perdunt.

CAPUT CCLXX.

Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Ps. 140. 2.

IN expos. B. Job, l. 20. adjunctum est: *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum*. QUIA Redemtor noster juxta mundi finem vim persequentium pertulit, semetipsum pro nobis sacrificium vespertinum dedit. Num. 50.

CAPUT CCLXXI.

Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis. Ps. 140. 3.

IN expos. B. Job, l. 7. adjunctum est: *Pone, Domine, &c.* STUDIOSE lingua sub magni moderaminis Num. 61.

a Non legitur in mss.

minis libratione frenanda est, non insolubiliter obliganda; ne aut laxata in vitium defluat, aut restricta etiam ab utilitate torpescat. Quod bene Psalmista considerans, brevi postulatione complexus est, dicens: *Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis.* Ostium namque aperitur, & clauditur. Qui ergo ori suo nequaquam poni obstaculum, sed ostium petiit, aperte docuit quod & per disciplinam retineri lingua debeat, & ex necessitate laxari; quatenus os discretum & congruo tempore vox aperiat, & rursum congrua taciturnitas claudat. Hinc namque per quemdam
Eccli. 20.7. dicitur: *Sapiens tacebit usque ad tempus*: ut nimirum cum opportunum considerat, postposita censura silentii, loquendi quæ congruunt, in usum se utilitatis impendat. Hinc
Eccl. 2. 7. Salomon ait: *Tempus tacendi, & tempus loquendi.* Discreta quippe vicissitudine pensanda sunt tempora, ne aut cum restringi lingua debet, per verba se inutiliter solvat: aut cum loqui utiliter potest, semetipsam pigre restringat.

CAPUT CCLXXII.

Ps. 140. 5. *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.*

IN hom. 12. in Evang. adjunctum
Num. 3. est: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* QUID per appellationem capitis, nisi ea, quæ principatur corpori, mens vocatur? Impinguat ergo caput oleum peccatoris, cum demulcet mentem favor adulantis.

[a] CAPUT CCLXXIII.

Ps. 143. 1. *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.*

IN expos. B. Job, lib. 15. adjun-
Num. 43. ctum est: *Benedictus Dominus Deus meus, &c.* PER manus videlicet operationem, per digitos vero discretionem signat.

CAPUT CCLXXIV.

Protector meus, & in ipso sperabo, subjiciens populum meum sub me. Ps. 143. 2.

IN expos. B. Job, l. 26. adjunctum est: *Protector meus, & in ipso* Num. 84.
sperabo, &c. SANCTIS mentibus populi subiguntur, cum ab eis per districtæ severitatis præsentiam cogitationes stultæ desiliunt; ut non per abrupta phantasmatum rapiant, sed rationi subditæ, a corde humiliter conquiescant.

CAPUT CCLXXV.

Domine, inclina cælos tuos, & descende: tange monte, & fumigabunt. Ps. 148. 5.

IN expos. B. Job, l. 30 adjunctum est: *Domine, inclina cælos* Num. 41.
tuos, etc. QUID cœlorum nomine, nisi prædicatorum ordo signatur? Nisi ergo prædicatores sancti ab illa immensitate contemplationis internæ, [b] quam capiunt, ad infirmitatem nostram humillima prædicatione, quasi quadam inclinatione descenderent, nunquam utique in fide filios gignerent. Nobis quippe prodesse non possent, si in suæ altitudinis erectione persisterent. Si enim sancti viri ea nobis prædicare vellent, quæ capiunt, cum in superna contemplatione debriantur, & non magis scientiam suam quodam moderamine & sobrietate temperarent, adhuc angusto intelligentiæ sinu illa superni fontis fluenta quis caperet? Unde nunc bene dicitur: *Domine, inclina cælos tuos, & descende.* Cum enim inclinantur cœli, descendit Dominus: quia cum se in prædicatione sua sancti doctores attrahunt, divinitatis notitiam nostris cordibus infundunt. Nequaquam quippe ad nos Dominus descenderet, si prædicatores ejus in contemplationis rigore inflexibiles permanerent. Inclinantur ergo cœli, ut descendat Dominus: quia nimirum si nostræ infirmitati non condescenderent, nos ad suam celsitudinem nunquam elevarent.

CA-

a Abest a mss.

b Utic. *cupiunt.*

CAPUT CCLXXVI.

Ps. 143. 10. *Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno.*

Num. 17. IN expos. B. Job, l. 34. adjunctum est: *Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno*. QUID hoc loco per malignum gladium, nisi ira vel persuasio maligni hostis exprimitur? Benignus quippe sanctæ prædicationis est gladius, quo percutimur, ut a culpa moriamur. Malignus vero est diabolicæ persuasionis gladius, quo male quisque percutitur, ut a vita rectitudinis exstinguatur. Antiqui namque hostis est gladius ille tunc damnatus homo, in usum ministerii ejus assumtus. Ipsum quippe per malitiam fraudis exhibet, & infirmorum corda transfigit.

[a] CAPUT CCLXXVII.

Ps. 145. 4. *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.*

Num. 41. IN expos. B. Job, l. 10. adjunctum est: *In illa dies peribunt omnes cogitationes eorum*. QUIA æterna mala nunquam cogitata reperiunt, & subito amittunt bona temporalia, quæ diu tractando tenuerunt.

CAPUT CCLXXVIII.

Ps. 146. 9. *Humiliat autem peccatores usque ad terram.*

Num. 20. IN expos. B. Job. l. 25. adjunctum est: *Humiliat autem peccatores usque ad terram*. QUÆ major poterit esse humiliatio, quam, deserto Creatore, creaturam quærere: desertis supernis gaudiis, infimis rebus inhiare? Amissis enim cœlestibus, terrenum est omne quod sitiunt: & dum plus videre conantur, minus est quod appetunt. De quibus per Jeremiam dicitur: *Re-*
Jerem. 17. 13. *cedentes a te, in terra scribentur*.
Luc. 10. 20. At contra de electis: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis*.

CAPUT CCLXXIX.

Qui producit in montibus fenum; & herbam servituti hominum. Ps. 146. 8.

IN expos. B. Job, lib. 29. adjunctum est: *Qui producit in mon-* Num. 52.
tibus fenum, &c. QUID hoc loco per herbam, nisi sustentatio prædicantium demonstratur, cum dicitur: *Qui producit in montibus fenum, & herbam servituti hominum?* In montibus quippe fenum & herba servituti hominum producitur, cum sublimes hujus seculi ad fidei cognitionem vocati, sanctis prædicatoribus in hujus vitæ itinere spiritualiter sibi servientibus transitorie alimenta largiuntur.

CAPUT CCLXXX.

Qui dat jumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum. Ps. 146. 9.

IN expos. B. Job. l. 30. adjunctum est: *Qui dat jumentis e-* Num. 28 29.
scam ipsorum, &c. JUMENTA escam accipiunt, dum sacræ Scripturæ pabulo mentes dudum brutæ satiantur. Pullis vero corvorum, filiis scilicet Gentium esca datur: cum eorum desiderium nostra conversatione reficitur. Ille corvus esca fuit, dum ipsum sancta Ecclesia quæreret: sed nunc escam accipit, quia ipse ad conversionem alios exquirit. Cujus videlicet pulli, id est prædicatores ex eo editi, non in se præsumunt, sed in viribus Redemtoris sui. Unde bene dicitur: ***Et pullis corvorum invocantibus eum***. Nihil enim sua virtute posse se sciunt. Et quamvis animarum lucra piis votis esuriant, ab illo tamen, qui cuncta intrinsecus operatur, hæc fieri exoptant. Vera enim fide com-
prehendunt: quia, *neque qui plan-* 1. Cor. 3. 7.
tat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.

CAPUT CCLXXXI.

Mittet verbum suum, & liquefaciet ea: Ps. 147. 18.

a Caput hoc cum sequenti abest a mss.

ea: flabit spiritus ejus, & fluent aquæ.

Num. 53. IN expos. B. Job, lib. 27. adjunctum est: *Mittet verbum suum, &c.* PER has aquas, ad se currentes Dominus signat. Aquæ namque de gelu currunt, quia plerique ex duris persecutoribus magni prædicatores fiunt. Gelu igitur in aquam liquatur, cum torpor interni frigoris ad irrigationem vertitur
Act. 9. 2. prædicationis. An Paulus gelu non erat, qui acceptis epistolis Damascum pergens, in corde fidelium quasi in terra Dei jactata verbi semina, ne ad perfectionem operum surgerent, restringere quærebat? Sed gelu hoc in aquam rediit: quia quos persequendo prius premere studuit, hos postmodum fluentis sanctæ exhortationis infudit; ut tanto
a uberior electorum [a] messis exsurgeret, quanto hanc imber Dei, etiam ab ore persecutoris irrigaret.

b [b] CAPUT CCLXXXII.

Ps. 148. 6. *Præceptum posuit, & non præteribit.*

Num. 46. IN expos. B. Job, l. 16. adjunctum est: *Præceptum posuit, &c.* QUIA semel fixa judicia Dei mutari nequaquam possunt. Cum ergo exterius mutari videtur sententia, interius consilium non mutatur: quia de unaquaque re immutabiliter intus constituitur, quidquid foris mutabiliter agitur.

CAPUT CCLXXXIII.

Ps. 110. 6. *Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo, ut det illis hereditatem Gentium.*

Num. 14. IN expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo, &c.* AC si aperte dicat: Idcirco fortitudinem suæ operationis insinuat, ut eum, qui audierit, donis ditescat.

CAPUT CCLXXXIV.

Exsultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Ps. 149. 5.

IN expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *Exsultabunt Sancti in gloria, &c.* QUIA scilicet cum mala ab exterioribus fugiunt, securi intra mentium secreta gloriantur. Sed tunc lætitia cordium perfecta erit, cum carnis ab exterioribus pugna non fuerit. Nam quousque caro illicit (quia quasi nostræ domus paries quatitur) etiam cubile turbatur. Num. 41.

CAPUT CCLXXXV.

Laudate eum in potentatibus ejus; laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus. Ps. 150. 2.

IN expos. B. Job, l. 9. adjunctum est: *Laudate eum in potentatibus ejus, &c.* DIVINÆ fortitudinis facta tunc verius explemus, cum hæc nos explere non posse cognoscimus. Tunc facundius loquimur, cum ab his obstupescendo reticemus. Ad narranda quippe Dei opera, habet defectus noster, quam sufficienter exserat linguam suam, ut quæ comprehendere idonee non valet, hæc idonee mutus laudet. Unde bene nunc per Psalmistam dicitur: *Laudate eum in potentatibus ejus: Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.* Ille quippe Deum laudat secundum multitudinem magnitudinis, qui se succumbere in ejus laudis expletione considerat. Num. 19.

CAPUT CCLXXXVI.

Laudate eum in tympano, & choro. Ps. 150. 4.

IN homil. 8. in Ezech. adjunctum est: *Laudate eum in tympano, & choro.* QUANTA sit concordiæ virtus ostenditur, cum sine illa virtute, reliquæ virtutes non esse monstrantur. Magna enim est virtus Num. 8.

a In omnibus mss. nostris legitur, *mens exsurgeret*; at legendum, *messis*, ut loco Moral. designato.

b Tria quæ succedunt capita desunt in mss.

tus abstinentiæ; sed si quis ita ab alimentis abstineat, ut cæteros in cibo dijudicet, & alimenta eadem, quæ Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione, in fidelibus etiam damnet: quid huic virtus abstinentiæ facta est, nisi laqueus culpæ? Hinc ergo Psalmista nullam esse abstinentiæ virtutem sine concordia designans, ait; *Laudate eum in tympano, & choro.* In tympano enim corium siccum resonat, in choro autem voces concorditer cantant. Quid ergo per tympanum nisi abstinentia, & quid per chorum, nisi caritatis concordiam designat? Qui itaque sic abstinet, ut concordiam deserat: laudat quidem in tympano, sed non laudat in choro.

CAPUT CCLXXXVII.

Item unde supra.

IN Reg. Past. par. 3. SÆPE nonnulli quædam specialiter dona percipiunt, sed dum superbiunt, donum concordiæ, quod majus est, amittunt: ut si fortasse carnem præ cæteris gulæ refrenatione quis edomat, concordare eis, quos superat, abstinendo contemnat. Sed qui abstinentiam a concordia separat, quid admoneat Psalmista, perpendat; ait enim: *Laudate eum in tympano, & choro.* In tympano namque sicca & percussa pellis resonat: in choro autem voces societate concordant. Quisquis itaque corpus affligit, sed concordiam deserit, Deum quidem laudat in tympano, sed non laudat in choro. Cap. 22. Admon. 23.

Finis exspositionis in Psalmos.

CAPITULA LIBRI DUODECIMI IN PROVERBIA.

1 *CUm simplicibus sermocinatio ejus.*
2 *Justorum semitæ quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectum diem.*
3 *Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit.*
4 *Item unde supra.*
5 *Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.*
6 *Fili, attende sapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam, ut custodias cogitationes.*
7 *Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli: ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo aliena, & gemas in novissimis, quando consumseris carnes & corpus tuum.*
8 *Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui. Deriventur fontes tui foras, &c.*
9 *Item unde supra.*
10 *Fili mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es, &c.*
11 *Usquequo piger dormis?*
12 *Homo apostata, vir inutilis graditur ore perverso, &c.*
13 *Numquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam? &c.*
14 *O viri, ad vos clamito.*
15 *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas, &c.*
16 *Item unde supra.*
17 *Qui erudit derisorem, ipse sibi facit injuriam.*

18 Noli

18 *Noli arguere deriſorem, ne oderit te.*

19 *Item unde ſupra.*

10 *Aquæ furtivæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuavior.*

21 *Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter.*

22 *Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius.*

23 *Manus in manu non erit innocens malus.*

24 *Circulus aureus in naribus ſuis, mulier pulcra & fatua.*

25 *Præſtolatio impiorum furor.*

29 *Anima quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipſe quoque inebriabitur.*

27 *Qui abſcondit frumenta, maledicitur in populis.*

28 *Qui ſtultus eſt, ſerviet ſapienti.*

29 *Cogitationes juſtorum judicia.*

30 *Verte impios, & non erunt.*

31 *In ore ſtulti virga ſuperbiæ.*

32 *Cor quod novit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio illius non miſcebitur extraneus.*

33 *Item unde ſupra.*

34 *Eſt via, quæ videtur hominibus recta: noviſſima autem ejus ducunt ad mortem.*

35 *Corona ſapientium divitiæ eorum, fatuitas ſtultorum imprudentia.*

36 *In timore* Domini *fiducia fortitudinis.*

37 *Vita carnium ſanitas cordis, putredo oſſium invidia.*

LIBER DUODECIMUS.

DE TESTIMONIIS IN PROVERBIA.

CAPUT PRIMUM.

Prov. 3. 32. *Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus.*

IN Regula Paſtorali part. 3. adjunctum eſt: *Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus.* DEO enim ſermocinari, eſt per illuſtrationem ſuæ præſentiæ humanis mentibus arcana revelare. Cum ſimplicibus igitur ſermocinari dicitur: quia de ſupernis myſteriis illorum mentes radio [a] ſui doni illuminat, quos nulla umbra duplicitatis obſcurat. (Cap. 11. Adm. 12.)

CAPUT II.

Prov. 4. 18. *Juſtorum ſemitæ, quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit uſque ad perfectum diem.*

Num. 5. IN hom. 5. in Ezech. adjunctum eſt: *Juſtorum ſemitæ, &c.* IN eorum namque animis bonum deſiderium, atque intellectus lucis intimæ jam pars diei eſt. Sed quia uſque ad finem vitæ in virtute proficiunt, ad perfectum diem tum veniunt, quando ad regna cœleſtia perducti, in ea luce, quam deſiderant, jam minus aliquid non habebunt.

CAPUT III.

Omni cuſtodia ſerva cor tuum, quia de ipſo vita procedit. Prov. 4. 23.

IN expoſ. B. Job, l. 19. adjunctum eſt: *Omni cuſtodia ſerva cor tuum, &c.* DICTURUS enim: *Cuſtodia*, præmiſit *omni*, ut videlicet unuſquiſque hinc inde ſe diligenter inſpiciat. Et quamdiu in hac vita eſt, contra inimicos ſpirituales in acie ſe poſitum ſciat, ne mercedem, quam per has actiones colligit, per alias amittat: ne hinc hoſtis fores obſtruat, & aliunde aditum pandat. Si qua etenim civitas contra inſidiantes inimicos magno valletur aggere, fortibus cingatur muris, inſomni muniatur cuſtodia: unum vero in ea foramen tantummodo immunitum per negligentiam relinquatur, inde proculdubio hoſtis ingre- (Num. 33.)

a Ita mſſ. Sag. Utic. &c. licet loco indicato legamus, *ſuæ viſitationis.*

ditur, qui undique exclusus esse videbatur.

CAPUT IV.

Num. 49. *Item unde supra.*

IN expos. B. Job, l. 1. VIRTUTES ergo, quas agimus, dignum est ut summopere ab intentionis origine pensemus, ne ex malo ortu prodeant, etiam si recta sunt quæ ostentantur.

CAPUT V.

Prov. 4. 25. *Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.*

Cap. 15. Admon. 16. IN cod. Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.* Palpebræ quippe gressus præcedunt, cum operationem nostram consilia recta præveniunt. Qui enim negligit considerando prævidere quod facit; gressus tendit, oculos claudit. Pergendo iter conficit, sed prævidendo sibimetipsi non antecedit, atque idcirco citius corruit: quia quo pedem operi ponere debeat, per palpebram consilii non attendit.

CAPUT VI.

Prov. 5. 1. *Fili mi, attende ad sapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam, ut custodias cogitationes.*

Cap. 14. Admon. 15. IN cod. Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Fili mi, attende ad sapientiam meam, &c.* NIHIL quippe in nobis est corde fugacius, quod a nobis toties recedit quoties per pravas cogitationes defluit. Hinc etenim Psalmista ait: *Cor meum dereliquit me.* Hinc ad semetipsum rediens dicit: *Invenit servus tuus cor suum, ut oret te.* Cum ergo cogitatio per custodiam restringitur, cor, quod fugere consuevit, invenitur. Plerumque autem nimis taciti, cum nonnulla injusta patiuntur, eo in acriorem dolorem prodeunt, quo ea, quæ sustinent, non loquuntur. Nam si illatas molestias tranquillæ linguæ sermone dicerent, a conscientia dolor emanaret. Vulnera enim clausa plus cruciant. Nam cum putredo, quæ interius fervet, ejicitur, ad salutem dolor aperitur.

(Ps. 39. 13. 2. Reg. 7. 27.)

CAPUT VII.

Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo aliena: & gemas in novissimis, quando consumseris carnes & corpus tuum. Prov. 5. 9. & seq.

IN cod. Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Ne des alienis honorem tuum, &c.* QUI namque a nobis alieni sunt, nisi maligni spiritus, qui a cœlestis sunt patriæ sorte separati? Quis vero honor noster est, nisi quia etiam in luteis corporibus conditi, ad Conditoris tamen nostri sumus imaginem & similitudinem creati? Vel quis alius crudelis est, nisi ille apostata Angelus, qui & semetipsum pœna mortis superbiendo perculit, & inferre mortem humano generi etiam perditus non pepercit? Honorem itaque suum alienis dat, qui ad Dei imaginem ac similitudinem conditus, vitæ suæ tempora malignorum spirituum voluntatibus administrat. Annos etiam suos crudeli tradit, qui ad voluntatem male dominantis adversarii, accepta vivendi spatia expendit. Ubi bene subditur: *Ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo aliena.* Quisquis enim per acceptam valetudinem corporis, per tributam sibi sapientiam, mentis non exercendis virtutibus, sed perpetrandis vitiis elaborat, nequaquam suis viribus suam domum, sed extraneorum habitacula, id est immundorum spirituum facta multiplicat: nimirum vel luxuriando, vel superbiendo agens, ut etiam se addito perditorum numerus crescat. Bene autem subditur: *Et gemas in novissimis, quando consumseris carnem, & corpus tuum.* Plerumque enim accepta salus carnis per vitia expenditur: sed cum repente subtrahitur, cum molestiis caro atteritur, cum jam anima egredi urgetur, diu male habita quasi ad bene vivendum sa-

(Cap. 12. Admon. 13.)

ſalus amiſſa requiritur; & tunc gemunt homines, quod Deo ſervire noluerunt, quando damna ſuæ negligentiæ recuperare ſerviendo nequaquam poſsunt.

CAPUT VIII.

Prov. 5. 15. & ſeq. *Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui. Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas divide. Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui.*

Num. 12. IN commentario Ezech. homil. 12. adjunctum eſt: *Bibe aquam de ciſterna tua, &c.* VALDE contraria videntur eſse quæ dicit: *Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas divide*: cum protinus adjungit: *Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui*. Quomodo enim aquam ſcientiæ ſolus habere poterit, ſi hanc in plateis dividit? Quomodo alieni aquarum ejus participes non ſunt, ſi fontes illius foras derivantur? Sed cum prædicamus in populis, nimirum in plateis aquas dividimus: quia in auditorum multitudinem verba ſcientiæ dilatamus. Cum vero nos adjuvante divina gratia intrinſecus cuſtodimus, & maligni ſpiritus qui vere a nobis alieni ſunt, quia ſortem beatitudinis perdiderunt, ne nobis in elatione ſubripiant, ſollicitudine cauta circumſpicimus, ſoli habemus aquas: quas in plateis dividimus, ut nobis in eis alieni participes non ſint. Hi nimirum, de Pſal. 53. 5. quibus ſcriptum eſt: *Alieni inſurrexerunt in me, & fortes quæſierunt animam meam*. Aquas ergo & in plateis dividit, & ſolus habet, qui per hoc, quod multis prædicat, in temporali ſe cogitatione gloriæ non exaltat. Tunc etenim poſſidet homo quod docet, quando non ſe gaudet innoteſcere, ſed prodeſſe.

CAPUT IX.

Cap. 24. Admon. 25. *Item unde ſupra.*

IN cod. Reg. Paſt. part. 3. AQUAM quippe prædicator de ciſterna ſua bibit, cum ad cor ſuum rediens prius audit ipſe, quod dicit: Bibit ſui fluenta putei, ſi ſui irrigatione infunditur verbi. Ubi bene ſubjungitur: *Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas divide*. Rectum quippe eſt, ut ipſe prius bibat, & tunc prædicando aliis influat. Fontes namque foras derivare, eſt exterius aliis vim prædicationis infundere: in plateis autem aquas dividere, eſt in magna auditorum amplitudine juxta uniuſcujuſque qualitatem divina eloquia diſpenſare. Et quia plerumque inanis gloriæ appetitus ſubrepit, dum ſermo Dei ad multorum notitiam currit, poſtquam dictum eſt: *In plateis aquas divide*, recte ſubjungitur: *Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui*. Alienos quippe malignos ſpiritus vocat, de quibus per Prophetam tentati hominis voce dicitur: *Alieni inſurrexerunt in me, & fortes quæſierunt animam meam*. Pſal. 53. 5. Ait ergo: Aquas in palateis divide, & tamen ſolus bibe. Ac ſi apertius dicat: Si neceſſe eſt ut prædicationi exterius ſervias, quatenus per elationem te immundis ſpiritibus non conjungas: ne in divini verbi miniſterio hoſtes tuos ad te participes admittas. Aquas ergo in plateis dividimus, & tamen ſoli poſſidemus, quando exterius late prædicationem fundimus, & tamen per eam humanas laudes aſſequi minime ambimus.

CAPUT X.

Fili mi, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis ori tui, & captus propriis ſermonibus. Fac ergo quod dico tibi, fili mi, & temetipſum libera: quia incidiſti in manum proximi tui. Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum, ne dederis ſomnum oculis tuis, ne dormitent palpebræ tuæ. Prov. 6. 6. & ſeq.

IN cod. Reg. Paſt. part. 3. adjunctum eſt: *Fili mi, ſi ſpoponderis pro amico tuo, &c.* SPONDERE nam- Cap. 4. Admon. 5.

namque pro amico, est alienam animam in periculo suæ conversationis accipere. Unde & apud extraneum manus defigitur: quia apud curam sollicitudinis, quæ ante deerat, mens ligatur. Verbis vero oris sui illaqueatus est, ac propriis sermonibus captus: quia dum commissis sibi cogitur bona dicere, ipsum prius necesse est quæ dixerit, custodire. Illaqueatur igitur verbis oris sui, dum ratione exigente constringitur, ne ejus vita ad aliud quam admonet, relaxetur. Unde & apud districtum judicem cogitur tanta in opere exsolvere, quanta eum constat aliis voce præcepisse. Unde bene mox exhortatio subditur, & dicitur: *Fac ergo quod dico, fili mi, & temetipsum libera: quia incidisti in manus proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, ne dormitent palpebræ tuæ.* Quisquis enim ad vivendum aliis in exemplum præponitur, non solum ut ipse vigilet, sed etiam ut amicum suscitet, admonetur. Ei namque vigilare bene vivendo non sufficit, [a] si non & illum, cui præest, a peccati torpore disjungit. Bene autem dicitur: *Ne dederis somnum oculis tuis.* Somnum quippe oculis dare, est intentione cessante subditorum curam omnino negligere. Palpebræ vero dormitant, cum cogitationes nostræ, quæ in subditis arguenda cognoscunt, pigredine deprimente dissimulant. Plene enim dormire, est commissorum acta nescire, nec corrigere. Non autem dormire, sed dormitare est, quæ quidem reprehendenda sunt cognoscere, sed tamen propter mentis tædium dignis ea increpationibus non emendare. Dormitando vero oculus ad plenissimum somnum ducitur: quia dum plerumque qui præest, malum, quod cognoscit, non resecat, ad hoc quandoque negligentiæ suæ merito pervenit, ut quod a subjectis delinquitur, nec agnoscat.

CAPUT XI.

Usquequo piger dormis? Prov. 6. 10.

IN expos. B. Job, lib. 8. adjunctum est: *Usquequo piger dormis?* Num. 20.
ELECTUS igitur quisquis cum peccati somno premitur, ad justitiæ vigilias exsurgere conatur. Sed sæpe cum surrexerit, ipsa se extolli virtutum magnitudine sentit. Unde & tentari se præsentis vitæ adversitatibus post virtutes desiderat: ne pejus ex confidentia virtutum cadat. Si enim servari se melius per tentationem non cognosceret, nequaquam Psalmista dixisset: *Proba me, Domine, & tenta me.* Ps. 25. 2.

CAPUT XII.

Homo apostata, vir inutilis graditur ore perverso: annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, & in omni tempore jurgia seminat. Prov. 6. 12.

IN cod. Reg. Pastoralis part. 3. adjunctum est: *Vir inutilis graditur ore perverso, &c.* Cap. 23. Admon 24.
ECCE quem seminantem jurgia dicere voluit, prius apostatam nominavit: quia nisi more superbientis Angeli a conspectu Conditoris prius intus aversione mentis caderet, foras postmodum, usque ad seminanda jurgia non veniret. Qui recte describitur quod annuit oculis, digito loquitur, terit pede. Interior namque est custodia, quæ ordinata servat exterius membra. Qui ergo statum mentis perdidit, subsequenter foras inconstantia motionis fluit, atque exteriori mobilitate indicat, quod nulla interius radice subsistat. Audiant jurgiorum seminatores quod scriptum est: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur*: atque e diverso colligant, quia si Dei vocantur filii qui pacem faciunt; Matt. 5. 9.

a Ita Sagiensis & Michael. at in Utic. & Gemet. *Si non & illius cui præest peccati torporem disjungit.*

ciunt, proculdubio Satanæ sunt filii qui confundunt. Omnes autem qui per discordiam separantur, a viriditate dilectionis arefiunt; qui & si boni operis fructus in suis actibus proferunt, profecto nulli sunt: quia non ex unitate caritatis oriuntur. Hinc ergo perpendant seminantes jurgia, quam multipliciter peccent: qui dum unam nequitiam perpetrant, ab humanis cordibus cunctas simul virtutes eradicant. In uno enim malo innumera peragunt: quia seminando discordiam, caritatem, quæ nimirum virtutum omnium mater est, exstinguunt. Quia autem nihil est pretiosius Deo virtute dilectionis, nihil desiderabilius est diabolo exstinctione caritatis: quisquis igitur seminando jurgia a dilectione proximorum perimit, hosti Dei familiarius servit: quia qua ille amissa cecidit, hanc iste vulneratis cordibus subtrahens, eis iter ascensionis abscidit.

CAPUT XIII.

Prov. 8. 1. *Numquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam in summis excelsisque virtutibus, super viam in mediis stans semitis?*

IN expos. B. Job, l. 25. adjunctum est: *Numquid non sapientia clamitat, &c.* Num. 29. & 30. TRANSIRE fortasse per viam vitæ temporalis cum ejus ignorantia poteramus, si hæc eadem sapientia in semitæ angulis constitisset. Investiganda fuerat, si occulta esse voluisset. Sed postquam incarnationis suæ mysteria publice ostendit, postquam humilitatis exempla superbientibus præbuit, semetipsam nobis quasi transeuntibus in mediis semitis fixit, ut videlicet in eam, quam quærere nolumus, impingamus: & quam transeuntes videre negleximus, tangamus offendentes.

CAPUT XIV.

O viri, ad vos clamito. Prov. 8. 4.

IN expos. B. Job, l. 27. adjunctum est: *O viri, ad vos clamito.* DE Num. 6. Domino igitur viri canunt, cum nobis ejus potentiam vel superni spiritus, vel perfecti quique doctores innotescunt. Sed tamen opus ejus ignoratur: quia nimirum judicia illius ipsi etiam qui hunc prædicant, impenetrata venerantur. Et sciunt ergo quæ prædicant, & tamen ejus opera ignorant: quia cognoscunt per gratiam eum a quo facti sunt, sed ejus judicia comprehendere nequeunt, quæ ab illo etiam super ipsos fiunt. Quod enim omnipotens Deus perspicue in sua actione non cernitur, Psalmista testatur, dicens: *Qui posuit* Ps. 17. 12. *tenebras latibulum suum.* [a]

CAPUT XV.

Prov. 9. v. 1. & seq. *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem, immolavit victimas suas, miscuit vinum, proposuit mensam. Misit ancillas, ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis: Si quis est parvulus, veniat ad me.*

IN expos. B. Job, l. 17. adjunctum est: *Sapientia ædificavit sibi domum, &c.* Num. 43. IMMOLAVIT enim Dominus victimas, seipsum offerendo pro nobis: miscuit vinum, præceptorum suorum poculum ex narratione historica & intelligentia spirituali contemperans. Unde alias dictum est: *Calix in manu Domini, vini meri, plenus est mixto.* Ps. 74. 9. Et proposuit mensam, id est Scripturam sacram, quæ fessos ad se atque a seculi oneribus venientes, pane verbi nos reficit; & contra adversarios sua refectione nos roborat. Unde & alias ab Ecclesia dicitur: *Posuisti in* Psal. 22. 5. *conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me.* Misit ancillas suas, Apostolorum videlicet animas, in ipso suo initio infirmas ut vocarent ad

a Hoc loco multa in mss. Sag. Utic. & Michael. adduntur, quæ consequenter leguntur numero Moralium indicato. Pleraque etiam ex sequentibus cap. in laudatis codicibus sunt longe proliziora; additis multis vel in initio vel in medio vel in fine.

ad arcem, & mœnia civitatis supernæ: quia dum æternam vitam denuntiant, ad alta nos mœnia supernæ civitatis levant. Quæ profecto mœnia nisi humiles non ascendunt. Unde illic ab eadem Sapientia subditur: *Si quis est parvulus, veniat ad me*. Ac si aperte dicat: Quisquis se apud se magnum æstimat, aditum sibi mei accessus angustat: quia tanto ad me altius pertingitur, quanto uniuscujusque mens apud se verius humiliatur. Sed quantalibet quisque virtute proficiat, quantalibet scientia excrescat, penetrare non sufficit, quo nos Conditor moderamine judiciorum regit.

CAPUT XVI.

Item unde supra.

Num. 32. IN expos. B. Job, l. 33. SAPIENTIA quippe domum sibi condidit, cum unigenitus Dei filius in semetipso intra uterum Virginis, mediante anima, humanum sibi corpus creavit: sic quippe corpus Unigeniti, domus Dei dicitur, sicut etiam templum vocatur. Itaut unus idemque Dei atque hominis filius ipse sit, qui inhabitat, ipse qui inhabitatur. Quod tamen recte aliter accipitur, si domus sapientiæ Ecclesia vocetur. Quæ septem columnas excidit: quia ab amore præsentis seculi disjunctas, ad portandum ejusdem Ecclesiæ fabricam mentes prædicantium erexit. Quæ pro eo quod perfectionis virtute subnixæ sunt, septenario numero designantur. Immolavit victimas, quia vitas prædicantium mactare in persecutione permisit. Vinum miscuit, quia divinitatis & humanitatis suæ pariter nobis arcana prædicavit. Mensam quoque proposuit, quia Scripturæ sacræ nobis pabula aperiendo præparavit. Ancillas etiam suas misit, quæ ad arcem nos, atque ad civitatis mœnia vocarent: quia prædicatores infirmos abjectosque habere studuit, qui fideles populos ad spiritualis patriæ ædificia superna colligerent. Unde Dominus in Evangelio Nathanaelem laudat, nec tamen in sorte prædicantium numerat: quia ad prædicandum eum tales venire debuerant, qui de laude propria nihil habebant: ut tanto solidius veritatis cognosceretur esse quod agerent, quanto & aperte cerneretur, quia ad hoc agendum per se idonei non fuissent. Ut ergo mira potentia per prædicatorum linguas claresceret, prius mirabilius actum est, ut eorumdem prædicantium meritum nullum esset. Johan. 1. 47.

CAPUT XVII.

Qui erudit derisorem, ipse sibi injuriam facit. Prov. 9. 10.

IN expos. B. Job, l. 10. adjunctum est: *Qui erudit derisorem, &c.* Num. 3. NAM fit plerumque, ut cum correpta in se mala defendere nequeunt, ex verecundia pejores fiant: ac sic in sua defensione superbiunt, ut quædam vitia contra vitam corripientis exquirant, & eo se criminosos non æstimant, si crimina aliis imponant. Qui cum vera invenire nequeunt, fingunt; ut ipsi quoque habeant, quod impari justitia increpare videantur.

CAPUT XVIII.

Noli arguere derisorem, ne oderit te. Prov. 9. 10.

IN expos. B. Job, lib. 8. adjunctum est: *Noli arguere derisorem, &c.* Num. 67 & 68. NEQUE enim justo timendum est, ne derisor cum corripitur, contumelias inferat, sed ne tractus ad odium pejor fiat. Inter hæc sciendum est, quod justorum bona, quia ex corde incipiunt, usque ad præsentis vitæ terminum crescunt. Hypocritarum vero opera, quia nequaquam sunt in occulto radicata, sæpe ante deficiunt, quam præsens vita finiatur. Nam plerumque studio sacræ eruditionis insistunt; & quia hanc non præparandis meritis, sed promerendis favoribus inquirunt, statim ut judicium humanæ laudis arripiunt, & per hoc gratiam transito-

sitorii provectus assequuntur, tota mente secularibus curis inserviunt, atque a sacra funditus eruditione evacuantur: & agendo post indicant, quantum temporalia diligant, qui sola prius æterna prædicabant. Plerumque autem assumtæ speciem maturitatis ostendunt: quiete silentii, longanimitate patientiæ, continentiæ virtute decorantur. Sed cum per hæc quæsiti culmen honoris attigerint, cumque sibi jam reverentia a cunctis impenditur, protinus se in lasciviam voluptatis infundunt, & bona se non ex corde tenuisse ipsi sibi testes sunt, qui hæc cito dimiserunt. Nonnunquam vero aliqui quæ possident tribuunt, atque indigentibus cuncta largiuntur: sed tamen ante vitæ terminum, avaritiæ prurigine accensi, aliena appetunt, qui sua largiri videbatur, & pertinaci post crudelitate ambiunt quod ficta prius pietate reliquerunt.

CAPUT XIX.

Num. 47 *Item unde supra.*

IN expos. B. Job, l. 20. SI ab increpatione idcirco reticemus, quia contra nos insurgere derisoris odia formidamus, non jam lucra Dei, sed nostra quærimus. Qua in re sciendum est, quod nonnunquam, cum redarguuntur pravi, deteriores exsistunt. Ipsis ergo & non nobis parcimus, si ab eorum redargutione pro eorum amore cessamus. Unde necesse est ut aliquando toleremus tacendo quod sunt, quatenus in nobis discant videndo quod non sunt. [a] Quia igitur sancta Ecclesia, quæ verba sua semper per caritatem exeserit, ea etiam nonnunquam ex caritate restringit, dicat: *Noli*, &c.

CAPUT XX.

Prov. n. 17. *Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior.*

Num. 49. IN expos. B. Job, l. 23. adjunctum est: *Aquæ furtivæ dulciores sunt*, &c. PER panem hæreticorum interdum prædicatio designatur, sicut per Salomonem mulier hæreticæ Ecclesiæ typum gestans, & stultos convocans dicit: *Panes occultos libenter edite*. Vel ut in nostra translatione scriptum est: *Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior*. Sunt enim nonnulli hæretici, qui aperte metuunt prædicare quod sentiunt, & apud infirmorum mentes verba sua tanto magis condiunt, quanto quasi amplius reverenter abscondunt. Unde non immerito dicitur: *Panes occultos libenter edite*. Miseris enim cordibus occulta hæreticorum verba eo magis sapiunt, quo cum reliquis communiter non habentur.

CAPUT XXI.

Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Prov. 10. 9.

IN cod. Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Qui ambulat simpliciter*, &c. FIDUCIA quippe magnæ securitatis, est simplicitas actionis. Cap. 11. Admon. 12.

CAPUT XXII.

Quasi tempestas transiens non erit impius. Prov. 25.

IN expos. B. Job, l. 20. adjunctum est: *Quasi tempestas transiens*, &c. CUM infirmus quisque perversos florere conspicit, hunc in perversitatis pelagus unda mergit miseræ imitationis. Num. 50.

CAPUT XXIII.

Manus in manu, non erit innocens malus. Prov. 11. 21.

IN expos. B. Job, l. 25. adjunctum est: *Manus in manu, non erit innocens malus*. MANUS enim manui jungi solet, quando quiescit in otio, & nullus eam in usus laboris exercet. *Manus* ergo *in manu, non erit innocens malus*. Ac si diceret: Et cum manus cessat ab iniquo opere, malus tamen non est innocens per cogitatio- Num. 7.

a Gemet. *quia igitur*. Legitur tamen, *Quia*, loco Moralium indicato.

tionem. Qui a ergo novimus quod districte omnia non solum facta, sed etiam cogitata pensentur; quid faciemus de incessu mali operis, si sic subtiliter Deus judicat gressus cordis? Ecce occulta mentis nostræ itinera nullus hominum videt, & tamen ante Dei oculos tot gressus ponimus, quot affectus movemus: toties ante illum labimur, quoties a recto itinere infirmæ cogitationis pede claudicamus.

CAPUT XXIV.

Prov. 11.22. *Circulus aureus in naribus suis, mulier pulcra, & fatua.*

Num. 2. IN expos. B. Job, l. 31. adjunctum est: *Circulus aureus in naribus suis. &c.* HÆRETICA namque doctrina nitore videtur eloquii resplendere, nec tamen sapientiæ apto intellectu congruere. Ait ergo: *Circulus aureus in naribus suis*, id est pulcra & circumplexa locutio in sensibus mentis stultæ: cui ex eloquio aurum pendet, sed tamen ex terrenæ intentionis pondere, more suis, ad superiora non respicit. Quod secutus exposuit, dicens: *Mulier pulcra & fatua*, id est doctrina hæretica: pulcra per verbum, fatua per intellectum.

CAPUT XXV.

Prov. 11.23. *Præstolatio impiorum furor.*

Num. 79. IN expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Præstolatio impiorum furor.* SICQUE fit ut perturbatus animus majorem strepitum sui silentii sentiat, eumque gravius clausæ iræ flamma consumat.

CAPUT XXVI.

Prov. 11.25. *Anima quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriatur.*

Cap. 25. Adm. 26. IN cod. Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Anima quæ benedicit, &c.* QUI enim nimirum exterius prædicando benedicit, interioris augmenti pinguedinem recipit. Et dum vino eloquii auditorum mentem debriare non desinit, potū multiplicati muneris debriatus excrescit.

CAPUT XXVII.

Qui abscondit frumenta, maledicitur in populis. Prov. 11.26.

IN cod. Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Qui abscondit frumenta, &c.* FRUMENTA quippe abscondere, est prædicationis sanctæ apud se verba retinere. In populis autem talis quisque maledicitur, quia in solius culpa silentii pro multorum, quos corrigere potuit, pœna damnatur. Si medicinalis artis minime ignari secandum vulnus cernerent, & tamen secare recusārent: profecto peccatum fraternæ mortis ex solo torpore committerent. Quanta ergo culpa involvantur aspiciant, qui dum cognoscunt vulnera mentium, curare ea negligunt sectione verborum. Unde bene per Prophetam dicitur: *Maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine.* Gladium quippe a sanguine prohibere, est prædicationis verbum a carnalis vitæ interfectione retinere. Cap. 25. Admon. 26. Jerem. 48. 10.

CAPUT XXVIII.

Qui stultus est, serviet sapienti. Prov. 11 29.

IN expos. B. Job, l. 20. adjunctum est: *Qui stultus est, serviet sapienti.* SÆPE tamen conspicimus sapientes subesse, stultos vero arcem dominii tenere: sapientes serviliter obsequi, stultos tyrannica elatione dominari. Quomodo igitur definitione divinæ sententiæ sapienti stultus servit, dum plerumque hunc jure temporalis dominii comprimit? Sed sciendum est quia contra sapientis vitam, dum stultus præeminens, terrorem potestatis exercet, dum nunc laboribus fatigat, contumeliis lacerat, profecto hunc ab omni vitiorum rubigine urendo purgat. Stultus ergo sapienti etiam dominando servit, quem ad meliorem statum premendo provehit; sic nonnunquam pupillis dominis ad disciplinæ magisterium servi præsunt, Num. 32.

ter-

terrent, premunt, feriunt: & tamen esse servi nullo modo desistunt: quia ad hoc ipsum ordinati sunt, ut proficientibus dominis etiam feriendo famulentur. Quia igitur mala reproborum bonos, dum cruciant, depurgant, utilitati justorum militat etiam potestas iniquorum. Sed plerumque justi tribulatione deprehensi, tardam manum subvenientis æstimant, cum se persequentium immanitas paulo longius angustat: & concita quidem sunt ereptionis remedia, sed hoc, quod ab ereptore citius agitur, dolori tardum videtur. Cumque adesse postulationi auxilium quæritur, si vocem non statim sequitur, quia desit, æstimatur.

CAPUT XXIX.

Prov. 12. 5.

Cogitationes justorum judicia.

IN expos. B. Job, l. 25. adjunctum est: *Cogitationes justorum judicia*. *Num. 13.* DEBET enim cujusque mens, & causas suas apud Dominum, & causas Domini contra se sollicita inquisitione discutere: debet caute pensare, vel quæ ab eo bona perceperit, vel quæ mala bonis illius perverse vivendo responderit. Quod electi quidem quotidie facere omnino cessant. Unde bene Salomon ait: *Cogitationes justorum judicia*. Accedunt enim ad secretarium judicis intra sinum cordis, considerant quam districte quandoque feriat, qui diu patienter exspectat. Metuunt in his, quæ se egisse meminerunt, & puniunt flendo, quod perpetrasse se intelligunt, timent subtilia divina judicia, etiam de his, quæ in semetipsis intelligere fortasse non possunt. Vident enim videri divinitus, quod ipsi in se per humanitatem non vident. Conspiciunt districtum judicem, qui quo tardius venit, eo severius percutit. Sanctorum etiam patrum residere conventum cum eo pariter contemplantur, eorumque vel exempla, vel dicta se contemsisse reprehendunt, atque in hoc secreto interioris judicii ipsa mentis suæ exsecutione constricti pœnitendo feriunt, quod superbiendo commiserunt. Ibi namque adversum se, quidquid se impugnat enumerant, ibi ante oculos suos omne, quod defleant, coacervant. Ibi quidquid per iram districti judicis discerni possit, intuentur: ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent. Nec deest in hoc judicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos suos plenius debeat: nam conscientia accusat, ratio judicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod judicium eo certius punit, quo interius sævit: quia videlicet ab exterioribus non accedit. Unusquisque enim cum causam hujus examinis contra se aggredi cœperit, ipse est actor qui exhibet, ipse reus, qui exhibetur. Odit se, qualem fuisse se meminit, & ipse qui est, per semetipsum insequitur illum qui fuit; atque ab ipso homine adversus semetipsum fit quædam rixa in animo, parturiens pacem cum Deo.

CAPUT XXX.

Verte impios, & non erunt. *Prov. 12. 7.*

IN hom. 32. in Evang. adjunctum est: *Verte impios, & non erunt*. *Num. 2.* CONVERSI namque impii non erunt, non quia omnino non erunt in essentia, sed scilicet non erunt impietatis culpa. Tunc ergo nosmetipsos relinquimus, tunc nosipsos abnegamus, cum mutamus quod per vetustatem fuimus: & ad hoc nitimur, quo per novitatem vocamur.

CAPUT XXXI.

In ore stulti virga superbiæ. *Prov. 14. 3.*

IN expos. B. Job, l. 24. adjunctum est: *In ore stulti virga superbiæ*. *Num. 40. & 41.* QUIA videlicet percutere rigide scit, sed compati humiliter nescit. Solent etiam prædicatores justi, auditores suos objurgando corrigere, solent in eorum vitiis districta increpatione sævire. Unde scri-

Eccles. 12. 11. scriptum est: *Verba sapientium quasi stimuli: & sicut clavi in altum defixi.*

CAPUT XXXII.

Prov. 14.10. *Cor, quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscebitur extraneus.*

Num. 3 & 4. IN expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Cor, quod novit amaritudinem animæ suæ, &c.* IN amaritudine namque sunt corda reproborum, quia ipsis etiam pravis desideriis affliguntur; sed eamdem amaritudinem nesciunt, quia pensare quod tolerant, sponte sua excæcati, non possunt. At contra, cor bonorum amaritudinem suam novit: quia ærumnam exsilii, in qua projectum laceratur, intelligit: & quam sint tranquilla, quæ perdidit; quam confusa, in quibus cecidit, sentit. Sed hoc amaricatum cor ad gaudium suum quandoque reducetur, atque in ejus gaudio extraneus non miscebitur: quia is, qui nunc [a] ab hoc mœrore cordis, foras se per desideria seculi ejicit, exclusus tunc ab illa intima ejus solemnitate remanebit. Hi itaque, qui in amaritudine animæ sunt, mori mundo funditus concupiscunt; ut, sicut in seculo ipsi nihil appetunt, ita jam a seculo nulla obligatione teneantur. Et plerumque contingit ut homo mundum mente non teneat, sed tamen mundus hominem occupationibus adstringat. Et ipse quidem mundo jam mortuus est, sed ipsi mundus adhuc mortuus non est. Quasi enim vivus adhuc mundus eum conspicit, dum alio intentum in suis actionibus rapere contendit.

CAPUT XXXIII.

Item unde supra.

Num. 23. IN expos. B. Job, l. 6. HUMANA etenim mens animæ suæ amaritudinem scit, cum æternæ patriæ desideriis accensa, peregrinationis suæ pœnam flendo cognoscit. Sed in ejus gaudio extraneus non miscebitur: quia qui nunc a mœrore compunctionis alienus est, tunc particeps ad lætitiam consolationis non est. Hinc est quod in Evangelio Veritas dicit: *Amen, amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos;* Johan. 16. 20. *mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium.*

CAPUT XXXIV.

Est via, quæ videtur hominibus recta: novissima autem ejus ducunt ad mortem. Prov. 14.12.

IN expos. B. Job, l. 5. adjunctum est: *Est via, &c.* UNDE Num. 12. sancti viri, cum mala superant, sua etiam bene gesta formidant; ne, cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur: ne pestifera tabes putredinis, sub boni specie lateat coloris. Sciunt enim, quia corruptionis adhuc pondere gravati, dijudicare bona subtiliter nesciunt; & cum ante oculos extremi examinis regulam deducunt, hæc ipsa, in se nonnunquam, & quæ approbant, metuunt, & tota quidem mente interna desiderant, & tamen de incertitudine trepidi, quo gradiuntur, ignorant.

CAPUT XXXV.

Corona sapientium divitiæ, fatuitas stultorum imprudentia. Prov. 14.24.

IN expos. B. Job, l. 22. adjunctum est: *Corona sapientium divitiæ, &c.* SI enim coronas sapien- Num. 8. tium, terra divitias diceret, proculdubio fatuitatem stultorum, paupertatem potius quam imprudentiam fateretur. Sed dum fatuitatem stultorum imprudentiam subdidit, sapientum divitias, quia prudentiam dixerit, indicavit. Has in se Paulus scientiæ divitias contemplatus, & contemplationem suam consideratione humanæ fragilitatis humilians, ait: *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* 2 Cor. 4. 7. Multas itaque apud nos divitias reperimus, cum dona abundan-

a Utic. *ad hoc in errore cordis foris se ad desideria ejicit.*

dantis intelligentiæ ſacra eloquia inveſtigando percipimus, atque in his plura nec tamen ſibimet diverſa ſentimus. Non eſt autem ſecura letitia in divinis paginis vel ſortia vel multa cognoſcere, ſed cognita cuſtodire. Nam qui bene intelligit, quid intelligendo operari debeat, agnoſcit. Quanto enim per intellectum latius extenditur, tantum ad explenda opera enixius ligatur.

CAPUT XXXVI.

Prov. 14. 26. *In timore Domini fiducia fortitudinis.*

Num. 33. IN expoſ. B. Job, l. 5. adjunctum ctum eſt: *In timore Domini fiducia fortitudinis*. TIMORI quippe Domini ineſſe fiducia fortitudinis dicitur: quia nimirum mens noſtra tanto valentius terrores rerum temporalium deſpicit, quanto ſe auctori earumdem veracius per formidinem ſubdit. Quæ in timore Domini conſtituta non invenit extra, quod metuat: quia dum recto metu Conditori omnium jungitur, poteſtate quadam ſuper omnia ſublevatur. Fortitudo autem nonniſi in adverſitate oſtenditur: unde & mox poſt fortitudinem patientia ſubrogatur. Tanto enim ſe quiſque ad fortitudinem profeciſſe verius demonſtrat, quanto aliena mala robuſtius tolerat. Nam minus in ſe convaluit, quem aliena iniquitas ſternit. Qui in eo, quod ferre contrarietatem non valet, puſillanimitatis ſuæ gladio confoſſus jacet. Quia vero perfectio de patientia naſcitur, ſtatim poſt patientiam, viarum perfectio ſubinfertur. Ille enim vere perfectus eſt, qui erga imperfectionem proximi impatiens non eſt. Nam qui alienam perfectionem ferre non valens, patientiam deſerit, ipſe ſibi teſtis eſt, quod perfecte necdum proficit. Hinc in Evangelio Veritas dicit: *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras*. Luc. 21. 19.

CAPUT XXXVII.

Vita carnium ſanitas cordis, putredo oſſium invidia, Prov. 14. 30.

IN expoſ. B. Job, lib. 5. adjunctum eſt: *Vita carnium ſanitas cordis, &c.* QUID enim per vitam carnis, niſi infirma quædam ac tenera; & quid per oſſa, niſi fortia acta ſignantur? Plerumque contingit ut quidam cum vera cordis innocentia in nonnullis ſuis actibus infirmi videantur, quidam vero jam quædam ante humanos oculos robuſta exerceant, ſed tamen erga aliorum bona intus invidiæ peſtilentia latenter tabeſcant. Bene ergo dicitur: *Vita carnium ſanitas cordis*, qui ſi mentis innocentia cuſtoditur, etiam ſi qua foris infirma ſunt, quandoque roborantur. *Putredo oſſium invidia*, quia per livoris vitium ante Dei oculos pereunt, etiam quæ humanis oculis fortia videntur. Oſſa quippe per invidiam putreſcere, eſt quædam etiam robuſta deperire.[a] (Num. 5.)

Finis expoſitionis ſuper Proverbia.

a Poſt hæc verba in mſſ. Vaticano multa ſunt attexta ex his quæ loco aſſignato ſequuntur, uſque ad hæc: *Nihil eſt quod ejus erga proximum caritati contradicat.*

CA-

CAPITULA LIBRI DECIMI-TERTII.

IN CANTICA CANTICORUM.

1 *Osculetur me osculo oris sui.*
2 *Adolescentulæ dilexerunt te.*
3 *Posuerunt me custodem in vineis: vineam meam non custodivi.*
4 *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie?*
5 *Item unde supra.*
6 *Nisi cognoveris te, ô pulcra inter mulieres, egredere, &c.*
7 *Donec rex in recubitu suo est, nardus mea dedit odorem suum.*
8 *Fulcite me floribus, & stipate me malis, quia amore langueo.*
9 *Vulnerata caritate ego sum.*
10 *Læva ejus sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me.*
11 *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles.*
12 *En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.*
13 *Surge, propera, amica mea, formosa mea, &c.*
14 *In lectulo meo per noctem quæsivi illum, & non inveni.*
15 *Quæsivi illum, & non inveni: invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem: Num quem, &c.*
16 *Item unde supra.*
17 *Item unde supra.*
18 *Item unde supra.*
19 *Item unde supra.*
20 *Item unde supra.*
21 *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, &c.*
22 *Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi.*
23 *Uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.*
24 *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani &c.*
25 *Dentes tui sicut greges detonsarum, ascendentium de lavacro.*
26 *Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce.*
27 *Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.*
28 *Coronaberis de capite Amana, & de vertice Sanir, &c.*
29 *Meliora ubera tua vino.*
30 *Mel & lac sub lingua tua.*
31 *Surge Aquilo, & veni Auster; perfla hortum meum, & fluent aromata illius.*
32 *Ego dormio, & cor meum vigilat.*
33 *Item unde supra.*
34 *Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum illius.*
35 *Anima mea liquefacta est, ut locutus est.*
36 *Caput ejus aurum optimum.*
37 *Pulcra es, amica mea, suavis & decora, &c.*
38 *Sicut cortex mali punici genæ tuæ absque occultis tuis.*
39 *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens?*
40 *Item unde supra.*
41 *Nasus tuus sicut turris, quæ est in Libano.*
42 *Item unde supra.*
43 *Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt.*
44 *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata?*
45 *Pone me signaculum super cor tuum.*
46 *Fortis est ut mors dilectio.*
47 *Soror nostra parvula est, & ubera non habet.*
48 *Quæ habitas in hortis amici, ausculta: fac me audire vocem tuam.*
49 *Fuge, dilecte mi, fuge.*

LIBER DECIMUSTERTIUS.

DE TESTIMONIIS IN CANTICA CANTICORUM

CAPUT PRIMUM.

Cant. 1. 1. *Osculetur me osculo oris sui.*

IN expos. B. Job, lib. 14. adjun-
Num. 51. ctum est: *Osculetur me osculo oris sui*. SANCTA Ecclesia quot præcepta ex ejus prædicatione cognovit, quasi tot oris ejus oscula accepit. Osculum recte Conditoris sui desiderat, quæ se ei obsequi per amorem parat.

CAPUT II.

Cant. 1. 3. *Adolescentulæ dilexerunt te.*

IN expos. B. Job, l. 24. adjunctum
Num. 8. est: *Adolescentulæ dilexerunt te*. SCRIPTURA sacra sæpe adolescentiam pro novitate vitæ ponere consuevit. Unde venienti Sponso dicitur: *Adolescentulæ dilexerunt te*, id est electorum animæ gratia baptismatis renovatæ: quæ non vitæ veteris usu deficiunt, sed novi hominis conversatione decorantur.

CAPUT III.

Cant. 1. 5. *Posuerunt me custodem in vineis: vineam meam non custodivi.*

IN hom. 17. in Evang. adjunctum
Num. 14. est: *Posuerunt me custodem in vineis*, &c. VINEÆ quippe, nostræ actiones sunt, quas usu quotidiani laboris excolimus. Sed custodes in vineis positi, nostram vineam minime custodimus, quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nostræ negligimus.

CAPUT IV.

Cant. 1. 6. *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.*

IN hom. 33. in Evang. adjunctum
Num. 7. est: *Indica mihi*, &c. CERVORUM quippe hinnulus, Dominus appellatur, juxta assumtam carnem, antiquorum filius patrum. Ferventior vero in meridie æstus ardescit, & umbrosum locum hinnulus quærit, quem æstus igne afficit. In illis ergo cordibus Dominus requiescit, quæ amor præsentis seculi non incendit, quæ carnis desideria non exurunt, quæ incensa suis anxietatibus in hujus mundi concupiscentiis non arescunt. Umbrosa ergo loca in meridie ad pascendum hinnulus quærit, quia talibus mentibus Dominus pascitur, quæ per respectum gratiæ temperatæ, corporalibus desideriis non uruntur.

CAPUT V.

Item unde supra.

IN expos. B. Job, l. 30. PASCI- Num. 79.
TUR quippe Dominus, cum bonis nostris actibus delectatur. Cubat vero in meridie, cum ex desideriis carnalibus ardenti corde reproborum, apud electorum suorum pectora refrigerium invenit cogitationis bonæ.

CAPUT VI.

Nisi cognoveris te, o pulcra inter mulieres, egredere & abi post vestigia gregum, & pasce hœdos tuos. Cant. 1. 7.

IN expos. B. Job, l. 16. adjunctum est: *Nisi cognoveris te, o* Num. 56.
pulcra inter mulieres, &c. ID est, Ibid. l. 30.
nisi honorem tuum, quo ad simili- Num. 56.
tudinem Dei es condita, bene vivendo cognoveris, a conspectu meæ contemplationis egredere, & imperitorum vitam imitare populorum. [a] Semetipsam namque ea, quæ est inter mulieres pulcra, cognoscit, quando electa quæque anima etiam inter peccantes posita, quod ad Auctoris sui imaginem ac similitudinem sit condita, meminit: juxta perceptæ similitudinis ordinem incedit. Quæ si se non cognoscit, egreditur: quia a secreto sui cordis expulsa, in exterioribus concupiscentiis dissipatur. Egressa vero abit post vestigia gregum, quia sua interna deserens, ad

a Hic incipit caput in Michael.

ad latam videlicet viam ducitur, & sequitur exempla populorum. Nec jam agnos, sed hœdos pascit: quia non innoxias cogitationes mentis, sed nutrire pravos motus carnis intendit.

Cant. 1. 11. CAPUT VII.

Donec Rex in recubitu suo est, nardus mea dedit odorem suum.

Num. 43. IN expos. B. Job, l. 35. adjunctum est: *Donec Rex in recubitu suo est, &c.* AC si aperte dicat: Quousque meis obtutibus Rex apud se in requie secreti cœlestis absconditur, electorum vita miris virtutum odoribus exercetur, ut quo adhuc eum quem appetit, non videt, ardentius per desiderium flagret. Rege quippe in recubitu suo posito, nardus odorem dat, dum quiescente in sua beatitudine Domino, Sanctorum virtus in Ecclesia magnæ nobis gratiam suavitatis administrat.

Cant. 2. 5. CAPUT VIII.

Fulcite me floribus, & stipate me malis: quia amore langueo.

Num. 9. IN comment. in Ezech. l. 2. hom. 3. adjunctum est: *Fulcite me floribus, &c.* QUID namque sunt flores, nisi animæ bonum jam opus incoantes, & desiderium cœleste redolentes? Quid mala de floribus, nisi perfectæ jam bonorum mentes, quæ ad fructum perveniunt boni operis, de initio sanctæ propositionis? Quæ ergo amore languet, fulciri quærit floribus, stipari malis: quia si illum, quem desiderat videre, adhuc non permittitur, magna ei est consolatio, si de aliorum profectibus lætetur. Anima ergo sancto amore languida, floribus malisque fulciatur, ut requiescat in bono opere proximi, quæ adhuc contemplari non valet vultum Dei.

Cant. 2. 5. * juxta 70. Num. 42. CAPUT IX.

* *Vulnerata caritate ergo sum.*

IN exposit. B. Job, 6. adjunctum est: *Vulnerata caritate ego sum.* MALE enim sana anima, atque in exsilii hujus cæca securitate prostrata, nec videbat Dominum, nec videri requirebat a Domino. Percussa autem caritatis ejus spiculis, vulneratur in intimis affectu pietatis, ardet desiderio contemplationis, & miro modo vivificatur ex vulnere, quæ prius mortua jacebat in salute. Æstuat, anhelat, etiam videre desiderat quem fugiebat. Percussione ergo ad salutem reducitur, quæ ad securitatem quietis intimæ amoris sui perturbatione revocatur. Sed cum sauciata mens anhelare in Deo cœperit, cum cuncta mundi hujus blandimenta despiciens, ad supernam patriam per desiderium tendit, ad tentationem ei protinus vertitur quidquid amicum prius in seculo, blandumque putabatur. Nam qui peccantem amare consueverant, recte viventem crudeliter impugnant; & rectus in Deo animus carnis suæ bella tolerat, in qua prius vitiis serviens delectabiliter jacebat. Voluptates priscæ ad memoriam redeunt, & contradicentem mentem gravi certamine affligunt. Sed dum transitorio labore atterimur, a perpetuo dolore liberamur.

CAPUT X. Cant. 2. 6.

Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

IN cod. Reg. Past. part. 3. adjunctum est: *Læva ejus sub capite meo, &c.* SINISTRAM Dei, prosperitatem videlicet vitæ præsentis, quasi sub capite posuit, quam intentione summi amoris premit. Dextera vero Dei eam amplectitur, quia sub æterna ejus beatitudine tota devotione continetur. Cap. 26 Admon. 27.

CAPUT XI. Cant. 2. 8.

Ecce iste venit saliens in montibus, & transiliens colles.

IN expos. Evang. in hom. 29. adjunctum est: *Ecce venit saliens in montibus, &c.* CONSIDERAVIT namque tantorum operum culmina, & ait: *Ecce iste venit saliens in montibus.* Num. 10.

tibus. Veniendo quippe ad redemtionem nostram, quosdam, ut ita dixerim, saltus dedit. De cœlo venit in uterum, de utero venit in præsepe, de præsepe venit in crucem, de cruce venit in sepulcrum, de sepulcro rediit in cœlum. Ecce, ut nos post se currere faceret, quosdam pro nobis saltus manifestata per carnem Veritas dedit.

CAPUT XII.

Cant. 2. 9. *En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.*

Num. 15. IN expos. Ezech. lib. 2. homil. 1. adjunctum est: *En ipse stat post parietem nostrum, &c.* QUI enim humanis oculis hoc, quod de mortali natura assumsit, ostendit, & in ipso invisibilis permansit in aperto se videre quærentibus, quasi post parietem stetit: quia videndum se manifesta majestate non præbuit. Quasi enim post parietem stetit, qui humanitatis naturam, quam assumsit, ostendit, & divinitatis naturam humanis oculis occultavit. Unde & illic subditur: *Respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos*. Quisquis enim per fenestras, vel per cancellos respicit, nec totus latet, nec totus videtur. Sic nimirum Redemtor noster ante dubitantium oculos factus est, quia si miracula faciens nil pertulisset ut homo, plene eis apparuisset Deus: & rursum humana patiens, si nulla fecisset ut Deus, putaretur purus homo. Sed quia & divina fecit, & humana pertulit, quasi per fenestras, vel per cancellos ad homines prospexit, ut Deus appareret ex miraculis, & lateret ex passionibus; & homo cerneretur ex passionibus, sed tamen esse ultra homines ex miraculis agnosceretur.

CAPUT XIII.

Surge, propera, amica mea, formosa mea, & veni: jam enim hiems transiit, imber abiit, & recessit. Cant. 2. 10.

IN expos. B. Job, l. 27. adjunctum est: *Surge, propera, amica mea, &c.* TRANSEUNTE hieme, imber recedit: quia cum vita præsens peragitur, in qua nos ignorantiæ nubilo carnis corruptibilis torpor adstrinxerat, omne ministerium prædicationis cessat. Clarius quippe per nos tunc videbimus hoc quod Sanctorum nunc vocibus obscurius audimus. Num. 45.

[a] CAUT XIV.

In lectulo meo per noctem quæsivi illum, & non inveni. Cant. 3. 1.

IN expos. B. Job, l. 8. adjunctum est: *In lectulo meo per noctem quæsivi illum &c.* IN lectulo quippe, & per noctem dilectus quæritur; quia nimirum invisibilis Conditoris species repressa omni corporeæ visionis imagine, in cubili cordis invenitur. Num. 41.

CAPUT XV.

Quæsivi illum, & non inveni. Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem: Num quem diligit anima mea vidistis? Cum paululum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea. Cant. 3. 3.

IN expos. Evang. hom. 25. adjunctum est: *Quæsivi illum, & non inveni, &c.* DILECTUM in lectulo quærimus, quando in præsentis vitæ aliquantula requie, Redemtoris nostri desiderio suspiramus. Per noctem quærimus: quia etsi jam in illo mens vigilat, tamen adhuc oculus caligat. Sed qui dilectum suum non invenit, restat ut surgat, & civitatem circumeat, id est sanctam electorum Ecclesiam mente & inquisitione percurrat. Per vicos eum & in plateis quærat, id est per angusta & lata gradientes aspi- Num. 2.

[a] Abest a Michael. in quo solo legimus Paterii lucubrationem in Cantica.

aspiciat ; ut si qua invenire in eis valeat, ejus vestigia exquirat: quia sunt nonnulli etiam vitæ secularis, qui imitandum aliquid habeant de actione virtutis. Quærentes autem nos vigiles inveniunt, qui custodiunt civitatem: quia sancti Patres, qui Ecclesiæ statum custodiunt, bonis nostris studiis occurrunt, ut suo vel verbo, vel scripto nos doceant. Quos cum paululum pertransimus, invenimus quem diligimus: quia Redemtor noster, etsi humilitate homo inter homines, divinitate tamen super homines fuit. Cum ergo transeuntur vigiles, dilectus invenitur: quia cum Prophetas & Apostolos infra ipsum esse conspicimus, illum qui natura Deus est, esse supra homines consideramus. Prius ergo non inveniendus quæritur, ut post inventus, strictius teneatur.

a [a] CAPUT XVI.

Item unde supra.

Num. 4. IN expos. B. Job, l. 27. DILECTUS in lectulo per noctes quæritur, quia intra secreta cordis cubilia, in tribulatione spiritus desideratur. Quem tamen quærens Sponsa non invenit: quia electa quæque anima jam quidem amoris ejus facibus flagrat, sed adhuc quæsiti negatur species, ut amantis desiderium crescat. Et quasi in siti aqua subtrahitur, ut ejusdem sitis æstus augeatur: & quo hanc diutius sitiens desiderat, eo quandoque, cum invenerit, avidius sumat. Sed hanc quærentem vigiles inveniunt, eamque vulnerant, & ejus pallium tollunt: quia unamquamque animam Redemtoris sui jam speciem requirentem, cum solliciti doctores inveniunt, hanc per prædicationis verbum cœlestis amoris spiculis vulnerant. Et, si quod ei adhuc de vetusta conversatione tegmen inest, subtrahunt: ut quo exuta ab hujus mundi onere redditur, eo, is qui quæritur, ab illa citius inveniatur.

CAPUT XVII.

Item unde supra. Num. 11.

IN comment. Ezech. hom. 19. IN lectulo enim dilectum quærit, quando in ipso suo otio, & vacatione, quam appetit, jam videre anima Dominum concupiscit, jam ad eum exire desiderat, jam carcere præsentis vitæ tenebris anhelat. Sed quærit illum, & non invenit: quia quamvis magno amore desideret, adhuc tamen ei videre non conceditur, quem amat.

CAPUT XVIII.

Item unde supra. Num. 6.

IN expos. B. Job, l. 5. ABSCONDIT se Sponsus cum quæritur, ut non inventus ardentius quæratur, & differtur quærens Sponsa, ne inveniat, ut tarditate sua capacior reddita, multiplicius quandoque inveniat quod quærebat.

CAPUT XIX.

Item unde supra.

IN expos. B. Job, l. 18 QUOS vigiles qui civitatem custodiunt, Num. 80. nisi priores Patres vel Prophetas accipimus, qui studuerunt ad custodiam nostram sanctæ prædicationis voce vigilare? Sed cum Redemtorem suum Ecclesia quæreret, in ipsis antiquis prædicatoribus spem figere noluit, quæ dicit: *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea.* Illum quippe invenire non potuisset, si istos pertransire noluisset. In istis se custodibus infideles fixerant, qui Christum Dei filium unum quemlibet esse illorum credebant. Voce igitur ac fide Petri inventos vigiles, sancta Ecclesia transiit, quæ prophetarum Dominum unum quemlibet ex Prophetis credere contemsit.

CA-

[a] Non habetur in mss.

CAPUT XX.

Num. 4. *Item unde supra.*

IN exspos. B. Job, l. 27. PAULULUM *cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea*: Quia visionis ejus mens avida nisi Prophetarum æstimationem, nisi Patriarcharum celsitudinem, nisi cunctorum hominum mensuram transcenderet, eum qui est super homines, non inveniret. Transire ergo vigiles, est etiam eos quos miratur anima, in ejus comparatione postponere: & tunc is qui quærebatur, cernitur, si homo quidem, sed tamen extra mensuras hominum credatur.

CAPUT XXI.

Cant. 3. 6. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarii?*

Num. 54. IN expos. B. Job, l. 1. adjunctum est: *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, &c.* SANCTA Ecclesia sicut fumi virgula ex aromatibus ascendit, quia ex vitæ suæ virtutibus in interni quotidie incensi rectitudinem proficit, nec sparsa per cogitationes defluit, sed sese intra arcana cordis in rigoris virga constringit. Quæ ea quæ agit, dum recogitare semper ac retractare non desinit, myrrham quidem & thus habet in opere, sed pulverem in cogitatione.

CAPUT XXII.

Cant. 3. 7. *Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi.*

Num. 56. IN expos. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Omnes tenentes gladios, &c.* QUID in divina Scriptura per gladium figuretur, Paulus aperuit, Ephes. 6. 17. dicens: *Et gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Salomon autem non ait: Omnes habentes gladios, sed tenentes; quia videlicet verbum Dei non est mirabile solummodo scire, sed facere. Habet quippe, sed non tenet gladium, qui divinum quidem eloquium novit, sed secundum illud vivere negligit: & doctus esse ad bella jam non [a] valet, qui spiritualem, quem habet, gladium minime exercet: Nam resistere tentationibus omnino non sufficit, qui hunc verbi Dei tenere gladium male vivendo postponit.

CAPUT XXIII.

Uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. Cant. 3. 8.

IN expos. B. Job, l. 10. adjunctum est: *Uniuscujusque ensis super femur suum, &c.* NOCTURNI Num. 8. quippe timores, sunt insidiæ tentationis occultæ. Ensis autem super femur, est custodia vigilans, carnis illecebras premens. Ne ergo nocturnus timor, id est occulta & repentina tentatio subrepat, semper necesse est ut femur nostrum superpositus custodiæ ensis premat. Sancti etenim viri sic de spe certi sunt, ut tamen semper sint de tentatione suspecti: quippe quibus dicitur: *Servite Domino in timore, & exsultate ei cum tremore.* Ps. 2. 11.

CAPUT XXIV.

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpurem, media caritate constravit propter filias Jerusalem. Cant. 3. 9. & seq.

IN commentario Ezech. lib. 2. hom. 3. adjunctum est: *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, &c.* Num. 13. 14. & 15. NEQUE enim credendum est Salomonem tantæ magnitudinis regem, qui sic immensis divitiis affluebat ut pondus auri ejus æstimari non posset, & argentum in diebus illis pretium non haberet, quia ferculum sibi ligneum fecit. Sed est Salomon, videlicet pacificus noster, qui sibi de lignis Libani ferculum fecit. Libani quippe ligna cedrina valde sunt imputribilia. Ferculum itaque regis nostri sancta Ecclesia est, quæ de fon-

a. Ita mss. Ed. *vellet*.

tibus patribus, id est de imputribilibus mentibus est constructa. Quæ recte ferculum dicitur: quia ipsa fert quotidie animas ad æternum convivium Conditoris sui. Cui ferculo columnæ argenteæ factæ sunt: quia prædicatores Ecclesiæ sanctæ, eloquii luce resplendent. Est autem cum columnis argenteis reclinatorium aureum: quia per hoc quod a sanctis prædicatoribus lucide dicitur, mentes audientium fulgorem claritatis animæ, in qua reclinentur, inveniunt. Per hoc enim quod luculente & aperte audiunt, in illud, quod clarescit, in corde requiescunt. Columnæ ejus argenteæ, & reclinatorium aureum factum est: quia per lucem sermonis invenitur apud animum claritas quietis. Illius jam quippe fulgor internus mentem irradiat, ut per intentionem ibi requiescat, ubi prædicationis gratia non quærebatur. Sed ad hoc, quod clarum intus ostenditur, qualis sit ascensus adjungit, cum de eodem ferculo protinus subdit: *Ascensum purpureum*. Vera quippe purpura, quia de sanguine tingitur, non immerito in colore sanguinis videtur: quia maxima multitudo fidelium in exordio nascentis Ecclesiæ per martyrii sanguinem pervenit ad regnum. Rex noster ascensum purpureum fecit in ferculo, quia ad clarum, quod intus aspicitur, per tribulationem sanguinis pervenitur. Quid ergo nos miseri, atque ab omni fortitudine destituti, quid acturi sumus? Ecce in hoc ferculo columnæ esse non possumus: quia in nobis nec fortitudo operis, nec lumen emicat prædicationis. Reclinatorium aureum non habemus, quia necdum sicut oportet, per intellectum, spiritualem requiem internæ claritatis aspicimus. Ascensus purpureus non sumus: quia pro Redemtore nostro fundere sanguinem non valemus. Quid ergo de nobis agendum est? quæ spes erit, si nullus ad regnum pervenit, nisi qui summis præditus virtutibus fuerit? Sed adest quoque nostra consolatio. Amemus, in quantum possumus, Deum; diligamus proximum, & simul quoque nos ad Dei ferculum festinemus: quia sicut illic scriptum est, *Media caritate constravit*. Habe quippe caritatem, & ibi sine dubio pertinges, ubi & columna argentea erigitur, & ascensus purpureus tenetur. Tamen quia hoc propter nostram infirmitatem dicitur, aperte monstratur, cum illic protinus subditur: *Propter filias Jerusalem*. Sermo etenim Dei, qui non filios, sed filias dicit, quid aliud per sexum femineum, quam mentium infirma signavit? Quod ergo illic inter columnas argenteas reclinatorium aureum, & ascensum purpureum inesse media caritas dicitur, propter filias Jerusalem, hoc hic inter thalamos per quinque cubitos designatur: quia & qui in virtutibus infirmantur, si ipsi bona quæ possunt facere cum caritate non negligunt, a Dei ædificio alieni non sunt.

CAPUT XXV.

Dentes tui sicut greges detonsarum ascendentium de lavacro. Cant. 4. 2.

IN expos. B. Job, l. 33. adjunctum est: *Dentes tui sicut greges, &c.* Num. 47. NON immerito Sancti detonsis ac lotis ovibus comparantur; quia innocuam vitam sumentes, in lavacro baptismatis, conversationis pristinæ vellera vetusta posuerunt.

CAPUT XXVI.

Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. Cant. 4. 3.

IN exposit. B. Job, lib. 2. adjunctum est: *Sicut vitta coccinea labia tua, &c.* Num. 82. VITTA quippe crines capitis adstringit. Labia ergo Sponsæ sicut vitta sunt: quia exhortatione sanctæ Ecclesiæ, cunctæ in auditorum mentibus diffusæ cogitationes ligantur; ne amissæ defluant, ne sese per illicita spargant, ne sparsæ cordis oculos deprimant, sed quasi ad

ad unam se intentionem colligant; dum vitta eas sanctæ prædicationis ligat. Quam recte & coccineam asserit: quia Sanctorum prædicatio solo caritatis ardore flammescit. Quid vero per caput, nisi ea quæ principale uniuscujusque actionis est, mens ipsa signatur? ut & alias dicitur: *Et* Eccl. 9. 8. *oleum de capite tuo non deficiat*. Oleum quippe in capite, est caritas in mente: & a capite oleum non deficit, cum caritas a mente non discedit.

CAPUT XXVII.

Cant. 4. 5. *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.*

IN expos. B. Job, l. 24. adjunctum Num. 17. est: *Duo ubera tua sicut hinnuli capreæ gemelli, &c.* QUÆ sunt duo ubera, nisi ex Judæa & Gentilitate veniens uterque populus, qui in sanctæ Ecclesiæ corpore per intentionem sapientiæ arcano est cordis infixus? Ex quo populo hi, qui electi sunt, idcirco capreæ hinnulis comparantur, quia per humilitatem quidem parvos sese ac peccatores intelligunt, sed eis per caritatem currentibus, si qua obstacula de impedimento temporalitatis obviant, transeunt: & datis contemplationum saltibus, ad superna conscendunt: quia ut hæc agant, præcedentium Sanctorum exempla conspiciunt. Unde & in liliis pasci referuntur. Quid enim per lilia, nisi illorum vita declaratur, qui veraci- 2. Cor. 2. 15. ter dicunt: *Christi bonus odor sumus Deo?* Electi ergo ut assequi summa prævaleant, conspecta odorifera & candida justorum vita satiantur. Jam quidem videre Dominum sitiunt, jam de ejus contemplatione satiari caritatis æstibus inardescunt. Sed quia in hac vita positi, necdum valent, per præcedentium interim patrum exempla pascuntur. Unde & apte illic tempus de ipso liliorum pastu definitur, dum dicitur: *Donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.* Tamdiu quippe refici justorum exemplis indigemus, donec præsentis mortalitatis umbras, æterno die aspirante, transeamus. Cum enim hujus temporalitatis umbra, transacta hac mortalitate, fuerit inclinata: quia ipsius diei internum lumen cernimus, nequaquam jam appetimus, ut ad amorem ejus per aliorum exempla flagremus. Nunc autem, quia necdum eum intueri possumus, summopere necesse est, ut eorum, qui illum perfecte secuti sunt, conspectis actionibus incitemur. Intueamur ergo quam pulcra est agilitas sequentium, & videamus quam turpis hebetudo pigrorum. Statim namque ut bene agentium gesta respicimus, nosmetipsos, confusione intima ulciscente, judicamus. Mox verecundia mentem concutit, mox juste sæviens reatus addicit; & vehementer hoc etiam displicet, quod adhuc fortasse turpiter libet.

CAPUT XXVIII.

Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum. Cant. 4. 8.

IN expos. B. Job, lib. 17. adjunctum est: *Coronaberis de capite Amana, &c.* Num. 52. QUID aliud leonum nomine, quam dæmonia signantur, quæ ira contra nos atrocissimæ crudelitatis insæviunt? quia & peccatores ad fidem vocati sunt, quorum corda leonum cubilia fuerunt, dum vicisse mortem Dominus eorum confessione creditur, quasi de leonum cubilibus coronatur. Remuneratio quippe victoriæ corona est. Toties ergo ei coronam fideles offerunt, quoties hunc vicisse mortem ex resurrectione confitentur.

CAPUT XXIX.

Meliora ubera tua vino. Cant. 4. 10.

IN expos. B. Job, lib. 30. adjunctum est: *Meliora ubera tua vino.* Num. 48. UBERA sunt, quæ in arca pectoris fixa, lacte nos potant: quia præ-

Prædicatores arcanis summæ contemplationis inhærentes, subtili prædicatione nos nutriunt.

Cant. 4. 11.

CAPUT XXX.

Mel & lac sub lingua tua.

Num. 13. IN expos. B. Job, l. 15. adjunctum est: *Mel & lac sub lingua tua*. SICUT plerique justorum, cum quosdam agere perverse conspiciunt qui duris sunt increpationibus feriendi, in lingua asperitatem sumunt, sed sub lingua mentis suæ benignitatem contegunt. Unde & sanctæ Ecclesiæ Sponsi voce dicitur: *Mel & lac sub lingua tua*. [a] Qui enim mentis suæ dulcedinem aperire infirmis nolunt, sed loquentes quadam eos asperitate feriunt, & tamen inter verba aspera quasi latenter quiddam dulcedinis intermittunt, hi videlicet non in lingua, sed sub lingua habent dulcedinem: quia inter dura, quæ proferunt, emittunt quædam blanda, & dulcia, quibus contristati mens possit ex benignitate refoveri. Ita perversi quippe, quia malum non in lingua, sed sub lingua habent, sermonibus dulcia prætendunt, & cogitationibus perversa moliuntur.

[b] CAPUT XXXI.

Cant. 4. 16. *Surge Aquilo, & veni Auster: perfla hortum meum, & fluant aromata illius.*

Num. 17. IN exposit. B. Job, lib. 9. adjunctum est: *Surge Aquilo, & veni, &c.* QUID nomine Austri, nisi fervor sancti Spiritus designatur? quo dum repletus quisque fuerit, ad amorem patriæ spiritalis ignescit. Unde & Sponsi voce in canticorum Canticis dicitur: *Surge Aquilo, & veni Auster: perfla hortum meum, & fluant aromata illius*. Austro quippe veniente, Aquilo surgens recedit, cum adventu sancti Spiritus expulsus antiquus hostis, qui in corpore mentem constrinxerat, deserit. Atque hortum Sponsi Auster perflat, ut aromata defluant: quia nimirum, dum sanctam Ecclesiam donorum suorum virtutibus Spiritus veritatis impleverit, ab ea longe lateque odores boni operis spargit.

CAPUT XXXII.

[c] *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Cant. 5. 2.

DUm de somno tribus modis in Scriptura sacra accepto tractaretur, in exposit. B. Job, lib. 5. adjunctum est: *Ego dormio, &c.* SCIENDUM est, quod in sacra Scriptura tribus modis somnus accipitur. Aliquando somno mors carnis, aliquando torpor negligentiæ, aliquando calcatis terrenis desideriis quies vitæ exprimitur. Somni namque vel dormitionis nomine, carnis mors intimatur, sicut Paulus ait: *Nolo vos ignorare, fratres, de dormientibus*. Et paulo post: *Ita & Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo*. Somno rursus torpor negligentiæ designatur, sicut ab eodem Paulo dicitur: *Hora est jam nos de somno surgere*. Et rursum: *Evigilate justi, & nolite peccare*. Somno quoque calcatis carnis desideriis, vitæ quies figuratur, sicut Sponsæ voce in Canticis canticorum dicitur: *Ego dormio, & cor meum vigilat*: quia videlicet sancta mens quo se a strepitu temporalis concupiscentiæ comprimit, eo verius interna cognoscit: & tanto alacrius ad intima vigilat, quanto se ab exteriori inquietudine occultat.

Num. 54. 1. Thess. 4. 12. Rom. 13. 34. 1. Cor. 15. 34.

[d] CAPUT XXXIII.

Item unde supra.

IN expos. B. Job, l. 23. QUI exterioribus officiis inoffense deserviunt, & ad secreta cordis currere incessabiliter curant, vocem Dei quasi Num. 38.

per

a Ad hæc verba incipit caput in ms.

b Caput hoc longe prolixius est in ms.

c In ms. versus hujus explicatio desumitur ex hom. 14. in Ezech. *vigilanti corde dormit, &c.* usque ad verba; *& post ad visionis ejus gloriam pertingat*.

d Caput hoc cum plerisque sequentibus deest in ms. ubi quatuor dumtaxat supersunt capita.

per somnium audiunt, dum in meditatione mentis a carnalibus motibus abstrahuntur. Hinc est quod Sponsa in Canticis canticorum ait: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Ac si diceret: Dum exteriores sensus ab hujus vitæ sollicitudinibus sopio, vacante mente vivacius interna cognosco. Foris dormio, sed intus cor vigilat: quia dum exteriora quasi non sentio, interiora solerter apprehendo.

CAPUT XXXIV.

Cant. 5. 5. *Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus.*

Num. 10. IN comment. Ezech. lib. 2. hom. 7. adjunctum est: *Dilectus meus misit manum suam per foramen, &c.* DILECTUS manum per foramen mittit, quando virtute sua Dominus nostrum animum per subtilem intellectum pulsat. Et venter in tactu illius comtremiscit: quia infirmitas nostra per hoc, quod cœlestis gaudii intellectu tangitur, ipsa exsultatione turbatur: & fit in mente pavor cum lætitia: & si jam sentit quid de cœlesti gaudio diligat, adhuc metuit[a] ne non percipiat quod vix tenuiter sentit. Quid igitur restat, nisi ut se ad perfectioris vitæ cursum dirigant omnes, qui illa gaudia patriæ cœlestis agnoscunt?

CAPUT XXXV.

Cant. 5. 6. *Anima mea liquefacta est.*

Num. 2. IN expos. Ev. hom. 25. adjunctum est: *Anima mea liquefacta est.* MENS namque hominis, Conditoris sui speciem non quærentis male dura est, quia in semetipsa remanet frigida: at si ardere jam ex desiderio cœperit, ad sequendum quem diligit liquefacta per ignem amoris currit.

CAPUT XXXVI.

Caput ejus aurum optimum. Cant. 5. 11.

IN expos. B. Job, lib. 34. adjunctum est: *Caput ejus aurum optimum.* AURI appellatione in sacro eloquio aliquando divinitatis claritas, aliquando splendor supernæ civitatis, aliquando claritas, aliquando nitor gloriæ secularis, aliquando pulcritudo sanctitatis accipitur. Auri enim nomine, ipsa intima divinitatis claritas designatur, sicut in canticorum Canticis Sponsi species describitur: *Caput ejus aurum optimum*: quia caput Christi Deus, nil vero est in metallis auro fulgentius. Sponsi caput aurum dicitur, quia ejus humanitas ex divinitatis suæ nobis claritate principatur. Rursum auri nomine splendor supernæ civitatis accipitur, sicut hanc Johannes se vidisse testatur, dicens: *Ipsa civitas aurum mundum simile vitro mundo.* Apoc. 22. 21. Aurum namque ex quo illa civitas constat, simile vitro dicitur; ut & per aurum clara, & per vitrum perspicua designetur. Rursusque auri nomine caritas intimatur, sicut Angelum, quem sibi loqui idem Johannes aspexit, ad mamillas zona aurea cinctum vidit: quia nimirum supernorum civium pectora dum pœnali jam nequaquam timori subjecta sunt, atque a se vicissim nulla scissione solvuntur, ex sola se caritate Apoc. 1. constringunt. Zonam vero auream circa mamillas habere, est cunctos mutabilium cogitationum motus per solius jam amoris vinculum restringere. Rursus auri nomine nitor gloriæ temporalis exprimitur, sicut per Prophetam dicitur: *Calix aureus Babylon.* Jerem. 51. 7. Quid enim Babylonis nomine, nisi hujus mundi gloria designatur? quæ calix aureus dicitur: quia dum pulcra esse temporalia ostentat, stultas mentes in sua concu-

Num. 26.

a Editi, *ne non pereat*; gravi errore quem alias emendavimus: occurrit enim hom. 19. seu lib. 2. hom. 7. in cod. Vatic. Gaff. &c. MSS. codices vero habent *recip'at*, aut *percipiat*, quod his lego in cod. Michael.

cupiscentia debriat, ut speciosa temporalia appetant, & invisibilia pulcra contemnant. Hoc aureo calice prima sponte sua Eva debriata est:
Gen. 3. 6. de qua historiæ Veritas dicit: *Quia cum vetitum lignum concupisceret, vidit quod esset pulcrum visu, aspectuque delectabile, & comedit.* Aureus ergo Babylon calix est, quia dum visum exterioris pulcritudinis ostendit, sensum internæ rectitudinis subtrahit. Rursum auri nomine splendor sanctitatis accipitur. Sicut Judaicum populum a splendore justitiæ ad nequitiæ tenebras commutatum Jeremias deplorat, dicens:
Thren. 4. 1. *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* Sicut enim superius diximus, aurum obscuratur, cum consequentibus iniquitatum tenebris, justitiæ pulcritudo deseritur: color optimus mutatur, cum splendor innocentiæ in fœditatem vertitur culpæ.

CAPUT XXXVII.

Cant. 6. 3. *Pulcra es amica mea, suavis, & decora sicut Jerusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata.*

Num. 6. 7. IN commen. Ezech. hom. 8. adjunctum est: *Pulcra es amica mea, &c.* QUIA Jerusalem pacis visio interpretatur, cujus nomine patria cœlestis exprimitur, sancta Ecclesia suavis & decora ut Jerusalem dicitur: quia ejus vita & desiderium visioni jam pacis intimæ comparatur; ut in eo, quod auctorem suum diligit, quod ejus speciem videre concupiscit, de quo scriptum est: *In quem desiderant An-*
1. Petr. 1. 12. *geli prospicere:* per ipsa jam amoris sui desideria Angelis similis dicitur. Quæ quantum Deo amabilis efficitur, tanto agitur ut malignis spiritibus terribilis fiat. Qualiter autem sit terribilis subjuncta comparatione ostenditur, id est ut castrorum acies ordinata. Quid est quod sancta Ecclesia ab hostibus suis, ut castrorum acies, sit timenda? non enim a magno intellectu vacat ista comparatio, & idcirco est subtiliter intuenda. Scimus enim & constat, quia castrorum acies, tunc hostibus terribilis ostenditur, quando ita fuerit constipata atque densata, ut in nullo loco interrupta videatur: nam si ita disponitur, ut locus vacuus, per quem hostis possit ingredi, dimittatur, profecto jam suis hostibus terribilis non est. Et nos ergo cum contra malignos spiritus, spiritualis certaminis aciem ponimus, summopere necesse est ut per caritatem semper uniti atque constricti, nunquam interrupti per discordiam inveniamur: quia quælibet bona in nobis opera fuerint, si caritas desit, per malum discordiæ locus aperitur in acie, unde ad feriendos nos hostis valeat a
intrare. [a] Antiquus vero inimicus castitatem in nobis, si sine caritate fuerit, non timet: quia ipse nec carne premitur, ut in ejus luxuria dissolvatur. Abstinentiam non timet: quia ipse cibo non utitur, quia necessitate corporis non urgetur. Distributionem terrenarum rerum non timet, si eidem operi caritas desit, quia divitiarum subsidiis nec ipse eget. Valde autem in nobis caritatem veram, id est amorem humilem, quem nobis vicissim impendimus, timet, & nimis concordiæ nostræ invidet; quia hanc nos tenemus in terra, quam ipse tenere nolens amisit in cœlo. Bene ergo dicitur: *Terribilis ut castrorum acies ordinata:* quia electorum multitudinem eo maligni spiritus pertimescunt, quo eos per caritatis concordiam munitos contra se & conglobatos aspiciunt.

CAPUT XXXVIII.

Sicut cortex mali punici genæ tuæ absque occultis tuis. Cant. 6. 6.

IN commentario Ezech. lib. 2. hom. 4. adjunctum est. *Sicut cor-* Num. 8.

[a] Hic absolvitur hoc caput, & prima pars expositionis Paterii, in cod. Michael.

cortex mali punici genæ tuæ absque occultis tuis. GENÆ quippe sunt sanctæ Ecclesiæ spirituales patres: qui nunc in ea miraculis coruscant, & velut in ejus facie venerabiles apparent. Cum enim videmus multos mira agere, ventura prophetare, mundum perfecte relinquere, cœlestibus desideriis ardere, sicut cortex mali punici sanctæ genæ rubent.

CAPUT XXXIX.

Cant. 6. 9. *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens?*

Num. 19. IN expos. B. Job, lib. 4. adjunctum est: *Quæ est ista, &c.* AURORA Ecclesia dicitur, quæ a peccatorum suorum tenebris ad lucem justitiæ permutatur. Unde hanc Sponsus in canticorum Canticis miratur, dicens: *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens?* Quasi aurora quippe electorum surgit Ecclesia, quæ pravitatis pristinæ tenebras deserit, & sese in novi luminis fulgorem convertit. In illa igitur luce quæ in districti judicis adventu monstratur, corpus damnati hostis ortum surgentis auroræ non videt: quia cum districtus judex ad retributionem venerit, iniquus quisque suorum caligine meritorum pressus, quanta claritate sancta Ecclesia in intimum lumen cordis surgat, ignorat. Tunc namque electorum mens in altum rapitur ut divinitatis radiis illustretur: & quo ejus respectu perfunditur, eo ultra se, gratia coruscante, sublevatur. Tunc sancta Ecclesia plena aurora fit, cum mortalitatis atque ignorantiæ tenebras funditus amittit. In judicio ergo adhuc aurora est, sed in regno dies: quia etsi jam cum restauratione corporum lumen videre in judicio incoat, ejus tamen visum plenius in regno cosummat. Ortus itaque auroræ, est exordium clarescentis Ecclesiæ; quem videre nequeunt reprobi: quia a conspectu districti judicis, malorum suorum pondere pressi, ad tenebras pertrahuntur.

CAPUT XL.

Item unde supra. Num. 2. 3.

IN expos. B. Job, l. 29. SANCTA Ecclesia cœlestis vitæ præmia appetens, aurora vocata est: quia dum peccatorum tenebras deserit, justitiæ luce fulgescit. Habemus tamen subtilius aliquid, quod considerata qualitate diluculi vel auroræ, pensemus. Aurora namque vel diluculum noctem præteriisse nuntiant, nec tamen diei claritatem integram ostentant: sed dum illam pellunt, hanc suscipiunt, lucem tenebris mixtam tenent. Quid itaque in hac vita omnes, qui veritatem sequimur, nisi aurora vel diluculum sumus? Quia & quædam jam, quæ lucis sunt agimus; & tamen in quibusdam, adhuc tenebrarum reliquiis non caremus.

CAPUT XLI.

Nasus tuus sicut turris, quæ est in Libano. Cant. 7. 4.

IN expos. B. Job, l. 31. adjunctum est: *Nasus tuus sicut turris, &c.* QUID per nasum, nisi provida Sanctorum discretio designatur? Num. 25. Turris vero speculationis in altum ponitur, ut hostis veniens a longe videatur. Recte ergo nasus Ecclesiæ turri in Libano similis dicitur: quia Sanctorum provida discretio, dum sollicite circumquaque conspicit, in altum posita, priusquam veniat culpa, deprehendit, eamque quo vigilantius prænotat, eo fortius declinat.

CAPUT XLII.

Item unde supra.

IN commentario Ezech. hom. 11. Num. 7. QUID per nasum, nisi speculatorum discretio designatur? Qui nimirum nasus, & sicut turris esse, & Libani dicitur: quia videlicet præpositorum discretio, & munita semper debet esse ex circumspectione, & in altitudine vitæ consistere, id est in valle infirmi operis non jacere.

cere. Sicut enim turris in monte idcirco ad speculandum ponitur, ut hostes, qui veniunt, longius videantur: sic prædicatoris vita semper in alto debet fixa permanere, ut more narium discernat fœtores vitiorum, odoresque virtutum; occursus malignorum spirituum longe prospiciat, & commissas sibi animas per suam prudentiam cautas reddat.

CAPUT XLIII.

Cant. 7. 3. *Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt.*

Num. 60. 61. IN exposit. B. Job, l. 12. adjunctum est: *Mane surgamus ad vineas, &c.* FLORENT quippe vineæ, cum mentes fidelium bona opera proponunt; sed fructus non pariunt, si ab eo quod proposuerint, aliquibus victi erroribus infirmantur. Non ergo intuendum est si vineæ floreant, sed si flores ad partum fructuum convalescant: quia mirum non est si quis bona incoet, sed valde mirabile est, si intentione recta in bono opere perduret. Unde fit plerumque ut si in bono opere recta intentio non tenetur, etiam ipsum hoc opus quod bonum creditur, amittatur.

CAPUT XLIV.

Cant. 8. *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata.*

Num. 27. IN expos. B. Job, l. 18. adjunctum est: *Quæ est ista, &c.* QUIA enim sancta Ecclesia cœlestem vitam naturaliter non habet, sed superveniente spiritu, pulcritudine donorum componitur, non alba, sed dealbata memoratur.

CAPUT XLV.

Cant. 8. 6. *Pone me sicut signaculum super cor tuum.*

Num. 12. IN expos. B. Job, liber 29. adjunctum est: *Pone me sicut signaculum super cor tuum.* IDCIRCO namque signaculum rebus ponitur, ne qua diripientium præsumtione temerentur. Sponsus ergo in corde signaculum ponitur, quando fidei ejus mysterium in custodia nostræ cogitationis imprimitur; ut ille infidelis servus, nimirum noster adversarius, cum signata corda considerat, tentando ea irrumpere non præsumat.

CAPUT XLVI.

Fortis est ut mors dilectio. Cant. 8. 6.

IN exposit. Evang. hom. 11. adjunctum est: *Fortis est ut mors dilectio.* SICUT mors corpus interimit, sic ab amore rerum corporalium æternæ vitæ caritas occidit. Nam quem perfecte absorbuerit, ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit. Num. 2.

CAPUT XLVII.

Soror nostra parvula est, & ubera non habet. Cant. 8. 8.

IN exposit. B. Job, l. 19. adjunctum est: *Soror nostra parvula est, &c.* SANCTA Ecclesia priusquam proficeret per incrementa virtutis, infirmis quibusque auditoribus præbere non potuit ubera prædicationis. Adulta vero Ecclesia dicitur, quando Dei verbo copulata, sancto repleta Spiritu, per prædicationis ministerium in filiorum conceptione [a] fecundatur, & quos exhortando parturit, convertendo parit. Num. 19.

CAPUT XLVIII.

Quæ habitas in hortis amici, ausculta, fac me audire vocem tuam. Cant. 8. 3.

IN comment. Ezech. hom. 14. adjunctum est: *Quæ habitas in hortis amici, &c.* IN hortis enim unaquæque anima habitat, quæ etiam viriditate spei est, & bonorum operum repleta. Sicca quippe spes est hujus seculi: quia omnia, quæ hic amantur, cum festinatione marcescunt. Et Petrus nos Apostolus festinare admonet, dicens: *In hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcessibilem.* Quæ ergo jam in hortis ha- Num. 4. 1 Petr. 1. 4.

a. In Moralibus legitur ex mss. *feratur*.

habitat, oportet ut Sponsum suum vocem suam audire faciat, id est canticum bonæ prædicationis emittat, in qua ille delectetur quem desiderat. Quia amici auscultant, videlicet omnes electi, qui ut ad cœlestem patriam reviviscant, verba vitæ audire desiderant.

CAPUT XLIX.

Cant. 8. 14. *Fuge, dilecte mi, fuge.*

Num. 39. IN expos. B. Job, lib. 17. adjunctum est: *Fuge, dilecte mi, fuge*. FUGIT nos, dicimus, quoties id, quod reminisci volumus, memoria non tenemus. Sancta ergo Ecclesia postquam mortem ac resurrectionem Domini, ascensionemque describit, clamat ei prophetico plena spiritu: *Fuge, dilecte mi, fuge*. Ac si diceret: Tu, qui ex carne comprehensibilis factus es, divinitate tua intelligentiam nostri sensus excede, & in teipso nobis incomprehensibilis permane.

FINIS TOMI DECIMIQUARTI.

